

DE

ANTIQUA ECCLESIAE

DISCIPLINA

DISSERTATIONES

HISTORICAE,

EXCERPTAE EX CONCILIIIS OECUMENICIS ET SANCTORVM PATRVM
AC AVCTORVM ECCLESIASTICORVM SCRIPTIS,

A V C T O R E

LVDOVICO ELLIES DUPINIO

SACRAE FACVLTATIS THEOLOGICAE, QVAE EST LVRETIAE PARISIORVM,
DOCTORE.

MAGVNTIACI MDCCLXXXVIII.

SVMTIBVS SOCIETATIS TYPOGRAPHICAE

ET TYPIS ANDREAE CRASS.

18208
~~18199~~
27/11/91

ILLVSTRISSIMO VIRO D. D.
DIONYSIO TALAEO,
SACRI CONSISTORII
CONSILIARIO,
ET
IN SENATV PARISIENSI
ADVOCATO GENERALI.

QVAMQVAM ea sit frequens scriptorum consuetudo, ut, qui suas viris illustrissimis audent lucubrationes consecrare, ii suae quasi temeritatis veniam initio epistolae nuncupatoriae deprecantur: quod tamen hodie profero argumentum, **VIR ILLVSTRISSIME**, ejus esse conditionis ac naturae possum asserere, ut et tibi deberi, et tuum proprio jure patrocinium reposcere videatur. Ago de imperii Gallici juribus; ago de ecclesiae Gallicanae libertatibus. Cui vero alteri tale opus possum offerre, quam tibi publico privilegiorum nostrorum vindicæ, ac jurium regni propugnatori. Enimvero quod antiqua de libertate ecclesiae et jure regum doctrina in Gallia vigeat, debemus id praecipue advocatorum in senatu Parisiensi regionum diligentiae; quorum opera, studio, adhortatione senatus Parisiensis, eorum, qui novas et peregrinas opiniones inducere conabantur, molitionibus semper obstitit, et veterem doctrinam vindicavit. Debemus id praecipue illustrissimæ parentis vigilantiae, a quo non semel ambitiosi curiae Romanae conatus sunt repressi. Verum, ut dicam id, quod veritas habet, tantum beneficium tibi fere unum hoc tempore acceptum referre debet Gallia. Cum enim annis superioribus theologi quidam velut suae patriae

triac obliti, et curiae Romanae nimium addidisti, nova dogmata, potestati regiae, conciliorum auctoritati, et libertati ecclesiae contraria disseminassent, quantatum auctoritate malum ingruens repressisti! Quanta libertate regni et ecclesiae jura defendisti! Quanta vehementia contraria eis dogmata proscripsisti! Quanta demum arte ipsum theologiae ordinem quasi e somno excitasti, et ad antiquae doctrinae defensionem commovisti! Testes sunt eruntque semper sex illi articuli ab eo tum temporis senatui Parisiensi te annuente et adhortante obliti, quorum argumenta tam dilucide, tam sincere, tota plaudente curia pro tua solita facilitate et eloquentia exposuisti, ut nihil jam amplius dubii aut ambiguitatis superesset. Tuum est igitur, quod tibi offero, VIR ILLUSTRIS SIMO, tua est doctrina, tua est sententia. Atque ut meae fuit observantiae illud tibi nuncupare, sic tuae, ut spero, erit aequitatis, tuam illi tutelam ac defensionem non denegare. Quod si mihi enixe postulant concefferis, probatum omnibus fore librum hunc confido; non quia concinnus erit, aut perita manu elaboratus, sed quia res exhibebit, quas et tu olim ipse docueris, et tuo modo patrocinio comprobaveris.

ILLUSTRIS SIMO NOMINI TVO,

ADDICTIS SIMVS

LVDOVICVS ELLIES DUPIN,

DOCTOR SACRAE FACULTATIS THEOLOGIAE PARIENSIS.

- Differtatio I. De forma et distributione ecclesiarum, praesertim quarto ecclesiae saeculo, ubi de patriarchis, metropolitibus, illorumque jure et praerogativis agitur. 1.
- Differtatio II. De forma judiciorum ecclesiasticorum, ubi de appellationibus adversus nuperam Christiani Lupi de illis lucubrationem. 75.
- Differtatio III. De antiqua infligendae excommunicationis ratione. 194.
- Differtatio IV. De primatu Romani pontificis. 242.
- Differtatio V. In qua probatur judicium Romani pontificis non esse irreformabile. 271.
- Differtatio VI. De concilii generalis supra Romanum pontificem auctoritate. 302.
- Differtatio VII. In qua probatur pontificem aut ecclesiam nullam habere in reges eorumque bona auctoritatem directam vel indirectam, nec posse reges ab ipsis ullatenus deponi, aut eorum subditos a fide et obedientia eximi. 347.

M O N I T V M

A D L E C T O R E M.

QVAMQVAM sequentes dissertationes non eo consilio fuerint compositae, ut in unum volumen coirent, nec necessario videantur inter se connexae, nihilominus tamen omnes tantam sibi mutuo lucem afferunt, ut conveniens visum fuerit eas simul in lucem emitti. Dicturis quippe de ecclesiastica πολιτεία, primum fuit inquirendum, quaenam olim foret ecclesiarum forma, a quibus et quomodo regerentur, quod prima dissertatione praestitum est. Quoniam vero administratio alicujus societatis in judicii praecipue consistit, ideo secunda dissertatione de forma judiciorum fute tractamus. Hanc sequitur tertia de antiqua excommunicatione, quae poena est a iudicibus ecclesiasticis infligenda. His praemissis dissertationibus, in quibus antiquae disciplinae ecclesiasticae fundamenta exponuntur, pontificis Romani primatus dissertatione quarta stabilitur et explicatur; et in sequentibus quaedam praerogativae ipsi falso tributae excutiuntur. Dissertatione quinta ejus iudicium irreformabile non esse demonstratur. Sexta ipsum concilii generalis iudicio subesse ostenditur, nec posse leges a conciliis latas infringere. In septima denique gravissimis argumentis ostenditur, nec Romanos pontifices, nec ecclesiam habere ullam sive directam, sive indirectam: in temporalia auctoritatem, nec posse reges ecclesiastica auctoritate de throno dejici, aut illorum subditos a fide et obedientia

dientia eximi. Haec sunt generatim argumenta sequentium octo dissertationum, in quibus praeter ea, quae titulus ipse indicat, multa alia studiose pertractata reperies, quae tibi paragraphorum index exhibebit. Plura nunc in omnes dissertationes praefari nihil opus est, cum singulis ferme sint adfixa praeloquia, quibus uniuscujusque dissertationis utilitas et propositum breviter exponuntur.

Ne quis vero suspicetur, me aliquo in ecclesiam Romanam odio impulsam, dissertationes istas in lucem emittere, consilii mei ratio reddenda mihi est. Inprimis vero protestor me sedem apostolicam, et qui in ea sedet, Innocentium XI. pontificem venerari; ecclesiam Romanam ut caeterarum omnium caput, vero et sincero honore prosequi; ejus communionem quam studiosissime possum fovere et amplecti, nec unquam me vel latum unguem a debita ipsi obedientia recessurum. Verum, tantum abest, ut putem dissertationes meas quidquam ejus auctoritati officere, ut e contra existinem eas hoc praesertim tempore ad adjungendos ei multorum animos utiles valde ac necessarias fore: nam quo pacto innumeri pene extorres, qui Dei optimi Maximi beneficio, secundis regis christianissimi curis, in Gallia ad ecclesiam accesserunt, Romani pontificis primatum et auctoritatem agnoscant, nisi hujus potestas intra justos limites colibeatur? Quomodo ipsi debitam praestabunt obedientiam et reverentiam, si odiosa et gravis regibus et populis ostentetur? Pessime ergo illi de sede apostolica merentur, qui auctoritatem ejus nimium extollunt, et indebita Romano pontifici privilegia quoquo tandem pacto tribuere non verentur. Optime vero hi, qui divinum Romani pontificis primatum, et supremam ejus in ecclesia auctoritatem solidis rationibus adstruentes, quae vel nullo nixa sunt fundamento, vel ecclesiarum libertati, et sacrae regum auctoritati adversantur, tamquam odiosa et onerosa pontificibus rejiciunt. Hoc consilio cleri Gallicani anno 1682. congregati patres, non tam ad libertates suas propugnandas, quam ad vindicandam ecclesiae Romanae dignitatem, quid de Romani pontificis potestate sentiendum esset, solemniter decreverunt.

Quod cum ita sit, nemo reprehendere nos debet ob emissas hoc tempore in lucem incubrationes, in quibus adserto Romani pontificis primatu, et legitima ejus potestate defensa, falsi et adulterina, quae ipsi ab aliquibus

num merito tribuantur, privilegia rejiciuntur et reselluntur. Cum praesertim quotidie in lucem emittantur aliorum dissertationes, in quibus sub obtentu defendendae auctoritatis pontificiae, ecclesiarum libertates proculcantur, jura regnorum adtentantur, conciliorum functiones iudibrio habentur, sacra episcoporum auctoritas contemnitur, et solida *traditio* ecclesiasticae fundamenta convelluntur. Talis est, ut de Christiani Lupi de adpellationibus opere nihil dicam, talis est, inquam, imprimis tractatus sine auctoris nomine nuper editus, qui falso titulum praesert, *de libertatibus ecclesiae Gallicanae*: quo quidem in opere non modo ecclesiarum nostrarum libertates risu et sanis excipiuntur; sed et cleri Gallicani antistitibus non uno modo illuditur. Talis etiam Schelestrati dissertatio de concilio Constantiensi, quam sequitur nuperrima ejusdem confirmatio. Quid ergo licebit hujusmodi hominibus Romani pontificis auctoritatem invidiosam reddere, et nobis non licebit eam ab hujusmodi opprobrio vindicare? Ex his abunde, ni fallor, intelligitur, quo animo dissertationes istas in lucem emiserimus, et quanta sit earum hoc praesertim tempore utilitas. Huc accedit injuncta cunctis, qui theologorum albo accensentur, propositionum cleri Gallicani anno 1682. congregati defendendarum necessitas, ad quas, ut par est, tuendas, dissertationes istas haud omnino inutiles fore, agnoscent illi, qui eas adtente perlegerint.

Caeterum illas ego dissertationes de disciplina ecclesiastica historicas inscripsi, tum ne quempiam titulus iste arrogantior offenderet, tum etiam quia in his historicum potius egi quam disputatorem. Haec sunt, de quibus monitum te volui, lector erudite, utque ad meas dissertationes animo praejudicatis opinionibus libero accedas, etiam atque etiam te rogo. Vale.

I N D E X
D I S S E R T A T I O N V M,
P A R A G R A P H O R V M
E T C A P I T V M,

In hoc de antiqua ecclesiae disciplina opere contentorum.

DISSERTATIO I

De forma et distributione ecclesiarum quarto praesertim ecclesiae saeculo, ubi de patriarchis et metropolitanis, illorumque jure ac praerogativis agitur.

- Praeloquium. ibid.
 §. I. De nomine metropolos et metropolitani. 2.
 §. II. De nomine primatis. 3.
 §. III. De nomine archiepiscopi. 4.
 §. IV. De nomine exarchi. 6.
 §. V. De nomine patriarchae. 7.
 §. VI. An metropolitana aut patriarchica dignitas fuerit a Christo vel apostolis instituta. 12.
 §. VII. Quando, cur et quomodo instituta fuerit metropolitana dignitas. 15.
 §. VIII. Provinciarum et dioeceseon ecclesiasticarum distributio ad formam politici regiminis summatim describitur, et praecipue in ea mutationes annotantur. 17.

- §. IX. Divisio tum ecclesiasticae, tum civilis Africae describitur. 19.
 §. X. De provinciarum Galliae distributione, et praecipuis in ea primatibus. 22.
 §. XI. De institutione et limitibus patriarchatum. 29.
 §. XII. De jure et privilegiis metropolitanorum. 50.
 §. XIII. De privilegiis exarchorum seu patriarcharum. 57.
 §. ultimus. In quo concilii Nicaeni sextus canon exponitur, et provinciarum suburbicariarum limites inquiruntur. 65.

DISSERTATIO II.

- D**e forma judiciorum ecclesiasticorum, ubi de adpellationibus adversus nuperam Christiani Lupi de illis lucubrationem. 75.
 Praeloquium. 75.
 CAPVT I. In quo examinatur quaestio juris,
 §. I. De canone concilii Nicaeni. 78.
 §. II. Nostra canonis Nicaeni expositio

- confirmatur ex sequentibus synodorum decretis.* 79.
- §. III. *Quid a concilio Sardicensi circa iudiciorum ecclesiasticorum formam fit novi statutum, ubi de canonum ejus sensu et auctoritate.* 84.
- §. IV. *Quaenam disciplina post Sardicensem synodum sancita fuerit.* 94.
- CAP. II. *In quo ex factis conligitur, quae fuerit forma iudiciorum ecclesiasticorum.* 114.
- §. I. *Referuntur et examinantur iudicia, quae synodum Nicaenam praecesserunt.* ibid.
- Primum exemplum, de Marcione.* ibid.
- De causa Asianorum circa diem paschae.* 115.
- De Fortunato et Foelicissimo.* 116.
- De Marciano Arelatensi.* 118.
- De Basilide et Martiali.* 121.
- De Dionysio Alexandrino.* 123.
- De Paulo Samosateno.* 124.
- De causa Caeciliani.* 125.
- §. II. *In quo referuntur et examinantur causae quarto ecclesiae saeculo iudicatae.* 126.
- De causis Melitii et Arii.* ibid.
- De causa Athanasii, Marcelli, Eustathii Antiocheni, Pauli, Lucii, et aliorum.* 127.
- De Euphratae, Saturnini, et aliorum in occidente depositione.* 130.
- De Eustathii Sebasteni ad Liberium confugio.* 131.
- De causa Maximi, Nestarii, et Gregorii Nazianzeni; itemque de Meletii, Paulini ac Cyrilli causis.* ibid.
- De causa Bonosi.* 133.
- De causa Joannis Chrysofomi.* 134.
- §. III. *Referuntur et examinantur exempla adpellationum, quae vulgo proferuntur in iudiciis quinto et sexto saeculo latis.* 138.
- De causa Coelestii.* ibid.
- De causa Apiarii, et diffensione episcoporum Africanorum cum Zozimo, Bonifacio et Coelestino, circa episcoporum adpellationes ad Romanam sedem.* 140.
- De causis Gallicanorum episcoporum a Zozimi pontificatu usque ad Leonis et Hilarii Arelatensis contentionem.* 160.
- De causa Celidonii et Hilarii Arelatensis.* 164.
- De nonnullis causis Illyrici.* 169.
- De causa Eutychis.* 171.
- De causa Flaviani.* 175.
- De causa Theodoriti.* 179.
- De Eutherii Thyansenis et Helladii Tarsensis epistola ad Xistum, necnon de Eutychianae adpellationis libello ad Leonem, quae monumenta Lupo obstricante prodeunt in lucem.* 181.
- De causa Joannis Talatae; necnon de exemplis iudiciorum ecclesiasticorum apud Graecos, usque ad divisionem orientalis ecclesiae.* 183.
- §. ultimus. *Nonnulla iudiciorum ecclesiasticorum in occidente exempla cursim perstringuntur.* 188.
- Epilogus.* 191.

DISSERTATIO III.

- De antiqua infligendae excommunicationis ratione.* 194.
- Praeloquium.* ibid.
- CAP. I. *A quibus et quomodo inferretur excommunicatio.* 197.
- CAP. II. *In quos et propter quid ferri posset excommunicatio.* 207.
- CAP. III. *De effectibus excommunicationis.* 234.

DISSERTATIO IV.

De primatu Romani pontificis.

Praeloquium. 242.

Cap. I. De primatu beati Petri inter apostolos. 243.

§. I. *Utrum et quomodo primatus sancti Petri possit ex scripturis demonstrari.* ibid.

§. II. *Petri primatus ex veterum testimoniis adferitur.* 250.

§. III. *Ostenditur nihil obstare Petri primatui, apostolorum inter se aequalitatem, ubi recentior de Petri et Pauli individuo primatu sententia refellitur.* 253.

Cap. II. De Romanae ecclesiae primatu. 258.

§. I. *Demonstratur primatus ecclesiae Romanae supra caeteras orbis ecclesias.* ibid.

§. II. *De primatu, quem ambiit Constantinopolitana ecclesia necnon de Graecorum recentiorum ea de re sententia.* 262.

§. III. *Sententia Wiclefistarum, Lutheranorum et Calvinianorum de ecclesiae Romanae primatu refertur: huic subjicitur opposita curialium theologorum opinio; ac demum refertur ac probatur aliorum theologorum, et praesertim Gallorum doctrina inter utramque media.* 265.

DISSERTATIO V.

In qua probatur Romani pontificis iudicium non esse irreformabile.

Praeloquium. 271.

Cap. I. In quo ostenditur Romanos pontifices non esse in iudicando infallibiles. 273.

§. I. *Docetur id ex scripturis.* ibid.

§. II. *Idem probatur ex veteris ecclesiae disciplina.* 274.

§. III. *Idem probatur exemplis Romanorum pontificum, qui de facto a veritate deviarunt.* 277.

§. IV. *Ex recentiorum pontificum pugnantibus inter se definitionibus rejicitur infallibilitas.* 283.

§. V. *Ex Romanorum pontificum confessione probatur, eos non habere indeficientis iudicii privilegium.* 287.

§. VI. *Rejicitur infallibilitas pontificis ex decretis conciliorum.* 289.

§. VII. *Adducuntur academiarum, ac praesertim Parisiensis adversus infallibilitatem pontificiam, decreta.* ibid.

§. ultimus. *Ex theologis idem docetur.* 291.

Cap. II. In quo respondetur argumentis, quibus adversarii Romani pontificis infallibilitatem juadere conantur. 293.

DISSERTATIO VI.

De concilii generalis supra Romanum pontificem auctoritate.

Praeloquium. 302.

§. I. *Potestatis ecclesiae immediatum subiectum esse universalem ecclesiam.* 304.

§. II. *Majorem esse concilii generalis quam Romani pontificis auctoritatem.* 308.

§. III. *Pontificem Romanum concilii legibus teneri, nec posse illas pro libito irritare, immutare, quamvis possit ab iis sapienter dispensare in eo casu, quo concilium dispensaret.* 314.

§. IV. *In quo probatur, pontificem Romanum a concilio iudicari et deponi posse.* 318.

§. V. *In quo conciliorum Pisani, Constantiensis*

- tienſis et Baſileenſis circa propoſitam quaestionem definitiones referuntur, et ab adverſariorum objectionibus vindicantur.* 323.
- §. VI. *Respondetur iis, quae a nupero quodam ſcriptore ad elevanda et eludenda concilii Conſtantiensis decreta obſeſta ſunt, ſimulque patres Conſtantiensis concilii, necnon Baſileenſis et cleri Gallicani nuperrime congregati, ab hujus calumniis vindicantur.* 325.
- §. VII. *Academiarum et theologorum affertur auctoritas.* 336.
- §. ultimus. *Respondetur adverſariorum objectionibus.* 338.
- DISSERTATIO VII.**
- In qua probatur, pontificem aut eccleſiam nullam habere in reges, eorumque bona auctoritatem directam vel indirectam, nec poſſe reges ab ipsis ullatenus deponi, aut eorum ſubditos a fide et obedientia eximi.* 347.
- Praeloquium.* ibid.
- CAP. I.** *In quo demonstratur, potestatem eccleſiae totam eſſe ſpiritualementem et in temporalia nullatenus extendi.* 349.
- §. I. *In quo exponitur prima ratio, Chriſtum ſcilicet ut eccleſiae caput nullam habuiſſe, aut exercuiſſe in temporalia potestatem.* ibid.
- §. II. *Continens rationem ſecundam propoſitionis, potestatem ſcilicet a Chriſto eccleſiae conlatam totam eſſe ſpiritualementem.* 352.
- §. III. *In quo tertia ratio exponitur, Chriſtum nempe et apoſtolos omnem potestatem et iuriſdictionem temporalem ab eccleſia amandare.* 353.
- §. IV. *Seu quartum argumentum petiſtum ex teſtimoniis Romanorum epiſcoporum ſanctorumque patrum, quibus efficitur eccleſiam in ſpiritualia tantum habere potestatem, non ſecus ac reges in ſola temporalia; ita ut neutra potestas a ſe invicem dependeat.* 356.
- §. V. *In quo quinto argumento evincitur, eccleſiam in temporalia nullam habere auctoritatem, eo quod per vim gladiumque materialem homines cogere minime poſſit.* 359.
- CAP. II.** *In quo demonstratur, civilem potestatem de ſe et ex natura ſua independentem eſſe a ſpirituali.*
- §. I. *In quo probatur, potestatem regiam immediate eſſe a Deo, et ab illius potestate pendere.* 365.
- §. II. *Reges peccantes a nemine praeterquam a Deo temporali poena pleſti poſſe.* 370.
- §. III. *In quo oſtenditur, eccleſiam non poſſe vi et armis reſiſtere regibus potestate ſua abutentibus, ſed teneri eos patienter ferre.* 373.
- §. IV. *Principibus in rebus civilibus et temporalibus omnes eſſe ſubjeſtos.* 379.
- §. ultimus. *In quo refellit adverſariorum opinio ex novitate.* 381.
- CAP. III.** *In quo respondetur objectionibus.*
- §. I. *Respondetur auctoritatibus et exemplis, quae ex ſacris litteris deſumuntur.* 384.
- §. II. *In quo refutantur rationes et inductiones Bellarmini.* 390.
- §. III. *Respondetur rationibus ab exemplis ſive a factis ad jus concludentibus.* 399.
- De excommunicatione Theodoſii.* 400.
- De privilegio Sammedardeniſi aliisque ſimilibus.* 402.

<i>De depositione Vambae regis Hispaniarum.</i>	405.	<i>De tentatis in reges Francorum depositionibus.</i>	446.
<i>De Gregorii secundi excommunicatione adversus Leonem Isaurum.</i>	407.	<i>De gestis pontificum adversus Anglorum reges.</i>	453.
<i>De depositione Childerici Galliarum regis.</i>	411.	§. IV. <i>De concilii Lateranensis quarti canone quarto.</i>	457.
<i>De translatione imperii a Graecis ad Gallos,</i>	417.	§. V. <i>De concilii Constantiensis in praesenti negotio sententiis.</i>	461.
<i>De Ludovici Pii et Lotharii exauferationibus.</i>	420.	§. VI. <i>Respondetur auctoritatibus theologorum et canonistarum recentium.</i>	464.
<i>De septem electorum institutione.</i>	423.	§. VII. <i>De decreto sacrae facultatis Parisiensis adversus Henricum tertium.</i>	465.
<i>De tentata a Gregorio septimo Henrici quarti depositione.</i>	429.	§. VIII. <i>De censura in libros libertatum Gallicanae ecclesiae.</i>	466.
<i>De Othonis quarti depositione.</i>	435.	§. ultimus. <i>De immunitate clericorum.</i>	467.
<i>De Frederici II. depositione.</i>	437.	<i>Epilogus.</i>	474.
<i>De Ludovici imperatoris exauferatione.</i>	442.		

Finis tabulae titulorum, dissertationum, paragraphorum et capitum.

A D P R O B A T I O N E S.

Theologorum Parisiensium,

Historicas dissertationes de antiqua ecclesiae disciplina, a viro doctissimo in lucem editas, nos infra scripti Parisienses theologi legimus adtente, et adprobavimus, in iis avitam doctrinam a Christo domino per apostolos eorumque successores ad nos transmissam, et terminos a patribus positos ad regimen ecclesiae stabiliendum et conservandum, agnovimus et laudavimus. Ex operis hujus lectione fructus plurimum et utilitatis percipient, qui ad trutinam veritatis, aequitatis et justitiae illius placita ponderabunt; missisque praejudiciorum falsis persuasionibus, soli Christo loquenti, et ecclesiae ejus sponsae desinenti, aures cordis adcommodatunt. Datum Parisiis die septima Septembris, anno 1686.

BRAIER,
DE LA GENEST,
BIORD,

ROULAND,
DU BOIS,
DE RIVIERE,
DE GOUE.

Dissertationes istas qui aequo animo leget, is ex earum lectione fructum non minimum consequetur. Certe nos infra scripti theologi Parisienses eas evolvimus, qua potuimus, diligentia maxima; at in iis evolvendis eam habuimus animi oblectationem, qua major vix dari possit: tantumque adest, ut censoria nostra dignum virgula quidquam occurrerit nobis, quin potius sincerum ardensque veritatis ac pacis singulari cum eruditione conjunctum studium apprehendimus. Quod in veteris habebant viri plerique, ut in unum veluti doctrinae corpus redigerentur ea omnia, quae ad ecclesiasticam atque civilem potestatem spectant. Hoc dissertationum istarum auctor adeo feliciter perfecit, ut neutri, quod sui juris erat, adimeret, neutri, quod alterius erat, concesserit, antiquamque Gallicanae ecclesiae ac facultatis sacrae sententiam a malevolorum calumniis, ac scelerum ratiunculis ita liberavit, ut uni veritati aperiendae atque illustrandae intentus, ubique personas a causa secernat. In hoc opere quaecumque tractantur, tractantur plene et dilucide, in eo exuberat nihil, ac nihil desiderari, nec quidquam est, quod inoffenso pede decurrere non possit vir antiquitatis ecclesiasticae studiosus. Datum Parisiis die vigesima sexta Augusti anno 1686.

L. HIDEUX, ecclesiae SS. Innocentium rector.
DELESCOLLE.

Has dissertationes, quas diligenter et adtente legimus, ecclesiae et antiquitatis ecclesiasticae studiosis peritiles fore judicamus, et in eis nihil invenimus a regula fidei alienum. Datum Parisiis anno 1686. die vero nona Septembris.

VARET.

CATALOGUS EORUM, QUI HUIC EDITIONI NOMINA DEDERUNT.

EMINENTISSIMVS AC CELSISSIMVS D. D. FRIDERICVS CAROLVS JOSEPHVS, S.
S. S. MAGVNTINAE ARCHIEPISCOVVS ET PRINCEPS FLECTOR, AC PRINCEPS
EPISCOVVS WORMATIENSIS INSHIVTI NOSTRI PROTECTOR
CLEMENTISSIMVS ETC. ETC.

SERENISSIMVS D. D. CAROLVS, S. R. I. PRINCEPS HAEREDITARIVS DE TVRRV
ET TAXI ETC. ETC.

A.

Aildeffen, Conventus R.R. P.P. Capucinatorum.
DD. Alef, Confiliar. Regim. Elect. Palat.
Alt, Can. Cap. Spir.
Amoeneburgi Collegiata ad S. Joannem.
Amorbacensis Abbatia.
DD. Andreae, Bibliopol. Francof.
Anzmann, J.U.D. ejusque Prof. ac Jud. Elect.
Aul. Mag. Confiliar.
Argentinae Bibliopol. Academ.
Arand, S. T. D. ejusque Prof. Mag.
DD. Arnoldi, Eccl. Coll. ad S. Florent. Confluent.
Can. Cap. Curiae Archiep. Eccl. Adefl.
Afschenbrenner, Alumn. Cler. Bamb.
Audretsch, Paroch. in Fischbach et F. F.
Eremit. Praefes.

B.

DD. Baehr, Ord. Cist. Prof. et Burfar. in Eberbach.
Bachem, Confiliar. Eccl. Colon. etc.
Bader, Paroch. in Eberstein.
Baldenweg, Eccl. Metrop. Mag. Vic.
Bapftmann, Confiliar. Int. et Referend.
Bamb.
Bauer, Paroch. in Appenheim.
Baumann, Eccl. Cathedr. Spir. Vic.
Baufch, J.U.L. Cur. Archiep. Eccl. Confluent.
Fiscal Eccl. Coll. ad SS. Martin. et
Sever. Monast. Can. Cap.

DD. Beck, Confiliar. Int. Referendar. et Cur. Ar-
chiep. Eccl. Confluent. Official. etc.
Beck, Eccl. Cathedr. Aug. Vind. Confiliar
van der Becke, Confiliar. Int. et Camerae
Direct. Bruchfal.
Becker, S. T. D. ejusque Prof. ac Confiliar.
Eccl. Mag. etc.
Becker, O.S.B. S. T. D. ejusque Prof. Bonnae.
Becker, Paroch. in Odenmünster Mag.
Beez, S. Theol. Cand. Bamb.
Berberich, Ord. Cist. Prof. in Eberbach.
Beythorn, Paroch. in Zuzenhausen.
Bibliotheca Nobilitat. Immed. Imp. Pagi Creichgov.
Archiep. Semin. Clement. Trevir.
D. Bicker, Archiep. Semin. Mag. Alumn.
Bildhusana Abbatia.
DD. Bifchoff, Parochus in Hundheim.
Blafs, Sacellau in Volkach.
Blaumeister, Gymn. Elect. Trev. Prof.
Boe, Gymn. Elect. Mannhem. Prof.
Boegner, Confiliar. Eccl. et Commissar. Ar-
chiep. Afchaffenburgi etc.
Boegner, Eccl. Coll. ad S. Barthol. Francof.
Can. Cap.
Bouge, Confilii Elect. Aul. Bonnenf. Refe-
rendar. etc.
Brack, S. Theol. Cand. Bamb.
Brand, Cleric. Titul. Heidelb.
Brand, Presb. Trevir.

- DD.** Brandmajer, Eccl. Coll. Badenf. Custos et Scholae ibid. Direct.
- Brauburger, Consiliar. Eccl. Spirens. etc.
- Braun, Curiar. Judicial. Elest. Mag. Procurat.
- Breckheimer, Parochus in Trechtingshausen.
- Breunig, Actuar. Sulae in Princip. Henneb.
- de Bridoul, Satrapa in Berncastel.
- Broxtermann, Syndic. Osnabrug.
- Brunner, Sacellan in Amorbach.
- Buchmüller, Parochus in Hochdorf.
- Büchel, Satrapa in Hillesheim.
- Bullmann, ord. Cist. Prof. in Bildhausen.
- Burkard, Parochus in Ebersbach.
- de Busch, Eccl. Coll. ad S. Vist. Mag. et ad B. M. V. ad Grad. Col. Decan. et resp. Can. Cap.
- C.**
- DD.** Castello, S. T. D. ejusque Prof. Trevir.
- Castor, Paroch. in Wirges.
- Catti, Can. Cap. Spirae.
- Cavallo, Can. Cap. in Vilshofen et Consist. Eccl. Episcop. Ratsb. Secret.
- Cella, Cubicularior Nobil. Princip. Bamb. Administer (vulgo Hofkammerfourier)
- Clemens, Carmeli Mag. Prior.
- Conrad, S. T. D. Semin. Archiep. Clement. Trev. Regens etc.
- Coesfeld. Conventus R. R. P. P. Capucin.
- Confluentiae Conventus R. R. P. P. O. S. Franc. Recoll.
- DD.** Cordes, J. U. D. ejusque Prof. Monast.
- Illustr. Cramer de Clauspruch, Emm. ac Ser. Elest. Colon. Referendar. in Eccl. Int. &c.
- Cramer, O. S. B. Hist. & art. Dipl. Prof. Bonnae.
- Croenlein, Sacellan in Helmsheim.
- D.**
- DD.** Daniels, J. U. D. ejusque Prof. et Consiliar. Aul. Bonnae.
- Danzinger, Jur. Cand. Mag.
- Dames, Sacellan. in Burgen.
- Daum, Phil. D. ac Physic Prof. Bamb.
- DD.** Decherinus Fabianus, O. S. Franc. Recoll. Commissar. General.
- Deldono, Can. Cap. Spirae.
- Deybel, Episc. Semin. Spir. Alumn.
- Diez, Can. Cap. Bamb.
- Diller, Jur. Cand. Mag.
- Dillmann, Decan. Rur. et Paroch. in Krüffel.
- Doetsch, Illustr. S. R. I. Comit. de Elz Moderator. Mag.
- Dorfch, Phil. et S. T. D. ac Logices Prof. Mag.
- Dreesen, Eccl. Archidiacon. Bonnenf. Can. Cap.
- Dreesen, O. S. Franc. Recoll. S. T. D. Colon.
- Driver, Eccl. Coll. Veter. Cathedr. Monast. Can. Cap. et Cellar.
- E.**
- Eberbacensis Abbatia.
- DD.** Reverendiss. de Eckart, Episc. Joppenf. ac Suffragan. Mag. per Thuring. et Consiliar. Int. etc.
- Ehlen, Eccl. Coll. ad S. Stephan. Mag. Can. Cap.
- Eilers, Vicar. et Commissar. Osnabr.
- Elmering, Can. Cap. Monast.
- Fisfinger, Gymn. Badenf. Prof.
- Engelhard, S. Theol. Cand. Mag.
- Effendiae Conventus R. R. P. P. Capucin.
- F.**
- DD.** Famel, Consiliar. Eccl. et Eccl. Cathedr. Fuld. Paroch.
- Fahrmann, Consiliar. Eccl. Wirceb.
- Falciola, Eccl. Coll. ad S. Joann. Mag. Can. Cap.
- Faubecker, Paroch. in Longueville.
- Illustriff. L. B. de Fechenbach, Eccl. Metr. Mag. Decanus, etc. etc.
- Feth, O. Erem. S. Aug. Convent. Spir. Prior.
- Fexer, Consilii Aul. Bamb. Advoc.

DD. Fischer, Paroch. in Aetfch.
 Fischer, Bibliopeg. Aul. Trevir.
 Fletch, Gymn. Elef. Trevir. Prof.
 Forkenbeck, Eccl. Coll. Vet. Cathedr. Mo-
 nast. Can. Cap. et Jud. Aul. Confiliar.
 Fraaz, Eccl. Coll. ad S. Petr. in Noerth. Decan.
 Fraccassini, Chori Musici Aul. Bamb. Direct.
 Frank, J. U. D. ejusque Prof. ac Confiliar.
 Eccl. Mag. etc.
 Franzmadhes, Archiep. Semin. Mag. Alumn.
 Frey, Episc. Semin. Bamb. Alumn.
 Frohnhofer, S. T. Lic. Paroch. et Confessio-
 nar. Sandimonial. in Kiebach.
 Fuchs, Paroch. in Kempten.
 Illustriff. S. R. I. Comes de Fugger a Baben-
 hausen etc. etc.

G.

DD. Gaertler, Eccl. Imp. Equestris in Odenheim
 Can. Cap.
 Gaertner, O. S. B. Prof. ad S. Petrum Sa-
 lisb.
 Illustriff. L. B. de Gebfattel, Eccl. Cathedr.
 Wirceb. Can. Cap. etc. etc.
 Geiger, Confiliar. Aul. Brandeb. Baruth.
 Geisler, J. U. D. ejusque Prof. Heidelb.
 Geisler Illustriff. L. B. de Kerpen Moderator.
 Geist, Paroch. in Wehrheim.
 Gellingsheimer, Sacellan. in Heppenh.
 Gentil, S. T. D. Paroch. Bingii.
 Gerner, Eccl. Coll. ad S. Jac. Can. Cap. ac
 Scholae Norm. Bamb. Direct.
 Geromont, Jur. Cand. Mag.
 Geyer, O. S. B. Prof. in Brauweiler.
 Gilzem, Eccl. Cathedr. Wormat. Vicar.
 Gifchett, Sacellan. in Duttweiler.
 Gluck, Confiliar. Aul. et Prof. Erlangae.
 Gnau, Eccl. Coll. ad S. Joann. Amoeneb.
 Can. Cap.
 Goebhard, Bibliopol. Bamb.
 Goefen, Jur. Cand. Mag.
 Goesmann, Archiep. Semin. Mag. Alumn.
 Benef.

DD. Goldhagen, S. T. D. et Confiliar. Eccl. Palat.
 Grebenstein, S. Theol. Cand.
 Gregel, J. U. D. ejusque Prof. Wirceb.
 Goffi, Decan. Rur. et Paroch. in Helmsheim.
 de Gudenus, Eccl. Coll. ad S. Sever. Erford.
 Cantor.
 de Gruben, Archidiac. Eccl. Bonnenf. Can.
 Cap. etc.
 Gumbmann, Confilii Aul. Bamb. Advoc.
 Günther, J. U. D. et Prof. Helmftad.
 Illustriff. L. B. de Guttenberg, Eccl. Cathedr.
 Wirceb. Can. Cap. etc. etc.
 Illustriff. L. B. de Guttenberg, Eccl. Cathedr.
 Fuld. Can. Cap. etc. etc.

H.

DD. Haas, Bibliopol. Colon. Agripp.
 Haerdt, Eccl. Coll. ad S. Maurit. Praepof. et
 Confiliar. Eccl. Mag. etc.
 Hagenburg, Sacellan. in Biblis.
 Hannbaumb, Eccl. Cathedr. Bamb. Vicar.
 Hardy, Jur. Cand. Mag.
 Hartmann, Paroch. in Rothenfels.
 Hartleben, J. U. D. ejusque Prof. ac Confiliar.
 Aul. et Revifor. Mag.
 Hauk, Archiep. Vicariat. Trev. Adreffor et
 Fiscal, etc.
 de Haunold, Eccl. Coll. ad S. Stephan. Mag.
 Decan. et Curiae Metrop. Sigillifer.
 Heckmann, Decan. Rur. ac Paroch. in Bens-
 heim.
 Heill, Clericus Badae.
 Reverendiff. Heimes, Episc. Aulonenf. Suffra-
 gan. et Confiliar. Intim. Stat. Mag. etc.
 Heimes, Confiliar. Eccl. Mag. etc.
 Heife, Paroch. ad S. Martin. Erford.
 Hellwig, O. Praed. Subprior Convent. Mag.
 Henkel, Archiep. Semin. Mag. Alumn.
 Henne, Paroch. in Abtftainach.
 Henning, Ecclef. Imper. ad S. cruceam
 Nordhufii Can. Cap.
 Herbert, J. U. D. ejusque Prof. ac Confiliar.
 Aul. Fuld.

DD.

DD. Hermes, Paroch. Subfidiar. ad S. Gangolphum Trev.

Illustr. de Herresdorf, Eccl. Metrop. Colon. Can. Cap. etc. etc.

Hermann, O. S. Franc. Recoll. S. Theol. Prof. in Dettelbach.

Hesler, Paroch. in Schieferstadt.

Heusse, Ord. Cist. S. Theol. Prof. in Reifenslein.

Heudenreich, O. S. B. Prof. in Langenheim.

Hiammes et Eßlinger, Bibliopol. Confluent.

Hirsch, Cleric. Badae.

Hoher, S. T. D. ejusque Prof. ac Consiliar. Eccl. Mag. etc.

Hoelscher, Eccl. Dulmen. Can. Cap. et Jud. Eccl. Adfeff.

Hofer, O. S. B. Prof. Salisburgi ad S. Petrum.

Hoffmann, Praefect. et Prof. Gymnas. Badaens.

Hoffmann, Primissar. in Ballenberg.

Hoitmar, O. S. Franc. Minor. Provinciae Colob. Provincial.

Homburg, Jur. Cand. Mag.

Homburg, Eccl. Coll. ad S. Lubent. in Dietkirchen Can. Cap.

Hornung, O. S. Aug. et Scholae Norm. Direct. Mag.

Hornung, Sacellan. in Heppenh.

Huber, S. Theol. Cand. Bamb.

Huppmajer, Can. Cap. Spirae.

I.

DD. Jaeger, Vicar. Spirae.

Johann, O. S. Aug. et Gymn. Elect. Mag. Prof.

Jung, S. T. D. ejusque Prof. ac Consiliar. Eccl. Mag. etc.

Junk, Illustr. S. R. I. Comit. de Kesselstadt Moderator.

K.

DD. Kalt, Consiliar. Eccl. Ultim. et Can. Cap. Spirae.

Kauzmann, Semipraebendar. in Aede Cathedr. Spir.

Kappenbergae Praepositura Nobil. Ord. Praemonstr.

DD. Karl, Eccl. Cathedr. Spir. Vicar.

Kauffe, Sacellan. in Kiederach.

Keller, Archiep. Seminar. Mag. Alumn.

de Kempis, Consiliar. Aul. et Regim. Elect. Bonnae.

Illustr. S. R. I. Comes de Kesselstadt, Eccl. Metrop. Trev. et Cathedr. Eichstettenf. Can. Domic.

Kiliau, Gyna. Elect. Aschaffenburg. Prof.

Klemm, Archiep. Seminar. Mag. Alumn.

Kleinhaus, Paroch. in Heimbach.

Klocker, J. U. D. ejusque Prof. Ingolstadt.

Koch, Eccl. Coll. B.M.V. ad Grad. Mag. Vicar.

Koehler, Eccl. Coll. ad S. Joann. Amoeneb. Can. Cap.

Kraemer, S. T. D. et Curiae Eccl. Wormat. Secretar.

Kraufs, O. S. B. et Prof. in Langenheim.

Krick, J. U. D. ejusque Prof. et Consiliar. Eccl. Mag. etc.

Krings, O. S. Franc. Minor. Provinciae Colob. Secretar.

Kruger, Sacellan. in Lorch.

Kuhn, Paroch. in Steinheim.

Kuhn, Sacellan. in Riederu.

Kübel, S. T. et J. U. D. ejusque Prof. Heidelberg.

Külpe, Paroch. in Marxheim.

Kunkel, Archiep. Semin. Mag. Alumn.

Kyrion, S. T. D. et Direct. Academ. Colon. etc.

L.

DD. Ladronne, Consiliar. Eccl. et Gymn. Elect. Mag. Praef. etc.

Lammert, Substitut. Amoeneb.

DD.

DD. **Läng**, Eccl. Coll. B. M. V. ad Nives Salisb. Can. Cap. et Consiliar. Eccl.
Lang, Paroch. in Gerolsheim.
de Laffaulx, Eccl. Coll. ad S. Castorem Cardonae Can. Cap.
Lauterer, Consiliar. Eccl. et Sexpraebendar. in Aede Cathedr. Spir.
Lautenfack, Archiep. Semin. Mag. Alumn.-
Lawersweiler, O. Carm. S. T. D. et Provinciae Rhen. Prior Provincial.
Lechner, Cleric. Badae.
Leibes, Professor. Wirceb.
Lippert, Curiar. Elect. Palat. Advocat.
Lomborg, J. U. D. ejusque Prof. Archidiac. Eccl. Bonnenf. Can. Cap.
Lorry, Theol. Cand. Badae.

M.

D. Macher, O. S. B. ac Prof. ad S. Maximin. Trev.
Maguntiaci Conventus R. R. P. P. Carmelit.
Conventus R. R. P. P. Eremit. O. S. Ang.
Convent. R. R. P. P. O. S. Franc. Recoll.
DD. **Majer**, Senat. Civ. Bamb. Adfess.
M. ml, Archiep. Semin. Mag. Alumn.
Marienheim, Conventus R. R. P. P. Praedicator.
DD. **Martin**, Consiliar. Intim. Wirceb. etc.
Martin, Paroch. Ord. Teuton. in Sachsenhausen.
Meinong, Eccl. Coll. B. M. V. Erfordia Decan.
Mella, O. S. Franc. Recoll. et Paroch. in Sandhausen.
Metz, Gymn. Elect. Palat. Mannheim. Prof.
Metzler, J. U. D. et Archivar. Argentin.
Meyers, Eccl. Coll. ad S. Georg. Can. Cap. et ad S. Jac. Parochus Colon. Agripp.

Reverendiss. **D. Michael**, Abbas in Thierhaupten.
DD. **Mihen**, Paroch. ad S. Clement. Hannoverae.
Mittel, Bibliotheg. Mannhem.
Mittnacht, Consiliar. Eccl. Wormat. et Paroch. in Hofheim.
Moefel, Sacellan. Eingii.
Molitor, J. U. D. et Curiar. Jud. Elect. Mag. Advocat.
Mühlfeld, O. S. Aug. et Gymn. Elect. Mag. Prof.
Müller, J. U. D. ejusque Prof. Heidelb. et Consiliar. Aul. Palat.
Müller, S. T. D. et Gymnas. Elect. Mag. Praef. et Paroch. in Hospit. ad S. Joan.
Müller, Surdorum et Mutorum Instrufter Magunt.
Müller, Sacellan. in Bodenheim.

N.

DD. **Nau**, Can. Reg. Ord. Praemonstr. in Ilbenstadt.
Niefen, J. U. L. Eccl. Archidiac. Bonnenf. Can. Cap. etc.
Neostadiensis Abbatia.
DD. **Nicola** Prof. Confluent.
Nick, Gymn. Elect. Trev. Prof.
Nickel, Bibliotheg. Magunt.
Nieberg, J. U. D. et Secretar. Osnaburg.
Neuland, O. Cist. Prof. in Bildhausen.

O.

DD. **Oberthür**, S. T. D. ejusque Prof. ac Consiliar. Eccl. Wirceb. etc.
Oberthür, S. T. D. ejusque Prof. ac Universitat. Bonnenf. Rector Magnific. etc.
Orsolini, Consiliar. Eccl. et Can. Cap. Spir.
Orth, Eccl. Metrop. Mag. Vicar.
Ott, Ecol. Cathedr. Spirens. Vicar.
Reverendiss. **Otto** O. S. B. Abbas in Geroda.

P.

D. Paafer, Can. Reg. O. Praemonstr. Profess. et Paroch. in Ilbenstad.

Faderbornae Conventus R.R. P.P. Capucin.

DD. Pattberg, Confiliar. Eccl. et Commissar. Archiep. per Eichsfeld. etc.

Paul, Gymn. Bad. Prof.

Pauli, Paroch. ad S. Stephan.

Pfretschner, O. S. B. Prof. in Langenheim.

Pfister, Illustriff. L. L. B. B. de Guttenberg Moderator.

Pingeler, Gymn. Elect. Montabur. Prof.

Pithiens, Paroch. in Berncastel.

Platz, Episcop. Seminar. Wormat. Oeconom.

Potthof, Jud. Elect. Aul. Palat. Confiliar. Prestinal. Paroch. ad S. Gangolph. Trev. et Examinator Synod.

Püls, Confiliar. Aul. et Regim. Bamly.

R.

DD. Reich, Paroch. in Diedesfeld.

de Reider, Confiliar. Aul. et Regim. Mag.

de Reider, Eccl. Coll. B. M. V. ad Grad. Mag. Can. Domic.

Reuder, Phil. Prof. Bamb.

Reuter, Eloquent. Prof. Bamb.

Riauz, O. S. Aug. Proc. Mag.

Ribbele, O. S. B. Abbat. Princip. S. Blasii in Silva Nigra Archivar.

Richter, Jur. Cand. Mag.

Ricker, S. T. D. ejusque Prof. ac Eccl. Coll. ad S. Victor. Mag. Can. Cap.

Rießel, Cancellar. et Confiliar. Intim. Wormat. etc.

Ries, S. T. D. ejusque Prof. Mag. ac Eccl. Coll. ad B. M. V. in Monte Francof. Can. Cap.

Roeder, Archiep. Semin. Mag. Alumn.

Roefen, O. S. B. Prof. Gymn. Hildes.

Roppelt, Can. Cap. Bamb.

Roppelt, Episcop. Semin. Bamb. Alumn.

DD. Roffart, O. S. B. Prof. et Bibliothecar. in Langenheim.

Roth, J. U. D. ejusque Prof. ac Confiliar. Aul. Mag. etc.

Rothense, Paroch. Novi Operis Erford.

Ruppert, Archiep. Seminar. Mag. Alumn.

S.

DD. Samhaber, J. U. D. ejusque Prof. ac Confiliar. Aul. Wirceb.

Sans, Paroch. in Oberluft.

Sauer, Curatus Comit. Cathol. Erlang.

Schaefer, Paroch. in Weiskirchen.

Schaarvogel, Paroch. in Sponheim.

Scheben, S. T. D. ejusque Prof. Bonnae.

Scheidel, S. T. D. ejusque Prof. ac Confiliar. Eccl. Mag. etc.

Scheld, Paroch. in Niederklein.

Schelver, J. U. D. Monasterii.

Schenk, Paroch. in Gabsheim.

Scherer, Eccl. Cathedr. Spir. Vicar.

Scheuer, Confil. Eccl. & Eccl. Metrop. Magunt. Pleban.

Schick, Eccl. Coll. ad S. Joann. Amoeneb. Can. Cap.

Schlehein, Confiliar. Aul. et Senat. Civ. Bamb. Syndic.

Schmelzer, Archiep. Semin. Clement. Trev. Alumn.

Schmahlenberger, Archiep. Semin. Mag. Alumn.

Schmitt, Parochus in Pfaffenwifsbach.

Schmitt, Sacellan. Bingii.

Schmitt, Archiep. Seminar. Mag. Alumn.

Schmitz, Presbit. Trevir.

Schmitz, O. S. Franc. Recoll. Jur. Can. et Hist. Eccl. Prof. Duffeldorpii.

Schmitz, O. S. Franc. Recol. Jur. Cand. Heidelb.

Schnaubert, J. U. D. ejusque Prof. Jenae ac Confiliar. Aul. Saxo Vinar.

Schneid, J. U. D. ejusque Prof. et Confiliar. Aul. Wirceb.

DD,

DD. Schneider, Gymn. Wornat. Prof.
Schneider, Archiep. Semin. Clement. Trevir.
Oeconom.

Schell, Confiliar. Eccl. et Can. Cap. Spirae.

Schoenthalensis Abbatia.

DD. Schorr, S. T. D. ejusque Prof. ac Examinat.
Synod. Trev.

Schott, J. U. D. ejusque Prof. ac Confiliar.
Eccl. Bamb. etc.

Schrauth, Gymn. Elef. Palat. Mannhem. Prof.
Schreiber, Gymn. Badenf. Prof.

Schroell, Bibliopol. Trevir.

Schulteifs, Confiliar. Eccl. ac Eccl. Metrop.
Mag. Vicar. et Bibliothecar. etc.

Schuster Sacellan. in Albinoenig.

Schwan et Goetz, Bibliopol. Mannhem.

Schwarz, Sacellan. in Finthen.

Schweikard, Eccl. Coll. ad S. Andr. Wornat.
Custos.

Schweling, J. U. D.

Sensburg, Confilii Aul. Bamb. Secretar.

Seuffert, Can. Cap. Bamb.

Simon, Gymn. Elef. Montabur. Prof.

Illustriff. S. R. I. Comes de Spauer, Eccl.
Metrop. Salisb. et Cathedr. Brixienf.
Can. Cap. etc. etc.

Speckert, Parochus in Ruppertsberg.

Speer, Parochus in Hettingen.

Illustriff. L. B. de Spiegel, Eccl. Cathedr.
Monast. Can. Cap. etc. etc.

Spies, S. Theol. Cand.

Spirae Conventus R. R. P. P. Eremit. O. S. Aug.

Illustriff. S. R. I. Comes de Stadion, Eccl. Me-
trop. Mag. et Cathedr. Wirceb. Can. Domic.

Stadtbergae Conventus R. R. P. P. Capucinatorum.

DD. Stapp, Jur. Cand. Bamb.

Steinacher, S. T. D. et Confiliar. Eccl. Wir-
ceb. etc.

Steinacher, Beneficiat. Neostadii ad Salam.

Steiner, Gymn. Bamb. Prof.

DD. Stephan, Cleric. Badae.

Stoecker, Confilii Aul. Bamb. Advocat.

Stolberg, Phil. Prof. Hildes.

Stolz, Illustr. S. R. I. Comitis de Fugger etc.
Confiliar.

Illustriff. de Straufs, Confiliar. Intim. Status.
Mag. etc. etc.

T.

DD. Tavernier, Illustr. L. B. de Schrottenbach,
Moderator Bamb.

Thaddaeus. a S. Adamo O. Carmel. Discalc.
S. T. D. ejusque Prof. Bonnae.

Thaler, Confiliar. Eccl. et Eccl. Coll. ad Ni-
ves Salisb. Can. Cap.

Theufen, O. S. Franc. Recoll. S. T. D. ejus-
que Prof. Heidelb.

Thorwesten, Eccl. Cathedr. Hildesh. et Pa-
derb. Vicar.

Toennebacensis Abbatia.

DD. Tollaeus, Can. Cap. Spirae.

de la Tour, Eccl. Cathedr. Hildes. Vicar.

Traiteur, Eccl. Coll. ad S. Martin. Wornat.
Can. Cap.

Trost, O. S. B. Prof. et Sacrifia in Langenheim.

de Troge, J. U. L. ac Curiar. Elef. Palat.
Advocat. Mannhem.

U.

DD. Venino, Sacellan. in Loerzweil.

Uhl, Nobilitat. Immed. Imp. Pagi Creichgov.
Confiliar.

Ullheimer, J. U. D. ejusque Prof. ac Con-
filiar. Aul. Bamb.

Umpfenbach, Illustriff. Familiae L. L. B. B.
de Dalberg etc. Confiliar.

Ungleich, Universit. Mag. Bibliopeg.

Vogel, Camerae Elef. Palat. Confiliar. et
Fiscal.

DD.

W.

- DD. Wagner, Eccl. Coll. ad S. Steph. Magunt.
Vic.
Wagner, Secretar.
Hilffstriff, L. B. de Waldenfels Emm. ac Sercn.
Princp. Elef. Colon. etc. Minister. Stat.
et Conferent. etc. etc.
Walpers, Eccl. Coll. ad S. Martin. Heiligenst.
Can.
Wand, Paroch. in Elz.
Weber, S. T. D. ejusque Prof. ac Confistor.
Archiep. Trevir. Adfess. etc.
Weidner, Archiep. Semin. Mag. Alumn.
Weinerich, Sacellan. Aul. et Ephoebor. No-
bil. Instructor.
Weingaertner, Eccl. Coll. ad S. Petr. Mag.
Can. Cap.
Weinzürl, Eccl. Coll. B. M. V. in Monte
Francof. Can. Cap.
Weifs et Brede, Bibliopol. Offenbac.
Weller, Jud. Civ. Mannhem. Adfess.
Werner, Confilii Aul. Bamb. Secretar.
Weyand, Seminar. Luxemburg. Subdirector.
Wiedenfeld, Confilii Elef. Aul. Colon. Re-
ferendar. Bonnae etc.

DD. Wilde, Jur. Cano. Mag.

- Wolf, Confiliar. Int. Aul. et Regim. Hildes.
Wolf, S. T. L. Eccl. Coll. ad S. Petr. in Noer-
then Can. Cap.
Wolz, O. S. Aug. Concionator. Mag.
de Wreden, Eccl. Archidiacon. Emmeric.
Can. Cap. ac Emm. et Seren. Princ.
Elef. Colon. a Secretis etc.
Reverend. Würdtwein, Episc. Heliopol. ac
Suffragan. Wormat. etc. etc.
Würdtwein, S. T. D. et Paroch. in Flörsheim.
Wurfchmitt, Confiliar. Aul. et Jud. Aul.
Magunt.
Wurfchmitt, Eccl. Coll. ac S. Victorem et
S. Mauric. Mag. Can. Cap.
Wüst, Ord. Cist. Bibliothecar. in Bildhaufen.

Z.

- DD. Zech, Bibliopeg. Magunt.
Zimmermann, Paroch. in Wisloch.
Zitter, Ord. S. Aug. Prof. et Praef. Gymn.
Münnerftad.
Zuber, Clericus Alumn. Bamb.
Zurmühlen, Eccl. Coll. Veter. Cathedr.
Monast. Can. Cap. et Jud. Eccl. Aul.
Confiliar.

DE

ANTIQUA ECCLESIAE

DISCIPLINA

DISSERTATIONES HISTORICAE.

DISSERTATIO I.

De forma et distributione ecclesiarum, praesertim quarto ecclesiae saeculo, ubi de patriarchis et metropolitibus, illorumque jure ac praerogativis agitur.

PRAELOQVIUM.

Omnis hominum societas, ut sit firma et stabilis, debet aliqua regiminis forma temperari; nam si sine ullis legibus homines inter se coirent, si nulla certa ratione regerentur, si cuilibet, prout lubitum est, suis moribus vivere liceret, necesse foret, societatem primum innumeris turbis bellisque confundi, ac deinde penitus dissolvi. Cum ergo ecclesia sit societas hominum fidem Christi profitentium, necesse fuit, aliquam formam regiminis in ea constitui, quae licet pro varia temporum ratione non parum immutata fuerit, suas semper leges habuit, quae primum per consuetudinem inolitae, dein communi consensu receptae, ac demum synodorum decretis confirmatae sunt. Istud porro praesertim quarto ecclesiae saeculo factum est. Nam ecclesiae nascentis initio, in illud tantum incumbebant apostoli, ut fidem Christi per totum orbem spargerent, eamque docuissent, et singulis ecclesiis episcopos, qui eas regerent, praefecissent, contenti, nondum de exteriori ecclesiae πολιτεία solliciti erant. At post disseminatam per totum orbem Christi fidem, de ecclesiarum inter se invicem communi ac societate, necnon de exteriori regimi-

A

nis

nis forma cogitari coeptum. Sic Joannes jam senior aliquam ecclesiarum Asiae formam videtur constituisse. Hujus exemplum sequuti apostolici viri hanc spartam mirum in modum exornarunt: res deinde in consuetudinem abiit, quae pro lege tum erat: ac demum cum religio christiana sub Constantino externum splendorem accepit, tum veteres consuetudines synodorum decretis confirmatae, tum etiam nonnullae novae leges sancitae sunt. Sed iis deinceps pro varia temporum ratione additum, vel detractum est, donec longa saeculorum successione ita immutatae sunt, ut vix agnosci queant. Verum illud pro certo habendum, optimam ac convenientissimam fuisse disciplinam, quae quarto ecclesiae saeculo sancita est, ac semper ecclesiae mentem fuisse, ut illa, quantum fieri posset, observaretur.

Immerito itaque nonnulli arbitrantur; desipere eos, qui veterem istam disciplinam studiose inquirunt, quasi nihil ad nos pertineat, qui aliis moribus vivimus: namque licet antiqua illa disciplina penitus restitui non possit; conandum tamen est ad eam, quantum permittunt mores hodierni, quam proxime accedere: deinde etiamsi nullus nunc esset ejus usus, ejus tamen cognitio non omnino foret inutilis, tum quia sine ea perfecta veteris historiae notitia nequit haberi; tum quia nostra plurimum interest nosse, quam bene res nostras olim gesserimus; tum denique quia verus illa disciplina fundamentum est libertatis ecclesiarum, cum ex ea perspicere cuncti possint, quae fuerint Romani pontificis, quae patriarchae, quae metropolitani, quae episcopi jura et privilegia. Itaque in hac prima dissertatione veterem ecclesiarum formam ac distributionem investigamus, ut hoc veluti fundamentoposito, quae deinceps de forma judiciorum et pontificis Romani potestate dicturi sumus, ex ista dissertatione lucem maximam accipiant.

In hac porro primum de nominibus metropolitani, archiepiscopi, primatis, exarchi et patriarchae, et de varia illarum vocum acceptione differemus. Deinde institutione metropolitano tractabimus. 3. Distributionem antiquam ecclesiarum exponemus. 4. Patriarcharum institutionem, numerum et limites dioeceseos illorum inquiremus. 5. Jura metropolitano et patriarcharum, seu exarchorum et primatum percurremus. Denique sextum canonem Nicaenum eruditorum concertationibus celebrem explicabimus, et ecclesiarum suburbicariarum limites figemus.

§. I.

De nomine metropoleos et metropolitani.

Vocabulum hoc *μετρόπολις* a quibusdam derivatur *ἀπὸ τῆς μήτρας καὶ πόλεως*, hoc est a *vulva et urbe*, quasi illa sit, *urbs matrix*, ex qua coloniae deductae sunt; atque hoc sensu usurpatur a Thucydide *lib. 3. hist.* Hydorus et Gratianus metropolim dictam esse putant a mensura, quod omni verisimilitudine caret. Caeteris igitur

igitur melius *μητρόπολις* est quasi *μήτηρ πόλις*, *urbs mater*, prima et praecipua reliquarum veluti mater. Hoc sensu Athanasius *in ep. ad solit.* urbem Romam totius Romaniae, hoc est imperii metropolim vocat, *μητρόπολις ἡ πρώτη τῆς Ῥωμαϊκῆς*, id est urbs prima ac praecipua totius imperii caput; ita etiam Eusebius *lib. 4. hist. cap. 1.* Lugdunum et Viennam urbes Galliae metropoles adpellat, id est urbes, ut ipse ait, praestantes et prae caeteris insignes. Quoniam vero in unaquaque provincia urbs est aliqua, quae inter caeteras eminent, haec dicta est metropolis *τῆς ἐπαρχίας*, seu simpliciter metropolis.

Hinc *μετροπολίτης* seu metropolitanus proprie is est, qui *μετροπλίτης* civis est. Usus tamen obtinuit, ut metropolitae tantum is dicatur, qui primariae urbi praeesit; et idcirco totius provinciae curam aliquam gerit. Episcopus ergo metropolitanus is dicitur, qui primae urbi alicujus provinciae praepositus est, ac propterea quibusdam prae caeteris et in caeteras privilegiis ac juribus fruitur. Hac voce, isto sensu usa est synodus Nicaena *can. 4.* Post eam vero eodem sensu frequentissime occurrit, tum in synodorum decretis, tum in scriptorum ecclesiasticorum operibus; at ante concilium Nicaenum nullibi, ut puto, hoc sensu reperitur.

Praeterea animadversione dignum est, quasdam fuisse metropoles nomine tantum, quae nullum jus metropoliticum habebant, sed solum honorem: sic Nicaenus episcopus *act. 13. conc. Chalcedonensis tom. 4. conc. col. 716.* nomen metropolitani obtinet, et praepositur caeteris episcopis provinciae honore solummodo, ita ut subjaceat sicut et caeteri antistiti Nicomediensi: ita etiam Chalcedonensis, et Berytensis episcopi, honorem tantum nomenque metropoliticum obtinebant.

§. II.

De nomine primatis.

Primas is dicitur, qui primum ac praecipuum locum alicubi obtinet, sicque cum in republica, tum in variis hominum collegiis fuere quidam olim primates; ita etiam synodi christianorum suos habuere *προεσώτας*, id est praesidentes ac primates, verum primates perpetui iidem olim fuerunt ac metropolitani.

Sic canone apostolico 34. sancitur, ut episcopi uniuscujusque gentis agnoscant eum, qui *in eis primus est, et existiment ut caput.* Hunc canonem de metropolitani intellexit Antiochena synodus.

In concilio Carth. 2. cau. 12. *Placuit omnibus, ut inconsulto primatu cujuslibet provinciae tam facile nemo praesumat, licet cum multis episcopis in quocumque loco sine ejus, ut dictum est, praecepto episcopum ordinare.* Hic absque dubio qui metropolitanus est, primas adpellatur, non secus ac canone 7. et 10. concilii Carthag. 5. Eadem vox saepius eadem significatione occurrit in cod. can. ecclesiae Africae *can. 17. 28. 86. 100. 120. 121. 125. et 127.* Item in concilio Taurinensi

canone 2. metropolitana dignitas primatus adpellatur. *Illud deinde inter episcopos urbium Arelatensis et Viennensis, qui de primatus apud nos honore certabant, a sancta synodo definitum est, ut qui ex eis adprobaverit civitatem suam esse metropolim, is totius provinciae primatum obtineat.* Ita etiam S. Leo Ep. 53. quae in edit. Quenellii est 80. *non convellantur, inquit, provincialium jura primatum, id est metropolitanorum; statim enim subdit, nec privilegiis antiquitus institutis metropolitani fraudentur antistites.* Haec autem profert, eo quod Anatolius in locis patriarchae suo subditis metropolitanos episcopos proprio jure spoliasset. Idem ep. 91. Theodorum reprehendit, quod cum metropolitano suo primum de quaestione sibi proposita non contulisset, *quia, inquit, in causis, quae ad generalem observantiam pertinent, nihil sine primatibus oportet inquiri.*

Concil. Tolet. anni 610. tom. 5. concil. col. 1624. Toletanum metropolitanum primatem adpellat. Denique Nicolaus I. in appendice ep. ep. 5. t. 8. conc. col. 419. metropolitanum adpellat primatem provinciae.

Haec est vocis illius antiqua significatio, quae postea mutata est, saeculis namque posterioribus primas a metropolitano distingui coepit, huncque titulum adrogarunt sibi praecipuarum quarundam sedium episcopi: quo sensu vox ista saepius legitur in pseudo epistolis primorum pontificum et in genuinis posteriorum. Atque hunc titulum habuerunt plures in occidente magnarum urbium episcopi, quibus quaedam supra caeteras ecclesias praerogativae sunt attributae. Sic apud nos Lugdunensis Galliae primas dicitur et hoc honore nunc fruitur.

§. III.

De nomine archiepiscopi.

Vox graeca ἀρχιεπίσκοπος aliquem inter episcopos primarium sonat, quemadmodum archidiaconus primum significat diaconorum, et archimandrita primum monachorum: quapropter vocabulum istud olim non passim, ut nunc fieri solet, usurpabatur, sed eximie tantum ac primis episcopis et quidem rarissime tribuebatur. Nullibi ante quartum saeculum legitur; occurrit semel apud Athanasium in catalogo, quem Meletius Alexandro episcopo dedit, in quo sic habetur *Joannes iustus ab imperatore, ut una esset cum archiepiscopo, μετὰ τῷ ἀρχιεπίσκοπῳ.*

Deinde Epiph. haeresi 68. quae est Meletianorum, archiepiscopi nomen saepius Alexandro Alexandrino tribuit. *Meletius quidam, inquit, in carcere detentus erat Petro Alexandrino archiepiscopo videbatur autem et Meletius praeminere inter episcopos Aegypti, ut qui secundum locum habeat in archiepiscopatu post Petrum.* Et infra: *quando enim videret Petrus archiepiscopus.* Et post alia, pauci ad Petrum diverterunt archiepiscopum. Et haeresi 69. *quotquot enim in ecclesiis Alexandrina catholicae ecclesiae sunt, sub uno archiepiscopo sunt.* Et infra, *Meletius*

letius etiam archiepiscopus ex Thebaidis; item, archiepiscopus Meletius in Aegypto, verum subditus Alexandro. Porro licet in rebus Meletii enarrandis graviter hic aberraret Epiphanius, ex iis tamen colligere est, vocem archiepiscopi hoc tempore in usu fuisse, eoque significari insignem quemdam inter alios episcopum, qui caeteris quodammodo praeesset. Denique eodem saeculo Marcellinus et Faustinus presbyteri in libello precum ad imperatores, Damasum vocant archiepiscopum, eodem, inquit, tempore gravis adversus nos inhorruerat persecutio incitante Damascogregio archiepiscopo.

Verum usitator postea fuit quinto saeculo vox ista, et paulo latius extendi coepit, sic act. 1. 2. et 6. concilii Ephesini non semel archiepiscopus adpellatur Celestinus Romanus episcopus, et saepissime Cyrillus Alexandrinus, qui hunc titulum fere semper epistolis suis praefigit. Eundem quoque Joanni Antiocheno tribuunt orientales in pseudo-synodo Ephesina. Et Soz. lib. 2. cap. 7. Simeonem Ctesiphontis et Seleucia nobilissimarum Persidis urbium antistitem archiepiscopi nomine insignit.

Idem titulus Leoni saepius tribuitur in inscriptionibus epistolarum, quae concilii Chalcedonensis actis praemittuntur; sed ibi videtur additus, cum ipse Leo nomen tantum episcopi in posterioribus epistolarum inscriptionibus adsumat. In concilio Constantinopolitano adversus Eutychem saepissime Flavianus archiepiscopus adpellatur. In Chalcedonensi idem titulus tribuitur Leoni, Anatolio, Dioscoro, Cyrillo, Maximo Antiocheno, Juvenali Hierosolymitano, Proclo, et praeter hos Thalassio Caesareensi in ep. imperatoris ad Dioscor. col. 110. tom. 4. conc. *Anastasio Thessalonicensi*. Act. 3. conc. denique Act. 10. col. 677. Maximus Paschasinum et Lucentium Leonis legatos archiepiscopos vocat. *Sicut, inquit, visum est sanctissimis archiepiscopis, qui locum sanctissimi archiepiscopi Leonis retinent.*

Apud Evagrium et in Novellis saepius archiepiscopi nomen occurrit; sed vix aliis tribuitur quam Romano, Antiocheno, Alexandrino, Constantinopolitano, atque etiam interdum Hierosolymitano, Ephesino, et Thessalonicensi.

In concilio Constantinopolitano, anni 536. non modo hoc nomine Leo et Mennas insigniuntur, sed et Act. 5. Epiphanius Tyri et Isaacus Apameae, eodem epitheto non raro decorantur.

Liberatus in Breviario cap. Capreolum Carthaginensem. Joannem Antiocheum, Rufum Thessalonicensem, Juvenalem Hierosolymorum, et Flavianum Philippi archiepiscopos adpellat: quin etiam cap. 17. generatim ait Petrum Moggum ea conditione in sede permansisse, *ut susciperet Henricum principis, et litteras mitteret Acacio et Simplicio Romano et caeteris archiepiscopis*

Item in conc. 5. oecum. archiepiscopi nomen episcopis Romano, Constantinopolitano, Antiocheno, Hierosolymitano, et collat. 2. tom. 5. conc. col. 431. et sequentibus, Benenato Justinianaeae episcopo tribuitur.

Gregorius Magnus archiepiscopi titulo insignit Anastasium Corinchi lib. 1. ep. 26. Januarium Calaritanum lib. 1. ep. 62. et 81. et lib. 2. ep. 34. Marimanum

Ravennensem lib. 7. initio et ep. 50. indiēt. 2. Eusebium Theſſalon. lib. 1. indiēt. 2. ep. 6.

In frequentibus conciliis uſque ad ſaeculum octavum iisdem et alijs tantum inſignibus metropolitibus tribuitur, ut Tyrio, Nicopolitano, Corinthio, Ravennenti, Salonitano, Aquileienſi, Carthagenenſi, etc.

At poſt haec tempora promiſcuae uſurpari coepit de omnibus metropolitibus, atque etiam aliquando datus eſt nonnullis epiſcopis, qui metropolitico jure minime fruēbantur. Unde factum eſt, ut apud Graecos recentiores longe plures eſſent archiepiſcopi quam metropolitani: quia ſcilicet ſimplicibus epiſcopis ſpecioſum archiepiſcopi nomen ſibi vindicare haud difficile fuit: at ſubjectas alijs eccleſias ſibi ſubdere non ita facile. Hac de cauſa occurrunt etiam in Italia nonnulli archiepiſcopi, ut in tractu Neapolitano, Roſſanenſis, Lancianenſis, et Nazarenus, itemque in Sardinia Arboreniſis, quibus nulli ſubſunt epiſcopi.

§. IV.

De nomine exarchi.

Exarchos a Graecis dicitur inceptor, dux, et princeps alicujus rei, hinc apud Homerum et alios prophanos praecentor dicitur ἐξαρχος, et Philo eum, qui inter Therapeutas praecinebat ἡγέμονα καὶ ἐξαρχον vocat circa finem lib. de vita contemplativa pag. 902. Sic exodi 15. v. 2. ubi habetur in vulgata, praecinebat autem Maria, 70. habent ἐξήρχε δὲ αὐτῶν μαρία, quae propterea dicitur a Philone in vita Moſis mulierum ἐξάρχῃ: in eundem ſenſum recidit, quod is, qui chorum ducit, dicitur ἐξαρχος, verum haec acceptio omnino aliena eſt a propoſito.

Propius ad illud accedit, quod Plutarchus in Numa ſummum pontificem ἐξαρχον ἱερῶν adpellat. Ab hoc ſenſu non multum abludit vulgata vocis hujus acceptio, ſecundum quam exarchus dicitur is, qui dioceſi, hoc eſt pluribus provinciis praeeſt. Hoc ſenſu Ibaſ Edellenus in concilio Berytenſi, cujus acta referuntur act. 10. conc. Chalcedonenſis, ait ſe cum Cyrillum anathematizavit ſequutum, eſſe exarchum ſuum Joannem Antiochenum, τῷ ἐξάρχῳ μὲ ἐξηκολούθησα, et poſtea, ego cum meo exarcho et orientali concilio abnegabam. Item in concilio Antiocheno, cujus acta referuntur ibidem act. 14. col. 745. dicit Stephanus Epiphaniae Athanaſium epiſcopum Perrhae vocatum ab ἐξάρχῳ orientalis dioceſis non veniſſe.

In canonibus concilii Chalcedonenſis aperte ἐξαρχος diſtinguitur a metropolitano, et ille praeeſſe dicitur dioceſi can. 9. Si quis epiſcopus vel clericus controverſiam habeat dioceſis exarchum adeat, et can. 17. Si quis injuria afficiatur a proprio metropolitano, apud exarchum dioceſis, vel Conſtantinopolitanam ſedem litiget.

Posthac eodem plane sensu occurrit in concilio 6. oecum. tom. 6. concil. col. 1029. ubi Philatlethes Caesareae et Theodorus Ephesi exarchi nomen adsumunt, hic Asianae, ille Ponticae dioeceseos.

Itaque ἑξαρχος proprie is est, qui dioecesi, hoc est pluribus provinciis praest. Aliquando tamen nomen istud simplicibus metropolitanis tributum legitur, sic pro metropolitano sumitur in graeco canone 6. conc. Sardicentis, et Evagrius lib. 4. c. 11. ἑξαρχος vocat metropolitanos, quos a patriarchis dioeceseos, hoc est veri nominis exarchis distinguit, *uniuscujusque, inquit, dioeceseos patriarchae inter se consenserunt, et singularum urbium episcopi exarchos suos sequuti sunt.* At apud Graecos recentiores titulus exarchi pluribus metropolitanis tribuitur, ut Ancyrano, Ciziceno, Sardenfi, Nicomediensi, Nicaeno, Chalcedonenfi, Larisseno et similibus, ut videre est in notitia Andronici; qui etiam in concilio Constantinopolitano sub Menna, Dalmatius abbatum primicerius exarchus dicitur monachorum urbis regiae, quem titulum adhuc retinet is, cui cura monachorum est commissa, a patriarcha Constantinopolitano demandatur. Eundem titulum sibi vindicavit Thomas episcopus in conc. Constantiu. adversus Phorium anno 869. Mitto, quod conciliorum praesides ἑξαρχοι dicebantur, ut videre est in conc. Ephesino act. 6. relat. ad imperatorem tom. 3. conc. col. 766. Theodorit. lib. 2. cap. 22. Evagr. l. 1. cap. 10.

§. V.

De nomine patriarchae.

Patriarchae vox quoque graeca est, quae primum patrum denotat, seu aliquem inter patres insignem: reperitur apud Thobiam, c. 6. v. 20. *Secunda nocte in copulatione sanctorum patriarcharum admitteris:* nihil tamen simile legitur in graeco. Extat eadem vox Paralip. 8. v. 28. *hi patriarchae et cognationum principes,* apud septuaginta ἑτοι πατριων ἀρχόντες, id est *prima ac praecipua familiarum capita.* Eodem sensu reperitur apud 70. Numer. cap. 8. v. 2. cap. 31. v. 16. et cap. 32. v. 28. nec non 36. v. 1. i Paralip. cap. 7. v. 40. etc. 9. v. 9. Esdrae 3. v. 12. ibi sic describuntur ἀρχόντες τῶν πατριῶν οἱ πρεσβύτεροι οἱ εἶδον τον οἶκον τον πρῶτον ἐν θεμελιώσῃ αὐτῶν. In novo testamento eadem voce Judaeorum primores denotantur. Sic act. 2. v. 29. David patriarcha dicitur, et cap. 7. v. 10. de filiis Jacob idem dicitur. Heb. 7. v. 4. de Abraham. Eodem denique sensu vox ista saepissime apud sanctos patres et ecclesiasticos scriptores occurrit.

At patriarchae nomen prout dignitatem aliquam significat, primum in usu fuit apud Judaeos, qui post everfam Hierosolymam aliquos habuere principes, quos patriarchas adpellare solebant. Nominat quemdam ejusmodi patriarcham Hellelum nomine Origenes, teste Hier. in lib. 1. adversus Ruffinum c. 3 tom. 2. De his sic loquitur Epiphan. haeresi 30. *sunt autem hi post patriarcham apostoli adpellati, et*
infra,

infra, patriarcha autem illo tempore Hellel erat. Et mox, ex genere vero Gamaliel erat, qui apud ipsos (Judaeos) patriarcha fuit. In codice Theodos. lib. 16. tit. 8. non raro fit mentio patriarcharum illorum, qui primum inter Judaeos locum obtinuerunt.

Ejusmodi patriarchas postea sublatos innuere videtur Theodorus in dialogo 1. *Judaeorum*, inquit, patriarchae, qui ex Herode alienigena derivantur, ipsi quoque omnino interierunt, et tempus praeteriit, in quo eorum principatus finem cepit. Quamquam hic fortasse per patriarchas intelligit Archelaum, Philippum, Agrippam, et alios, qui Herodi successerant ante urbis Hierosolymitanae excidium.

Ab iisdem Judaeis hoc nomen mutuati sunt Montanistae, si fides habeatur Hier. ep. 54. ad Marcellam, *apud nos (catholicos) apostolorum locum episcopi tenent, apud eos (Montanistas) episcopus est tertius, habent enim primos de Pepusa Phrygiae patriarchas, secundos, quos adpellant Cenones, atque ita in tertium ac pene ultimum locum episcopi devolvuntur, quasi exinde ambitiosior religio fiat, si quod apud nos primum est, apud illos novissimum sit.* Inde non modo colligere licet, fuisse quosdam patriarchas inter Montani discipulos, sed etiam nondum per id temporis patriarchas in ecclesia ab episcopis fuisse distinctos, nullumque hujus nominis inter christianos antistitem extitisse: nihilominus tamen ante haec tempora patriarchae vox, in ecclesia coepit usurpari, sed primum omnibus passim episcopis adcommodata est; deinde vero exarchorum fuit propria, ac postremo solis tribus aut quinque primarum orbis Romani urbium episcopis reservata fuit, quod in sequentibus demonstraturi sumus.

S. Gregorius Nazianzenus bis patrem suum Nazianzi modicae urbis episcopum, patriarcham vocat, orat. 20. et 41. itemque in orat. 72. ad patres 150. concil. Const. *an non, inquit, publicas presbyterorum episcoporum, aut ut aptiore verbo utar, πρεσβυτεριων caedes.* Episcoporum et patriarcharum nomen hic synonymum est: nullus enim ex iis, qui postea dicti sunt patriarchae, occisus fuerat in persecutione Constantii, de qua loquitur hoc in loco Nazianzenus.

Gregorius Nyssenus orat. de magno episcopo tom. 3. pag. 589. episcopos adloquens, *videte, inquit, istos patriarchas, omnes isti filii nostri Jacobi sunt.* Caeterum hic tantum videtur nomen patriarchae, Jacobi filiis proprium, episcopis: per comparisonem adcommodare. Eodem quoque modo Nazianz. in fine carminis de episcopis ad divisionem terrae sanctae adludere videtur, cum ait episcopis. *Insolentes estote, patriarchas inter vos distribuite, magnus hic mundus vobis cedat.* Fortasse etiam adludit ad divisionem dioeceseon a concilio Constantinopolitano primo, cujus hic episcopos fugillat, sancitam, quamvis concilium patriarchatus voce non sit usum.

Diverso prorsus modo nomen patriarchae usurpat Basilius, reprehendit enim ep. 412. et sequentibus quemdam Glycerium diaconum, *quod is neglecto diaconatus officio virginibus ad se adductis patriarchae habitum et nomen adjumpsisset, non ex aliqua*

aliqua successione aut pietatis studio ad id inductus, sed hanc vitae rationem visus gratia, ut alii aliam artem amplectens. Enimvero patriarchica illa dignitas quam ambiebat iste diaconus, nihil aliud erat, quam quoddam imperium in istas mulieres, quas sibi ille sociabat, cum monasticae vitae instituto conjunctum. Hinc idem Basil. ep. 414. eundem Glycerium reprehendit, quod monachorum coetum infamia et dedecore adficeret, minaturque, se illum de gradu diaconi dejecturum, una cum choreis et stola, quibus juvenculas ducebat, non ad Deum, sed ad perniciem. Itaque patriarchae ejusmodi erant aliqui monasticam vitam profitentes, qui mulieres quasdam sibi devinciebant, variaque illis ad vitam spiritualem praecepta tradebant, ut et nunc quoque facere solent non pauci monachi, quos non inepte patriarchas dixeris. Sic etiam Palladius in vit. Chrysof. Theophilum per derisum patriarcham appellat.

Primus igitur patriarcharum nomine exarchos videtur intellexisse Socrates lib. 5. cap. 8. ubi explicans concilii Constantinopolitani 1. de divisione dioeceseon canonem 2. haec ait: *patriarchas constituerunt provinciarum divisione facta: et infra, ac Nestarius quidem urbem regiam et Thraciae provinciae sortitus est, Heliadius vero, qui Caesareae Cappadociae post Basilium erat episcopus, Ponticae dioecesis patriarchatum obtinuit, et una cum illo Basilii frater Gregorius episcopus Nyssae, quae ipsa urbs est Cappadociae, et Otreius episcopus Melitinae in Armenia. Asiana autem patriarchatum sortitur Amphilocheus Iconii, et Antiochus Antiochiae Pisdiae episcopus. Aegypti ecclesiarum administratio Timotheo Alexandrino episcopo adtributa est. Orientis autem regimen episcopis illius regionis commiserunt, Pelagio scilicet Laodiceae et Diodoro Tarsi episcopo, servata tamen praerogativa, (sive privilegiis τὰ πρεσβεία) Antiochensi ecclesiae, quam quidem praerogativam Meletio praesenti tradiderunt: porro decreverunt, ut si necessitas posceret, provinciae cujusque negotia provincialis synodus dijudicaret, quae quidem imperator consensu suo comprobavit.* Hanc postea canonis 2. Constantinopolitani expositionem a Socrate traditam vindicabimus; interim advertisse sufficiat eum nomine patriarchae et patriarchatus non intelligere tantum tres praecipuas Romani imperii sedes, aut illarum episcopos, sed illos omnes, qui dioeceseon curam habebant. Idem lib. 7. cap. 31. ait *Antonium quemdam episcopum Germae, in Macedonianos saevisse, mandatum patriarchae Nestorii defensionis loco praetexentem.* Verum non solus Socrates patriarchae nomen pro dioeceseos praeside usurpavit, sed eodem sensu in conc. Chalcedonensi legitur; at tom. 4. conc. col. 337. Gloriosissimi iudices et amplissimus senatus dixerunt: *Si placet vestrae reverentiae sanctissimi patriarchae singularum provinciarum eligentes singulos, aut binos suae quisque provinciae in medium transeuntes et communiter de fide tractantes.* Nemo autem nescit, fuisse in orientali imperio quinque dioeceses, quarum praecipui episcopi patriarchae hic adpellantur. Quapropter actione 5. col. 560. nomine imperatoris praecipitur, ut ex singulis quibusque dioecesebus orientali, Asiana, Pontica et Thracensi (omittitur Aegyptiaca, quia illius patriarcha fuerat depositus) necnon ex Illyrico episcopi conveniant, et

de fide cum Anatolio legatisque Romanis tractent. Unde sequitur patriarchas illos, quos in unum primo convenire iusserant iudices istarum dioeceseon exarchos fuisse.

At non orientalibus modo patriarchae nomen tributum, hoc in concilio legitur, verum etiam Leoni Romano pontifici, tum ab imperatore in epistolis ad Valentinianum et Placidiam col. 58. tum ab episcopis act. 1. ejusdem concilii; quod refertur quoque ab Evagrio lib. 2. c. 18. Item act. 3. col. 405. et 412. ab Ischyrione, Athanasio, et Sophronio, idem beatus Leo vocatur archiepiscopus et patriarcha oecumenicus. Denique Martianus in epistola post concilium part. 3. col. 861. Leonem adpellat *patriarcham sedis apostolicae maximae Romae*. Ita primum a Graecis patriarcha dictus est Romanus pontifex, nam inter Latinos nullum invenio, qui circa illud tempus Romanum pontificem patriarcham dixerit, nec ullum antistitem Romanum, qui hunc sibi titulum adrogarit.

Evagrius lib. 3. cap. 6. ait, a Timotheo restitutum fuisse *Ephesinae ecclesiae jus patriarchicum, quod illi ademptum fuerat a Chalcedonensi synodo*, et lib. 4. cap. 4. ait Justinum imperatorem litteras misisse de Severo ad singulos patriarchas. Ex quibus constat Evagrii tempore patriarcharum nomen illorum omnium fuisse commune, qui dioecelibus praecerant: quod etiam clarius fiet ex lib. 4. cap. 7 ubi ait, *uniuscujusque dioeceseos patriarchae inter se consenserunt, et singularum urbium episcopi exarchos suos sequuti sunt*, id est metropolitanos, ut observavimus antea, et cap. 7. lib. 6. ait omnes, qui *ubique sunt patriarchas, partim per se, partim per legatos adfuisse quaestioni de absolutione Gregorii Antiocheni*.

In Africa primus Vandalorum episcopus patriarchae nomen adsumpsit, quae vox a catholicis episcopis in collatione Carthaginensi cum risu excepta fuit, ut testis est Victor de persecutione Vandolica lib. 2.

In codice et novellis Justiniani saepius nomen patriarchae tribuitur Romano, Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, et Hierosolymitano, aliquando tamen generalius de dioeceseon exarchis intelligitur, ut Novell. 3. c. 2. Cod. lib. 1. tit. 3. c. 47. tit. 46. c. 34. Novell. 6. c. 3. Epilog. Novell. 7. et Epilogo Novellae 123. c. 22. 23.

Athalaricus ep. ad Joannem 2. apud Cassiodorum lib. 9. epist. ep. 15. vetat, *ne pro ordinatione pontificis Romani plusquam tria millia solidorum exigantur. Alios vero patriarchas . . . intra duo millia solidorum jubet expendere, in civitatibus autem suis tenuissimae plebi non amplius quam quingentos solidos se distributuros esse cognoscant . . . vos autem, inquit, qui patriarcharum honore reliquis praesidentis etc. quapropter si quis apostolicae praesulem ecclesiae vel patriarcharum episcopum etc.* Athalaricum per patriarchae vocem universos episcopos intelligere luce clarius est, horum autem episcopum dicit Romanum pontificem, quia coeteris Italiae episcopis praecerat; atque hinc in fine epistolae haec ait: *vos quoque hoc universis, quos Deo propitio regitis, episcopis intimate.*

In concilio Constantinopolitano anni 536. tribuitur patriarchae nomen episcopis Romano, Constantinopolitano, Antiocheno, et Hierosolymitano, nec non Epiphanio Tyri episcopo actione quinta.

In concilio 5. oecumenico tribuitur Romano, Constantinopolitano, Antiocheno, Alexandrino in 1. et 2. collatione: nam hic in caeteris vulgo archiepiscopi nomine insignitur. Item actione 8. Hierosolymitano idem titulus tribuitur.

Pest haec in oriente vix nomen patriarchae aliis quam quinque tributum leges. Romano nempe, Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, et Hierosolymitano.

At in Gallis nomen patriarchae praecipuis metropolitanis alias primatibus aliquando concessum legitur. Gregorius Turonensis lib. 3. hist. cap. 20. Nicetium Lugdunensem patriarcham vocat. Itemque concilium Matisconense anni 585. Priscum ejusdem sedis episcopum t. 5. Concil. col. 980. *cum omnibus consacerdotibus eorum, Priscus episcopus patriarcha dixit.* Item Desiderius Cadurcensis Sulpitium Bituricensem, et Paulus diaconus Callistum Aquileiensem patriarchas nominant. Hincmarus Rhemensis in lib. Capit. 55. cap. 17. patriarchas et primates non distinguit.

Notandum insuper apud varias gentes illum episcopum dictum esse patriarcham, qui primum inter hujus gentis episcopos locum obtinet, quapropter Nicolaus in responsis ad consulta Bulgarorum resp. 72. de ordinatione patriarchae Bulgari, haec ait: *requisistis, inquit, si liceat in vobis patriarcham ordinari. . . cum incremento divinae gratiae fuerit ibi christianitas dilatata, et episcopi per singulas ecclesias ordinati, tunc eligendus est inter eos unus, qui si non patriarcha, certe archiepiscopus adpellandus sit.* Et respons. 73. a quo sit patriarcha ordinandus quaeritis etc. *vos tamen sive patriarcham, sive archiepiscopum, sive episcopum vobis ordinari postuletis etc.*

Ejusmodi patriarchas habent, qui sunt in oriente christiani, in quo praeter eos, qui proprie dicuntur Graeci, qui quatuor patriarchas Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, et Hierosolymitanum retinuerunt: singulae haereses suos numerant patriarchas.

Suum habent Jacobitae, suum Maronitae; uterque Antiocheni nomen assumit. Cophthorum patriarcha Alexandrinus dicitur et Alexandriae sedet. Abyssini patriarcham habent, qui toti Aethiopiae praest, licet Cophthensi patriarchae sit quodammodo subiectus. Praeter hos Georgii archiepiscopum habent *αυτοκεφαλον* et nulli subiectum. Armenii duos habent oecumenicos patriarchas. Prioris sedes est Arard urbs Armeniae. Alterius cis urbs Caramaniae, sed de his plura dicendi non est locus.

§. VI.

An metropolitana aut patriarchica dignitas fuerit a Christo, vel apostolis instituta.

Praemissis iis, quae ad elucidationem vocum necessaria erant, sine quibus obscura fuisset tota nostra disputatio; ad eas quaestiones veniendum est, in quibus de rebus ipsis controvertitur. Inter eas illa primum tenet locum, quae de origine et institutione metropolitanorum et patriarcharum moveri solet. Sunt enim nonnulli, qui metropolitanicam et patriarchicam dignitatem velint a Christo institutam fuisse: alii ab apostolis id factum esse suspicantur; quam sententiam tuetur Petrus de Marca; utramque nos opinionem parum verisimilem esse censemus.

Et primum metropolitanicam aut patriarchicam dignitatem a Christo institutam fuisse merum commentum est, quod ne verisimilitudinis quidem umbram habet. Christus enim non extra Judaeam praedicavit, nec ullas gentium urbes, quamdiu vixit, vel per se, vel per suos ad fidem convertit: dici ergo non potest eum de facto metropoles et patriarchias instituisse. Dicit quidem posset, eum apostolis praecipuisse, ut post conversionem gentium, metropolitanos et patriarchas instituerent, sed hoc gratis fingitur, nec extat ullum ejusmodi praeceptum, sive in sacris litteris, sive in antiquorum patrum monumentis. Et sane ut a prima ecclesiae institutione exordiar, apostoli praecipuas orbis partes peragrarunt, nulli aut urbi aut loco addicti. Apostolis plures accessere comites, ejusdem laboris ac ministerii participes, quales Paulus, Barnabas, Crescens, Timotheus: illi innumeras pene ecclesias fundarunt, et ut inquit Clemens Romanus in epistola ad Corinthios, tam eorum, qui crediderunt, quam qui credituri erant, *episcopos et diaconos constituerunt*. Ubi vero illi e vivis excessere, qui ab ipsis apostolis constituti erant, in defunctorum locum *ab aliis celebribus viris cum consensu totius ecclesiae*, novi, tum episcopi, tum ministri constituti sunt.

Fatendum est quidem, apostolos in aliquibus locis diutius esse demoratos, vel quia ita poscebat ecclesiarum illarum, in quibus degebant status, vel quia jam senio confecti satis multas ecclesias fundarunt. Sic Joannes extremo vitae tempore Ephesi substitit, unde ecclesias Asiae regebat, caeteris episcopis apostolica dignitate superior, vel denique quia ecclesias quasdam prae caeteris elegerant, in quibus mori voluerunt, ut Petrus et Paulus Romanam. Negari quoque non potest, quin apostoli caeteris, quos constituerant, episcopis quodammodo superiores fuerint, ut de Paulo videre est, qui Corinthios tanta autoritate reprehendit; sed de his non est quaestio, hoc unum controvertitur, utrum apostoli aliquibus ecclesiis a se fundatis illarumque episcopis peculiariter quaedam jura aut privilegia, prae caeteris et in caeteras concesserint, illamque patriarchatum, exarchatum et provinciarum divisionem instituerint, quae postea in usu fuit, vel aliam certe similem: ut autem constet,

an istud aliqua ratione probari queat, examinanda sunt argumenta, quibus id astruit Petrus de Marca; cum enim nihil ille praeterierit eorum, quae in hujus sententiae gratiam dici possunt, si omnia ejus argumenta parum firma esse ostenderit, nemini dubium erit, quin gratis omnino id dicatur.

Duo dicit Parisiensis iste praeful c. 1. lib. 6. de concordia, alterum est, *apostolos orbem ecclesiasticum in provincias distribuisse ad exemplum dispositionis civilis*. Alterum est, *apostolos cum ecclesias distribuerent in provincias, in animo habuisse, ut in iis corpus episcoporum statueretur sub praesidentia episcopi metropolitaeos*.

Primam propositionem probat auctoritate sanctorum Petri et Pauli, quorum primus scribens ad novos christianos ep. 1. cap. 1. compellat eos per provincias Ponti, Galatae, Cappadociae, Bithyniae, et Asiae. Alter vero distinguit ecclesias Macedoniae et Asiae. Verum haec ratio non probat, ecclesiarum in provincias distributionem ab apostolis institutam fuisse. Sed tantum distinctas fuisse ecclesias, propter distinctionem urbium et provinciarum. Ecclesiae quippe nihil aliud sunt quam fideles*, cum ergo fideles in variis provinciis degerent, non poterat melius designare Petrus illos, ad quos scribebat, quam provinciarum istarum nominibus. Alteram propositionem probat Marca ex illo Pauli Ep. ad Tit. c. 1. *reliqui te Cretae, ut constituas presbyteros*. Ecce, inquit Marca, *metropolitani institutionem*, haec est praecipua hujus scriptoris ratio, quae tamen admodum levis est. Si quid enim valeat, probabit apostolos metropolitanos fuisse illarum omnium provinciarum, in quibus episcopos ordinabant: deinde libenter agnosco Titum toti insulae praefuisse; sed inde inferri nequit metropolitanam dignitatem ab apostolis institutam fuisse, hoc enim privilegium erat Tito peculiare, nec ulli fedi aut urbi alligatum. Denique presbyteros illos a Tito institutos episcopos fuisse non omnino certum est: forte unus erat in Creta Titus episcopus, caeteri omnes presbyteri tantum. Nec refert, quod statim presbyteros istos episcopos dicat Paulus: nomen enim episcopi tam potest convenire presbytero curam animarum habenti quam nomen presbyteri episcopo. Secundo idem ostendere conatur Marca ex eo, quod in Asia, quoddam fuerit corpus episcoporum in modum provinciae, ut colligitur ex Apocalypsis c. 1., ubi litterae scriptae sunt septem angelis seu septem episcopis Asiae, quorum unus erat Ephesinus. At quid istud ad propositum faciat vix perspicio? Inter omnes episcopos Asiae septem compellat Joannes in Apocalypsi, ergo instituta tum erat metropolitana dignitas. Quomodo unum ex altero sequatur, ego prorsus ignoro? Eiusdem generis est sequens argumentum. Paulus instruens Asianos scripsit ad Ephesinae urbis incolas, quae Asiae metropolis est: *apostolum Ephesi commoratum esse per triennium in actis legimus*: ergo instituta est ab ipso metropolitana dignitas ecclesiae Ephesinae. Haec ego consectaria, tarditatem meam fateor, capere minime possum.

E 3.

Nec

* Intellige nomine fidelium non solum populum, sed cum eo episcopum et clerum; ecclesia enim, ut inquit egregie Cyprianus, est plebs sacerdoti adunata.

Nec magis est roboris in quarto argumento, *urbs*, inquit, *Corinthiorum metropolis erat Achaiae, ut Florus annotavit: ideo igitur Paulus epistolam suam ad Corinthios scribit, non solum pro illis, sed etiam pro fratribus, qui erant in Achaia: Ergo nobile argumentum metropolitici juris a Paulo observati colligitur ex ejus epistola ad Corinthios.* Concedamus Marcae Paulum epistolam ad Corinthios scripsisse, tum Corinthiis, tum Achaiae fratribus, quia Corinthus erat urbs metropolis Achaiae, at quo pacto inde conficiet, propositum fuisse Paulo, ut Corinthi episcopus metropolitana jura in omnem Achaiam obtineret? Quippe epistolam, quam universis Achaiae civibus scribebat, inscripsit ad Corinthios, quia urbs illa notior erat, et facile poterat Corinthiorum opera ad Achaeorum omnium notitiam pervenire. Idem esto responsum ad simile exemplum ex epistola ad Thessalonicenses peritum, in qua Paulus simul ad omnes Macedoniae fratres scribit. Haec etenim, et alia ejusmodi probant, tantum illas urbes, in quibus erant sitae ecclesiae metropoles fuisse, necnon primas ac maximas totius provinciae, at ecclesias ipsas metropolitanas fuisse minime demonstrant. Ex dictis intelligere est, quam leves sint eae rationes, quibus impulsus Marcae metropolitica dignitatem ab apostolis institutam esse, seu potius ex illis fluxisse opinatus est.

Nec magis probabilem patriarchatum institutionem adferunt ii, qui volunt eas sedes esse patriarchicas, quas Petrus fundavit, atque hac de causa Romanae, Antiochenae et Alexandrinae ecclesiis jura patriarchica concessa esse volunt. Nam si inde repetenda esset patriarchatum dignitas, innumerae forent patriarchales sedes; quia innumeras Petrus fundavit et rexit ecclesias; latum ergo discrimen est inter apostolicam sedem et patriarchalem: multae etenim ecclesiae, quas apostoli instituerunt et rexerunt, dici possunt, et olim dictae sunt apostolicae, patriarchicae non item. Sic Tertullianus in lib. de praescriptionibus, *percurre*, inquit, *ecclesias apostolicas, apud quas ipsae adhuc cathedrae apostolorum suis locis praesidentur, inter eas nominat, Corinthum, Philippos, Thessalonicam, Ephesum, quae sedes patriarchales nec sunt, nec unquam fuerunt.* Quin etiam Hierosolymitana, in qua Christus tamdiu habitavit, in qua non modo Petrus, sed et caeteri apostoli primis ecclesiae saeculis federunt, patriarchalis non fuit. Hanc tamen Aug. cont. litt. Pet. lib. 2. c. 5. apostolicam facere, et cum Romana comparare non veretur *) Alexandria vero, quam Marcus Petri discipulus, non ipse Petrus fundavit, et rexit, secundum habuit inter patriarchales sedes locum, quem deinceps Constantinopolitana obtinuit, ergo patriarchalis dignitas non reperitur a dignitate eorum, qui ecclesiam fundaverunt, et primi rexerunt.

§. VII.

*) Non quod ecclesia Hierosolymitana cum Romana coaequetur in primatu et praerogativis, sed quod in antiquitate et traditis disciplinis observantia comparari cum Romana quodammodo possit.

§. VII.

Quando, cur, et quomodo instituta fuerit metropolitana dignitas.

Nullam inter ecclesias et episcopos praelationem, nullam patriarchicam aut metropolitanam dignitatem ab apostolis proprie institutam fuisse, jam demonstravimus. Inquirendum igitur est, unde orta fuerit; eam enim antiquissimam esse nemo diffiteri potest. Res primum videtur ardua, sed ei, qui paulo attentius antiquam ecclesiarum distributionem consideraverit, nihil jam supererit difficultatis.

Nemo non novit, imperium Romanum in regiones et provincias distributum fuisse, et regionum ac provinciarum quasdam urbes primarias fuisse, seu metropoles, unde caeterae totae pendebant, itaque cum ad eas ob civilia negotia provinciarum incolae convenirent, et inde tum judicia, tum etiam merces et caetera, ut fieri solet, petere solerent: simile aliquid in rebus ecclesiasticis christiani fecere, et sive cum ordinandus aut deponendus erat episcopus, sive cum aliqua divisio erat in ecclesia, sive cum in commune de rebus ecclesiae deliberandum erat, cum jam non amplius superessent apostoli, per quos haec antea componebantur, urbis metropoles episcopum adire par fuit, idque paulatim per consuetudinem invaluit, ac tota ecclesiarum distributio, ad formam imperii facta est, urbesque metropoles, metropoles quoque fuerunt ecclesiae, et illarum episcopus super universam provinciam potestatem habuit, tum ad ordinandos aut deponendos reliquos episcopos, tum ad componenda ecclesiarum dissidia, tum ad convocandas synodos etc. ita tamen ut sine comprovincialium episcoporum consilio nihil faceret. Haec consuetudo canonibus deinde confirmata est, totaque ecclesia ad formam politici regiminis disposita et distributa est.

Eadem ratione urbes illae, quae dioeceseos seu regionis alicujus, plurimumque provinciarum erant capita, successu temporis quaedam in caeteras jura obtinere. Demum in tribus praecipuis totius orbis Romani civitatibus, Roma in occidente *) Antiochia in oriente, et Alexandria ad meridiem: tres praecipuae fuerunt ecclesiae quae primum inter alias honore obtinere, successuque temporis quaedam in illas jura, vel sibi vindicarunt, vel a synodis concessa receperunt. His accessit postea Constantinopolis, quae secunda mundi urbs evasit et Hierosolyma, quae hunc honorem non propter magnitudinem civitatis obtinuit, sed propter venerationem illius urbis, in qua primum a Christo instituta fuerat ecclesia, et ex qua evangelium ad caeteras orbis partes perlatum fuerat. Non alio pacto constitutas esse metropoles pluribus argumentis demonstrari posset, nonnulla tantum hic proferemus brevitati consulentes.

Con-

*) Ibi de Romanae sedis patriarchatu agitur, non autem de ejus primatu, quem habet a Christo, non ex solius urbis amplitudine. Idem observandum ad finem §. 7. ejusdem Dissertationis, p. 22: et p. 39. ad finem, ac 40. initio.

Concilii Nicaeni Canone 6. statuitur, ut in praerogativa et privilegiis ecclesiarum τὰ ἀρχαία ἐν κρείττω, hoc est ut *antiqua consuetudo obtineat*, noverant igitur hujus synodi patres, haec ecclesiarum jura et privilegia non esse institutionis apostolorum, sed ex consuetudine ortum habuisse. Eiusdem concilii Canone 7. sancitum est, ut Aeliae episcopo honoris praerogativa concedatur, *Metropoli* (Caesareae) *propria dignitate servata*. Quae autem alia ratio Nicaenos patres potuit impellere, ut Caesareae metropolitico jus potius quam Aeliae conferrent, nisi quod illa erat provinciae metropolis: haec non item.

In concilio Taurinensi statutum est, illi totius provinciae *primatum deberi qui suam civitatem demonstrasset esse metropolim*: quia scilicet non aliunde metropolitanae ecclesiae dignitas reperitur quam ex ipsius urbis dignitate.

Unde factum est, ut episcopi metropolitana jura ambientes imperatores adirent, a quibus obtenta metropoleos in urbis suae gratiam dignitate, ecclesiastica etiam metropoleon jura et provinciae ordinationes invadebant.

Sic Valens in odium Basilii Cappadociam in duas partes distraxit, unde secuta est provinciarum quoque ecclesiasticarum divisio, ut testis Naz. orat. 20.

In concilio Chalcedonenſi act. 4. Phothus Tyri, et Eustathius Berythi inter se litigant de jure metropolitico. Hic enim ab imperatore Theodosio rescriptum per subreptionem obtinuerat, ut Beryttus fieret metropolis: quo impetrato provinciarum ecclesiasticarum divisionem in quadam synodo Constantinopolitana fieri curaverat, et ordinationes multarum ecclesiarum, quae prius Tyrio subiectae erant, invalerat: Photio episcopo Tyri excommunicationis et depositionis metu, ad istam divisionem adprobendam adacto. Rogat ergo Marcianum Photius, ut haec in irritum mittantur, suaque Tyrio episcopo jura restituantur. Judicibus et concilio visum est, negotium istud non secundum leges aut pragmaticas, sed secundum canones examinare. Lecto igitur concilii Nicaeni canone, quo statui videtur, ut unus sit in una provincia metropolitanus, in gratiam Tyri episcopi iudicium fertur. Unde constat, provincias ecclesiasticas ad formam civilium fuisse olim dispositas, quandoquidem unus metropolitanus unicuique provinciae praefectus fuerat.

Act. 13. in causa simili Nicomediensis et Nicaeni episcopi, Nicomediensi jus metropolitico vindicatur, eo quod Nicomedia fuisset olim urbs metropolis, et ab eo excidit Nicaenus, quod in sacra Valentiniani et Valentis qua Nicaenae civitati tribuerant metropolitico jus proprie praecipere, ab aliis civitatibus nullum jus auferri. Quapropter honorem tantum metropolitae illi concedunt, non autem ejus jura et privilegia. Quod quidem generatim sancit c. 12. de omnibus iis urbibus, quae in posterum metropolis nomine honoratae fuerint ab imperatoribus. Atque ideo id factum est, ne episcoporum ambitio turbas passim in ecclesiis excitaret, et formam ecclesiae jam stabilitam funditus everteret. Nihilominus tamen cum non modo urbs aliqua metropolitana dignitate honorabatur, sed et provinciae dividebantur; non raro ecclesiarum quoque status mutari solebat, idque decerni videtur ca-

none 17. ejusdem concilii his verbis, *sin autem etiam aliqua civitas ab imperatoria auctoritate innovata fuerit, civiles, et publicas formas ecclesiasticarum quoque parochiarum ordo consequatur.* Hinc multas videre est in provinciis et metropolibus ecclesiasticis mutationes, quas referre longum foret. Unum hoc addam in concilio Toletano anni 610. sub Bonifacio IV. metropolitica dignitatem Toletanae ecclesiae assertam fuisse ob ipsius urbis dignitatem. *Sed haec, inquit Gundemarus in synodo tom. 5. Conc. col. 1624. ipsa sedes (Toletana) sicut praedictum est, antiqua nominis sui ac nostri cultu imperii, ita et totius provinciae polleat ecclesiae dignitate et praecellat potestate.* Deinde vero decernit eam esse non modo Carpetaniae, ut quidam dicebant, sed totius etiam Carthaginensis provinciae metropolim, quia sciebat *procul dubio Carpetaniae regionem non esse provinciam, sed partem Carthaginensis provinciae. . . et ob hoc quia una est eademque provincia, statuit, ut sicut Boeotica, Lusitania vel Tarraconensis provincia vel reliquae ad regni regimina pertinentes, secundum antiqua patrum decreta singulos noscuntur habere metropolitanos, ita et Carthaginensis provinciae, unum eundemque.* Itaque in Hispania ad formam civilis regiminis dispositam ecclesiam fuisse certissimum est. Ut autem caetera mitam, hoc generatim dico in omnibus orbis partibus, excepta Africa, de qua postea dicemus, ecclesias semper eodem fere modo distributas fuisse, quo et imperii provincias: metropoles ecclesiasticas annexas semper aut fere semper civilibus, cum mutatae sunt civiles metropoles, mutatas esse ut plurimum ecclesiasticas. Eccei igitur dubium esse possit, quin istius tum distributionis ecclesiarum, tum dignitatis metropolitanae origo ex sola imperii distributione et urbium ipsarum dignitate rependa sit?

§. VIII.

Provinciarum et dioeceseon ecclesiasticarum distributio ad formam politici regiminis summatim describitur, et praecipuae in illa mutationes annotantur.

Imperium Romanum a temporibus Augusti in varias provincias distributum fuisse nemo nescit, distributio haec ab Hadriano et postea a Constantino paululum mutata est, atque accurata ab isto imperii facta divisio, universusque orbis Romanus quatuor praefectis praetorio ab eo commissus: cum antea duo tantum totius imperii praefecti forent, ut testis est Zozimus lib. 2.

Primus orientem, secundus Illyricum, tertius Italiam, quartus Gallias sortitus est. Sub istis praefectis varias regiones vicarii et in nonnullis locis proconsules regebant, et iterum sub istis praesides, aut correctores provincias administrabant.

Sub orientis praefecto erant dioeceses quinque.

Prima est dioecesis orientis, cujus caput erat Antiochia.

In illa decem numerabantur provinciae, Palaestina, Syria, Phoenice, Arabia, Cilicia, Mauria, Mesopotamia, Osaena, Euphratensis, et Cypria. Sed hic numerus postea crevit, nam Palaestina in tres divisa est, quarum metropoles erant Caesarea, Schyropolis, et Jerusalem; Syria in duas, quarum metropoles erant Apamea, et Antiochia; Cilicia itidem in duas, quarum metropoles, Tarsus, et Anazarbus. Denum Phoenicia quoque in duas, quarum metropoles fuere Tyrus et Damascus. Praeter has metropoleos dignitatem in eadem provincia occupare conatus est Berytensis episcopus, sed ejus conatus ab imperatore Martino et episcopis in concilio Chalcedonensi aet. 4. repressus est.

Secunda dioecesis, quae praefecto orientis parebat, est dioecesis Aegypti, cujus caput Alexandria, in ea tres primum fuere provinciae Aegyptus stricte, Pentapolis, et Libya, quibus addit Ath. in apol. 2. Thebaidem et Amm. lib. 22. Augustamnicam. His adjecta deinde est Arcadia. Epiphanius haeref. 68. septem Aegypti provincias enumerat. Aegyptum, Thebaidem, Mareotidem, Ammoniacam, Mareotidem, et Pentapolim; his Mareotae nomen in textum Epiphanius irrepsit, et in alterutro legendum potius videtur Marmaridis. Deinde vero advertendum est Epiphanium hic non enumerare provincias metropoli subjectas, sed tantum regiones; nam Mareote, ut testis est Athanasius, episcopo et chorepiscopo carebat, et regebatur tantum a presbyteris. Verum tandem tota Aegypti dioecesis in decem provincias, totidemque metropoles urbes distributa erat, ut constat ex Epist. imp. ad Dioscorum aet. 1. Conc. Chalcedonensis relata Col. 99. in qua jubet Dioscorum Ephesum venire cum decem reverendissimis metropolitibus episcopis ejus dioeceseos.

Tertia est dioecesis Ponti, cujus metropolis est Caesarea Cappadociae, in sex primum divisa provincias, Cappadociam, Galatiam, Armeniam, Pontum, Paphlagoniam et Bithyniam. Quae omnes excepta Bithynia in duas postea divisa sunt. Praeterea fuit in eadem dioecesi metropolis et civilis et ecclesiastica, Nicaea, sed nomine tantum et honore, ut a nobis observatum est antea.

Quarta dioecesis est Asiana, in qua una erat provincia proconsularis Asia, cujus metropolis totiusque Asiana dioeceseos caput est Ephesus. Caeterae octo vicario Asiae parebant, Hellespontus scilicet, Pamphilia, Lydia, Pisidia, Lycaonia, Lycia et Caria, Phrygia: quae deinde in Salutarem et Paeatiam, itemque Pamphilia in duas divisa sunt. Praeterea unus erat in Rhodo, alter in Lesbo infulis metropolitanus.

Quinta dioecesis est Thraciae, cujus olim caput erat Heraclea: deinde vero Constantinopolis, quinque in ea fuere provinciae, Thracia, Rhodope, Haeminontus, Moesia et Scythia.

Illyrici praefecto duae subjectae erant dioeceses. Dioecesis Macedoniae, in qua octo numerantur provinciae, proconsularis, Achaia, Macedonia, Thessalia, Epirus vetus et nova, Creta et Praevalitana provincia, quae postea Daciae juncta est. Totius regionis caput erat Thessalonica.

Item

Item dioecesis Daciae, in illa quatuor tantum occurrunt provinciae, Dacia Ripensis, et Mediterranea, Dardania, et Moesia prima.

Italiae praefecto parebant duo vicariatus Romae et Italiae, et praeter hos occidentalis Africa, quibus post mortem Constantis Illyricum occidentale adjectum, prius enim Illyrici praefecto parebat.

In vicariatu Romae decem erant provinciae, 1. Campania, 2. Hetruria et Umbria, 3. Picenum suburbicarium, 4. Sicilia, 5. Apulia et Calabria, 6. Lucania et Brutia, 7. Samnium, 8. Sardinia, 9. Corsica, 10. Valeria.

In vicariatu Italiae, cujus caput Mediolanum, provinciae 7. 1. Liguria, 2. Aemilia, 3. Flaminia seu Picenum Annonarium, 4. Veneria, cui juncta postea Istria, 5. Alpes Cottiae, et utraque Rhetia.

In Illyrico occidentali, cujus praecipua urbs Sirmium, provinciae erant Pannoniae duae, Noricum utrumque, Mediterraneum et Ripense, Dalmatia et Slavia, quibus addita est Valeria. De Africa seorsim dicemus.

Praefecto Galliarum parebant Galliae, de quarum divisionibus agemus postea.

Item Hispaniae tunc temporis in quinque provincias distributae, quae a vicario regebantur, post proconsularum a Gratiano sublatum: eae sunt Boetica, Lusitania, Gallecia, Tarraconensis et Carthaginensis.

Eidem praefecto parebant Britanniae tres, quae postea in quinque regiones distributae sunt, additis Flavia et Valentia, sed haec distributio post occupatam a Saxonibus Britanniam penitus commutata est.

Haec est summaria imperii Romani delineatio, ad cujus formam ecclesia constituta est, sunt tamen nonnullae, in quibus forma ecclesiastica a civili non parum differt.

Et primum quidem observandum est longe exactius in oriente, et Illyrico, ecclesiam imperio respondisse quam in occidente: illic enim vix ulla occurrit alicujus momenti diversitas, hic vero non una, nam in Africa metropoles ecclesiasticae non respondebant civilibus, in Italia vero quatuor tantum erant metropolitani; Romanus, cujus provincia latissime patebat, Mediolanensis, Ravennensis et Aquileiensis, ac praeter hos in insulis adjacentibus, Sicilia scilicet et Sardinia, Syracusanus, et Calaritanus, posterioribus vero saeculis exorta est in Italia magna metropolitana turba.

§. I X.

Divisio tum ecclesiastica, tum civilis Africae.

Africa jam a Cypriani temporibus divisa erat in tres aut quatuor partes, Africam propriam, Numidiam et Mauritanias, Caesareensem nempe, et Sitifensem,

fem, ut colligere licet ex hujus epistolis 45. et 71. itemque ex actis concilii Carthaginensis sub ipso habiti. His provinciis adjunctae postea fuerunt Tingitana, Bizacena, et Tripolitana.

Africa provincia erat proconsularis, cujus urbs metropolis erat Carthago totius Africae occidentalis caput. In caeteris Africae provinciis metropolis ecclesiastica erat sedes senioris episcopi. Haec propositio multis momentis demonstrari potest.

1. Quia certum est, metropolitanos provinciarum non semper ejusdem fuisse sedis episcopos, sic Numidiae metropolitanus erat Cypriani tempore Novatus Thamugadensis, deinde tempore Caeciliani secundus Tiligitanus, postea Megalius Calamensis et alii. Item Byzacena Mauritaniaeque Sitifensis et Caesareensis variarum sedium episcopos diversis temporibus habuere metropolitanos, ut constat ex subscriptionibus Africanorum conciliorum.

2. Idipsum non obscure testatur Augustinus, cum quaerit a Profuturo Epistol. 149. nunc 38., quis Megalii Calamensis in primatu successor sit. *Sucessorem primatui ejus nosse volumus*, et Ep. 261. nunc 299. (si tamen ejus est haec epistola, quam multi eruditi in dubium revocant) scribit Caelestino Prisco provinciae Caesareensis episcopo episcopatum esse relictum, ea tamen conditione, ut ipsi non pateret aditus ad primatum sicut caeteris: *Clamet, inquit, Priscus provinciae Caesareensis episcopus, aut ad primatum locus sicut caeteris et mihi patere debuit, aut episcopatus mihi remanere non debuit*. Unde luce clarius infertur, primatum omnibus Africanis episcopis patuisse, nec metropoli civili annexum fuisse, quandoquidem Caesareensis antistes, qui metropoleos civilis episcopus erat, non privatur jure metropolitico ecclesiastico, sed aditus ei ad jus metropolitico intercluditur.

Epistola 217., quae nunc est 59., excusat se Augustinus, quod ad concilium Numidiae vocatus a Victorino, non venerit, eo quod senex Xantippus Tagofensis, rectius Tagorensis, primatum sibi vindicaret: proinde et jus convocandi concilii. Quod si metropolitana jura urbi fuissent annexa, de primatu nulla potuisset inter eos esse difficultas, cum manifestum foret, quae urbs esset Numidiae metropolis. Ut autem liquido constet contentionem tantum fuisse de antiquitate episcopi, non autem de urbis dignitate, consulenda est concilii Milevitani anni 402. definitio, cui ipse Xantippus aderat primatus Numidiae jure fruens, ut videre est Can. 53. concilii vulgo Africani: haec autem definitio ejusmodi est c. 56. *Placuit, ut quicumque deinceps ab episcopis ordinantur per provincias Africanas, litteras accipiant ab ordinatoribus suis manu eorum conscriptas, continentes consulem et diem, ut nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus oriatur*. Ex his intelligere est, totam inter episcopos Africanos dignitatem, ab antiquitate episcopatus fuisse repetitam; nullatenus autem ab urbis magnitudine aut dignitate. Speciatim vero de Numidia idem constat ex Canone 53., in quo statutum est, *ut matricula, et archibus Numidia apud primam sedem sit, et in metropoli id est Constantina*. Ecce apertam distinctionem.

inctionem metropoleos civilis, et ecclesiasticae. Praeterea auctor vitae S. Fulgentii c. 29. testis est, Fulgentium in concilio Vincensi, Quodvulteo in contentione de primatu praelatum, jus suum illi postea cessisse, quo relato subdit auctor iste: *Ubi sunt nunc illi, quibus eminendi super caeteros dominantur adfectus, qui se etiam suis prioribus anteponunt, indebita sibi privilegia vindicantes? Ecce beatus Fulgentius nec primatum, quem meruit, defendere voluit: Primatus ergo apud Africanos episcopos ipsius Fulgentii tempore prioribus debebantur, nec ulli fedi annexus erat. Hic mos in Africa permansit usque ad tempora Gregorii magni, nam is lib. 1. ep. 75. ad episcopos Numidiae statuit: Ut illorum consuetudo de primatibus constituendis, caeterisque, capitulis immota maneat, exceptis his, qui ex Donatistis ad episcopatum perveniunt, quos provehi ad primatus dignitatem, etiam quum ordo clericorum eos ad locum eundem deferat, modis omnibus prohibet. Itaque tempore Gregorii inter Africanos primatus non erat sedibus annexus, sed eo antiquiores omnes episcopi indiscriminatim fruebantur, exceptis iis, qui fuerant haeretici, quos ab hoc jure excidere vult Gregorius: quemadmodum olim Augustino teste ab eo exciderat Priscus.*

Quinetiam in provincia proconsulari summus honos habebatur antiquiori episcopo, licet eum praecederet Carthaginensis episcopus, totius Africae primas. Sic in concilio Carthag. 2. Victor Abderitanus, et in tertio ejusdem nominis episcopus Pupianensis, caeteris, excepto Carthaginensi, praeferuntur: et de hoc Victore haec ait Epigonius c. 54. cod. can. Africanæ, *aetate pater et ipsa promotione antiquissimus, vir laudabilis frater et collega noster Victor, vult hanc petitionem generalem omnibus effici.*

Uno verbo in Africa tum honor, tum dignitas, tum etiam jura et privilegia episcoporum tribuebantur antiquitati episcopatus, non autem ecclesiae, cui praeerant dignitati. Id constat ex dictis, praecipue vero ex epistola Augustini 207., in qua queritur, se tertium nominatum, qui haud ita pridem episcopus erat, caeterisque, qui antiquiores erant, praepositum, idque luculenter confirmatur ex can. 56. concilii Africani supra relato.

Caeterum ab hac lege semper excipiendus Carthaginensis antistes, qui universae Africae primas erat et exarchus, seu ut ita loquar, patriarcha. Diu ante ipsummet Cyprianum Agrippinus hoc jure fruebatur, is enim a Cypriano reliquorum episcoporum praefes fuisse insinuatur, *quodquidem, inquit, et Agrippinus bonae memoriae vir cum caeteris coepiscopis, qui illo tempore in provincia Africa et Numidia ecclesiam Dei gubernabant, statuit.*

Maxima quoque hujus sedis privilegia et jura in epistolis Cypriani elucet: sic ep. 45. totam Africam provinciam suam vocat: *Quoniam, inquit, latius fusa est nostra provincia habet Numidiam et duas Mauritanias sibi cohaerentes.* Hinc ex universis Africae provinciis consulitur, et respondet veluti magnam auctoritatem habens, ut videre est ep. 59. 61. 70. 71. 73. et praesertim 65.

Post haec tempora illa Carthaginensis episcopi dignitas non est imminuta, ut videre est ex omnibus conciliis Africanis, in quibus Carthaginensis antistes caeteris licet junior praefertur et praesidet: hinc forte Aurelius episcopus c. 55. in liis. Afric. ait, se multarum ecclesiarum, et ordinandorum curam sustinere... et postea cunctarum se ecclesiarum, dignatione Dei, sollicitudinem sustinere, quapropter conceditur ei ibidem, ut unde vellet, et de cujus nomine fuisset conventus, pro desiderio cujusque ecclesiae ordinaret episcopum. Hinc etiam illius e at paschae diem caeteris episcopis nuntiare, ut constat ex canone 51. ejusdem collectionis.

Hic forsasse alicui veniet in mentem haec quaestio, utrum melius et convenientius metropolitana dignitas antiquitati, quam urbi fuerit affixa, de qua, quid sentiam, hic mihi videtur aperiendum. Censeo ergo, salvo aliorum iudicio, longe satius esse, ut metropolitana dignitas urbi annexa sit quam antiquitari sacerdotii: quum enim alicui sedi affixa est, is ad eam eligitur, qui huic dignitati sustinendae par esse possit. At ubi ad omnes passim antiquitatis jure defertur, tunc ad minus idoneos pervenire potest. Praeterquam, quod senectus minus apta est ferendis laboribus, et illo caret animi ac corporis vigore, qui in metropolitano maxime desideratur. Itaque prudenter omnino Gregorius lib. 1. epist. ep. 72. scribit ad Gennadium Patricium et patriarcham Africae, ut concilium catholicorum admoneat, ut primatam non ex ordine loci postpositis vitae meritis faciat. Quoniam apud Deum non gradus elegantior, sed vitae melioris actio comprobatur: ipse vero primas non passim, sicut moris est per villas, sed in una juxta eorum electionem civitate resideat. Idem tamen Africanis ep. 75. consuetudinem, quae nihil contra fidem catholicam usurpare dignoscitur, immotam permanere concedit, sive de primatibus constituendis, etc.

§. X.

De provinciarum Galliae distributione et praecipuis in ea primatibus.

Nulla est regio, quae tam varias sortita fuerit divisiones ac Gallia. Nota est omnibus antiqua illa Galliae divisio in Comatam et Bracatam; quam exceptit altera in Belgicam, Celticam et Aquitanicam. Haec eleganter a Caesare exponitur in commentariorum praeloquio. Nec praetermittenda est licet minus celebris Galliae tum temporis divisio in sexaginta civitates seu populos et 400. aut circiter pagos, quam ex Strabone lib. 4. Tacit. lib. 3. Annalium, Vopisco, Ptolemaeo, Caesare, Josepho et Appiano colligere licet, ut sagaciter animadvertit eruditus geographus Nicolaus Sanson, in notis ad tabellam antiquae Galliae. Augustus vero Galliam in quatuor partes distinxit, Belgicam, Celticam, Aquitanicam, et Narbonensem.

Verum omnium divisionum Galliae exactissima et celeberrima est in quatuordecim provincias: hanc tradit Ruffus in breviario, quod Valenti dicavit circa annum 365. Hae provinciae sunt in Narbonensi, Narbonensis, Viennensis, Alpes maritimae, et Alpes Graiae: in Aquitania, Aquitanicae duae et Novempopulania: in Celtica Lug-

dunenses duae, et maxima Sequanorum: demum in Belgica duae ejusdem nominis et duae Germaniae, una superior, altera inferior dicta. Ammianus easdem provincias enumerat lib. 15. praetermissis duabus; Alpibus nempe maritimis, et Aquitania 2. Paulo post Narbonensis altera a Viennensi avulsa est, et Lugdunenses singulae in duas divisae sunt, ac univ[er]sae Galliae provinciae septemdecim numero fuerunt. Hoc ordine

<p>Belgica prima. Belgica secunda. Germania prima. Germania secunda. Lugdunensis prima. Lugdunensis secunda. Lugdunensis tertia. Lugdunensis quarta. Lugdunensis quinta, quae et maxima Sequanorum. Alpes Graiae et Penninae. Viennensis prima. Viennensis tertia. Alpes maritimae. Narbonensis, quae et Vien- nensis secunda. Aquitania prima. Aquitania secunda. Novempopulania.</p>	<p>quarum metropoles</p>	<p>Augusta Trevirorum. Rhemi. Maguntiacum. Colonia Agrippina. Lugdunum. Rhotomagus. Turones. Senones. Vesontio. Tarentasia. Vienna aut Arelarum. Aquaesextiae. Ebredunum. Narbo. Bituricae. Burdigala. Ausci.</p>
--	------------------------------	---

Haec est Galliae divisio, ad cuius formam olim ecclesia Gallicana constituta fuit, ita ut singularum provinciarum metropoles civiles, essent etiam ecclesiasticae metropoles. At in Narbonensi magna fuit et diuturna de jure primatus contentio inter Viennensem et Arelatensem antistites. Hic etenim metropoliticum jus in Viennensem et Narbonensem provincias, itemque in utrasque Alpes Graias ac maritimas sibi adferuit, qua in re aliquando faventes habuit Romanos pontifices, aliquando adversos.

Primum de ista contentione iudicium a synodo Taurinensi latum est can. 2. his verbis, *illud deinde, inter episcopos urbium Arelatensis et Viennensis, qui de primatus apud nos honore certabant, a sancta synodo definitum est, ut qui ex eis approbaverit suam civitatem esse metropolim, is totius provinciae honorem primatus obtineat, et ipse juxta canonum praecipuum ordinationum habeat potestatem. Certe ad pacis vinculum conservandum hoc consilio utiliore decretum est, ut si placet memoratum urbium episcopi unaquaeque de his viciniores sibi intra provinciam vindicet civi-*

tates, atque eas ecclesias visitet; quas oppidis suis magis vicinas esse confiterit: ita ut memores unanimitatis atque concordiae non alter alterum longius sibi usurpando, quod est alii propius inquietet.

Haec concilii sententia duo continet; alterum summi juris ut primatum is obtineat, qui probaverit civitatem suam esse metropolim: alterum ἀνομοτίας, ut provinciam inter se partiantur, et unusquisque illorum vicinas sibi subjiciat ecclesias, quod ab episcopis factum est, ut hac via facilius utrumque ad concordiam revocarent. Intelligebant enim demonstrationem metropolitici juris haud ita facile fieri posse. Vienna quippe jus illud metropolitico olim obtinuerat, ut ex Eusebio colligere est, qui urbem istam et Lugdunum Galliae metropoles vocat. Sed successu temporis eandem dignitatem Arelatensis civitas ambiebat a Constantino multis aucta privilegiis. Quum igitur de jure urbis metropolitico contentionem non mediocre fore cernerent, prudenter omnino consuluerunt, ut unusquisque ecclesiarum sibi viciniorum curam gereret.

Verum hanc sopiendae controversiae viam non admisere illarum ecclesiarum episcopi, praesertim vero Arelatensis ecclesia, quae primatum totius Narbonensis tractus, et septem, quae in ea erant, provinciarum ambire non destitit. Extat apud Sirmondum in notis ad Sidonium pag. 147. edictum Honorii ad Petronium anno 418. latum, in quo Arelatensis civitas septem provinciarum Galliae metropolis esse dicitur. Idem Arelatensi episcopo privilegium tribuerat Sozimus epist. 5. ad universos episcopos per Gallias et septem provincias. At Bonifacius in ep. 3. ad Hilarium Narbonensem queritur in ecclesia Lutevensi, quae sita est in prima Narbonensi provincia, constitutum esse episcopum a Patroclo Arelatensi inconsulto metropolitano. Qua quidem sententia rescidit Sozimi decretum. Huc alludit Leo ep. 89. cum dicit, *privilegium illud quod a sede apostolica Patroclo videbatur esse concessum, postea meliore sententia sublatum esse.*

Post Patroclum haec contentio sub Hilario Arelatensi recruduit; qui Projectum et Celidonium episcopos Narbonensis, ut probabilius est, regionis, episcopatu spoliavit, et in hujus locum alium ordinavit episcopum, *ordinationes omnium per Gallias*, id est per septem Narbonensis regionis provincias, *ecclesiarum sibi vindicans*, ut inquit S. Leo ep. 89. ad quem haec causa delata est. Is Hilario inensus haec ejus acta reprehendit et acrem in ipsum epistolam ad Viennenses scripsit, impetravitque a Valentiniano imperatore constitutionem ad Aetium magistrum militiae in Galliis, qua jubet, ut Leonis papae in Hilarium lata sententia executioni mandetur.

Hilario mortuo Ravennius in ejus locum ordinatus est, ad hunc primum litteras congratulatorias et benevolentiae plenas misit S. Leo. Verum paulo post cum Vasensis in provincia Viennensi episcopus e vivis excessisset, in ejus locum Ravennius alium ordinare tentavit antistitem: hanc ordinationem aegre tulit Viennensis episcopus et litteris ad Leonem missis de injuria sibi facta conquestus est. Episcopi vero diversae partis ad Leonem pro Arelatensis ecclesiae dignitate libellum miserunt. Tum S. Leo iudicium sibi ab utraque parte delatum ultro suscepit, litemque dire-

mit, relictis Viennensi episcopo *quatuor oppidis Valentia, Tarentasia, Geneva, et Gratianopoli, ut cum eis ipsa Vienna sit conjuncta...* reliquas vero civitates ejusdem provinciae sub Arelatensis antistitis auctoritate et ordinatione consistere jubet. Hoc Beati Leonis decretum, quod extat in ejus ep. ad comprovinciales episcopos metropolis Arelatensis, confirmavit Symmachus ep. 9. ad Galliae episcopos.

Hiscæ tamen decretis nondum omnis altercatio sublata videtur, nam in concilio Francofordienti cap. 8. idem decretum renovatum est his verbis: *De altercatione Ursionis Viennensis episcopi et Elifanti Arelatensis lectæ sunt epistolæ B. Gregorii, Zozimi, Leonis, et Symmachi, quæ definiunt eo, quod Viennensis ecclesia quatuor suffraganeas habere sedes deberet, quibus illa quinta praeemineret. De Tarentasia vero et Ebreduno sive Aquis - sextiis legatio facta est ad sedem apostolicam, et quidquid per pontificem Romanae ecclesiae definitum fuerit, hoc teneatur.* Ambiebant scilicet illarum sedium episcopi metropoliticam dignitatem, licet enim provinciarum essent capita; Tarentasia quidem Alpium Graiarum; Ebredunum maritimarum; et Aquæsextiæ Viennensis tertiæ: nondum tamen ad metropoliticam dignitatem evectæ fuerant, sed Tarentasia Viennensi et caeteræ Arelatensi metropolibus subiectæ erant. Idem quibusdam videtur esse sentiendum de Vefontione et de Senonum ac Turonensium urbibus in Gallia Lugdunensi, itemque Maguntiaco, et Colonia in Belgica, quas nonnulli progressu temporis metropoles ecclesiasticas factas esse arbitrantur, sed de his plura dicendi non est locus.

Ad illas ecclesias venio, quæ primatum inter caeteras ambierunt, et a pontificibus Romanis illum sibi concedi postularunt. Ante omnia vero advertendum mihi videtur, primis ecclesiae sæculis vix ulla primatus inter metropoles Gallicanas extare vestigia, nec ullam prae caeteris eminentem sedem deprehendi, seu, quod idem est, nullam fuisse olim in Galliis exarchum et patriarcham, sed singulos episcopos cum metropolitanis suis ecclesiam in commune rexisse, quod ideo factum esse arbitror, quod nulla esset urbs in Galliis, a qua caeteræ omnes penderent, ut in aliis orbis partibus. Nonnullæ tamen ecclesiae privilegia quaedam a Romanis pontificibus obtinuerunt, quales primatus et vicariatus dignitas.

Primus omnium Arelatensis episcopus in Gallia sedis apostolicæ vicarius a Zozimo constitutus esse legitur. Ep. 5. hujus pontificis ad Galliae episcopos, in qua tria concedit Arelatensi sedi; 1. ut qui Romam e Gallia veniunt, litteras accipiant ab episcopo Arelatensi Patroclo. 2. Ut per Viennensem et Narbonensem utramque ordinationes perficiat. 3. Ut eas parochias retineat, quas antiquitus habuit, etiam extra territoria sua. Ex iis privilegiis posteriora duo a pontificis vicariatu minime repetuntur, sed a dignitate sedis Arelatensis. Primum vero quod *contemplatione meritorum* Patroclo conceditur, nullam illi tribuit in Gallias jurisdictionem, sed iis legem satis incommodam imponit, qui Romanum pontificem adire vellent, quam quidem locum non habuisse verisimillimum est.

Vicariatus hujus jura videtur latius extendere Symmachus ep. 10. ad Caesarium Arelat. t. Conc. 4. col. 1310, in qua manentibus singularum ecclesiarum privilegiis

decernit, ut circa ea, quae tam in Galliae, quam in Hispaniae provinciis de causa religionis emerferint, solertia fraternitatis ejus invigilet: et si ratio poposierit praesentiam sacerdotum, servata consuetudine unusquisque, ejus auctoritate admonitus conveniat, etc. Eundem vicariatum in Gallias confirmat Auxantio Vigilius ep. 8. t. 5. Conc. col. 321. et Pelagius epist. 12. Sabauda simul vicariatum in Gallias et pallium tribuit. Gregorius item magnus vices suas in regno Childeberti, usumque pallii Vigilio Arelatensi concedit lib. 4. ep. 40. ac demum Joannes VIII. suas in Gallia vices Rosligno episcopo Arelatensi commisit. Post Arelatensem idem titulus a Zacharia Bonifacio Maguntino episcopo delatus est. Epist. 5. tom. conc. 6. p. 1504. id contigit circa annum Christi 750.

Rhemenſi metropolitae primatum suae dioeceseos concessit Hadrianus primus epist. 15. ad Tilpinum Rhemenſem archiepiscopum tom. 6. conc. col. 1789. anno Christi 772. Hadriani decretum confirmarunt Benedictus III. ep. 1. t. 8. col. 232. anno 855. et Nicolaus I. anno 863, ut videre est in ep. 5. append. t. 8. conc. col. 489.

Anno 844. Sergius Drogoni Metensium episcopo suum vicariatum tribuit, tum quia avunculus erat imperatoris et regum, tum etiam quia doctrina et sanctitate conspicuus habebatur. Hujus pontificis epistola extat t. 7. conc. col. 1799. At episcopi Gallicani hanc in eo dignitatem agnoscere noluerunt, ejusque privilegiis minime fructus est, ut testis est Hincmarus cap. 30. adversus Anfegisum Senonenſem.

Anfegisus porro iste Senonenſium episcopus a Carolo Calvo legatus ad Joannem missus, legatione sua defurctus; a Joanne VIII. anno Christi 876. vicariatum in Galliae et Germaniae provincias obtinuit per litteras Joannis ad episcopos Galliae, quae extant conc. tom. 9. p. 221. inter Joannis epistolas numero 313. At episcopi Gallicani in concilio Pontigonensi primatum Senonenſi episcopo concessum absolute admittere noluerunt, sed tantum *servato singulis metropolitanis jure privilegii secundum sacros canones, et juxta decreta sedis Romanae pontificum, ex iisdem sacris canonibus promulgata.* Haec habentur in actis concilii ex Aimoino t. 9. conc. col. 281. quapropter sequentibus saeculis nihil aliud juris in Gallias aut Germanias habuere Senonenſes antistites praeter honoris nomen. Caeterum ipse Joannes videtur illud quaecumque fuerit privilegii Anfegisi personae tribuisse, non sedi Senonenſi, quum in rescripto scribat, id se illi concessisse ob devotionem et fidem erga sedem apostolicam.

Denique Gregorius VII. anno 1079. in Gebuini Lugdunensis gratiam primatum ecclesiae Lugdunensis concessit, super quatuor provincias, Lugdunensem, Rhotomagensem, Turonenſem et Senonenſem; id ex ejus epistolis discimus, quarum una est ad ipsum Gebuinum, altera ad Rhotomagensem, Turonenſem et Senonenſem antistites. Extant t. 10. conc. col. 220. et 221. in posteriori epistola distinctionem Dioeceseon, provinciarum, primatum, metropolitanorum, et episcoporum ab apostolis factam esse ex Pseudo Clementis epistola suadet, jubetque supra memoratis archiepiscopis, ut Lugdunensi metropolitae pareant. In prima vero epistola

sup.

supponit Gregorius, dignitatem primatus ab antecessoribus suis Lugdunensi ecclesiae concessam fuisse, quod tamen probari minime poterat. Nullum quippe extat antiquius isto in gratiam Lugdunensis antistitis Romanorum pontificum decretum, et si quod extitisset, haud dubie illius expresse mentionem fecissent Gebuinus et Gregorius. Iraque haec hujus constitutio duobus fundamentis nititur, quorum utrumque parum habet firmitatis ac roboris. Quidquid sit, illa varie a Gallis excepta est. Rodolphus Turonensis archiepiscopus eam amplexus est: Richerius vero Senonensis injuriam istam ferre minime potuit, Rothomagensis item decreto pontificis parere noluit, qua de causa Urbanus II. concilio Claromontano anni 1095. Richerio Senonensi, concilio adesse, et Lugdunensi episcopo parere *renuenti pallii usum et suffraganeorum obedientiam interdixit*: eandemque in Rhotomagensem sententiam tulit, nisi intra tres menses subjectionem polliceretur. Id decretum extat tom. conc. 10. col. 517. et 518. a Marca primum editum. Richerius nihilominus a proposito deterreretur minime potuit, sed ejus successor Daimbertus Lugdunensi episcopo obedientiam pollicitus est, ut narrat Urbanus ep. ad Hugonem, quae edita est a Petro de Marca in dissertatione ad conc. Claramont. et inserta romis conciliorum vid. t. 10. col. 565. Postea tamen Senonensis antistes Lugdunensi parere respuit, ut colligere est ex epistola Humberti Lugdunensis, quam eodem in loco citat Petrus de Marca.

Porro si, quae fuerint vicariis aut primatibus concessa a Romanis pontificibus jura nosse velis, praesto sunt ipsae pontificum litterae, quae id te nullo negotio docebunt. Illud autem advertas velim haec semper tempore crevisse. Primum enim Zozimus Arelatensi episcopo nihil aliud juris pro vicariatu contulit, nisi ut omnes clerici Romam aut ad alias regiones non irent sine formatis ejus litteris. Quod quidem privilegium ei conceditur, ut aliquod documentum formatarum extet, quo confutari possent ii, qui ecclesiasticum gradum falso simularent. Utrum autem aequum fuerit Zozimo legem istam Gallis imponere, quae in caeteris regionibus non erat in usu, et utrum postea locum habuerit hic inquirere nolo. At Symmachus tribuit ei potestatem concilii ex Galliae et Hispaniae episcopis, si causa religionis emerferit, congregandi. Pallii honorem addidit Vigilius epist. 6. et epist. 7. Ubi vero jus congregandi concilii confirmat, de Galliis tantum loquitur non de Hispania, et ea lege illud concedit, ut si qua sit gravior causa, quae terminari minime possit a concilio, ad sedem ejus apostolicam relatio fiat.

Pelagius autem generalius Arelatensi episcopo concedit, ut ad instar suum *in Galliarum partibus primi sacerdotis locum obtineat, et quidquid ad gubernationem vel dispensationem ecclesiastici status gerendum est, servatis patrum regulis et sedis apostolicae constitutis faciat*. Praeterea pallium illi concedit et renovat Zozimi de formatis decretum. Denique Gregorius omnia formatarum dandarum potestate Vigilio Arelatensi vicariatus in regno Childeberti, jura ad tria revocat. 1. Ut fidem canonesque servari in eo procuret. 2. Ut synodum, si sit opus, convocet. 3. Ut de controversiis fidei et rebus majoribus ad sedem apostolicam referat.

Maguntino archiepiscopo nihil aliud juris concedit Zacharias, quam ut sua vice, *praedicationem per universas Gallias accipiat, ut si repererit aliquem contra religionem christianam sentire vel canonum instituta, spiritaliter ad normam studeat rectitudinis reformari.*

Rhemensi primati jus ordinationum in tota dioecesi concedunt Hadrianus, Benedictus, et Nicolaus, ac praeterea ut nulli sit subditus praeterquam sedi apostolicae.

Sergius Drogoni concedit, ut vice sua ubique caeterorum episcoporum necessitatibus minister existat, eique in congregandis generalibus conciliis suam commodat auctoritatem: praeterea jubet ut ad eum synodorum provincialium decreta referantur, et adpellationes ad sedem apostolicam primum audiat, et ut in abbatum et episcoporum vitam inquiret.

Joannes VIII. Anfegifo vices suas tribuit in convocanda synodo et aliis negotiis exercendis per Gallias, et Germanias, utque decreta apostolica per eum in caeterorum notitiam veniant, ipseque de majoribus negotiis ad eum referat.

Demum Gregorius VII. Gebuino primatum concedens jura primatum sic describit, eos dicit metropolitanos esse superiores et ad eos *post sedem apostolicam negotia praecipua convenire, ut ibidem quibus necesse est, clementer et juste restituantur, ut et hi, qui injuste opprimuntur, juste reformentur atque fulciantur: episcoporumque causae et summorum negotiorum judicia, salva apostolicae sedis auctoritate justissime terminentur.*

Itaque tota primatus aut vicariatus potestas a Romanis pontificibus episcopis Gallicanis concessa ad quatuor aut quinque capita revocatur. 1. Est formatarum tribuendarum. 2. Convocandi concilii dioecesani. 3. Referendi ad pontificem de majoribus causis. 4. Cavendi, ut canones observarentur, fidesque illibata maneret. Quibus 5. additum est posterioribus saeculis jus adpellationum a metropolitanorum judiciis; quod solum obtinere videtur Lugdunensis Antistes. At jus ordinationum metropolitanorum primatibus aut vicariis nunquam in Gallia concessum est, sicut Thessalonicensi vicario: quia Romanis pontificibus non erat in votis eam patriarchae sui addere, sed tantum in illam primatui suo debitam auctoritatem exercere.

Praeter hos Galliae primatus nonnulli in variis dioecesibus episcopi primatum ambierunt; sic Bituricensis primatum in Aquitaniam obtinebat, ut discimus ex Nicolao primo epist. 19. ad Rodolphum Bituricensem tom. 8. conc. coll. 504. Hanc ei dignitatem conservare studuit an. 1211. Philippus Augustus epist. ad Innocentium III., in qua rogat eum, ut Bituricensi ecclesiae jus primatus conservet: *Cum sola, inquit, Bituricensis ecclesia in toto regno nostro primatiae obtineat dignitatem.*

Multa etiamnum dicenda superessent, sed haec dicta sufficiant, ut istarum rerum rudibus generalis antiquae Galliae notitia proponatur, cujus ope caetera peritis in memoriam revocari possint.

§. XI.

De institutione et limitibus patriarchatum.

Patriarchae, ut jam observavimus, iidem olim fuerunt ac exarchi, seu primates provinciarum, atque hoc sensu antiquissima est illorum institutio. De his loquitur concilium Nicaenum cap. 6. ut fufius ostendemus postea, cum statuit, ut Alexandrinus praesul habeat Aegypti, Libyae et Pentapoleos potestatem: quia et urbis Romae episcopo parilis mos est, similiter autem et apud Antiochiam, caeterasque provincias privilegia servantur ecclesiis. Ubi tres praecipuos orbis patriarchas nominat concilium, caeteris vero non nominatis sua privilegia confirmat.

Ad concilium constantinopolitanum secundum singulas orientis dioeceses si-ve patriarchias distinguit can. 2. *Qui sunt super dioecesim episcopi, nequaquam ad ecclesias, quae sunt extra praefixos sibi terminos accedant, nec eas hac praesumptione confundant, sed juxta canones Alexandrinus antistes, quae sunt in Aegypto, regat solummodo, et orientis episcopi orientem tantum gubernent, servatis privilegiis, quae Nicaenis canonibus ecclesiae Antiochenae tributa sunt. Asianae quoque dioeceseos episcopi ea solum, quae sunt in Asiana dioecesi, dispensent, necnon et Ponti episcopi ea tantum, quae sunt in Ponto, et Thraciarum, quae in Thraciis gubernent: non vocati autem episcopi ultra suam dioecesim non accedant propter ordinationes faciendas, vel propter alias dispensationes ecclesiasticas Ecclesias autem in barbaricis gentibus constitutas gubernari convenit juxta consuetudinem, quae est a patribus observata.*

In prima canonis hujus parte quinque distinguuntur orientis dioeceses, et unaquaeque episcoporum suorum regimini committitur, ne scilicet alicujus dioeceseos patriarcha, aut alii episcopi, in alterius dioecesim quidquam juris sibi vindicarent. Itaque licet clare et aperte non dicat, singulos in istis dioeceseos exarchos seu patriarchas dioecesi praefuturos, id tamen satis innuit. Nec multum a canonis sensu aberravit Socrates, cum ait singulas dioeceses suis patriarchis esse commissas, Thraciam Nectario, Helladio ponticam dioecesim, etc. Nonnullos equidem nominat, quos non modo patriarchas, sed ne metropolitanos quidem fuisse constat, quibus tamen patriarchatum concessum esse scribit, quia administrationis hujus dioeceseos participes erant. Quod vero dicit Socrates institutas esse, ab hujus concilii patribus patriarchas, exacte verum non est; hae etenim dioeceses distinctae erant antea, et per consuetudinem quaedam jura ac privilegia dioeceseos exarchis erant attributa, sed nondum ullo canone tam exacta dioeceseos distributio sancita erat. Atque hoc sensu dici possunt ab hoc concilio constituti patriarchae. Ex eo sane canone constat, nullum jus fuisse episcopo Alexandriae, aut Antiochiae in alias dioeceses, Asianam scilicet, Ponticam et Thracicam. Ac proinde tum Alexandrinum, tum Antiochenum patriarchatum dioeceseos Aegypti et orientis limites non excessisse. Sua equidem servat Antiochenae ecclesiae privilegia, sed in orientis tantummodo dioecesi, prout ab Asiana, pontica, Aegyptia et Thracica distincta est,

Illud tamen animadversione dignum, quod in canone soli nominentur Antiochenus, et Alexandrinus praefules, quibus aliqua specialia privilegia reservantur, cum caeterarum dioeceseon administratio generatim omnibus episcopis tribuatur, quod duplici, ni fallor, de causa factum est. 1. Quia hi solum duo in concilio Nicaeno nominati fuerant praeter Romanum, de quo non agit concilium Constantinopolitanum. 2. Quia hi patriarchae caeteris eminebant, et longe majora jura ac privilegia obtinebant.

Certum tamen est, Ephesinum et Caesareensem episcopos aliquid prae caeteris metropolitibus habuisse privilegii, et dioeceseon suarum exarchos ac patriarchas fuisse. Et primum quidem Ephesinus episcopus in concilio Ephesino Asianorum omnium caput habitus est. Act. 5. concilii tom. 3. C. p. 666. Alexandrini et Ephesini episcoporum *sedes vocantur majores throni, in quos nihil juris habebant orientales*, et col. 655. Cyrillus et Memnon adpellantur caput concilii, et orientales in ep. ad imper. per Palladium missa col. 707. queruntur quinquaginta esse Aegyptios et quadraginta Asianos sub Memnone *tyrannidis duce, et duodecim ex Pamphilia haereticos, Messalianitarum nomine adpellatos, praeter alios eidem metropoli adhaerentes*. Deinde ordinatio Ephesini episcopi pertinebat ad omnes Asiae dioeceseos episcopos, quod majoris sedis argumentum est: narrat enim Palladius Chrysostrum, ut Heraclidem in locum Antonini Ephesinae praeficeret ecclesiae, 70. episcopos ex Lydia, Asia et Caria convocasse. Idem etiam constare potest ex act. 11. Chalcedon. concilii, in qua Stephanus ait, se a 40. episcopis ordinatum, ibidem Ephesus dicitur maxima et illustris metropolis. Hinc intelligere est, Ephesinum episcopum universae dioeceseos Asiae curam habuisse, cum ad eum ordinandum ex omnibus provinciis ejus dioeceseos episcopi convenirent: quapropter hi in fine ejusdem actionis supplicant, ut episcopus Ephesinus ordinetur in provincia, secundum canones. Aliter autem visum est concilii patribus, qui hoc privilegium Constantinopolitano episcopo vindicaverunt. Denum Evagrius lib. 3. cap. 6. testis est, restitutam fuisse Ephesinae sedi a Timotheo Aeluro patriarchicam dignitatem, a qua in Chalcedonensi concilio exciderat.

Ut id intelligatur, advertet, jus ordinandi metropolitanos omnes fuisse primum exarchi provinciae, pariterque jus ordinandi exarchi fuisse omnium episcoporum dioeceseos. At concilium Chalcedonense utrumque jus exarchis Asiae et Ponti abstulit, hoc quidem act. 11., in qua misere deprecantibus episcopis Asianis, ut Ephesinus episcopus in provincia ordinaretur. Jus istud primum a Chrysostrum contra canones, speciatim vero contra concilii Constantinopolitani definitionem Constantinopolitano vindicavit episcopo. Illud vero jus ordinandorum, tum in Asia, tum in Ponto metropolitanorum, quod exarchi episcoporumque dioeceseos proprium erat act. 15. cap. 28. Constantinopolitano episcopo attribuit, sicque episcopum Ephesinum omni jure patriarchico spoliavit; verum hoc illi postea restituisse dicitur Timotheus Aelurus Paulo episcopo Ephesino *in archiepiscopali sede collocato,*
qui

qui jam prius ab episcopis provinciae juxta antiquiorem consuetudinem ordinatus fuerat, relictaque illi ordinandorum metropolitanorum potestate.

Caesarea Cappadociae eodem jure exarchatus seu patriarchatus in dioecesi Ponti fruebatur. Hujus urbis ecclesiam vocat Gregor. Nazianz. orat. 20. et ep. 33. caeterarum matrem. Ipse Basilus hujus suae in universam Ponti dioecesim potestatis multa dedit indicia. Satalis in Armenia ad preces Satalanorum ordinavit episcopum, ut videre est ep. 183. et 187. Idem episcopum quemdam Frontouem Nicopolitanis contra jus ordinatum episcopum, ut videre est epist. 10. sententia sua episcopatu dejiciendum esse pronuntiat, jubetque Nicopolitanis presbyteris, si quam secum partem habere velint ut idem sentiant; quibus verbis indicat Basilus se in Nicopolitanos habuisse potestatem. Idem Basilus totius dioeceseos Ponti concilia indixit, quod est primatis seu exarchi, ut videre est epist. 291. Sozomenus lib. 6. cap. 12. narrat concilium Ponticae dioeceseos Tyanis celebratum tempore Valentiniani sub Eusebio Caesareae episcopo. Demum ut caetera mittam, Caesareensis antistes in conciliis caeteris metropolitanis praelatus est, ex quo satis colligitur eum exarchi dignitate fuisse insignitum.

Caeterum ut ad canonem Constantiopolitanum redeamus, constat ipsum diserte vetare, ne aut Alexandrinus, aut Antiochenus, aut ullus alius quidquam juris in dioecesibus Ponti, orientis et Thraciae sibi vindicet: sed ut illae a provinciarum suarum episcopis regantur. Hanc, ut observavimus, sanctionem pessumdedit concilium Chalcedonense, cum Constantinopolitano episcopo tum exarchorum, tum etiam metropolitanorum omnium ordinandorum jus detulit, quod jam in pluribus locis invaserat.

Haec de primis patriarchis, qui iidem erant ac exarchi, nunc de iis, quibus postea patriarchae nomen reservatum est, pauca dicemus. Porro si patriarchae nomine illos episcopos intelligas, qui honore caeteros anteibant, haud dubium est, quin antiquitus tres fuerint ii patriarchae, qui tribus praecipuis orbis Romani civitatibus praecerant, Romae, Alexandriae, et Antiochiae: cum enim istae urbes omnium primae forent, non mirum est, si illorum episcopi primum honorem et locum occuparent. Eundem postea honorem Constant. ecclesiae detulit Constant. synodus, cum Constantinop. secunda imperii urbs effecta est. Similem forte honorem Aeliae seu Hierusalem concesserat Nicaena synodus. Verum si patriarchalem ita dignitatem spectes, nulla adjuncta habet praeterquam honoris et praecminentiae jura aut privilegia: inde tamen occasionem arripere istae sedes peculiaria sibi in caeteras jura vindicandi, caeterosque tum metropolitanos, tum etiam exarchos subjiciendi.

Primum inter patriarchas locum semper obtinuit Romanus pontifex, qui praeter primatum, quo prae caeteris omnibus eminet, primum provinciarum omnium quae vicario Romae parebant, potestatem habuit, ut infra demonstrabimus. Deinde vero in caeteras quoque ecclesias, potestatem eandem habere tentavit; atque hac de causa vicarios variis in locis instituit, atque inter alios Thessalonicensem vicarium

rium constituit, ut videre est in epist. Innocent. I. ad Ruffum Thessalonicensem, Bonifacii primi, item Coelestini primi ad eundem, Xisti ad Anastasium, et Leonis ad eundem.

Hoc enim valde observandum est, potestatem illam, quam committunt Thessalonicensi episcopo, non esse aliam quam patriarchicam seu exarchicam in Illyricum potestatem.

Verum in nullas alias ecclesias praeterquam in vicariatus ecclesias ordinario jure Romanum pontificem olim habuisse potestatem vere patriarchicam, ex eo demonstratur, quod in nullas alias provincias, ordinario jure per se patriarchicis juribus usus est. Inter illa quippe jura praecipua est metropolitanorum ordinatio, ad pontificem Romanum alibi quam in vicariatu Romae metropolitanos aut episcopos non ordinasse demonstrabimus. Quod vel ex eo solo patet, quod vicarios in Galliis instituens, de ordinandis illarum provinciarum metropolitanis ne verbum quidem facit.

Itaque patriarchatus Romani limites non videntur excessisse provincias eas, quae vicario urbis parebant, dicunturque a Ruffino suburbicariae. Nam extra istas provincias etiam in Italia metropolitani episcopos omnes ordinabant, et ipsi ab episcopis provinciae ordinabantur. At in Sicilia et Sardinia et provinciis suburbicariis non modo metropolitanorum, sed et omnium episcoporum ordinationes a Romano pontifice fiebant, et nihil in iis provinciis alicujus momenti sine ejus auctoritate regebatur. Hoc autem non solum in provinciis suburbicariis Italiae, ubi nullus erat metropolitanus, sed et in Sicilia ipsa locum habuisse colligimus ex B. Leone epistola olim 4. nunc 16. ad episcopos Siciliae, ubi eos adloquitur his verbis: *Quam culpam nullomodo potuissetis incidere, si unde consecrationem honoris accipitis, inde legem totius observantiae sumeretis.* Idemque confirmatur ex Gregorio primo lib. 5. ep. 13. ad rectorem Siciliae de Lilibetano clero petente licentiam a Romano Pontifice, ut sibi episcopum eligeret. Itaque istarum provinciarum non modo patriarcha fuit summus pontifex, sed et patriarchicam auctoritatem peculiari quadam ratione exercuit. Nam patriarchae caeteri solos ordinabant metropolitanos, caeteros vero episcopos a metropolitanis, saltem ex suo consensu ordinari sinebant. At vero Romanus pontifex in provinciis suburbicariis omnium episcoporum ordinationes sibi vindicabat, et nullas in iis partes metropolitanis relinquebat. Sed cum uniuscujusque civitatis clerus et populus aliquem elegerant, referebatur ad Romanum pontificem, qui vel ordinandum Romam accersebat, ut a se ordinaretur, vel aliquem ad ejus ordinationem delegabat. At in aliis provinciis minime suburbicariis jus ordinationum pontificem Romanum habuisse probari non potest. Imo constat, non tantum episcopos omnes a metropolitanis, sed et metropolitanos ipsos ab episcopis cujusque provinciae fuisse ordinatos: ergo extra controversiam esse debet, Rom. pontificem in solis provinciis suburbicariis primum ac praecipuum patriarcharum jus habuisse. Quod vero spectat ad alterum jus patriarcharum, convocandi scilicet concilii

cilii dioecesani, non reperitur Romanum pontificem jure patriarchatus ex toto occidente synodum convocasse. Et si quando numerosas synodos imo et generales convocavit, fecit id non patriarchatus, sed primatus jure et auctoritate, et ideo non potest dici patriarchatum in totum occidentem habuisse. Nihilominus tamen successu temporis Romanus pontifex patriarchatus sui limites, quantum potuit, extendit: ac primo Illyricum ditioni suae per vicarios adjicere conatus est: deinde vero non modo rotam Italiam, sed et Gallias atque Hispaniam patriarchatus sui limitibus comprehendi voluit.

Hic autem valde miror, nonnullos esse, qui licet fateantur Romanum pontificem non habuisse jus metropolitanorum in toto occidente ordinandorum, contendant tamen, eum fuisse totius occidentis patriarcham. Cum enim patriarchae auctoritas et jurisdictio in eo praecipue jure consistat, statim atque illud pontifici Romano in totum occidentem non competuisse fatentur, necesse est, ut agnoscant eum non fuisse proprie totius occidentis patriarcham. Quod si nihil aliud volunt, quam Romanum pontificem fuisse inter occidentis episcopos primum ac praecipuum, atque hac de causa certam quamdam in totum occidentem superinspektionem habuisse, non video, cur istud juris intra occidentem coercere velint, quod et in ipsum orientem habebat. Nam vi primatus sui Romanus pontifex non solum occidentali-um, sed et orientalium ecclesiarum certam quamdam curam habere debet, atque invigilare, ut ubique canones observentur, fidesque illibata custodiatur, quod jus si patriarchicum dixeris, necesse est, ut dicas Romanum pontificem non occidentis modo, sed et totius orbis patriarcham fuisse.

At quoniam adversarii nonnulla proferunt testimonia, quibus suadere contendunt dioecesim Romani pontificis fuisse totum occidentem, breviter ea nobis percurrere debent, et quam parum roboris habeant, ostendendum.

Primum argumentum petunt ex epistola synodica concilii Arelatensis primi ad Sylvestrum, in qua synodi patres dicunt, ipsum *maiores tenere dioeceses*, ergo, inquit, occidentis dioeceses tenebat, non autem unam tantum, ut nos arbitramur, dioecesim Romae caeteris omnibus minorem.

Verum nemo non deprehendit, quam parum recte procedat argumentum, quis enim ferret istud ratiocinium: pontifex Romanus majores occidentis dioeceses tenet, ergo omnes tenet? Deinde vero dioeceseos nomen hic stricte non sumitur pro imperii dioecesibus, sed potius pro singulis iis provinciis, quas Romanus pontifex regebat, ut sensus sit, tu, qui majoribus praees occidentis ecclesiis, caeteris paschae diem per litteras significabis.

Secundo, iidem adducunt *Sancti Basilii testimonium ex epistola 10., in qua Romanum episcopum vocat, occidentalium coryphaeum*, id est, occidentalis ecclesiae principem. Sed nihilo magis iste locus ad propositum pertinet: nam si per vocem illam occidentalis ecclesiae principem intelligant eum, qui inter occidentales primus est, et honore caeteros antecellit, quod proprie per nomen *κορυφαίος* designatur, hoc sensu Romanum pontificem, tunc occidentalis ecclesiae principem fuisse,

quis dubitet? Verum si per principem occidentis eum intelligant, qui totum occidentem regit exarchatus, seu quod idem olim fuit, patriarchatus jure, Romanum pontificem hoc sensu principem fuisse inficior, idque Basilium existimasse nego. Κορυφαίον enim adpellat, hoc in loco Romanum episcopum non in laudem, sed potius in vituperium, occidentalium fastum inculans: *Sin autem, inquit, ira Dei permanserit, quale nobis auxilium ab occidentalium superbia, et fastu aderit? qui veritatem, neque norunt, neque dicere sustinent, verum falsis opinionibus praepediti illa nunc faciunt, quae in Marcello patrarunt. Nempe cum iis, qui veritatem ipsis annuntiant, contendentes, haeresim autem per seipso stabilientes. Ego sane volebam ad eorum antesignanum κορυφαίον scribere.* De patriarchia et jurisdictione Romani pontificis ne quidem cogitat Basilius. Sed eum vocat κορυφαίον caeterorum, quia inter caeteros ejusdem sententiae eminebat, quod recte reddidit interpres per vocem antesignanum.

Tertio proferunt Augustinum, qui lib. 1. contr. Jul. c. 4. vocat Innocentium ecclesiae occidentalis praesidentem. Sed nihil inde aliud concludi potest, quam pontificem Romanum inter occidentis episcopos primum esse: nam Africani nullam jurisdictionem patriarchicam pontificis Romani in provinciam suam agnoscebant, ut colligere est ex gestis in causa Apiarii, de quibus alibi.

Demum obijciunt, Hieronymum, qui in lib. adversus Vigilantium, scribit *quid faciunt orientis ecclesiae, quid Aegypti et sedis apostolicae? His, inquit; verbis trium patriarchatum distinctos limites habemus. Orientis ecclesiae Antiocheni patriarchae sacrae ditioni subditi sunt, vel potius tota sunt illius ditio. Si tamen tres dioeceses Asianam, Ponticam et Thracicam exceperis. Aegypti finitimaeque ecclesiae parent Alexandrino patriarchae. Quaecumque supersunt ecclesiae, id est, occidentales, sunt sedis apostolicae, Romanumque episcopum, ut patriarcham agnoscunt, et venerantur.*

Respondeo, Hieronymum distinctos patriarchatum limites hoc loco minime tradidisse, nec quidquam hic scripsisse, unde possint colligi. Tres praecipuas orbis dioeceses nominat, ut illarum auctoritate impugnatam a Vigilantio disciplinam defendat. At quam late pateant istae, nullatenus dicit. Adversarii vero illarum limites ita assignant, ut omnem argumenti sui vim infringant, nam si ecclesiarum orientis nomine una tantum intelligitur dioecesis, exceptis aliis tribus, cur non pariter *sedis apostolicae* nomine intelligatur sola dioecesis sedi apostolicae peculiaris, seu vicariatus Romae?

Denique Sirmondus patriarchatum Romani pontificis per totum occidentem porrigi probat Graecorum recentiorum testimonio et confessione, qui ad canonem scriptum Nicaenum ultro agnoscunt, totum occidentem ad patriarchatum Romani pontificis pertinere, ut Zonaras, qui ad hunc canonem haec habet: *Alexandrinum, igitur, episcopum iis, qui in Aegypto, Lybia, Pentapoli sunt, praesidere jubet, Antiochenum, subiectis sibi provinciis nimirum Coele Syriae, Ciliciae utriusque, Mesopotamiae; at alios episcopos suis quemque regionibus praesse; quemadmodum et ecclesiae*

clesiæ Romanæ antistes, ut occidentales provincias regeret, mos obtinuit. Adjungit huic Balsamonem et alios Graecos recentiores, qui fatentur patriarchatum Romanum extendi per totum occidentem. Unde Thessalonicensem, Corinthium, Nicopolitanum, Atheniensem, Patrensem metropolitano a dioecesi Romani pontificis avulsos, et sedi Constantinopolitanae subiectos esse constat, tum ex notitia Graecorum, tum ex Romanorum pontificum epistolis, Hadriani scilicet et Nicolai, qui provincias istas tamquam suas repetunt. Confirmat istud Sirmondus ex veteri Hieronymi dicto, qui in epistola ad Marcum haec ait: *Haereticum me cum occidente, haereticum me cum Aegypto, hoc est, cum Damaso Petroque condemnent.* Supponens tam occidentem Damasi dioecesim fuisse, quam Aegyptum Petri.

Verum haec omnino levia sunt, nam primo Graecorum istorum recentiorum auctoritatem majoris non facio, imo minoris, quam ipsius Sirmondi testimonium: illi enim de rebus istis loquuntur ex praejudicatis opinionibus, veterumque disciplinam ex ea, quae sua aetate vigeat, metiri solent. Et quum eo tempore, quo haec scribebatur, Romani pontificis dioecesis ad multas occidentis provincias esse progressa, non examinarunt, utrum synodi Nicaenae tempore eisdem habuisset limites. Imo totum illi occidentem ultro concesserunt, ut facilius illum ab oriente arcerent: suum tantummodo curantes, et de alieno nihil solliciti. Ad ejusdem aevi disciplinam pertinet, quod pontifices Romani Macedoniam et Graeciam sibi avulsas queruntur, quia scilicet, ut observavimus, aliquam in haec loca auctoritatem sibi vindicarunt pontifices, et dioecesim suam istuc extendere conati erant Thessalonicensi episcopo vices suas committentes.

Quod spectat ad Hieronymi locum, nihil prorsus ad rem pertinet: nec enim ibi agit de dioecesibus, sed de fide Aegypti et occidentis. Quippe quum Hieronymus in Syria degens a nonnullis adcularetur, ut fidem suam in tuto collocet, quum in oriente de religione dissensiones forent; occidentis autem et Aegypti episcopi unum sentirent, visum est illi fidem suam utriusque testimonio rectam ostendere. Nominat autem Petrum Alexandrinum et Damasum, quoniam cum isto totus occidentens, cum illo Aegypti dioecesis integra fide ac communione jungebantur, non quod iste occidentis totius, ille Aegypti patriarcha foret. Eadem de causa Theodosius ecclesias tradi iussit iis, qui cum Damaso, Petro et aliis, quos in lege sua nominat, communicarent, quia scilicet quum illi fidem Nicaenam aperte profiterentur, necesse erat eos, qui cum illis communicabant et sentiebant, eandem fidem profiteri, quum ergo omnes occidentales cum Damaso communicarent, atque, ut inquit Optatus, *commercio formatarum, in una communionis societate concordarent,* non secus ac Aegypti cum Petro Alexandrino, merito Hieronymus ad occidentis et Aegypti fidem cognoscendam, Petri ac Damasi fidem in medium producit. Atque haec de patriarchatus Romani limitibus, nunc de aliis agendum est.

Secundus inter patriarchas locus olim Alexandrino episcopo concessus est, Cur autem Antiochenum praecesserit, haud facile est dicere: hic valde defudant, qui patriarchicam dignitatem a Petri fundatione repetunt, nam Alexandrinam ec-

clesiam a Petro fundatam non fuisse certum est. Restius ille meo quidem iudicio loquuntur, qui secundum locum Alexandrino praefuli concessum esse scribunt, eo, quod Alexandria foret secunda orbis civitas, quamquam id non ita liquido demonstrari potest.

Huic patriarchae concilii Nicaeni canone 6. jus in Libyam, Aegyptum et Pentapolim ex antiqua consuetudine vindicatur. Harum provinciarum nomine comprehenduntur eae omnes provinciae, quas in dioecesi Aegypti superius enumeravimus, quae praefecto augustali parebant.

Latius hunc postea patriarchatus sui limites extendisse, nullibi legimus, imo constat eum nihil quidquam in Africam occidentalem juris habuisse, nec eorum, quae in ea gerebantur, fuisse participem. Somniant igitur illi, qui totam Africam, prout tertia orbis pars est, patriarchatui Alexandrino attribuunt.

Tertium patriarchatus honorem sortitus est Antiochenus episcopus, cujus patriarchia orientis dioecesi finitur, nec enim unquam, ut fingunt nonnulli, vel in universam Asiam, vel in caeteras imperii dioeceses, Asianam scilicet, Ponticam et Thracicam jus patriarchicum obtinuit. Id quippe expresse vetatur in concilio Constantinopolitano, et dioeceseon Asiae, Ponti et Thraciae cura illarum episcopis committitur. Nec unquam leges, Antiochenum episcopum jus patriarchicum in eas dioeceses usurpasse, aut cum Constantinopolitano episcopo illas invadente tamquam pro suis dimicasse. De caeteris autem Asiae magnae partibus haud difficile est demonstrare, Antiochenum episcopum nullum sibi jus in illas vindicasse. Nam verbi gratia, Frumentius licet Tyrius, Indorum, quos ad fidem converterat, episcopus, non ab Antiocheno, sed ab Athanasio Alexandrino ordinatus est, ut testis est Rufin. lib. 10. c. 9.

Idem Rufinus lib. 11. c. 6. narrat Moysen Saracenorum episcoporum ordinatum fuisse ab episcopis orthodoxis Aegypti, quoniam deductus Alexandriam passus non erat se a Lucio Ariano episcopo Alexandriae ordinari. Qui mos Asiaticorum perseveravit ad Justiniani tempora: sub ea etenim Indi episcopum ab Alexandrino praefule petiere, ut refert Elmacin. hist. Sarac. lib. 1. c. 12.

His tribus patriarchis duo postea juncti fuere, Constantinopolitanus scilicet et Hierosolymitanus, de quorum institutione, et jurisdictione paulo latius differendum est.

Bizantinus episcopus Heracleensi primum episcopo suffragabatur, ut ait Gelas. epist. 2. At postquam illa urbs a Constantino secunda orbis urbs facta est ejusque nomine donata, altius se extollere coepit ejus antistes, ac proprie metropoleos jugum excutere, in tantum, ut in concilio Constantinopolitano primus ei honoris post Romanum locus concederetur c. 3. *Constantinopolitanus habeat priores honoris partes ἀρεσβεία τῆς τιμῆς, post Romanum episcopum, eo, quod sit nova Roma.* Sed circa canonem istum multa quaeri solent, quae nobis currentibus moram faciunt. Primo hujus γρηγορίου revocatur in dubium a Baronio et aliis, qui canonem hunc commentitium et suppositum esse arbitrantur his rationibus moti.

1. Quod Anatolius a Leone per epistolam 56. exagitatus, nequaquam se auctoritate alicujus canonis a Constantinopolitano concilio constituti, defenderit. 2. Quod episcopi concilii constantinopolitani 2., seu potius 3. in epistola sua ad Damasum definitionis hujus non meminerunt. 3. Quod Timotheum Alexandrinum, in cuius praejudicium decretum istud latum fuerat, id tulisse non sit probabile. 4. Quod superiori canoni, in quo dioeceses distinguuntur, contrarius esse videatur.

Verum hae rationes levissimae sunt, nec quemquam movere debent, cum aliunde canonis hujus *γνησιότης* gravissimis testimoniis fulciatur. Primo enim canonem hunc a concilio isto editum testes sunt Socrates et Sozomenus, ille lib. 5. c. 8. hic lib. 7. c. 9.. Deinde in concilio Chalcedonensi, tum can. 28., tum sess. 16. col. 812. hic canon adducitur. Atque ipse Lucentius sedis apostolicae legatus agnoscit hunc canonem centum quinquaginta patrum esse, queritur enim col. 809., *quod 318 constitutionibus postpositis, 150., qui in synodicis canonibus non habentur, mentionem tantum fecisse noscuntur.* Non negat hanc fuisse patrum 150. definitionem, sed illius concilii sanctiones in suo codice minime reperiri testatur. Similiter S. Leo ep. 55. ad Anatolium, et ep. 53. ad Pulcheriam queritur concilii Nicaeni sanctionibus alias ante 60. aut 70. annos a quibusdam episcopis editas praeferi. Quod de alio, quam de concilii Constantinopolitani canone 3. intelligi non potest. Praeterea licet propter hunc, caeteros ejusdem concilii canones minime receperit ecclesia Romana, ut constat ex jam citatis locis; itemque ex Greg. lib. 6. ep. 31., et Nicolai I. Gelasi. ep. 4. eos tamen suppositos esse numquam dixit, sed a 150. patribus conditos agnovit, ut constare potest ex locis modo citatis. Demum in collectione Dionysii Exigui, caeterisque omnibus canonum collectionibus reperiuntur. Ad rationes adhas respondere facillimum est.

Ad primam ex ipso S. Leone Anatolium concilii Constantinopolitani canonem honorem suum defendisse constat, ut jam a nobis animadversum est.

Ad secundam respondeo, seu potius tertii Constantinopolitani concilii episcopos canones a se conditos non enumerare: sed rationem reddere pontifici, tum suae fidei, tum etiam administrationis ecclesiarum, ordinationis scilicet Nectarii et Flaviani: unde ne verbum quidem dicunt de Maximi Cynici eorumque, qui ab ipso ordinati fuerant, depositione, de qua tamen unus editus erat canon.

Ad tertiam respondeo, forte Alexandrinum intercessisse, et intercessionis ejus nullam esse memoriam, forsitan etiam non intercessisse, vel quia quia ita aequum esse judicabat, vel quia obstiterat imperator, vel quia non magnum sibi praejudicium hoc canone fieri existimavit. Unde nec in concilio Chalcedonensi ipsum, aut Antiochenum praesulem intercessisse legimus. Forsitan etiam hic canon ante adventum Aegyptiorum editus est in primo concilio Constantinopolitano, cujus praeses erat Meletius.

Ad ultimam respondeo, hunc canonem priori non esse contrarium, quia secundum tantum honoris locum Constantinopolitano tribuit episcopo, servatis singularum dioeceseon privilegiis, quae nullatenus laedit hic canon. Nec enim

episcopo Constantinopolitano jus tribuit in Asianam aut Ponticam dioecesim, quod nobis deinceps probandum est.

Concilii Constantinopolitani canone meram tantum honoris praerogativam Constantinopolitano episcopo concessam esse, non autem, ut quidam arbitrantur, in Thracicam, Ponticam et Asianam dioeceses auctoritatem, verba ipsa canonis aperte demonstrant: ita enim se habet. *Constantinopolitanus episcopus habeat πρεσβεία τῆς τιμῆς, hoc est, privilegia honoris post Romanum.* Quis autem non videat haec verba nihil aliud sonare, quam meram honoris praerogativam, quemadmodum et in Nicaeno concilio *ἀκολουθία τῆς τιμῆς*, quae Hierosolymitano tribuitur episcopo, nihil aliud est, quam honoris privilegium; quis, inquam, somniet hujusmodi verbis Constantinopolitano antistiti tribui jurisdictionem in tres dioeceses, de quibus nulla ibi fit mentio? Nonne hoc est affingere concilio sententiam, quae ex ejus verbis exculpi minime potest? Quid quod concilium diserte significat se noluisse quidquam Constantinopolitano episcopo concedere in dioeceses Asianam et Ponticam. Nam canone praecedenti, in quo limites istarum dioeceseon adsignantur, nulla conceditur in eas potestas ulli externo episcopo, imo tota illarum administratio episcopis suis tribuitur, et diserte vetatur, ne non *vocati episcopi ad alienas dioeceses accedant* ordinationis, vel alicujus ecclesiasticae administrationis gratia, quae prohibitio generalis est, et aequae Constantinopolitanum episcopum Thracicae dioeceseos exarchum complectitur, ac Ephesinum Asiae, aut Caesareensem Ponticae. Confirmat istud lex Theodosii statim post concilium lata, qua jubet imperator ecclesias Ponti et Asiae tradi, non iis, qui Nectario, sed qui nonnullis harum provinciarum episcopis communicarent.

Caeterum etiamsi Constantinopolitano episcopo nulla omnino jurisdictionis patriarchica tribuatur canone concilii Constantinopolitani in dioeceses Asianam et Ponticam, imo nec ulla ibi mentio fiat ejus in Thraciam jurisdictionis: verisimile tamen est eum tum hujus postremae dioeceseos patriarcham fuisse, idque juris a Constantini tempore obtinuisse. Notum certe est, quanta tum temporis fuerit Constantinopolitani episcopi dignitas, ad quem Alexander Alexandrinus litteras de Ario scripsit, cujus communionem ipse Arius adeo expetiit, cujus sedem Eusebius et Eudoxius tam avide arripuerunt, hic relicta Antiochia patriarchali sede, ille vero Nicomediensi, quae metropolitana est; cujus denique tanta fuit tunc temporis dignitas et auctoritas. Itaque verisimile omnino videtur Constantinopolim a Constantini temporibus sicut erat totius civilis, etiam ecclesiasticae dioeceseos in Thracia caput fuisse. Confirmant id, quaecumque a concilio Nicaeni temporibus, in variis conciliis gesta sunt, in quibus videmus episcopi Constantinopolitani semper primas fuisse partes: confirmat etiam subsequens episcoporum Constantinopolitanorum in Thraciam potestas, quam nullo repugnante habuerunt, et de qua cum nemine contenderunt. Itaque vix dubito, quin Bizantinus episcopus a temporibus Constantini dioeceseos Thracicae fuerit exarchus.

Postquam vero hanc dignitatem adeptus est, eximium inter reliquos honorem ambiit, quem sibi canone tertio concilii Constantinopolitani deferri curavit, nec his contentus occasione honoris sibi concessi in vicinas Asiae et Ponti dioeceses aliquid juris sibi arrogare coepit, easque demum imperatorum auctoritate frerus penitus invasit, suoque patriarchatui adjecit, sed quibus in gradibus fecerit, exponendum est.

Primum igitur haud ita multo post concilium Constantinopolitanum, Constantinopolitani episcopi variarum se dioeceseon ordinationibus immiscuerunt, idque nonnunquam ultro concedentibus metropolitibus, nonnunquam etiam invitibus.

Primum patriarchicae in alias dioeceses jurisdictionis exemplum adduci potest iudicium Nectarii in causa Bagadii et Agapii Bostrensis episcopi: sed istud exemplum nullatenus est ad propositum: nam controversiae istius iudicium non tulit Nectarius patriarchico jure, sed in concilio Constantinopolitano sententiam dixit, cui aderant Theophilus Alexandrinus, Flavianus Antiochenus, Palladius Caesareae et alii episcopi omnium dioeceseon, a quibus illa confirmata est: caeteris equidem episcopis praefuit Nectarius, quia primum inter eos honoris locum concilii Constantinopolitani canone obtinuerat: sed inde concludi non potest, aliquid eum juris in orientalem dioecesim habuisse. Concilii istius Constantinopolitani acta extant tom. 2. Conc. col. 1152. Secundum exemplum repetitur ex facto Nectarii, qui Gerontium olim Ambrosii diaconum ab Helladio Caesareensi Nicomediae episcopum ordinatum deponere licet frustra tentavit, ut narrat Soz. lib. 8. c. 6. Verum haec ipsa narratio aperte demonstrat metropolitanos dioeceseos Ponti ab episcopo Caesareensi non a Constantinopolitano ordinaros fuisse: quandoquidem hic Gerontius ab Helladio fuerat ordinatus. Nec est, quod dicant contra canones ordinationem hanc ab eo factam fuisse, nec enim id ei objecit Sozomenus. Nectarius autem Gerontio sacerdotium adimere conatus est ad preces Ambrosii, cujus diaconus fuerat Gerontius. At patriarchica in eum dignitate non est usus, alioquin in ejus locum alium ordinasset episcopum, eumque de episcopatu, invitibus etiam Nicomediensibus, deturbasset, ut postea a Chrysofomo per vim factum est.

Hic enim ecclesiasticae disciplinae studiosissimus cum audisset, *Asiae finitimarumque provinciarum ecclesias ab indignis sacerdotibus gubernari et alios quidem donis, alios gratia corruptos sacerdotia vendere, Ephesum perrexit. Ac tredecim episcopis depositis, partim in Lycia, partim in Phrygia, partim in ipsa Asia, alios in eorum locum substituit. Ephesinae autem ecclesiae, cujus episcopus tunc forte mortem obierat, Heraclidem praefecit, virum origine Cyprium . . . sed et Gerontium Nicomediensi ecclesia expulit.* Haec refert Soz loco supra citato lib. 8. hist. c. 6.

Rem diligentius narrat Palladius in dialogo de vita Chrysofomi, scribit enim Antoninum ab Eusebio Valentinopolitano accusatum fuisse in concilio, libellumque criminum ab eo prolatum, cui praefixum erat Chrysofomi, qui concilio aderat, nomen. Inter alia objiciebat ei, *quod pro lege ac decreto haberet ordinatio-*

nes episcoporum vendere pro modo reddituum. Conatus est primum Chryso-
stomus utrumque conciliare. At cum Eusebius noller ab accusatione desistere, obte-
stareturque Joannem, ut de hac causa iudicium ferret; facinus negante Antonino,
iudicium perfici non potuit: missi tamen in Asiam episcopi, ut de crimine Anto-
nini fieret inquisitio, sed ante illorum adventum testes auro corrupti. Paulo post
Antonino mortuo continuo ex Asia partim a clero civitatis Ephesinae, partim ab
episcopis decretum ad Joannem venit. Omnibus pavendo cum juramento orantibus,
et periclitanti ecclesiae opem ferret . . . Oramus, inquebant, *venerationem tuam,
ut descendas et formam aliquam Ephesinae imponas ecclesiae, diutissime afflictæ, hinc
Arianis instantibus, inde nostris cupiditati avaritiaeque studentibus. Permulti
enim insidiantur, ut lupi graves sacerdotalem sedem pecuniis rapere festinantes.*
Ad horum itaque episcoporum preces in Asiam venit Joannes, et congregatis Ly-
diae, Asiae et Cariae episcopis 70. Heraclidem ordinavit, et sex episcopos simo-
niae reos episcopatu dejecit, aliosque in illorum locum instituit.

Porro haec narratio confirmat, Constantinopolitano episcopo nullam fuisse ju-
risdictionem in Asianam et Ponticam dioeceses.

1. Chrysoctomus enim hujus causae iudicium non suscepit ex officio, et
quasi patriarcha, sed quia ultro ad ejus concilium ambae partes causam derule-
rant.

2. Non misit in Asiam episcopos Chrysoctomus alio fine, quam ut de rei
crimine inquirerent, quod cuius arbitrio licitum erat.

3. Post mortem Antonini non ultro ad ordinationem Ephesini episcopi fa-
ciendam accessit Chrysoctomus, sed eam dioeceseos episcopis, prout moris erat, re-
liquit. Ubi vero tum ab iis, tum ab Ephesino populo vocatus est, ut formam ali-
quam ecclesiae Ephesinae constitueret, non solus Heraclidem ordinavit, sed simul
cum concilio dioeceseos, ejus iudicio convicti episcopi depositi sunt. Nihil est
in toto isto negotio, quod patriarchicam Constantinopolitani episcopi in Asiam po-
testatem fuisse demonstrat. Imo multa occurrunt, quae contrarium plane sua-
deant.

4. Licet nihil non secundum ordinem fuisset, hac in re a Joanne gestum,
propterea tamen apud omnes male audiit, et superbiae fuit accusatus. Asiani
quidem statim post ejus mortem eodem Palladio teste ordinos ab eo episcopos
ejecerunt, et ab eo dejectos restituere. Quod equidem immerito factum esse
agnosco, quia concilium dioeceseos illis ordinationibus consenserat, verumtamen
Asiani id nunquam facere fuissent auti, nisi causati essent eos a Constantinopo-
litano episcopo constitutos, cui nihil erat in provinciam suam juris. Advertit
etiam Sozom., quod tum ii, qui depositi erant, tum illorum necessarii, Jo-
annem accusare coeperunt, quod rerum novarum in ecclesiis auctor fuisset; et
contra morem institutumque majorum ordinationum jura immutasset. Hoc au-
tem dicere non potuissent illi, nisi primus sibi Ephesini episcopi ordinationem
arrogasset.

Demum

Demum in synodo ad Quercum tom. 2. conc. col. 1328. Chrysoſtomus inde ſumpta occasione accuſatur, *quod aliorum invadat provincias, ordinetque ibidem episcopos.* Quae quidem licet ab ejus inimicis malevolo animo dicta ſint, aperte tamen demonſtrant, nullum canonibus fuiſſe datum jus ordinationum episcopo Conſtantinopolitano in Aſiam et Pontum. Nam ſi ita res habuiſſet, ridicula fuiſſet omnino illorum accuſatio.

Poſt Chryſoſtomum vero nulli, aut ſane pauci Ephesine episcopi a Conſtantinopolitano ordinati ſunt. Dicunt enim Aſiani conc. Chlcedon. act. 11. col. 700. a Timotheo ad hunc uſque episcopum viginti ſeptem Ephesi ordinatos eſſe episcopos, excipiunt ii, qui Conſtantinopolitani episcopi partes tuentur, Caſtirim, Memnonem et Heraclidem, de caeteris id verum eſſe agnoſcunt, ſed eo confugiunt, ut dicant ordinatos illos fuiſſe cum conſenſu urbis ſuae archiepiscopi, quod ab iis dicitur quidem, ſed minime probatur.

Haud tamen diffiteor, quin Chryſoſtomus caeteris Conſtantinopolitanis episcopis occupandarum Ponti et Aſiae ordinationum viam aperuit. Nam Atticus, qui Joanni ſucceſſit, episcopum Nicaeae in Pontica dioceſi ordinavit: refert enim Socrates lib. 7. c. 25. eum ordinandi episcopi cauſa Nicaeam veniſſe.

Idem Philippopoli in Thracia et Treade episcopum Sylvanum praefecit, ut reſtis eſt idem ibid. cap. 37., idemque Agapeto Synnadorum episcopo, qui Theodoſium episcopum ejuſdem urbis expulerat, ſcribit, ut episcopatum retineret, huicque perſuadet, ut repulſam hanc patienter ferret, lege Socr. lib. 7. c. 3. Sifinius Attici ſucceſſor *mortuo Cyzicenorum episcopo Proclam urbis illius antiſtitem ordinavit. Sed dum ille eo profeſſionem pararet, praevertentes eum Cyziceni Darmatium quendam monaſticae profeſſionis virum episcopum ſibi conſtituerunt.* His verbis id factum narrat Socrates lib. 9. c. 28. addens praeterea *id ab illis factum contempta lege, qua ſancitum eſt, ne praeter ſententiam episcopi Conſtantinopolitani, ulla fiat ſacerdotis ordinatio.* Porro legem iſtam ideo neglexerunt, quod ſolius Attici perſonae, haec praerogativa conſeſſa videretur. Hic videre eſt non modo Conſtantinopolitanos episcopos jus ordinandorum metropolitanorum in Aſia et Ponto ſibi vindicaſſe, ſed et legem obtinuiſſe ab imperatore, ne quis ordinaretur episcopus praeter illorum ſententiam, qua lege freti ſimplices episcopos etiam ordinare conati ſunt: ſed non paucos naſti ſunt adverſarios. A Proclo Conſtantinopolitano Thaladium Caefareenſem episcopum ordinatum eſſe, refert Socrates lib. 7. c. 48., quum Caefareenſes, mortuo Firmo, Conſtantinopolim veniſſent episcopum poſtulantes. Idem Proclus Ancyranum episcopum ordinavit, ut habetur in conc. Chalcedon. act. 16. col. 817. Ita paulatim Conſtantinopolitanus antiſtes patriarcharum in Aſiam et Pontum jura invaſit, quae concilio Chalcedonenſi imperatoriſque edictis ſibi confirmari curavit. Mirum etenim eſt, quantum ei detulerint Chalcedonenſes patres, forte ut imperatoris voluntati morem gererent, ejuſque urbem inſignibus quibuſdam privilegiis ornarent.

Act. 1. col. 115. cum recitatus fuisset ordo episcoporum Ephesini latrocini, et quintus poneretur Flavianus Constantinopolitanus post Dioseorum Alexandriae, Julianum Romani episcopi legatum, Juvenalem Hierosolymorum et domnum Antiochiae, orientales, et qui cum ipsis erant reverendissimi episcopi clamaverunt. . . Flavianus quare in proprio loco non sedit, Constantinopolitanum episcopum quare quintum posuerunt. Paschasius reverendissimus episcopus dixit: Ecce nos Deo volente dominum Anatolium primum habemus, hi quintum posuerunt beatum Flavianum. Hinc videre est ipsos etiam pontificis Romani legatos concessum a concilio Constantinopolitano episcopo primatus honorem agnovisse.

Act. 13. concilii col. 712. Nicomediensis et Nicaenus episcopi de jure metropolitico certantes, utrimque litteras Chrysothomi et Procli adlegant, quibus probatur eos aliquid sibi juris in Bithyniam arrogasse. Hoc autem peculiari observatione dignum est, quod cum Nicomediensis et Nicaenus de ordinatione episcopi in provincia sua decertarent, praesertim de ordinatione episcopi Basilinopoleos, metuens Aetius archidiaconus, ne propterea praedictum inferretur Constantinopolitanae sedi, quae sibi licet immerito ordinationem episcoporum aliis metropolitibus subditorum vindicabat, haec post agitatam inter illos controversiam dixit: *Sugerimus vestrae magnificentiae rogantes, ut nullum praedictum Constantinopolitanae sanctissimae sedi fiat, ex his, quae nunc interloquuti sunt sanctissimi episcopi, Eunomius quidem Nicomediae, et sanctissimus Anastasius Nicaeae, quaeque de illis constituta sunt, sanctissima enim Constantinopolitana sedes, aut ordinationem facit Basilinopoli cum reliquis, aut eam permittit fieri, sicut litteris, quae veniunt aut venerunt, ostendere possumus: et petimus, ut illae proponantur.* Circa hanc Aetii interloquutionem nihil definit concilium, sed tantum exclamant patres, ut canones teneant, canonibus satisfiat: iudices autem sententiae suae haec addunt, *quaecumque autem Constantinopolitanae sanctissimae ecclesiae, de ordinationibus provinciarum competunt, haec suo ordine coram sancto concilio examinabuntur.* Nicomediensis vero gratias agit iustitiae iudicii, et diligere se profiteretur Constantinopolitanum episcopum, sed *obtinentibus canonibus κρατέωντων τῶν κανόνων.*

Act. 11. col. 700. ut jam saepius observavimus, misere deprecantur Asiani, ut ordinatio Ephesini in provincia sua fiat: iis se opponunt Constantinopolitani: concilium vero nihil aliud definit, quam ut canones obtineant. At clerici Constantinopolitani proclamant ea, quae sunt sanctorum patrum 150. teneant, *privilegia Constantinopolis ne depereant, ordinatio secundum morem ab archiepiscopo nostro fiat.* Res a iudicibus in sequentem actionem differtur. At in ea nihil circa jura Constantinopolitani episcopi in ordinatione Ephesini pronuntiarur. Sed tantum uterque episcopus Ephesius episcopatu spoliatur. Huc usque in concilio Chalcedonensi Constantinopolitani episcopi in Asiam et Pontum iurisdictione, multos nata fuerat adversarios, nec ullum erat in ejus gratiam synodi iudicium.

At ubi concilii finis adfuit, curavit Anatolius, ut jura sua in Asiam et Pontum canone synodi sancirentur. Res ita gesta est. Cum actione 15. propositum fuisset,

fuiſſet, ut ageretur de Conſtantinopolitanae eccleſiæ jurifdiſtione, legati pontificis Romani diſceſſere, cauſati ſe talia non habere mandata. Nihilominus tamen judices juſſerunt, ut concilium hæc inſpiceret. Tum epiſcopi in gratiam Conſtantinopolitanae ſedis canonem 28. condiderunt, cujus hæc ſunt verba. *Sanctorum patrum decreta, ubique ſequentes et canonem, qui nuper lectus eſt, centum et quinquaginta Dei amantiſſimorum epiſcoporum cognoscentes, eadem quoque et nos decernimus, ac ſtatnuimus de privilegiis ſanctiſſimæ eccleſiæ Conſtantinopoleos novæ Romæ. Etenim antiquæ Romæ throno, quod urbs illa imperaret, patres haud immerito privilegia tribuerunt et eadem conſideratione moti 150. Dei amantiſſimi epiſcopi, ſanctiſſimo novæ Romæ throno aequalia privilegia tribuerunt, recte judicantes, urbem quæ et imperio et ſenatu honorata ſit, et aequalibus cum antiquiſſima regina Roma privilegiis fruatur, etiam in rebus eccleſiaſticis, non ſecus ac illam extolli et magni fieri, ſecundam poſt illam exiſtentem: ut et Ponticæ, et Aſianæ, et Thraciæ dioceſeos metropolitanæ ſoli: præterea epiſcopi prædictarum dioceſeon, quæ ſunt inter barbaros, a prædicto throno ſanctiſſimæ Conſtantinopolitanae ordinentur; unoquoque ſcilicet prædictarum dioceſeon cum provinciæ epiſcopis epiſcopos ordinante: quemadmodum divinis canonibus eſt traditum. Ordinari autem ſicut dictum eſt prædictarum dioceſeon metropolitanis a Conſtantinopolitano archiepiſcopo convenientibus de more factis electionibus, et ad ipſum relatis. Ex dictis colligere eſt alterum tantum e duobus privilegiis, quæ Conſtantinopolitanus epiſcopus ſibi in dioceſibus Aſiæ et Ponti vindicabat, ei a ſynodo conſeſſum. Non enim modo ordinationes metropolitanorum expetebat, ſed et præterea nullos epiſcopos ſine conſenſu ac ſententia ſua ordinari volebat. Prius ipſi conceditur a concilio, poſterius non item, imo metropolitanis aperte confirmatur, exceptis epiſcopis barbararum eccleſiarum, quos a Conſtantinopolitano ordinari jubet. Demum ita epiſcopo Conſtantinopolitano metropolitanorum ordinationem concedit, ut merum ipſis honorem concedere videatur. Prohibet enim, ne id ab ipſo fiat, niſi præceſſerit ſecundum morem conſentiens electio, quæ ipſi referatur. Qua ratione compoſcit illorum patriarcharum ſuperbiam, qui inconfultis plebibus aut provinciæ epiſcopis motu proprio vellent epiſcopos ordinare.*

De hac concilii definitione actione ſequenti conqueſti ſunt legati pontificis: expoſtulant aliqua decreta poſt judicium, ſuumque diſceſſum ſancita eſſe præter canones et eccleſiaſticas regulas. Reſpondet Aetius rogatos eſſe legatos, ut adeſſent, iis autem recuſantibus accepiffe ſe mandatum a judicibus, ut id concilium inſpiceret. Jubent judices hæc geſta, relegi; canon iſdem verbis refertur cum ſubſcriptionibus epiſcoporum.

Recitato canone Lucentius primum quaerit, utrum omnes ultro ſubſcripſerint, et an non aliquis coactus fuerit? Clamantibus omnibus neminem eſſe coactum, queruntur, quod neglectis concilii Nicaeni canonibus, 150. patrum regulas ſequuti fuerint: poſtulate autem Aetio, ut mandatum ſedis apoſtolicæ proferrent, ex chartula illud recitant. Jubent judices canones ab utraque parte proponi. Paſcha-

Inus canonem Nicaenum 6. ex codice suo refert, secretarius concilii ex codice ab Aetio sibi tradito recitat eundem canonem sine additione *ista ecclesia Romana semper habuit primatum*. Cui subjicit canonem 3. et 4. concilii Constantinopolitani. His recitatis iudices inquisiverunt, num episcopi ultro subscripserunt; id cum plerique professi essent, Eusebius Ancyrae paululum interlocutus est. Is praefatus sibi nullum esse ordinandi desiderium cum Gangris episcopum licet ad Gangrensiem preces ordinare noluerit, addit *rogare se, ut civitates pro ordinationibus non solvant*. Respondet Philippus presbyter Constantinopolitanus, *ex regula id sublatum esse legibus et regulis haec vetita*, altaria esse munda. Eusebius autem regerit opinionem Anatolii apertam esse, sed nullum esse immortalem, quasi diceret, dum vos ordinationes dioeceseon Constantinopolitano episcopo vindicatis, latissimam panditis viam ad ordinationes venales efficiendas. Licet enim Anatolius optimus antistes ab illa avaritia sit alienissimus: erunt tamen post illum nonnulli, qui maximum inde vestigal auferent. Hic ab Eusebio quaesivit Anatolius, a quo fuit ordinatus, respondet *se melo suo hic repertum a Proclo ordinatum esse*. Thalassius ad haec ait, quin pergimus ad dominum Anatolium, et ordinamus illum. His ita in utramque partem dictis iudices ita pronuntiarunt.

Ex his, quae gesta sunt et ab unoquoque deposita perpendimus ante omnia primatum et honorem praecipuum secundum canones antiquae Romae sanctissimo archiepiscopo servari debere. Oportet autem et sanctissimum archiepiscopum urbis regiae Constantinopolis novae Romae iisdem honoris privilegiis frui et ipsum habere potestatem ordinandi metropolitans in Asiana, Pontica, et Thracica dioecesebus, secundum hunc modum, ut electione facta a clericis uniuscujusque metropolis, et possessoribus atque clarissimis viris super haec et a reverendissimis episcopis provinciae, omnibus aut pluribus eligatur is, quem praefati dignum judicaverint. Referatur autem ob omnibus eligentibus sanctissimo archiepiscopo regiae Constantinopolis, ut penes eum sit, si velit hunc, qui electus est, advenire et hic ordinari, aut secundum ejus permissionem in provincia episcopatum ex decreto sortiri. Unuscujusque tamen sanctissimae civitatis episcopos, ordinari ab omnibus aut pluribus provinciae reverendissimis episcopis potestatem habente metropolitano secundum patrum canonem definitum, etiam nihil communicante illorum ordinationibus sanctissimo archiepiscopo regiae Constantinopolis, haec nobis placent. Quae autem videantur, sibi sanctum et universale concilium docere dignetur. Hoc decreto iudices canonem Chalcedonensem confirmant, sed illum explicant et arctiores potestatis Constantinopolitani episcopi limites adsignant. Primo enim diserte vetant, ne alius ordinetur, quam, is qui a clero, populo, et episcopis universae provinciae electus fuerit, nec relinquunt liberam alterius eligendi potestatem. 2. Expresse definiunt ordinationem episcoporum esse debere metropolitanorum et episcoporum provinciae, nec participem ejus esse oportere episcopum Constantinopoleos. 3. De barbarorum ecclesiis nihil definiunt. Huic decreto omnes episcopi adclamatione consenserunt, solus intercessit Lucentius Romani pontificis legatus, et contradictionem gestis inhaerere petiit, attamen iudices hanc intercessionem parvi pendentes

dentēs synodum his verbis concluderunt. *Quod interlocuti sumus, tota synodus adprobavit.*

De canone ipso hoc advertendum superest, in eo concilii Constantinopolitani canonem adduci non ad probandam episcopi hujus urbis in Asianam et Ponticam dioecesim jurisdictionem, sed tantum ad adserendum honoris primatum. Hoc enim unum probare poterat. Quare post hæc verba, *secundam post illam existentem*, sensus perfectus esse debet, et punctum ibi poni, ut sequentia contineant tantum definitionem concilii Chalcedonensis non Constantinopolitani. Fatendum tamen est, utramque de industria non satis distinctam, ut viderentur Constantinopolitani patres etiam jurisdictionem in Asiam et Pontum episcopo Constantinopolitano concessisse.

Verum in epistola ad Leonem, qua petunt, ut decretum hoc suum non aegre ferat, jus ordinandorum metropolitanorum ex consuetudine tantum repetunt, *eam*, inquiunt col. 837. *consuetudinem, quae ex longo jam tempore permansit, quam habuit Constantinopolitanorum Dei ecclesia ad ordinandum metropolitanos provinciarum Asiae, Ponticae et Thracicae, et nunc synodali decreto confirmavimus.* Primatum vero honoris ex Constantinopolitani concilii decreto confirmant. Unde profecto liquet illis fuisse persuasum concilii Constantinopolitani canone primatum quidem probari, jurisdictionem autem in Pontum et Asiam, non item, alioquin eo pariter ad utrumque probandum usi forent.

Ubi concilii Chalcedonensis decretum accepit Leo, non parum commotus est, acrioresque scripsit ad Anatolium, Martianum et Pulcheriam litteras 53. 54. et 55., in quibus concilii Chalcedonensis sanctionem incusat veluti Nicaeni concilii regulis contrariam, non modo in eo, quod spectabat jus Constantinopolitani episcopi in Pontum et Asiam, verum etiam et circa primatum honoris, quem immerito Constantinopolitano episcopo concessum esse queritur. Eandem sedis hujus praerogativam impugnant Romani pontifices Leonis successores, praesertim vero Gelaf. Ep. 4. et Ep. 13. ad episcopos Dardaniae. Illis tamen repugnantibus et invitis Constantinopolitani episcopi, tum primatum honoris, tum etiam patriarchicam in Pontum, Asiam et Thraciam retinere potestatem, *licet enim sedes apostolica contradiceret*, ut inquit Liberatus in breviario c. 13., *id quod synodo firmatum fuerat, imperatoris permansit quodammodo.*

Nam et Basiliscus in edicto apud Evagr. lib. 3. c. 7. jubet, ut provinciae, quarum ordinationem sedes hujus regiae et gloriosae urbis, (Constantinopoleos) habuerat, reverendissimo ac sanctissimo patriarchae et archiepiscopo Acacio restituantur, manentibus scilicet in suis sedibus his, qui nunc sunt, Dei amantissimis episcopis, ita ut post illorum obitum nullum ex ea re praejudicium fiat juri ordinationis, quod competit sedi regiae hujus atque inclytæ civitatis.

Zeno Basilisci acta rescindens leg. decernimus 16. C. de sacrosancta ecclesia, privilegia, inquit, et honores omnes super episcoporum creationibus et jure ante alios residendi, et caetera omnia, quae ante nostrum imperium vel nobis imperanti-

bus habuisse dignoscitur, habere in perpetuum firmiter regiae urbis intuitu iudicamus et sancimus.

Denique Justinianus Novella 131. c. 2. *Sancimus, inquit, secundum ecclesiarum canonum definitiones, sanctissimum senioris Romae papam primum esse omnium sacerdotum; beatissimum autem archiepiscopum Constantinopoleos novae Romae secundum habere locum post sanctum apostolicum senioris Romae; aliis autem omnibus sedibus praepnatur.*

Nec solum imperatorum auctoritate stetit Constantinopolitanae sedis dignitas et iurisdicctio, verum etiam ecclesiae universae consensu. Nam canones synodi Constantinopolitanae et Chalcedonensis codicibus canonum ecclesiarum inserti sunt, et sequentibus saeculis, tum secundum honoris gradum, tum etiam iurisdictionem in Pontum, Asiam et Thraciam, nemine fere refragante, retinuit Constantinopolitanus antistes.

Deinde vero nondum hisce limitibus contenta hujus ambitio, patriarchatus sui limites ulterius extendere voluit, adeo nullum neque finem, neque modum habere potest insana dominandi libido! Itaque tempore Leonis Isauri hic imperator, Gregorio II. infensus, simul cum patrimoniis ecclesiae Romanae, quidquid inter Siciliam et Thraciam terrarum est, id est Illyricum, Epirum, Aethiam, et Macedoniam dioecesi Constantinopolitanae addixit. Quas quidem provincias frustra repetiit Adrianus primus in synodo Nicaena, quam septimam oecumenicam vocant; ut queritur ille in libello apologet. ad Carol. Magnum tom. 7. Conc. col. 962. Huic nova successit de Bulgaria concertatio; Bulgari enim primum circa annum 845. evangelii lumen Graecorum opera acceperant, eorumque rex nomine Bogaris ab ab episcopo baptizatus Michaelis nomen acceperat; hic postea circa annum 867. vel a Graecis alienatus, vel alia de causa Nicolaum I. Romanae ecclesiae episcopum adiit, ut ab eo de religione edoceretur. Ab illo missi sunt episcopi duo Itali, Formosus et Paulus, qui non multo post, sed defuncto Nicolao, rediere, et ejus successori Hadriano II. nuntiarunt, Bulgaros christianam fidem et Romanae ecclesiae jugum amplexos esse, misso insuper legato, qui Marinum peterent archiepiscopum sibi dari. Verum cum moras neceretur Hadrianus, rex Bulgariae illas aegerrime ferens ad imperatorem Constantinopolim legatos misit, quaesituros, cui potissimum parere deberet Bulgariae tractus, an Constantinopolitano, an Romano. Res in concilio Constantinopolitano 4., vel saltem post concilium agitata est. Ignatius sui juris Bulgariam esse contendit, ejusdemque sententiae fuerunt trium sedum patriarchalium vicarii, repugnantibus licet Romani pontificis legatis. Inde Bulgari Latinos sacerdotes expellunt, et graecos recipiunt. Post haec Joannes VIII. multis epistolis et duabus legationibus nihil non movet, ut Bulgaros sibi subjiciat: adeoque id ambiebat, ut Ep. 199. ad Basilium imperatorem scripserit, se Photium excommunicatum pro confacerdote et comministro habiturum, si modo Bulgariam suo juri vindicare nullomodo praesumpserit. Basilus, ad quem haec quaestio a concilio Constantinopoli tum temporis habito remissa fuerat, in gratiam Joannis desine

nire visus est. Verumtamen nihil propterea lucratus est Romanus antistes, nec enim revocati sunt episcopi graeci; et Bulgaria, et Michael ipse Bulgarorum rex Joanni parere noluit, atque inde factum est, ut Joannes ob denegatam sibi Bulgariae dioecesim furens * Photium anathemate damnarit, et ecclesiae utriusque pacem abripuerit. Ecce, quibus gradibus Constantinopolitana sedes, ad tantum dignitatis fastigium pervenerit, quae nunc a Barbaris oppressa sub saevissimi tyranni jugo vix quidquam pristini decoris obtinet. Sed de his alias, nunc pauca de Hierosolymitana ecclesia, quae quinta patriarchalis sedes adpellatur.

Ecclesia Hierosolymitana apud christianos maximo semper in honore fuit. Ejus administrationem caeteri apostoli ante dispersionem Jacobo fratri domini commisere, de primatu nihil contententes, inquit Euseb. lib. 2. c. 1. quasi magnum aliquid tum temporis fuisset ecclesiae Hierosolymitanae praesidere. Jacobo multi successere, quorum catalogum texit Eusebius, quod argumento est, eos prae caeteris insignes fuisse. Firmilianus in epistola ad Cyprianum apud hunc 75. ecclesiae Hierosolymitanae ritus adducit, ut ostendat ea omnia, quae Romae observantur, non esse ab apostolis tradita, quod, inquit, circa celebrandos dies paschae et circa multa alia divinae rei sacramenta, videat esse apud illos aliquas diversitates, nec observari illic omnia aequaliter, quae Hierosolymis observantur. Unde constat magni nominis et auctoritatis fuisse tunc ecclesiam Hierosolymitanam. Inter patres concilii contra Paulum Samosatenum celebrati primus nominatur ab Eusebio lib. 7. c. 30. Helenus Tarfi et secundus Hymenaeus Hierosolymorum, cui postponitur Theotecnus Caesareensis. In concilio Caesareensi simul cum Theophilo Caesareensi synodo praest Narcissus Hierosolymitanus.

In concilio Nicaeno c. 7. statutum est, ut quoniam obtinuit antiqua consuetudo et traditio, ut Aeliae episcopus honoretur, habeat honoris consequentiam ἀκολουθίας τῆς τιμῆς, metropoli propria dignitate servata. Conceditur hoc canone honoris tantum primatus Hierosolymorum episcopo, sed nulla ei propterea jurisdictio tribuitur, imo tota metropoli ejus Caesareae conservatur. Hac forte de causa Macarius in concilii Nicaeni subscriptionibus Eusebio Caesareensi praepositur. Verum occasione honoris sibi concessi nonnulla etiam sibi privilegia vindicavit antistes Hierosolymitanus. Narrat enim Sozomenus lib. 2. c. 20. a Maximo hujus urbis episcopo constitutum et ordinatum esse Macarium Diospoleos episcopum, quae urbs est Caesareensi metropoli subiecta. Idem Maximus synodum coegit ex Syria et Palaestina, in qua Athanasium in communionem recepit, ut testis est ipse Ath. Apol. 2. et Socr. lib. 2. c. 24.

Cyri-

* Id est, excandescens, subiratus; hoc enim significat vox latina furens: quod idcirco monui, ne quis eam in malam partem vocet. Vide de quaestione ista illustrissimum Marcum, initio operis de concordia.

Cyrillus vero de primatu cum Acacio aperte certavit, ut testis est Theodorit. lib. 2. c. 26. quapropter ab illo levi de causa depositus est. Ab istius judicio ad majus judicium provocavit Cyrillus, et in concilio Seleuciaie habito inter episcopos confedit, ut videre est apud Theodorit. supra et Socr. lib. 2. c. 40. Iterum tamen in concilio Acacianorum Constantinopolitano depositus est, ut refert Soz. lib. 4. c. 25., qui recte advertit, causam inimicitiarum inter Acacium et Cyrillum hanc fuisse, quod post susceptum Hierosolymorum episcopatum de jure metropolitano adversus Acacium episcopum Caesareae controversiam moverat tamquam apostolicam sedem obtinens.

Haec in Cyrillum judicia in irritum misit concilium Constantinopolitanum, in quo Cyrillus pro episcopo habitus est, ut testes sunt episcopi Constantinopolitani concilii 3. in ep. ad occidentales apud Theodoritum lib. 5. c. 9., ubi ecclesiam Hierosolymitanam omnium ecclesiarum matrem vocant. Hierosolymitani episcopi usurpationem graviter reprehendit Hier. in Apol. ad Pammachium contra errores Joannis Hierosolymitani c. 15. Tu, inquit, qui regulas quaeris ecclesiasticas: et Nicaeni concilii canonibus uteris. . . . responde mihi ad Alexandrinum episcopum Palaestinae quid pertinet? Ni fallor, hoc ibi decernitur, ut Palaestinae metropolis Caesarea sit, et totius orientis Antiochia: aut, igitur ad Caesareensem episcopum referre debueras, cui spreta communione tua communicare nos noveras, aut si procul petendum erat judicium, Antiochiam potius litterae dirigendae. Sed novi, cur Caesaream, cur Antiochiam nolueris mittere, sciebas, quid fugeres, quid vitares, maluisti occupatis auribus molestiam facere, quam debitum metropolitano tuo honorem reddere.

In concilio Ephesino Juvenalis inter primos sedit, et ipsi orientales agnoscunt eum jus ordinationis in aliquibus provinciis habuisse, ajunt enim in petitione ad imperat. tom. 3. Conc. col. 728. quosdam e suis ab ipso olim ordinatos, nec propterea ipsum inculant, sed illius praestigias et studia per Phoenicem secundam et Arabiam reprehendunt.

Attamen sanctus Leo Ep. 62. c. 4. ad Maximum Juvenalem inculcat, quod Palaestinae principatum occupare conatus fuerit: sicut etiam, inquit, in synodo Ephesina, quae impium Nestorium cum dogmate suo perculit, Juvenalis episcopus ad obtinendum Palaestinae provinciae principatum, credidit se posse sufficere et insolentes ausus per commentitia scripta firmare, quod sanctae memoriae Cyrillus Alexandrinus episcopus merito perhorrescens, scriptis suis mihi quid praedicta cupiditas ausa sit, indicavit, et sollicita prece multum poposcit, ut nulla illicitis conatibus praeretur adfensio. Nescio, unde habuerit sanctus Leo Juvenalem de Palaestinae principatu in concilio Ephesino egisse; nihil enim in actis hujus concilii de hac quaestione reperitur.

Ut ut sit, in eodem concilio Act. 4. col. 642. Juvenalis ipse sic suam commendat sedem: oportebat quidem, Joannem reverendissimum Antiochiae episcopum, hac sancta et magna, et oecumenica synodo considerata confessum, ut de iis, quae

quæ sibi objiciuntur se purgaret adcurrere, reveritus etiam apostolicam sedem magnæ Romæ nobiscum confidentem, ac obedire, et honorem deferre apostolicæ ecclesiæ Dei Hierosolymorum, per quam maxime consuetudo est et apostolica traditio, thronum Antiochenæ ecclesiæ dirigi et apud ipsam judicari. Juvenalis in Antiochenum episcopum sententiam ferens, adrepta occasione Hierosolymitanæ ecclesiæ potestatem commendat. Sed nullum occurrit exemplum, quo probari queat Antiochenam sedem ab Hierosolymitana fuisse directam, nisi forte prae oculis habuerit apostolica tempora, cum in ecclesia Hierosolymitana occasione Antiocheni dissidii habitum est primum concilium, unde epistola ad fratres in Syria consistentes missa est.

Demum in concilio Chalcedonensi act. 7. tom. 4. conc. col. 613. et sequentibus, omnes concilii patres, atque inter alios Romanæ sedis legati consentiunt, ut episcopus Hierosolymitanus tres habeat Palaestinas, relictis Antiocheno Phaenicis duabus, et Arabia. Eaque patrum sententia judicum decreto confirmatur. Exinde quinque sedes patriarchales numerari coeperunt hoc ordine, Remana, Constantinopolitana, Alexandrina, Antiochena, et Hierosolymitana.

Caeterum si quis omnes orbis ecclesias quinque patriarchis subjectas fuisse arbitraretur, is non levi errore implicaretur. Erant etenim in variis locis episcopi *αυτοκέφαλοι*, id est nulli subditi. Talis erat, ut jam diximus, Carthaginensis primas; talis etiam fuit in oriente Constantiensis episcopus, Cypri metropolitanus. Cum enim Antiochenus patriarcha per vim tentasset subicere provinciam Cypri, et ordinandi jus ad se rapere praeter canones et consuetudinem, quæ jam olim invaluerat: episcopi Cyprii concilium Ephesinum adiere, et coram eo de Antiocheni episcopi illicita usurpatione conquesti, synodi decreto et Constantiensis episcopi ordinatio, et liberrima provinciae administratio episcopis Cypri commissa est: addito, ut idem in aliis dioecesibus, et in omnibus provinciis servetur, ut nullus piissimorum episcoporum aliam provinciam occupet. Haec legere est act. 7. hujus concilii tom. 3. conc. col. 787. et sequentibus. Nec solum jus istud habuit episcopus iste, quamdiu in insula Cypri demoratus est, sed etiam cum post istud tempus in Hellepontum cum populo commigrasset ob incursiones barbarorum, eundem honorem, idemque privilegium conservavit ei Trullana synodus c. 39. tom. 6. conc. col. 1166. quo statuitur, ut *illi jura a patribus Ephesinis concessa serventur, praesitque omnibus episcopis Helleponti, et a suis episcopis ordinetur, plenaque fruatur αυτοκεφαλία*.

Haud dissimili ratione in occidente, Gallia nulli certo patriarchae parebat, sed ab episcopis et metropolitanis regebatur. Pari regimine administrabantur Hispania, Germania et caeterae nationes iis remotiores. Barbarorum certe ecclesias nulli istorum patriarcharum subjectas fuisse haud dubium est. Has secundum eam, quæ a patribus obtinuit, consuetudinem gubernari, jubet concilium Constantinopolitanum canone 2. id est ab iis episcopis pendere et regi, quibus id mos et consuetudo concessit. Sic Aethiopicæ ecclesiæ, Persicæ, Indicæ et aliæ extra Roma-

num imperium a suis regebantur sacerdotibus, et nullius e quinque modo memoratis patriarchis potestati subdebantur.

§. XII.

De juribus et privilegiis metropolitanorum.

Primatis seu metropolitani jura et privilegia duplicis sunt generis; alia sunt honoris, alia potestatis, atque jurisdictionis, ut ex dictis facile colligi potest. Quod spectat ad honoris primatum seu *πρωτοαρχιερίαν*, res clarior est, quam ut ulla explicatione indigeat. De potestate ac jurisdictione magis laborandum est. Haec autem in tribus praecipue consistit. Primo in jure ordinationis episcoporum provinciae. 2. In facultate convocandi concilii provinciae. 3. In superinspeccione super universam provinciam, ut fides et disciplina in ea servetur.

Primum metropolitani jus idque antiquissimum est, ordinandi episcopos provinciae. Hoc autem sic fieri solebat. Clerus et populus urbis, cujus episcopus modo defunctus erat, episcopum eligebant, ut innumeris testimoniis probari posset; quia vero fieri non poterat, ut in eligendo non parum errarent, hominemque sacerdotio indignum, ad tantam dignitatem promoverent: electiones ab episcopis ordinatoribus examinandae et discutiendae erant. Quoniam vero magna fuisset orta turba, si cuivis passim episcopo licuisset episcopum ordinare, statutum est, ut episcopi electio confirmaretur ab episcopis provinciae, praesertim vero a metropolitano.

Ubi autem ille electionem secundum canones factam dignumque sacerdotio electum esse intellexerat, simul cum episcopis provinciae illum ordinabat. Caeterum circa istud metropolitani jus maxime advertendum est, illud ipsi cum caeteris episcopis fuisse quodammodo commune, nec enim illius erat solius aut electionem episcoporum examinare, aut ipsos postea ordinare, sed omnium provinciae episcoporum. Verum quia omnes simul adesse et convenire haud ita facile erat, alicui ipsorum major danda fuit auctoritas, cujus praesentia foret ad ordinationem necessaria, sine quo nemo posset episcopum ordinare, cuique firmitas eorum, quae gererentur, maxime tribueretur, hanc fuisse metropolitani in ordinationibus auctoritatem constat ex innumeris pene canonibus et testimoniis.

Concilium Nicaenum canone 4. *episcopum convenit maxime quidem ab omnibus, qui sunt in provincia episcopis ordinari, si autem hoc sit difficile, aut propter urgentem necessitatem, aut propter itineris longitudinem, tribus omnino eundem in locum convenientibus et absentibus quoque suffragium ferentibus scriptisque consentientibus tunc electionem fieri. Eorum autem, quae fiunt in unaquaque provincia, firmitas τὸ κῆρος metropolitanis tribuatur episcopo: et canone 6. Illud autem generaliter clarum est, quod si quis praeter metropolitani sententiam fuerit ordinatus epif-*

episcopus, hunc magna synodus definivit episcopum esse non oportere. Si autem communi cunctorum decreto rationabili et secundum ecclesiasticam regulam comprobato, duo aut tres propter contentiones proprias contradicant, obtineat sententia plurimorum.

Post illud concilium idem ferme in synodo Arelatenſi 2. hi duo canones confirmati sunt canone 50. *Episcopum sine metropolitano, vel epistola metropolitani, vel tribus comprovincialibus episcopis non liceat ordinare; ita ut alii comprovinciales epistolis admoneantur, ut se suo responſo conſenſiſſe ſignificent; quod ſi inter partes aliqua nata fuerit dubitatio, majori numero metropolitanus in electione conſentiat: et canone 6. Illud autem ante omnia clareat, eum, qui sine conſcientia metropolitani conſtitutus fuerit episcopus, juxta magnam synodum episcopum esse non debere.*

Concilium Laodicenum canone 12. *ſtatuit, ut episcopi judicio metropolitano- rum et eorum episcoporum, qui circum circa sunt, provehantur ad ecclesiasticam potestatem.* Antiochenum canone 19. *episcopus praeter synodum et praesentiam metropolitani nullatenus ordinetur.* Constantinopolitanum 2. in epistola ad occidentales apud Theodorit. lib. 5. c. 9. *De administratione autem particulari ſingularum ecclesiarum, antiqua, ut probe noſtis, obtinuit ſanctio, et ſanctorum patrum, qui Nicaeae congregati ſunt, regulae, ut in ſingulis provinciis episcopi illius provinciae, et ſi illis placuerit una cum ipſis finitimi, prout utile judicaverint, ordinationes faciant.* Hanc additionem ut vicini advocentur, deſumpſiſſe videntur illi ex ſynodo Sardiceniſi, canone 6. ſecundum graecam editionem.

Concilium Carthag. 2. c. 12. *Placet omnibus, ut inconſulto primatu cujuſlibet provinciae tam facile nemo praesumat, licet cum multis episcopis in quocumque loco sine ejus, ut dictum eſt, praeepto episcopum ordinare; ſi autem neceſſitas fuerit, tres episcopi, in quocumque loco ſint, cum primatis praeepto episcopum ordinare: et concil. Carth. 4. cap. 1. Cum in his omnibus examinatus inventus fuerit plene inſtruetus, tunc cum conſenſu clericorum et laicorum, et conventu totius provinciae episcoporum, maximeque in metropolitani praesentia vel auctoritate ordinetur episcopus.*

Concilium Taurinenſe primum c. 1. jubet, *ut is, qui adprobaverit ſuam civitatem eſſe metropolim juxta praeeptum canonum ordinationum habeat potestatem,* concilium Ephesineum act. 4. refert et confirmat canonem concilii 4. Nicaeni.

Chalcedonenſe concilium canone 25. et ſeſſ. ult. in decreto judicium metropolitani in ordinationibus episcoporum jura intacta ſervat adverſus Constantinopolitanum antiſtitem, decernitque episcopum ſimplicem ordinari, sine conſenſu patriarchae, nec non canone 25. jubet, *ut intra tres meſes a metropolitani ordinationes fiant.*

Eadem de metropolitani jure ſanciunt concil. Regienſe c. 1. Arauſ. 1. c. 21. Tarraconenſ. cap. 5. in quo ſpeciatiſſime decernitur, *ut ſi non ſit in metropolitana civitate ordinatus, ſed per metropolitani litteras, duobus poſt ordinationem menſibus*

bus metropolitanum adeat. Epaunenſe conc. c. 1. Aurelianenſe 4. c. 5. et quintum can. 10. Turonicum 2. canon. 9. Pariſienſe 3. can. 8. Tolet. 4. c. 18. et alia quamplurima. His addam aliquot ſummorum pontificum teſtimonia.

Innocentius primus in epiſt. ad Viſtricium c. 1. jubet, *ut nullus citra conſcientiam metropolitani ordinare audeat epiſcopum.*

Bonifacius primus ep. ad Hilarium Patroclum, *reprehendit, quod neſcio quem in aliena provincia ordinaret, praetermiſſo metropolitano contra regulas patrum.* Refert poſtea concilii Nicaeni canoem.

Leo Magnus epiſt. 84. c. 5. decernit, *ut ſi in electione epiſcopi partium inter ſe vota diſerint, is alteri metropolitano iudicio praeferatur, qui majoribus et ſtudiis iuvatur et meritis.* Et ep. 89. reprehendit Hilarium, *quod ordinationes ſibi omnium per Gallias eccleſiarum vindicaret, et debitam metropolitaniſ ſacerdotibus in ſuum jus transferret dignitatem: et cap. 6. ordinationem ſibi, ut jam diximus, ſinguli metropolitani ſuarum provinciarum cum his, quae caeteros antiquitate ſacerdotii praeveniunt, reſtituto ſibi per nos jure defendant.*

Et ep. 53. queritur violari ab Anatolio provincialium jura primatum, eo quod epiſcoporum ordinationes ſibi adrogaret ep. 93. *id ſtatuentes, inquit, ut ſi quis fratrum in quacumque provincia deceſſerit, is ſibi ordinationem vindicet ſacerdotis, quem illius provinciae metropolitanum eſſe conſtiterit.* Idem videre eſt ep. 95. Hilarius papa ad Aſcanium et epiſcopos Tarraconenſis provinciae jubet, *ut nullus praeter notitiam metropolitani Aſcanii conſecretur antiſtes.*

Idem ſanciunt Gelaf. I. in ep. ad Natalem. Gregorius lib. 1. ep. 14. ad Conſtantium Mediolanenſem lib. 7. indiſt. 2. ep. 8. ad Innocentium et alios Sardiniae epiſcopos lib. 12. ep. 35. ad Auguſtinum Anglorum epiſcopum, et alii.

Sed etiamſi epiſcoporum ordinatio ordinario jure pertineret ad metropolitanum, nihilominus tamen ſi epiſcopos ordinare negligeret, is a caeteris epiſcopis ad id faciendum cogeatur, ut ſancitum eſt canone concilii Chalcedonenſis 25. *quoniam quidam metropolitanorum, quantum comperimus, negligunt commiſſos ſibi greges, et ordinationes epiſcoporum facere differunt, placuit ſanctae ſynodo intra tres meſes ordinationes epiſcoporum celebrari; niſi forte neceſſitas inexcusabilis praeſtaret tempus dilationis extendi, quod ſi hoc minime fecerit, eccleſiasticae diſciplinæ ſubjaceat.* Idem ex canone concilii Sardicenſis 5. ſecundum latinam editionem colligi poteſt. In concilio Aurelianenſi 3. anni 538. c. 1. anno integro jubetur is metropolitanus a miſſis celebrandis abſtinere, qui per biennium vacantem eccleſiam reliquerit.

Ex dictis demonſtratum eſt, ordinationem epiſcoporum ordinario jure metropolitanorum eſſe, non patriarcharum. Hi tamen jam olim eam invadere conati ſunt: ſic Alexandrinus praeful poſt annum 400. ordinabat epiſcopos, non modo per Aegyptum, ſed etiam per Lybiam et Pentapolim, ut ex Syneſio, Iſidoro et Moſcho conſtat. In caeteris patriarchatibus expetierunt primo patriarchae, ut ordinatio epiſcoporum a metropolitanis non fieret ſine illorum conſenſu, ſcientia et conſilio.

filio. Istud consilii dat Romanus patriarcha Innocentius I. Antiocheno patriarchae ep. 18. ad Alex. his verbis; *itaque arbitramur, frater charissime, ut sicut metropolitanos auctoritate ordinas singulari, sic et caeteros episcopos, non sine permissu conscientiae tuae suas episcopos procreari.* Hanc vindicabat in provincias sibi subditas auctoritatem Innocentius, eandemque ab Antiocheno usurpari arbitratur, et ex se de aliis iudicat.

Caeterum episcopis Romanis ita persuasum erat neminem patriarchatus sui ordinari debere citra consensum suum, ut expresse mandent Thessalonicensi episcopo, quem vicarium suum in Illyrico occidentali constituiebant, ne his in locis ullam ordinationem *in scio se vel invito*, fieri patiatur. Lege epist. Siric. ad Anysum, et Sixti 3. ad episcopos Thessalonicae congregandos,

Idem jus adrogavit sibi Constantinopolitanus antistes in dioecesibus sibi subiectis, et ad illud confirmandum imperatoriam legem obtinuit, ut ex Socrate observavimus. Sed postea repulsam tulit in concilio Chalcedonensi, statutumque, ut metropolitani etiam sine ejus consensu episcopos ordinarent, et merito quidem: jus enim illud est metropolitanorum proprium, nec patriarchis competit, nisi cum aliqua necessitas urget, vel cum metropolitanus ipse vacuas relinquit ecclesias, quo tempore patriarcharum est laborantibus dioeceseos sibi subiectae ecclesiis subvenire, et ne quid ipsae detrimenti patiantur, providere.

Succedente vero tempore pontifices Romani ordinandorum per universum occidentem episcoporum potestatem non sine multa contradictione sibi vindicavere, et omnium metropolitanorum jura paulatim pessum dederunt.

Primum quidem metropolitica ordinationum jura ad se trahere conati sunt per concessionem pallii, eo enim dabatur a pontificibus, ut possent plena auctoritate suae provinciae episcopos ordinare: unde sequebarur hanc potestatem a pontifice metropolitanis simul cum pallio concedi. Hinc postea novo jure metropolitanis interdictionem est universis functionibus episcopalibus, donec pallium recepissent, juramentumque fidei introductum est.

Secundo, ad pontificem Romanum devolutae sunt appellationes judiciorum, quae a metropolitanis latae erant circa controversias, quae in electionibus occurrebant.

Tertio, si electores essent negligentes, aut si hominem minime idoneum elegerint, devolvebatur electio ad pontificem Romanum.

Quarto, Romano episcopo reservatum est jus admittendi cessiones episcopatum, decernendique translationes et coadjutorias cum futura successione.

Demum confirmatio electionum omnium episcoporum ipsi concessa, quod jus concordatis confirmatum est.

Verumtamen ad duodecimum usque saeculum et amplius, facta rectaque jura sua conservarunt in Gallia metropolitani.

Alcuinus seu quisquis alius auctor libri de divinis officiis c. 36. sic eligendi episcopi formam describit: *Cum episcopus civitatis fuerit defunctus, eligitur*

alius a clero seu populo, fitque decretum ab aliis: et veniunt ad apostolicum, id est metropolitanum, cum suo electo deferente secum suggestionem, hoc est rogatorias literas, ut eis consecret episcopum.

In capitulis regum nostrorum insertus est canon 12. concilii Laodicensi, in quo ordinandi episcopi jus metropolitanum et comprovincialibus reservatur. Hunc morem tunc in Gallia viguisse constat ex formulis, quae cum operibus Hincmari editae sunt tom. 2. conc. Galliae et tom. 8. conc. general. pag. 180. et sequentibus.

Concilium ad Saponarias in ep. ad episc. Brit. tom. 8. concil. col. 695. *statuit neminem praeter praesentiam aut consensum archiepiscopi Turonum Herardi, ordinari posse apud Britones episcopum.*

Ivo Carnotensis episc. 61. sic pro jure ordinationis cum Hugone decernat. *Verum, inquit, de eo quod consecrationem Nivernensis episcopi Augustoduni facere disposuistis: simpliciter dico paternitati vestrae, quia nec dispositionem vestram reprehendimus, quoniam reverentiae vestrae deferimus, nec tamen adprobamus: quia nec ex auctoritate, nec ex consuetudine ordinem hunc consecrationis habemus, neque in consuetudinem ducere, sine multa consideratione audemus. Timentes rei fieri sponsonis, quam metropolitanae sedi fecimus cum ergo metropolitana sedes ad praesens ab hoc officio suspensa sit, possemus nos pro sede metropolitana confratribus nostris secundum consuetudines nostras, intra dioecesim hoc sacramentum consecrationis implere. Confirmata per ministerium vestrae legationis praetaxatae personae electione . . . quod si aliquando contigit penuria catholicorum episcoporum, vel aliqua alia necessitate cogente aliquem episcopum a comprovincialibus non fuisse consecratum, non debent haec exempla praejudicium facere legi communi, vel generali consuetudini. Attendat ergo discretio vestra, utrum hoc fieri liceat, et si liceat, utrum fieri expediat. Idem episc. 138. electionis, inquit, Fulconis vel alterius ad sensum non dabimus, nisi quem aut cleri plebisque consensus elegerit, aut metropolitani iudicium cum conniventia suffraganeorum habita legitima discussione probaverit. Idem confirmatur ex Romanis pontificibus, qui ordinandorum episcoporum jus metropolitanis conservant: Stephanus VI., ut scribit Flodoardus lib. 4. Remensis hist., noluit populo et clero Lingonensi consentire, ut episcopum Theutboldum ordinaret; etiam si jam electum, quia alium propria auctoritate Lugdunensis metropolitanus eis ordinarat episcopum, sed scripsit ad Lugdunensem inconcussum cujusque ecclesiae privilegium servare, volens ut Theutboldo manus imponeret. Promisit ille; sed promissis non stetit: clerus vero et populus suum electum Romam miserunt obnixi sibi illum consecrari petentes. Sed nec tunc Stephanus id agere adquevit, volens, ut Lugdunensi ecclesiae concessum privilegium immutilatum consisteret. Ideoque episcopo Lugdunensi iterato rescribens mandavit, ut quia concordati voto clerus et populus Theutboldum elegerat, aut ipsum consecraret, aut quid in eo reprehensibile judicaret, rescriberet; et cum neutrum Lugdunensis antistes praestitisset, Theutboldum lamentabilibus Lingonensium precibus inclinatus Lingonensis ecclesiae episcopum*

copum consecravit. Prudenter omnino et moderate se gessit hic pontifex, nec enim ecclesiae Lingonensi periclitanti defuit, nec metropolitani jura violavit. Nam in ejusmodi casu cum metropolitano contra canones et sine plebis ac cleri electione episcopum ordinat, patriarchae potissimum est ecclesiae afflictæ subvenire, et ipsam ab iniquo metropolitano domino vindicare, cum praesertim admonitus in eadem contumacia perseverat.

Gregorius VII. ad Maguntinum metropolitanum scribit lib. 3. ep. 2., ut in locum Herimanni Bambergensis, simoniae convicti, et idcirco in synodo depositi, alium pastorem ecclesiae Bambergensi praeficiat.

Ante hos Nicolaus primus in simili causa idem iudicium rulerat. In ep. ad Hilduinum 65. cum enim iste Cameracensem ecclesiam invasisset; ad eum scribit ipsum non posse episcopum consecrari, cum metropolitano Rhemorum provinciae, cui Cameracensis ecclesia subiecta erat, nullum debeat praedictum irrogari: jubet ergo eum quantocius abscedere, ut possit episcopus a plebe eligi et ab archiepiscopo Rhemorum consecrari.

Joannes VIII. ep. 243. Hieronymum Lausanensem pro episcopo incunctanter agnoscit, eo quod ab episcopis consecratus fuerit proprio archiepiscopo causa infirmitatis praebente consensum. epist. 314. Hincmarum hortatur, ut Laudunensi ecclesiae idoneum praeficiat episcopum.

Idem cum ecclesia Genevensis esset pastore orbata, et Oteramus Viennensis episcopus nollet Optandum electum ordinare, ipsum ordinavit, *salvo deinceps ejusdem loci privilegio antiquae propriae metropolis.* Haec habentur in epistola Joannis 281. hunc Optandum Oteramus non modo non recepit, sed et in carcerem conjici curavit, quapropter incusatur et citatur ad synodum a Joanne ep. 292. addito mandato, ut Optandum emitteret e carcere, nisi id faceret excommunicationem interminatus. His non motus Oteramus alium episcopum Genevensi ecclesiae praeficit, qua de causa graviter incusatur ab eodem ep. 295.

Urbanus II. in ep. ad Richerium Senonensem archiepiscopum Ivonem se consecrasset scribit episcopum Carnotensem, eo quod ille, ad quem scribit, electo a *Carnotensibus antistiti, cum ab eo consecrationis gratiam petivissent, manum imponere recusasset.* Pontifices illi inviti et necessitate cogente ordinationes episcoporum facere se protestabantur, nec audebant illud jus sibi sine aliqua peculiari causa vindicare. Innumera alia referri possent exempla, sed haec abunde demonstrant, primam ac praecipuam metropolitanorum potestatem in ordinatione episcoporum provinciae consistere.

Alterum ipsorum jus in facultate convocandi concilii provinciae situm est. Cum enim ecclesiasticae provinciae negotia in commune tractarentur, ita tamen ut sine episcopo metropolitano nihil fieri posset: illius fuit locum et tempus synodi indicere, et ad eam episcopos provinciae convocare, quod minus recte ab alio fieri potuisset. Hoc ergo jus etiam ante concilium Nicaenum metropolitanum ex consuetudine habuisse verisimillimum est.

At post concilium Nicaenum Antiochena synodus c. 20. id aperte metropolitano jus detulit. *Perficiatur, inquit synodus, metropolitano provinciales episcopos admonente secundam synodum idibus Octobris futuram . . . nec ullis liceat synodos per se facere sine iis, quibus creditae sunt metropoles.* Tunc ex eodem concilio c. 16. *perfecta dicitur ea synodus, cui una quoque adest metropolitano.*

Quin etiam canonibus sancitum est, ne episcopi a metropolitano vocati venire recusent; et poenae in contumaces latae can. Laed. 40. *Quod non oporteat episcopos ad synodum vocatos contemnere; sed protinus ire et docere, vel discere ea, quae ad correctionem ecclesiae et caeterarum pertinent rerum; seipsum vero qui contempserit, adcusavit; nisi forte per aegritudinem ire non possit.* Idem statuitur canone 76. codicis ecclesiae Africanae et canone 19. concilii Chalcedonensis, in quo metropolitani iudicio relinquitur, ut synodi locum eligat. Eandem disciplinam Gallicani episcopi in conciliis suis sanxerunt, Arelanti 2. c. 18. et 19., in quo praeterea caveatur, *ut is, qui infirmitatis causa adesse non potuerit, personam vice sua ad synodum dirigat.* Ac insuper excommunicatione plectitur is, qui adesse neglexerit. Item c. 29. conc. 1. Arauf Agathensis can. 35. Aurel. 5. c. 18. 1. Turonensis 2. c. 1. anni 567. et Meldensis anni 845. c. 2. etc.

Tertium metropolitanorum jus consistit in quadam inspectione super totam provinciam, seu generali cura, ut omnia secundum canones, rectumque ordinem fiant, utque provinciae episcopi officio suo fungantur. Qua de causa vetitum est episcopis aliquid majoris momenti sine metropolitanorum auctoritate et consilio gerere canone apostolorum 34. et Antiocheni concilii 9. Haec autem inspectio ad varia extenditur.

Primo metropolitano iudex est episcoporum suae provinciae et dissidiorum ecclesiasticorum, quae sunt adversus ipsum episcopum, non quidem solus, sed simul cum synodo provinciae; id habes ex conc. Chalcedonensis c. 9: et 17. item ex conc. Cath. 3. can. 6. et 7. Tolet. 3. cap. 20. Aurel. 5. c. 17. Matisconensis 2. c. 2. Innumera certe sunt exempla episcoporum a metropolitano suis in synodis provincialibus ob varia delicta depositorum, quae referre necesse non est.

Secundo metropolitano pariter cum synodo iudex est adpellationum, quae fiunt a sententia episcoporum. Hanc synodo provinciae metropolitanoque potestatem tribuit concilium Nicaenum c. 5. Antiochenum canone 12. et 20. Sardicense can. 17. Carthag. 2. can. 8. quod etiam in jure novo servatum est.

Tertio, si propter negligentiam aut malitiam episcopi sui ecclesia aliqua detrimentum patiatur, metropolitano est, vel episcopum ad officium compellere, vel laboranti ecclesiae succurrere. Hinc Hilarus papa ep. 3. ad Ascanium metropolitano scribit: *Tuae sollicitudinis est, frater charissime, omnia debita tibi auctoritate tueri, et illicitis non modo non praebere adsensum, sed etiam cuncta, quae contra regulam facta repereris, coercere.* Atque haec metropolitano cura ad bona etiam temporalia extenditur, ut intelligere est ex can. 11. septimae synodi, quo statuitur, *ut si episcopi nolint in ecclesiis suis oeconomos constituere, ii constituantur a metropolitano*

no, et in concil. Tol. 3. c. 20. *Officium et potestatem esse, aiunt, metropolitani, sicut et exactiones indebitas suorum suffraganeorum compescere et moderari: ita et episcopum fraudatorem bonorum suae ecclesiae corrigere.*

Quarto, sine metropolitana sententia et approbatione non licet episcopo ab ecclesia sua discedere, hoc sancitum est in Antiocheno concilio can. 11. et 19. et Sardicensi c. 7. et 96. idque monet Gregorius lib. 7. indict. 2. ep. 8. et 61.

Quinto, metropolitana est docere provinciam, et si quis erraverit, eum erroris admonere, de hoc ejus officio lege S. Leonem epist. 50. et 88. Hilarum ep. 3. item conciliorum Toler. 11. c. 2. Arelat. 4. c. 3.

Uno verbo ut caetera metropolitanorum munia praetermittam, tenetur in provincia, quantum potest boni, procurare, et totis viribus, quidquid in ea sit mali, impedire, servatis tamen regulis, servato ordine, et intacta episcopi cujusvis in suam ecclesiam potestate, cui secundum canones ejus administratio ita concedita est, ut nihil in eam directe possit metropolitanus, sive in iis, quae pertinent ad ordinationes presbyterorum et diaconorum, sive in iis, quae speciale ecclesiae regimen spectant.

Praeterea nihil fere potest metropolitanus sine consensu et consilio comprovincialium episcoporum, nisi forte in iis, quae admonitionis tantum sunt, aut exhortationis, vel certe in iis, quae moram nullam patiuntur, quo in casu debet metropolitanus prudenter et secundum ecclesiasticas regulas id praestare, quod differri non potest, ita tamen ut fiduciario tantum decreto haec statuat; quod non aliter ratum sit, quam si episcoporum totius provinciae consensus accesserit.

§. XIII.

De privilegiis exarchorum seu patriarcharum.

Patriarchae non secus ac metropolitani jura et privilegia duplicis sunt generis, honoris scilicet et potestatis. De honoris primatu nihil dicemus: ex dictis enim constat patriarchas et exarchos caeteros episcopos honoris praerogativa plerumque praecessisse, si Hierosolymitanum et Constantinopolitanum episcopos excipias, quibus ante acceptam patriarchicam jurisdictionem concessum est, ut nonnullos patriarchas honore superarent.

Potestas et jurisdictio ad ordinationes metropolitanorum extenditur, synodi dioeceseon convocandae facultatem, et aliquam super dioecesim universam inspectionem.

Quod spectat ad primum patriarcharum jus, nec antiquissimum illud est, nec ubique observatum. Olim enim metropolitani ab episcopis comprovincialibus ordinabantur. Sed quia post mortem metropolitani inter episcopos comprovinciales nullus occurrebat majoris auctoritatis, a quo possent dissidia, quae inter episco-

pos provinciae nasci poterant, componi, procedente tempore consuetudo haec invaluit, ut post electionem metropolitani a clero et populo, itaque confirmationem ejus ab episcopis comprovincialibus, patriarcha totius dioeceseos adiretur, ut is metropolitanum consecraret; et id juris ex consuetudine habuerunt in singulis suis dioecesibus patriarchae. Et quidem in concilio Chalcedonensi, quod patriarcharum privilegia exacte noverat, episcopo Constantinopolitano simul cum patriarchatu istud juris concessum est. Idem de Antiocheno affirmat Innocentius papa ep. 18. ad Alexandrum Antiochenum, *sicut metropolitanos auctoritate, inquit, ordinari singulari.* De Alexandrino et Romano res est extra dubium; advertimus enim antea illos non modo metropolitanos, sed et universos patriarchatus sui episcopos ordinasse. Certum quoque est jus ordinandi metropolitanos intra Palaestinas Hierosolymitano praefuli delatum esse aët. 7. concilii Chalcedonensis, quibus evidenter ostenditur, procedente tempore patriarchas jus habuisse ordinandorum per universam dioecesim metropolitanorum.

Ipsi autem patriarchae ordinari solebant ab episcopis ex dioecesi universa, praecipue vero ex ea provincia, cujus metropolis erat patriarchalis sedes.

Romanum episcopum ab Ostiensi episcopo vicino, non ab aliquo metropolitano olim ordinari consuevisse testis est S. Augustinus in breviculo collat. 3. c. 5. Ad ejus tamen ordinationem plurimos Italiae episcopos convenisse, patet ex ordinatione Cornelii, quem Cyprianus epist. 57. episcopum dicit esse factum *a plurimis collegis.* E contra vero ordinatio Novatiani traducitur, eo quod a tribus tantum episcopis Italiae ordinatus foret. Eum vero morem Romani episcopi ordinandi diu viguisse docet nos libellus cleri Romani, oblati Honorio imperatori anno 418. de Bonifacii electione, in quo haec habentur: *Post abscissum S. Zozimi papae ecclesiae catholicae urbis Romae, ut fieri mos volebat atque ipsa religionis disciplina, plures in unum convenimus sacerdotes venerabilem virum Bonifacium invitum adclamationibus totius populi ac consensu meliorum adseruimus divinae institutionis ordine consecratum. Nam subscribentibus plus minus septuaginta presbyteris astantibus novem diversarum provinciarum episcopis, benedictionem competentis tempore constat fuisse celebratam.* Ex parte vero Eulalii, qui tum Romanum ambiebat episcopatum, aderant etiam nonnulli episcopi, ut constat ex commonitorio Honorii ad synodum, quae ob controversiam istam congregata fuerat, quo in commonitorio jubet, ut hi episcopi, quos utriusque ordinationibus interfuisse constabat, iudices minime sederent: sed maxime gloriabatur Eulalius Ostiensis episcopi patrocinio, qui licet senex, aeger ac prope moriens, fuerat accitus, ut Eulalium ordinaret. Ex his et aliis similibus exemplis constat, olim mortuo Romano pontifice quamplures episcopos ex vicariatu Romae, ac praecipue vicinos in urbem venisse, ut electum a clero populoque Romano antistitem ordinarent, manum ordinario imponente episcopo Ostiensi.

Alexandrinus quoque patriarcha ab episcopis dioeceseos ordinatus legitur, sic Athanasium a se secundum vota cleri et populi ordinatum esse Alexandriae episcopum

copum, testes sunt centum patres ex Aegypto univēsa, Alexandriae congregati in epistola sua apud Athanasium apol. 2. pag. 565. editionis Commelianae, et Arianos, qui ejus ordinationem clanculum a sex aut septem episcopis factam esse criminabantur, mendacii arguunt. Julius item in epistola sua queritur, in locum Athanasii Gregorium esse contra canones constitutum episcopum Alexandriae, nec a plebe postulatum, nec ab episcopis Aegypti ordinatum, sed illuc missum ab extraneis episcopis triginta mansionibus ab urbe Alexandria distitis. Mortuo Athanasio successit Petrus, in cujus ordinatione teste Theodorito lib. 4. cap. 26. vicini episcopi Alexandriam confluerunt. Post multos annos Proterium praesentibus episcopis Aegypti episcopum esse ordinatum testatur Liberatus in Breviario cap. 15. Similiter Joannes Talaia ordinatus dicitur ab episcopis, clericis et monachis Aegypti. Idem scriptor mentionem faciens ordinationis Theodosii, qui Timotheo Alexandrino successit, sic describit modum inthronizandi archiepiscopi Alexandrini c. 20. *Consuetudo, inquit, est Alexandriae illum, qui defuncto succedit, excubias super defuncti corpus agere manumque dexteram ejus capiti imponere, ut videatur manibus suis accipere collo suo B. Marci pallium, et sic legitime sedere.* Quae sequuntur ordinationes episcoporum Alexandrinorum, Pauli scilicet, Zoili et Apollinarii, extra ordinem factae sunt, ac proinde non possunt in exemplum trahi.

Antiochenae ecclesiae praeful ordinari solebat ab episcopis orientis: Sic Domnus ab univēsa synodo episcoporum orientis Antiochiae congregata, sublato Paulo Samosateno, episcopus est ordinatus, ut testes sunt ipsi hujus synodi patres in ep. sua encyclicia apud Euseb. lib. 7. c. 37. Eustathius ad eandem sedem evectus fuerat communi episcoporum omnium suffragio, teste Theodorito lib. 1. c. 7. Eustathio dejecto suffragia episcoporum in Eusebium inclinabant, sed imperator ad ejus preces id vetuit jussitque episcopis, ut alium ordinarent, quod et fecerunt. Ad ordinandum Meletium episcopos ex diversis provinciis vota sua contulisse testis est Theodoritus lib. 2. c. 31. Nullibi vero disertius describitur, quo pacto fieri consuevissent ordinatio episcopi Antiocheni, quam in epistola concilii Constantinopolitani apud Theodoritum lib. 5. c. 9. *antiquissimae vero veraeque apostolicae Antiochenae in Syria ecclesiae, in qua venerandum christianorum nomen primum innotuit, reverendissimum et religiosissimum Flavianum, tum illius provinciae, tum orientalis dioecesis episcopi in unum congregati communi suffragio episcopum ordinarunt, univēsa ecclesia communi consensu et quasi uno ore eum honorante.*

Ubi vides, Antiochenum praefulem non solum ab episcopis provinciae, sed et ab aliis episcopis, aliarum intra illius dioecesim provinciarum fuisse ordinatum, qua in re elucet patriarchalis sedis dignitas. Nam Hierosolymorum episcopum, qui nondum erat patriarcha, non a dioeceseos sed tantum a provinciae episcopis ordinatum fuisse statim dicunt. *Hierosolymitanae autem, inquit, ecclesiae, quae mater est omnium ecclesiarum reverendissimum ac religiosissimum Cyrillum episcopum esse judicamus, qui canonice ab episcopis provinciae olim fuit ordinatus.* Porro laudatam a synodo ordinandi patriarchae Antiocheni formam adprobat Simplicius pon-

rifex Romanus ep. 14. ad Zenonem, in qua laudat imperatorem, quod scripſiſſet; *ut deinceps ſecundum ordinationem patrum orientali ſynodo creatio Antiocheni pontificis reſeruetur.* Et poſtea commendat ejus ea de re ſponſionem, quod poſthac in Antiochena urbe, *veteri ſervato more a comprovincialibus ſuis epiſcopis ordinetur.*

Bizantiae eccleſiae ſacerdotem quamdiu Heracleenſi metropolitae ſubjectus fuit, ab eo et ab epiſcopis ordinatum fuiſſe dubium nullum eſſe poteſt. Ubi vero patriarchalem honorem iſta fedes ambire coepit, hujus epiſcopus non ſolum a provinciae, ſed et a dioceſeos epiſcopis eſt conſtitutus: ita Neſtarius a ſynodo Conſtantinopolitana ordinatus, et ante eum Gregorius Nazianzenus a Meletio totaque ſynodo fuerat in throno conlocatus. Mortuo Neſtario quamplures epiſcopi ad ordinationem Joannis Chryſoſtomi Conſtantinopolim venerunt, a quibus ille eſt ordinatus invito Theophilo, qui cum primum ordinationi ejus obſtiſſet, tandem ei conſenſit. Vide Sozomenum lib. 8. c. 2. Caeteros autem deinceps epiſcopos Conſtantinopolitanos, ab epiſcopis provinciae ac dioceſeos ordinatos eſſe vix ullum poteſt eſſe dubium. Haec enim erat generalis regula, quam concilii Conſtantinopolitani tertii patres veluti communem et ubique in oriente obſervatam tradunt, ut *ex ſingulis provinciis epiſcopi illius provinciae et ſi illis placeret una cum ipſis finitimi, prout utile judicarent, ordinationes faciant.* Haec autem clauſula *una cum eis finitimi*, locum ſemper habuit in magnis illis ſedibus, quae non ſolum provinciae, ſed etiam dioceſeos erant capita. Conveniens etenim erat, ut quoniam in univerſam dioceſim aliquam habebant auctoritatem, ab univerſis ejus epiſcopis aut ſaltem ex eorum conſenſu ordinarentur. Hac de cauſa epiſcopi Ephelinſi ab Aſianis omnibus ordinabantur, ut jam obſervavimus, ubi de actione ſeptima Chalcedonenſis mentionem fecimus, in qua tantopere laborarunt Aſiani, ut jus iſtud ſibi conſervaretur, quia ſcilicet hoc ſublato Ephelinus epiſcopus amittebat patriarchatum ſuum, ac tum ipſe, tum caeteri Aſiani ſubjiciebantur Conſtantinopolitano patriarchae.

In caeteris vero totius orbis provinciis, ubi nulli erant patriarchae, metropolitani vulgo ordinabantur ab epiſcopis provinciae raro adjunctis finitimis. Inde in concilio Epheliſino epiſcopi Cyprii obtinere, ut ſecundum antiquum morem illorum metropolitanus ἀντοκέφαλος ab inſulae epiſcopis inconſulto Antiocheno ordinaretur.

In Italia Mediolanenſis antiſtes totius vicariatus Italiae exarchus a ſynodo epiſcoporum Italiae ordinabatur, ut conſtat ex ordinatione Ambroſii apud Theodoret. hiſt. lib. 4. c. 7. At temporis progreſſu Romani pontifices ad epiſcopi Mediolanenſis ordinationem conſenſum ſuum requiri voluerunt, ut conſtat. ex Greg. lib. 2. Ep. 31.

In Africa vero Carthagenenſis epiſcopus totius dioceſeos primas ordinabatur ab epiſcopis vicinis, ut conſtat ex Auguſtino in breviculo collationis diei ter-

tiae c. 5. ubi obijcientibus Donatistis, quod non fuisset princeps a principe, hoc est primas provinciae Carthagenensis a primate Numidiae, ordinatus, respondet ecclesiasticam consuetudinem esse, *ut non Numidiae, sed propinquiores episcopi ecclesiae Carthagenensis episcopum ordinent.*

In Hispania, Gallia, caeterisque provinciis nulli proprie dicti patriarchae erant, atque idcirco in iis ordinationes metropolitanorum fiebant ab episcopis provinciae. De Hispania constat ex concilii 4. Toletani Canone 10. et Tarracoenfis Can. 5. prioris hoc est decretum, *episcopus comprovincialis ordinandus est, ubi metropolitanus elegerit: metropolitanus autem non nisi in civitate metropoli, comprovincialibus ibidem convenientibus.*

De Gallia idem demonstratur ex concilio Arelatenfi primo Can. 20., in quo generatim statuitur, ut quilibet episcopus a septem episcopis ordinetur. In synodo Aurelianensi secunda Can. 7. *antiqua haec renovatur formula institutionis, quam per incuriam videbant amissam, verba sunt synodi, ut scilicet metropolitanus ordinetur a comprovincialibus in unum congregatis.* At sequens concilium ibidem anno 538. convocatum Can. 3. novam consuetudinem renovavit, *ut metropolitanus a metropolitanis, omnibus, si fieri potest, comprovincialibus praesentibus ordinetur.*

Posthaec tempora Yvo cum Lugdunensi praesule pontificis ordinationes sibi vindicante pro comprovincialium jure fortiter decertavit: cum enim ille exigeret, ut Senonensis episcopus electus professionem canonicam sibi faceret, obstitit hic, idque canonibus contrarium esse asseruit. *Cum ergo, inquit Ep. 60. tam ista quam alia generalia instituta tam absolute consecrationem metropolitanorum contineant, miramur, cur privatis legibus et novis traditionibus, veteres traditiones et consuetudines removeri contenditis, praecipiendo, ut Senonensis electus ante consecrationem suam vobis praesentetur.* Uno verbo haec fuit vetus ecclesiae forma teste Gelasio papa Ep. ad Natalem, *ut obeuntes episcopos, in eadem regione metropolitanus suus debeat ordinare, eundemque ipsum metropolitanum, si humana morte transferit, comprovinciales episcopi studeant ordinare.* Quod etiam novo jure non omnino sublatum videtur, ut constat ex responso Lucii III. de tempore ord. *si archiepiscopus, inquit, fuerit ordinandus, omnes episcopi ejusdem provinciae ad sedem metropolitanam conveniant, ut ab omnibus ordinetur; reliqui vero comprovinciales episcopi, si necesse fuerit caeteris consentientibus a tribus jussu archiepiscopi poterunt ordinari.*

Ex dictis abunde, ut puto, demonstratum est Romanum pontificem nec episcopos, nec metropolitanos extra vicariatus Romae limites instituisse, tantum abest, ut ejus juris fuerit omnes orbis patriarchas et cunctos occidentis metropolitanos ordinare. Hoc vero cum diffiteri non possint, qui putant divinum Romani pontificis privilegium esse ubique episcopos aut saltem metropolitanos ordinare, eo recurrunt, ut dicant eum orientis patriarchas, et occidentis episcopos non ordinasse, defectu voluntatis, non autem defectu potestatis: quia scilicet uti nolebat jure, quod sibi competebar. Quasi vero Romani pontifices ita dignitatis suae fuissent immemo-

res, ut eximium jus suum ab episcopis per multa saecula invadi et difertis decretis impugnari passi forent. Deinde unde cognosci possunt Romani pontificis jura, nisi ex canonibus, aut ex usu et consuetudine? Sed ex neutro capite jus ordinationum in toto occidente pontifici Romano delatum est: ergo sine fundamento astitit illud olim ipsi competiisse.

Nihil habent adversarii, quod opponant, praeter nonnulla pontificum Romanorum dicta, quae perperam illuc trahunt. Sic verbi gratia jus illud pontificem Romanum in Illyrico habuisse probant ex epistolis pontificum, in quibus vicariatum suum conferunt Thessalonicensi episcopo, ad quem idcirco pertinere scribunt metropolitanorum omnium hujus tractus ordinationem. Huic objectioni quae sit adhibenda responsio, patet ex dictis. Observavimus enim Romanos pontifices conatos esse Illyricum patriarchatui suo addere et vicario suo eodem fere modo hanc regionem subicere, quo sibi subjectae erant provinciae suburbicariae. Quare non mirum, si metropolitanos ibi non sine auctoritate sua ordinari voluerint, cum Illyricum occidentale post mortem Constantii ad diocesim suam pertinere existimarent, illudque sit patriarchae privilegium.

In Gallia idem jus Romano episcopo competiisse probare conantur ex epistola 66. Cypriani de Marciano, in qua scribit ad Stephanum, *ut dirigat litteras ad plebem Arelatae consistentem, quibus abstento Marciano, alius in locum ejus substituitur.*

Verum ex ea contrarium plane evincitur: sic enim se res habet. Marcianus Arelatenfis episcopus Novatiano se conjunxerat, et a catholicae ecclesiae unitate ac pace discesserat. Faustinus Lugdunensis ea de re certiores fecerat Cyprianum et Stephanum, datis ad utrumque litteris. Cyprianus Stephanum forte dubium litteris suis hortatur, ut dentur ab ipso litterae ad episcopos in Gallia constitutos, et ad plebem Arelatae consistentem, quibus abstento Marciano alius in ejus locum substituitur episcopus, electus scilicet a plebe Arelatenfi et consecratus ab episcopis Galliae: has autem litteras ab ipso in Gallias mitti exoptat, non quod ille jus in eas patriarchicum obtineret, *sed quia idcirco copiosum, inquit, corpus est sacerdotum concordiae mutuae glutino atque unitatis vinculo copulatum, ut si quis ex eorum collegio haeresim facere, et gregem Christi lacerare et vastare tentaverit, subveniant caeteri, et quasi pastores utiles et misericordes, oves dominicas in gregem colligant. . . quia etsi pastores multi sunt, unum tamen gregem pascunt, et oves univasas, quas Christus sanguine suo et passione quaesivit, fovere debent.*

Annon aperte significat his verbis Cyprianus, se Stephanum ad id hortari, quod quilibet alius episcopus praestare potuisset? Hujus rei insigne nobis exemplum suppeditat sequens ejus epistola ad Hispanos scripta de Basilide et Martiale, in qua id erga Hispaniam facit, quod Stephanum erga Gallias praestare fuerat hortatus: Basilidem quippe et Martialem libellorum idololatriae reos expelli jubet, Sabinumque in Basilidis locum legitime ordinatum remanere: quamvis ille Romam per-

gens Stephanum sefellisset, ut exambiret reponi se in episcopatum, de quo fuerat depositus.

Itaque Cyprianus non modo nullam agnoscit in Romano pontifice ordinandorum episcoporum in Hispania potestatem, verum etiam ejus judicium de restitutione alicujus episcopi jam ordinati improbat, et Hispanos litteris suis hortatur, ut ei minime pareant.

Alio deinde testimonio conantur ostendere, ordinatos fuisse a pontifice Romano in Gallia metropolitanos, quod non minus leve est: Zozimus inquit, dedit Arelatensi episcopo jus ordinandi episcopos in Galliis; verum Zozimus non tribuit hanc Arelatensi episcopo potestatem: sed quia ipsum Viennensis et Narbonensis provinciae metropolitanum esse putabat, statuit, ut in ordinandis episcopis teneat auctoritatem. Perabsurdum autem est, inde inferre jus ordinandorum metropolitanorum in Gallia ad pontificem Romanum pertinere.

Caeterum tantum abest, ut Romanus pontifex ordinationes episcoporum aut metropolitanorum in Gallia sui juris esse existimarit, ut S. Leo Epist. §9. ad episcopos Viennenses Hilarium reprehendat, quod non modo ordinationes ecclesiarum Galliae sibi vindicaret, sed etiam mentiretur id juris Romano pontifici competere. *Non enim, inquit, nobis ordinationes provinciarum vestrarum defendimus, quod potest forsan Hilarius pro suo more mentiri: sed vobis per vestram sollicitudinem vindicamus.* Quid clarius aut apertius desiderari potest? Pontifex Romanus discrete pronuntiat, se sibi ordinationes ecclesiarum in Galliis minime vindicare, annon perfrictae frontis eos esse oportet, qui invitis et reclamantibus pontificibus istud juris, ipsos tunc temporis obrinuisse, confidenter affirmant? Non me latet Quenellium per ordinationes ecclesiarum hic non intelligere ordinationes episcoporum, sed ecclesiarum administrationem, et sollicitudinem, quae metropolitanis aut primati competit. Verum etiam si haec expositio vera foret (quae tamen parum verisimilis videtur,) subsisteret tamen argumenti nostri vis; nam si Romanus episcopus non habet sollicitudinem ecclesiarum Galliae, multo minus habebit ordinationem episcoporum et metropolitanorum, in quo praecipua administratio seu sollicitudo et ordinatio ecclesiarum sita est.

De Hispania perspicuum esse volunt jus ordinationum in dioecesi Hispaniensi episcopum Romanum habuisse ex institutione primatum, ut constat ex Epist. x. Simplicii 26. Hormisdas, et ex Concil. Tol. 12. anni 681. c. 6. Verum ex istis potius perspicuum est, episcopum Romanum jus istud in Hispania non habuisse. Simplicius et Hormisdas vicarios suos faciunt duos episcopos Hispaniae, hic Silvanum, ille Zenonem; sed ne verbum quidem habent de ordinatione metropolitanorum. Concilium vero Toletanum Canone 6. concedit Toletano pontifici hoc privilegium, *ut electos a rege episcopos probet, et omnibus ecclesiis praeficiat, ea tamen lege, ut is infra trium mensium spatium metropolitani praesentiam visurus accedat.*

Hoc

Hoc autem quid faciat ad jus Romani pontificis adferendum assequi ego profus nequeo.

Demum de Africa episcopum Carthaginensem totius Africae primatem ab episcopo Romano constitutum esse ex omni retro memoria confidenter asserunt. Unde concludunt eum metropolitanos ordinasse auctoritate sibi a Romano pontifice commissa. Verum qui ita ratiocinantur, morem Africanæ ecclesiæ ignorant. Nam episcopus Carthaginensis non a Romano pontifice, sed a vicinis ordinabatur episcopis, idque ex omni retro memoria. Metropolitani vero ecclesiastici ad illum gradum perveniebant ex sola antiquitate. Metropoleon vero civilium episcopi nullo præ caeteris jure fruebantur.

Itaque cum tam leves afferantur rationes ad ostendendum, Romanum pontificem jus ordinandi metropolitanos in toto occidente habuisse, firmum manere debet et inconcussum, metropolitanorum ordinandorum in Africa, Gallia, Hispania caeterisque occidentis provinciis extra patriarchatus Romani limites a nobis assignatos potestatem, penes comprovinciales episcopos, non penes Romanum pontificem fuisse, qui jure isto antiquitus fruebatur tantum in provinciis suburbicariis, ubi omnes episcopos ordinabat, et in Illyrico, ubi metropolitanos a suo vicario Thessalonicensi episcopo ambiebat ordinari.

Eodem, ut observavimus, jure fruebantur patriarchæ orientis, Alexandrinus, Antiochenus, Constantinopolitanus, Hierosolymitanus, sed in suis tantum dioecesibus, non extra patriarchatus sui limites, ubi metropolitæ juxta antiquissimam formam ab episcopis provinciae, adjunctis si placuisset finitimis, constituebantur. Atque hæc de primo patriarcharum jure, quod ad ordinationes spectat.

De posterioribus, concilii scilicet convocandi potestate et super totam dioecesim inspectione, vix ulla potest esse difficultas. Nam statim atque recursus datus est a synodo provinciae ad synodum dioeceseos, ut in concilio Chalcedonensi canone 9. sancitum est, haud dubium, quin patriarchæ jus habuerint episcopos ad concilium invitandi. Caetera vero jura inspectionis eadem sunt proportionem servata patriarchæ super dioecesim, ac metropolitani super provinciam.

Nullus autem patriarcha majorem habuit in sua dioecesi potestatem quam Alexandrinus. Nam præter omnium episcoporum ordinationes adeo ab ipso pendebant caeteri episcopi, ut nihil sine ipso majoris momenti facere auderent. Hinc in concilio Chalcedonensi act. 4. Ægypti episcopi adeo enixe obtestantur patres concilii, ne ad subscriptionem fidei sine archiepiscopo adigantur, quia extra sententiam et jussu ejus nihil ejusmodi facere poterant.

§. Ultimus.

Sextus canon concilii Nicaeni exponitur, et provinciarum suburbicariarum limites inquiruntur.

Quoniam ad praefens institutum in primis spectat sextus canon concilii Nicaeni, quo quarundam ecclesiarum supra caeteras jura et privilegia firman- tur: ideo nos, antequam huic dissertationi finem imponamus, genuinum ejus sen- sum, qui multis disputationibus involutus est, investigabimus. Ac primum ex- scripturi sumus canonem ex versione Dionysii Exigui, quae omnium videtur opti- ma. *Antiqua consuetudo servetur per Ægyptum, Libyam et Pentapolim, ut Alex- andrinus episcopus horum omnium habeat potestatem; quia et urbis Romae episcopo parilis mos est. Similiter autem et apud Antiochiam caeterasque provincias, suis privilegia servantur ecclesiis. Illud autem generaliter clarum est, quod si quis prae- ter metropolitani sententiam fuerit factus episcopus, hunc magna synodus defini- vit episcopum esse non oportere.*

Prima circa hujus canonis sensum quaestio est, utrum jura illa seu privile- gia Romanae, Alexandrinae, et caeterarum ecclesiarum, de quibus loquitur concilium, patriarchalia sint, an metropolitana. Posterius istud in dissertatione ea de re confecta probare studuit Launoius Parisiensis theologus. Sed hanc dissertationem refutare conatus est Valesius, in alia dissertatione, quam ad calcem Socratis et Sozo- meni inseruit, contendens de jure patriarchico hic agi. Nos utriusque opinionis fundamenta referemus, praetermissis illis, quae ad quaestionem istam solvendam non pertinent; quid in utraque opinione vitii videatur, docebimus; ac demum nostram expositionem apertam, ut puto, ac planam subjiciemus.

Launoius censet, hunc canonem editum esse occasione schismatis Melitii, quod ille per singulas provincias episcopos, presbyteros et diaconos constituere ausus fuerit: cum antea consuetudo esset, ut ab episcopo Alexandrino ordinarentur. Vult igitur hoc canone antiquum illud ordinationis per totam Ægyptum, Libyam, et Pentapolim, jus Alexandrino episcopo vindicari. Ita ut ille canon sit veluti excep- tio quarti, in quo statuitur, *ut confirmatio eorum, quae in provincia geruntur, metropolitanis tribuatur episcopo.*

Itaque canonis hujus ex Launoio hic sensus est, etiamsi in plerisque eccle- siis ordinatio episcoporum censetur esse legitima, cum a tribus episcopis provin- ciae, consentientibus caeteris ejusdem provinciae, et confirmante metropolitano facta est: attamen omnes et singulae ordinationes in Ægypto, Libya, et Pentapoli, pertinebunt ad Alexandrinum metropolitanum; sicut ordinationes provinciarum suburbicariarum ad Romanum; quia antiquus mos ita obtinuit: similiter apud An- tiochiam, caeterasque provincias, is metropolitanus, qui consuevit antiquitus epis- copos in ecclesiis ordinare, suo jure fruatur.

Hæc expositio duobus nititur fundamentis.

Primum est, Alexandrinum præfulem jus ordinationis episcoporum, et presbyterorum, et ministrorum per Ægyptum et Pentapolim habuisse.

Alterum est, illam quæ instituitur inter Romanum et Alexandrinum præfulem, comparisonem, in iis, quæ ad ordinationem episcoporum, presbyterorum, et diaconorum pertinent, institui. Hæc duo probare conatur Launoius, primum cap. 2., alterum cap. 4. dissertationis suæ.

Illud igitur probat ex Arhanasio, qui ait in opusculo de sententia Dionysii Alexandrini, ad curam ejus superioris Libyæ ecclesias pertinuisse; et Sozomeno, qui dicit, Melitium ordinationes ad Alexandrinum pertinentes sibi usurpasse, cui jungit Epiphanium, qui ait, ipsum Eleuteropoli, Basæ seu potius Gasæ, et Æliæ episcopos constituisse.

Deinde ex eodem lib. 8. cap. 19. cum refert Nilammonem Pelusii ordinatum esse episcopum a Theophilo, Socrates quoque Hermopoleos episcopum Dioscorum, ab eodem ordinatum esse scribit lib. 6 c. 7. Præterea Synesius testis est Epist. 67. et 105. Episcopum Alexandrinum Palaebiscae, Olbiatis, et Cyrenæ Pentapoleos urbibus episcopos ordinasse, colligiturque ex Isidoro Pelusiota lib. 2. Epist. 128. Cyrillum Alexandrinum Pelusii episcopum ordinasse. Denique Mofchus ait, papam Alexandrinum Heliopolim, Leontopolim, et Babylonem episcopos misisse.

Alterum vero expositionis suæ fundamentum, nempe comparisonem inter Alexandrinum Romanumque patriarcham quoad jus ordinationis institui probat tantum Launoius ex hypothesi, quam antehac fecerat, Melitium huic canoni occasione fuisse ob ordinatos in Libyâ, Ægypto et Pentapoli episcopos. Verum id gratis omnino supponitur, nec ullo argumento aut probatum est a Launoio, aut probari potest. Quod autem primo loco asserit Alexandrinum præfulem jus ordinationis episcoporum, presbyterorum et diaconorum per omnes ecclesias Ægypti, Libyæ et pentapoleos habuisse, et quidem refragante metropolitano, necnon proprio episcopo: de presbyteris et diaconis falsum omnino videtur; de episcopis vero, qui sunt extra ejus provinciam ante annum 400., nullo argumento demonstrari potest. Nam jura illa Dionysii Alexandrini ad ordinationes jusque metropoliticum minime pertinebant: sed tantum ad quandam, ut ita loquar, superinspektionem, et superintendentiam seu majorem auctoritatem, qua pollebat Alexandrinus antistes super episcopos Libyæ et Pentapoleos, ad quos propterea legatos misit, ut eos ab errore Sabellii revocaret.

Verum est quidem, Melitium episcopos et presbyteros non modo in istis provinciis ordinasse, sed etiam in aliis; nam Eleuteropolis, Gaza, et Ælia in Palaestina sunt, non in Ægypto, Libyâ aut Pentapoli; sed ex hujus facto concludi non potest Alexandrinum jus ordinationis in his provinciis habuisse, nec ullus id unquam dixit. Hinc videre est Melitium sibi vindicasse non solum ordinationes ad

Alex-

Alexandrinum praefulem pertinentes: sed pro more eorum, qui novarum sunt sectarum auctores, ubique factionis suae episcopos ordinare tentasse. Denique quod Socrates ait ordinatum esse episcopum Hermopoleos, id nihil facit ad propositum, cum Hermopolis sit Ægypti urbs, cujus praeful Alexandrinus metropolitanus erat.

Verum tamen negari non potest, quin post annum 400. nonnullos in Pentapoli episcopos ordinavit Alexandrinus praeful, ut constat ex relatis a Launoio Synesii, Isidori et Moschi testimoniis. Sed istud jus tempore Nicaeni concilii Alexandrino episcopo competiisse non probatur, nec ex concilii canonibus colligi potest. Deinde etiamsi jus istud tunc temporis episcopus Alexandrinus habuisset, inde concludi non potest, de illo tantum hic concilium loqui; non autem de jure patriarchico.

Praeterea quidvis tandem molitur Launoius, dicere minime potest, de jure metropolitico hic tantum agi. Licet enim jus ordinandi episcopos in sua provincia sit metropoliticum, jus tamen ordinandi episcopos in aliena provincia plusquam metropolitico est, imo plusquam patriarchicum. Quare cum ultro fateatur Launoius hic agi de isto jure, fateri quoque debet canonem non de simplici jure metropolitico intelligendum esse: ut enim verbo dicam, metropolitanus is dicitur, qui uni provinciae praest, patriarcha vero qui toti dioecesi: sed qui in tota dioecesi episcopos ordinat, non modo provinciae, sed toti dioecesi praest: ergo patriarcha merito dicitur. Itaque multum vereor, ne haec tam acris disceptatio mera sit λογμαχία. Patriarchae nomen tunc in usu non fuisse fatentur omnes. Metropolitanum nomen pro primo unius tantum provinciae episcopo, qui ejus curam gerit, acceptum tunc temporis certo certius est. Dum ergo concilium Nicaenum, quibusdam metropolibus in alias metropoles et provincias jura concedit, jura ista proprie non sunt metropolitana, si tamen aliquis ea metropolitana appellare pertinaciter velit, non multum repugnabo, modo fateatur haec eadem dici etiam posse patriarchica, quamvis nomen patriarchae nondum esset in usu.

Alterum opinionis Launoii caput est, comparisonem inter ecclesiam Alexandrinam et Romanam quoad jus ordinationis institui. Hanc ex ipsomet Launoio refellimus, nam si Romanus episcopus, ut ipse contendit, ordinabat tantum episcopos in provinciis metropoli suae subjectis, non autem in provinciis, quae aliis metropolitanis subdicebantur, quid hoc, quaeso, ad Alexandrini praefulis in Libyam et Pentapolim jura confirmanda faciebat? Nulla quippe difficultas erat, quin ordinatio episcoporum Ægypti ad ipsum pertineret, vel si qua erat, haec canone 4. jam sublata fuerat, quo metropolitanorum in ordinationibus jus confirmabatur. Sed quaestionem hanc fuisse vult Launoius, num in Pentapoli, et Libya, id est aliis provinciis ordinationis jus haberet Alexandrinus: hoc autem Romani pontificis exemplo non confirmatur, sed potius infirmatur. Nam si episcopus Romanus non alibi ordinat quam in provinciis suburbicariis, quarum ille solus metropolitanus est, cur Alexandrinus ordinabit in aliis provinciis, quarum metropolitanus non

est? Quod autem hic asserit Launoius, Romanum episcopum presbyteros ex sua provincia inconsultis episcopis ordinasse, id mihi et falsum videtur, et omnibus ecclesiasticis regulis contrarium: sed hoc nihil ad quaestionem nostram facit, quare nunc ad Valefii expositionem accedimus.

Valesius duo praecipue ait hoc in canone notanda esse; primum hic agi de patriarchis: alterum non de sola ordinatione, sed de omni jure patriarchico agi.

Posterius illud jam probavimus, et postea exponemus. Alterum ipse probat ex Athanasio, Innocentio, et Hieronymo. Athanasio quidem, cum ait ad curam Dionysii Libyam pertinuisse. Innocentio, cum scribit ad Alexandrum Antiochenum, eum concilii Nicaeni canonibus, *non super unam provinciam, sed super dioecesim esse constitutum, ut metropolitanos auctoritate ordinet singulari, et caeteros non sine permisso et conscientia sua sinat episcopos procreari.* Denique Hieronymus ait. in Epist. ad Pammachium a concilio Nicaeno statutum fuisse, *ut totius orientis metropolis esset Antiochia.*

Posteriores vero hujus canonis partem, *illud autem omnino manifestum est, ut si quis praeter metropolitani sententiam fuerit factus episcopus, hunc magna synodus definiat episcopum esse non oportere:* de omnibus episcopis intelligendam non esse putat Valesius, sed tantum de metropolitanis, quorum ordinatio irrita decernitur, nisi sit a metropolitano metropolitanorum, hoc est, a patriarcha confirmata.

Ego autem in duobus a Valesio dissentio, quorum alterum est, posterio-rem hujus canonis partem de simplicibus metropolitans intelligendam esse, ut sit veluti exceptio praecedentis, qua canon 4. confirmatur, et sensus sit propter privilegia quibusdam sedibus concessa non minui metropolitanorum jura.

Alterum, est priorem canonis partem de jure quidem, qui metropolitano superior sit, intelligendam, seu de jure exarchatus Alexandriae et Antiochiae, quod olim patriarchicum dicebatur: non autem de jure patriarchico prout nunc accipitur. Statim enim addit concilium: *Similiter et in Antiochia, et in aliis provinciis sua privilegia, ac suae dignitates servantur ecclesiis.* Porro si de hoc posteriori jure ageretur, nullae aliae commemorarentur ecclesiae, praeter Romanam, Alexandrinam, et Antiochenam, cum nullae aliae tum temporis fuerint, quibus id juris competeret. Quare sensus canonis hic mihi videtur.

Antiqua consuetudo observetur, ut Alexandrinus episcopus in ecclesias, quae sunt in Aegypto, Libya et Pentapoli, potestatem habeat, et curam illarum gerat, procuretque, ut cuncta in illis secundum ecclesiae leges fiant; quemadmodum episcopus Romanus in provinciis suburbicariis. Similiter et in Antiochia, et in aliis ecclesiis, quae similia privilegia habent, iis illa servantur. Sed quamvis haec privilegia

vilegia quibusdam sedibus reserventur, non propterea tamen metropolitani episcopi jus auferri debet, sed episcoporum ordinationes ipsius semper erunt, nec patriarchae reservabuntur. Instituitur vero inter Alexandrinum et Romanum episcopum comparatio, non prout uterque episcopus, aut metropolitanus, aut prout hic episcoporum primus, sed prout ille caput est dioeceseos Aegypti, Libyae et Pentapoleos, hic vero provinciarum suburbicariarum.

Haec ratio Ruffinum impulit, ut earum mentionem faceret in sua translatione, quae sic se habet. *Et ut apud Alexandriam, et in urbe Roma vetusta consuetudo servetur, ut vel ille Aegypti, vel hic suburbicariarum ecclesiarum sollicitudinem gerat.* Antiquissimus Justelli codex canonem hunc eodem ferme modo exhibet. Titulus est *de primatu ecclesiae Romanae et aliarum civitatum episcopis.* Deinde sequitur canon his verbis conceptus: *Antiqui moris est, ut urbis Romae episcopus habeat principatum, ut suburbicaria loca et omnem provinciam sua sollicitudine gubernet, etc.* In eundem sensum recidit canon Arabicus 8. *Constitutum est, ut episcopus Aegypti, id est, patriarcha Alexandrinus, praesideat et habeat potestatem totius Aegypti et omnium locorum, civitatum et oppidorum, quae sunt circum eam; quia sic convenit, et quia similiter episcopus Romae, id est, successor Petri, apostoli potestatem habet omnium civitatum ac locorum, quae sunt circum eam: ac similiter episcopus Antiochiae, id est, patriarcha potestatem habeat provinciae illius totius, et in aliis item locis servari debet, quod in praeterito constitutum est.*

Haec canonis hujus paraphrases minime male mihi videntur. Nam licet istae omnes interpretationes accuratae non sint, nec ad litteram verba canonis reddant, ejus tamen sensum optime exponunt, ut ex dictis constat.

Ostendimus enim, in Nicaeno canone 6. comparisonem institui Alexandrini episcopi cum Romano quoad jus exarchicum, seu ut olim loquebantur, patriarchicum, aliunde vero demonstravimus, jus istud Romani pontificis extra provincias vicario urbis Romae subditas, quas suburbicarias dicit Ruffinus, non extendi. Ex quibus inferri necessario debet, illos scopum attigisse, qui canonem Nicaenum exponentes jus Alexandrini episcopi, in Aegyptum, Libyam, et Pentapolim, cum Romani pontificis in provincias suburbicarias jure compararunt. Praeterquam quod Ruffini auctoritas non levis debet esse ponderis, quippe qui eodem, quo Nicaenum concilium celebratum est, saeculo vixerit et scripserit, quo tempore ex ecclesiarum regimine colligi poterat, qua ratione a Nicaenis patribus illud dispositum foret.

Restat nunc inquirendum, quae fuerint provinciae et ecclesiae suburbicariae, et quinam illarum limites. Hoc autem imprimis circa istam quaestionem statuendum videtur, et pro certo supponendum, ecclesias suburbicarias provinciis respondere suburbicariis. Quemadmodum enim ecclesiae Aegyptiae, Asiae, Il-

lyricianae, orientales, eae sunt ecclesiae, quae in istis dioecesiibus erant sitae: ita etiam ecclesiae suburbicariae aliae esse non possunt ab iis, quae provinciis suburbicariis continebantur. Tota ergo quaestio de ecclesiarum suburbicariarum limitibus ex provinciarum suburbicariarum limitibus pender. Provinciae autem suburbicariae aliae dici non possunt, quam illae, quae circa Romam adiacebant: quae urbs dicitur *διὰ τὸν ὀριζάντιον*. Docet id vel ipsum nomen, quod regiones ab urbe non longe positas significat, tum etiam imperatoriarum legum auctoritas, in quibus provinciae suburbicariae adpellantur eae, quae circa Romam adiacebant. Et procul distitis ab urbe regionibus, ut Africae, Galliae et Hispaniae opponuntur, ut modo demonstraturi sumus, patetque vel ex una lege codicis Theodosiani, lib. 8. tit. 5. l. 34., ubi statuitur, ut decretum in gratiam Africae proconsularis latum, locum etiam habeat in provinciis suburbicariis. Ferri igitur minime potest illorum opinio, qui provinciarum suburbicariarum nomine, vel univcrsum imperium, vel saltem occidentem univcrsum designari volunt.

Verum quamvis controversum esse non debeat, quin provinciae suburbicariae, haud procul ab urbe fuerint positae, non mediocri tamen est difficultas in eorum assignandis exacte limitibus, variantque hic peritissimorum in istis rebus virorum sententiae. Sunt enim nonnulli, qui provincias omnes suburbicarias intra centesimum ab urbe milliare positas fuisse contendunt, qua in opinione fuerunt hoc saeculo viri duo eruditione praestantes, Gothofredus et Salmasius. Ille in dissertationibus anonymis de provinciis suburbicariis quatuor tantum provincias seu regiones, si tamen ita dici possunt, suburbicarias dictas fuisse auctorat Tusciam suburbicariam, Picenum suburbicarium, Latium vetus, et Latium novum. Alter vero Latium non dividit in duas regiones, sed quartam provinciam addit Valeriam. Alii vero provincias suburbicarias tam arctis limitibus haud concludunt: sed eas omnes provincias esse volunt, quae vicario urbis parebant; hac in opinione versatur doctissimus Sirmondus, cuius sententiam plerique eruditi sequuti sunt.

Probatum autem illa ex variis legibus, in quibus regionum suburbicariarum, seu urbicariarum nomine illae omnes designantur, quae vicario urbis parebant. Sic in codice Theodosiano lib. 11. tit. 16. c. 9. his verbis designantur. *Non enim per Italiam tantum, sed etiam per urbicarias regiones, et Siciliam, patrimonialium et emphyteuticorum fundorum vires servandas esse perspeximus.* Ubi urbicariae regiones sumuntur pro illa Italiae parte, quae vicariatu Italiae non comprehenditur. Nam Italiae nomine hic non intelligitur universa Italia, sed vicariatus Italiae, prout distinguitur a vicariatu urbis Romae. In eodem codice lib. 9. tit. 30. c. 3. Valentinianus ait, a se vetitum fuisse, ne apud urbicarias regiones equis uti liceret. Lex autem, qua id vetitum fuerat, extat. c. 1. ejusdem tituli, in eaque nominantur Picenum, Flaminia, nec non etiam Apulia, Calabria, Brutii, et Lucania, atque Samnium. Eae igitur sunt, quae in posteriori lege urbicariae dicuntur, si

Flaminiam excipias, quae Italica erat. Eiusdem codicis lib. 11. tit. 10. Gratianus ad Probum praefectum scribit, ut legem de privilegiis per obreptionem impetratis confirmet, *per omnem Italiam, tum etiam per urbicarias, Africanasque regiones, ac per omne Illyricum.* Ecce quatuor dioeceses, quae praefecto praetorii Italiae tum temporis parebant, vicariatus Italiae, vicariatus Romae, Africa occidentalis, et Illyricum; ex iis autem quatuor, vicariatus Romae integer provinciarum suburbicariarum nomine comprehenditur. Sigillatim vero vicariatus hujus provinciae enumerantur in eodem codice lib. 11. tit. 28. c. 7. *Campaniae, Tusciae, Piceno, Samnio, Apuliae, Calabriae, Brutiis et Lucaniae . . . in omni praestationis modo, quem antiqua solemnitas detinebat, quatuor partes jubemus auferri.* Hae autem omnes provinciae hic enumeratae urbicariae diserte dicuntur ejusdem tituli cap. 14., ubi de lege ista haec habentur. *Quod de annonariis functionibus per urbicarias regiones Clementia nostra concessit.* Praeterrmittuntur autem in superiori enumeratione quatuor vicariatus Romae provinciae: Valeria scilicet, quia cum Samnio confunditur, et tres insulae, qui suos habebant peculiare magistratus, per quos vestigalia exigebantur.

Denique regiones suburbicarias, nec universo imperio Romano, aut saltem occidenti respondere, nec intra centesimum ab urbe milliare coerceri: sed vicariatus Romae provincias esse evidentissime demonstratur ex alio Valentiniani, Valentis, et Gratiani rescripto ad Ampetium, quo concedunt Ursicino, qui prius in Gallias fuerat relegatus abcedendi copiam, ea tamen lege, *ne ad urbem Romam, vel certe suburbicarias regiones pedem inferat.* Idque se facere dicunt in ejus gratiam naturae suae mansuetudine levigatos. Porro si regiones suburbicariae, vel universo imperio Romano, vel saltem occidenti responderent, quid esset ineptius quam homini cuidam, velut insignem gratiam concedere, ut Gallia excedat, ea tamen lege, ne pedem in universum imperium Romanum, aut saltem in occidentem inferat. Eiusmodi profecto gratia summi supplicii loco habenda esset. Ostendendum jam superest provincias illas a quibus excluditur Ursicinus, eas esse, quae vicario urbis Romae parebant. Hoc autem idem imperator non obscure indicat, cum ad Maximinum urbis vicarium scribit, ut singularum, quibus praeerat, urbium civibus notum faciat, ne Ursicinum ejusque socios per veritas regiones iter facere patiantur. Itaque provinciae illae suburbicariae ad quas accedere Ursicino permillum non erat, erant illae omnes, quibus urbis Romae vicarius praeerat. Hae sunt autem, ut ex notitia imperii constat, Campania, Tuscia, Umbria, Picenum suburbicarium, Sicilia, Apulia, Calabria, Bruttii, Lucania, Samnium, Corsica, Valeria, quae aliquando cum Samnio confunditur. Hae sunt rationes seu conjecturae, quibus probatur, provincias suburbicarias eas solum esse, quae vicario urbis Romae subiectae erant.

Nunc ad eos me converto; qui ecclesias suburbicarias nimis angustis limitibus concludunt, adferentes illas eo tractu contineri, qui praefecto urbis parebat,

et

et ultra centesimum ab urbe milliare non protendebatur. Fundamentum hujus opinionis est, quod in codice Theodosiano lib. 12. tit. 6. l. 1. *de calcis coctoribus*. Constantinus imperator jubeat ex quatuor regionibus, trecentos boves ad vehendam calcem subministrari. Lex ista inscripta est praefecto urbis, unde concludunt, illam proprie accipiendam de iis regionibus, quae ipsius ditioni subiectae erant. Illa autem ultra centesimum ab urbe milliare non extendebatur; ut constat ex Ulpiano lib. 1. §. 4. *de officiis praefecti urbis*, et apud aut. collat. lege Mos. tit. 1. §. *de pelagiariis*, lib. 2. cod. Theodol. *de integri restitutione*, et l. 62. de haereticis, nec non ex Cassiodoro et Mecenate apud Dionem lib. 52. Unde concludunt, provincias, quae ab eius nomine *urbicariae*, vel *suburbicariae* dicebantur, eo, quod ipsi subiectae essent, intra centesimum ab urbe milliari conclusas fuisse. Hinc volunt, eas non solum ab Africa et Illyrico, sed et a Sicilia et regionibus, quas vocant *annonarias*, distinctas fuisse, idque probare conantur ex multis legibus, ut ex lege cod. Theodol. *Si per obreptionem*, quae sic habet: *igitur sinceritas tua per omnem Italiam, tum per urbicarias Africanosque regiones, ac per omne Illyricum praelata hujus auctoritate firmabit*. Siciliam item ab urbicariis regionibus seungi putant lege 9. *de extraordinariis muneribus*. Ubi haec habentur: *Non enim per Italiam tantum; sed etiam per urbicarias regiones et Siciliam, patrimonialium et emphyteuticorum fundorum vires servandas esse cognovimus*. Porro hic Italiae nomine putant designari omnem Italiae tractum ultra centesimum ab urbe lapidem, idque probare contendunt, ex his verbis legis 2. Cod. Theodol. *De integri restitutione*. *Placuit post completum vigesimum quintum annum ad interpretandam contestationem, in urbe Roma, usque ad anni trigesimali extremum dem spatia prorogari, intra centesimum urbis Romae milliarium, per omnem vero Italiam, usque ad anni vigesimali noni finem*. Denique, inquit, distinguuntur suburbicariae regiones ab annonariis, cum Picenum aliud sit suburbicarium, aliud annonarium; et ita Tuscia alia suburbicaria, alia annonaria; ergo, quae annonariae erant provinciae, suburbicariae non erant. Huc omnia ferme revocantur Salmasii et Gothofredi argumenta.

Verum istorum opinio parum verisimilis mihi videtur: primum enim ille tractus, qui praefecti urbis ditioni subiectus erat, dioecesis minime dici potest, nec in eo plures provinciae integrae continentur, sed tantum provinciarum partes. Falsum enim est regiones adsignatas omnes et intra et extra centesimum ab urbe lapidem contineri, sicut e contra decem annonarias omnes extra centesimum fuisse, haud verum est. Nam ex noticia imperii, et ex itinerario Antonini Picenum suburbicarium extra centesimum ab urbe lapidem fuisse constat, et Umbriae, quae annonaria dicitur, partem maximam intra centesimum lapidem contineri. Adde, quod Latium novum inter provincias nunquam habitum est, Valeria vero nonnisi ultimis temporibus, ut patet ex noticia Italiae et Pauli diaconi historia Longobardorum lib. 2. Ex his abunde diruitur, quod nobis ultimo loco
obji-

objicitur, suburbicarias provincias ab annonariis distingui. Et certe istas praestationibus annonariis subiectas fuisse, testatur lex 14. Codicis Theodosiani *de indulgentiis debitorum*, lib. 9. tit. 28., qua Honorius imperator, annoniarum functionum reliqua suburbicariis regionibus indulgit. Itaque primum falsum est, quod adversarii sumunt regiones suburbicarias ab annonariis distinctas fuisse. At cur, inquiunt, in notitia imperii, Piceno tantum et Tusciae suburbicariarum provinciarum nomen imponitur, et quidem, ut distinguantur a Piceno et Tuscia annonariis? Respondeo haec nomina illis esse imposita, ut a se invicem distinguerentur; at inde colligi nequit, nullam e provinciis annonariis fuisse suburbicariam. Nam cum tractum Lutetiae vicinum Franciam adpello, non propterea nego alias provincias Galliae ad Franciam pertinere. Et certe coguntur ipsi adversarii huic argumento respondere: nam Latina regio, et Valeria, quas suburbicarias dicunt, in notitia imperii non adpellantur suburbicariae. Cur ergo quum sint quatuor hujusmodi, duabus tantum id nomen imponitur? Porro non id idcirco dico, quasi credam omnes regiones annonarias fuisse etiam suburbicarias: sed quia ex suburbicariis erant quaedam annonariae, et ex annonariis quaedam suburbicariae, quaedam vero non; sic Picenum annonarium, seu Flaminia, non erat suburbicaria, et idcirco ab alio Piceno hoc nomine distinguitur.

Ex lege *de calcis coëtoribus* nihil omnino colligere possunt, nec enim habet illa lex, quae sint istae quatuor provinciae, quas vecturarios equos subministrare oportebat, nec has tantum suburbicarias fuisse dicit. Et sane Terracineses, qui in Campania sunt l. 3. tit. eodem inter eos numerantur, qui calcem praestabant. Ex eo vero, quod lex ista ad praefectum urbis dirigatur, minime sequitur, has quatuor provincias ejus ditioni subiectas fuisse, sed ad summum eum curavisse, ut calx Romam deferretur. Quod vero aiunt suburbicarias regiones ab Italia et Africa distingui, verum esse fatemur, si Italiae nomen strictè sumas, ut in notitia imperii pro provinciis Italiae vicario subiectis. At eas a Sicilia distingui negamus; nam illa vicario urbis Romae parebat, ac proinde, uti diximus, inter suburbicarias erat. Cur ergo, inquires, in lege *de extraordinariis muneribus*, illa seorsim a suburbicariis enumeratur? Responder Sirmondus, id propterea factum, quod illa suum haberet rationalem privatum, cum caeterae suburbicariae haberent rationalem Romae, ut constat ex notitia imperii sect. 43. Et sane, ut argumentatur idem Sirmondus adversus Salmasium: *Si Siciliam a suburbicariis lex illa penitus excludit: de lege altera, quae unica est in codice Theodosiana, si per obreptionem, quid censes? Quaero enim, cum praefecto Italiae, et Illyrici praecipit imperator, ut per omnem Italiam, tum etiam per urbicarias Africanasque regiones, ac per omne Illyricum, quum (hoc est, per omnes praefecturae illius dioeceses) legem promulget, Siciliam equo putas harum partium capite contineri? Excludam enim, opinor, non dices, quum Italiae praefecto paruisse Siciliam non dubites. Qua igitur in parte comprehensam putas? Illyricum an Africa, ridiculum sit suspicari: nam Italiae insulam fuisse Siciliam, quis nescit? Sed cum Italiae*

duae fuerint dioeceses, quae in hac lege distinguuntur, Italia et urbicaria, ad Italiae dioecesim pertinuisse Siciliam, quum Italiae vicario non subesset, absurdum est adfirmare. Restat ergo, ut urbicariarum numero comprehendatur. Haec Sirmundus, quem consulat is, qui plura volet de suburbicariis, et cum eo Salmasii, Gothofredi, Alexandri, aliorumque lucubrationes, qui quaestionem hanc ex professo magna animorum concertatione tractarunt. Nos autem ea, quae verisimiliora nobis visa sunt, sine ullo partium studio defendimus, ac tria, ni fallor, ostendimus. Primum est regiones et ecclesias suburbicarias eas minime dici posse, quae longe ab urbe remotae erant, nihilque absurdius fingi, quam hoc nomine omnes imperii, vel occidentis provincias et ecclesias adpellari. Secundum, provincias et ecclesias suburbicarias ultra centesimum ab urbe milliare protendi. Tertium verisimillimum esse, eas omnes regiones, quae vicario urbis parebant ipsamque Siciliam, provincias fuisse suburbicarias et ecclesias suburbicarias eas, quae in istis regionibus positae erant, quarum exarchus erat, seu patriarcha Romanus episcopus. Haec de forma et distributione ecclesiarum a nobis dictum est, nunc de forma iudiciorum ecclesiasticorum agendum est.

DE

ANTIQUA ECCLESIAE

DISCIPLINA

DISSERTATIONES HISTORICAE.

DISSERTATIO II.

*De forma judiciorum ecclesiasticorum, ubi de adpellationibus adversus nuperam
Christiani Lupi de illis lucubrationem.*

PRAELOQVIUM.

In omni societate necesse est aliquos esse controversiarum judices, necnon aliquam
judicandi formam reperiri, circa res illas, quae finem et salutem societatis re-
spiciunt. Cum ergo finis societatis fidelium sit vita aeterna per fidem et bonos
mores adipiscenda, bonumque illius commune sit conservatio fidei et integritatis
morum in singulis ecclesiae membris, haud dubium, quin ecclesia suos habere de-
beat judices, qui de his statuant, nec non legitimam ac certam de his judicandi
formam. Illud porro inter omnes constat, eos esse in ecclesia controversiarum ju-
dices, qui christianos in fide et moribus instituunt, quales fuerunt apostoli et post
apostolos, episcopi et pastores, qui singuli in ecclesiis, quibus praesunt, judices
dici possunt. Si vero aliqua gravior quaestio sit exorta, tunc in unum convenire

debent, ut mutuo deliberent et finem controversiae simul imponant. Sic apostoli in unum convenientes cum senioribus Hierosolymis quaestionem de legalibus finierunt. Post istos eadem consuetudo mansit, et certa quaedam iudicandi forma statuta est. Quum enim episcopi in singulis ecclesiis essent constituti, qui supra presbyteros eminebant, his personarum, quae in illorum ecclesiis degerent, et controversiarum illis ortarum iudicium attributum est: sed ita, ut simul cum clero, hoc est, cum aliis presbyteris iudicarent. Ab istorum iudicio provocatio concessa ad metropolitanum episcopum, cum quo iudicabant caeteri episcopi provinciae. Haec videntur esse extra omnem controversiam. At illud inter multos controversitur, utrum a metropolitani et synodi provinciae iudicio ex veteri ecclesiae disciplina provocatio concederetur.

Duplex autem distingui solet causarum genus, quarum aliae majores dicuntur, aliae minores. Majores sunt eae, quae vel ad episcopos vel etiam ad disciplinam aliquam graviores spectant: minores vero dicuntur eae, in quibus agitur de presbyterorum et clericorum iudicio, vel de aliquo leviori disciplinae capite, quod ecclesiam aliquam privatam attingat. De his omnibus quaeritur, utrum provocatio detur ad Romanum pontificem? Alii in omnibus, alii vero in majoribus tantum provocationem locum habere contendunt. Caeteri negant antiquitus a iudiciis quibuslibet synodorum ad Romanum pontificem esse provocatum.

Scripsere porro de illa quaestione complures magni nominis viri. Nam ut Baronium et Bellarminum mitram, quaestio ista novissime inter nostros acriter agitata est, post editionem libri de concordia, auctore Petro de Marca archiepiscopo Tolosano ad Parisiensis ecclesiae administrationem designato. In eo quippe negat ille, adpellationes ad Romanum pontificem olim et ex veteri jure in usu fuisse. Idem sententiae est Launojus Parisiensis rheologus eruditione insignis. Istos adgressus est Davidius auctor libri Gallice editi, *de iudiciis episcoporum canonicis*. Hunc confutavit anonymus non ignobilis in libro *de antiquis et majoribus episcoporum causis*, typis mandato Leodii. In eandem arenam descendit eruditus Leonis operum editor Paschasius Quenellius in dissertationibus ad Leonem, quae tom. 2. reperiuntur. Accessit his opus Gerbasi doctoris Parisiensis, qui Davidium adgreditur, licet a sententia Petri de Marca circa praesentis temporis disciplinam dissentiat. Istorum libri, ut fieri solet, a Romanis damnati a nostris episcopis propugnati sunt. Pro Romanis respondendi provinciam sibi sumpsit Christianus Lupus, qui opere isto vixdum absoluto e vivis excessit. Vir certe bonus, ut fertur, et meliori causa dignus. In ejus tamen opere animi aequitatem et modestiam requiro. Nam si quaestionem istam sine felle et amice tractasset, quis eum reprehenderet? Quis incusaret? At tantis probris viros insignes et catholicos afficit, tot in eos maledicta congerit, ut dignum mihi videatur opus ejus in perpetuum abscondi, quod succo loliginis ubique imbutum est. Inscribit illud, *adversus prophanas vocum novita-*

tes, adversus quosdam temporum novatores. Petrum de Marca archiepiscopum; Quenellium Oratorii presbyterum, Gerbasium doctorem Sorbonicum, et Garnierium Jesuitam novatorum nomine designans, et eos indignis modis ubique profcindens ac haereticis semper adjungens. Parcent, ut non dubito, viri illi piissimi et charitatis amantissimi, patris Lupi manibus, et hanc illi offensam, prout christianos decet, condonabunt, quam utinam et illi Deus omnino condonet. Nos certe eandem tractaturi materiam, licet non possimus non eum, sicubi quid paulo gravius dicat, refellere, ne verbo quidem memoriam illius laedemus: sed ubi se dederit occasio, rationes ejus ac responsa solummodo excutiemus. Caeterum duae dissertationis hujus partes erunt, seu capita, in primo quaestionem juris examinabimus, et canones antiquos circa episcoporum judicia exponemus: in secundo facta, quae ad adpellationes ad Romanum pontificem probandas adducuntur, examinabimus.

CAPUT I.

In quo examinatur quaestio juris.

§. I.

De canone concilii Nicaeni.

Nullos habemus canones authenticos Nicaenis antiquiores. Ex his canon quintus est de judiciorum forma, ab hoc exponendo ordiemur: Sic autem se habet, *de his, qui communione privantur, seu ex clero, seu ex laico ordine ab episcopis per unamquamque provinciam, sententia regularis obtineat, ut hi, qui abjiciuntur, ab aliis non recipiantur. Requiritur, autem ne pusillanimitate, aut contentione, aut alio quolibet episcopi vitio videatur a congregatione seclusus. Ut hoc ergo decentius inquiratur, placuit per unamquamque provinciam bis in anno concilia celebrari, ut communiter omnibus simul episcopis congregatis provinciae, discutiantur hujusmodi quaestiones, et sic, qui suo peccaverunt evidenter episcopo, excommunicati rationabiliter ab omnibus aestimentur. Usquequo vel in communi, vel episcopo placeat humaniorem pro talibus ferre sententiam. Concilia vero celebrentur, unum quidem ante quadragesimam paschae, ut omni dissensione sublata munus offeratur Deo purissimum, secundum vero circa tempus autumnii. Hoc in canone iudicium omne definitivum episcopis provinciae committitur, sine ullo recurfu, aut provocatione.*

Respondent vulgo hic agi de minorum clericorum in causis criminalibus iudicio, non de episcoporum damnationibus. Idque post alios adfirmat Christianus Lupus cap. 12.

At responsio ista nullo negotio disjicitur. Primo enim etiamsi daretur, hic tantum nominatim mentionem fieri de iudiciis presbyterorum et diaconorum, quis non ex his intelligat, eundem circa episcoporum iudicia morem fuisse: nam si quae illorum fuisset praerogativa, si quae peculiaris ad eos iudicandos forma in usu fuisset, nonne concilium Nicaenum casum hunc in suo canone excipere debuisset? Deinde canon non modo latus est de iudicio unius episcopi in clericum aut laicum, sed etiam generalium de iudicio plurium episcoporum in quemlibet. *De his, qui communione privantur ab episcopis per unamquamque provinciam, non dicit ab episcopo per unamquamque paroeciam, seu, ut nunc loquuntur, dioecesium. Additur, ut qui abjiciuntur ab aliis, non recipiantur, non autem, ut qui abjiciuntur ab uno episcopo, ab aliis non recipiantur;* ac proinde loquitur concilium

lium de omni excommunicationis genere, sive ab uno episcopo, sive a pluribus lata fuerit; tum adversus clericos, tum adversus laicos. Episcopus autem ex clero est, et excommunicari potest a synodo provinciae. Et certe nemo dubitare potest, quin concilium hoc canone iudicium episcoporum, non secus ac caeterorum clericorum iudicio synodi provincialis permittat. Primo enim concilio provinciali iudicium tribuit, et examen excommunicationum ab episcopis latorum in clericos, quod fieri non potest, quin de episcopo iudicium feratur. Secundo, si provinciae synodo non committeretur, hoc canone iudicium episcoporum, esset episcopus exlex et a nullo iudicari posset. Denique certum est ex usu et disciplina huius temporis, episcoporum causas in synodis provinciae tractatas et iudicatas fuisse. Itaque canon intelligendus tam de episcopis quam de caeteris clericis.

Porro iudicium synodi provinciae, cuius in eo fit mentio, ultimum est, nec ab eo datur ulla provocatio. Jubentur enim a synodo excommunicati tamdiu extra communionem manere, donec eisdem episcopis visum fuerit humaniorem ferre sententiam. Jam vero, si post illorum iudicium aliqua fuisset concessa provocatio, non hoc dixisset concilium, sed dummodo superior, ad quem provocatio facta fuerit, iudicium confirmet. Uno verbo supponit concilii Nicaeni definitio iudicium episcoporum provinciae a nullo alio iudice infirmari posse, quam ab ipsis episcopis provinciae, qui illud tulerant. Adversus haec objicit Christianus Lupus, adeo verum esse hic mentionem fieri tantum presbyterorum et diaconorum, ut concilium id manifeste designet his verbis: *qui suo peccaverunt episcopo*, vel ut habet Herveti versio: *si quos episcopum offendisse constiterit*. Ex quibus patet mentionem hic esse clericorum episcopo subiectorum.

Respondeo, concilium quidem specialiter loqui de clericis episcopo subiectis, quia illae causae frequentiores erant; sed praeterea ex illorum verbis colligi eandem fuisse disciplinam servatam in iudiciis episcoporum, et intentionem eorum fuisse, ut eadem servaretur.

§. II.

Nostra canonis Nicaeni expositio confirmatur ex sequentium synodorum decretis.

Ex sequentium synodorum decretis elucescet, et abunde confirmabitur nostra canonis Nicaeni expositio.

Secunda generalis synodus omnem administrationem rerum ecclesiasticarum synodo provinciae concilii Nicaeni decreto commissam esse adfirmat can. 2. tom. 2, Conc. col. 954. *servata, quae praescripta est de gubernationibus, regula manifestum, quod illa, quae sunt per unamquamque provinciam, ipsius synodus provinciae administret, sicut Nicaeno constat decretum esse concilio.* At inter ea, quae per unamquamque provin-

vinciam occurrunt, maximi momenti est episcoporum delinquentium correctio et depositio. Ergo ex sententia Nicaeni concilii et Constantinopolitani ad synodum provinciae tota pertinet.

Respondet Christianus Lupus hoc canone concilii Constantinopolitani non explicari quintum, sed sextum Nicaenum. Verum siue quintus, siue sextus explicetur, nostra quid interest? Modo hoc habeamus Constantinopolitanae synodi patres existimasse omnem administrationem, ac proinde judicia episcoporum pertinere ad synodum provinciae secundum regulam et mentem Nicaenorum patrum. Verumtamen Lupus haec in re fallitur; nam licet prima canonis hujus Constantinopolitani pars, sextum Nicaenum respiciat, secunda tamen respicit quintum: nam in sexto nulla synodi fit mentio, nec ei tribuitur administratio provinciae, sed episcoporum Alexandrini et Antiocheni jura servantur. Cum igitur in hac secunda parte canonis secundi Constantinopolitani fiat mentio synodi provinciae, respicitur ad quintum canonem, ubi de synodi provinciae judiciis agitur, non ad sextum, ubi de illis ne verbum quidem. Unde Lupus seipsum veluti retrahens cogitur addere pag. 111. *Quintum sitangat, tangit admodum modice.* Nullam tamen aliam responsionem adhibet.

Canonem quintum Nicaenum eodem modo intellexerunt Africani in concilii Ep. ad Caelest. ubi sic eum adloquuntur. *Praefato debitaе salutationis officio impendio deprecamur, ut deinceps ad vestras aures hinc venientes non facilius admittatis; nec nobis excommunicatos in communionem velitis admittere, quia hoc etiam in Nicaeno concilio definitum facile advertit venerabilitas tua: nam etsi de inferioribus clericis vel laicis videtur ibi praecaveri, quanto magis hoc de episcopis voluit observari, ne in sua provincia a communione suspensi a tua sanctitate, vel festinato, vel praeproperè indebite videantur communioni restitui, quia et nulla patrum definitione, hoc ecclesiae derogatum est Africanæ, et decreta Nicaena, siue inferioris gradus clericos, siue ipsos episcopos suis metropolitanis apertissime commiserunt. Prudentissime enim justissimeque providerunt, quaecumque negotia in suis locis ubi orta sunt finienda, nec unicuique provinciae, gratiam sancti Spiritus defuturam, qua aequitas a Christi sacerdotibus et prudenter videatur, et constantissime teneatur.* Ubi apertissime affirmant illi, episcoporum non secus ac clericorum judicia in synodo provinciae juxta Nicaenae synodi regulam terminari debere. Sed quia hos controversiae nostrae iudices admittere recusat Christianus Lupus, audiat Innocentium primum in Epist. ad Victricium Rhotomagensis episcopum cap. 3. *Si quae causae, inquit, vel contentiones inter clericos tam superioris sint ordinis quam inferioris sint exortae, ut secundum synodum Nicaenam congregatis ejusdem provinciae episcopis iurgium terminetur.* Addit equidem, *sine praeprejudicio Romanae ecclesiae.* Sed id de suo et mihi satis est, quod agnoscat canonem quintum concilii Nicaeni intelligendum esse de majoribus episcoporum causis. Sic quoque Chrysostomus Ep. ad Innocent. probat, non potuisse se a transmarinis episcopis judicari, quia secundum leges patrum oportet in quibuscumque provinciis sua negotia tractari.

Ante hos eadem docuit Cyprianus Epist. 54. *Nam, inquit, cum statutum sit omnibus nobis, et æquum sit pariter ac justum, ut unusquisque causa illic audiatur, ubi est crimen admissum, et singulis pastoribus portio gregis sit ascripta, quam regat unusquisque et gubernet, rationem sui actus domino redditurus: oportet utique eos, quibus præsumus, non circumcursare, nec episcoporum concordiam cohaerentem sua subdola et fallaci temeritate collidere, sed agere illic causam suam, ubi et accusatores habere et testes sui criminis possint. Videtur hic Cyprianus designare canonem illum vetustum apostolicum, quo cavetur, ne ab aliquibus ejecti ad alios accedant.* Quæ quidem regulæ generales sunt, et omnes omnino clericos ac proinde episcopos complectuntur. Adde, quod ratio propter quam vetantur externa judicia, nempe quia ibi debet fieri iudicium, *ubi crimen admissum est, ubi testes et accusatores sunt,* episcopos aequè ac cæteros clericos attingit.

Idem luculenter confirmatur ex concilio Antiocheno, in quo disertè de episcoporum judiciis fit mentio. Hujus canones, ut alias diximus, in concilio Chalcedonenſi et deinceps in ecclesia univèrsa sunt in auctoritatem admissi. Inter hos canon 15. ex interpretatione Dionysii sic habet: *Si quis episcopus de certis criminibus accusatus condemnetur, ab omnibus episcopis ejusdem provinciae, cunctique consonantes eandem contra eum formam decreti protulerint, hunc apud alios minime judicari, sed firmam concordantium episcoporum provinciae manere auctoritatem.* Ita si convenerint episcopi, illorum sententia rata erat, nec a quoquam poterat dissolvi. Si vero non convenirent, ut nonnunquam fieri solet, statuit eadem synodus Can. 4. *ut (tunc) metropolitanus episcopus a vicina provincia iudices alios convocet, qui controversiam tollant, ut per eos simul et comprovinciales episcopos, quod justum fuerit, approbetur.*

Itaque omnis causa episcoporum juxta Antiochenos canones, vel episcoporum synodi provinciae iudicio, si convenient, vel si variet illorum sententia, finitimorum, et comprovincialium arbitrio plane terminatur, nullo post hæc relicto loco adpellationis ad superius aliquod ecclesiasticum tribunal.

Nihilominus tamen in eadem synodo videtur aliquid innovatum circa ecclesiastica iudicia in gratiam rescriptorum imperatoris, idque Canone 12., qui sic se habet: *Si quis a proprio episcopo presbyter, aut diaconus, aut a synodo fuerit episcopus forte damnatus, et imperatoris auribus molestus extiterit, oporteat ad majus episcoporum converti concilium, et quæ putaverint habere justa plurimis episcopis suggerant, et eorum discussiones ac iudicia præstolentur.* Qui quidem canon cum illis, quos modo protulimus, pugnare videtur: nam in illis suprema constituuntur synodi provinciae saltem finitimis adjectis iudicia; at in isto datur recursus ad majorem synodum: sed si res accurate spectetur, facile secum invicem conciliabuntur hi canones. Tunc enim tantum datur recursus ad majorem synodum, quandoquidem rescripta obtinuit ab imperatore, quibus causa ejus retractari jubebatur. Quippe mos erat imperatorum concedere rescripta ad revisionem causarum a supremis etiam iudiciis, ut a præfectis prætorio laterum constat ex l. 16. c. de funct. præfecti prætorio. *Litigantibus in amplissimo præfectaræ prætorianæ iudicio*

non provocandi, sed supplicandi licentiam concedimus. Hoc remedium in Cod. de *adpellationibus lege ult.* vocatur *retractatio*. Varia hujus rei in rebus ecclesiasticis exempla subministrat Petrus de Marca, hujus observationis auctor: sic Athanasii causam in synodo Sardicensi jussu imperatorum retractatam esse probat ex istis verbis epist. Synodicae ad Julium. *Nam, inquit in illa episcopi, religiosissimi imperatores permiserunt, ut de integro universa discussa tractarentur.* Quasi sine illorum permisso istud non licuerit. Sic Photinus jam damnatus ab imperatore, impetravit, ut iterum ejus causa in Sirmiensi conventu ageretur. Sic etiam Chrysof. teste Palladio judicatus a synodo ad Quercum petiit ab Arcadio, ut aliud concilium celebraretur, in quo causa ista tractaretur. Itaque synodus Antiochena non ordinarie concedit provocationem ad majorem synodum, sed tantum permittit imperatoribus, ut si causam alicujus clerici vel episcopi haud bene judicatam esse censeant, majorem synodum indicere possint, ubi iterum retractetur. Quod mirum esse non debet, cum omnes paulo majores synodi ab imperatoribus tunc convocarentur. At in casibus ordinariis, ubi non intercedit imperatoris auctoritas, nullam provocationem, aut revisionem cuiquam concedunt; sed volunt iudicium finire a provinciae episcopis, si conveniant, adjunctis vicinioribus, si inter episcopos provinciae sit dissensio. Porro licet ista expositio Petri de Marca sit ingeniose omnino excogitata, vereor tamen, ut non sit satis solida. Mallet igitur canonem hunc ita exponere, ut major quidem synodus celebrari debeat, non ad petitionem aut provocationem damnati, sed ad eorum, qui ipsum damnaverunt, petitionem, ut scilicet ille, qui damnatus novas res molitur, et iudicio in se lato stare non vult, compesci possit. Ita ut sensus sit canonis: si quis damnatus ab episcopis provinciae perverax sit, et imperatorem sollicitet, ut restitatur, oportet, ut ii, a quibus damnatus est, synodi majoris auctoritatem adhibeant, ut ejus causa ibi cognita nullam excusationem afferre possit. Id certe statuunt concilii Constantinopolitani patres canone 6. *Quod si evenerit, inquit, ut provinciales episcopi crimina, quae episcopo intextata sunt, corrigere non possint, tunc ipsos ad majorem synodum dioecesis illius episcoporum pro hac causa convocatorum accedere. Si quis autem his, quae, ut prius declaratum est, decreta fuerunt contemptis, ausus fuerit vel imperatoris aures molestia afficere, vel saecularium principum iudicia, vel universalem synodum perturbare neglectis dioecesis episcopis, eum nullo modo esse ad accusationem admittendum.* Itaque canonibus Antiocheno et Constantinopolitano non datur facultas damnato ad majorem synodum provocandi, sed tantum conceditur episcopis iudiciis majoris synodi auctoritate uti, ut damnatum, si perverax sit, et se per imperatorem restitui conetur, compescant. Uno verbo nunquam sinunt, ut a iudiciis provinciae aut dioeceseos episcoporum ad Romanum pontificem, aut ad occidentales provocetur.

Hanc porro disciplinam mordicus retinuerunt orientales, et occidentalibus succensuerunt, quod vellent iudicia in oriente finita refricare: id primum contestati sunt in Ep. ad Julium scripta, ac deinde in concilio Philippopolitano queruntur, Athanasium receptum esse in communionem ab occidentalibus, postquam damna-

rus fuerat in oriente, et affirmant, se ideo noluisse communicare occidentalibus in synodo Sardicensi, quod episcopos, a se damnatos non projecissent, nec dignum honorem tribuerent orientis concilio, demum factum occidentalium sic inculant. *Hanc novitatem, inquit, moliebantur inducere, quam horret vetus consuetudo, ut in concilio orientales episcopi, quod forte statuissent, ab occidentalibus refricaretur; similiter quidquid occidentalium partium episcopi ab orientalibus solveretur. Verum omnium conciliorum juste legitimeque actorum decreta firmanda majorum nostrorum gesta consignant. Nam in urbe Roma sub Novato et Sabellio et Valentino haereticis factum concilium ab orientalibus confirmatum est, et iterum in oriente sub Paulo Samosateno, quod statutum est, ab omnibus est signatum.* Hinc imperator Constantius in Ep. ad Ariminensem synodum sic occidentales alloquitur, *Non enim, inquit, de orientalibus episcopis in concilio vestro patitur ratio aliquid definire, proinde super his tantum, quae ad vos pertinere cognoscit gravitas vestra tractare debebitis.* Et post alia. *Quae cum ita sint, adversus orientales nihil statuere vos oportet, aut si aliquid volueritis contra eosdem praedictis absentibus definire, id quod fuerit usurpatum, irritum evanesceat effectu.* Scio equidem, Lupum et alios hic nos acerbe carpere, quod schismaticorum et haereticorum, ut ajunt, testimonia laudemus. Verum non eo consilio id facimus, ut illorum causam probemus, sed tantum ut ostendamus, quae fuerit orientalium disciplina, quae non solum ex istis monumentis elucescit, sed etiam ex iis quorum autoritas est extra omnem controversiam, ut jam demonstravimus, et sequenti paragrapho de saeculis posterioribus demonstraturi sumus.

Verum ut illi tandem aliquando desinant nos eo nomine criminari, audiant Ambrosium cum Eusebianis sententiam res orientis in orientali concilio, et occidentis in occidentali terminari oportere. Is igitur Palladio presbytero Ariano petenti, ut orientales episcopi ad synodum Aquileiensem venirent, ut de se iudicium ferrent, nolens occidentalium iudicio sese committere, sic respondet. *Interim quia in superioribus temporibus concilium, sic factum est, ut orientales in orientis partibus constituti, haberent concilium occidentale, in occidente, nos in occidentis partibus constituti, convenimus Aquileiensem civitatem, juxta imperatorum praeceptum. Denique etiam praefectus Italiae litteras dedit, ut si vellent orientales convenire, in potestate id haberent; sed quia scierunt consuetudinem hujusmodi esse, ut in oriente, orientalium esset concilium, intra occidentem, occidentalium, ideo putaverunt non esse veniendum.* Quae quidem Ambrosii sententia supponit, res orientalium ab orientalibus, et occidentalium ab occidentalibus administrari debere; ita ut nihil ad orientis episcopos pertineat rerum personalium, quae sunt in occidente iudicium sicut vicissim ad occidentales non pertinet in orientales iudicium: quod Constantius ait in Epist. ad synodum Ariminensem, necnon Eusebiani in Philippopolitano concilio.

§. III.

Quid a concilio Sardicensi circa iudiciorum ecclesiasticorum formam sit novi statutum, ubi de canonum illius concilii sensu et auctoritate.

Tanta est hominum inconstantia, tanta levitas, ut ne leges quidem ipsae a mutatione immunes esse possint: id ipsum usu venit in canonibus a nobis allatis, quos nonnulli primum in occidente, deinde in oriente paululum commutaverunt, et in occidente quidem huiusmodi occasione. Cum occidentales viderent, ab orientalibus iudicia quaedam injuste in episcopos orthodoxos, verbi gratia in Athanasium lata, de imminuenda synodorum provincialium auctoritate in synodo Sardicensi cogitaverunt. Et idcirco non quidem jus appellationum, sed aliam praerogativam pontifici Romano derulerunt. Sed quoniam canonum Sardicensium editiones duae sunt, hic a se invicem discrepantes, has e regione exhibebimus.

*Editio graeca canonum
Sard. ex versione
Gentiani.*

Canon tertius.

Osus episcopus dixit: Hoc quoque necessario adjiciendum, ut nullus episcoporum ex sua provincia, in aliam provinciam, in qua sunt episcopi transeat, nisi utique a suis fratribus vocetur, ne videamur dilectionis fores claudere: hoc autem etiam similiter providendum est, ut, si in aliqua provincia episcoporum quispiam adversus fratrem, et coepiscopum suum negotium habeat, neuter eorum ex alia provincia cognitores evocet.

Si quis autem episcoporum in aliquo negotio condemnandus, (seu potius condemnatus) videatur, et putet non malam, sed bonam causam habere, ut etiam rursus iudicium renovetur, si vestrae dilectioni videtur, Petri apostoli memo-

Editio Dionysii Exigui, a qua multum differt Isidori Mercatoris editio.

Canon tertius.

Osus episcopus dixit: Illud quoque necessario adjiciendum est, ut episcopi de sua provincia ad aliam provinciam, in qua sunt episcopi, non transeant, nisi forte a fratribus suis invitati, ne videamur januam claudere charitatis. Quod si in aliqua provincia, aliquis episcopus contra fratrem suum, episcopum litem habuerit, ne unus e duobus ex alia provincia advocet episcopum cognitorem.

Quod si aliquis episcoporum iudicatus fuerit in aliqua causa, et putat se causam bonam habere, ut iterum concilium renovetur, si vobis placet, S. Petri apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his, qui causam examinarunt, Julio
riam

riam honoremus, ut ab iis, qui judicaverunt, scribatur Julio episcopo urbis Romae, et per propinquos provinciae episcopos, si opus sit, iudicium renovetur, et cognitores ipse praebeat. Si autem probare non potest causam ejus esse talem, ut eam rursus judicari opus sit, quae semel sunt iudicata, non infirmantur. Sed rata sit lata sententia.

Romano episcopo, et si judicaverit renovandum esse iudicium, renovetur, et det iudices; si autem probaverit talem causam esse, ut non refricentur ea, quae adesta sunt: quae decreverit, confirmata erunt, si hoc omnibus placeat. Respondit synodus, placeat.

Canones Sard. Graeci.

Can. Sard. ex edit. Dionysii.

Canon quartus.

Canon quartus.

Gaudentius episcopus dixit, si videretur, necesse esse adjici huic sententiae, quam sincera dilectione plenam protulisti, ut si quis episcopus fuerit depositus iudicio episcoporum, qui sunt in vicinia, et dicat rursus sibi defensionis negotium competere; non prius in cathedram alius substituatur, quam Romanus episcopus causa cognita sententiam tulerit.

Gaudentius episcopus dixit, addendum, si placeat, huic sententiae, quam plenam sanctitate protulisti, ut cum aliquis episcopus depositus fuerit eorum episcoporum iudicio, qui in vicinis locis commorantur, et proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma, alter episcopus in ejus cathedra post adpellationem ejus, qui videtur depositus esse, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in iudicio episcopi Romani determinata.

Canon quintus.

Canon quintus.

Osius episcopus dixit, placuit, ut si quis episcopus delatus fuerit, et congregati ejusdem regionis episcopi eum gradum moverint, ac veluti adpellans confugerit ad beatissimum Romanae ecclesiae episcopum, et velit ipsum audire, et justam esse, existimaverit ejus rei examinationem renovari: Coepiscopis scribere dignetur, qui sunt propinqui provinciae, ut ipsi diligenter et accurate singula perscrutentur, et ex veritatis fide de re sententiam ferant. Si quis autem

Osius episcopus dixit, placuit autem; ut si episcopus adcusatus fuerit, et judicaverint congregati episcopi regionis ipsius, et de gradu suo eum dejecerint, si adpellaverit, qui dejectus, et confugerit ad episcopum Romanae ecclesiae, et voluerit se audiri, si justum putaverit, ut renovetur iudicium, vel discussionis examen, scribere his episcopis dignetur, qui in finitima et propinqua provincia sunt; ut ipsi diligenter omnia requirant, et juxta fidem veritatis definiant. Quod

postulet suum negotium rursus audiri, et ad ejus supplicationem Romanum episcopum movere visum fuerit, ut e proprio latere presbyteros mittat, si in potestate ipsius id, quod illi placuerit, et si decreverit Romanus episcopus aliquos oportere mitti, qui cum episcopis sint judicaturi, habentes auctoritatem ejus, a quo missi sunt, et hoc ponendum est, si autem sufficere, crediderit ad rei cognitionem episcopi (lege episcoporum sententiam) faciet, quod prudentissimo ejus consilio recte habere videbitur. Responderunt episcopi, quae dicta sunt, placuerunt.

si is, qui rogat suam causam iterum audiri, deprecatione sua moverit episcopum Romanum, ut de latere suo presbyterum mittat, erit in potestate episcopi, quid velit, et quid aestimet; et si decreverit mittendos esse, qui praesentes cum episcopis judicent, habentes ejus auctoritatem, a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si vero crediderit episcopos sufficere, ut negotio terminum imponant, faciet, quod sapientissimo consilio suo judicaverit.

Haec decreta concilii Sardicensis cum Nicaeni et Antiocheni concilii statutis, in quibusdam conveniunt, in aliis dissident: conveniunt in eo, quod primum iudicium episcoporum, provinciae episcopis tribuunt: differunt, cum vetant, ne advocentur episcopi finitimi; nam in synodo Antiochena cautum fuerat, ut dissidentibus episcopis provinciae, finitimi accerferentur. Deinde in eo praesertim ab illis differt Sardicensis concilii sanctio, quod provincialis synodi iudicium in episcopum latum renovari posse definit, si ita videatur Romano episcopo, ad quem confugere potest episcopus damnatus, non quidem, ut ejus causa Romae iudicaretur, sed tantum ut ibi inquiratur, num causa ejus sit talis, quae novum desideret examen. Et si Romanus pontifex intellexerit causam in provincia non satis examinatam fuisse, conceditur ei, ut praeter episcopos provinciae ex finitimis episcopis cognitores tribuat, qui renovent examen, data etiam illi facultate, ut legatos a latere mittat ad iudicium istud posterius; si vero intellexerit causam non esse talem, quae retractari debeat, manebit firmum provinciae iudicium. Addit etiam Gaudentius, ut interim dum Romae inquiritur, num causa episcopi depositi sit iterum iudicanda, nullus in ejus locum substituatur, quod synodo placet. Hic est genuinus sensus Sardicensium canonum. Sed ut de illo magis constet, duo nobis adversus Christianum Lupum et alios probanda sunt: alterum est, hisce canonibus aliquid novum statui; alterum est, non concedi provocationem ad Romanum pontificem, nec potestatem ei fieri de causa episcopi iudicandi, sed tantum jus quoddam revisionis, seu retractationis statuendae ipsi tribui.

Primum constat ex istis Osi verbis, *si vestrae dilectioni videtur, Petri memoriam honoremus*; quibus satis ille indicat, se novum quippiam et antehac inusitatum proponere, quodque ex patrum Sardicensium pendebat arbitrio. Deinde non dicit Osius, *jus Romanae sedis conservemus, sed tantum Petri memoriam honoremus*, hoc est,

est, hunc honorem, si vobis videatur, Romano pontifici deferamus. Et certe ad verum est istam propositionem Osi novam fuisse, ut statim Gaudentius episcopus aliquid ei adjiciendum esse censet. *Necesse est, inquit, adjici huic sententiae, quam sincera dilectione plenam protulisti, ut si quis episcopus fuerit depositus.* Et hinc patet disciplinam istam, quae ab Osi observanda proponebatur, nondum in usu fuisse.

Respondent nonnulli, per haec verba, *Petri memoriam honoremus*, illud significare, adpellationes episcoporum ad summum pontificem esse deferendas jure divino, qui successor est sancti Petri, qui et primatum inter episcopos obtinet. Sed commentitiam hanc explicationem facile rejiciet, quisquis animadvertet; Osum non absolute id dicere, ut memoria Petri honoretur, *sed si vobis placet, Petri memoriam honoremus*, quae verba, si sensum illum, quem isti arbitrantur, habeant, sequitur Osum primatum pontificis Romani judicio synodi Sardicenis permisisse, veluti rem ex illorum arbitrio pendentem, quod absurdum est. Eadem de causa rejicitur sensus a Lupo Christiano allatus, qui longe magis violentus est. *Is autem est ejusmodi, reverendissimi patres, qualia jam fiant Philippopoli vos nostis, non sola divina ecclesiae hierarchia, sed et ipse apostolorum princeps projiciuntur et conculcantur, restituti per ipsam episcopi denuo spoliantur; clamantur adpellando crimina cumulasse criminibus, ideoque et in ipsos damnationes cumulantur damnationibus. Ipse summus pontifex, cujus ego apud vos sum vicarius, tamquam divinae legis praevicator, et novarum in ecclesia rerum propter admissas adpellationes autor anathematizatur; et cum ipso primates hujus synodi antistites: quare nobis non licet dormire, ante omnia, si vobis placet, oportet nos honorare memoriam S. Petri apostoli.* Sic loquentem Osum inducit Lupus, quia sic fortasse et ipse loqueretur; at nihil his magis alienum est ab illius mente. Primum enim Osius id non dicit de iis, quae acta erant Philippopoli ab orientalibus, quae necdum forte sciebat. Deinde non dicit honorandam memoriam sancti Petri ob illa, quae hic acta erant, sed honorandam cum bona venia synodi, tribuendo illi jus revisionis. Denique sermo iste, quem Osius adfingit Lupus, non paucis scatet erroribus. Primus est, restitutos fuisse a Julio episcopos ab orientalibus dejectos, quem refellemus postea. Secundus est, illos adpellasse ad Romanum pontificem. Tertius est, Osum fuisse vicarium Romani episcopi. Porro si verba Osi spectentur, horum sensus apertus est ac planus: est autem hujusmodi. *Si quis episcopus damnatus a synodo provinciae putet se bonam causam habere, si vobis placet, is honor deferatur episcopo Romae, qui successor est Petri, ut judicare possit, num ejus causa novum examen requirat, et si ita illi visum fuerit, finitimos episcopos cognitores cum provinciae episcopis nominet, qui causam iterum examinent.* Id autem sancendum esse arbitratus est Osius ob judicia in Athanasium et Marcellum ab orientalibus lata, quae synodus Sardicensis resciderat. Cum enim illi damnati ad Julium confugissent, ab eo benigne fuerant excepti, et deinde in synodo Sardicensi ad ejus preces convocata, fuerant absoluti. Igitur ut episcopis ita injuste damnatis aliquis purgationis locus relinqueretur, visum est hujusmo-

di legem esse ferendam, quae quidem aliquorum injuste damnatorum innocentiae succurrit. Verum aliunde inultorum pervicaciae ac malitiae patrocinatur. Cum enim vitiosi episcopi viderent, se non statim episcopatu deiciendos per synodum provinciae, sed superesse sibi aliquod aliud iudicium, quod facile erat moras neſtendo proferre, liberior peccabant, cum praesertim interea nullus in eorum locum ordinaretur, et provinciae episcopi cerantes iudicium suum posse rescindi, fiebant cunctatiores ad damnandos nocentes. Itaque sicut quando supremum statuitur provinciae iudicium, nonnulli damnari possunt innocentes; ita si damnatis detur alio confugiendi locus, multos nocentes impunitos permanere necesse est: sed eo, unde digressi sumus, revertamur. Adeo verum est novum aliquod jus Sardicenis concilii canonibus Romano pontifici delatum esse, quod nec ex divino jure, nec ex antiquiori lege haberent, ut ipsi pontifices Romani jus istud ex canonibus tantum Sardicenis, quos Nicaenorum nomine laudabant, sibi vindicaverint, ut patet ex Zozimo in causa Apiarrii, et Leone in causa Flaviani: ex his ergo constat novum jus indultum esse Romano pontifici in synodo Sardicensi, quod primo loco probandum fuit.

Alterum, quod nobis probandum incumbit, illud est, synodum Sardicensem solum jus revisionis concessisse Romano pontifici, non autem potestatem iudicandi adpellationes ab episcopis factas, patet istud ex concilii canonibus. Primum enim episcopus damnatus hoc unum sperare potest, ut iudicium seu concilium renovetur c. 3. si putet episcopus *damnatus se bonam causam habere, ut iterum concilium renovetur.* 2. Pontifici scribitur, ut ipse videat, num opus sit iudicium renovari. 3. Si iudicaverit iudicium esse renovandum, non ipse iudicat, sed dat iudices, *et si iudicaverit esse renovandum det iudices.* 4. Iudices isti Romae non iudicant, nec sunt Romani, sed ex finitima et propinqua provincia c. 7. *Si iustum putaverit, ut renovetur iudicium vel discussionis examen, scribere dignetur his episcopis, qui in finitima et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant et juxta veritatis fidem definiant.* 5. Ita certum est Romanum pontificem non habuisse jus causae Romae iudicandae, ut ad summum illi concedatur, ut legatum ad secundum iudicium mittat. Denique non inquit Romanus pontifex in suo iudicio, utrum male vel bene iudicatum sit; sed utrum causa sit talis, quae iterum iudicari debeat: nec confirmat iudicium provinciae rescindendo adpellationem, sed tantum declarando causam non esse talem, quae iterum ventilari debeat, seu potius non decernendo, ut iterum iudicium renovetur. *Si autem, ut habet canon 3. probaverit talem causam esse, ut non refricentur, quae acta sunt, quae decreverit, confirmata erunt.* Vel potius ut habet graecus textus: *Si autem probare non potest causam esse talem, ut eam rursus iudicari opus sit, quae semel sunt iudicata non infirmantur, sed rata sit lata sententia.* Hoc est si episcopus depositus ostendere non possit iudicium in se injuste ac per violentiam contra praescripta canonum esse larum, novum ei non concedetur iudicium, itaque proprie pontifex Romanus non iudicat de causa ipsa, sed tantum de episcoporum iudicio, nec inquit, utrum damnatus sit nocens necne, sed utrum sententia in ipsum lata sit contra formam iudiciorum an non, per vim extorta,

aut ex odio et gratia profecta sit. Utrum denique causa satis fuerit examinata et discussa. Sic cum causa aliqua civilis in supremo senatu terminata est, nulla datur provocatio, verum qui manifeste oppressi sunt, aut contra formam judiciorum damnati supplicem libellum regi et ejus consiliariis offerunt, a quibus non de ipsa causa judicatur, sed illud inquiritur, numquid a senatu in forma sit peccatum, numquid causa sit bene et convenienter discussa, an non praevaluerit quorundam gratia et ambitus: denique an non manifeste laesa sit iustitia, et si quod istorum vitiorum in senatus judicio deprehenderint regis consilarii, ad eosdem remittuntur iudices, jubentque causam iterum examinari, et judicari. Jam vero sciunt omnes, quantum sit discrimen inter jus istud revisionis decernendae et jus adpellationis admittendae, nam adpellatio, ut definit Petrus de Marca, *causam in inferiori tribunali judicatam ad superiorem transfert, ut litem excutiat, et desinat in suo tribunali, ita ut quamdiu durat adpellatio, sententia inferioris iudicis non possit executioni demandari.* At nihil simile est in eo privilegio, quod Romano pontifici concedit synodus Sardicensis, nec enim datur ei potestas causae judicandae et ad se trahendae, sed tantum decernendi, ut illa de novo retractetur in provincia, itaque non magis est provocatio a synodis provinciae ad Romanum pontificem, quam a Senatibus supremis provocatio ad regem, sed nullam in posteriori provocationem esse fatentur omnes, idem dicendum de priori.

Objiciunt nonnulla canonum istorum verba, quibus videtur indicari Romanum pontificem iudicem fuisse causae jam judicatae in synodo provinciali: primo enim datur pontifici potestas dandi iudices et cognitores. Secundo datur eidem potestas infirmandi, aut confirmandi prioris iudicii. Tertio delatio ad sedem ejus suspensivum habet effectum, vetaturque, ne quis in locum depositi ordinetur. Quarto determinanda dicitur in iudicio episcopi Romani causa his verbis, *nisi causa fuerit in iudicio episcopi Romani determinata.* Denique ipsum hic verbum adpellationis occurrit can. 7. si adpellaverit, qui dejectus est.

Respondeo ad singula. Ad primum respondent quidam per iudices et cognitores non significari iudices, qui prius iudicium retractent et desinant, sed cognitores, qui inquirant, utrum renovari debeat iudicium, ego vero existimo per iudices et cognitores hic intelligi eos, qui prius iudicium retractent cum episcopis provinciae, sed patet tum ex eodem canone tum ex 7. iudices illos fuisse finitimos, et in provincia, non Romae iudicasse. Ad secundum dico jam satis explicatum esse, quomodo Romanus episcopus iudicium in provincia latum infirmet et confirmet: infirmat non illud dissolvendo, sed aliud iudicium, et novum examen indicendo: confirmat vero, seu potius non infirmat, cum novum iudicium non indicit. Ad tertium dico delationem causae ad Romanum episcopum non omnino suspendere prius iudicium, manet enim semper depositus episcopus, et pro deposito habetur, quamvis Romanus pontifex nondum causam ejus examinavit. Verum ex Gaudentii episcopi sententia, quae a concilio probata fuit, nullus interim in ejus locum ordinabatur, ne si quis ordinatus fuisset, et postea causa ejus retractanda decerneretur, inde tumultus

oriretur, cum episcopus modo ordinatus loco cedere nollet. Ad quartum dico, perspicuum esse ex ipsis canonibus, nihil aliud in concilio Romani episcopi determinari, aut inquiri, quam utrum causa sit retractanda in provincia nec ne, itaque haec verba canonis septimi, *donec causa ejus fuerit in iudicio Romani episcopi determinata*, non significant causam a Romano episcopo iudicandam, sed tantum ab eo determinandum, utrum locus sit novo examini et iudicio. Eodem modo verbum istud canonis septimi, *si adpellaverit*, non debet stricte sumi pro vera et proprie dicta adpellatione, sed generatim pro omni confugio ad superiorem, unde optime, et ad mentem Sardicensium patrum Graccus interpretes reddidit, *ac veluti adpellans confugerit*. Porro perperam Zonaras et Balsamon, atque cum iis nonnulli putaverunt, hisce canonibus duplicem retractationem ejusdem causae concedi, sic loquitur Balsamon in interpretatione canonis septimi secundum Dionysium, et quinti secundum ipsum: *Praesens, inquit, canon dicit, quod si quis a provincialibus episcopis condemnatus fuerit, et ad papam adpellaverit, ille vicinis episcopis mandabit, ut de adpellatione cognoscant, si hoc justum esse putaverit, et si is quoque ab iis condemnatus fuerit, et secundo ad papam accesserit, et ei visum est ea, quae prius iudicata sunt rursus examinari, ne cogatur is, qui condemnavit Romam venire, sed in provinciam jussu papae veniant presbyteri ex ejus latere, sive ab ejus ecclesia*. Ubi vides Balsamonem existimasse a concilio Sardicensi concessam esse Romano pontifici potestatem retractationis bis concedendae, si ita illi visum fuerit. Verum si quis canones accuratè examinet, is nullo negotio perspiciet unius tantum retractationis concedendae potestatem dari Romano pontifici, et de eadem mentionem fieri can. 3. 4. et 7.

Unum praeter haec examinandum superest, utrum vi Sardicensium canonum, novum iudicium esset eisdem provinciae episcopis adjunctis finitimis, committendum. Causa dubitandi haec est, quod synodus finitimorum tantum diserte meminerit non episcoporum provinciae. Veruntamen verisimile est mentem ejus fuisse, ut priores iudices eum finitimis federent, id enim satis indicant verba ista, *ut renovetur iudicium, concilium, examen*. Deinde vero ubi non est provocatio, sed tantum revisio, et retractatio causae, semper idem remanet iudex, nec ei iudicandi potestas auferitur, sed novum mandatur examen. 3. Si non interesse debuissent secundo iudicio priores iudices, cur synodus iudicasset renovandum esse in provincia iudicium, non autem Romae? 4. Dici non potest eos a iudicio secundo exclusos, cum naturales sint et legitimi iudices. Deinde necesse erat eos interesse, ut iudicii prioris rationem redderent, dicerentque quibus rationibus moti episcopum deposuissent, porro si negari non potest eos interfuisse, negari quoque non potest eos iudices fuisse, nam episcopi in conciliis licet partes suas et iudicia tueantur, semper ut iudices federunt, donec rei esse convincerentur, et caeterorum omnium consensu damnarentur. Demum, hanc Sardicensis synodi mentem fuisse, et sic a Romana ecclesia acceptam, ejus sanctionem fuisse fidem facit vetus canonis septimi inscriptio, in veteri codice ecclesiae Romanae *de retractanda causa adpellantis in provinciali synodo*. Provincialis synodus hic haud dubie est synodus provinciae, quae

ante judicaret. His omnibus illud mihi videtur adjiciendum, quod quidem non est omnino leve synodum ita loqui, ut videatur magnae loco gratiae habere id, quod episcopis damnatis concedit, ut possint impetrare a Romano pontifice legatos, qui posteriori judicio adsint, et autoritate sua, prioris illius judicii vim inminuant, si vero apud alios quam apud priores iudices causa retractata sit, nihil opus esse visum fuisset, autoritate istorum legatorum, quia novi iudices prius illud iudicium ab aliis latum minime curassent. Nec est, quod videatur iniquum, ut ii denuo iudices collocentur, qui jam sententiam tulerant, nam uti diximus, novum instituitur iudicium vel quia prius non fuit rite factum, vel quia ab istis iudicibus, causa non est satis examinata, quare nihil vetat ad illos eandem causam remitti, ut rem amplius examinent, et in iudicando legitimam formam observent, sicut haud iniquum imo aequissimum, ut causae, quae a supremis senatibus sunt iudicatae, iisdem iterum examinandae, et iudicandae remittantur, et videmus saepe eos ipsos iudices re maturius expensa diversam prorsus a priori sententiam ferre.

Ex dictis huc usque patet, Hincmarum in epistola ad Joannem octavum, quae nomine Caroli Calvi scripta est cap. undecimo, tam recte sensum canonum Sardicensium adsecutum esse, ut nihil ad eos exponendos aptius dici possit. En ejus verba, *cujus, inquit, sanctae synodi (Nicaenae) constitutionem Sardicenses canones non convellunt, qui cum pontificis Romani vicario, vel arbitrio causam episcopi in provinciali synodo iudicati, etiam episcoporum arbitrio, vel iudicio, qui eum iudicaverunt, cum episcopis, qui in finitima et propinqua provincia sunt, praecipiant terminari, quatenus sive in mutanda sententia, juxta canones Nicaenos commune sit placitum.*

Porro canones isti Sardicenses nunquam in oriente et sero in occidente recepti sunt. De oriente jam constat illo ipso tempore, quo condebantur, orientales episcopos contrarium prorsus statuisse. Deinceps autem tum in concilio Constantino-politano, tum in Chalcedonensi, tum in Trullano nullam hujus revisionis mentionem fecerunt, iusseruntque causas omnes synodi provincialis, aut ad summum patriarchalis iudicio finiri. In occidente porro post hanc synodum adversus disciplinam in ea sancitam reclamarunt Africani, reclamarunt et Galli, ut dicemus infra, imo ne ipsi quidem Itali illos in auctoritatem admiserunt, isti quippe in epistola concilii Italiae ad Theodosium agentes de depositione Maximi Constantinopolitani episcopi, quem injuste ab orientalibus dejectum esse arbitrabantur, quique ad occidentales confugerat, et eis causam suam exposuerat, in hoc, inquam, casu, nec sequuntur, nec allegant canones Sardicenses, nec ex eorum praescripto iubent iudicium renovari, nihilque aliud contendunt, nisi ut synodus oecumenica indicetur, in qua simul cum orientalibus cognoscant de depositione Maximi, non, inquit, *praerogativam nobis vindicamus eximis, sed consortium communis arbitrii*, quod si canones Sardicenses alicujus auctoritatis esse duxissent, illos isto opportunissimo in loco non praetermisissent. Posthac innocentius I. in epist. ad clerum Constantinopolitanum, Nicaenos canones solos vigere testis est, et in epist. ad Theophilum

Alexandrinum *alios quippe canones*, inquit, *Romana non admittit ecclesia*. Postea tamen Zozimus, Bonifacius, et Coelestinus canones Sardicenses, plerumque sub nomine Nicaenorum quaqua versum in occidente promulgare conati sunt, illorumque obtentu adpellationes ad suam sedem trahere conati sunt, et casarum ad se per adpellationem devolutarum Romae judicandi facultatem sibi arrogarunt, renitenti- bus tamen episcopis. Idem deinceps fecerunt, Leo primus, Vigilus, Pelagius II. et Gregorius magnus, qui nonnullos quoque adversarios nacti sunt, sed de his dicemus infra.

Adversus haec, quae huc usque de canonum Sardicensium sensu et autoritate diximus, nihil ferme objicit Christianus Lupus, quod non fuerit a nobis abunde refutatum, nonnulla tamen hic iterum excutiemus. *Canones Sardicenses*, inquit, ille pag. 121. *donant effectum non solum devolutivum, sed et suspensivum, ergo in iis agitur de adpellatione proprie dicta*. Respondeo canonibus Sardicensibus proprie nec devolutivum, nec suspensivum dari effectum: non devolutivum, quia iudicium non devolvitur ad Romanum pontificem, nec proprie suspensivum, quia episcopus depositus semper pro deposito habetur, donec in secundo iudicio restituatur. Addit idem Lupus dari Romano pontifici potestatem retractandi iudicii, vel in urbe Roma, vel in partibus per legatos, primum est omnino falsum, fuisse enim ostendimus, nullam aliam potestatem illi dari quam decernendi retractationem iudicii in partibus. Secundum ex parte falsum est, nec enim solis legatis committitur iudicium, sed tantum permittitur Romano pontifici, ut legatum aut legatos mittat, qui cum episcopis provinciae et finitimis iudicet, caeteras ejusdem Lupi in Quenellium et Marcam expostulationes hic proferre nihil attinet, nam in iis ille nihil omnino probat, sed sua sensa esse totidem putat axiomata, de quibus dubitare nefas est, quaeque nulla probatione indigent, et quidquid cum eis non convenit, erroneum esse autumat; non alia de causa, nisi quia cum opinionibus suis non congruunt. Perlege totum ejus librum, intelliges id ira se habere; nam ubique adversariorum argumenta errores esse clamat, nec aliter id probat quam quia cum sententia sua non cohaerent. Quid facias homini, qui non aliter de veritate quam ex praedictis opinionibus suis statuit, *jubeas hunc miserum esse libenter*.

Ut autem probet Sardicensis concilii canones in auctoritatem admissos etiam ab orientalibus fuisse paulo plus laborat, sed non magis promovet. Adducit 1. concilii Hierosolymitani sub Macario sententiam, in qua concilii Sardicensis acta comprobata sunt, ac scriptor bonae fidei advertere debuisset in illo concilio probatos minime fuisse canones Sardicenses, cujus nullam notitiam habuerunt orientales, sed tantum Athanasii restitutionem, et ea, quae habentur in epist. synodica, cui subscripserunt orientales. Idem dicendum ad id, quod subjungit Lupus, hanc synodum probari a Basilio, Epiphanio, Socrate, Sozomeno, Theodorito et aliis Graecis, nam ab istis probantur tantum acta ejus de restitutione Athanasii; non autem canones quorum ut dixi nulla erat in oriente notitia. Ita etiam Chalcedonen- sis synodus in pro-
phonerico ad Marcianum, per constituta Sardicensis iudicii orientalibus directa
nihil

nihil aliud intelligit, quam epistolam synodicam de restitutione Athanasii, quae sola per totum orbem vulgata est.

Unum superest, quod fortasse gravius videatur argumentum, eosdem, inquit Lupus, *canones laudat et secundum ipsos Joannis Chrysoptomi adpellationes exsequitur Innocentius, ipsosque per omnem orientem viguisse testatur Palladius.*

Respondeo, Innocentium canonum Sardicensium non meminisse, nec secundum eos adpellationem Chrysoptomi suscipere, quinimo ille in epist. ad Theophilum apud Palladium pag. 24. solos Nicaenos canones admitti a Romana ecclesia testis est, *tu igitur, inquit, si iudicio confidis, siste te ad synodum, quae secundum Christum cogitur, et ibi expositis criminationibus sub testibus Nicaeni concilii canonibus: alios enim canones Romana non admittit ecclesia, irrefragibilem securitatem habebis.* Nec est, quod dicat Lupus, nomine Nicaenorum canonum hic intelligi Sardicenses, nec enim Innocentius dicit se Theophilum ad synodum vocare, vi canonicus alicujus, sed tantum ait in synodo, ad quam ipsum vocat, fore ut iudicium feratur ex legibus synodi Nicaenae, quas solas, inquit, admittit Romana ecclesia, quod ideo dicit, quia secundum Antiocheni concilii canonem damnatus fuerat a Theophilo Chrysoptomus. Hanc ejus esse mentem perspicue declarant haec verba epist. ejusdem ad clerum Constantinopolitanum, *canonibus porro, inquit, obsequendum esse scribimus, qui Nicaeae sunt decreti, quos solos confiteri decet ecclesiam catholicam, et juxta eos iudicare, si in aliis a quopiam proferuntur a Nicaenis canonibus dissonantes et haereticos autores referentes* (loquitur de Antiocheni concilii canonibus) *ii a catholicis episcopis rejiciuntur, quapropter non solum dicemus istos sequendos non esse, verum etiam, cum haereticis, et schismaticis dogmatibus condemnandum, quemadmodum antea in Sardicensi concilio ab episcopis, qui nos praecesserunt factum.* Vides hic Innocentium Sardicenses canones a Nicaenis distinguere, et horum tantum autoritate niti, quamvis Sardicensium patrum factum in exemplum adducat, ut probet solos Nicaenos canones sequi oportere.

Quod ad Palladium spectat, is dicit equidem canonem Antiochenum *in Sardicensi concilio, a Romanis, Italis, Illyriis, et Macedonibus atque Graecis abrogatum esse.* At non dicit id factum per canones Sardicenses, sed quando, inquit, *Liberius aut Julius Constantis principatu Athanasium in communionem admisit et Marcellum Galatam, propter quos et hic canon factus fuerat;* inde porro colligi non potest, canones Sardicenses in oriente fuisse receptos.

Objicit denique idem Christianus Lupus, canones istos in concilio Trullano canone secundo inter eos, qui ab ecclesia probantur numerari, itemque a Joanne scholastico patriarcha Constantinopolitano in collectione, quae nomen Theodoriti praefert in manuscriptis codicibus bibliothecae regiae insertos fuisse, et ab ipso Photio in Nomocanone comprehensos.

Respondeo inde minime colligi posse, canones Sardicenses in oriente viguisse, nam in concilio Trullano laudantur ii omnes canones, qui ab episcopis orthodoxis erant conditi, licet non omnes essent in usu, praesertim in oriente. Id de Sardic

centibus dicendum esse constat, ex synodi Chalcedonenſis decreto de ſupremo ſynodi dioceſeos iudicio, quod ab iſta ſynodo Trullana confirmatum eſt. Collectiones canonum, Joannis et Photii ad uſum utriusque privatim conſectae ſunt, non autem ut authentica eſſent et publica iſtrumenta, ſicut codex canonum eccleſiae univerſae, in quo canones Sardicenſes non reperiuntur: unde ipſe Photius, qui eos Nomocanoni inferuit, conſeſtatus eſt eoſdem in oriente non recipi. Nihil eſt ergo, quod probe Sardicenſes canones in oriente vigiſſe, videamus nunc, quae diſciplina poſt Sardicenſem ſynodum, tum in oriente, tum in occidente vigerit.

§. IV.

Quaenam diſciplina poſt Sardicenſem ſynodum ſancita fuerit.

Advertimus jam ſupra, orientales epiſcopos in ſynodis Antiochena, et conſtantinopolitana ſtatuiſſe, ut provincialium ſynodorum iudicia in majori aut dioceſana ſynodo retractentur, modo id ipſi iudices peterent ad compeſcendam damnati pervicaciam, non tamen integrum propterea fuiſſe damnato, a ſynodi provinciae iudicio, ad ſynodum dioceſeos provocare, niſi illi ipſi, a quibus iudicatus erat, id poſtularent; in concilio vero Chalcedonenſi, cujus epiſcopi ſtudioſiſſimi fuerunt iurium patriarchalium praeferrim Conſtantinopolitanae eccleſiae extollendorum nova in iudiciis eccleſiaſticis diſtinctio inducſta eſt. Diſtingunt enim inter epiſcopum et metropolitanum, jubentque, ut prima de crimine epiſcopi cognitio iſtituatur in ſynodo provinciae, metropolitani vero cauſa ſtatim ad exarchum dioceſeos deferatur, quod idcirco factum eſſe crediderim, quia metropolitani in ſynodis provinciae magna autoritate pollebant, et difficile erat eos ibi iudicari: verba concilii haec ſunt canonis nono. *Si clericus cum proprio, etiam alio epiſcopo negotium aut litem habet, a provinciae ſynodo iudicetur; ſi autem cum ipſius provinciae metropolitano epiſcopo vel clericus controverſiam habeat, dioceſis exarchum adeat, vel imperialis urbis Conſtantinopolis thronum, et apud eum litiget.* Item canone 17. *Si quis autem injuria afficiatur a proprio metropolitano, apud exarchum dioceſis, vel Conſtantinopolitanam ſedem litiget, ſicut prius dictum eſt.*

Porro gravis hic difficultas exoritur ex eo, quod videatur ſynodus Conſtantinopolitana epiſcopo iudicium tribuere omnium omnino metropolitanorum, qui erant in oriente; idque magis mirum videretur, quod haec ei praerogativa tribuitur, antequam Aſiana et Pontica dioceſis ei ſubjicerentur, quod non eſt factum niſi actione ultima concilii. Hanc difficultatem facile expedit Petrus de Marca, ſcribens hanc praerogativam conſeſſam eſſe ſedi Conſtantinopolitanae. Ego vero vix crediderim mentem fuiſſe concilii, ut patriarchatus Antiocheni et Alexandrini metropolitani, ad iudicium Conſtantinopolitani epiſcopi traherentur. Sicut ergo a iurisdictione Conſtantinopolitani epiſcopi ſine dubio eximendi ſunt occidentales metropolitani,

tani, ita etiam eximendi videntur ii, qui patriarchae Antiocheno et Alexandrino subiacebant, ita ut ista sanctio ad metropolitanos tantum Asianae et Ponticae dioeceseos pertineat, quas dioeceses Constantinopolitano praefuli subijcere jam tum in mente habebant synodi Chalcedonensis patres. Porro metropolitanos dioeceseos orientis et Aegypti ad Constantinopolitanam sedem deferri non potuisse, constat ex Justiniani novellis 123. cap. 22. et novella 137, in quibus sancit, ut uniuscujusque dioeceseos patriarchae metropolitanorum causas suae dioeceseos judicent. Addit praeterea Justinianus, ut in causis episcoporum sit provocatio a synodo provinciae ad patriarcham; qua de re concilium Chalcedonense nihil statuerat: refertur haec imperatoris constitutio a Photio in Nomocanone tit. 9. *Episcopi ejusdem synodi inter se actionem habentes ad metropolitanum suum, et alios synodi episcopos litigant, et nisi utraque pars judicatis insistant, ipsorum patriarcha causam cognoscito, ac nulli contradicendi illis, quae ab illo statuuntur, potestas esto; si clericus adversus episcopum suum actionem movere velit, idem esto: cum autem contra metropolitanum interpellatio instituitur, patriarcha ipsius similiter cognoscito; si quidem episcopus judicavit, metropolitanus rem examinato; si vero metropolitanus, patriarcha cognoscito.* Et ibidem ex constitut. 29. *Nemo prima vice apud patriarcham, sed episcopum suum clericum accusato; si vero suspectum illum habeat ad metropolitanum, et postea metropolitanus solus, sive cum synodo sua episcopi aut clerici causam judicet, et sententiae non acquiescatur, ejus ditionis patriarcha cognoscat, ipsiusque judicatis, perinde ac si initio judicasset, insistatur, a patriarcharum namque judiciis non provocatur.* Haec et alia hujusmodi quae in novellis occurrunt, ostendunt causas episcoporum apud Graecos post synodum Chalcedonensem, primum a metropolitanano cum episcopis provinciae judicatas fuisse, ac deinde, si sententiae ab iis latae non acquiesceretur, eas ad exarchum, seu patriarcham, synodumque dioeceseos fuisse delatas: unde nulla debatur alia provocatio, sed supremum erat istud iudicium. Causas autem metropolitanorum episcoporum immediate ad patriarcham synodumque dioeceseos fuisse delatas, ibique sine provocatione ulla definitas. Hanc disciplinam Graeci deinceps receperunt, ut colligitur ex Photio in Nomocanone tit. nono supra citato, tum ex Zonara et Balsamone in commentariis ad hos canones.

In occidente vero Sardicenis concilii canones hinc et inde sunt ventilati, nec statim, nec sine multa difficultate recepti sunt, licet pontifices Romani, quoniam eorum intererat illos in auctoritatem admitti, multum laboraverint, ut eos promulgarent.

Videri potest illuc pertinere Gratiani edictum, ad preces synodi Romanae latum, ad compefcendam potissimum Ursicini factionem: preces concilii hae sunt. *Quaesumus clementiam vestram, ne rursus in plurimis causis videamur onerosi, ut jubere pietas vestra dignetur, quicumque vel ejus, vel nostro iudicio, qui catholici sumus, fuerit condemnatus atque expulsus, voluerit ecclesiam retinere, vel vocatus a sacerdotali iudicio per contumaciam non adesse, seu ab illustribus viris praefectis praetorio Italiae vestrae, sive a vicario accitus ad urbem veniat, aut si in longin-*
quioribus

quioribus partibus hujusmodi emerferit quaestio, ad metropolitani per locorum judicia deducatur examen, vel si ipse metropolitanus est, Romam necessario, vel ad eos, quos Romanus episcopus iudices dederit, contendere sine dilatione jubeatur Certe si vel metropolitani, vel cujuscumque alterius sacerdotis suspecta gratia, vel iniquus fuerit, vel ad Romanum episcopum, vel ad concilium certe quindecim episcoporum finitimorum ei liceat provocare; has preces Gratianus rescripto suo firmavit. Volumus autem, inquit, ut quicumque iudicio Damasi, quod ille cum concilio quinque vel septem habuerit episcoporum, vel eorum, qui catholici sunt, iudicio vel concilio condemnatus fuerit, si injuste voluerit ecclesiam retinere; ut qui evocatus ad sacerdotale iudicium per contumaciam non ivisset, aut ab illustribus viris praefectis praetorio Galliae atque Italiae, sive a proconsulibus vel vicariis auctoritate adhibita, ad episcopale iudicium, ut ad urbem Romam sub prosecutione proveniat, aut si in longinquiore partibus alicujus ferocitas talis emerferit, omnis ejus causae discussio, ad metropolitanam in eadem provincia episcopi, deducatur examen, vel si ipse metropolitanus est, Romam necessario, vel ad eos quos Romanus episcopus iudices dederit, sine dilatione contendat Quod si vel metropolitani episcopi, vel cujuscumque iniquitas est suspecta, aut gratia, ad Romanum episcopum, vel ad concilium quindecim finitimorum episcoporum accersitum, liceat provocare, modo ne post examen habitum, quod definitum fuerit, integretur.

Lex ista nonnulla tribuit Rom. pontifici, quae Sardicensis synodus ipsi non tribuerat, ac nonnulla etiam ipsi non tribuit, quae Sardicensis synodus ipsi tribuerat; nam Sardicensis synodus non tribuit Rom. pontifici, ut causas episcoporum Galliae atque Italiae, necnon metropolitanorum, qui in longinquiore provinciis degunt, possit ad se evocare; quod lex ista ipsi tribuit. Ad synodum Sardicensis Rom. pontifici potestatem facit decernendi novi iudicii in causis iudicatis a metropolitano, et synodo provinciae, etiam in longinquis locis: lex vero ista vetat, ne in provinciis longe a Roma distitis provocetur ad Romanum pontificem, et causa de novo integretur, post iudicium metropolitani et synodi provinciae. Deinde eadem lex potestatem facit ei, cui suspecta est gratia, vel iniquitas metropolitani, aut episcoporum provinciae immediate ad pontificem Romanum, aut ad synodum finitimorum provocandi, istud autem non permittit Sardicensis synodus.

Porro lex ista Gratiani nunquam fuit promulgata, nec usu recepta; sed aut vetus synodi Nicaenae, aut recens a Sardicensi synodo constitutum jus obtinuit. Hic autem fere consentientes nobiscum habemus adversarios, atque in primis Christianum Lupum, qui can. 9. duo circa legem hanc observat: alterum est, legem quae definit episcopos esse iudicandos a Romano pontifice cum concilio quinque vel septem episcoporum, esse intelligendam de suburbicariis tantum episcopis: alterum, id quod de metropolitano in illa lege sancitur, non esse intelligendum de episcopis orientis, sed de patriarchatus occidentis metropolitano, praesertim vero de Italia et Gallia;

Gallia; nam de Africa licet aegre concedit eorum metropolitanos non fuisse immediate iudicio Romani episcopi subiectos.

Itaque de Gallia ferme sola nobiscum cum illo lis est; nec enim dubitamus, quin episcopi ecclesiarum illarum, quarum metropolitanus erat Romanus pontifex, fuerint ab ipso dejecti in synodo provinciae; et quamquam de caeteris Italiae episcopis, metropoli Romanae minime subiectis, aut de metropolitanis ipsis, non idem ferendum sit iudicium, de illa re non multum sumus solliciti; ipsi res suas defendant; at de Gallia nunquam concedemus ei metropolitanos ejus, omisso medio subiectos fuisse Romani episcopi iudicio, ut Gratiani lex sancire videtur.

Id constat primo, ex eo quod Gallicani antistes canones Nicaenos, Antiochenos, et Africanos, necnon licet serius Sardicenses, in auctoritatem admiserint, et eos pro regula habuerint, sed per istos administratio provinciae iudiciumque metropolitani ipsius synodo provinciae deferretur.

Secundo, lex Gratiani statim atque lata fuit, videtur extincta; nusquam enim a pontificibus Romanis, qui ea praesertim uti debuissent, allegata legitur; quamquam illi, ut dicemus, nihil non moliti sint ut iudicia episcoporum, ac praesertim metropolitanorum ad se traherent.

Tertio, Innocentius primus in ep. ad Victorium diserte ait, omnes omnino causas Galliae non ante iudicium synodi provinciae ad sedem apostolicam referri debere: *Si autem, inquit, majores causae in medium fuerunt devolutae ad sedem apostolicam, sicut synodus statuit, post episcopale iudicium, referantur.* Certe metropolitanorum excepisset iudicia, si sine medio ad sedem apostolicam devolutae fuissent. Uno verbo pontifices Romani post legem Gratiani, id unum tantum petunt, ut detur appellatio ad Romanam sedem, a iudicio synodi provinciae, non ut ulla causa ad se primum deferatur; ex quo perspicuum est, eos legem Gratiani non magni fecisse.

Quarto, innumeris exemplis constat metropolitanos a synodo provinciae dejectos fuisse, ut infra docebimus.

Quinto, id ipsum canonibus suis ecclesia Gallicana sancivit. Aurelianensis synodus tertia can. 4. *Metropolitanus utique lapsus, a comprovincialibus suis distinguatur,* et 5. can. 17. *Si metropolitanus a comprovinciali episcopo bis fuerit in causa propria appellatus, et eum audire distulerit, ad proximam synodum, quae constituetur, negotium suum in concilio habeat, exerendi, et quidquid pro justitia fuerit a provincialibus suis statutum, studeat observare: quod ipsum repetit secunda Arvernensis synodus.*

Respondet Lupus, canonibus istis occasionem dedisse reges Galliae barbaros, qui suis episcopis interdixerunt regni egressum. Verum ista responsio merum est commentum; nam primum editi sunt hi canones, Childeberto christianissimo rege regnante, deinde quis Lupum ferat, istud sine ullius omnino scriptoris auctoritate affirmantem: denique ut aliquid verisimilitudinis haberet ista responsio, ostendere debuisset Christianus Lupus, canones antiquiores Galliae, qui jus Romani pontificis

adererent. At nullos proferre potest, imo, uti diximus, semper in Gallia obtinuerunt ii canones, qui iudicium omnium omnino episcoporum tribuunt synodo provinciae.

Adversus ista multa objicit Christianus Lupus. Objicit primo, Gelasii verba in epist. ad Dardaniae episcopos, de causa Acacii et in tomò de anathematis vinculo, *ab inferioribus potior discuti non potest, aut judicari.*

Respondeo, Gelasium id dicere de damnatione Calendionis Antiocheni episcopi, itemque Joannis Alexandrini, quos Acacius autoritate sua, nec coacta legitime synodo, deposuerat, et exturbandos ab imperatore curaverat, in illorum locum homines Chalcedonensis concilii adversarios statuens. Hoc in casu dicit Gelasius iniquum esse, ut superior ab inferioribus judicetur. *Nunquid, inquit, Acacius ut Joannem qualemlibet hominem catholicum tamen a catholicis ordinatum de Alexandria excluderet, Petrumque in haeresi jam detectum atque damnatum absque sedis apostolicae consultatione reciperet, aliqua saltem synodo illic habita, hoc audacter arripuit, ut Calendionem de Antiochia peileret, haeticumque Petrum, quem ipse quoque damnaverat, absque notitia sedis apostolicae rursus admitteret, aliqua synodo id fecisse monstratur, si certe de dignitate agitur civitatum secundae sedis et tertiae, major est dignitas sacerdotum, quam ejus civitatis, quae non solum inter sedes minime numeratur, sed nec inter metropolitanorum jura censetur.* Itaque hoc graviter angit Gelasium, quod Acacius sibi potestatem arripuisset judicandi de episcopo secundae, ut putabat, sedis, idque sine synodo, et sua autoritate; sed istud nihil ad praesens institutum pertinet: primo enim non agitur hic de iudicio patriarcharum, sed de metropolitanorum iudicio. Secundo non dicimus eos judicari posse ab episcopis, qui sunt extra provinciam, qualis erat Acacius. Tertio, non dicimus, unum aliquem episcopum provinciae id posse sua autoritate praestare; sed consentientes esse volumus omnes provinciae episcopos. Quarto, non propterea asserimus, superiorem ab inferiore judicari; imo contendimus, episcopos provinciae in synodum coactos, superiores esse metropolitanis, quia totum cuilibet, licet praestantissimae parti, merito praeponitur.

Objicit idem secundo illud Juvenalis Hierosolymitani in Ephesino concilio adversus Joannem patriarcham: *Oportebat Joannem accurere confestim ad apostolicam sedem magnae Romae nobiscum confidentem, apud quem mos est ex apostolico ordine, et traditione, ut ipsa sedes Antiochena dirigatur et judicetur.*

Respondeo, Christianum Lupum hic indigne et pessimo exemplo truncare verba Juvenalis, ut ex iis aliquid conficiat, ecce haec integra. *Oportebat quidem Joannem reverendissimum Antiochiae episcopum, hac sancta et venerabili synodo considerata, statim ut se purgaret, accurere, et ad apostolicam sedem nobiscum confidentem, magnae Romae et apostolicae etiam sanctae Dei ecclesiae Hierosolymitanorum honorem deferre, et obedire, praesertim cum consuetudo sit, sedem antiochenam ex apostolico ordine et traditione ab eo (episcopo Hierosolymitano) dirigi, et apud ipsum judicari.* Quid illic Christiani Lupi placitis faveat, ego prorsus non video;

video; nec enim, dicit Joannem fuisse vocandum Romam, a pontifice, ut judicaretur, sed reprehendit eum, quod vocatus ad synodum, in qua erant legati fedis apostolicæ; non venerit, quod item nec paruerit mandato Hierosolymitani episcopi, a quo Antiochenam ecclesiam dirigi adfirmat, et judicari: non id ille dicit de Romana sede, sed de seipso. Quapropter ista episcopi Hierosolymitani sententia, judicandi Antiocheni episcopi plane adversatur Christiani Lupi proposito; nec est, quod ille contendat id emendari debere, et tribui Romanæ sedi, quod sibi tribuit Hierosolymitanus episcopus, quippe id series contextus vetat, ex qua patet id ab Hierosolymitano prætule, qui tum altius caput efferebat, de seipso dictum.

Tertio loco objicit Lupus exemplum Dionysii Alexandrini et Nestorii Constantinopolitani, quorum causas Romam delatas, et a Romano pontifice judicatas fuisse ait: de his agemus alibi. Interim advertimus Dionysium non fuisse a Romano pontifice judicatum, Nestorium vero prius a Cyrillo quam a Coelestino excommunicatum.

Quarto objicit Ephesinae synodi canonem primum, in quo metropolitæ qui ad Nestorianos accederent, hanc poenam statuere videtur, ut subiaceant judicio synodi provinciae; unde ille infert, morem non fuisse, ut illi subjacerent: verum canonis mentem haud cepit Lupus, nec enim statuit, ut metropolitæ, qui accederent ad Nestorianos, judicentur et deponantur a synodo provinciae, sed ut a gradu metropolitæ excidant, et episcopis provinciae subiaceant, non fecus ac laici. *Si quispiam, inquit, metropolita provinciae, derelicta sancta et oecumenica synodo accesserit ad apostasiam confessum, aut accedet imposterum, aut cum Coelestio sentiat, aut sentiet, nihil amplius poterit agere adversus provinciae episcopos, ut qui jam inde a synodo totius ecclesiasticæ communionis expers sit factus, et prorsus ἀνεργῆτος, hoc est ad functiones inhabilis, sed et ipsis episcopis illius provinciae, circumque vicinis metropolitæ relictæ sentientibus subjacebit, ut omnino dejectus a gradu episcopatus, hoc est, metropolitanus, qui ad Nestorianos defecerit, hoc ipso dejectus esse censebitur, et omni jure privatus, ac singulis episcopis provinciae et metropolitæ vicinis subiectus.*

Objicit quinto synodi Chalcedonensis decretum, quod judicium metropolitanorum reservat exarcho, vel throno Constantinopolitano. Respondeo primo, canonem istum novam inducere disciplinam in oriente. Secundo, hunc ad orientem solum pertinere, non ad Galliam.

Objicit sexto capitulum Caroli lib. 7. cap. 251., quod ad Chalcedonensem canonem accedit: *Si clericus vel laicus habuerit causam adversus alterum, aut episcopus adversus quemquam, apud synodum provinciae judicetur; quod si adversus ejusdem provinciae metropolitanum, episcopus vel clericus habuerit querelam, petat primatam, et apud ipsum judicetur, aut apud sedem apostolicam.*

Respondeo, capitulum istud e Chalcedonensi synodo desumptum fuisse, et eo tempore coepisse in Galliis vulgari, quo nonnulli episcopi ibi primatum ambiunt; verum huic disciplinae semper resisterunt Gallicani episcopi, et pristinam con-

fuetudinem de metropolitanis suis in synodo provinciae iudicandis, totis viribus retinere conati sunt, adeo ut pontifices Romani id privilegium veluti singulare quibusdam metropolitans insignibus concesserint, ut Adrianus primus, Bituricensi, et Benedictus tertius Hincmaro Rhemenſi; porro si privilegium illud fuit, ut observat recte Gerbasius, ergo communi et ordinaria lege collegarum iudicio ante submittebantur.

His objectis, fatetur Lupus minoribus aliquando concedi potestatem em iudicandi superiores in manifesta haereli, et in crimine idololatriae; atque huius rei multa suggerit exempla, verum negat id fieri posse, ubi dubia est haereliſ, et palliabilis. At quaeso, quis iudicabit, utrum ita sit, nec ne, si potestas datur episcopis provinciae iudicandi metropolitanos, ubi haereliſ est manifesta, nonne ordinarii ejus damnandi potestatem habent, cum non liceat aliquem damnare, nisi crimen ejus sit manifestum. Deinde quomodo probabit Lupus in exemplis a se adductis, haereliſem semper fuisse manifestam, quomodo in casibus dubiis iudicium commissum Romano pontifici. Levia sunt omnia, quae hanc in rem adfert exempla. *Hunc, inquit, Dionysium adcurarunt apud Romanum pontificem Pentapoleos episcopi, quod nempe ejus error esset dubius; atqui falsum est Dionysium ab istis adcuratum, ut dicemus infra.*

Aliud adfert exemplum idem Lupus: eadem de causa, inquit, Jubajanus, Pompeius, aliique per Africam episcopi suum primatem Cyprianum detulerunt ad Stephanum; hoc item falsum, Pompeius enim a partibus Cypriani stabat: Jubajanus scripserat quaerentis in modum; nullus Africanus Cyprianum adcurasse legitur apud Stephanum.

Tertium exemplum est damnationis Pauli Samosatensis, de qua haec ait. *Antiochena synodus, inquit, processura ad diffinitivam sententiam in Paulum, adesse voluit Dionysium Alexandrinum, ac item Firmilianum Caesariensem.* Respondeo, patres Antiochenos Dionysium et Firmilianum per litteras quidem consuluisse, sed hunc ante ejus damnationem mortuum, illum nequidem concilio in Paulum facto interfuisse; sed damnatum et depositum Paulum a solis episcopis dioeceseos orientis, ex his perspicere est, quantum Christianus ab historica veritate partium studio deflexerit: sed caetera facta fufe deinceps examinabimus, nunc de jure tantum agimus.

Ad illud pertinet citata quaedam epistola Augustini 143., in qua Augustinus ait Secundum Numidiae primatem, si pacis amans fuisset, Caecilianum non fuisse dejecturum de sede, nec alium ordinaturum, sed episcopos Afros, qui illum adcurare vellent ad episcopos transmarinos remissurum; ex quibus infert Christianus. Lupus Caecilianum, eo quod esset primas Africae, non potuisse ab Africanis damnari, sed causam ejus ab istis fuisse deferendam Romano episcopo, et nullum in ejus loco ordinandum, donec ab eo iudicaretur.

Respon-

Respondeo hic Augustinum non agere de stricto jure, sed de eo quod agendum erat Secundo pro bono pacis, ne scilicet ecclesia turbaretur, nam, inquit, *si ejus in corde cogitatio pacis habitaret, non apud Carthaginem, postea cum traditoribus, quos præsentes atque confessos Deo dimiserat, damnaret crimine traditionis, quos absentes apud eum nemo convicerat, tanto magis enim timere debuit, ne pax unitatis violaretur, quando erat Carthago civitas ampla et illustis, unde se per totum Africae corpus malum, quod ibi esset exortum, tamquam a vertice effunderet: erat etiam transmarinis vicina regionibus, et fama celeberrima et nobilis, unde non mediocris utique autoritatis habebat episcopum, qui posset nunc curare conspirantem multitudinem inimicorum, cum se videret et Romanae ecclesiae, in qua semper apostolicae cathedrae viguit principatus, et caeteris terris per communicatorias litteras esse conjunctum, ubi paratus esset causam suam dicere, quia ergo venire noluit ad hospitium collegarum, quos a suis inimicis contra veritatem suae causae perversos esse sentiebat, tanto magis Secundus; si verae pacis custos esse voluisset, cavere debuit, ne damnarentur absentes, qui judicio eorum omnino interesse noluerunt.* Itaque non dicit Augustinus Secundum non debuisse causam Caeciliani judicare, quod judicandi potestatem non haberet, sed primo quia pacem ecclesiae turbaturus erat, damnando illum, qui cum ecclesiis transmarinis communionem habebat, secundo, quia is, qui damnabatur, erat absens, judiciumque Afrorum et Numidarum recusabat veluti sibi suspectum, cupiebatque a transmarinis judicari, nec unquam iudicium illorum adierat, dicebat igitur Secundum de isto non cognoscere debuisse, cum praesertim ipse traditores manifestos, et crimen confitentes damnare nollet, sed Deo dimitteret, haec est summa ratiociniorum Augustini hoc in loco, ex quibus inferri non potest episcopos ex jure non posse cognoscere de crimine metropolitani aut primatis, sed tantum aliquando expedire, ut episcopi unius regionis iudicium metropolitani aut primatis sui recusent, vel pacis ergo, vel quia metropolitani aut primas eos habet suspectos, et alios iudices requirit: nam in ecclesiasticis non secus ac in civilibus judiciis, iudices illud summopere cavere debent, ne inviditis partibus judicent, ubi vel levissima recusationis causa adparer. Porro licet ex istis objectionibus Lupi sit abunde satisfactum; attamen adjiciendum insuper est totum istud negotium nihil ad propositum nostrum pertinere, qui tantum de iudicio metropolitani ab episcopis provinciae suae tractamus, cum Secundus et episcopi illi, qui Caecilianum damnarunt, Numidae fuerint, non autem provinciae Carthaginensis, et a quibus fuerat ordinatus, cujus Caecilianus erat metropolitani, quorum proinde iudicio pendebat, namque ut observarunt viri docti, illorum erat ordinare, sed, ut probavimus in dissertatione superiori, ex antiquo jure synodi provinciae fuit ordinare metropolitanum, ergo ejusdem synodi fuit ipsum deponere, sed de hoc satis jam et abunde a nobis disputatum est, nunc redeamus ad iustitiam.

Primus omnium Zozimus canones Sardicenses protulit in medium, et apud Africanos venditavit pro Nicaenis, sed illi constanter resistere, cumque comperis-

sent, eos non esse concilii Nicaeni adpellationes, non solum clericorum inferiorum, sed et episcoporum in Africa damnatorum ad sedem apostolicam ferre noluerunt, pristinaeque consuetudinem suam retinuerunt, ut causae episcoporum ad primatem, hoc est metropolitanum, et provinciae synodum, seu ad universale concilium deferrentur, maxime inquit Africani episcopi in epistola ad Coelestinum, *quia unicuique concessum est, si iudicio offensus fuerit cognitorum ad concilia suae provinciae, vel etiam universale provocare.* Universale concilium apud Afros, dicitur concilium illud, quod ex universa dioecesi Africana conflatum est, eiusmodi concilia saepe celebrabantur apud Afros, apud quos Carthaginensis primas magnam obtinebat auctoritatem. Liberum porro videtur fuisse episcopum, vel ad synodum provinciae, vel ad synodum hanc universalem deferre, quanvis ordinarie primo ad primatum, hoc est ad metropolitanum deferretur, ac deinde si adesse noller, ad synodum universalem; hujus rei fidem facit canon 19. codicis Africani, qui sic habet: *Aurelius episcopus dixit, quisquis episcoporum adcusatur, ad primatem ipsius provinciae causam deferat adcusator, nec a communione suspendatur, cui crimen intenditur, nisi ad causam suam dicendam electorum iudicium die statuta litteris evocatus minime occurrerit, hoc est infra spatium mensis ex ea die, qua eum litteras accepisse constiterit, quod si aliquas veras necessitatis causas probaverit, quibus eum occurrere non potuisse manifestum sit, causae dicendae intra alterum mensem habeat facultatem, verum tamdiu post mensem secundum non communicet, donec purgetur, si autem ad concilium anniversarium occurrere noluerit, ut vel ibi causa ejus terminetur, ipse in se damnationis sententiam dixisse iudicetur.* Hic canon sancitus est in universali concilio Africae anno 419. Carthagine habito confidentibus in ea 217. episcopis. Canon sequens est de presbyteris vel clericis, *si autem presbyteri, vel diaconi fuerunt adcusati, adjunctis sibi ex vicinis locis, cum proprio episcopo legitimo numero collegarum, quos ab eodem adcusati petierint, id est una secum in presbyteri nomine sex, in diaconi tres, ipsorum causam discutiant, eadem dierum et dilationum, et a communione remotionum forma servata, reliquorum autem clericorum causas etiam solus episcopus loci cognoscat, et finiat.* Canon item 28. ab eadem synodo conditus sic se habet, *item placuit, ut diaconi et presbyteri; vel caeteri inferiores clerici in causis, quas habuerint, si de iudiciis episcoporum questi fuerint, vicini episcopi eos cum consensu sui episcopi audiant, et inter eos definiant adhibiti ab eis episcopi, quod si ab eis provocandum putaverint, non provocent ad transmarina iudicia, sed ad primates suarum provinciarum aut ad universale concilium, sicut et de episcopis saepe constitutum est, ad transmarina autem qui putaverit adpellandum, a nullo intra Africam in communionem suscipiatur.* Hic porro canon est vigesimus secundus inter eos, qui Milevitano perperam tribuuntur, sunt autem revera concilii Carthaginensis anni 418., ut patet ex canone 108. et 125. hujus codicis. Verum in isto concilio lex ad episcoporum quoque causas extenditur, vetaturque, ne ipsi provocent ad transmarina concilia, hoc est ad Romanum pontificem, et ad Italiae episcopos. Clausulam istam, *sicut et de episcopis saepe constitutum est,* rejiciunt

eiunt Bellarminus, Perronius, Lupuset alii, eo quod non extet in concilio Milevitano seu potius Carthaginensi anni 418, et revera non est hujus concilii, sed alterius Carthaginensis anno 419. celebrati, ubi id additum est de episcopis confirmatumque est postea ab iisdem, in epist. ad Coelest. post advectos ex oriente Nicaenos canones, in qua sic adloquuntur Romanum pontificem, *impendio deprecamur, ut deinceps ad vestras aures venientes non facilius admittatis, nec a nobis excommunicatos ultra velitis in communionem suscipere, quia hoc etiam in Nicaeno concilio definitum facile advertet venerabilitas vestra, nam etsi de inferioribus clericis vel laicis videtur ibi praecaveri, quanto magis hoc de episcopis voluit observari, ne in sua provincia a communione suspensi a vestra sanctitate praepropere vel indebite videantur communionem restitui etc.*

Haud dubium est igitur, quin apud Africanos antistites jure sancitum fuerit, ne quis sive episcopus sive presbyter aut diaconus, sive inferior clericus ad transmarina judicia, hoc est ad Romanum episcopum, aut ad alios episcopos Italiae et Galliae provocaret, sed ut episcopi quidem in prima instantia judicarentur a synodo provinciae, presbyteri ac diaconi ab episcopo suo cum nonnullis vicinis ex eadem provincia, cacteri inferiores a solo episcopo adjuncto, ut tunc moris erat, clero suo per adpellationem, ut causae episcoporum ad universale concilium Africae devolverentur, et ibi sine ulla provocatione judicarentur, clericorum autem causae, vel ad primatem deferrentur, vel ad universalem synodum. Porro provocatio tunc tantum concedebatur, quando iudices non erant electi, hoc enim in casu provocandi locus non erat, ut statutum est in eodem concilio canone 15. *Hoc etiam placuit, ut a quibuscumque iudicibus ecclesiasticis, ad alios iudices ecclesiasticos, ubi major placuit auctoritas, fuerit provocatum, non eis obsit, quorum fuerit soluta sententia, si convinci non potuerint, vel inimico animo judicasse, vel aliqua cupiditate, aut gratia depravati, sive si ex consensu patrum electi fuerint iudices, etiam a pauciore numero, quam constitutum est, non liceat provocare, et can. 122. a iudicibus autem, quos communis consensus elegerit, non liceat provocare.*

Porro nemo eruditorum in dubium revocat auctoritatem codicis Africani, certum quippe est, eum esse antiquissimum et conciliorum Carthaginensium canones fideliter exhibere, eoque major est ejus auctoritas, quod ab universa synodo Carthaginensi probatus est, ut constat ex fine primae sessionis, *recitata sunt etiam in ista synodo diversa concilia universae provinciae Africae transactis temporibus, Aurelii Carthaginensis episcopi celebrata*, ac deinde sub nomine concilii Africani idem codex a Justiniano et Dionysio Exiguo promulgatus est, et in graecum translatus, ac apud ipsos orientales vulgatus est.

Opponit Christianus Lupus, codicem hunc privarum opus esse alicujus ex factione Aurelii, et id probare conatus ex hoc loco can. 107. ubi confector codicis ait, *gesta hujus concilii non descripsi, quia provinciale non universale gestum est*. sed evanescit ista obiectio ex lectione textus graeci, ubi non est, *gestum hujus concilii non descripsi, sed hic descripta non sunt.* τὰ πρᾶγμα τῆς παρόσης συνόδου δια τῆ το ἐκ ἐγράφη

ὑπαρχῆ. Itaque frustra Zozimus episcoporum Africanorum causas ad se trahere conatus est, idem tamen terravit in Gallos instante Patroclo Arelatensi ad suum vocans iudicium Proculum Massiliensem, sed ille adesse renuit, et episcopatum invito Zozimo retinuit, post Zozimum Coelestinus et Bonifacius, canonum Sardicenhumentum in Gallia et Africa inducere conati sunt, sed frustra.

Verum nemo ad eos ubique promulgandos plus laboravit quam sanctus Leo, in causis Hilarii, Lupicini, Eutychetis, et Flaviani, verum is jus sibi a synodo Sardicensi indultum praetergressus est, primum enim contendit primam cognitionem causae metropolitanorum ad sedem suam pertinere. Secundo adpellationes a synodo provinciae, a se Romae iudicari posse adseruit, utrumque contra Sardicenses canones verum nec Gallicani, nec Africani antistites haec ipsi jura cefferunt, ut constabit ex Hilarii Arelatensis, et Lupicini Africani episcopi causis, quas postea referemus, orientales vero apud quos jus adpellationum tantum sibi vindicabat, contrarium in concilio Chalcedonensi definierunt, cum igitur sanctus Leo obsequentes minime haberet Gallicanos antistites imperatoris ipsius auctoritatem adhibere conatus est, et ab eo rescriptum obtinuit in hunc modum: *hac perenni sanctione decernimus, ne quid tam episcopis Gallicanis, quam aliarum provinciarum, contra veterem consuetudinem liceat sine viri venerabilis papae urbis aeternae auctoritate tentare, sed illis omnibus pro lege sit, quidquid sanxit vel sanxerit apostolicae sedis auctoritas, ita ut quisquis episcoporum ad iudicium Romani antistitis evocatus venire neglexerit, per moderatorem ejusdem provinciae adesse cogatur.* In eo rescripto tria praescribuntur episcopis Gallis, primo ut non violentur antiqui ritus, inconsulto Romano pontifice: secundo, ut illi pro lege habeant, quidquid Romana sedes decreverit. Tertio, ut cogantur episcopi interesse Romani pontificis concilio, si vocati adesse neglexerint.

Verum lex illa, quae ad orientem non pertinet, recepta non fuit in occidente, imo nec in Gallia, ob quam speciatim condita erat, observata fuit, quin et ipsi quoque Romani pontifices Leonis successores concessum sibi per eam privilegium minime vindicarunt, et adpellationes tantum causarum in provinciis iudicatarum, ad se traxerunt, solosque metropolitanos immediate a se iudicari postularunt, reliquorum episcoporum iudicium metropolitanis, et provinciarum episcopis relinquentes, nihilominus tamen Vigilius, et Pelagius illud praeterea sumplisse videntur, ut quarumlibet adpellationum ad Romanam sedem ante iudicium provinciae episcoporum iudicia sibi reservarentur, nec de iis in provincia fieret cognitio. Vigilius in epist. ad Eucherium, *omnium adpellantium apostolicam sedem, iudicia eidem sanctae sedi reservata esse liquet.* Pelagius in epist. prima ad Joannem Constantinopolitanum: *Scitote certam provinciam esse, quae habet decem, vel undecim civitates, et unum episcopum aliosque decem vel undecim suffragatores episcopos iudices, ad quorum iudicium omnes causae episcoporum et reliquorum sacerdotum ac civitatum causae referantur, et ab his omnibus iuste consona voce discernantur, nisi ad majorem auctoritatem fuerit ab his, qui iudicandi sunt, adpellatum, qui duo pontifices*

rifices non solum cognitionem causarum in provincia judicatarum, si ab eis adpellatum sit, sibi tribuunt; sed etiam primam cognitionem causarum, in quibus si, qui sunt judicandi in provincia ante cognitionem ad iudicium Romani pontificis provocarint.

Gregorius magnus duo sibi vindicavit: 1. adpellationes a iudiciis episcoporum in provincia, circa quas liberum esse sibi arbitratus est, vel eas Romae iudicare, vel iudicandas in provinciam remittere: 2. primam cognitionem causarum, quae metropolitanos attinebant sibi reservari voluit, *si contra metropolitanum*, inquit lib. 7. epist. 8. *aliquid causae habuerit ob hoc sedis apostolicae petat iudicium, quod per canones antiquorum patrum est institutione permixtum*, porro per tempus illud, quod a Leone ad Gregorium effluxit, Sardicenses canones in auctoritatem admissi sunt et episcopis ad sedem Romanam adpellantibus post iudicium provinciae, concessum ut illic iudicarentur.

In Gallia quidem vetus disciplina confirmata est in concilio Lugdunensi anno 567. *Si quid, inquit hujus synodi episcopi inter fratres, id est coepiscopos nostros contentionis ortum fuerit, si de una provincia sunt, metropolitani cum comprovincialibus iudicio sint contenti, si vero diversae provinciae fuerint sacerdotes, inter quos aliqua disceptatio oriatur, convenientibus in unum metropolitani ipsorum, omnis eorum actio illorum iudicio terminetur.* Juxta hanc disciplinam Salonium Sagittariumque deponunt, cumque illi provocassent ad episcopum Romanum, et ea de re litteras obtinuissent a rege Guntherano, nullam hujus rationem habuerunt Galliani episcopi, nec quemquam ad eos adcusandos Romam miserunt, cumque illi a Joanne restitui forent, non obstante illius iudicio in synodo Cabilonensi anno 579. iterum damnati sunt: extant tamen circa idem tempus exempla nonnulla adpellationum in Gallia etiam ad Romanam sedem, quae consuetudo diu post hanc aetatem capitulis Adriani primi et capitulis Caroli magni in Gallia receptis firmata est cap. 23. *Adriano placuit si episcopus adcusatus adpellaverit ad Romanum pontificem id statuendum, quod ipse censuerit, capitulari 308. lib. 7. ut iudicatus episcopus ad apostolicam sedem, si voluerit, adpellet ex concilio Sardicensi tit. 5. quod si adpellaverit, in cathedra ejus alter non ordinetur*, at omnium omnino clericorum adpellationes erant vetitae, ut constat ex concilio Francofordiensi canone sexto, *statutum est, inquit, a domino rege, ut episcopi justitias faciant in suis parochiis, si non obedierit aliqua persona episcopo suo, de abbatibus, presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, monachis et caeteris clericis veniant ad metropolitanum suum, et ille si iudicet causam, cum suis suffraganeis dijudicet et comites quoque veniant ad iudicium episcoporum, et si aliquid est, quod episcopus metropolitanus non possit corrigere vel pacificare, tunc tandem veniant adcusatores cum adcusato cum litteris metropolitani, ut sciamus veritatem rei.* Itaque a iudicio synodi provinciae nulla relinquitur provocatio ad pontificem, sed si supersit aliqua controversia, ejus correctio pertinet ad principem, eadem disciplina confirmatur can. 26. concil. Parisiensis anno 829. celebrati.

In Africa Ferrandus diaconus sub Justiniano collectionem canonum edidit, cui canones Sardicenses inseruit, ex quo colligitur eos tum temporis apud eos in aliquo pretio fuisse, fuerunt tamen Afri suorum privilegiorum, ac pristinae consuetudinis amantissimi, ita ut a pontifice petierint, ut testis est Greg. lib. 1. ep. 75. antiqua sibi privilegia et jura servari, *petiistis etiam*, inquit Gregorius, *per Hilarium carthularium nostrum a beatae memoriae praedeceffore nostro, ut omnes vobis retro temporum consuetudines servarentur, quas a beati Petri apostolorum principis ordinationum initiis haecenus vetustas longa servavit et nos quidem juxta seriem relationis vestrae, consuetudinem, quae tamen contra fidem catholicam nihil usurpare dignoscitur, immotam permanere concedimus, sive de primatibus constitutendis, caeterisque capitulis.* Et in Epist. ad Dominicum episcopum Carthaginensem, *de privilegiis vero ecclesiasticis, quod vestra fraternitas scribit, hac postposita dubitatione teneat, quia sicut nostra defendimus, ita singulis quibusque ecclesiis sua jura servamus.* Hinc nullam eorum causam Romae judicavit Gregorius, imo nullam illorum adpellationem ad Romanos legere est, videturque rerum Africanarum administratio semper fuisse commissa synodo provinciae aut universali concilio totius Africae sine provocatione: id ipsum postea docebimus exemplis.

In Hispania quoque vigeat etiam sub Gregorio vetus illa disciplina, ut causae episcoporum synodi provincialis judicio finirentur, et si divisa fuissent episcoporum vota, finitimum episcoporum judicio res terminaretur. Ista lex habebatur in collectione Martini Bracarenfis, qua rum Hispania utebatur can. 13. Tentavit Gregorius adversus hanc disciplinam Stephanum episcopum a vicinae provinciae episcopis depositum ad sedem apostolicam adpellantem judicare, ratio ejus haec erat, quod ille nec metropolitanum nec patriarcham haberet, ac proinde judicandus esset a Romana ecclesia, quae caput est caeterarum, cum non liceat episcopum ab episcopis alieni concilii judicari, ac posthaec Hispani adpellationis ad sedem Romanam removendae causa permiserunt, ut causae in secunda synodo judicarentur: id habetur ex canone 28. concilii Toletani quarti habiti anno 666. *Episcopus, presbyter, aut diaconus si a gradu suo injuste dejectus in secunda synodo innocens reperiat, non potest esse, quod fuerat, nisi gradus amissos accipiat coram altari de manu episcopi.*

Post haec tempora nonnulli jus aliquod novum ab ecclesia receptum fuisse volunt; saeculo quippe octavo ad finem labente, vel, ut alii volunt, et ego probabilius aestimo, nono incipiente prodiit in lucem epistolarum decretalium farrago, quas veteribus pontificibus, nescio quis insignis impostor subjecit, in his non modo jus adpellationis Romano episcopo tribuitur, sed etiam a nonnullis earum, synodis provinciae judicium episcoporum interdicitur inconsulto episcopo Romano, et sine sedis ejus autoritate. Has statim epistolas summi pontifices, in quorum gratiam erant confictae, avide arripuerunt, et ubique promulgare conati sunt, in primis vero Nicolaus primus in epistola ad episcopos Galliae in causa Rotadi Sueffionensis: *Quamvis, inquit, etsi sedem apostolicam nullatenus adpellasset contra tot tamen, et tanta vos decretalia efferi statuta: et episcopum inconsultis nobis depone-*

re nullo modo debuisti, at Gallicani episcopi Nicolai primi propositionem ferre minime potuerunt, et licet ei non denegarent adpellationes, seu potius episcoporum confugia, secundum Sardicenses canones ita ut iudicium non Romae, sed in provincia iteraretur, negarunt tamen omnino controversias sive majores sive minores, inconsulto Romano pontifice a synodo provinciae judicari non posse: Absit enim, inquit, a nobis, ut privilegium primae et summae sedis sanctae Romanae ecclesiae pontificis pro sic parvi pendamus, ut controversias et jurgia tam superioris quam inferioris ordinis, quae Nicaeni et sacrorum conciliorum canones, et Innocentii atque aliorum Romanae sedis pontificum decreta in synodis provincialibus a metropolitanis praecipiant terminari ad vestram summam auctoritatem fatigandam ducamus, excipiunt tamen causas aliquas difficiliore, at si forte, inquit, de episcopis causa nata fuerit, unde certa et expressa in sacris regulis non habeamus iudicia, et ob id in provinciali, vel in comprovinciali nequeat examine definiri ad divinum oraculum, id est ad apostolicam sedem nobis inde est recurrendum.

Adrianus secundus Nicolai successor earumdem decretalium auctoritatem adducit in causa Hincmari Laudunensis. At Gallicani episcopi illarum nullam rationem habuerunt, et in Duziacensi concilio Hincmarum Laudunensem deposuerunt, qui cum istas decretales ad causae suae defensionem adduceret, Hincmarus in libro capitul. 55. cap. 43. et alibi receptos canones istis decretalibus praefereudos esse affirmavit. Posthaec cum Hincmarus Laudunensis provocasset ad Romanum pontificem Adrianum, is episcopos, qui Laudunensem Hincmarum damnaverant, Romani vocavit, conquestus insuper, quod in eum iudicium tulissent; at illi parere renuerunt, et Sardicensis concilii decretis adhaesere.

Nihilominus tamen cum Romani pontifices, his nihil obstantibus, episcopos Gallicanos Romam citarent, Carolus Calvus, seu potius Hincmarus nomine Caroli Calvi, egregiam scripsit epistolam, qua disciplinam a Nicaenis et Sardicensibus canonibus sancitam defendit, et novam illam fictis illis decretalibus inductam rejicit, et adversus eam solemniter protestatur.

Post haec tempora, sub tertia regum nostrorum dynastia, ita molles fuerunt Gallicani episcopi, ut saepe saepius passi sint episcopos Gallicanos apud Romanos pontifices primum adulari, et ab iisdem Romam vocari, ac ibidem iudicari contra canones antiquos, moresque in Gallia receptos; pontifices quoque Romani tunc temporis causarum omnium majorum, prima etiam instantia Romae iudicandarum, privilegium audacter sibi vindicarunt. Sic Leo nonus in epistola 4. ad Africanos, negat episcopos sine sententia Romani episcopi damnari posse vel deponi, quod inquit ex sanctis canonibus sit institutum, *quia omnium ecclesiarum majores et difficiliore causae, per sanctam et principalem beati Petri sedem a successoribus ejus definiendae sunt.* Gregorius septimus in dictatu magna confidentia affirmat, quod papa solus possit deponere episcopos, vel reconciliare. Ac demum Innocentius tertius jure divino depositiones, cessiones et degradationes episcoporum sibi compe-

tere adferuit; quin etiam eo res redierat tempore concilii Basileensis, ut levibus omnino de causis partes Romam vocarentur, etiam ante iudicium in provincia latum, utque post iudicium vel tempore iudicii frivole adpellaretur; cui malo remedium adferre conati sunt Basileensis concilii patres sessione 31. *Inoleverunt, inquit, hactenus intolerabilium vexationum abusus permulti, dum nimium frequenter a remotissimis etiam partibus ad Romanam curiam, et interdum pro parvis rebus et minutis negotiis, quamplurimi citari et evocari consueverunt, atque ita expensis et laboribus fatigari, ut nonnunquam commodius arbitrarentur jure suo cedere, aut vexationem suam gravi damno redimere, quam in tam longinqua regione litium subire dispendia. Sic facile extitit calumniosis opprimere pauperes, sic et beneficia ecclesiastica plerumque minus jure per litium anfractus obtenta sunt, dum justis possessoribus eorum, seu quibus illa de jure competebant, neque opes, neque facultates ad illos sumptus sufficere poterant, quos longinqua profectio ad Romanam curiam, et litis agitatio in eadem depescebant. Confunditur etiam inde ordo ecclesiasticus, dum ordinarii iudicibus sua iurisdictione minime servatur, quae attendens sancta synodus . . . statuit et decrevit, ut in partibus ultra quatuor diaetas a Romana curia distantibus, omnes quaecumque causae, majoribus exceptis in jure expresse enumeratis, et electionum ecclesiarum cathedralium, et monasteriorum, quas immediata subiectio ad sedem apostolicam devolvit, apud illos iudices in partibus, qui de jure aut consuetudine praescripta, vel privilegio cognitionem habent, terminentur, vel finiantur; et ne sub umbra adpellationum, quae nimium leviter et nonnunquam frivole hactenus interponi visae sunt, atque etiam in eadem instantia ad prorogationem litium saepe multiplicari, materia fovendis injustis vexationibus relinquatur. Statuit eadem sancta synodus, quod si quis offensus coram suo iudice habere non possit justitiae complementum, ad immediatum superiorem per adpellationem recursum habeat, nec ad quemcumque etiam ad papam omisso medio, nec a gravamine in quacumque instantia ante definitivam sententiam quomodolibet adpellatur, nisi forsitan tale gravamen extiterit, quod in definitiva sententia reparari nequiret, quo casu non alias ad immediatum superiorem licet adpellare; si vero quispiam a sedis apostolicae immediate subiecto, ad ipsam sedem duxerit adpellandum, causa per rescriptum usque ad finem litis inclusive in partibus committatur, nisi forte propter defectum justitiae, aut justum metum, etiam in partibus convicinis, de quibus in commissione exprinendis legitimo prius documento alias quam per juramentum legitime constiterit, apud ipsam sedem foret ipsa retinenda. Hujus sanctionis hic videtur esse legitimus sensus, statuit synodus, ne quisquam amplius Romam vocetur, aut ad Romanum pontificem ante iudicium ordinarii provocet, sed ut omnes causae, exceptis majoribus in jure expressis, et electionum ecclesiarum cathedralium et monasteriorum, primo in provincia iudicentur, deinde ut nulla fiat adpellatio a gravamine, sed tantum post iudicium terminatum, aut ne res statim devolvatur ad Romanum pontificem, omisso medio, hoc est, metropolitano vel primate. Denique ut si quis ab immediate subiecto sedi apostolicae ad eam adpellet, ut causa Romae non iudicetur,*

sed

sed in partibus committatur episcopis scilicet vicinis, nisi illic de justitia obtinenda desperetur, etiam in regionibus vicinis, et ne hujus exceptionis obtentu retinerentur Romae causae permultae: addit synodus, id non ex solo juramento, sed publico et authentico documento probari debere.

Porro in ista lege fit tantummodo mentio minorum causarum, et de majoribus nihil expresse sancitur, quod lubens agnosco cum eruditissimo facultatis parisiensis doctore. Cogor hic tamen paululum ab ejus expositione dissentire; haec enim verba, *exceptis causis majoribus in jure expresse denominatis*, sic ille interpretatur, ut velit iis tantum significari majores causas, quibus procul dubio episcoporum depositiones comprehenduntur, esse referendas ad apostolicam sedem post primum judicium; ego vero arbitror, mentem Basileensium patrum fuisse, ut illae statim ad Romanum episcopum referrentur, qui iudices in provincia daret ad eas judicandas. Ad id probandum, utor ipso illius auctoris ratiocinio: *Clausula ista, exceptis causis, etc. continet exceptionem generalis ejus legis, quae decreto stabilitur, vel nihil omnino clausula significat, vel certe id ipsum de causis majoribus negat, quod aliis de causis generali lege adseritur, quid vero lex generalis adserit, quid statuit reliquis de causis, scilicet, quod omnes et singulae causae apud illos iudices in partibus, qui de jure, aut consuetudine praescripta, privilegio illarum cognitionem habent, terminari et finire debeant.* Porro per voces istas *terminari et finire*, non intelligit concilium, ita causas istas esse terminandas, ut nullus sit adpellationis locus; constat enim ex sequentibus concilium concedere locum adpellationibus ad Romanam sedem, in istis causis minoribus, modo fiat post judicium latum. Sensus ergo est, ut *omnes et singulae causae minores judicentur in partibus apud illos iudices, qui de jure, aut consuetudine praescripta, vel privilegio illarum cognitionem habent, illaeso jure adpellationis.* Itaque negat clausula causas majores ita judicari debere, sed tantum a iudicibus delegari in partibus a summo pontifice. Duo quippe continet Basileensis de causis sanctio; alterum, ut nullum judicium, nisi in partibus tractetur; alterum, ne causae minores in prima, ut loquuntur, instantia deferantur ad Romanum pontificem: at supponit eadem sanctio causas majores recta ad Romanum antistitem deferri, qui iudices in partibus nominet. Superest, ut inquiramus, quid causarum majorum in jure expressarum nomine intellexerint Basileenses; sed hac de re vix ulla potest esse difficultas, namque certum est, hoc tempore depositiones episcoporum inter causas majores esse numeratas, hinc in concilio junguntur, cum causis electionum cathedralium et monasteriorum, *quas, inquit, concilium immediata subiectio ad sedem apostolicam devolvit.* Respondet doctor ille Parisiensis, hanc clausulam tantum afficere causas electionum cathedralium et monasteriorum, non causas majores, quae ideo tantum excipiuntur, quod per adpellationem, vel relationem ad sedem apostolicam devolvi possint. Verum uti observavimus idcirco tantum excipi non possunt causae majores a forma in minoribus causis observata, quum ipsae causae minores ad sedem apostolicam devolverentur ex ejus-

dem legis praescripto. Et certe non est potior ratio, cur causae electionum cathedralium ecclesiarum immediate devolvantur ad sedem apostolicam, quam causae, quae spectant depositiones episcoporum. Cum igitur Basileensis concilii sanctio illas immediate deferat ad pontificem, has etiam illuc deferri supponit. Verum veterat eadem lex, ne causae istae judicentur Romae, sed vult ad eas judicandas in partibus episcopos nominari, nisi propter defectum justitiae, aut metum, etiam in locis convicinis eadem lex, eodem prorsus modo promulgata est in pragmatica sanctione, ac demum in concordatis, ubi finis ejusdem legis ita se habet: *Si quis vero immediate subiectus sedi apostolicae ad eandem sedem duxerit adpellandum, causa remittatur in partibus per rescriptum, usque ad finem litis, videlicet usque ad tertiam sententiam conformem inclusive, si ab illis adpellari contigerit, nisi propter defectum denegatae justitiae, aut justum metum, et tunc committi debeat in partibus convicinis, et cum causarum expressione, quae etiam de illis legitime, alias, quam per juramentum coram iudicibus a sede apostolica deputatis constare debeat.* Tria habentur in concordatis, quae non sunt in decreto Basileensi. Primum immediate subiectis Romanae sedi triplex conceditur iudicium in partibus, si adpellarent, quorum unumquodque est per iudices delegatos a pontifice. Secundo, non permittitur pontifici retinere ullam causam, sed jubetur in casu defectus justitiae, aut metus, jus convicinis episcopis tribuere. Tertio pragmatica jubet, ut iudices delegati in convicinis locis prius inquirant, num defectus justitiae, aut metus legitimus sit, si iudicium iteretur in partibus. Porro verbis hisce, *qui immediate subiectus*, episcopos comprehendendi nullus dubito, licet contrarium adferat Parisiensis doctor a nobis laudatus, qui ut sententiam suam prober, ait vetari per eandem legem, ne quis omisso medio ad sedem apostolicam provocer; unde concludit, eos, qui hic dicuntur immediate subiecti sedi apostolicae, non esse quosvis episcopos, sed vel eos, qui exempti dicuntur, vel primates et metropolitanos nonnullos. Verum ista ratio non convincit; nam cum hic vetatur, ne omisso medio provocetur ad Romanum pontificem, agitur de causis minoribus, non de majoribus, quae relictæ ad pontificem deferuntur.

Ut igitur dicam id, quod sentio, non existimo per Basileensem synodum, et per concordata restitutam fuisse penitus primam illam episcoporum iudicandorum formam. Verum non propterea sanctionem Basileensis concilii improbo, fecit enim id, quod tunc temporis illi licebat, ne scilicet iudicia episcoporum extra provinciam excurrerent, et ad tribunal curiae Romanae deferrentur; sed ut in provincia, aut saltem in finitimis locis iudicarentur, atque ita pontifici Romano, et ejus curiae umbram tantum potestatis contulit, revera autem episcopis provinciae et finitimis omnem omnino iudicandi potestatem commisit.

At non ita se gessit concilium Tridentinum, nam illud omnem prorsus iudicandorum episcoporum potestatem episcopis aliis ademit, et soli pontifici Romano refer-

reservavit, sessione vigesima quarta de refor. cap. 5., cujus haec sunt verba: *causae criminales graviores contra episcopos, etiam haeresis, quod absit, quae depositione, aut privatione dignae sunt, ab ipso tantum summo pontifice cognoscantur et terminentur. Quod si ejusmodi sit causa, quae necessario extra Romanam curiam sit committenda, nec uni prorsus ea committatur, nisi metropolitanis, aut episcopis a beatissimo papa eligendis: haec vero commissio et specialis sit, et manu ipsius sanctissimi pontificis signata, nec unquam plus his tribuat, quam ut solam facti instructionem summam processumque conficiant, quem statim ad Romanum pontificem transmittant, reservata eidem sanctissimo sententia definitiva.* Hoc unum, imo et praecipuum videtur ex his capitibus disciplinae in Tridentino sancitae, quod a Gallicana ecclesia improbatum fuit. Oratores certe regis christianissimi illud aperte rejecerunt. *Caput, inquit, quod incipit, causae criminales, non placet, adversatur enim antiquissimo juri regio, et ecclesiae Gallicanae privilegiis, quibus cavetur, ne quis etiam volens extra regnum, a quoquam ex quacumque causa in jus vocari, nedum condemnari possit.* Cardinalis item a Lotharingia licet mollius et obturcius intercessit, dicens *illud sibi tantum placere habita ratione temporum, quod ita sit conceptum, ut christianissimi Franciae regni privilegiis, juribus, et sacris constitutionibus nihil praejudicii adferat.* Cumque accusaretur a proceribus senatus Parisiensis, quod multa decretis reformationis inseri passus esset, ecclesiae Gallicanae juribus contraria. *Hoc uno solo verbo causam suam defendit, inquit Polanus, in congregatione diei 10. Novemb. ; quum legerentur decreta publicanda in sessione undecima, reservata fuisse jura et auctoritatem regis Galliae, et privilegia ecclesiae Gallicanae.* Quod quidem Lotharingii factum ego probare minime possum, nam specie tenus illaesa esse volebat jura ecclesiae et regni, revera autem consentiebat iis, quae illa penitus evertiebant. Verumtamen concilii Tridentini decreta disciplinam spectantia, in Gallia minime recepta sunt, et tantum abest, ut in hac revim habuerint, quin e contra Galli antiquam disciplinam restaurare conati sunt. Sic haud multo post anno 1569. senatus Parisiensis cardinalem Castellonium episcopum Bellovacensem, laesae majestatis et haereseos accusatum, judicio Rhemensis episcopi metropolitani ejus, et episcoporum provinciae commisit, vetans, ne extra regnum ulla ratione posset praefatus cardinalis extrahi, cavens insuper, ut, hujus senatus consulti peculiaris esset codex, quo innotesceret, omnibus mentem fuisse senatus *servare libertatem ecclesiae Gallicanae, salva in omnibus reverentia debita summo pontifici et sedi apostolicae.*

Haud leve tamen vulnus inflictum fuit libertati ecclesiae temporibus Richelii cardinalis, quum is breve quoddam apostolicum obtinuit ab Urbano octavo, a quo quatuor episcopi Gallicani sunt delegati, quorum opera episcopos quosdam ex Aquitania et Aremorica majestatis reos deici procuravit, idque ad tempus tulit clerus Gallicanus; verum annis circiter postea octodecim, in cleri Gallicani conventu anni 1650. advertentes Gallicani episcopi rem in exemplum trahi posse, nisi ob-

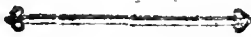
sta-

starent : apud nuntium summi pontificis instrumento publico, adversus litteras Urbani, et ea, quae inde sequuta erant, protestati sunt. *Integro semper, inquit, et minime interpolato ecclesiae usu permanente, ut graviores episcoporum causae, quae merito inter majores positae sunt, nonnisi ab episcopis provinciarum pro more congregatis, vocatis etiam, sicubi opus fuerit, ad numerum canonicum adimplendum vicinioribus juxta Sardicensis oecumenicae synodi, atque aliorum, seu conciliorum, seu pontificum canones et decreta traerentur, examinentur, judicentur, salva semper ad Romanam sedem adpellandi facultate.* Scripserunt in eandem sententiam ad Innocentium X., rogantes, ut inflicto sibi vulneri remedium adhiberet, caveretque, ne quid deinceps simile tentaretur. Ad omnes quoque Galliae antistites encyclicam miserunt epistolam, eos de rebus a se modo gestis certiores facientes, ac insuper hortantes, ne ejusmodi pontificum brevia, si quae emitterentur, reciperent. Haec omnia monumenta studiose recollecta, et elegantibus observationibus illustrata, legere est apud Gerbasium.

Eadem disciplina videtur attentata in Jansenii causa, et quidem bis, primum, quum episcopi Gallicani, nullo lato de quinque propositionibus judicio, a sede apostolica judicium poposcerunt, haec praefati *majores causas ad sedem apostolicam referre, solemniter ecclesiae mos est, quem fides Petri nunquam deficiens perpetuo retineri pro jure suo postulat, aequissimae huic legi obsequentes, de gravissimo circa religionem negotio sanctitati suae scribendum esse censuimus.* Verum ipsi antistites factum hoc suum post haec anno 1660. excusant, eo quod tunc temporis synodus, aut conventus generalis cleri Gallicani haberi non potuisset, et ideo necesse fuisset ad ejusmodi remedium recurrere. Deinde vero iterum a Romanis attentata est libertas episcoporum in causa quatuor episcoporum, qui accusabantur, ut minus obsequentes constitutioni Innocentii X. et Alexandri VII. circa quinque propositiones emissas. Tunc enim rex christianissimus petiit a pontifice Alexandro VII., ut duodecim episcopos in Gallia nominaret, qui de quatuor episcopis, omni adpellatione remota, judicarent. Responsum est a Romanis, mentem pontifici fuisse, ut unum nominaret, vel ut exsequutorem tantum judicii Romae lati, in gratiam tamen regis christianissimi tres ab eo nominandos, sed qui ut meri exsequutores agerent. Hanc responsum indigne tulit rex christianissimus, cui deinceps pontifex in speciem voluit satisfacere novem episcopis delegatis, qui denuntiarent quatuor episcopis, ut infra duos menses formulam in Jansenium sine addito subseribendam proponerent, aut scirent, se ecclesiarum suarum ingressu interdicens, et episcopali autoritate privandos. His insuper addidit, nullam adversus istos recusationem licitam fore, permisitque ei, qui inter commissarios antiquior esset, ut in eorum locum, qui nollent istud judicium suscipere, alios subrogaret. Adversus istud concilium, quo tam manifeste episcoporum jura et libertas ecclesiae violabantur, non modo reclamaverunt quatuor episcopi, qui encyclicam ea de re episto-

lam ad alios episcopos miserunt; sed et multi alii communem causam hanc esse cernentes, Alexandri VII. factum indigne tulerunt, et ad successorem Clementem IX. litteras misere, in quibus de forma iudicii haec habent. *Abst, inquit, ut eis fides adhibeatur, qui minus caute disseminant sanctitatem vestram novo et inusitato modo in eos acturam. Remota est haec suspicio ab episcopis Gallicanis, quibus solemne est non nisi canonice judicari, et a summis pontificibus semper benignius excipi.* Idem deinde in epistola ad regem christianissimum disertius mentem suam aperit, et protestantur episcopos in prima instantia non posse ab aliis judicari, quam a duodecim episcopis non electis, sed e propriis provinciis adsumptis praeside metropolitano, qui numerus episcoporum, si non reperitur in provincia episcopi, cujus agitur causa, advocandos esse vicinos. His exostulationibus rex motus egit cum Clemente IX., ut iudicio omisso ad episcopos accusatos, a quibus litteras innocentiae suae testes acceperat, amice scriberet.

Nec vero episcoporum tantum, de quorum causa hic agitur, haec est sententia, sed et doctorum Parisiensium, qui solemniter hanc esse suam mentem declararunt, in articulis Parisiensis facultatis oblatis regi et senatui Parisiensi anno 1663., et utriusque autoritate confirmatis: sic igitur se habet art. 6. *de Frinam facultatis esse non probare, nec unquam probasse propositiones ullas regis christianissimi, auctoritati et germanis ecclesiae Gallicanae libertatibus et receptis in regno canonibus contrarias, Verbi gratia, quod summus pontifex possit deponere episcopos adversus eosdem canones, id est, adversus formam canonibus praescriptam, ubi veluti certissimum ac praecipuum libertatum Gallicanarum caput, proponitur, depositiones episcoporum; non ex novo jure pontificio, sed ex antiquis ecclesiae canonibus esse celebrandas, hoc est, a metropolitano et synodo provinciae.*

CAPUT II.

In quo ex factis colligitur, quae fuerit forma judiciorum ecclesiasticorum.

§. I.

Referuntur et examinantur judicia, quae synodum Nicaenam praecesserunt.

Quae debuerit esse secundum canones forma judiciorum ecclesiasticorum capite superiori diximus, nunc vero inquiramus, quanam fuerit observata, et utrum usus et consuetudo cum legibus ipsis consentiat. Primum autem de illo tempore agendum, quod canones ipsos ac leges ecclesiasticas, hoc est, concilium Nicaenum praecessit, examinandumque, quanam tum temporis consuetudo vigerit. Contendunt Bellarminus, Baronius, Davidius, Lupus et alii, tum temporis majores episcoporum causas ad pontificem Romanum fuisse saltem per adpellationem delatas; nos vero exemplis ræox in medium proferendis, docebimus causas omnes, tum temporis in partibus fuisse terminatas, nec ullam damnatis provocationem ad Romanum pontificem fuisse concessam; ita ut si quem in crimen prolabi contingeret, eum fuisse compulsam causam apud episcopum suum agere, aut si episcopus esset apud synodum provinciae, cui praererat metropolitanus episcopus, aut saltem si gravior esset causa, tum apud episcopos provinciae, tum apud finitimos, a quibus provocari minime poterat: quod ut probemus, singula exempla judiciorum ecclesiasticorum, tum temporis habiturum percurrenda sunt.

De Marcione.

Primum et antiquissimum judicium, cujus extat memoria, latum est adversus Marcionem: is damnatus a patre suo, Romam post Hygini pagae mortem confugit. Hinc Bellarminus lib. 2. de Rom. pontifice adpellationum usum tunc obtinuisse sibi fingit. Verum aberrat toto caelo, nec enim Marcion petiit causam suam Romae retractari, aut de integro judicari, sed tantum deprecatus est se in communionem recipi. Quid vero tum fecit ecclesia Romana, an arrogavit sibi jus rescindendi judicii, aut causae retractandae? Nihil minus; hoc enim a senioribus, qui tum Romae erant, Epiphanio teste, cui hujus rei memoriam debemus, responsum tulit Marcion: *Nos injussu venerandi patris tui facere illud non possumus, una* *siqui.*

siquidem fides est, et animorum una consensus. Neque contra spectatissimum collegam patrem tuum quidquam moliri possumus. Ergo presbyteri illi Romani edocti erant ab apostolis, et eorum successoribus, non posse Romanum clerum aut episcopum, hominem ab alio episcopo communionem privatum, sine hujus episcopi jussu, vel assensu communioni restituere. Quod si credidissent appellationis, aut revisionis jus sibi jure divino competere, sine episcopi assensu confugientem ad se Marcionem judicare potuissent, aut saltem causam ejus retractandam decernere. Nec dicas, Marcionem communioni restitutum a Romanis, ut testis est Tertull. lib. de praescript. cap. 30. *Postmodum, inquit, idem Marcion poenitentiam confessus, cum conditioni datae sibi occurrit, ita pacem recepturus, si caeteros, quos perditioni eruditisset, ecclesiae restitueret, morte praeventus est.* Qui enim id dicunt, advertere non videntur Marcionem a patre non esse excommunicatum ob haeresim; sed quod virginem corrupisset; et tunc tantum ad Cerdonem defecisse, cum viderit sibi communionis spem esse preclusam. Porro conditio, de qua loquitur Tertullianus, diu post id tempus ei oblata est Eleutheri temporibus, pro bono pacis, et ad multorum salutem. Videtur autem, ante istud tempus restitutus fuisse communioni parente suo scilicet assentiente; alioquin enim non fuisset receptus, nec recipi debuisset, ut constat ex seniorum istorum responso. Quod autem dixi, eum inter Hygini et Eleutheri pontificatum receptum fuisse in communionem a Romanis consentiente patre, ex Tertulliano colligitur, qui dicit, eum *sub Eleuthero cum ducentis H. S. suis, quae ecclesiae intulerat, novissime in perpetuum dissidium relegatum.*

De causa Asianorum circa diem paschae.

Antiquissima, quorum memoria extat, concilia provinciarum ea sunt, in quibus actum de celebratione paschae. Cum enim varia esset inter ecclesias disciplina circa celebrationem paschae, per provincias celebrata sunt concilia, sine jussu et assensu Romani pontificis, et in iis uniuscujusque provinciae episcopi disciplinam, quae sibi magis arridebat, sanciverunt.

Cum autem Victor Romanus episcopus in Asianos commotus eorum a communionem suam removisset, non modo Asiani episcopi, hanc ejus excommunicationem irritam esse duxerunt, sed et alii multi episcopi, ac praesertim Irenaeus et Galli, qui eandem cum Romana ecclesia disciplinam sequebantur, ejus factum acriter reprehenderunt, *Victoremque, inquit Eusebius, monuerunt, ut ea potius sentire vellet, quae paci et unitati, charitati que erga proximum congruebant.* Extant etiamnum, inquit idem, eorum litterae, quibus *Victorem acerbius perstringunt:* quod si tum temporis in more positum fuisset nihil gravius ad disciplinam pertinens, sine Romani pontificis autoritate decernere, si Victori licitum fuisset iudicium in Asia retractare, si Asiani debuissent parere iudicium a Romano episcopo latis,

immerito episcopi catholici *Victorem acerbe* perstrinxissent, quum potius *Asiani* fuissent reprehendendi, qui quidem contra ejus jura et privilegia, nec non contra consuetudinem apostolicam, ut adversarii volunt, tam audacter peccassent. Porro excommunicatio a *Victore* lata non probat eum ullam in *Asianos* jurisdictionem habuisse, quum omnes pariter episcopi ex veteri consuetudine possint se ab aliorum communionem fecernere, cum fidei aut disciplinae ecclesiasticae meritum id postulat. Adde, quod caeteri episcopi cum *Asianis* communicare non cessarunt.

De Fortunato et Felicissimo.

Nulla orbis pars est, quae veteris disciplinae a nobis antea expositae plura subministret exempla, quam *Africa*. Haec habemus in epistolis *Cypriani*. Primum est *Fortunati et Felicissimi*, de quibus scripta est epistola 55., qua constat *Fortunatum et Felicissimum* excommunicatos fuisse, tum propter alia crimina; tum praecipue quod *christianos*, qui persecutionis tempore idolis sacrificaverant sine poenitentia in pristinum statum restituendos esse contenderent. Constat deinde *Fortunatum* privato cuidam se adjunxisse, a quo cum aliis quatuor *Felice* scilicet, *Jovino*, *Maximo*, et *Reposito* ipse creatus est episcopus: *Hi quinque*, inquit *Cyprianus*, *cum paucis sacrificatis, vel male sibi consciis, Fortunatum sibi pseudoepiscopum cooptarunt*. De *Felicissimo* quidem non constat, an episcopus fuerit; certum tamen est ipsum communionem cum aliis quinque episcopis habuisse, imo illum propterea contendisse, non potuisse sibi communionem interdicti jactando insuper viginti quinque episcopos a suis partibus stare, quod refert, ac refellit ibidem sanctus *Cyprianus*, porro *Cornelius Romanus* episcopus, nec de causa istorum *Romae* judicavit, nec ejus retractationem decrevit, imo nequidem illos, utpote damnatos ab episcopis suis, audire voluit. De illorum autem confugio sic judicat *Cyprianus* in praefata epistola ad *Cornelium*. *Navigare audent*, inquit, *ad Petri cathedram, atque ad ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta, est a schismaticis et profanis litteras ferre*. Quae autem causa veniendi, et pseudoepiscoporum contra episcopos factum nunciandi: aut enim placet illis, quod fecerunt, et in suo scelere per everant; aut si displicet et recedunt, sciant, quo revertantur: nam cum statutum sit omnibus nobis, et aequum sit pariter, ac justum, ut uniuscujusque causa illic audiatur, ubi est crimen admissum; et singulis pastoribus portio gregis sit adscripta, quam regat unusquisque et gubernet, rationem sui actus domino redditurus; oportet utique eos, quibus praetulimus, non circumcursare, nec episcoporum concordiam cohaerentem sua subdola et fallaci temeritate collidere; sed agere illic causam suam, ubi et accusatores habere, et testes sui criminis possint; nisi si paucis desperatis et perditis, minor videtur esse autoritas episcoporum in *Africa* constitutorum, qui jam de illis judicaverunt, et eorum conscientiam multis delictorum laqueis vinctam, ju-

dici

dicii nuper gravitate damnarunt. Jam causa eorum cognita est, jam de eis dicta sententia est. Nec censurae congruit sacerdotum mobilis, atque inconstantis animi levitate reprehendi

Hic omnia ponderanda sunt, enim vero si jure statutum, vel in more positum fuisset, ad sedem Romanam per appellacionem, aut ad revisionem causae obtinendam confugere, confugium Felicissimi et sociorum ejus temerarium non pronuntiaret Cyprianus; *navigare audent ad Petri cathedram.* Nec diceret secundum statutum Africani concilii *uniuscujusque causam illic audiendam, ubi crimen est admissum, non debere subditos dioecesi Africanae, circumcursare, sed agere in Africa causam suam, quia ibi et accusatores haberi et testes possint:* non diceret, standum esse sententiae adversus illos prophanos prolatae, ne sententia sacerdotum mobilis, atque in constantis animi levitate, reprehendatur.

Ex quibus colligere est, quantum aberraverit recens scriptor, dum contendit haec Cypriani scripta nihil ad episcoporum causas attinere. Enimvero decretum, de quo loquitur Cyprianus, universalissimum erat, ut patet ex illo verbo *uniuscujusque*, quod tam ad episcopos, quam ad presbyteros spectat; addit quoque hujus decreti causam, quae generalis est, *neceffe est, ut, ubi negotia tractentur, ubi scelerum testes, atque reorum accusatores esse possunt.* Nec opponas illa verba: *oportet utique eos, quibus praesumus, non circumcursare, nec episcoporum concordiam cohaerentem sua subdola et fallaci temeritate collidere.* Nam per eos, quibus praesumus, intelligi possunt singuli provinciae episcopi, iudicio episcoporum in concilio provinciali congregatorum obnoxii. Nec iterum dicas solum Felicissimum, qui presbyter erat, Romam ivisse, non vero Fortunatum. Etsi enim in epistola Cypriani non habeatur Fortunatum Romam navigasse, hinc tamen non potest concludi, nullos ex iis desperatis episcopis Romam una cum Foelicissimo confugisse, quidni enim ex illorum numero, quorum caterva stipatus erat Foelicissimus, nonnulli fuerint ex his naufragis, a quibus ordinatus fuerat Fortunatus.

Ad haec, etsi deinus Fortunatum Romam non ivisse, non tamen sequitur eum ad Corneliu[m] non confugisse, id enim egit per litteras a legatis suis delatas, de quibus Cyprianus hic loquitur: *de istis vero quid dicam, qui nunc ad te cum Foelicissimo omnium criminum reo navigaverunt, legati a Fortunato pseudoepiscopo missi, tam falsas ad te litteras afferentes, quam est et ipse, hujus litteras ferunt, falsus, quam est ejus peccatorum multiplex conscientia, quam execrabilis vita, quam turpis est.* Igitur Fortunati episcopi non secus ac presbyterorum confugium rejecit Cornelius et temerarium pronuntiavit Cyprianus; quamobrem huc respicientes patres Africani concilii in epistola ad Coelestinum, de qua supra, sic loquuntur tom. 2. Conc. col. 1575. *Presbyterorum quoque et sequentium clericorum improba refugia, sicut te dignum est, repellat sanctitas tua, quia et nulla patrum definitione, hoc ecclesiae derogatum Africanae, et decreta Nicaena, sive inferioris gradus clericas, sive ipsos episcopos, suis metropolitanis apertissime commiserunt, prudentissime enim justissimeque viderunt, quaecumque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda,*

da, unicuique provinciae gratiam spiritus sancti non defuturam, qua aequitas a Christi sacerdotibus et prudenter videatur et constantissime teneatur.

De Marciano Arelatenfi.

Idem Cyprianus Epist. 67. ad Stephanum Romanae urbis episcopum didicisse se testatur, Marcianum Novatiano sese conjunxisse, ideoque Stephanum rogat, ut ad Arelatenses scribat in hunc modum: *Dirigantur in provinciam et ad plebem Arelatae consistentem a te litterae, quibus absente Marciano alius in locum ejus substituat*: quo loco supremam Romani pontificis in episcopis abdicandis, etiam primae cognitionis iudicio potestatem probari posse, censent Baronius, Bellarminus et Davidius. At si res propius examinetur, constabit isto exemplo minime laedi antiquam illam disciplinam a nobis superius expositam.

Primum enim non est omnino certum, Marcianum ab episcopis Gallis iudicatum non fuisse: sic enim de eo loquitur Cyprianus, *nec sic agat, inquit, scilicet Marcianus, quasi ipse iudicaverit de collegio episcoporum, quando sit ab universis sacerdotibus iudicatus*. Quamvis enim ibi Gallorum nulla fiat mentio, cum tamen ab omnibus episcopis iudicatus dicatur, cur ab hoc iudicio Galli excludantur, non video? Quod si Galli Marcianum jam iudicaverant, factum est id, quod adserit Davidius, Cyprianum Stephano primam hujus causae cognitionem adjudicasse.

Verum dato, quod a nemine abstentus fuisset, hinc tamen non sequitur Cyprianum agnovisse Stephanum primam hujus causae cognitionem ad se trahere posse. Enimvero manifeste declarat, non fuisse necesse Marcianum a quoquam damnari, aut ullam synodum in ipsum congregari. Quid enim egisset synodus adversus ipsum congregata? An in Novatianum dogma jam proscriptum in concilio plurimorum episcoporum, ut ait Cyprianus, sententiam protulisset? *Verum servandus erat honor antecessorum Lucii et Cornelii, qui pleni spiritu Dei dandam esse pacem censuerant, quam rem, inquit Cyprianus, omnes omnino ubique censuimus*. An synodus Marcianum in numero schismaticorum esse convinceret? Verum palam se fatebatur, cum eodem Cypriano teste *collegio episcoporum* insultaret. Cum jam pridem iactaret, et praedicaret, quod Novatiano studens, et ejus perveraciam sequens, a communione se ecclesiastica segregasset: quum episcopis illuderet, et de maiestate ac dignitate ecclesiae iudicaret? An demum synodus Marcianum deposuisset? Verum jam depositionem ipse suam pronuntiavit: a communione se ecclesiae segregans, *a catholicae ecclesiae unitate, atque a corporis nostri, ait idem Cyprianus, et sacerdotii consensione disjungens teneusque haereticae praesumptionis clarissimam pravitatem*.

Igitur Cyprianus non rogat Stephanum, ut iudicet Marcianum, sed declarat ipsum ad Novatianos defecisse, quemadmodum Faustianus episcopus jam ad eum scripserat, eumque rogat, ut ad plebem Arelatensem impietate Marciani commo-

tam;

tam; sed tamen societatem cum ipso adhuc servantem, litteras scribat, ut rupta omnino cum Marciano societate, alius in ejus locum eligatur episcopus; atque hic est horum Cypriani verborum genuinus sensus: *dirigantur in provinciam*, etc. hoc est, ad episcopos et plebem litterae mittantur, ut absentium Marcianum deiciant, et alium in ejus locum ordinent. Et sane Faustinum Lugdunensem episcopum non ideo ad Romanum episcopum de Marciano scripsisse, quod existimaret ad Solitarium papam confugiendum esse pro episcoporum depositione, ut existimat Davidius, hinc constat, quod ad Cyprianum quoque scripserit: sicut ergo ex eo, quod Galli auxilium Cypriani imploravere, non licet concludere, Marciani causam ad Cypriani tribunal delatam fuisse; ita ex eo, quod ad Stephanum scripserint, non sequitur delatam esse Marciani causam ad Stephani tribunal, ut ab eo tamquam a supremo causarum episcopalium arbitro judicaretur. Praeterea sanctum Cyprianum non existimasse, solum esse Romani pontificis sententiam dicere in causa Marciani, argumento est, quod nominatim testatur, id ad omnes episcopos pertinere: *Cui, inquit, rei nostrum est subvenire et consulere, frater charissime, qui divinam clementiam rogantes, et gubernandae ecclesiae libram tenentes, sic censuram rigoris peccatoribus exhibeamus, ut tamen lapsis erigendis et curandis vulneratis, bonitatis et misericordiae divinam medicinam non denegemus.*

Itaque Cyprianus hortatur Cornelium ad Marcianum expellendum non ob singularem ecclesiae Romanae praerogativam, sed ob eam, quae omnibus quidem episcopis, praecipue tamen Romano ob primatum, incumbit sollicitudinem. Quia quum unus sit omnium episcopatus in plures concordi numerositate diffusus, unusquisque ecclesiis sibi vicinis laborantibus debet succurrere, et si contingat earum episcopos, a fide desciscere, cunctos oportet curam gregis, qui ipsis commissus fuerat, suscipere; *etsi, inquit ibidem Cyprianus, multi pastores sumus, unum tamen gregem pascimus.*

Hoc Marciani exemplum adducit Christianus Lupus, et eas Quenellii circa illud observationes reprehendit cap. 3., ac pro more suo totidem errores esse dicit. Verum ipse ubique ferme labitur. Dixerat Quenellius Gallicos episcopos idcirco aliorum auxilium implorasse; quia nihil audebant adversus hominem potentem, cum nec id temporum ratio sineret, cumque plebs Arelatensis episcopum tueretur ac defenderet. Ad primum regerit Christianus Lupus episcopos Gallos adeo fuisse generosos, ut suis clamoribus Galliam permoverint, et Marcianum apud vicinum metropolitam detulerint, atque non id negat Quenellius, verum illud dicit non auctos esse eos, illum ecclesia ejicere; et alium in ejus locum ordinare. Ad secundum ait temporum rationem tulisse, ut de ista causa referrent ad sedem apostolicam; ergo etiam, inquit, ut judicarent. Respondeo, id non sequi, quia ut judicarent, episcopos in unum convenire oportebat, quod erat difficilius isto tempore; *at inquit Lupus, quin relationes istae fuerint synodales non est dubitandum.* Imo verisimile est eas ejusmodi non fuisse. Nam Cyprianus significat litteras a Faustino, et a reliquis episcopis seorsim emissas. *Significans, inquit, ea, quae nobis utique nuntia-*

ta jam ab eo, quam a caeteris coepiscopis nostris in eadem provincia constitutis. Mitto, quod idem Lupus negat, plebem Arelatensem adhaesisse Marciano, namque etsi libens illi concedam, nonnullos e plebe Marciani severitatem non tulisse, quod unum ostendunt Cypriani verba, dubitari tamen nequit, quin eum pro episcopo omnes haberent, ac plerique ex iis illi adhaerent, alioqui nihil opus fuisset, ad eum expellendum externorum auxilium implorare.

Quartum, ut ipse putat in Quenellio errorem reprehendit Lupus, quod dixerit, eos ab exteriorum provinciarum episcopis praecipueque a Romano et Carthaginiensi opem imploravisse, atqui immerito id errorem vocat, quod diserte Cyprianus adserit. Ait enim Faustinum bis ad se scripsisse, semel quidem quum primum scripserat ad Cornelium, atque iterum paulo autequam Cyprianus hanc epistolam scriberet. Quomodo autem ad Stephanum Cyprianum, et alios pertinuerit, ista causa explicat Cyprianus: *His verbis sufficiat, inquit, multos illic e fratribus nostris annis istis superioribus excessisse, sine pace, vel caeteris subveniantur, qui superjunt, qui et diebus et noctibus ingemiscunt, et divinam ac paternam misericordiam deprecantes, solatium nostrae opitulationis exposcunt, nostrae opitulationis, id est, ut observat Rigaltius, tam suae, quam Stephani. Idcirco enim, pergunt Cyprianus, copiosum corpus est sacerdotum concordiae mutuae glutino, atque unitatis vinculo copulatum, ut, si quis ex collegio nostro haeresim facere, et gregem Christi lacerare ac vastare tentaverit, subveniant caeteri, et quasi pastores utiles et misericordes, in gregem colligant oves dominicas.* Eat nunc Lupus, et dicat ad Carthaginiensem antistitem, Gallia quid pertinet, et hoc sibi responsum habeat: omnibus episcopis, in solidum ecclesiam esse commissam, qui proinde subvenire debent laboranti gregi, in quacumque tandem regione sit, et cuilibet ejus parti. At, inquit Lupus, *ex eodem Cypriano unicuique portio gregis est ascripta, quam curare debet, rationem sui actus domino redditurus.* Respondeo, id ita esse, nec quidquam Christiani Lupi placitis magis adversari, quam hocce Cypriani effatum. Verum illud intelligendum de ordinaria lege, non de extraordinario casu, quum ecclesia est in periculo, ut tum Arelatensem fuisse arbitratur Cyprianus. Et quidem Lupus, haud diffiteretur Cyprianum hac de causa curam hujus rei suscepisse. Cur ergo non similiter fateretur Stephanum ob eadem causam debuisse curam ejus gerere: cum de illo, non secus, ac de se loquatur Cyprianus, et ne verbo quidem significet eam peculiari aliqua ratione ad Stephanum pertinere. Observat praeterea Quenellius, hic non agi de depositione, sed de excommunicatione. Opponit Christianus Lupus agi de depositione, cum mentio fiat de episcopo in ejus locum substituendo. At non negat absolute Quenellius in epistola Cypriani mentionem fieri de depositione; sed contendit Cyprianum postulare tantummodo a Stephano, ut Marcianum a sua communione separatum esse delectet; ac deinde ut moneat episcopos vicinos, et plebem Arelatensem, ut eum deponant, quippe cum necdum videretur a communione Stephani et aliorum episcoporum absentis, necesse erat litteras a Stephano dirigi, quibus abstineretur, ut episcopi provinciae cernentes cum excommunicatum.

ab episcopis maguarum sedium eum deponerent, et in ejus locum alium substituerent. Itaque futurum erat, ut Stephanus Marcianum excommunicatum per litteras non deponeret, sed deponendum esse significaret episcopis provinciae et plebi Arelatensi, ex consilio sancti Cypriani.

Non est porro, quod glorietur idem Christianus Lupus, se virum eruditissimum Rigaltium sententiae suae patronum habere; is enim in notis suis eodem prorsus modo, quo nos antea Cypriani mentem exposuit, et omnes Lupi Christiani opiniones rejicit: ejus igitur verba, hic a nobis coronidis vice ascribentur. *In hac*, inquit, *Marciani episcopi Arelatensis causa, si jus abstinenti, sive excommunicandi competeat soli episcopo Romano, cur Faustinus episcopus Lugdunensis Cypriano episcopo Carthaginiensi longe dissito, semel atque iterum significat ea de Marciano, quae jam utique Faustinus ipse et alii ejusdem provinciae episcopi nuntiaverant Stephano proximiori, et omnium episcoporum principi. Dicendum igitur factum id fuisse, aut per negligentiam Stephani, aut quod magis videtur per disciplinam, quae tunc in ecclesia vigeat, ut omnes quidem in circumpositis locis, sed praesertim urbium clarissimarum episcopi in commune consulerent ecclesiae, viderentque, ne quid detrimenti res christiana catholica caperet. Itaque super isto Marciani Arelatensis facinore Lugdunensem episcopum ad Romanum et Carthaginensem dedisset litteras; istum vero, ut remotissimam dedisset vicissim suas ad Romanum, ut fratrem et collegam, qui in propinquo facilius posset de negotio cognoscere, et statuere: et post haec ad haec verba unum tamen gregem pascimus. Cujus salutis cura, inquit: non ad te tantum o Stephane pertinet, verum etiam ad nos, qui tibi sumus coepiscopi. Unum gregem dicit, ut supra, unitatis vinculo copulatum: et lib. de unit. ecclesiae. Episcopatum dicit esse unum, cujus a singulis in solidum pars tenetur. Ac demum idem Rigaltius observatione ultima, quam ex aequo, inquit, vivebat Carthaginiensis cum Romano, nimirum ut solet inter fratres et collegas.*

De Basilide et Martiali.

Tertium exemplum ex Cypriano petitur jactant mirum in modum Bellarminus, Davidius, et alii; desumitur ex epistola ejusdem Cypriani sexagesima-octava ad clerum et populum Hispaniae. *Basilides*, inquit, *post crimina sua detecta, et conscientiam etiam propria confessione nudatam Romam pergens, Stephanum papam longe positum, et gestae rei ac tacitae veritatis ignarum fefellit, ut exambiret injuste se reponi in episcopum, de quo fuerat depositus. Sed res paulo fusius narranda. Basilides et Martialis ambo erant Hispaniae episcopi, in quos propter crimen idolatriae depositionis sententia lata fuerat in provinciali synodo: in locum saltem Basilidis alius erat suffectus: nihilominus Basilides Romam perrexit, et a Stephano in communionem receptus, ab eo litteras communionis obtinuit, quibus munitus*

in Hispaniam reversus, ambiit episcopatum recuperare. Tum Hispani Cyprianum consuluerunt, quid sibi factu opus esset. Respondit Cyprianus, nihil obstante Stephani sententia, ordinationem episcopi in Basilidis locum substituti; non posse rescindi, Basilidemque suo ad Romanam ecclesiam confugio nihil aliud profecisse; quam ut cumlaret delicta delictis. *Hoc eo pertinet, inquit Cyprianus, ut Basilidis non tam abolita sint, quam cumulata delicta, ut ad superiora ejus peccata, etiam fallaciae et circumventionis crimen accesserit.* Et ibidem: *nec rescindere ordinationem jure perfectam poterit, quo Basilides post crimina sua detecta, et conscientiam etiam propria confessione nudatam, Romam pergens, etc.* Ex quibus patet primo, non fuisse tum in more positum adpellare ad pontificem Romanum, alioquin Hispanis non visum istud fuisset insolitum. Secundo, adpellatio ad Romanum episcopum, si quae fuisset, non habebat suspensivum effectum, ut loquitur Lupus; alioquin Hispani episcopi in locum Basilidis alium non ordinassent. Tertio, constat Cyprianum et Hispanos ratum habuisse iudicium in provincia latum adversus Basilidem et Martialem, nec per sententiam Romani pontificis ordinationem ejus, qui post Basilidem fuerat ordinatus, rescisam fuisse. Quarto, Cyprianum existimasse iudicium a synodo provinciae latum esse supremum, nec rescindi posse a Romano pontifice, sive in casu adpellationis, sive per revisionem.

Respondent, sic censuisse Cyprianum, quia iusta erat depositio Basilidis, et iusta ordinatio Sabini in ejus locum. Verum haec responsio difficultatem non tollit: enimvero in omni adpellatione iudicis, ad quem provocatur, sententiae standum est, sive iusta sit, sive iniusta. Sic quia conceditur provocatio a iudicibus praefidialibus ad iudices senatus supremi, habent hi potestatem rescindendi iudicium curiae praefidialis, et stare debet senatus decretum, sive iustum, sive iniustum sit. Ergo, si jus adpellationum admittendarum habuisset Stephanus, potuisset restituere communionem et ecclesiam Basilidi, et deponere Sabinum; ac stare debuisset ejus sententia, sive iusta, sive iniusta, non obstante iudicio synodi provinciae, et Sabini electione, vel saltem retractanda erat ejusdem Basilidis causa, si retractationem decernere potuisset. Neutrum tamen Hispanis praescripsit Cyprianus, sed universim pronuntiat iudicio Stephani restitui non posse Basilidem, nec Sabini ordinationem rescindi. Ergo censuit a iudiciis synodorum provincialium nullam provocationem concedi oportere.

Unum alicujus momenti nobis opponit Lupus: *Ecclesia, inquit, Africana iudicium illud Cypriani non probavit*: etenim Augustinus epistola 162. Secundum Numidae primatem, et alios Numidas arguit, quod damnato per ipsos Caeciliano Carthaginensi episcopo, Majorinum ordinassent, *antequam haec damnatio confirmaretur per Romanam ecclesiam.* Verum huic argumento responsum est a nobis supra, et ostendimus Augustinum, non loqui de stricto jure, sed de eo, quod faciendum erat Secundo pro bono pacis. Adde, quod causa Caeciliani multum differt a causa Basilidis et Martialis, ut cuilibet perspicuum est. Sed haec de iudiciis tunc temporis latis in occidente, nunc de orientalibus,

De Dionysio Alexandrino.

Cum hæresis Sabelliani in superioris Lybiae partibus grassaretur, Dionysius Alexandrinus episcopus, studio religionis impulsus, Pentapolitanis scripsit, ut eos ab isto errore revocaret. Quidam vero recte sentientes, Dionysii mentem non adsecuti, existimarunt ipsum in errorem oppositum esse prolapsum, et Dei filium opus ac creaturam adseruisse. Ab istis apud Romanum adcuratus est, in synodo, quae tum Romae habebatur. Synodus Alexandrini Dionysii sententiam minus recte capiens, eam improbavit. Id cum iste comperisset, librum edidit nomine apologiae, seu elenchi inscriptum, tum ut se ab objectis purgaret, tum ut male sentientes argueret. Haec constant ex sancto Athanasio in libro de sententia Dionysii, et in libro de synodis. Ex his porro concludunt Baronius et alii, episcopos primarum saltem sedium recte accusari debere apud summum pontificem, ibique judicari; verum illi oppido falluntur.

Primum enim Dionysius non est juridice accusatus apud summum pontificem Romanum, ut in eum ferretur sententia, sed tantum, qui mentem ejus sinistra interpretari erant, de eo apud Romanum pontificem conquesti sunt. Illorum autem querimoniae non arguunt Romanum episcopum, supremam auctoritatem habere in judiciis episcoporum. Eodem enim modo ex Eusebio libro 7. cap. 27. Ecclesia Antiochena apud Dionysium Alexandrinum, Firmilianum, et alios, de episcopo suo Paulo conquesta est, illumque apud istos accusavit violatae fidei. At nullus inde concludet, Alexandrino, aut Caesareensi soli jus esse judicandi Antiocheni episcopi. Faustinus item Lugdunensis apud Cyprianum Marcianum accusavit, et episcopi Hispani ad eundem de Basilidis et Martialis damnatione scripserunt. Sic etiam saeculis posterioribus monachi doctrinae Origenis defensores, Aegypto pulsi a Theophilo Alexandrino, non ad Romanum, sed ad Constantinopolitanum episcopum confugere, et de violentia sibi ab episcopo facta conquesti sunt. Et post hæc cum Proterius Alexandrinus in baptisterio a Dioscori fautoribus foret interemptus, non ad Leonem, sed ad Constantinopolitanum episcopum causa est remissa. Extant innumera hujusmodi exempla episcoporum accusatorum apud alios episcopos, qui nihil juris in illos habebant. Et tamen his in casibus episcopi isti, ne quid detrimenti caperet respublica ecclesiastica, sedulo curaverunt, et eos, qui apud se adcurabantur, conari sunt ab errore revocare, aut si in eo perseverarent, eos excommunicare non dubitarunt. Sic sanctus Chrysostomus Theophilum per litteras hortatus est, ut communionem restitueret monachis. Sic etiam Cyrillus Nestorium prave sentientem aggressus est, et a comunione semovit, quamquam ei nulla in istum jurisdictionis competere. Haec exempla passim occurrunt, nec necesse est illa studiose colligere.

Secundo, Dionysius Romanus et episcopi synodi Romanae judicium nullum tulerunt de sententia aut persona Dionysii Alexandrini. Athanasius quippe id unum testatur, episcopos synodi Romanae indigne rulisse ea, quae a Dionysio Alexandri-

no scripta ferebantur, et hujus rei Dionysium Alexandrinum factum esse certiores a Romano. Quae res impulit Alexandrinum ad scribendam apologiam, litterasque apologeticas ad Dionysium Romanum mittendas. Itaque nullum proprie, sive contra, sive pro Dionysio Alexandrino Romae latum est iudicium. Nec vero quis arbitretur auctoritatem Romani episcopi in iudiciis fidei ex eo commendari, quod a Dionysio petierit, ut fidei suae rationem redderet; id enim exigere solebant quilibet episcopi ab iis, qui ipsis erant suspecti, nec communionem cum iis habebant, quin prius ab iis professionem exegissent. Nec necesse est, plura hujus rei exempla commemorare. Unum aut alterum tantum proferam. Athanasius et episcopi synodi Alexandrinae ab Antiochenis fidei suae rationem exegerunt. Epiphanius inter Vitalem et Paulinum arbiter, a Paulino professionem suam petiit. Cyrillus item a Joanne Antiocheno et orientalibus fidei bellum exegit sanctus Basilius ab Eustathio, et alii innumeri. At jus istud est omnibus episcopis commune, non Romano pontifici peculiare.

De Paulo Samosateno.

Duo concilia adversus Paulum Samosatenum Antiochiae habita sunt, alterum anno 264., alterum 270. In prima synodo Paulus fidem ecclesiae simulans, depositionem vitavit. In secunda multorum criminum, ac praesertim haereseos convictus ab episcopis sine Romani pontificis auctoritate depositus est, et statim dominus in ejus locum substitutus est. Tum episcopi orientales litteras scripserunt Dionysio Romano, Maximo Alexandrino, qui Dionysio successerat, et omnibus per universum orbem episcopis. Inde porro nihil concludi potest ad probandum aliquam esse in iudiciis episcoporum Romani pontificis praerogativam; scriptae enim fuerunt istae litterae tum Romano, tum Alexandrino, tum aliis episcopis. Scriptae sunt post iudicium, non ad gestorum confirmationem petendam, sed ut eos certos facerent de novi episcopi ordinatione, ut scilicet ad eum scriberent, ab eoque litteras communionis acciperent. Paulus autem licet episcopatu concilii iudicio dejectus foret, domum tamen episcopalem dimittere noluit. Tum catholici ad imperatorem confugerunt, qui ecclesias tradi iussit iis, quibus Italici religionis christianae antistes et Romanus episcopus scriberent. Inde a quibusdam fingitur aliquod speciale Romani episcopi privilegium fuisse in iudiciis episcoporum, at inane illud est. Primo enim Aurelianus non de Romano episcopo tantum loquitur, sed de omnibus Italis. Deinde vero id statuit, non ob praerogativam sedis Romanae, sed quia credidit transmaritimorum episcoporum iudicium a gratiae et odii suspitione alienum fore. Porro nec Itali, nec Romanus episcopus causam Pauli in oriente iudicatam retrahere aggressi sunt; sed iudicium orientalium sine ullo examine ratum habuerunt. Haec autem in isto Pauli iudicio observanda sunt ad propositum pertinentia. **Pri-**
 mum,

num ad synodum vocatur Paulus, non ad Romanum pontificem. Secundo, a synodo sine pontificis Romani consensu et participatione damnatur. Tertio, ab eadem damnatus, ad Romanam sedem non provocat, quod a viro perfriktæ frontis et retinendi episcopatus cupidissimo factum procul dubio fuisset, si talis tum temporis consuetudo viguisset. Denique concilii Antiocheni patres episcopo Romano non secus ac caeteris mandant, ut ad Dominum in locum Pauli ordinatum litteras communionis mittat, et ab eo vicissim accipiat. Quis igitur non videri persuasum illis fuisse, jus nullum fuisse Romano pontifici causam ejus iterum ad examina revocandi.

Sed inquit, Baronius ad annum 265. num. 10. ex Athanasio habemus depositionis Pauli principem et autorem fuisse Dionysium Romanum. *Duo enim Dionysii*, inquit Athanasius in libro de synodis pag. 918. *diu ante eos septuaginta* (concilii Antiocheni episcopos) *fuere, qui Paulum Samosatensem sustulerunt, quorum alter Alexandriae; alter Romae praeful fuit.* Verum imbelles prorsus illud argumentum est, nam verbum *sustulerunt*, non ad haec, *duo Dionysii* referri debet, sed ad ista (*septuaginta episcopos*), qui Paulum damnaverunt in eo concilio, cujus ibi meminit Athanasius, quod tum ex sola graeci textus lectione, tum ex eo constat, quod Dionysius Alexandrinus, ante depositionem Pauli e vivis sublatus foret, ut constat ex hujus synodi epistola synodica ad Maximum Dionysii successorem missa.

De causa Caeciliani.

Vnum addimus exemplum ex quarto saeculo, quod commodius hic referri posse visum fuit. Illud est Caeciliani, qui a septuaginta episcopis Numidiae damnatus, ecclesiam retinuit, neglecto illorum iudicio; et deinceps a Melchiade Romano episcopo est absolutus. Hinc quidam elevant conciliorum provincialium auctoritatem, alii suadere conantur, Caecilianum ad imperatorem provocasse. Utrumque perperam, ut sequentes docebunt observationes.

Primo, falsum est Caecilianum ad Melchiadem unquam adpellasse. Secundo, quicquid Romae et alibi in ejus causa actum fuit, non ad ejus, sed ad Donatistarum preces factum est. Tertio, Melchiades non ex propria auctoritate, sed quia electus fuerat iudex a Constantino, in hac causa pronuntiavit. Rogatus enim imperator a Donatistis, ut transmarinos daret iudices, litteras dedit, quas refert Euseb. lib. 10. c. 5., quibus iussit Caecilianum Romam navigare.

Quatenus ibi, inquit, *coram Melchiade et coram Rheticio, Marino ac Materno iudicaretur.* Unde Augustinus epistola 162., negat Melchiadem sibi usurpasse iudicium causae Caeciliani. *Quid quod*, inquit, *nec ipse usurpavit, rogatus quippe imperator, iudices misit episcopos, qui cum eo sederent.* Ergo ab imperatore sedere iussus est, et iudicare, alioquin usurpasset iudicium. Hinc quotiescumque de iudicio Romano loquitur Augustinus, vocat illud iudicium a Constantino datum,

et episcopus omnes, qui ei aderant iudices ab eo electos. Quarto hujus causa iterum post iudicium Romani episcopi retractata est in Arelatensi synodo. Quinto, a iudicio istius synodi et Romani pontificis ad imperatorem provocatum est a Donatistis, qui nunquam alios provocarunt. Namque ii in provincia obrinuerant iudicium, et de Romani episcopi iudicio conquesti erant tantum, non autem ab eo adpellaverant: ut demonstrat fute Valesius in dissertatione de schismate Donatistarum. Sexto, Caecilianus non fuerat damnatus ab episcopis provinciae, aut totius Africae: sed ab episcopis tantum Numidia, unde dissidentibus episcopis Africae ad transmarinos necessario recurrendum erat.

At, inquiet aliquis, vel Caecilianus provocavit a iudicio Numidiae episcoporum, vel ei acquievit? Sed inquam ego neutrum ab ipso factum est, neutrum fieri debuit, sciebat enim synodum in se convocatam episcoporum esse favori et ambitioni mulieris obsequentium. Alios habebat idem Caecilianus quamplurimos episcopos in Africa sibi faventes ac praecipue e sua provincia, communicabat cum omnibus transmarinis episcopis, ipsa sua innocentia se tutum esse existimabat, unde nihil ipse molitus est; sed nullum iudicium praeterquam hostium suorum declinavit; et certe ejus innocentiam satis tutam per se fuisse exitus docuit.

§. II.

In quo referuntur et examinantur causae quarto ecclesiae saeculo iudicatae.

Cum multa quarto ecclesiae saeculo iudicia ecclesiastica occurrant, longum esset singulorum historiam tradere, quare nos brevitati consulentes summam tantum ac breviter singula facta edisseremus, narrationis nostrae probationem in aliud tempus differentes ac ea tantum observantes, quae ad propositum nostrum pertinent.

De causis Melitii et Arii.

Prima occurrit hoc saeculo causa Melitii, qui depositus ac damnatus a Petro Alexandrino Romam non provocavit, ut restitueretur, nec majus iudicium requisivit, sed cum nullam aliam retinendae autoritatis viam esse intelligeret, schisma conflavit.

Post hunc Arius cum novum dogma de verbi divinitate prorulisset, primum ab Alexandro, deinde a synodo Ægypti damnatus et gradu dejectus cum caeteris non putavit ullam sibi provocationem superesse; sed confugit ad episcopos Palaestinae sibi faventes. Hic vero maxime elucet synodorum provinciae aut dioeceseos magnam tum fuisse autoritatem, primo enim Ægyptii illi licet Arium injuste damnatum esse sentirent, non ausi sunt illum statim restituere; sed ea de re scripserunt ad Alexandrinum praefulem. Cumque Arium cum aedibus postea contra canones resti-

restituissent, autores eis fuerunt, ut praefulem suum placarent, eique subicerentur. Verumtamen Alexander Alexandrinus episcopus conqueſtus est violatos esse ab iis hac de causa canones. Cum vero in dies cresceret diffidium, nemo ad Romanam sedem provocavit, nec hujus causae cognitionem ad se traxit. Sed imperator hujus controversiae sopiendae causa synodum generalem indixit, id autem deinde in exemplum abiit, cumque graviores de fide controversiae sunt exortae, in quibus episcopi plures a se invicem dissidebant, tunc synodos hujusmodi ex omnibus aut fere omnibus orbis Romani partibus congregare mos fuit.

De causa Athanasii, Marcelli, Eustathii Antiocheni, Pauli, Lucii, et aliorum.

Athanasii causam ad probandas appellationes ad Romanam sedem mire jaſtant illarum patroni, quia scilicet Athanasius in synodo Tyri damnatus sine alterius synodi autoritate sedem recuperavit, cumque deinde in synodo Antiochena ob id iterum damnatus foret, Romam confugit, et a pontifice Julio benigne exceptus est, ac, ut volunt, restitutus, quod judicium a synodo Sardicensi tandem confirmatum est invitis ejus adversariis.

At quicumque causae hujus circumstantias omnes attente examinarit, intelliget hoc exemplo appellationes probari minime posse, sequentes id docebunt observationes.

Primo, Athanasius non erat damnatus a synodo provinciae aut dioeceseos; sed a synodo extraneorum episcoporum.

Secundo, imperator Constantinus istorum judicium utpote contra leges latum ratum non habuit, et episcopos concilii ad se evocavit, ut facti sui rationem redderent.

Tertio, Mareotae damnatus erat absens, et illic missi erant hostes ejus, qui in eum inquirerent.

Quarto, Athanasius ita damnatus non provocavit ad Romanum pontificem, nec ab eo petiit, ut videret, num causa ejus esset talis, quae deberet iterum examinari; sed ad imperatorem confugit, ut ille, quae contra formam judiciorum et leges ab adversariis facta fuerant, rescinderet.

Quinto, non est in exilium ejectus et sede sua privatus ob synodi decretum, sed imperatoria autoritate. Unde postea ad ecclesiam reversus non poterat damnari ex illa lege, quae vetat, ne quis episcopus damnatus a synodo sine alterius synodi autoritate ad ecclesiam redeat. Intelligendus enim est iste canon de synodo legitime coacta, et quae formas judiciorum observavit.

Sexto, Athanasius ut sedem suam et ecclesiam recuperaret, non impetravit Romani pontificis auxilium, sed quemadmodum a Constantino fuerat expulsus, ab ejus filiis est restitutus.

Septimo, non Athanasius, sed illi ipsi Julio Romano episcopo causae arbitrium detulerunt, et ab eo synodum petierunt, rescripsit Julius, justum esse synodum fieri, *ubicunque vellent*. Testatur id Athanasius Apolo. 2. pag. 739. *Eusebiani*, inquit, *ad Julium litteras misere, et ut nos terrerent, synodum jusserunt convocari et ei, si vellet, causae arbitrium detulerunt.*

Octavo, Athanasius Romam confugit non quasi appellans, sed vim hostium metuens.

Nono, Julius cum esset a partibus judex electus, potuit Eusebianos ad se vocare, et detrectantes damnare ac Athanasium absolvere.

Decimo, neutrum tamen fecit nec ullum iudicium tulit, sed tantum audita ejusdem Athanasii apologia suam cum eo communionem confirmavit et pro episcopo eum habuit. Hoc enim unum fecit; imo non solus fecit, sed concilium, quod ea de causa congregarat ad preces Eusebianorum. Constat id ex litteris Julii apud Athanasium, in quibus Julius enarrans ea omnia, quae a se suoque concilio pro Athanasio gesta fuerant, nullatenus dicit eum esse restitutum, sed tantum servatam cum eo communionem eumque pro episcopo habitum, quod nec Tyri damnatus fuisset nec Mareotae praesens adfuisset. Verba haec ipsa sunt hujus epistolae.

Undecimo, orientales falso supponentes Julium id iudicium, quod ipsi ultro detulerant usurpasse, conquesti sunt eum contra canones et regulas iudicasse.

Duodecimo, Julius in epistola sua, ut factum suum adversus, Eusebianorum expositulationes defendat, primo, illud urget se scilicet ab ipsis iudicem electum missosque ad se ab iis legatos. Deinde non suam, sed concilii a se ad illorum preces congregati jactat auctoritatem, nec dicit sibi licuisse causam in synodo terminatam iterum tractare, sed synodi alicujus acta posse in alia synodo examinari, cum praesertim Athanasius contra formam iudiciorum foret damnatus absens.

Decimo tertio, Athanasius non est a Julio fedi suae restitutus, ut perperam censuerunt Socrates et Sozomenus; sed ut a Valesio perspicue demonstratur, in occidente Athanasius subsistit, donec a Sardicensi concilio restitueretur.

Decimoquarto, Sardicensis synodus causam Athanasii retractavit ex imperatorum rescripto.

Decimoquinto, Athanasius non contentus occidentalium in Sardicensi concilio iudicio, orientalium quoque iudicium postulavit et ab iis tum subscribentibus epistolae synodicae concilii, tum seorsim per eorum litteras innocens est pronunciat; ex quibus intelligere est nihil egisse Athanasium, ex quo concludi possit eum ad Julium appellavisse, nihil sanxisse Julium, ex quo perspicui possit eum jus habuisse retractandae causae, sed iudicium in Athanasium latum in irritum fuisse missum; quia factum fuerat ab extraneis contra formam iudiciorum per vim et ambitum, cum ille absens foret, cumque innocentia ejus esset omnino manifesta. Idque non solius Julii, sed omnium occidentalium sententia additis etiam Aegyptiorum et orientalium quamplurimorum suffragiis.

Eadem ferme dici debent de causa Marcelli, quem Julius cum Athanasio in communionem suscepit licet damnatum ab orientalibus in Constantinopolitana synodo. Nam nec ille ad pontificem appellavit, nec ab eo fuit restitutus, sed a synodo Sardicensi. Verum orientales non idem de eo ac de Athanasio tulerunt iudicium, unde mansit in eum lata sententia, atque, ut observavimus, nemo non eum pro hæretico in oriente proscripsit, quamvis Athanasius a ferendo in eum iudicio abstinerit.

Extant porro ejusdem temporis exempla duo celeberrima episcoporum damnatorum, qui ad pontificem minime provocarunt. Primum est Eustathii Antiocheni, qui ab episcopis orientis, hoc est dioeceseos suae, quamquam injuste damnatus iudicio acquievit, nec ad pontificem aut aliam synodum provocavit. Alterum est Pauli Constantinopolitani, qui damnatus iudicio quidem, non acquievit sed nec ad pontificem Romanum provocavit. Verum quantum potuit, invitis adversariis sedem retinuit, donec per vim ex ea multoties ejiceretur. Ita etiam Lucius Hadriano-
poleos et alii ferme omnes ab Arianis injuste damnati, nec ad pontificem Romanum provocarunt, nec ab eo litteras, per quas restituerentur, obtinuerunt.

Unum potest objici in causa Athanasii Julii testimonium, quod in epistola sua videtur innuere, non licuisse orientalibus Athanasium damnare absque sua auctoritate. Nam si, inquit, ut dicitis, omnino in culpa fuerunt, oportuit secundum canonem et non isto modo iudicium ferri, oportuit scribere omnibus nobis, ut ita ab omnibus, quod justum esset, decerneretur. Et postea: An, inquit, ignari estis hanc consuetudinem esse, ut primum nobis scribatur, ut hinc (hoc est deinceps dehinc) quod justum est, definiiri possit. Quapropter si istic hujusmodi suspicio in episcopum concepta fuerat, adhuc ad nostram ecclesiam referri debuit. Idque ea causa fieri oportere indicat, quod episcopi essent, et non vulgares ecclesiae, quae ista patiebantur; sed ea, quam ipsi apostoli suamet opera instruxerant ad fidem. Unde post alios multos concludit Lupus iudicium episcoporum praesertim magnarum ac patriarchalium sedium reservari debere sedi apostolicae. Idem confirmari videtur testimoniis Socratis et Sozomeni, qui ajunt, Julium graviter reprehendisse orientales, quod se ad synodum minime vocassent: Cum, inquit, ecclesiastica regula interdictum sit, ne praeter sententiam Romani episcopi quidquam ab ecclesiis decerneretur.

Respondeo, Julium non loqui de se aut de sua sententia; sed de omnium occidentalium consensu. Queritur scilicet orientales Athanasium Alexandrinae sedis antistitem sine consensu occidentalium, imo illis incisiis damnaasse; oportuit, inquit, scribere, non mihi soli, sed omnibus nobis, ut ita ab omnibus, quod justum esset, decerneretur. An ignari estis, inquit, hanc consuetudinem esse, ut primum nobis scribatur, ut hinc, quod justum est, definiiri possit. Hoc est, ut ostendit prior locus, ut dehinc definiiri possit, quod tum orientalibus, tum occidentalibus in communi placuerit. Sic igitur intelligendi sunt Socrates et Sozomenus. Nam illi hoc in mente tantum habent, ut Julii sententiam exponant, quapropter illos ex eo, non eum ex illis explicare oportet. Sic autem orientales mentem Julii acceperunt, hanc novita-

tem, inquit, moliebantur inducere, quam horret vetus consuetudo, ut in concilio orientales episcopi, quod forte statuissent, ab occidentalibus refricaretur. Similiter quicquid occidentalium partium episcopi ab orientalibus solveretur. Itaque Julius et alii occidentales tunc id tantum contendebant, ut nihil in ecclesia sive orientali, sive occidentali alicujus momenti statueretur citra communem orientis et occidentis episcoporum consensum. Idem etiam postularunt occidentales postea in epistola ad imperatorem Theodosium a synodo Romana scripta de Maximo et Nectario. Non nobis, inquit, praerogativam vindicamus examinis, sed tamen consortium debuit esse communis arbitrii. Itaque id primo loco petierunt et illorum nomine Romani pontifices, ut nihil in oriente alicujus gravioris momenti decerneretur, quin vocarentur occidentales ad synodum et consensum suum gestis accommodarent. Hanc esse veterem consuetudinem arbitratus est Julius. Sed multum vereor, ne ille non satis ista examinarit. Nam ut ex dictis liquet, multa in oriente judicia sunt facta inconsultis et minime vocatis episcopis occidentalibus, sicut in occidente insciis et non vocatis orientalibus: et tamen utrobique semper confirmata erant judicia in altera parte orbis Romani canonice lata; sic ut recte obijciunt orientales judicia in Novatum, Sabellium et Valentinum ab occidentalibus lata sine novo examine ab orientalibus confirmata sunt, ac deinceps in causa Coelestii et Pelagii judicia in istos lata a synodo Ephesina sine iterato examine comprobata sunt. Paret igitur Julium et occidentales hic esse lapsos, dum novum istum morem veterem consuetudinem esse arbitrati sunt.

De Euphratae, Saturnini, et aliorum in occidente depositione.

Non solum ii, qui in oriente, sed et illi, qui in occidente tum damnati sunt, non provocarunt ad Romanum pontificem, sed iudicio synodi provinciae acquieverunt.

Euphratas Agrippinensis fertur esse damnatus in concilio Agrippinensi, nec tamen provocasse legitur. Verum ego istud exemplum nihil moror, quippe quod censeam esse commentitium.

Saturnino Arelatensi a Gallicanis episcopis dejecto nullum appellationis locum superesse testantur ipsi episcopi synodi Parisiensis, a quo, inquit, *sacerdotis nomine etiam Saturninum, qui statutis salubribus impiissime contradixit, secundum fratrum nostrorum geminas jam litteras excommunicatum ab omnibus Gallicanis episcopis charitas vestra cognoscat, quem et vetera dissimulata jam diu licet crimina et caetera edita epistolis suis novae temeritatis irreligiositas indignum nomine episcopi fecerunt.*

Post haec in eadem Gallia Priscilianus a synodo Burdigalensi damnatus anno 385. ad imperatorem provocavit non ad Romanum pontificem. Notat autem Sulpitius Severus, id episcoporum *inconstantia permixtum: quia, inquit, aut sen-*
ten.

rentiam refragantem ferre debuerant, aut si hi ipsi suspecti habebantur, aliis episcopis audientiam reservare. Jam vero si tunc in more positum fuisset provocare ad pontificem Romanum, hoc procul dubio observasset Severus. Idem porro Priscilianus cum Instantio, et Salviano damnatus a Caesaraugustana synodo, Romam confugerat, ut illic sibi objecta purgaret. At Damasus non modo eos non suscepit, sed ne in conspectum quidem admisit. Additum enim fuerat in synodali adversus eos sententia, ut si quis damnatos in communionem suscepisset, sciret in se eandem sententiam esse promendam, cum ergo istius decreti poena Damasum non secus ac alios episcopos spectaret, non illi plus juris erat, quam caeteris, rescindendi iudicii a synodo adversus Priscilianum lati.

De Eustathii Sebasteni ad Liberium confugio.

De iudiciis in Eustathium Sebastenum latis multa dici possent, quae ad historiam pertinent, et valde sunt obscura, sed ea sunt alterius instituti: unum hic praetermittendum non est, quia ab adversariis velut alicujus momenti nobis objicitur Liberii scilicet in ejus causa iudicium; nam ille depositus in synodo Constantinopolitana et ab Arianorum factione vexatus Romam confugit ad Liberium, a quo *litteras obtinuit, per quas restitueretur*, ut ait sanctus Basilius epistola 74. Verum istud ad appellationum exemplum minime pertinet. Nam primo Eustathius non venit in occidentem ad Liberium, ut restitueretur, quippe qui depositus non fuerat a legitimis iudiciis, sed a synodo Constantinopolitana anni 359., quae erat Acacianorum. Secundo, missus est ad Liberium non ut ageret de sua restitutione, sed tanquam legatus synodi Lampfacenae, ut Liberium ad communionem episcoporum, qui Semiariani dicuntur, amplectendam adduceret: ac propterea suspectus erat Liberio, nec ab eo susceptus est in communionem, nisi postquam Nicaenam fidem professus est. Tertio, non est restitutus sedi suae, sed datae sunt litterae a Liberio, in quibus ejus fides commendabatur. Quarto, reversus istas litteras Tyanensi synodo exhibuit; cumque inde cognovissent episcopi catholici illum recte sentire, judicarunt eum esse restituendum. Quid autem ex his sive ad appellationum jus Romano pontifici vindicandum, sive ad asserendum episcoporum iudicium ad eum solum pertinere inferri possit, ego profus non video.

De causa Maximi, Nestarii et Gregorii Nazianzeni. Itemque de Meletii et Paulini ac Cyrilli causis.

Ex celebribus hisce controversiis non pauca colligere est, quae ostendant pontifici jus nullum fuisse rescindendi aut retractandi iudicia in oriente lata.

Maximus a Petro Alexandrino ordinatus episcopus Constantinopoleos a Gregorio Nazianzeno pulsus ad occidentales confugit, et in synodo, quae ex totius orbis episcopis videbatur esse praescripta, hoc est, ut putamus *Aquileiensi*, causam suam egit, tum vero occidentales iudicium sibi non usurparunt, nec sibi aut pontifici Romano sine orientalibus illud competere arbitrati sunt; sed tantum proposuerunt, ut commune esset orientalium occidentaliumque iudicium: cum, inquit, cognovissent (orientales) ad hoc partium venisse Maximum, ut causam in synodo ageret suam, quod etiamsi indictum concilium non fuisset jure et more majorum sicut et sanctae memoriae Athanasius, dudum Petrus Alexandrinae ecclesiae episcopi et orientalium plerique fecerunt, ut ad ecclesiae Romanae Italiae et totius occidentis confugisse iudicium viderentur. Cum eum, sicut diximus, experiri velle adversum eos, qui episcopatum ejus abnuerant, comperissent, praestolari super eos sententiam nostram debuerunt. Non praerogativam vindicamus examinis, sed consortium tamen debuit esse communis arbitrii.

Ex his constat nullum ibi exemplum appellationis aut revisionis ad Romanam sedem extare.

Primo, quia nulla in Maximum lata erat sententia, cum in concilio causam suam egit; sed tantum fuerat Constantinopoli pulsus, atque ideo ad occidentales omnes confugerat. Appellatio autem aut revisio iudicium supponit.

Secundo, occidentales non sibi ejus iudicium vindicant, sed imperatorem rogant, ut commune sit occidentalium orientaliumque iudicium et concilium. At si jus Sardicensibus canonibus Romanae sedis indulgum in usu fuisset, illud procul dubio occidentales in epistola sua jactitassent.

Tertio, non hic agitur de solius episcopi Romani iudicio, sed etiam universae Italiae atque totius occidentis.

Quarto, sine ullo occidentalium consensu imo iis invitis orientales Maximum rejecere, et in ejus locum Nectarium ordinarunt.

Idem patet ex causa Paulini et Meletii ac Flaviani ordinatione.

Nam primo orientales Meletium licet ab occidentalium et Romani episcopi communione alienum in sua communione habuere, et e contra Paulinum a Romanis et Italis approbatum episcopum nihili fecerunt.

Secundo, post mortem Meletii Flavianum in ejus locum ordinarunt episcopum invitis occidentalibus: hujus ordinationem non locus ac Maximi depositionem synodus Constantinopolitana probavit: reclamant occidentales, petunt, ut fiat generale concilium, ut illic causa utriusque examinetur. Quid ad haec orientales? Declarant se sequi Nicaenos canones et juxta illorum praescriptum Nectarium in synodo Constantinopolitana ordinatum esse, Flavianum vero in oriente ab episcopis dioeceseos. Monent occidentales, ut unitatem et pacem legesque ecclesiasticas private erga aliquos studio praeponant: uno verbo supponunt cuncta, quae a synodis provinciae et dioeceseos sunt statuta, retractari minime posse, idque per canonem sanciant. Ita victi occidentales non quidem circa appellationes aut revisiones, de quibus

nondum agebatur; sed circa rem longe minoris momenti, nempe ut graviores istae res communi orientis et occidentis episcoporum arbitrio ac iudicio limitentur.

Quoniam autem mentio incidit hujus synodi Constantinopolitanae, in qua Cyrillus Hierosolymitanus est in episcopatu confirmatus, observare oportet illum ab Acacio damnatum, *primum omnium*, inquit Socrates, non ad Romanum pontificem, *sed ad majorem synodum libellum adpellationis dedisse*. Ex quo constat primo, supremæ huc usque autoritatis habitas fuisse synodos provinciae. Secundo, morem non fuisse provocandi ad Romanum episcopum, alioquin ad eum potius adpellasset quam ad majus concilium, quod non erat ita facile tum temporis convocare.

De causa Bonosi.

Illustre veteris disciplinae monumentum habemus in causa Bonosi episcopi, is ad Capuensem synodum delatus, quasi perperam de virginitate Mariae sentiret, cum ad Anysium Thessalonicensem metropolitanum et vicinos episcopos ejus iudicium esset remissum a synodo, ii causam graviozem esse cernentes Siricium Romanum episcopum per literas consulere, rogaruntque, ut ille de Bonoso ejusque sententia iudicium aliquod ferret. Quid ad haec Siricius? Respondet sibi iudicandi formam non competere; sed illorum esse sententiam ferre, nec ullam refugiendi aut elabendi accusatoribus, vel accusato copiam esse. *Accepi*, inquam, *litteras vestras de Bonoso episcopo, quibus vel pro veritate, vel pro modestia nostram sententiam sciscitari voluistis. Sed cum ejusmodi fuerit concilii Capuensis iudicium, ut finitimi Bonoso, atque ejus accusatoribus iudices tribuerentur et praecipue Macedones, qui cum episcopo Thessalonicensi de ejus factis cognoscerent, advertimus, quod nobis iudicandi forma competere non posset: et post alia, vestrum est igitur, qui hoc accepistis iudicium, sententiam ferre de omnibus; nec refugiendi vel elabendi accusatoribus vel accusato copiam dare; et infra: denique cum Bonosus episcopus post iudicium nostrum misisset ad fratrem nostrum Ambrosium, qui ejus sententiam consuleret interdictam sibi ecclesiam irrumperere atque ingredi, responsum est ei, quod nihil temerandum foret, sed omnia modeste, patienter et ordine gerenda, neque contra sententiam vestram tentandum aliquid*. Igitur ex Siricii et Ambrosii sententia iudicatis semel episcopis in synodo provinciae, nihil est adversus iudicium tentandum, nec licet ulli antistiti ne quidem Romano causam ad se evocare, seu ut verbis Siricii utar, nullis aliis quam vicinis episcopis forma iudicandi comperit. Hanc epistolam, quae erat inter Ambrosianas 71. Siricio restituerunt Justellus, Holstenius et alii omnes eruditi. Unus Davidius cum huic argumento satisfacere non posset, eam in dubium revocare conatus est, sed infelici adeo successu ut nemo in ejus sententiam descenderit. Quapropter superfluum est in ejus conjecturis refellendis immorari, quas jam satis abunde auctor operis de antiquis et majoribus episcoporum causis exsufflavit.

De causa Joannis Chrysostomi.

Chrysostomi exemplum proferunt plerique, ut adpellationum ad Romanum pontificem usum in oriente viguisse probent. Nos e contra ex ejus causa demonstrabimus hunc usum tum temporis inauditum fuisse.

Ad synodum, quae ad Quercum celebratur, vocatus Chrysostomus multis de causis istud iudicium recusavit. Harum prima haec est debere juxta canones in quibuscumque provinciis causas illarum tractari, nec alienarum regionum episcopos ad iudicia provinciarum trahi. *Nos, inquit, scientes leges patrum, oportere in quibusque provinciis sua negotia tractari transmontosque ad nostra iudicia non atrahendos fortiter detestavimus neque enim congruum est, ut hi, qui in Aegypto sunt, iudicent eos, qui in Thracia.* Ergo multo minus congruum, ut hi, qui in occidente et in Italia sunt, iudicent. Secundo, iudicium Theophili recusabat Chrysostomus, quod nondum ille se a criminibus, quibus accusatus erat, purgasset. Tertio, eum veluti inimicum ac hostem non immerito suspectum habebat, *nos, inquit Chrysostomus, misimus ad eum dicentes non nos declinare iudicium, sed apertum hostem et inimicum manifestum.*

Deinde cum absens et nulla contestationum ejus ratione habita iudicaretur, non ad Romanum pontificem provocavit; sed ad majorem synodum: *Nobis, inquit, adferentibus paratos esse praesentibus centum et mille episcopis crimina objecta refellere passus non est, sed absentibus nobis et synodum convocare volentibus, iudiciumque flagitantibus neque cognitionem fugientibus, sed inimicitas manifestas.*

Post haec ab imperatore revocatus cum adpellationi suae ad synodum insisteret, synodum iterum postulavit: *Cum, inquit, triginta episcopi et clementissimi imperatoris notarius ad hoc missus reduxissent, ingressi ad regem oravimus, ut ad ulciscenda facinora synodum cogeret.*

His nihil obstantibus in alia synodo damnatur Chrysostomus, quod iudicatus a synodo sine alterius synodi auctoritate sedem suam recepisset. Post damnationem eiektus cum nihil reliquum esse sibi videret, litteras ad Innocentium Romanum scripsit, in quibus rogat, ut sibi inimicorum factionibus oppresso et injuste ac contra leges iudiciorum iudicato opem ferat ac communionem impertiri non desinat. *Ideo, inquit, charitatem vestram obsecro, ut provocetur ad condolendum faciendumque omnia, quo mala haec sistantur . . . igitur domini venerandi maxime ac pii cum haec ita se habere didiceritis, studium vestrum et magnam diligentiam adhibete, quo retundatur haec, quae in ecclesias irrupit, iniquitas. Quippe si hic mos invaluerit et fas erit cuivis alienam parochiam invadere . . . quapropter ne confusio haec, quae sub coelo est, nationem invadat, obsecro, ut scribatis, quod haec tam inique facta et absentibus nobis et non declinantibus iudicium, non habeant robur; sicut neque sua natura habent. Illi autem, qui inique egerunt poenae ecclesiasticarum legum subjaceant, nobis vero, qui nec convicti, nec redarguti, nec habiti, ut rei litteris vestris et charitate vestra aliorumque, quorum scilicet et antea societate fruebatur, frui concedite.*

Ex his verbis, *obsecro, ut scribatis, ut ea, quae tam inique facta sunt, non habeant robur*, concludunt aduersarii a Chrysofostomo adpellatum ad Innocentium rogatum-que eum, ut auctoritate sua iudicia in oriente lata irritaret; verum qui sic ratiocinantur, non vident se nihil omnino probare, quia plus probant quam oporteat. Inde enim sequitur idem jus fuisse Venerio Mediolanensi, et Chromatio Aquileiensi, ad quos in eandem plane sententiam scribit Chrysofostomus. Non igitur petit Chrysofostomus, ut illi irritent iudicium in oriente latum, sed ut scribant illa, quae ibi facta fuerant, robur habere non posse, cum contra canones et formam iudiciorum ecclesiasticorum ibi iudicatum foret: atque ideo petit, ut quoniam haec iudicia ex seipsis sunt irrita, non denegetur sibi ab occidentalibus communio, sed confirmetur. Confugit ergo ad istos occidentales opem perens et contra vim Theophili et aliorum, auxilium implorans, non autem proprie ad Innocentium sedemque apostolicam adpellavit.

Deinde quae in causa Chrysofostomi gessit Innocentius, docent eum non sibi arrogasse jus rescindendi iudicii in eum lati; sed tantum illud improbandi; utpote quod contra canones esset factum et natura sua irritum, *quod ut*, inquit Geladius epist. ad Faustum tomo 4. concilio. col. 1168. *non solum praesuli apostolico facere licet; sed et cuiuscumque pontifici*. Cum enim Theophilus primus de damnatione Chrysofostomi ad eum scripsisset, cernens eum solum scripsisse, nec adiunxisse socios suos aut rei feriem satis exposuisse, de eiusmodi negotio iudicium suspendit. Deinde cum litteras Chrysofostomi accepisset Innocentius, utrique tum Theophilo tum Chrysofostomo litteras communionis misit, cumque videret iudicium Theophili esse per se irritum, nulli denegandam censuit communionem, donec aliud iudicium legitimum haberetur; sic enim scribit ad Theophilum. *Nos et te et fratrem Joannem communionis nostrae esse decrevimus . . . nisi debitum et legitimum sequatur iudicium, non possumus a Joannis communionem discedere*.

Unum nobis opponunt, ut ostendant, Innocentium latam a Theophilo sententiam decreto rescidisse: Palladii scilicet testimonium, qui dicit Innocentium iudicium Theophili cassum atque irritum decrevisse.

Verum haec obiectio, quae alicujus momenti videri poterat ante editionem autographi illius Palladii, nunc prorsus evanuit. Quippe illud verbum decrevit ab Ambrosio monacho Camaldulensi veteri Palladii interprete Eugenii IV. Romani pontificis studiosissimo fuerat de industria hic interpolatum. Quemadmodum et in epist. Chrysofostomi multa alia erant addita ad extollendam Romani episcopi potestatem, quale erat illud *autoritate vestra decernite*; et hoc: *ecclesiis nos iubete restitui*, istud jam odorati erant viri docti, nunc vero non licet de eo dubitare, postquam vir meritiissimus Bigotius ἀπὸ τῆς ἀρχῆς Palladii in lucem edidit, sic autem se habet πρὸς τὰς ἀνάστευθεν ὁ μακάριος Ἰννοκέντιος ὁ πάππας ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσι τὰ ἴσα τῆς κοινῆς ἀθέτησας τὴν δόξαν γενεήσθαι κοῖσιν παραθεοφίλῃ ἐπιπὼν δεῖν ἕτεραν ἀνεπίληπτον συγχωρεῖσθαι εὐνοδοῦ δυτικῶν τὲ καὶ ἀνατολικῶν ὑποχωρῶντων ἔ συνεδρῆς φίλων πρῶτον ἐπέτρα καὶ ἐχθρῶν. Hoc est, ut vertit idem Bigotius, *ad haec beatus Innocentius papa utrique parti lit-*

teras

teras communionis misit improbus judicium, quod a Theophilo factum videbatur dicens debere cogi irreprehensibilem synodum occidentalium et orientalium, primum quidem secedentibus ab illo confessu amicis, deinde inimicis.

Ex his constat nec Chrysostrum, nec Innocentium, nec Palladium, nec ullum omnino alicujus fidei scriptorem prodidisse memoriae aliquod decretum ab Innocentio emissum, ad irritandum judicium a Theophilo in Chrysostrum latum. Sed illud unum postulasse Chrysostrum, ut cum ex natura sua judicium esset irritum, sibi communicatio non denegaretur, sed res integra judicio alterius synodi referretur, Innocentium vero contendisse, ut orientalium et occidentalium esset ista synodus. Itaque omnes pontifices a Julio ad Zozium non usurpant sibi potestatem retractandarum causarum in oriente aut aliis orbis partibus judicatarum: sed tantum petunt, ut ipsi cum occidentalibus ad synodum vocentur, suumque consensum praebeant, quae quidem disciplina, licet nova fuerit, ut advertimus, in causa tamen Chrysostrum, ubi rotus oriens erat divisus, iustissima erat. Porro si Innocentius credidisset sibi jus esse retractandi iudicii in Chrysostrum lati, illud procul dubio in irritum misisset, nec postulasset aliam fieri synodum, nec Theophilum in communionem suscepisset, sed sua auctoritate rem omnem terminasset: quin etiam Innocentius agnoscit solam synodum causam Chrysostrum posse retractare. *Cacterum, inquit, quid contra istos in praesentia sit agendum synodali cognitione peropus est, quam dudum cogendam etiam esse censuimus, sola enim illa talium procellarum motus sopire potest.*

At inquirunt adversarii, adeo verum est irritatum esse iudicium orientalium ab Innocentio, ut legatis ab eo in orientem missis in mandatis dederit, non oportere Joannem in iudicium venire, nisi prius et ecclesia et communicatio restitueretur, unde post hujus mortem occidentales omnes cum orientalibus communicare detrectaverunt, antequam ejus nomen in dypticis poneretur.

Respondeo, haec non probare iudicium in Chrysostrum latum in irritum esse missum ab Innocentio aut occidentalibus, sed tantum illud natura sua irritum fuisse, nam juxta regulas juris, quilibet debet prius iudicari quam spoliari. Prius vero fuerat spoliatus Chrysostrum quam iudicatus. Cum iudicium synodi ad Quercum in ipsum latum ex jure irritum foret, quippe in quo iudices sederant, non modo ii, qui legitimi ac naturales ejus iudices non erant, sed et inimici, qui eum absentem ac adversus illorum iudicium reclamantem damnaverant. Igitur restitui eum oportebat, antequam iudicaretur, id tantum in mandatis habebant legati non solum Innocentii, sed et imperatoris Honorii, Chromatii, Aquileiensis et Venerii Mediolanensis ac reliquorum Italiae episcoporum. Et certe in commonitorio non decernitur absolute restituendus Chrysostrum aut restituendus ex occidentalium aut Innocentii sententia et auctoritate, sed solum Joannem non debere iudicio se sistere nisi prius restituatur, ne scilicet si communionem ecclesiae privatus ad causam dicendam venisset, videretur iudicium in se prius latum quoad formam adprobare: eadem de

causa

causa noluerunt occidentales cum orientalibus communicare, donec honor et fama Chrysofomi memoriae restitueretur, quia injustum erat illum pro damnato habere, qui a legitimis iudicibus non erat damnatus. Mitto nunc Gelasii auctoritatem, qui dicit Chrysofomum absque ulla synodo solius apostolicae sedis iudicio absolutum: haec quippe dicebat Gelasius eo tempore, quo Romani pontifices jus admittendarum appellationum sibi arrogabant, solebantque ad illud confirmandum adducere exempla episcoporum, qui vexati in oriente ad occidentales confugerant, ut Athanasii, Chrysofomi et Flaviani. Adde quod verum est Chrysofomum sine synodo restitutum esse non ex solius sedis Romanae auctoritate; verum ob manifestam injustitiam, et ut ita loquar, nullitatem iudicii in ipsum lati, quae episcopis omnibus postea innotuit, unde ut observavimus nomen Chrysofomi ab orientalibus in dypticis appositum est, antequam ab occidentalibus id peteretur. Nihil hic dico de excommunicatione Arcadii et Eudoxiae ab Innocentio, haec enim narratio omnium iudicio commentitia est.

Unum praeterea nobis opponi posset ex epistola ab imperatore Honorio ad Arcadium in gratiam Chrysofomi scripta, ubi videtur dicere nihil licuisse agere in causa Chrysofomi sine Romani episcopi auctoritate: *Erat, inquit, inter episcopos causa, quae collato tractatoque consilio deberet absolvi: missi ad sacerdotes urbis aeternae atque Italiae ex utraque parte legati exspectabantur ex omnium auctoritate sententia informatura regulam disciplinae. Integrum nempe esse debuerat neque quidquam novari, dum definitio deliberata procederet, cum interea mirum quoddam praecipitium festinationis exarsit, ut non exspectatis litteris sacerdotum, qui fuerunt mutua partium legatione consulti in exilium truderentur antistites animadversioni prius addicti, quam sententiam iudicii episcopalis experti.* Ergo, inquiunt, Chrysofomi causa non poterat iudicari in synodo provinciae sine auctoritate Romani pontificis quia episcopalis erat, aut certe non debebat sententia in ipsum lata executioni mandari post appellationem ad sedem Romanam.

Respondeo, hanc imperatoris Honorii epistolam scriptam esse post iudicium a synodo ad Quercum latum, missosque ab utraque parte Romam legatos: ex parte quidem Theophili, ut communicatio Chrysofomo denegaretur, ex parte vero Chrysofomi, tum ad tuendam communionem, tum ad implorandum auxilium Romani pontificis adversus vim sibi a Theophilo illatam, non autem ut peterent a Romano episcopo ut ipse causam iudicaret. Docent id sequentia verba. *Denique quam immatura illa damnatio fuerit, res probabit. Namque hi, quorum exspectabatur auctoritas pacifica Joanni episcopo communionem permissa sancientiam concordiam censuerunt, nec quemquam putarunt ante iudicium consortis repellendum.* Itaque non id sibi vult imperator ex solius Romani pontificis auctoritate et iudicio deturbandum fuisse Chrysofomum: sed dicit eum a communionem non fuisse pellendum et exturbandum ante orientalium occidentaliumque episcoporum iudicium. Id patet ex epist. Innocentii, in qua non petit, ut Chrysofomus in communionem maneat, donec a se in eum sit sententia prolata, sed donec de eo iudicatum fuerit in orientalium occidentaliumque concilio: Honorium porro ad verba Innocentii alludere nemo non videt.

§. III.

Referuntur et examinantur exempla appellationum, quae vulgo proferuntur in judiciis quinto et sexto saeculo latis.

Huc usque non solum nullum adpellationis ad Romanum episcopum exemplum reperire potuimus, sed etiam nullus nobis occurrit pontifex Romanus, qui in aliqua causa jus istud sibi arrogarit; at quinto et sexto ecclesiae saeculo exempla occurrunt appellationum, et pontifices inveniuntur, qui eas sibi arrogarunt. Verum cernere est episcopos univrsarum orbis partium adversus istud jus reclamantes, et pristinam judiciorum formam observantes. Romani pontifices, hi sunt Zozimus, Coelestinus, Bonifacius et Leo, quibus res primo fuit cum Africanis; deinde cum Gallis ac post modum cum orientalibus. Istorum annuum concertationes suo ordine referemus.

De causa Coelestii.

Prima appellatio ab Africanorum iudicio interposita fuit a Coelestio Pelagiano, qui in synodo Carthagenensi anno 412. *damnatus ab Africanorum sententia ad Romani episcopi examen appellandum esse credidit*, inquit Marius mercator in commonitorio cap. 1. Hanc Coelestii appellationem parvi penderunt Africani episcopi Coelestiumque post appellationem ante iudicium a Romano episcopo confirmatum pro haeretico habuere. Nam in synodo anni 416. iudicium anni 412. recensuere et confirmavere. Unde inquirunt, *factum est, ut recensendum peteremus, quid ferme ante quinquennium super Coelestii nomine hic apud ecclesiam Carthagenensem fuerat agitatum, quo recitato sicut ex subditis advertere poterit sanctitas tua; quia ipso tempore episcopali iudicio recisum hoc tantum ulcus ab ecclesia videretur, nihilominus tamen id communi deliberatione censuimus huiusmodi persuasionis autores, quamvis et ad presbyterium idem Coelestius postea pervenisse dicatur, nisi haec apertissime anathematizaverint ipsos anathematizari oportere, ut si ipsorum non potuerit saltem eorum, qui decepti sunt a vobis vel decipi possunt, cognita sententia, quae in eos lata est, sanitas procuraretur.* Itaque Coelestium ad Innocentium adpellasse certum est. Sed incertum, utrum Innocentius Coelestii appellationem gratam habuerit: certo certius Africanos appellationem ejus flocci fecisse, nec expectato ejus, ad quem appellatum, iudicio, Coelestium iterum damnassee, et Innocentium ipsum illorum damnationem approbasse, quod argumento est eum appellationem quoque Coelestii non admisisse, alioquin enim posterius Africanorum iudicium indigne tulisset, non autem comprobasset; sed aut ipse sententiam de Coelestio tulisset, aut iudices in provincia dedisset.

Mortuo Innocentio successit Zozimus, ad quem festinanter perrexit Coelestius novi pontificis, ut fieri solet, gratiam aucupari studens: novum ab eo petiit examen,

men, datisque pontifici verbis innocentem se esse et ea, quae adversum se gesta erant, iniqua esse persuadet: quæ multis ab eo sibi non parum faventes litteras obtinet, quibus ad secundum mentem Romam citantur Africani, ut ipsum adculent. Illi ad tempus constitutum minime veniunt. Nec mirum cum ipsis persuasum esset iudicia in provincia finiri oportere; alias ergo ad Africanos dedit litteras Zozimus, quibus exoptulat, quod nemo adfuit. *Ecce, inquit, Pelagius Coelestiusque apostolicæ sedi in litteris tuis et confessionibus suis, ubi Heros, ubi Lazarus, etc.* misit præterea Coelestius subdiaconum, a quo Paulinus diaconus ad sedem apostolicam et Zozimi iudicium citatus est. Vadimonio constituto hic diaconus adesse reuuit. Tum convenientes in unum Africani episcopi circa Autumnum anni 417. Coelestii et Pelagii errores damnaverunt, grandemque ad Zozimum epistolam scripsere, in qua querebantur nimium ab ipso fidem Coelestio adhibitam esse, et quae in hac causa acta fuerant, ipsum edocebant, missis etiam gestis, quae fuerant acta de illo vel cum illo Coelestio. Haec Marcellini opera missa sunt, per quem simul et Paulini commonitorium Romam delatum est.

Tum Zozimus lectis hisce litteris et consideratis Africanorum decretis epistolam 3. ad eos misit, in qua factus paulo aequior, postquam apostolicæ sedis auctoritatem commendavit, negat se in omnibus Coelestio fidem accommodasse, ut visum fuerat Africanis. Testaturque se nihil definiturum aut sine maturo examine definiturum. *Idcirco, inquit, noverit vestra fraternitas nihil nos post illas, quas superius vel litteras vestras accipimus immutasse; sed in eodem cuncta reliquisse statu, in quo dudum fuerant cum hoc nostris litteris vestrae indicavimus sanctitati, ut illa, quae & vobis missa erat ad vos, obtestatio remaneret.*

Interim Africani metuentes, ne Zozimus aliquid in gratiam Coelestii statueret, legatos ad Honorium imperatorem Ravennae tunc degentem miserunt, quibus quidem ab eo obtinuerunt constitutionem, *in Pelagium et Coelestium eorumque errores.* Ac demum vocatus a Zozimo ad audientiam Coelestius, inquit Marius mercator in commonitorio, *ut quae promiserat festinaret implere, id est, ut damnatis praediectis capitulis sententia Africanorum episcoporum, qua fuerat communione privatus absolveretur, non solum non adfuit; sed etiam ex memorata urbe profugit, atque ob hoc a beatae memoriae episcopo Zozimo scriptis amplissimis est praedamnatus.* In toto isto negotio adparet vitiligatorem Coelestium ad Innocentium adpellasse, adparet Zozimum conatum esse ad se trahere Africanos ad reddendam rationem iudicii sui, adparet etiam Africanos multum laborasse, ut Zozimus deceptum se esse agnosceret a Coelestio, at non adparet eos agnovisse in pontifice Romano potestatem rescindendi iudicii a se in Coelestium lati, imo contrarium ex dictis colligi facillime potest.

De causa Apiarii et diffensione episcoporum Africanorum cum Zozimo, Bonifacio, et Coelestino circa episcoporum adpellationes ad Romanam sedem.

Major fuit deinceps Zozimi contentio cum Africanis de adpellationibus episcoporum post motam de Apiario controversiam, hinc enim cernere est Zozimum et ejus successores nihil non molientes, ut adpellationes episcoporum sibi vindicarent, inde Africanos pro veteri consuetudine synodorumque suarum suprema autoritate tanquam pro aris et focis digladiantes. Sed res alioquin intricata breviter ac dilucide exponenda est. Urbanus Siccensis episcopus olim Augustini discipulus Apiarium presbyterum, cujus ordinationem irritam esse censēbat, excommunicavit, et dejecit. Is ad Romanum episcopum Zozimum confugit et ab eo benigne exceptus ac in communionem acceptus est. Inde magnum non solum in ecclesia Siccensi, sed et in universa Africana scandalum exortum est, cum Zozimus videretur canones violasse clericum damnatum suscipiendo. Verum ille pontifex tres legatos in Africam misit, Faustinum episcopum Potentinae plebis, et Philippum, ac Asellum presbyteros, qui restitutionem Apiarii procurarent. Postquam in Africam pervenere, praesentes adfuerunt concilio Africae universali ducentorum et septemdecim episcoporum, quod habitum est post Cos. Honorii II. et Theodosii VII. anno 419. adtulerunt illi a Zozimo litteras et mandata: ac primum restitutionem Apiarii urgere coeperunt, quid circa illam gestum sit in hac synodo, docet epistola synodica ad Bonifacium successorem Zozimi, nam hic antequam res ista perficeretur, e vivis abierat: *Quoniam, inquit episcopi, placuit domino, ut de his, quae nobiscum egere sancti fratres nostri episcopus Faustinus et compresbyteri Philippus et Asellus, non beatae memoriae episcopo Zozimo, a quo ad nos mandata et litteras detulerunt, sed tuae venerationi, qui in ejus locum es divinitus constitutus humilitas nostra rescriberet, ea breviter insinuare debemus, quae utrorumque concordia terminata sunt, non ea, quae prolixis gestorum voluminibus continentur, in quibus salva quidem charitate, non tamen sine parvo altercationis labore demorati sumus ea gestis delibantes, quae nunc ad causam pertinent. Quamquam et ille, si adhuc esset in corpore, hoc acciperet gratius, quod videret pacatius terminatum. Domine frater, Apiarius presbyter, de cujus ordinatione et excommunicatione fuerat exortum non solum Siccensis, verum etiam totius Africanae ecclesiae non leve scandalum, de omnibus erratis suis veniam petens communioni est restitutus. Prior autem episcopus noster Siccensis Urbanus, quod in eo corrigendum visum est, sine ulla dubitatione correxit, quia vero paci et quieti ecclesiae non tantum ad praesens, sed etiam imposterum prospiciendum fuit, quoniam talia multa praecesserant, ut vel similia vel etiam graviora praecaveri oporteret, placuit nobis, ut de Siccensi ecclesia retento scilicet honore gradus sui presbyter removeretur Apiarius et accepto epistolio ubicumque alibi vellet et posset presbyterii munere fungeretur. Quod eidem ipsi per litteras postulanti sine difficultate concessimus. Non habemus acta concilii in causa Apiarii, sed ex hac relatione intelligimus, primo Zozimi legatos petiisse, ut restitueretur Apiarius. Secundo,*

cundo, Africanos obtulisse, ac ut verisimile est conquestos esse de Zozimo. Tertio, Apiarium videntem se non posse restituere, nisi errata sua fateretur, veniam eorum ab episcopis Africanis petiisse. Quarto, eum nec si quidem restitutum Siccensi ecclesiae, sed honorem presbyterii ei servatum permissumque, ut ubicumque alibi vellet, communicaret. Haec de Apiario in ea synodo gesta.

Verum hujus occasione inter Zozimum et Africanos actum est de adpellationibus episcoporum et forma judicandi clericos. *Nam priusquam Apiarii causa isto termino clauderetur, inquit, iidem inter alia quae diuturnis disceptationibus versabamur, quia ratio ipsa poscebat, ut apud acta ecclesiastica, et fratribus nostris Faustino coepiscopo et Philippo et Afello compresbyteris quaereremus, ut promerent quidquid eis nobiscum agendum fuisset impositum, nonnulla quidem sine ullo scripto prosecuti sunt verbis; sed cum id potius flagitarem, quod in litteris ferrent, commonitorium posularunt, quod recitatum nobis etiam gestis, quae secum etiam ad vos deferunt, est adligatum.* Habemus etiamnum haec gesta, a quibus incipit codex canonum Africanae ecclesiae: in iis Aurelius in prima sessione concilii 8. Calendas Junias, primum profiteur servanda esse decreta Nicaeni concilii, eaque proferri jubet: id ipsum cum placuisset omnibus, Daniel notarius recitare coepit, verum statim Faustinus interloquurus est dicens, aliqua esse in mandatis a sede apostolica cum episcopis Afris tractanda de Nicaenis canonibus, simulque commonitorium sibi a Zozimo datum protulit, quod jubente Aurelio Daniel notarius recitavit. Sic autem conceptum erat: *fratri Faustino et filiis Philippo et Afello presbyteris Zozimus episcopus, vobis commissa negotia non latent vos ita ac si nostra, imo quia nostra ibi in vobis praesentia est cuncta peragite, maxime cum et hoc nostrum possitis habere mandatum, et verba canonum, quae in pleniorum firmitatem huic commonitorio inferimus. Ita enim dixerunt fratres in Nicaeno concilio, cum de episcoporum adpellatione decernerent.* Sequitur 7. canon Sardicenis nomine Nicaeni adductus. Quo recitato Alypius interfectus ait, jam statuisse Africanos se servaturos decreta concilii Nicaeni. Verum se nihil simile in eo invenisse, ideoque petit ab Aurelio, ut mittat legatos ad Constantinopolitanum, Alexandrinum, et Antiochenum antistites, qui concilii Nicaeni exemplaria mittant, ut omnis ambiguitas tollatur. Moneretur etiam petendum a Bonifacio, ut idem faceret. Consilium hoc probat Faustinus, hortaturque eos, ut ista ad Bonifacium perscribant. Deinde recitatum est alterum caput controversum hujus commonitorii de adpellationibus clericorum inferiorum, quod sic habet, *de adpellationibus autem clericorum id est minoris loci, est ipsius synodi certa responsio, de qua re quid acturi sitis, credimus inferendum.* Sequitur canon concilii Sardicenis, in quo sancitur, ut clericus a suo episcopo damnatus potestatem habeat finitimos episcopos interpellandi, ut ab iis ejus causa inter eum et episcopum judicetur, hoc recitato Augustinus professus est Africanos id servaturos salva diligentiori inquisitione concilii Nicaeni. Post haec Africani jubent decreta concilii Nicaeni, ut erant adlata a Caeciliano, actis inferi, necnon ea statuta, quae in Africa prius condita fuerant. *Etiam, inquit, Aurelius quae dudum vestrae sanctitati in-*

rimavimus, nunc patimini exemplaria statutorum Nicaeni concilii, sed et quae hinc salubriter a nostris decessoribus secundum ejusdem concilii formam vel quae nunc a nobis ordinata sunt, recitari et gestis inseri. Interim tamen pollicentur se firmaturos esse capitula adlata a Faustino, si reperirentur in verissimis exemplaribus concilii Nicaeni, aut ibidem, inquit, reperta a nobis firmabuntur, aut si non inventantur, collecta synodo, de hoc in sequenti tractabimus.

Porro antequam ultra progrediamur, solvendus est nodus, qui multis difficilis videtur, cur Africani canonem Sardicensem de clericorum judiciis ad finitimos episcopos deferendis, videantur nonnisi ad tempus admittere; cum tamen ipsi tum in priori synodo anni 413. tum in ista ipsa eadem disciplinam canonibus suis definiant. At si quis rem attente ponderet, statim intelliget Africanos ea de causa Sardicensem canonem de clericorum judiciis rejecisse, quod videretur permittere clericis, ut quosvis finitimos episcopos accerferent, cum e contra diserte in canonibus Africanorum sit statutum, ut episcopi illi consensu episcopi, qui sententiam tulit, eligantur, utque ab istis nulla sit provocatio ad alios finitimos, sed tantum ad primatem aut ad synodum universalem Africae. Uno verbo, crediderunt Africani Zozimum, ut verisimile erat, hunc canonem adducere, ut ex eo probaret, Apiarium et alios presbyteros, praesertim mari vicinos, posse ad transmarinos episcopos causam suam deferre. Sed ad narrationem gestorum concilii redeamus.

Postquam res ista cum legatis Romani pontificis est composita, ut ad tempus fervarentur duo canones ab istis probati, interim tamen ut tum Nicaeni concilii decreta, ut habebantur in exemplaribus vulgatis in Africa, tum etiam priorum conciliorum sub Aurelio decreta, necnon ea ipsa, quae in hac synodo sancita erant, recitarentur. Cum, inquam, de his convenisset, recitata est formula Nicaena. Secundo, canonibus Nicaenis adjuncti sunt triginta tres canones in hac synodo conditi. Post haec recitati sunt canones conciliorum in Africa gestorum, ab anno 393. ad annum 413. Denique statutum, ut ne diutius universi episcopi, qui ad concilium congregati erant, tenerentur ab universo concilio, ut iudices terni eligerentur de singulis provinciis, quod statim statutum est, et ita conclusum est concilium universale.

At legati a concilio deputati in unum convenientes 3. Kalend. Junias ejusdem anni, rursus nonnullos canones ediderunt, ac demum Aurelius episcopus synodum sic conclusit. *Juxta statuta totius synodi congregatae, et meae mediocritatis sententiam placet facere rerum omnium conclusionem universi tituli designati, et digesti hujus diei tractatum ecclesiae gesta suscipiant: quae vero adhuc expressa non sunt, die sequenti per fratres nostros Faustinum episcopum, Philippum et Ajellum presbyteros venerabili fratri et coepiscopo nostro Bonifacio rescribemus, et subscriperunt.* Sequuntur legatorum ex omnibus provinciis deputatorum nomina, ex quibus patet, codicem hunc ecclesiae Africanae synodale opus esse, et quidem synodi totius Africae.

Extat deinde epistola concilii ad Bonifacium, in qua postquam ea de Apiario scripserunt, quae supra retulimus, narrant, quid circa commonitorium Zozimi sit gestum et sancitum a synodo, in quo, inquit, *commonitorio eis quatuor quaedam nobiscum gerenda mandata sunt. Unum de adpellationibus episcoporum ad Romanæ ecclesiae sacerdotem. Alterum, ne ad comitatum episcopi importune navigent. Tertium, de tractandis presbyterorum et diaconorum causis apud finitimos episcopos, si a suis excommunicati perperam fuerint. Quartum, de Urbano episcopo excommunicando, vel Romam vocando, nisi ea, quae videbantur corrigenda, corrigeret. Quorum omnium de primo et tertio ut Romam liceat provocare, et ut clericorum causae apud suarum provinciarum episcopos finiantur, jam priore anno etiam litteris nostris ad eundem venerabilis memoriae Zozimum episcopum datis, insinuare curavimus, ut ea servare sine ulla ejus injuria paulisper sineremus, usque ad inquisitionem statutorum concilii Nicaeni. Et nunc de tua poscimus sanctitate, ut quemadmodum ea apud Nicaeam a patribus constituta sunt, sic ea nobis facias custodiri, et ibi apud vos ista, quae in commonitorio attulerunt, facias exerceri.* Deinde relatis Sardicenis concilii canonibus duobus de episcoporum et clericorum judiciis, haec addunt: *Haec utique usque ad adventum verissimum exemplarium Nicaeni concilii inserta gestis sunt, quae si ibi, quemadmodum ipso quod apud nos fratres ex apostolica sede directi commonitorio adlegaverunt, continerentur, eoque ordine, vel apud vos in Italia custodirentur, nullo modo nos talia qualia commemorare jam nolumus, vel tolerare cogeremur; sed credimus, adjuvante misericordia domini Dei nostri, quod tua sanctitate Romanae ecclesiae praesidente, non sumus jam istum typhum passuri: et servabuntur erga nos, quae nobis etiam non differentibus custodiri debeant. Cum fraterna charitate quae secundum sapientiam atque justitiam, quam tibi donavit altissimus, etiam ipse perspicias esse servanda, si forte aliter se habeant canones concilii Nicaeni.* Aiunt deinde se id non invenisse in exemplaribus suis, et in Graeciam misisse, ut canones Nicaeni sibi adferrentur, monentque pontificem, ut idem faciat, profitentes se interim servaturos ea, quae de adpellationibus episcoporum et clericorum judiciis apud finitimos episcopos in commonitorio habebantur.

Verum haud diu exspectarunt illi; nam sub finem ejusdem anni formulam fidei et canones Nicaenos viginti ab Alexandrino Cyrillo et Constantinopolitano antistite Attico ad se missos receperunt, et statim ad Bonifacium direxerunt 6. Kalendas Decembris.

Nihil deinde sub isto pontifice hac in causâ gestum memoriae proditur. At sub Coelestino res ista recruduit. Namque Apiarius rursus adcusatus, Romam iterum confugit, et cum Faustino legato Coelestini rediit in Africam, putans se ejus autoritate restituendum esse. At Africani antistites jam certi nihil esse in concilio Nicaeno, quod pontifici Romano favere posset, jugum aperte excusserunt, et Apiario damnato peremptorio decreto statuerunt, non esse tolerandas episcoporum adpellationes ad Romanum pontificem, nec clericorum improba refugia probanda esse. Epistola scripta est nomine Aurelii Palatini, et aliorum, qui universali concilio

lio Carthaginis adfuisse dicuntur. His autem verbis concepta est. Optarem, si quemadmodum sanctitas tua de a lventu Apiarii laetatos vos fuisse, missis per presbyterum nostrum Leonem litteris intimavit, ita nos quoque de ejus purgatione haec scripta cum laetitiam mitteremus. Esset profecto et vestra et vestra modo alacritas certior, nec propterea videretur, quae adhuc de audiendo quam de audito praecesserat. Adveniente certe ad nos sancto fratre et coepiscopo nostro Faustino, concilium congregavimus, et credidimus ideo cum illo missum, quoniam sicut per ejus operam presbyterio antea redditus fuerat, ita nunc posset de tantis criminibus sibi a Tabracenis objectis eo laborante purgari, cujus tanta ac tam immania flagitia decursum nostri concilii examen, ut memorati patrocini potius quam iudicium ac defensoris magis operam quam disceptatoris iustitiam superarent. Nam primum quantum obstiterit omni congregationi diversas injurias ingerendo quasi ecclesiae Romanae asserens privilegia, et volens eum a nobis in communionem suscipi, quem tua sanctitas credens adpellasse, quod probare non potuit, communioni reddiderat; quod minime licuit, quod gestorum etiam melius lectione cognosces. Triduano tamen laboriosissimo agitato iudicio, cum diversa eidem objecta afflictissimi quaereremus, vel moras coepiscopi nostri Faustini, vel tergiversationes ipsius Apiarii, quibus nefandas turpitudines occulere conabatur. Deus iudex iustus, fortis et longanimis, magno compendio rescavit, tetriciore quippe ac putidiore obstinatione compressa, qua tantum libidinum coenum impudentia negationis volebat obruere. Deo nostro ejus conscientia coarctante, et occulto, quae in illius corde tanquam in volutabro criminum jam damnabat, etiam hominibus publicante repente in confessionem cunctorum objectorum flagitiorum dolosus negator erupit: incredibilibus opprobriis ultroncus se ipse convicit, atque ipsam quoque nostram spem, qua eum credebamus et optabamus de tam pudendis posse purgari, convertit in gemitus. Nisi quoniam istam molestiam uno tantum solatio mitigavit, quod et nos labore diuturnioris quaestionis absoluit, et suis vulneribus qualemcunque medelam, etsi invita, ac suae conscientiae reluctante confessione providit, domine frater, praefato itaque debita salutationis officio, impendio deprecamur, ut deinceps ad vestras aures hinc venientes non facilius admittatis, nec a nobis excommunicatos in communionem velitis excipere; quia hoc etiam Nicaeno concilio definitum facile advertit venerabilitas tua. Nam etsi de inferioribus clericis vel laicis videtur ibi praecaveri, quanto magis hoc de episcopis voluit observari, ne in sua provincia a communionem suspensi, a tua sanctitate vel praepropere vel indebite videantur communioni restitui. Presbyterorum quoque et sequentium clericorum improba refugia sicut te dignum repellat sanctitas tua, quia et nulla patrum definitione hoc ecclesiae derogatum est Africanae, et decreta Nicaena, sive inferioris, sive superioris gradus clericos, sive ipsos episcopos, metropolitana apertissime commiserunt, prudentissime enim iustissimeque viderunt quaecunque negotia in suis locis, ubi orta sunt finienda, nec unicuique providentiae gratiam sancti Spiritus defuturam, qua aequitas a Christi sacerdotibus, et prudenter videatur, et constantissime teneatur: maxime quia unicuique concessum est, si iudicio offensus fuerit

fuerit cognitorum ad concilia suae provinciae, vel etiam universale provocare. Nisi forte quisquam est, qui credat unicuique posse Deum nostrum examinis inspirare iustitiam, et innumerabilibus congregatis in concilium sacerdotibus denegare. Aut quomodo ipsum transmarinum iudicium ratum erit, ad quod testium necessariae personae, vel propter sexus, vel propter senectutis infirmitatem, vel multis aliis impedi-
 mentis adduci non poterunt. Nam ut aliqui tamquam a sanctitatis tuae latere mit-
 tantur, nulla invenimus patrum synodo constitutum, quia illud, quod pridem per eun-
 dem episcopum Faustinum, tamquam ex parte Nicaeni concilii exinde transmisisse in
 conciliis verioribus, quae accipiuntur Nicaeni a sancto Cyrillo coepiscopo nostro Ale-
 xandrinae ecclesiae, et a venerabili Attico Constantinopolitano antistite ex authentico
 missis. Quae etiam ante hoc per Innocentium presbyterum, et Marcellum subdiaconum,
 per quos ad nos ab eis directa sunt venerabilis memoriae Bonifacio episcopo de-
 cessori vestro a nobis transmissa sunt, in quibus tale aliquid non potuimus reperire.
 Exsequutores etiam clericos vestros quibusque petentibus nolite mittere, nolite concede-
 re, ne fumosum typhum, hoc est, fastum ambitionem et superbiam saeculi, in eccle-
 siam Christi, quae lucem simplicitatis et humilitatis diem, Deum videre cupientibus,
 praefert, videamur inducere; nam de fratre nostro Faustino amoto jam pro suis ne-
 fandis nequitiiis de Christi ecclesia dolendo Apiario securi sumus, quod eum probita-
 te ac moderatione tuae sanctitatis, salva fraterna charitate Africa ulterius minime
 patiatur, et alia manu Deus noster sanctitatem vestram aevo longiore pro nobis oran-
 tem custodiat, domine frater. Prolixam hanc epistolam hic describendam duxi,
 quia in ea nihil est, quod non faciat in propositum.

Primum, ex ea constat Apiarium confugisse ad Coelestinum, et ab eo com-
 munioni restitutum cum Faustino in Africam rediisse.

Secundum, Faustinum in concilio Africanorum defensionem Apiarii susce-
 pisse, et allegasse privilegia ecclesiae Romanae, ut quia restitutus fuerat communio-
 ni a Coelestino, etiam in Africa restitueretur.

Tertium, Africanos haec privilegia non admisisse, sed e contra pro injuriis
 duxisse, et Apiarium invito licet Faustino convictum damnasse.

Quartum, eos in hoc concilio aperte mentem suam declarasse pontifici, cir-
 ca capitula adlata Nicaeni nomine concilii, quorum unum erat de adpellationibus
 episcoporum, alterum de confugiis clericorum, et denuntiasse pontifici ne utrum-
 que deinceps fieri pateretur.

Quintum, id ab iis probatum, primo ex concilio Nicaeno, deinde ex ju-
 stitia et aequitate, quia debet illic audiri causa ubi testes et accusatores esse possunt.
 Tertio, quia credibile est episcoporum multorum iudicium, in quo adsunt neces-
 sariae personae, melius esse ac aequius, quam iudicium unius episcopi, qui longe
 degat ab iis locis ubi sunt testes et accusatores.

Sextum, non modo Africani pati se non posse adfirmant adpellationes episco-
 porum, sed ne quidem aiunt se passuros esse, ut legati mittantur a pontifice, quo-

niam illud privilegium nullo canone ipsi indultum est, cum constet citatos a Zozimo canones, non esse Nicaeni concilii, ut ferebantur.

Septimum, rogant pontificem ne fumosum saeculi rypum in ecclesiam inducat, ne executores clericos mittat, ne Faustinum legatum in Africa relinquat, denuntiantes se ista minime toleraturos. Hac responsione accepta, Coelestinus videns Afros episcopos jus suum tam constanter tueri, a proposito deterritus est. Nec enim amplius est conatus Apiarium restituere, nec legatos in Africam misit, nec adpellationes episcoporum suscepit, nec clericos Afros ad se confugientes, restitui curavit, nec tamen propterea ab illorum communione discessit, sed se ab iis victum esse haud aegre passus est. Somniant enim, qui dicunt aliquod propterea schisma inter Africanam et Romanam ecclesiam exortum fuisse.

Ex his, quae huc usque diximus luculenter constat, de adpellationibus episcoporum quaestionem fuisse inter Afros, necnon inter Zozimum, Bonifacium et Coelestinum; nam quamvis huic quaestioni occasionem dederit Apiarii presbyteri tantum confugium, seu adpellatio, arramen proprie disputatum tantum est de adpellationibus episcoporum: nam septimus canon Sardicenis de episcopis tantum loquitur. Quapropter si de clericorum adpellationibus his tantum fuisset, incassum Africani tanto labore canonem istum conquisivissent. Deinde Zozimus non vindicabat sibi adpellationes presbyterorum, nec ad id probandum canonem Sardicensem septimum adlegabat, sed tantum contendebat potuisse Apiarium ad se confugere, et causam suam apud se agere, quia canone altero Sardicensi permissum erat clericis vexatis ab episcopo ad finitimos causam agere. Imo hoc unum continet capitulum secundum de clericis. Agebatur ergo de adpellationibus episcoporum ad Romanum episcopum, et de clericorum inferiorum confugiis ad finitimos. Ac proinde ruit prima nonnullorum responsio de adpellationibus clericorum hic tantum agi, cum certum sit proprie non agi de illorum, sed de episcoporum adpellationibus.

Secunda responsio est eorum, qui dicunt ab Africanis non esse rejectas adpellationes episcoporum ad Romanum pontificem, sed modum adpellandi. Haec etiam ex dictis facile disjicitur; constat enim eos omnem omnino adpellationem indignè tulisse, nec solum pati voluisse, ut Romae iudicium ferrer; sed etiam ut legatos in Africam mitteret ad iudicandum. Uno verbo non aliud jus petebat pontifex Romanus, quam id, quod sibi canone septimo Sardicensi indultum est; sed illud est valde exiguum. Ergo Africani episcopi de isto jure contententes cum Romano pontifice, omne omnino jus retractandarum causarum, quae ad episcopos spectant, pontifici denegarunt; qui enim id, quod minus est non concesserunt, multo magis illud quod majus est denegassent?

Adversus haec a multis opponitur epistola sancti Augustini ad Coelestinum Romanum pontificem, quae olim 261. nunc 209. in ea sanctus Augustinus ad Coelestinum nuper electum scribit de quodam Antonio, quem in oppido territorii Hipponensis, cui nomen Fussala, curarat ordinandum; sed cum is postea rapinarum dominationis ac injustae oppressionis convictus foret, non est tamen omni honore episco-

episcopatus spoliatus, sed tantum administratione ecclesiae suae, cujus curam sicut prius gessit Hipponensis episcopus Augustinus. Ast Antonius iudicium istud aegre ferens, ad Bonifacium confugit, et ab eo litteras obtinuit, quibus ille jubebat eum in integrum restitui, *si ordinem rerum fideliter exposuisset*. Mortuo Bonifacio, Coelestinus praedecessoris sui iudicium probans, exequutoribus clericis, quos tum habebat, mandaturus erat proculdubio, ut per vim, si aliter fieri non possit, Bonifacii sententiam exsequutioni mandarent; quod praecavens Augustinus ad Coelestinum hanc epistolam scribit, in qua tum Antonii causam exponit, tum Coelestinum dehortatur a proposito.

Respondeo primo, hanc epistolam ab eruditis non paucis Augustino abjudicari; habetur enim tantum in unico codice ducentorum circiter annorum, et quidem Vaticano ac proinde non parum suspecto. In caeteris autem omnibus omittitur, ut observarunt ii, qui nuper epistolas Augustini mira diligentia in lucem ediderunt, et ad innumerorum pene manuscriptorum fidem recensuerunt.

Deinde qui in S. Augustini stilo versatissimi sunt, non parum putant hic esse discriminis ab Augustiniano. Certe haec epistola videtur elegantior, et rhetoricis figuris ornatior quam solent esse Augustiniana, praeterquam quod illa nec tot nec tam crebris scater verborum allusionibus.

Respondeo secundo, nihil ex hac Fussalensis episcopi causa, adversus ea, quae diximus, de Africanorum mente colligi. Quamvis enim Antonius Fussalensis episcopus per subreptionem a Bonifacio litteras obtinisset, ut restitueretur, si ordinem rerum fideliter indicasset. Africani tamen episcopi pontificis decreto non obtemperarunt, atque inter alios Augustinus ipse, a quo fuerat Fussalensis multatus, parere renuit, et hanc epistolam statim post mortem Bonifacii ad Coelestinum misit, in qua obtestatur eum per Christi sanguinem, per apostoli Petri memoriam, qui christianorum praepositos populorum monuit, ne violenter dominantur in fratres, ut sedis apostolicae sententiam per vim exequutioni mandari non sinat; unde constat, Augustinum non existimasse Romano pontifici jus esse restituendi episcopi in provincia sua dejecti, alioquin ipse paruisset ejus decreto, nec timuisset, ne per vim ad id cogeretur.

Licet autem Coelestinus jus istud sibi tribueret, a proposito tamen, ut credibile est, destitit, nec Antonium Fussalensem restituere invitis Africanis tentavit. Constat certe ex epistola 224 Augustini, Antonium Fussalensem non fuisse restitutum; sed Augustinum hujus ecclesiae curam gessisse. Caeterum nec Fussalensis illius episcopi, nec aliorum tunc temporis confugia in exemplum adpellationum trahi possunt: haec enim per id temporis gesta sunt, ut recte in notis ad hanc epistolam observatur, quo nonnulli Africani ad exemplum Apiarii Romam adpellare coeperant sub pontificatu Bonifacii, et initio Coelestini, quo tempore nondum Nicaeni canones in Africam a legatis in orientem missis delati fuerant, statuerantque illi tum in epist. ad Bonifacium tom. 2. conc. col. 1141. tum in canone 4. concilii Carthaginensis 6. se Sardinenses canones, qui nomine Nicaenorum obtrudebantur, tantisper

fervaturos, donec comperissent, utrum revera essent concilii Nicaeni, necne; unde non mirum, si sanctus Augustinus in hac epistola Antonii Fussalensis confugium non omnino improbare videatur: cum ipse in concil. Carthaginensi 6. ibidem col. 1562. nomine Numidarum, quorum legatus erat, professus esset se memoratos canones fervaturum, *salva inquisitione concilii Nicaeni*. Verum postquam Nicaeni canones in Africam allati, compertumque nihil in eis ejusmodi reperiri, omnes omnino adpellationes irritas habuerunt Africani, nec deinceps illas fieri passi sunt.

Nec opponas sanctum Augustinum in hac epistola agnoscere antiquissima esse adpellationum ad Romanum pontificem exempla, cum ait: *Existunt exempla, ipsa sede apostolica judicante* *, *vel aliorum judicia firmante, quosdam pro culpis quibusdam nec episcopali spoliatos honore, nec relictos omnimodis impunitos, quae ut a nostris temporibus remotissima non requiram, recentia memorabo. Clamet Priscus provinciae Caesareensis, et clamet alius ejusdem provinciae Victor; et clamet tertius ejusdem provinciae Laurentius, etc.* Unde colligi potest, non modo tres istos post adpellationem fuisse dejectos; sed et plura alia antiqua hujus rei exempla reperiri, quae non improbaret Augustinus. Verum si haec verba ita intelligenda forent, epistolam hanc spuriam esse, vel saltem haec adjecta esse, haud dubium foret; satis enim constat Zozimi et Bonifacii petitionem omnino novam visam esse, et antehac inauditam tum ipsi Augustino, tum caeteris Africanis episcopis. Sed erga illam non ita fuissent affecti, si antiqua et a suis temporibus remotissima adpellationum exempla novissent.

At si quis Augustini verba mentemque penitus scrutetur, intelliget haec ab Augustino oratorio more, et ad captandam Coelestini gratiam esse dicta. Unde antiqua illa exempla minime commemorat: sed tantum recentia, quae nihil nobis obsunt, cum, ut diximus, contigerint eo tempore, quod interfluxit ab adpellatione Apiarii ad reditum Africanorum legatorum ex oriente. Deinde vero non dicit Augustinus olim adpellatum esse ad sedem apostolicam, sed tantum innumera esse exempla, quibus probetur sedem apostolicam *noxios episcopos aliquando puniisse, non tamen omni honore episcopali spoliasse, vel, inquit, ipsa judicante, vel aliorum judicata firmante*: judicante quidem episcopos suae metropoli subiectos, aliorum judicata firmante per consensum et adprobationem, et damnatos ad se confugientes rejiciente. Nam, ut observavimus, conqueritur hac epistola Augustinus, quod Romanus episcopus Antonium Fussalensem benigne audivisset: quare haec exempla tantum abest ut nobis noceant, quin imo probant Africanos episcopos non modo presbyterorum inferiorumque clericorum, sed et episcoporum adpellationes indigne tulisse. Denique non dicit Augustinus Priscum, Victorem et Laurentium Romam adpellasse, sed tantum punitos et mulctatos fuisse, licet episcopatu non spoliarentur.

Hoc

* Hoc intellige de episcopis, metropoli, seu dioecesi Romani pontificis subiectis, nixus autoritate disciplinae ecclesiasticae, quae primis vigeat ecclesiae saeculis; nec contrarium probare potest Christianus Lupus, cui tamen hoc probandum incumbit.

Hoc quippe in loco refellit hanc Antonii propositionem: *Aut, inquiebat, in mea cathedra sedere debui, aut episcopus esse non debui.* Ut id refellat Augustinus: *existunt, inquit, exempla sede apostolica judicante, aut aliorum judicia firmante, quosdam pro culpis quibusdam nec episcopatu spoliatos, nec relictos omnimodis impunitos; quae ut a nostris temporibus remotissima non requiram, recentia memorabo. Clamet Priscus provinciae Caesareensis episcopus, aut ad primatum locus sicut caeteris mihi patere debuit, aut episcopatus remanere non debuit: clamet alius ejusdem provinciae Victor episcopus, cui relicto in eadem poena, in qua et Priscus fuit, nusquam nisi in dioecesi ejus ab alio communicatur episcopo; clamet aut ubique communicare debui, aut etiam in meis locis communicare non debui. Clamet tertius ejusdem provinciae Laurentius episcopus, et prorsus hujus vocibus clamet, aut in cathedra, cui ordinatus sum sedere debui, aut episcopus esse non debui.* Nae caecus sit, qui non videat, haec exempla non esse episcoporum adpellantium ad Romanam sedem, aut Romae judicatorum, sed episcoporum ab ipsis Afris ex parte tantum multatorum, nec omnino gradu dejectorum.

Sed de his satis; nunc pauca dicamus aduersus Christiani Lupi circa haec commentationes. Longam is dissertationem instituit *de Africanae ecclesiae Romanis adpellationibus* (dicere debuerat de adpellationibus episcoporum Africanae ecclesiae ad Romanum pontificem) haec quamvis grandis et verbosa, vix tamen quidquam habet ad propositum: priora undecim ejus capita alio pertinent omnino, caput 16, in quo enumerat errores, ut ipse putat circa adpellationes Afrorum ad sedem apostolicam, nullum mereretur examen: igitur a decimo-septimo ordiemur.

Primum exemplum adpellationum ab Afris episcopis ad Romanum pontificem refertur ab eo, Privati Lambesitani, quem contendit a Numidia synodo ad primatem Carthaginensem, ac deinde ad Fabianum Romanum provocasse. De isto Privato bis mentio fit apud Cyprianum, semel epistola 29, in qua clerici Romanae ecclesiae, haec de illo ajunt. *Quod autem pertinet ad Privatum Lambesitanum pro tuo more fecisti, qui rem nobis sollicitam nuntiare voluisti; omnes enim nos decet, pro corpore totius ecclesiae, cujus per varias quasque provincias membra digesta sunt, excusare, sed nos etiam ante litteras tuas fraus callidi hominis latere non potuit. Nam cum antehac quidam ex ipsius cohorte venisset vexillarius Privati futurus et fraudulenter litteras a nobis elicere curaret, nec quis esset, latuit, nec litteras, quas volebat, accepit.* Et iterum epist. 54. ipse Cyprianus sic de Privato loquitur, *ut per Felicianum significavi tibi frater venisse Carthaginem Privatum veterem haereticum in Lambesitana Colonia ante multos fere annos ob multa et graviora delicta nonaginta episcoporum sententia condemnatum. Antecessorum etiam nostrorum, quod et vestram conscientiam non latet, Fabiani et Donati litteris severissime notatum, qui cum causam suam, in concilio quod habuimus idibus quae proxime fuerunt, agere velle se diceret, nec admissus esset, Fortunatum istum ipsi pseudoepiscopum dignum collegio suo fecit.*

Nemini, ut puto, ante Lupum in mentem venerat ex his aliquid in adpellationum ad Romanum pontificem gratiam inferre: primus ille suspicatus est Privatum

rum adpellasse ad Donatum; ac deinde a Donato ad Fabianum Romanum. Sed istud merum est commentum, nec enim dicit Cyprianus, ipsum ad istos adpellasse; sed ab istis per litteras fuisse notatum eumque postea confugisse ad clerum Romanae ecclesiae, ac deinde ad synodum Africanorum utrobique fuisse rejectum, et ne quidem auditum. Quomodo haec in exemplum adpellationum trahi possint, ego profus ignoro.

Adducit secundo loco idem Christianus Lupus Novati exemplum, qui ejectus Africa Romam confugit et illic pseudoepiscopi Novatiani ordinationem perfecit. Haec multis exponit Lupus, at quid ad propositum pertineant, assequi nequeo. Conatur deinceps idem scriptor respondere ad ista Cypriani verba, *cum statutum sit omnibus nobis et aequum pariter ac justum illic causam agere, ubi accusator et testes, etc.* Sed quam misere, quam pueriliter haec eludit? Cyprianus, inquit, *purgat aliquod singulare suae gentis edictum.* Imo Cyprianus ut Felicissimi adpellationem irritam esse prober, legem generalem, nec Africanis tantum, sed omnibus episcopis servandam proponit; causas in provincia debere terminari. At inquit Lupus, *non asserit id esse necessarium, sed aequum ac justum.* At inquam ego annon istud nugari est? quasi vero non sit necessarium servare id quod justum et aequum ac ab omnibus statutum. Mitto alia Lupi hanc in rem dicta, quae seriis omnibus risum commovebunt. Nemo enim, ut puto, haec verba *omnibus nobis*, et ista, *oportet utique eos, quibus praesumus*, de solis Africanis intelligi debere arbitrabitur, si modo Cypriani verba legerit, de omnibus enim ille pastoribus loquitur, *cum*, inquit, *singulis pastoribus portio gregis sit ascripta, quam regat et gubernet unusquisque rationem actus sui domino redditurus.* Non attingam ea, quae Christianus Lupus addit cap. 18, sunt enim jam abunde refutata et paralogismis ubique scatent.

Tertium exemplum ab eodem adductum cap. 19. est Caeciliani Carthagenensis, in cujus causa mire nugatur, nobis singulas ejus nugas persequi non liber, nonnullas tantum exsufflabimus.

Primo, supponit Caeciliani ordinationem confirmatam a Romano episcopo, et e contra Donati ordinationem in irritum missam; sed hoc falsum est. Nullum enim super ea re decretum a Romano pontifice est emissum ante synodum Romae habitam.

Secundo, supponit Constantinum a Donatistis rogatum, ut iudices daret rem judicandam reliquisse Melchiadi, ob jus, quod ille habebat retractandorum iudiciorum: atqui, ut probavimus supra, Melchiades non secus ac caeteri datus est a Constantino iudex; nec hanc sibi potestatem vindicavit, ut testis est Augustinus et nos antea fuisse probavimus.

Tertio, opponit nobis sententiam Romani iudicii, quam dicit solius Melchiadis nomine latam fuisse. Unde concludit jus illi soli fuisse retractandi iudicii.

Respondeo ex Oprato, omnes episcopos in iudicio Romano sententiam tulisse et omnium sententiis absolutum fuisse Caecilianum, iudicium autem clausum fuisse Melchia-

Melchiadis sententia, qui post alios eam dixit: *Caecilianus*, inquit, *omnium supra memoratorum sententiis innocens pronunciatus est, etiam Melchiadis sententia, qua iudicium clausum est.* Non ergo solus iudicavit, sed cum caeteris sententiam dixit ultimo loco, ut praefides solent. Porro ejus sententia non aliter concepta est, quam caeterae. *Cum confiterit*, inquit, *Caecilianum ab iis, qui cum Donato venerant, juxta professionem suam, non accusari; nec a Donato convictum esse in aliqua parte confiterit suae communioni ecclesiasticae integro statu retinendum merito esse censeo.* Privatam hic sententiam aperit Miltiades, quae juncta cum caeteris auctoritatem habebat, sola sine caeteris non habuisset, tum enim mos erat in conciliis singulorum sententias exscribi non generalem emittere et episcoporum concordantes in se invicem sententiae locum habebant generalis iudicii. Unde subdit Optatus, *sufficit ergo et Donatum, tot sententiis esse percussum, et Caecilianum tanto iudicio purgatum.* Iudicium scilicet in istorum omnium sententiis non in solius Miltiadis sententia continebatur, in iudicio quippe sententiae sunt plurium et tamen unum iudicium, cum omnes sententiae conveniunt.

Quarto, opponit idem Lupus dictum Augustini concione secunda super psalmum 36, ubi comparans causam Primiani contra Maximianistas causae Caeciliani contra Donatistas, haec ait: *Si innocentem te (Primianum) reddidit sedes Bagaitana, quanto potius illum (Caecilianum) sedes apostolica?*

Respondeo, Augustinum hic antitheses sectarum, et ideo sedem apostolicam opponere Bagaitanae. At quid inde ad propositum Lupi effici possit, ego prorsus nescio. Inde etenim non magis concludi potest Caecilianum a Miltiade solo fuisse absolutum quam Primianum a Bagaitano episcopo; sed iste non Bagaitani tantum, sed plurium episcoporum Donatistarum sententiis est absolutus? ergo ille quoque non solius Miltiadis, sed et aliorum sententiis est absolutus. Deinde quid ex istis verbis aliud inferre potest Lupus nisi Caecilianum absolutum fuisse Romae a Miltiade. At nemo id negat, verum de his controvertitur, utrum ille solus iudicaverit et solius ejus auctoritate iudicium sit latum. Deinde num causam istam iudicaverit ob potestatem aliquam sibi peculiarem retractandi iudicii; an vero ob delegationem imperatoriam; neutrum autem probant adducta sancti Augustini verba.

Post haec capite vigesimo epistolam Augustini 162 in medium producit Lupus, ubi ait Augustinus Secundum Tigisitanum perperam fecisse iudicando Caecilianum non adhibito transmarinorum episcoporum iudicio, non repetemus ea, quae de scopo Augustini hac in epistola semel atque iterum diximus. Hoc unum in praesentiarum monemus, nihil in ea reperiri eorum, quae inde deducit Lupus. Sic exempli gratia nusquam docet Augustinus Caecilianum utpote primatem exemptum a iudicio totius Africae; sed tantum ait, conveniens fuisse, ut dissidentibus Africanis Caecilianus a Secundo non damnaretur absens, cum praesertim communionem haberet cum ecclesiis transmarinis, sed aequius fuisse, ut episcopis transmarinis iudicium mitteretur; non ob majorem illorum auctoritatem, sed quia neutri parti studebant.

debant. *Sed cur*, inquit Lupus, *Augustinus observat Caecilianum magnae sedis antitistem fuisse, quae auctoritatem haberet.* Respondeo, Augustini esse scopum, ut jam observari, ostendere Secundum Tigisitanum imprudenter omnino Caecilianum damnasse, quia ejus damnatio plus allatura erat mali, quam boni; cum ille esset ejus sedis episcopus, quae auctoritatem haberet, quaeque transmarinis esset vicina ecclesiis: et ideo posset facilius sese rueri illarum ac praesertim Romanae auxilio et communione. Nam si mediocris cujusdam et ignobilis fuisset civitatis episcopus, nihil periculi erat, ne communicatorias litteras haberet a transmarinis, quae solebant ad primates et praecipuos episcopos praesertim dirigi, at quia *Carthago*, verba sunt Augustini, *cujus Caecilianus erat episcopus, erat vicina transmarinis regionibus, et fama celeberrima nobilis, non mediocris utique auctoritatis habebat episcopum, qui posset non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cum se vidcret et Romanae ecclesiae, in qua semper apostolicae cathedrae viguit principatus et caeteris terris per communicatorias litteras esse conjunctum.* Auctoritas igitur ecclesiae Carthaginensis ex mente Augustini, non in ea sita est, quod ejus episcopus non possit judicari ab episcopis Africae; sed quod inique et ab inimicis judicatus absens poterat se defendere communione transmarinarum omnium ecclesiarum, quod facere non posset exiguae aut longe semotae civitatis episcopus. Ex his concludit Augustinus Secundum, si pacis studiosus fuisset debuisse vel Caecilianum Deo dimittere; vel transmarinis judicium ejus committere pro bono pacis non ex stricto jure. Haec est mens Augustini, ut quivis fatebitur, qui epistolam istam legerit. Quo semel observato cuncta Lupi commenta statim explodentur. Unum tamen intactum praeterire non possum prae caeteris inigne, quod unusquisque, sat scio, stupebit. Per ecclesias scilicet transmarinas adserit Lupus ab Augustino, caeterisque Africanis manifeste solam Romanam intelligi, quod omnino absurdum est. Eadem quippe in epistola sanctus Augustinus sic loquitur. *Millia quippe collegarum transmarina restabant, ubi apparebat eos judicari posse, qui Afros vel Numidas collegas videbantur habere suspectos*, ex quibus manifeste patet transmarinarum ecclesiarum et regionum nomine non solam Romanam ecclesiam aut civitatem; sed omnes omnino, qui trans mare sunt Africae respectu ac praecipue Italos, Gallos et Hispanos significari. At inquit Lupus, *Augustinus per transmarinas ecclesias apud quas et Caecilianus et Donatistae debuerunt suam causam primitus agere, intelligit illam, apud quam postmodum causa ista acta fuit, quae manifeste fuit Romana.*

Respondeo hallucinari eum duplici ratione. Primo, quia non solum Augustinus de his tantum ecclesiis hic non loquitur, apud quas postea acta est causa Caeciliani. Sed generatim de iis omnibus, apud quos agi poterat, *millia quippe, inquit collegarum, transmarina restabant, &c.* atqui non apud mille sed apud paucos acta est causa Caeciliani. Secundo, in eo turpiter Lupum errare, quod existimet causam Caeciliani actam fuisse tantum apud Romanam ecclesiam; acta enim fuit apud judices transmarinos datos a Constantino, quorum tres erant e Gallia.

Adfert

Adfert deinde Lupus quosdam canones ecclesie Africanae, ubi transmarinae ecclesie nomine videtur intelligi Romana. Verum ibi primo *transmarina ecclesia*, in singulari ponitur, non in plurali *ecclesie transmarinae*. Deinde haud dubium, quin istis in canonibus *transmarina ecclesia consulatur ad transmarina non provocetur*, per transmarinas ecclesias intelligantur ecclesie omnes trans mare sitae, quarum sententiae praecipue in negotiis gravioribus consulebantur ab Afris: et similiter per transmarina judicia omnia omnino judicia extra Africam. Hoc evidenter patet eo ipso canone, quem Lupus ad istorum explicationem adducit. *Litterae mittantur ad fratres et coepiscopos nostros et maxime ad sedem apostolicam*. Licet ergo Romana ecclesia sit prima inter transmarinas, non sola tamen est transmarina, et id dicere insanire est.

Sed nonnullis fortasse videbitur argutius id, quod idem Lupus in fine hujus capituli reponit ad haec Augustini verba: *Ecce putemus illos episcopos, qui Romae judicarunt non fuisse bonos judices, restabat adhuc plenarium ecclesiae concilium, ubi etiam cum ipsis judicibus causa posset agitari*, unde concludit anonymus, Augustinum non existimasse Miltiadis solius sententiam supremam fuisse. Quid ad haec Lupus? Respondeo, inquit, anonymum ab ipsis Augustini verbis penitus everti. Etenim ajunt, *cum ipsis judicibus*. Proinde, inquit, *istiusmodi provocatio pntificem non demutat in reum, aut accusatorem, sed permittit judicem et non talem qualem, sed supremum ac plenum futuri concilii praesidem*.

Respondeo, hic multa falso adduci, primo falsum est haec verba cum ipsis judicibus, idem esse ac judicibus in judicio secundo sedentibus quippe agere cum judicibus, hic est adversus ipsos judices. Unde addit Augustinus, ut si male judicasse convicti essent, eorum sententiae solverentur. Secundo dato quod judices priores sedere debuissent in secundo judicio, quis inde probare possit, eos summos esse judices, quin potius quis inde non probet illorum judicium in majori synodo posse examinari? Tertio ne per umbram quidem significat Augustinus, Miltiadem esse debuisse in posteriori judicio supremum ac plenum concilii judicem. Quarto etiam si in eo praefes futurus fuisset, an sequitur eum solum esse judicem, solam supremam auctoritatem habere, caeteros ab eo veluti assessores et consiliarios adhibere omnem vero in eo auctoritatem esse. Quinto falsum est Sylvestrum fuisse invitatum ut praesideret concilio Arelatensi, nec enim ei per legatos praefuit, sed Marinus, qui initio epistolae concilii caeteris omnibus praeponitur.

Immerito ergo Christianus Lupus in anonymum, quem facultatis Parisiensis doctorem esse non nesciebat, quemque vel hoc solo nomine revereri debuisset, tamque atrocia maledicta congerit; nec ferre quis animo aequo potest de illo hic Christiano Lupo dici, quae de traditore Juda Christus olim dixit: *bonum erat ei, natus non fuisset homo ille*. Quasi vero idem sit crimen falso allegata Romani pontificis jura refellere, ac Christum ipsum dominum nostrum per summum nescire tradidisse. An non oportet eos, qui talia dicunt & sentiunt immani vertigine laborare?

Capitibus sequentibus demonstrare conatur Lupus ex epistola Augustini de Antonio Fussalensi adpellationum ad Romanum pontificem usum in causis episcoporum semper in Africa viguisse. Nos eam nihil ad illius propositum facere jam supra demonstravimus, nec quicquam ille dicit, quod non fuerit a nobis dissectum. Sic verbi gratia supponit primo, hanc epistolam esse genuinam et stilum Augustini omnino sapere. At nos docuimus supra id esse in controversia positum, et nonnullam stili dissimilitudinem in ea reperiri. Illud praecipue in illa a genio Augustini alienum notatur, quod in fine epistolae abjecte omnino et ignave loquitur. *Me sane, inquit, quod confitendum est beatitudini vestrae in isto utrorumque periculo tantus timor et moeror excruciant, ut ab officio cogitem gerendi episcopatus abscedere et me lamentis errori meo convenientibus dedere.* Haec certe declamantis potius verba sunt quam Augustini serio agentis.

Quid ad haec respondet Lupus? Augustinum delicatae fuisse conscientiae ac valde timoratae, quae ipsum mordebat, eo quod videretur indignum ordinaisse. Atqui ut ex hac epistola liquet, nihil ille peccarat Antonium proponens ordinandum, quem indignum esse minime sciebat, imo quem optimis moribus praeditum esse noverat, cum praesertim nullum alium digniorem tunc haberet. Sed quicquid sit de hujus epistolae veritate, quam ego nolim inter spurias, sed inter dubias numerare; multa alia manifeste supponit falsa Lupus, ut ex ea quid concludat.

Secundo enim loco supponit Augustinum distinctionem fecisse inter clericorum et episcoporum causas, et ideo tunc cum Possidio et Alipio ab Aurelii partibus recessisse, quod falsum esse infra docebimus.

Tertio, supponit autorem hujus epistolae asserere antiqua extare exempla adpellationum ad sedem apostolicam: atqui non id dicit; sed tantum antiqua esse exempla episcoporum non omnino dejectorum, et tamen aliqua poena multatorum.

Quarto, supponit sedem apostolicam judicasse episcopos extra suam dioecesim, quod probari minime potest ex hac epistola.

Quinto, supponit illud pactum, quo se per tempus obstrinxerant Africani ad observationem Sardicensium canonum, donec comperissent, utrum essent Nicaeni concilii, supponit, inquam, illud ad solos clericos non ad episcopos pertinuisse, quod absurdum est, cum hos potius quam illos respiciat, quippe qui soli comprehendantur Sardicensis canonis statutis, quae sibi ad tempus observanda proposuerant Africani.

Sexto, supponit hanc epistolam non esse scriptam anno 423. sub initia Coelestini: verum ejus ad id probandum conjectura omnino inutilis. *Tria, inquit, intercesserunt inter electionem Coelestini et hanc Augustini epistolam; relatio primatis ad Coelestinum, mors primatis Fussalensis, populi ad Augustinum querimoniae, sedem epistola Augustini, quae omnia videntur non potuisse contingere intra eundem annum.* Respondeo, nihil obstare, quominus haec omnia eodem anno sint peracta. Deinde constat equidem ex Augustino eum senem primatem, qui Antonium ordina-

ordinarat, fuisse mortuum, antequam hanc epistolam scriberet Augustinus. At sub Coelestini pontificatu mortuum post factam ad eum relationem de damnatione ejusdem Antonii ex Augustini epistola colligi non potest. Imo is, qui de damnatione Antonii scripsit ad Coelestinum, videtur fuisse illius successor. Prior erat Sylvanus Zummensis, posterior Valentinianus Baianensis, porro epistolam esse scriptam sub initia Coelestini constat. Primo, ex hac gratulatione Augustini, qua epistola incipit: *primum gratulationem reddo meritis tuis, quod te in illa sede dominus Deus noster sine ulla, sicut audivimus, plebis suae discissione constituit.* Quae omnia designant Coelestinum recens electum; haud enim verisimile est Augustinum ita Coelestinum adlocuturum fuisse, si diu post ejus ordinationem ad eum scripsisset, quamvis prima foret hujus ad illum epistola. Nam gratulationes ejusmodi non solent fieri nisi paulo post ordinationem. Nam post aliquod tempus gratulari oportet episcopis, non solum de ordinatione, sed etiam magis de administratione ecclesiarum suarum. Secundo, constat eam esse scriptam, antequam Africa divideretur ab Italia, per turbas, quae post Honorii mortem anno fere 426. contigerunt.

Tertio, adparet eam esse scriptam ab Augustino statim post mortem Bonifacii, antequam Coelestinus quicquam adversus Afros egisset. Monet enim eum, ne sinat quicquam violenter fieri.

Supponit tertio Lupus haec verba: *extant ejus rei exempla sede apostolica judicante vel aliorum judicata firmante, quae ut a temporibus nostris remotissima non requiram, etc.* pertinere ad adpellationes omnium omnino ecclesiarum, ac praesertim Africanarum. Verum multis modis labitur. Primo enim de adpellationibus intelligi non debent, sed de judiciis, in quibus ex parte tantum mulctantur episcopi. Secundo, haec, *sede apostolica judicante*, aliter non possunt intelligi, quam de episcopis ejus metropoli subjectis, aut qui se ipsos Romanae sedi judicandos praebuerant, consentientibus accusatoribus et iudicibus. Tertio, ista vero *aliorum judicata firmante*, optime intelligi possunt de consensu et approbatione iudiciorum ab aliis episcopis latorum, non de illorum retractatione. Quarto, addiderat aliquis Augustinum respicere ad ecclesias suburbicarias, ac fortasse etiam ad Illyricanas, ad quas patriarchatus Romani limites extendebantur, exclamat ad haec Lupus praevicatorum hunc esse et Eusebianae factionis Michaelis Cerularii ac Photii errorem transcendere. Verum ut ostendimus, nullus hic error est; sed antiquae disciplinae genuina expositio. Denique in ultimo capite, in quo notas ad hanc Augustini epistolam novissimas a doctis editoribus Augustini operum compositas vellicare frustra conatur, contendit Antonium Fussalensem non omni administratione suae ecclesiae esse spoliatum; sed tantum partis alicujus. At contrarium constat ex hac epistola, nam num. 4. ait Augustinus ipsum in regionis illius, cui praecerat, homines vim et rapinas exercuisse. Deinde num. 5, ait, *honorem, itaque, integrum servavimus juveni corrigendo, sed corripiendo minuímus potestatem, ne scilicet eis praecesset ulterius, cum quibus sic egerat, ut dolore justo eum sibi praeesse omnino ferre non possent.* Ergo honor tantum episcopatus ei servatus est et omnis administratio ablata.

Unde ipse queritur numero 7. *aut in mea cathedra sedere debui, aut episcopus esse non debui.* Quid est sedere in cathedra nisi administrationem ecclesiae suae habere?

Addit Augustinus ista, quae nobis objicit Lupus *quasi nunc sedeat nisi in sua, propter hoc enim loca illa eidem dimissa atque permessa sunt, in quibus et prius episcopus erat, ne in alienam cathedram contra statuta patrum translatus illicite videatur.* Quorum verborum genuinus est iste sensus, permittum est ei honorem et locum episcopi servare in ecclesia sua, quamvis ejus administratione sit privatus; ne si omnino foret ecclesia sua ejectus aliusque in ejus locum substitutus, servato nihilominus episcopatus honore, ad ecclesiam illam, ad quam accederet, translatus esse videretur. Ex his intelligitur, quam male haec verba intelligat Lupus.

Nec melius probat administrationem Fussalensis ecclesiae ad Augustinum non rediisse ex his hujus epistolae verbis: *Fussala dicitur territorio Hypponenfi vicinum castellum. Antea ibi nunquam episcopus fuit; sed simul cum contigua sibi regione ad paroeciam Hipponensis ecclesiae pertinebat.* Diserte, inquit Lupus, *adfirmat pertinuisse non pertinere.* Respondeo haec dicere Augustinum, quia scilicet agebatur, an Antonius ejus administratione recte privatus foret; adde quod haec administratio ad eum pertinebat * tantum ad tempus, donec viveret Antonius. Ad id, quod objecimus ex epistola Augustini ad Quodvultdeum nunc 224. intelligi presbyterum Fussalensem, quem commendat Quodvultdeo ad ejus curam pertinuisse. Respondet Christianus Lupus ex sola charitate christiana pertinuisse. Idque suadet ex his verbis in fine epistolae. *Non enim possumus necessitates hominum deferere, qui nostri non coloni, sed quod majus est, fratres sunt in charitate Christi ad curam pertinent nostram.* Hoc est tam tuam quam meam, non enim de se tantum loquitur Augustinus; sed de Quodvultdeo et aliis episcopis, qui presbyteros fratres suos adjuvare tenentur. At inde colligi minime potest presbyterum illum Fussalensem non pertinuisse ad Augustini curam speciali quadam ratione. Imo cum eum commendat, eique deferendas epistolas tradat, signum est illum dioeceseos Hipponensis fuisse. Ut ut sit, ad propositum ista vel nihil, vel parum faciunt. Ostendendum enim fuisset Christiano Lupo primo, Antonii provocationem ab Afris probatam fuisse. Secundo, judicium Romanae sedis executioni mandatum, sed neutrum probat, nec unquam probare poterit.

His in antecessum praemissis accedit Christianus Lupus ad celebrem Apiarii causam, de hac fuse differit septem aut octo capitibus, et tamen in iis etiam accurate perlectis nihil inveni, quod mihi necessario refutandum esset: fatetur enim id quod contendimus Aurelium et Africanos praesules in epistola ad Coelestinum statuisse, ne provocatio fieret in causis tum clericorum tum episcoporum ad Roma-

num

* Non quod proprie Fussalensis tractus esset dioeceseos illius, sed quia ad tempus ei commissa fuerat ejus cura.

num pontificem, sed contendit eos male Nicaeni concilii canones intellexisse, et a vero turpiter aberrasse.

Duas tamen responsiones insinuat, quarum altera est contra Zozimum et Africanos primum contentionem fuisse non de ipsis adpellationibus episcoporum, sed tantum de forma adpellationum istarum. Altera est Aurelium quidem in ea fuisse sententia cum aliis quamplurimis, sed Augustinum et nonnullos alios antistites Africanos ab Aurelii sententia dissensisse.

Primum falsum esse constat ex ipso commonitorio legatorum Zozimi et Afrorum responsis, ut enim monuimus primum caput commonitorii legati a Zozimo dati erat de retractandis causis episcoporum, secundum formam a synodo Sardicensi praescriptam; sed si quae forma tolerabilis est, maxime illa, quae in ista synodo est sancita, quaeque non concedit potestatem pontifici retractandi in urbe Roma iudicii, sed tantum iudices dandi, qui illud retractent. Si quae autem forma retractandi iudicii in causis episcoporum, Africanis placere debuisset, maxime illa, quae non ita videtur pugnare cum solemnibus illorum effato causas ibi terminandas esse, ubi crimen est admissum, et ubi testes et adcuratores reperiuntur. Cum ergo nequidem istam formam probaverint, quis dubitet eos non de forma adpellationum; sed de ipsis adpellationibus contendisse. Verum quid ratiociniis opus est, cum ipsimet Africani diserte testentur de ipsis adpellationibus episcoporum quaestionem esse? Legatur epistola illorum ad Bonifacium, in qua postquam causam Apiani exposuerunt, narrant, quid inter se et legatos a Zozimo missos sit gestum: *Nonnulla quidem, inquit, sine ullo scripto prosequuti sunt verbis; sed cum id potius flagitaremus, quod in litteris ferrent, commonitorium protulerunt, quod recitatum nobis etiam gestis, quae secum ad vos deferent, est adlegatum: in quo eis quatuor quaedam nobiscum gerenda mandata sunt: unum de adpellationibus episcoporum ad Romanae ecclesiae sacerdotem; alterum ne ad comitatum episcopi importune navigent. Tertium de tractandis presbyterorum et diaconorum causis apud finitimos episcopos, si a suis excommunicati perperam fuerint. Quartum, de Urbano episcopo excommunicando vel etiam Romam vocando, nisi ea, quae videbantur corrigenda, corrigeret. Quorum omnium de primo et tertio ut Romam liceat episcopis provocare et ut clericorum causae apud suarum provinciarum episcopos finiantur, jam priore anno etiam litteris nostris ad eundem venerabilis memoriae Zozimum episcopum datis insinuare curavimus, ut ea servare sine injuria paulisper sineremus usque ad inquisitionem statutorum concilii Nicaeni, et deinceps relatis duobus Sardicensis concilii canonibus, quorum alter est de retractatione iudiciorum episcoporum, alter de retractatione causarum, quae ad inferiores clericos spectant apud finitimos episcopos. Nullomodo, inquit, nos talia qualia commemorata. Jam nolumus, tolerare cogemur; sed credimus adjuvante misericordia Dei, quod tua sanctitate Romanae ecclesiae praesidente, non sumus hunc typhum passuri.* Ex hac epistola multa discimus, primo actum fuisse inter Zozimum et Africanos de ipsis adpellationibus non de forma tantum. Secundo, nullomodo actum esse de adpellationibus clericorum inferiorum ad Romanum pontificem, sed de retractatione iudiciorum in clericos latorum apud finiti-

mos episcopos. Tertio, Africanos statuisse se ad tempus observaturos circa utrumque id, quod habebatur in canonibus Sardicensibus, quos pro Nicaenis laudabat Zozimus, donec adlata essent concilii Nicaeni exemplaria e Graecia. Quarto, haec ipsis visa esse nova et intolerabilia. Quinto, statuisse eos se minime toleraturos aut adpellationes episcoporum ad Romanum pontificem aut clericorum confugia ad finitimos episcopos, nisi in exemplaribus Nicaeni concilii e Graecia adlatis reperiretur utrumque sancitum. Porro concilium, in quo istud sancitum est, non fuit tantum Aurelii cum paucis Africanis; sed ei Valentinus Numidiae primas cum Augustino et aliis numero 217. episcopis interfuit, fuitque plenarium et universale totius Africae. Imo in eo concilio Augustinus interfatus est canones esse observandos salva inquisitione concilii Nicaeni, et unus fuit e legatis, qui huic epistolae ad Bonifacium subscripserunt. Itaque dubium esse non debet, quin Augustinus et alii omnes episcopi Africani post reditum legatorum, cum compertum est canones istos non esse Nicaeni concilii, idem cum iis senserint, qui postea ex universali concilio Africano scripserunt ad Coelestinum, nec episcoporum adpellationes tolerandas esse, nec presbyterorum aut inferiorum clericorum improba confugia esse admitenda. Deinde Augustinus et alii omnes in canonibus hujus concilii statuerant de episcopis, non secus ac de clericis observandum esse, ne quis provocaret ad transmarina judicia. Porro dici non potest id eos retractasse, quippe statuerant haec decreta firma esse futura, nisi constaret aliam disciplinam a concilio Nicaeno sancitam fuisse. Cum ergo postea compertum eis fuit nihil in concilio Nicaeno de adpellationibus episcoporum aut confugiis clericorum statutum fuisse, liberum ipsis non fuit canonem istum adversus episcoporum adpellationes non confirmare. Denique quis putet Augustinum Aurelii amicissimi, et omnium episcoporum Africanorum causam, quam antea egregie defenderat, nunc deseruisse, cum jamjam victoriam obtinerent. Unum objicit Lupus nomen Augustini initio epistolae non comparere, sicut nec Valentini Numidiae primatis.

Respondeo, inde non sequi eos non probasse hanc epistolam, sed ad summum non fuisse e numero legatorum a concilio universali Africae deputatorum ad eam scribendam: quod quidem de Augustino videtur esse dicendum. At de Valentino non item, nam secundus, qui in Graeco codice et alibi dicitur Palentinus, alius esse non potest a Valentino; hanc emendationem quam ferre non potest Christianus Lupus, nuperus conciliorum editor adeo veram esse arbitratus est, ut in inscriptione epistolae reposuerit Valentini nomen, et ad marginem annotarit Palentinus mendose.

Addit idem Lupus Augustinum et Valentinum probasse adpellationem Antonii Fuffalensis, quod falsum esse supra docuimus.

Deinde observat, Aurelium nunquam in albo sanctorum ascriptum fuisse, Augustinum e contra Romae seniper venerationi fuisse, et ab ipso Coelestino commendatum ut virum, quem nunquam sinistrae suspicionis rumor saltem aspergit. Id, inquit Lupus, non solum ob rectam ejus de divinis auxiliis doctrinam, sed etiam ob
ejus

ejus circa Romanas adpellationes judicium dictum est. At quis non statim rideat suspicionum ejusmodi vanitatem? Aurelius non fuit sanctorum albo ascriptus. Quid inde? Illud ei commune est cum aliis multis antistitibus; sed demus ei nocuisse suam contentionem cum Romanis, pontificibus, non propterea nocuit Augustino, tum quia non erat omnium Africanorum princeps, sicut Aurelius, tum quia celebrior erat, quam ut qui praetermitti posset. Laudatur ab ipso Coelestino et caeteris Romanis pontificibus ejus doctrina; verum illi nominatim loquuntur de doctrina ejus circa divina auxilia, non autem de ejus mente circa adpellationes episcoporum, de quibus ille nihil suo nomine scripsit. Inanibus itaque conjecturis conatur Lupus Augustinum a communi Africanorum causa ac sententia divellere.

Post haec usque ad Leonis tempora nullum extat adpellationis ex Africa exemplum; sed hujus tempore fertur Lupicinus episcopus ad judicium Romani episcopi provocasse: ut testis est ipse Leo in epistola 37., quae nunc est prima. Hanc epistolam contendit Quenellius esse spuriam, vel saltem in eo, quod spectat ad negotium Lupicini interpolatam. Ut ut sit, ex ipso Leone constat, Africanos hanc provocationem neglexisse: *Cum, inquit Leo, ad nostrum judicium provocasset, immerito eum pendente negotio a communione videbamus esse suspensum.* Adjectum etiam illud est, quod huic temere super ordinatus esse cognoscitur. Quare non est, quod gloriatur Lupus hoc exemplo, cum ex eo confirmetur, Africanos, etiam Leonis tempore, non probasse adpellationes episcoporum ad Romanum episcopum, et nullam illarum rationem habuisse.

Quin etiam ipsius Gregorii tempore nondum in Africa satis roborata erat adpellandi ad Romanum pontificem disciplina. Quippe Bysacenus primas Clementius adfatus apud episcopos Afros, ab imperatore iudices petiit. Is Romanum pontificem nominavit, jussitque, ut ille episcopum ad eum transmitteretur. Verum is corrupto pecunia Theodoreto effecit, ut id minime fieret. Gregorius admonitus ab imperatore, ut quicquid esset canonicum faceret, cum videret *contrarietates hominum*, sunt ipse ejus verba lib. 7. Indictione 2. epistola 65. *hanc causam inire noluit.* At episcopi provinciae Bysacinae causam primatis sui judicandam sibi sumpserunt: cumque ille causaretur se apostolicae fedi subiectum esse, conareturque ad eum causam trahere, episcopi Afri ab incepto non destiterunt, et causam ejus in concilio tractarunt. Ipseque Gregorius per litteras eos hortatus est, ut judicium de illo ferrent ex aequitate. Nec ait eos, si perperam judicent, iudicii sui rationem apud se reddituros, sed apud omnipotentem Deum. Vide ejus epistolam 36. lib. 10. Ex quibus constat pristinam disciplinam judicandorum episcoporum adhuc in Africa viguisse; nec morem Romani pontificis fuisse causarum ad se trahendarum. Nam primo Clementius apud episcopos suae provinciae accusatus, non provocavit ad pontificem; sed ab imperatore iudices petiit, qui iudicium episcopo Romano commisit. Secundo, displicuit istud Afri episcopis, et statim atque illis licuit Clementium primatem ad causam dicendam vocaverunt. Tertio cum is adlegasset se Romanae ecclesiae esse subiectum, nihilominus tamen ab iis iudicatus est. Notanda autem

hic est per transfennam regia Gregorii sententia. *Si quae culpa, inquit, in episcopis invenitur, nescio, quis episcopus ei (sedi apostolicae) subiectus non sit, cum vero culpa non exigit, omnes secundum humilitatis rationem aequales sunt.*

Ad eundem Gregorium confugit quidam Petrus, qui fuerat episcopus in Africa, et ab Africanis episcopis, ut par est credere, dejectus, huius causam non satis sibi perspectam definire Gregorius non est ausus; sed ad Columbum episcopum Numidiae, aliosque episcopos scripsit epist. 30. lib. 5. in qua hortatur eos, ut Petro fervarent, quidquid iustum canonicumque foret. *Quatenus, inquit, et rectitudinis vigor a vobis in omnibus impleatur, et causa ipsius secundum Dei timorem, et ecclesiae videatur regulas iudicata.* Hocce adpellationis exemplum profert Christianus Lupus ut evidentissimum.

Ego quidem fateor, Gregorium existimasse sibi potestatem esse decernendae retractationis sententiae in eum latae: at contendo nullo documento probari Africanos antistites Gregorii sententiam approbasse, et iudicium Petri retractasse. Hoc Lupo probandum fuit; nec enim dubitatur, quin Romani pontifices jus adpellationum etiam ex Africa admittendarum sibi vindicarint. Sed quaestio est, utrum Afri episcopi Romano pontifici hac in re morem gesserint.

Porro tertium exemplum adductum a Lupo probat, eos adpellationes ad Romanum episcopum aegre tulisse. Paulus episcopus accusatus a synodo Numidiae, et ab ea excommunicatus cum vellet Romam ad pontificem confugere, a Gennadio Patricio et Afris episcopis est prohibitus. Effugit tamen, et post biennium Romam pervenit. Statim adversus eum litteras ad Gregorium misit Gennadius, cumque Gregorius in Paulum esset propensus, cancellarium suum Romam misit cum tribus testibus: at ei in mandatis dedit, ne Romae adversus Paulum accusationem intenderet. Tum Gregorius nolens ferre iudicium, Paulum episcopum cum aliis duobus episcopis, qui Romam venerant, in urbem regiam ad imperatorem abire permisit. Post illorum discessum, Romam pervenerunt Columbi Africani episcopi litterae, quibus significavit Gregorio ea, quae acta erant in Paulum, eumque monuit adeo displicere Africanis potestatem illam, quam ille sibi adrogabat adpellationum admittendarum, ut secum inimicitias susceperint, propterea quod frequentius ab eo litteras acciperet, huius rei testis est Gregorius. *Quod enim, inquit, multorum inimicitias ob hoc, quod nostris vos frequentius epistolis visitamus, pati dicitis, &c.* Inde constat, quantum invisa fuerit Africanis episcopis, etiam aevo Gregorii potestas illa admittendarum adpellationum in causis episcoporum, quam sibi adrogabant Romani pontifices.

Adfert deinde Christianus Lupus nonnulla exempla clericorum, qui a suis episcopis vexati confugerunt ad Gregorium. Verum haec nihil istum juvant. Primum enim, non probat episcopos Africanos istud adprobasse. Deinde nunquam Gregorius clericorum ad se confugientium causam iudicavit; sed eos ad iudicium synodi provincialis remisit, nec alia ratione eos juvit, quam epistolis commendatitius, quibus primatem et episcopos provinciae hortatur, ut, quod aequum est, judi-

cent. Falsum autem est id, quod supponit Lupus, Gregorium istorum cognitionem ad se delatam delegasse iudicibus in provincia; nec enim Gregorius iudices istos eligit, aut eis potestatem dat iudicandarum causarum, quae pertinebant ad clericos, qui ad se confugerant; sed clericos remittit ad suos iudices proprios et naturales, ut illic iudicentur. Legantur epistolae a Lupo citatae lib. 1. epist. 22., lib. 2. ep. 33., lib. 10. epist. 32. et 33., in quibus occurrunt haec confugientium clericorum exempla, et nihil invenitur in eis, quod aliud probet, quam id, quod a nobis est explicatum. Sed haec de ecclesiae Africanae adpellationibus ad Romanum pontificem dicta sufficiant; nunc de Gallicanae ecclesiae disciplina differamus.

De causis Gallicanorum episcoporum, a Zozimi pontificatu usque ad Leonis, et Hilarii Arelatensis contentionem.

Zozimus pontifex dignitatis suae amplificandae per quam studiosus primam causae Proculi Massiliensis cognitionem ad se trahere, eumque de episcopatu deicere conatus, instante Patroclō Arelatensi. At factum istud in exemplum adpellationum trahi minime potest, cum primam causae hujus cognitionem ad se traxerit pontifex, etiam contra Sardicensis concilii sanctiones, quas aperte violavit.

Deinde nec Proculus, nec episcopi Gallicani, pontificis sententiae paruerunt; sed ille sedem suam retinuit, et hi causam ejus probaverunt, ut erudite admodum probat Quenellius dissertatione quinta apologetica pro S. Hilario cap. 16.

Primum enim Proculum ad Romani pontificis tribunal, quo vocabatur, non accessisse, constat ex epistola Zozimi ad episcopos provinciae Viennensis et Narbonensis tom. 2. conc. col. 1570., in qua de Proculo sic conqueritur post examinatam et discussam ejus causam, *licet ipse diu, inquit, expectatus fastidiose ferens sibi indulcias attributas convenire dissimulet.*

Secundo, episcopi Gallicani, depositionem Proculi ratam non habuere, ut colligitur ex ejusdem Zozimi ep. ad Massilienses ibid. col. 1573. *Non miror, inquit, Proculum inconsueta fronte adhuc durare ut toties commonitus prohibitusque, non cesseret: Et postea addens, sibi, inquit, jungit inquietae mentis homines, et qui soli possunt favere damnato.* Hos autem, quos Zozimus inquietae mentis homines adpellat episcopos fuisse, ex eo colligit Quenellius, quod his cessit Patroclus, nec Proculum exturbare potuit, ut constat ex ejusdem Zozimi epist. 11.

Denique Proculum in episcopatu permanisse, constat ex epistola Coelestini ad episcopos provinciae Viennensis et Narbonensis 18, in qua accusatur confensisse ad necem fratris sui. *Massiliensis vero ecclesia sacerdotem, inquit, qui dicitur, quod dictu nefas est, in necem fratris sui taliter gratulatus, ut huic, qui ejus sanguine cruentatus advenerat, portionem cum eo habiturus occurreret.* Hunc ip-

fum Proculum Massiliensem hanc calumniam passum esse apud Coelestinum verisimile est occasione necis Patrocli, qui a tribuno quodam barbaro circa haec tempora occisus est, ad iustionem occultam; ut Prosper scribit, Felicis magistri militum. Haec Quenellius, quibus nos addimus non solum a Gallis Zozimi iudicium in Proculum ratum habitum non esse, sed ab Augustino et aliis Afris, qui anno Christi 427. miserunt ad eum libellum retractationis Leporii monachi, tamquam ad episcopum fratrem et communione sibi junctum. Quin etiam Hieronymus ep. ad Rusticum versus finem Proculum ubique celebrem fuisse attestatur, quippe Rustico monacho juniore Hieronymum jam feniore consulenti de vitae suae instituendae ratione. Respondet Hieronymus; *habes istic sanctum doctissimumque pontificem, qui viva et praefenti voce nostras schedulas superet quotidianisque admonitionibus iter tuum dirigat, ex his intelligere est, quam parvi facta fuerit ubique Zozimi in Proculum sententia.*

Unum ad haec Lupus reponit Proculum graviter equidem peccasse non parendo Zozimi mandato; sed eundem *deinceps apud Bonifacium questum esse de Zozimi iudicio, exposuisse causas suae non comparationis et impetrasse non duntaxat sui gradus reparationem, sed insuper dignitatis metropolitanae.*

Respondeo, haec omnia esse commentitia et gratis conficta. Bonifacius enim Zozimi quidem decreta in gratiam Arelatensis episcopi rescidit et sedis hujus auctoritatem a Zozimo adprobatam imminuit. At nihil speciatim de Proculo Massiliensi sanxit, imo constat ex epistola Coelestini adducta hunc semper invisum fuisse Romanis.

Protulerat deinde Quenellius Lazari Aquensium episcopi exemplum, qui damnatus in synodis Galliae non provocavit ad pontificem. Respondet Christianus Lupus primum huic jungendum Herotem Arelatensem, qui simul cum Lazaro e Gallia ejectus est. Verum dispar utriusque est causa, nam Heros nullius criminis est accusatus; sed vir sanctus fuit Martini discipulus, qui a populo Arelatensi infons ejectus est. At Lazarus, si fides habeatur Zozimo ep. 4., quum etiamnum clericus Britium episcopum Turonensem falso accusasset, in synodis Gallicanis ac praecipue in Turonensi damnatus est ab ipso Proculo, qui tamen Proculus post aliquot annos eundem Lazarum Aquensium ordinavit episcopum, eo tempore, quo Constantinus quidam Tyrannus Gallias occuparat. Post ejus necem coactus est Lazarus aufugere, et cum Herote in Palaestinam secessit: ex quibus evidenter constat Lazarum, nec primo damnatum in synodo Turonensi, nec postea ejectum, Romam provocasse. Quod autem ait Christianus Lupus Herotem et Lazarum adpellasse ad pontificem, et ab eo damnatos fuisse, falsum est: namque de iis hoc Coelestinus tantum ait. *Ubi de episcopatu abdicando agitur, maria, terrasque lustrant, nec ulla suffregia praetermittunt.* Quae verba ostendunt eos ad Romanum pontificem non provocasse, nec eum adusse, ut restituerentur, sed omnium ubique episcoporum suffragia sollicitasse.

De Urſi et Tuentii cauſa illud tantum monemus neutrum adpellaffe ad Romanum pontificem; ſed Urſum damnatum a Proculo ab eodem poſtea fuiſſe ordinatum. Tuentium vero ab aliis, tum ob malos mores, tum ob Prifcilianam hæreſim damnatum Romam perrexiſſe, ibique ab errore reſipuiſſe, et poſt hæc ordinatum fuiſſe ab eodem Proculo. Hos igitur velut illegitime ordinatos pro episcopis habendos non eſſe ſcribit Zoſimus, non vero eorum cauſam tamquam ad ſe devolutam, per adpellationem ſibi vindicat.

A Bonifacio Zoſimi ſucceſſore Valentini epiſcopi cauſam ad provincie ſynodum remiſſam fuiſſe notarat Quenellius; hoc exemplum ad ſe trahere conatur Lupus, et in hac cauſa duo præcipue obſervat. Primum eſt cauſam Maximi delatam fuiſſe ad pontificem, alterum ad remiſſionem ejus ad judicium provincie eſſe velut quamdam delegationem.

Reſpondeo, Valentinos clericos, ob eas, quæ tum erant inter epiſcopos Narbonenſis provincie de primatu contentiones recta Romanos pontifices adiiſſe, et ſuum epiſcopum apud illos accuſaſſe. Verum ab iſtis cauſam ſemper eſſe remiſſam ad ſynodum provincie cujus erat ea de re judicare. Porro iſtud non eſt delegatio, quum in delegatione certi judices adſignentur, non ſimpliciter partes remittantur ad ſuos judices proprios. Adde, quod Bonifacius ita decretum ſuum concipit, ut ſignificet judicium Valentini epiſcopi ex communi jure, non ex delegatione pertinere ad ſynodum provincie. *Decrevimus, inquit, veſtrum debere intra provinciam eſſe judicium;* quod concinit cum eis, quæ dixerat antea in ſimili cauſa Siricius. *Advertimus nobis judicandi formam non competere, veſtrum eſt, qui hoc recepitiſtis judicium ſententiam ferre de omnibus.*

Notarat Quenellius, videri Coeleftium cauſam Danielis cujuſdam a ſe evocaſſe, ſed hoc in exemplum trahi non poſſe, quia iſ erat homo, qui ab orientalibus, apud quos multa flagitia perpetrarat, accuſatus fuerat apud ſummum pontificem.

Reſpondet Chriſtianus, hunc tamen Gallicanum antiſtitem fuiſſe, ac proinde exemplum hoc eſſe epiſcopi Gallicani ad judicium Romani pontificis vocati. Reſpondeo, hunc fuiſſe vocatum a pontifice ad judicium antequam ordinaretur antiſtiſtes Gallicanus. Nam in pontificii dignitatem, inquit Coeleftinus, *hoc tempore, quo miſſis a nobis litteris vocabatur, obrepiſit,* quapropter epiſcopos Gallos monet, ut eum, utpote illicite et antequam purgaretur a criminibus ſibi objectis ordinatum a communione ſua ſegregent. *A ſanctitatis veſtræ coetu, inquit, ſe noverit ſegregatum: qui ſe noſtro judicio debet objicere, ſi conſcientiæ ſuæ novit confidentiam ſe habere.* Itaque Coeleftinus non vocavit Gallicanum antiſtitem ad judicium, ſed preſbyterum orientalem fugientem et a ſuis apud ipſum accuſatum; quem illegitima ordinatio facta poſt vocationem eximere non poterat ab agenda cauſa apud eum, cui ab orientalibus judicium erat delatum. Et certe idem Coeleftinus Maſſilienſis epiſcopi cauſam non ita ad ſe trahit, ſed eadem in epiſtola eam epiſcopis provincie judicandam committit.

Sub Sixto III. anno 439. Armentarius Ebredunensis civitatis contra cano-
nes episcopus ordinatus a synodo Regeſi in ordinem eſt redactus, ipſo nec per
appellationis libellum reclamante, nec canones Sardicenſes in patrocinium vocante,
id obſervarat Quenellius, cui ſilentio ſuo conſentit Lupus.

Pervenimus nunc ad Leonis tempora, quem nemo neſcit mirum in modum
laboraſſe, ut ſedis Romanae autoritatem et privilegia in majus augetet, et aliorum
epiſcoporum poteſtatem imminueret. Verum non ſemper ille, quidquid petebat,
obtinuit, id probant exempla, de quibus deinceps dicturi ſumus.

De cauſa Celidonii et Hilarii Arelatenſis.

De Celidonii et Hilarii cauſa nihil addi poteſt iis, quae de iſta ab erudito viro
Quenellio dicta ſunt in diſſertatione apologetica pro S. Hilario ad finem
operum Leonis, nos ea tantum in pauca conferemus, et Lupi adverſus iſtum ob-
jectiones refellemus.

Hilarius Arelatenſis episcopus, qui Viennensis provinciae ecclesias suae me-
tropoli ſubditas eſſe contendebat in ſuis paſtoralibus excuſibus Celidonium hujus
provinciae episcopus, ut oſtendit Quenellius, accuſatum olim internuptam ſuo
adhibuiſſe conſortio, et ſaeculari praefectura perfunctum, antequam ſacris initiare-
tur, aliquos extremo damnaiſſe ſupplicio, indicta ſynodo episcoporū, auditis te-
ſtibus de episcopatu dejecit. Celidonium in ſynodo damnatus urbem Romam ad Leo-
nem contendit, ibique conqueſtus eſt, ſe injuſto rigore damnatum. Hoc ubi
comperit Hilarius, Celidonium Romam ſubſequitur, et apoſtolorum martyrūque
occuſu peracto, inquit Honoratus, beato papae Leoni ſe illico praesentat, cum re-
verentia impendens obsequium, et cum humilitate depoſcens, ut eccleſiarum ſtatum
more ſolito ordinaret, aſtruens aliquos apud Gallias publicam merito excepiſſe ſen-
tentiam, et in urbe ſacris altaribus intereſſe. Rogat atque conſtringit, ut ſi ſug-
geſtionem ſuam libenter excepit ſecreto jubeat emendari: ſe et ad officia non ad
cauſam veniſſe; proteſtandi ordine, non accuſandi, quae ſunt acta ſuggerere. Por-
ro autem, ſi aliud velit non futurum eſſe moleſtum. Non ſtatim tamen urbe Roma
diſceſſit, ſed in ſynodo nunquam voluit communioni Celidonii conjungi, et ante-
quam cauſa ejus retractaretur, Roma diſceſſit, ne iſtius ſynodi judicium videretur
agnoscere. Poſt ejus diſceſſum Leo Celidonium abſolvit et reſtituit. Poſt haec ad
Viennenses et Gallos episcopos ſcripſit, et per litteras Hilarium omni metropoli-
tico jure privavit. *Absolutus eſt, inquit Leo cap. x. Celidonium episcopus, quo-
niam ſe injuſte ſacerdotio fuiſſe dejectum manifeſta teſtium reſponſione, ipſo etiam
praesente monſtraverat; manſiſſet namque in illum prolata ſententia ſi obſectorum
veritas extitiſſet.* Haec de Celidonio, et de Hilario ſic deinde ſtatuit. *Hilarius
ultra non audeat conventus indicere ſynodales: et ſacerdotum domini judicia ſe in-
ſerendo*

tendo turbare : qui non tantum noverit se ab alieno jure depulsum ; sed etiam Viennensis provinciae, quam male usurpaverat potestate privatum : et infra, cum suae tantum civitatis sacerdotium illi pro sedis apostolicae pietate praeceptio nostra servaverit, non ergo intersit ulli ordinationi, non ordinet, qui meriti sui conficius, quum quaereretur ad causam turpi fuga se crediderit substrahendum, exors apostolicae communionis, cujus particeps esse non meruit. Ex iis constat metropolitico jure privatum fuisse Hilarium a Leone, non autem depositum, ut nonnullus somniavit. Porro S. Leo cernens, hæc inceptum suum novum esse, et sententiam suam in Gallia nullam vim habituram, rescriptum a Valentiniano obtinuit, quo mandatur Ætio, ut judicium illud exsequutioni demander. Perstitit tamen Hilarius in sententia sua, et quamquam studuerit pontificem delinire, nunquam tamen sententiam in Celidonium revocavit, aut Leonis judicio acquievit. Haec est integra hujus causae historia, tum ex Leone, tum ex Honorato. Ex qua constat, Primo, de adpellationibus concertationem fuisse inter Leonem et Hilarium. Secundo Gallicanos antistites existimasse Leonem jus non habere retractandorum judiciorum in provincia latorum. Tertio, Leonem opus habuisse lege imperatoria, ut posset ejus judicium in Gallia exsequutioni mandari.

Scio equidem, S. Leonem in eadem epistola contendere, novum non esse istud jus his verbis : *Nobiscum, inquit, vestra fraternitas, recognoscat apostolicam sedem pro sui reverentia a vestrae provinciae sacerdotibus esse consultam, et per diversarum, quemadmodum vetus consuetudo posebat adpellationem, causarum, aut retractata, aut confirmata esse judicia.* Verum hic duo confundit Leo, quae distinguenda sunt. Relationes quippe et consultationes non distinguit ab adpellationibus ; at verum est equidem consultos fuisse saepe Romanos pontifices iisque relatum de rebus gravioribus, praefertimque in causis fidei, vel dubiae disciplinae. Unde sanctus Hieronymus in epistola ad Ageruntiam testatur se apud Lamsam Romae operam dedisse, ut variis orientis, atque occidentis consultationibus responderet. Idem quoque constat ex responsis Siricii, Innocentii et aliorum Leonis praedecessorum. Has consultationes seu relationes, Innocentius primus ait, unam esse eamque maximam e curis, quibus pontifices Romani occupantur. *In caeteras, inquit in responsione ad episcopos concilii Milevitani tom. 2. conc. 1287. Romanae ecclesiae curas et apostolicae sedis occupationes, quibus diversorum consulta fideli ac medica disceptatione tractamus.*

Sed istud privilegium non fuit peculiare episcopi Romani, licet in eo fuerit eximium ob primatum ejus majoremque sedis Romanae auctoritatem. Namque videmus Cyprianum, Athanasium, Basilium, Gregorium Nazianzenum, Augustinum et alios antistites insignes ab omnibus orbis partibus consultos fuisse.

Nec vero Romani pontifices, ita consulti praefumebant aliquid novum decernere, sed id unum responsis suis praestare conabantur, ut canonum et antiquae traditionis disciplinam observandam proponerent. Id testatur Innocent. epist. ad Victricium tom. conc. 2. col. 1250., non quo nova praecepta aliqua imperentur.

sed ea, quae per desidiam aliquorum neglecta sunt ab omnibus observari cupimus, quae tamen apostolica et patrum constitutione sunt constituta. Hinc sanctus Leo sua et majorum suorum responsa de canonum promulgata esse disciplinis perhibet, et suam sollicitudinem eo tantum extendit, ut ne quid liceat novitari.

Est etiam aliud genus relationum, quibus solebant antistites sibi invicem ac praesertim episcopis magnarum sedium significare, tum ea quaecumque gravioris momenti contingebant, tum etiam episcoporum alicujus nominis ad quos scribebatur, depositiones, ut scirent, quibus esset impertienda communio, et quibus deneganda. Relationum hujusmodi ad omnes episcopos praesertim ad episcopos magnarum sedium innumera extant exempla, nec omnino immerito sanctus Leo videretur ejusmodi relationes sibi vindicare. Aequum enim est, et in more semper positum fuit, ut primus episcopus de gravioribus judiciis certior fieret.

Quantum vero ad adpellationes in causis episcoporum retractata, aut confirmata fuisse a sede apostolica judicia in eos in provinciis lata, non solum non videmus, sed contrarium in more positum fuisse ante S. Leonis tempora ex dictis satis liquet. Unde in hac epistola humani non nihil passus S. Leo, plus justo commotus in Hilarium, quem tamquam mente *tumidum, verbis arrogantioribus elatum, ac pro more suo mentientem* traducit.

Objicit Christianus Lupus istam Valentiniani legem, in qua imperator mirifice extollit auctoritatem pontificis Romani. *His talibus, inquit, et contra imperii majestatem et contra reverentiam apostolicae sedis admissis . . . et erat quidem ipsa sententia per Gallias etiam sine imperiali sanctione valitura. Quid enim tanti pontificis auctoritati in ecclesiis non liceat? Ubi, inquit Lupus, adserunt imperatores se confirmare tantum antiquam consuetudinem, nec donare istud privilegium Romanae ecclesiae, sed debitum roborare.*

Respondeo, legem imperatoris ad Leonis preces concessam fuisse inauditam Gallicanis episcopis, eique fidem adhibitam fuisse ab imperatoribus, dicenti se episcoporum Gallicanorum judicandorum jus ex antiquo habere. Quare hoc edictum Valentiniani pluris fieri non debet, quam ipsa auctoritas Leonis, qui in sua causa iudex esse non potest.

Objicit idem Lupus epistolae Aviti Viennensis verba, ad Faustum et Symmachum senatores Romanos, quae sic incipit. *Primum fuerat talis status rerum desiderandus, ut ipsi per nos urbem orbi venerabilem pro rependendis divinis humanisque expeteremus officiis.*

Respondeo illum, qui hujusmodi argumentis utitur satis prodere se causam pessimam defendere, etenim non loquitur hic Avitus de judiciis, aut adpellationibus episcoporum, sed ait sibi suisque collegis Romam eundem esse, ut Symmacho opem ferrent.

Objicit tertio capitula Ludovici Pii, in quo adpellatio conceditur ad Romanum pontificem in gravioribus causis et episcoporum secundum antiquam traditionem atque canonum auctoritatem.

Respon-

Respondeo traditionem adpellandi inolevisse a Leonis pontificis temporibus, canones autem illos, de quibus hic mentio fit, esse Sardicenses.

Objicit quarto ipsum Hilarium poenitentiam egisse, at illud nequaquam probat. Nam Honoratus equidem testis est, eum misisse Romam legatos. Primo Ravennium, ac deinde Nestarium et Constantium, ut sua humilitate placarer pontificis animum. At non propterea a sententia sua recessit, imo ex epistola Auxiliaris praefecti ad Hilarium, quam refert Honoratus contrarium constat, sic scribit ille: *Loquutus sum cum S. papa Leone, hoc loco credo aliquantum animo perhorrescens, sed cum tui propositi tenax sis, et semper aequalis*, inde is ei postea consulit, ut mollius loquatur, *cum aures Romanorum quadam temeritudine plus aequo trahantur*. Has Auxiliaris laudes extenuat quantum potest Christianus Lupus, sed hac de re nihil dico. Sufficit, ut ex his constet Hilarium semper aequalem. At, inquit Lupus, *ni palinodiam cecinisset Hilarius nunquam eum ecclesiae Romana inscripsisset suis sanctorum tabulis*.

Respondeo hic aequitatem ecclesiae Romanae perspici, quae noluit sanctissimum antistitem ea, quam merebatur laude fraudari, licet privatas habuisse, cum praesule Romano lites.

Post haec capite quinto varias quaestiones tractat Christianus Lupus, quarum nonnullae a nobis sunt excutiendae.

Primo ait Hilarium, nec primatum pontificis denegasse, nec provincialis synodi auctoritatem inconcussam esse arbitratum, nec *αυτοκεφαλίαν* induxisse, sed tantum conquestum, quod ecclesiarum statum pontifex perturbaret, quodque fineret episcopos in urbe Roma altaribus interesse, qui publicam in Gallia merito sententiam tulerant. Unde concludit Christianus Lupus Hilarium non abstulisse adpellationes pontifici, sed tantum duo circa adpellationis modum praetendisse. Primo ne adpellationi suspensivus effectus tribueretur.

Secundo, ne retractionum iudicium Romae fieret in tribunali apostolico.

Respondeo, primo his duobus sublatis auferri adpellationem, et revisionem tantum concedi. Secundo, plus postulasse Hilarium, nempe ut inconcussum esset synodi in Celidonium iudicium, nec a Leone ullo modo refricaretur. Unde quum Romam ille venit, non petiit, ut pontifex iudices in Gallia daret, utque examinaret, num causa esset retractanda, sed palam edixit: *se ad officia non ad causam venisse protestandi ordine, non accusandi*. Non petiit, ut episcopi illi depositi in Galliis iterum iudicarentur? Sed conquestus est absolute eos, qui iudicati erant, ac damnati in communionem a Leone contra canones suscipi. Itaque omnem omnino retractionem, aut revisionem iudicii a pontifice fieri posse, non est arbitratus, sed ultimum existimavit esse synodi provinciae iudicium. Unde nunquam post haec cum Celidonio voluit communicare. Adde, quod S. Leo queritur Hilarium adpellationes ipsas et retractiones non admisisse, et ita Viennensis provinciae episcopos suae potestati subdere voluisse, ut se *beato apostolo Petro non partatur esse subiectum*.

Ait secundo Christianus Lupus victorem fuisse Leonem ejusque sententiam executioni fuisse mandatam et Celidonium in episcopatu permanisse. Fatetur tamen id a se ad oculum ostendi non posse. Verum etiam, si id darem nihil inde in praejudicium Gallicanae ecclesiae inferretur. Nam id per vim factum fuisset ex imperatoris mandato, resistente quantum fieri potuit Hilario et verbis causam suam defendente. Illud certe constat Arelatensem civitatem post mortem Hilarii metropolitico jure non fuisse privatam, ut ostendit Quenellius cap. 8. et 9. partis primae dissertationis suae de sancto Hilario.

Afirmat deinde Lupus Hilarium fuisse Romam revocatum a pontifice ad judicium. Sed id ab eo supponitur, et probari nullo potest argumento. Ultima Lupi observatio est de autore vitae Hilarii, tribuitur illa Honorato Massiliensi in catalogo Gennadii; et quamvis in nonnullis Gennadii Mss. ille scriptor praetermittatur, attamen vix quicquam dubii esse potest, quin ista sint Gennadii. In vetusto Mss. tribuitur Reverentio Hilarii successori. At nullus est ejus nominis Hilarii successor, Ravennium autem, qui Reverentii nomine significari posset, hujus scriptorem non esse, perspicuum, quare nulli melius, quam Honorato Massiliensi tribui potest hoc opus. Verum cujuscumque tandem sit scriptoris, est docti pii et antiqui, qui res Hilarii optime noverat.

Caeterum in hac Celidonii causa sanctus Leo in canones etiam Sardicenses multis modis peccavit, ut observavit Quenellius. Primo enim causam istam Romae judicavit contra synodi Sardicensis statutum, quae jubet, ut in provincia causae retractentur. Secundo, absque priorum judicium communione illam retractavit, quod etiam est contra ejusdem Sardicensis concilii mentem, ut ostendimus. Tertio, Celidonium damnatum, communionis suae participem fecit, et sacris altaribus interesse passus est ante causam ejus retractatam, quod Nicaeni concilii canone 5. Eliberitani c. 53., Arelat. 1. can. 16., Taurinensis can. 7., Arausic. 1. c. 11., Arelatensis 2. can. 8. Innocent. 1. epist. ad Vict. districte prohibetur; nec Sardicensis concilii canonibus permittitur. Quarto, edictum obtinuit ab imperatore Valentiniano regulis ecclesiasticis omnino contrarium, quod privilegiis et libertatibus ecclesiarum maxime derogat.

Ab his omnibus Leonem purgare conatur Christianus Lupus. At non negat eum sic egisse, sed contendit id juris Romanum pontificem non modo ex Sardicensibus canonibus, sed ex apostolica traditione habere, quod cum abunde huc usque refutatum sit a nobis, non est, quod hic diutius immoremur.

De non nonnullis causis Illyrici.

Nulla est regio extera, in quam tantum auctoritatis sibi tribuerint Romani pontifices ac in Illyricum. Non mirum ergo, si nonnulla extent adpellationum ex Illyrico exempla, imo mirum magis est nullum ferme ex iis reperiri, ex quo non constet episcopos Illyrici adpellationes istas indigne tulisse.

Sub Innocentii pontificatu Bubalius et Taurianus damnati in Illyrico ad pontificem huic confugerunt. Sed quamvis causa illorum ab eo retractata iterum damnati sunt; aegre tamen istud Innocentii factum Illyriciani tulere, et per litteras bis apud ipsum conquesti sunt. Constat ex ejus epistola 6. *Mora, inquit, coepiscoporum Maximiani et Eumenii, vel potius importunitas temporum fecit, ut vos iteraretis de Bubalio et Tauriano querimoniam*, et postea: *grave non oportuit videri piissimis mentibus vestris cujuscumque retractari judicium, quia veritas exagitata saepius magis splendescit in luce.*

At satisfaciendum Illyricianorum querimoniis non allegat Innocentius specialem sedis suae praerogativam, nec Sardicenses canones in medium profert, sed tantum dicit, grave videri non debere episcopis, si judicium suum ab aliis retractetur, quia inde veritas magis elucescit.

Caetera fere omnia adpellationum ex Illyrico exempla desumuntur ex epistolis pontificum, quae recitantur in actis concilii Romani sub Bonifacio II. anno 431., quae primum edita sunt ab Holstenio ex Mss. codice bibliothecae Barberinae, quae monumenta nonnulli in dubium revocant, sed dato, quod vera sint, de singulis exemplis pauca juvat observare.

Primum est, Perigenis Corinthi Helladis metropolitae, qui cum a Patribus, a quibus ordinatus fuerat episcopus, communi totius populi consensu rejeetus foret, Corinthi, ubi natus erat, habitavit solo episcopi honore contentus. At post mortem episcopi hujus urbis in ejus locum constitutus est. Hanc ordinationem confirmavit Bonifacius et Rufo Thessalonicensi mandavit, ut Perigenem adversus Illyricianos episcopos, qui ordinationem ejus veluti translationem adversabantur, defenderet; at Illyriciani nihil his moti statuerunt synodum convocare ad examinandam Perigenis causam. Id piaculum visum est Bonifacio, qui propterea Graeciae episcopos grandi epistola objurgavit, et ne id facerent, multis minis deteruit: quin etiam imperatoris Honorii auctoritatem interposuit, ut a fratre Theodosio rescriptum obtineret, per quod Illyricum potestati Romani pontificis subjicitur. Verum ista lex non videtur robur habuisse, nec enim codici Theodosiano est inserta, sed alia plane contraria data ab eodem Theodosio anno 413., qua Illyricum *secundum pristinos ecclesiasticos canones regi praecipit*, hoc est, a metropolitans et in causis dubiis referri jubet ad sedem Constantinopolitanam, *tum si quid, inquit, dubietatis emerferit, id oporteat non absque scientia viri reverendissimi sacrosanctae legis antistitis urbis Constantinopolitanae.* Itaque si vera est lex illa,

Y

quae

quae tantum refertur in concilio Romano sub Bonifacio II., lata tantum est a Theodosio, ut Honorio fratri id petenti in speciem satisficeret. At nec promulgata est, nec ullam vim habuit, imo contraria plane lex obtinuit. Sed ut redeamus ad propositum, in hac Perigenis causa questio non erat de adpellationibus, sed de ordinationibus metropolitanorum Illyrici, quas Romani pontifices ad se suumque vicarium Thessalonicentem antistitem pertinere contendebant. Verum id maxime observandum est Periginem, qui ad obtinendam sedem Corinthi auctoritatem Romani pontificis adhibuerat, paulo post jugum excussisse et se a Thessalonicensis episcopi obedientia subtraxisse, ut constat ex epistolis Sixti, qui post Coelestinum Bonifacii successorem pontifex fuit, quae omnia habentur in concilio Romano anni 431. tom. 4. con. circa finem. Sub eodem Bonifacio I. Perreuius quidam Thessaliae episcopus ab hujus regionis episcopis ecclesia pulsus est ordinato in ejus locum Maximo. Hujus causam pontifex Rufus Thessalonicensi judicandam committit, episcopos illos, qui istum expulerant, a communione sua summovendos esse judicat, *ita ut*, inquit Rufus, *remedium solum interventionis tuae gratiam habere cognoscant.* Id eo consilio dictum a Bonifacio fuerat, ut illi Rufi Thessalonicensis tribunal agnoscerent. At illi e contra Constantinopolitanae ecclesiae auxilium imploraverunt, ut sibi libertates suas conservaret, adeoque constanter pro illis dimicabant, ut Rufus Thessalonicensis paratus fuerit eis cedere, et fecisset utique, nisi Bonifacius eleganti epistola ipsum confirmasset. Verum omnes Thessalorum conatus irritos effecit imperatoris Theodosii rescriptum ab Honorio in gratiam Bonifacii impetratum, quo freti Romani pontifices Bonifacio posteriores adpellationum admittendarum et ordinationum episcoporum Illyrici, ac praecipue metropolitanorum perficiendorum jus vicario suo Thessalonicensi episcopo commiserunt. Verum ut monimus, nunquam id potuit obtinere, quia scilicet hujus regionis episcopi habebant vicinum Constantinopolitanum magnae auctoritatis episcopum, qui que studebat non minus ac Romanus dioecesim suam extendere. Ab isto vexati ad illum confugiebant. Hinc Sixtus Romanus scribit ad Proclum Constantinopolitanum, ne episcopos ad curam Thessalonicensis vicarii sui pertinentes sine ejus consensu admittat; aequum esse dicitans, ut alter alterius honori debita reservent, utque Proclum ad id faciendum impelleret, monet, se haud ita pridem Idduam Smyrnensem episcopum a Proclo damnatum ad se confugientem non suscepisse: *Habes*, inquit, *recentissimum nuper habitae actionis exemplum fratris nostri Idduae, circa quem tuae fraternitatis decrevimus judicium custodiri, cognitioni tuae facere nolentes injuriam.* Ex his constat, Sixtum non sibi trahuisse jus adpellationum extra patriarchatus sui limites. Sed hoc postulasse, ut quemadmodum ille episcopos ad se ex alterius patriarchatu confugientes non recipiebat, ita Constantinopolitanus episcopus Illyrici et Graeciae, quos ad suam pertinere arbitrabatur, minime susciperet.

Nihilominus tamen Constantinopolitanus antistes a proposito non destitit; et Illyricum saltem orientale suae dioecesi vindicavit, et ipse Thessalonicensis episcopus

scopus multum remisit de sua in sedem apostolicam observantia, ut constat ex epistola Hormisdæ 3. 22. et 73., nec non Marrini I. Epist. 12. Itaque hæc contentio sub Justiniano maxime recruduit, nam ille legem Theodosii, qua Illyrici causas difficiliores ad Constantinopolitanum episcopum referri jubet novellis suis 11. et 131. renovavit. Cumque Stephanus Larissæ episcopus ab Epiphanio Constantinopolitano dejectus foret, ad Romanum pontificem provocavit, utque provocationem suam firmiorem redderet, protulit epistolas pontificum Romanorum, quibus ostendere conatus est Romanam ecclesiam specialiter sibi curam Illyrici vindicasse, quid circa hunc a Bonifacio gestum fuerit, certo sciri non potest, quum non existent caetera hujus concilii acta. At ex epistola 4. Agapeti colligimus, cum non fuisse restitutum, sed Achillem in ejus locum ordinatum non obstante judicio et patrocinio sedis apostolicæ. Unde, inquit Agapetus, *et de Stephani persona simul et causa non credatis alicujus nos studio defensionis impelli quod autem clementia vestra fratris et coepiscopi nostri Epiphanii dignata est excusare personam, quid in prædicti Achillis consecratione vestra potius jussio, quam illius ordinatio meruisset, credimus, quod et ipse cognoveris jure culpatum, quod tum piissimo et clementissimo principi beati quoque Petri privilegia defensori non vel opportune vel importune suggesserit, quid in hac parte sedis apostolicæ reverentiae deberetur.*

Ex eadem epistola discimus, primo Justinianum obtulisse Agapeto, ut causa ista judicaretur ab ejus legatis. Secundo eundem ab Agapeto impetrasse, ut interim Achilli communionem redderet, quod ab ipso haud aequè factum est. Tertio Justinianum postulasse ab Agapeto, ut vices suas nos amplius Thessalonicensi, sed Justinianæ civitati largiretur, ut hoc pacto sedis hujus episcopus majorem haberet autoritatem. Hæc est ratio, propter quam Justinianus Agapetum delinire studebat, et judicium causæ Stephani, ac Achillis per legatos ejus fieri consentiebat: quid autem exinde sit gestum, in causa Stephani ignoratur.

Post hæc tempora hinc et inde certatum a Romano et Constantinopolitano antistite, ad cujus dioecesim Illyricum adjungeretur, donec imperator Leo Isaurus omnem illum tractum in odium Romani pontificis Constantinopolitano episcopo adjudicavit.

De causa Eutychis.

Qui S. Leonem appellationum ex occidente non solum, sed ex oriente jus habuisse contendunt, solent Eutychis, Theodoriti, ac Flaviani causas in medium proferre. Singulae igitur nobis in iis, quæ spectant ad propositum, excutiendæ sunt.

Eutyches archimandrita damnatus a Flaviano in synodo Constantinopolitana, quasi cum Apollinari sentiens, ut latam in se damnationis sententiam quoquo

modo evitaret, appellavit ad concilium Romani, Alexandrini, Hierosolymitani, Thessalonicensis episcopi. Id constat primo ex ipso Eutyche, qui in latrocinio Ephesino, cujus acta referuntur in concilio Chalcedonenfi tom. Conc. 4. col. 142. dixit, se damnatum a Flaviano, quum provocaret ad concilium et episcopos. Nullum, inquit, *verbum faciente Flaviano de adpellatione mea ad vestram sanctitatem . . . sed sicut potestatem habens omnia de fide solus agere, et nihil vestrae sanctitatis de talis aequitate iudicii reservare, condemnavit me, et ab ecclesia, ut putabat, abscedit, et sacerdotio, ut putabat, privavit sed et post adpellationem in me prolatam legi jubebat sententiam, et anathema tizabat me, et eos, qui conveniebant ad me . . . non expectans vestrae sanctitatis iudicium, sed et subscribere dictam adversum me sententiam compellebat, quum magis oportuerit omnibus pontificibus scribere, quos adpellaveram.* Deinde idem ait Constantinus Monachus Eutycheis defensor, ac legatus in synodo Constantinopolitana ibidem col. 244. *Eutyches, inquit, dum legeretur damnatio appellavit sanctum concilium sanctissimi episcopi Romani et Alexandrini, et Hierosolymitani et Thessalonicensis, et haec in gestis non sunt inserta.* Licet autem verum esset eum adpellasse, falsum tamen erat eum praesente concilio id fecisse. Nam Patrius Florentius, qui imperatoris jussu adfuerat synodo, aliter rem se habuisse respondit. *Turba facta inquit, et dissoluto conventu Eutyches dixit ad me senter, adpello ad Romanum et Aegyptium, et Hierosolymitanum concilium. Et ego arbitratus indecens esse latere hoc sanctissimum et reverendissimum archiepiscopum Flavianum, abscedens, dixi ei.* Hinc factum, ut episcopi, qui huic concilio interfuerant, constanter professi sint, se Eutychem adpellantem minime audivisse. *Nihil, inquit Julianus Coensis, ab Eutyche monacho audivi in confesso, et Seleucus Amasenus, dum esset concilium, et inquisitio perveniret, nihil tale cognovimus dictum ab archimadrira Eutyche, et reliqui omnes episcopi confirmarunt, et nos eadem confitemur.* Ipse etiam Flavianus in epistola ad Leonem prima Eutychem mendacii arguit, quod diceret se tempore iudicii libellos adpellationis dedisse, nec tamen diffiteretur idem quin post iudicium Eutyches dixerit se adpellasse, *non audivi, inquit, ab illo sed a viro magnificentissimo et gloriosissimo ex consule et patricio ascendente me in superiora domus post solutam synodum.*

Ex his primo loco constat, Eutychem non adpellasse ad solum Romanum pontificem, sed ad concilium tum Romani tum Alexandrini, tum Hierosolymitani. Secundo, adpellationem istam Eutycheis verbis tantum emissam fuisse in secreto, non autem publice et scriptis secundum formam iudiciorum. In praedicta porro adpellatione Eutyches Antiochenum patriarcham domnum omisit, non quod sententiae in Eutychem latae subscripsisset, ut falso arbitratus est Petrus de Marca, nondum enim pervenerat ad domnum huius sententiae notitia, quum haec Florentio in aurem dixit Eutyches. Sed quia Eutycheis haeresim primus oppugnaverat domnus davis ad imperatorem adversus eum synodicis litteris, quas refert Facundus lib. 8. cap. 5. Adde, quod vetus erat Alexandrinae ecclesiae, cujus patrocinio gloriaba-

tur Eutyches, cum Antiochena dissensio, ea ferme de re, quae tum inter Eutychem, et Flavianum agebatur, sed his missis videamus, quae deinceps seputa fuerint.

Eutyches videns nullam adpellationis suae rationem habitam fuisse, libellum querimoniae misit ad Leonem, *in quo questus est, se accusante Eusebio immerito communionem privatum, maxime cum se vocatum adfuisse testetur, nec suam praesentiam denegasse adeo, ut in ipso iudicio libellum adpellationis suae se asserat obtulisse, nec tamen fuisse susceptum, qua ratione compulsus sit, ut concessorios libellos in Constantinopolitana urbe proponeret.*

Hoc libello querimoniae accepto sanctus Leo ad Flavianum scripsit Epist. 20. et 21. ad Theodosium, quibus queritur Flavianum nihil ad se retulisse de iudicio in Eutychem lato, nec ullam adpellationis ejus rationem habitam, petitque, ut de criminibus Eutychi objectis instruatur, ut possit de cognitis iudicare. Hinc pater Leonem conatum esse causam Eutychem ad se trahere, at Flavianum propterea suspendisse effectum iudicii in Eutychem falsum omnino est. Quid igitur egerit videamus: rescripsit ille Leoni, Eutychem Valentini et Apollinaris errorem renovantem ab ipso fuisse damnatum et ipsa in istum acta transmisit. Sed quo consilio, num ut S. Leo causam ejus retractaret? Audiamus ipsum, *ut, inquit, sanctitas vestra hoc cognoscens, quod circa illum actum est, omnibus episcopis sub beatitudine vestra degentibus manifestare dignetur illius impietatem, ut nescientes aliqui quid ille scripsit quasi ad orthodoxum vel per litteras vel per aliquam conjunctionem loquantur.* Itaque non refertistam causam ad Leonem Flavianus, ut eam ille retractaret, aut confirmaret. Sed tantum ut episcopis occidentalibus sententiam in eum latam significaret, ne illi imprudentes cum Eutyche communicarent. Supponit ergo sententiam in eum latam decretoriam fuisse, et ejus vi Eutychem ab omnibus communionem privandum esse. Haec epistola Flaviani scripta est, quum ad Leonem concilii Constantinopolitani acta direxit, et prima esse videtur. In altera epistola Flaviani ad Leonem, quae posterius est scripta, si tamen genuina sit, haec enim latine tantum extat, et ostendetur a nobis alibi non carere *veritas*, aut saltem interpolationis suspicione, verum dato, quod sit genuina, in ea queritur Flaviana Eutychem *passum justam et canonicam damnationem, quum debuisset secundis salutare priora et per poenitentiam multasque lacrymas placare. Non solum hoc non fecisse, sed etiam per omnia turbare ecclesiam tentasse, propositiones injuriarum publice ponens. . . . super haec preces offerens piiissimo et Christi amantiissimo imperatori et easdem arrogantia et petulantia plenas.* Addit ex litteris Leonis sibi a Panophio redditis intellexisse se Eutychem libellos direxisse Leoni, *plenos omni fallacia, atque calliditate, dicentem iudicii tempore libellos se dedisse adpellationis, et Romano et concilio, quod nunquam ab eodem, inquit, factum est, sed etiam et in hac parte mentitus est, tanquam per fallaciam mendacii subreperere se sanctis vestris caribus putans.*

Deinde pontificem hortatur, ut communem hanc causam propriam sibi faciat non rem ad se trahendo, sed suum addendo suffragium orientalium votis, ut sic imperator, qui de synodo congreganda cogitabat, et vicebatur in Eutychem

propensus, iudicium Flaviani ratum habere. *Confortate* inquit, et piissimi et Christo deditissimi *nostri imperatoris fidem, causa enim eget solummodo vestro solatio atque defensione, qua debeatis consensu proprio ad tranquillitatem et pacem cuncta perducere. Sic enim haeresis, quae surrexit et turbae, quae propter eum factae sunt, facillime destruentur Deo cooperante per vestras sacratissimas litteras, removebitur autem et concilium, quod fieri divulgatur, quatenus nequaquam ubique sanctissimae turbentur ecclesiae.* Postulat ergo tantum Flavianus, ut observat Quenellius, Leonis solatium, non iudicium, defensionem, non confirmationem, scripta propria, non synodalia decreta. Imo nihil aliud postulat, nisi ut pontifex addens suum suffragium sententiae in Eutychem latae, et de illa rescribens ad imperatorem ipsum confirmet, et ab universalis synodi convocatione, quae tum periculosa et inutilis videbatur, abstineat.

Acceptis Flaviani litteris sanctus Leo idem primum cum eo sensit, rem, de qua agebatur, synodali non egere tractatu. Verum postea synodum fore haud inutilem arbitratus, ad imperatorem de ea in Italia convocanda scripsit: sed antequam ejus litterae redderentur Theodosio, jam tum iste synodum indixerat, namque Leonis litterae datae sunt primo calendas Junias, patet autem ex sessione concilii triginta episcoporum 5. idus Aprilis habita indictam jam tum fuisse synodum, sic enim in ea loquitur Meliphontus. *Postulamus ejus Theodosii referrri clementiae praecipue quia universalem synodum praecepit fieri;* et ibidem Eusebius Dorylaei, *congiuro vos, inquit, per sanctam et consubstantialem Trinitatem futuro concilio universali secundum sanctionem Christi amicorum principum hoc negotium reservari.*

Ex his, quae huc usque diximus, constat primo, Leonem non sibi sumpsisse supremum iudicium causae Eutychem, sed tantum suffragium suum addidisse iudicio Flaviani. Secundo, eum nunquam existimasse inutilem synodum ob auctoritatem suae sedis. *Sed quia, inquit epist. 33. ad Theodosium, non talis quaestio orta est, de qua aut possit, aut debeat dubitari.* Tertio illum ipsum postea post dictam ea de re sententiam, concilium tamen postulasse. Quarto, imperatorem non existimasse causam Eutychem a solo Leone retractari debere, quandoquidem antequam ejus sententiam resciret, synodum indixit. Quinto, Eutychem non adpellasse ad solum Romanum pontificem, nec ei soli adpellationem suam detulisse, cum eodem ipso tempore, quo questus est apud eum de Flaviani sententia, ad Dioscorum etiam scripserit, et ab imperatore obtinuerit, ut synodus in oriente congregaretur.

Ex his etiam patet Lupum Christianum graviter errare, cum, ait, *Eutychem adpellationem, quam ad tres patriarchas induxerat, introduxisse coram solo papa Leone, nec eum tunc postulasse generalem synodum, sed cum omnibus suae adpellationis solemnibus processisse ad solum papam.*

Hic, inquam, non uno modo hallucinatur Lupus. Primo enim falsum est Eutychem introduxisse suam adpellationem coram Leone; nec enim apud eum causam adpellationis egit, sed tantum libellum querimoniae ad eum misit. Secundo, multo minus verum est, eum cum omnibus processisse ad solum papam; nec enim

enim Romam venit, ut ibi judicaretur, nec Flavianum ad causam illic dicendam citavit, nec causam suam solum Romani pontificis submisit iudicio; sed tantum ad eum de injuriis, quas a Flaviano sibi illatas putabat, scripsit. Tertio, eodem ipso tempore, quo scribebat ad Leonem ab imperatore synodum postulavit, utque indiceretur, perfecit. Colligitur ex dictis, et confirmatur ex Liberato diacono in breviario. *Eutyches*, inquit, *petit Dioscorum Alexandrinum episcopum, ut quaerat, quae de illo acta sunt, et causam examinaret et persiceret apud principem universalem synodum fieri, ut probaretur (hoc est examinaretur) iudicium Flaviani; scripsit ergo Dioscorus Theodosio imperatori, quia aliam fieri synodum generalem oportet et.* Itaque dici potius deberet, Eutychem adpellationem suam apud Alexandrinum, quam apud Romanum episcopum persecutum esse. Revera autem adpellatio facta erat ad concilium, et de illa concilium iudicavit. Sed quoniam contra leges ecclesiasticas synodus Ephesina iudicium tulerat, synodum Chalcedonensem congregari oportuit, quae ex aequitate iudicium tulit, et Flaviani sententiam confirmavit, ac Leonis epistolam probavit.

Adversus haec opponit Davidius S. Leonem iudicium tulisse de Eutyche, et sententiam in eum latam confirmasse, ut synodi Chalcedonensis patres testantur, ita scribentes ad Leonem, *Eutychem pro impietate damnatum suae tyrannidis decretis innoxium statuit, et dignitatem, quae a vestra sanctitate ablata fuerat, illi restituit.* Alloquuntur hic illi Leonem, a quo proinde dicendum est, Eutychem fuisse dejectum. Respondeo, dubium non esse, quin S. Leo suffragio suo Eutychem damnaverit, et pedibus ierit in sententiam Flaviani de dejectione Eutychis. Hinc concilii Chalcedonensis patres dicunt ablatam a Leone Eutychi dignitatem, quia probavit iudicium synodi Constantinopolitanae contra Eutychem latum.

Caetera tum Davidii, tum Christiani Lupi argumenta figillatim excutere non libet, cum illorum fundamenta abunde diruta sint.

De causa Flaviani.

Flavianus ille, a quo damnatum Eutychem diximus in synodo Ephesina, quae latrocinium dicitur ob violentiam Dioscori et fautorum Eutychis, injuste damnatus, ubi sententiam in se a Dioscoro pronuntiatam audivit; haec ait, quae extant tom. 4. Conc. col. 305. *παραιτέμαί σε, hoc est, recuso te*, et Hilarius Romanae ecclesiae diaconus, dixit; *κοντραδίκιτε, contradicatur.* Sunt, qui legunt *pro recuso te, adpello a te*, sed hi verba graeca in alienum sensum traducunt. Unum tamen habent, quod opponant, nempe recusationem iudicii fieri debere ante iudicium, adpellationem autem post iudicium. Quod quidem verum est, ut observat Quenellius: *cum legitimus iudex merito in suspicionem venit, vel ab incompetente iudice damnatur; at nihil tale in Ephesino concilio reperias, initio enim synodus legitime congregata.*

gregata, *iusu principis assensuque pontificis recusari non poterat.* Restat igitur, ut tunc primum potuerint recusari Dioscorus ejusque synodus, quando ille sibi omnia vindicans, innocentem Flavianum nullius criminis, aut erroris convictum damnare aggressus est: ac proinde Flavianus potuit, tum temporis iudicium ejus recusare. Verum hujus synodi episcopi nulla recusatationis istius, nulla intercessionis legatorum Leonis ratione habita, Flavianum damnauerunt.

Is autem, quum nihil reliquum sibi videret, libellum legis Leonis dedit adpellationis, ut testatur ipse Leo. Hac de re conveniunt omnes, sed quaeritur, ad quem iudicem haec adpellatio interposita fuerit.

Bellarminus, Davidius, Christianus Lupus, et alii, contendunt eam esse interpositam ad ipsum Leonem. Verum hos suo silentio satis revincit sanctus Leo; nam licet ille fuerit auctoritatis suae commendandae studiosus, licet non semel dicat adpellationem interpositam, nunquam dicit eam ad se interpositam. Nec ipse eam admittit, aut ejus iudicandae potestatem sibi arrogavit; quin imo necessitatem synodi generalis convocandae deduxit ex adpellatione Flaviani, sic ex epistola 39., *ut quia et nostri, inquit, fideliter reclamarunt, et eisdem libellum adpellationis Flavianus dedit generalem synodum jubeatis intra Italiam celebrari . . . convenientibus utique orientalium provinciarum episcopis;* et epistola 40. *Omnes, inquit Leo, partium nostrarum ecclesiae, omnes mansuetudini vestrae cum gemitibus et lacrimis supplicant sacerdotes, ut quia et nostri fideliter reclamarunt, etc.* ut supra. Quid necesse fuisset synodum petere ob adpellationem Flaviani, si quidem illa non ad synodum, sed ad Leonem interposita fuisset.

Opponit primo Christianus Lupus haec Leonis verba: *quam autem post adpellationem interpositam necessario id postuletur, canonum Nicaeae habitorem testantur decreta.* Intelligens his verbis Sardicenses canones, quorum unum subnectit epistolae suae; sed, inquit Christianus Lupus, canones Sardicenses stabiliunt adpellationes ad Romanum pontificem.

Respondeo, sententiam Lupi his verbis jugulari, necnon probari canones Sardicenses perperam ab ipso intelligi. Quid enim ex his concludit Leo, sibi soli potestatem esse retractandi Romae iudicii? Nil minus, unum hoc infert post adpellationem Flaviani convocandam esse synodum.

At inquires, in canonibus Sardicensibus nullius adpellationis fit mentio, praeterquam ad Romanum pontificem: ergo S. Leo sensit Flavianum ad se adpellasse.

Respondeo, Leonem non adducere Sardicenses canones, ut prober adpellationem Flaviani legitimam esse, sed ut ostendat post adpellationem ejus necessariam esse synodum. Hoc autem optime ex Sardicensibus canonibus colligitur, qui jubent in casu adpellationis fieri novam synodum, et iterari iudicium. Hac tantum de causa Sardicenses canones allegat. Hinc in eo canone, qui graece refertur in hujus epistola, qui videtur esse quarrus Sardicensis, non fit mentio Romani episcopi, sed tantum novi iudicii redintegrandi, quum episcopus depositus fuerit con-

testa.

testatus se inique iudicatum esse. Quod argumento est, Leonem canonem hunc eo tantum consilio laudasse, ut ex eo inferret synodum esse congregandam, non ut probaret, adpellationem Flaviani ad se factam secundum formam Sardicensibus canonicis præscriptam, esse iudicandam.

Urget idem Lupus. Ex epistolis 41. 42. et 45. ejusdem Leonis colligitur; Leonem irritum habuisse latrocinii Ephesini decretum, et Flavianum semper pro episcopo habuisse: unde hæc concludit. *Admittit, inquit, Flaviani adpellationem, ipsum revestit episcopatu, firmat in episcopali ad omnes ecclesias communionem, ejus adpellationi dat effectum suspensivum.*

Respondeo, Leonem merito iudicium latrocinii Ephesini irritum habuisse, quippe quod per vim latum fuerat in innocentem Flavianum; at non propterea concludi posse adpellationem a Flaviano ad Leonem interpositam: nec enim ullum speciale iudicium tulit, sed quandoquidem ea, quae gesta fuerant, per vim, et contra ius fasque gesta esse intelligebat, poposcit a Theodosio epistola 40., ut omnia in eo statu esse juberet, *in quo fuerant ante omne iudicium, donec major ex toto orbe sacerdotum numerus convocaretur, quoniam, ut inquit Epistola 45. ea quae in Epheso contra iustitiam, vel canonum disciplinam per unius hominis impudentiam gesta erant nulla catholicae fidei ratio rata esse permetteret.* Nec causam Flaviani ventilavit, aut revestit eum episcopatu, a quo eum non excidisse certum fuerat, quia iudicium erat per vim latum, nulla ratione recusationis Flaviani aut intercessionis legatorum habita. Hinc nullum dubium esse poterat, quin Flavianus ab omnibus episcopis esset suscipiendus in communionem, et quin iudicium in illum latum non modo suspendendum esset, sed etiam pro nullo atque irritum habendum. Hinc Hilarius diaconus in epistola ad Gallam Placidiam ait, non modo papam, sed et omne occidentale concilium reprobavisse, *omnia, quae in Epheso contra canones, et per odia saecularia a Dioscuro episcopo gesta fuerant, et nulla ratione in occidentis partibus suscipi posse, quae per potentiam praedicti Dioscorigi non sine laesione fidei, et praepudicio sanctissimi viri, innoxiique commissa sunt.* Non rescidit itaque Leo iudicium Ephesini latrocinii, sed reprobavit, ut irritum et contra canones gestum.

Opponit secundo Christianus Lupus, epistolam Valentiniani imperatoris ad Theodosium, in qua hæc habentur. *Quatenus beatissimus Romanae civitatis episcopus, cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit, locum habeat ac facultatem de fide et sacerdotibus iudicare . . . Hujus enim rei gratia secundum solemnitatem conciliorum, et Constantinopolitanus episcopus, eum per libellos adpellavit propter contentionem, quae orta est de fide, huic itaque postulanti et conjuranti salutem nostram communem annuere non negavi, quatenus ad tuam mansuetudinem meam petitionem ingererem, ut praedictus sacerdos congregatis ex omni orbe reliquis sacerdotibus intra Italiam, omni praepudicio submoto, a principio omnem causam, qua vertitur sollicita ratione cognoscens sententiam ferat, quam fides et ratio divinitatis exposcit.*

Respondeo primo, hoc Valentiniani scriptum a Leone videri dictatum, nec proinde mirum esse, si : gratiam pontificis sit confectum.

Respondeo secundo, hic nihil haberi, quod probet Flavianum ad solum Leonem adpellasse, imo ex his colligi Flavianum ad omnium occidentalium iudicium provocasse: quod disertius exponit in litteris suis ad Theodosium Galla Placidia Valentiniani mater: *Non enim, inquit, modicum detrimentum est, quod fides perturbata sit ad arbitrium unius hominis, qui in synodo Ephesinae civitatis odium et contentiones potius exercuisse narratur, militum praesentia et metu impetens Constantinopolitanae civitatis episcopum Flavianum, eo quod libellum ad apostolicam sedem miserit, et ad omnes episcopos illarum partium per eos, qui directi fuerunt ad concilium.* Nae caecos oportet esse eos, qui post tam apertum testimonium contendunt libellum adpellationis Flaviani fuisse ad solum Leonem papam, non ad concilium. Porro ex hac epistola, quae graecae extat, supplendum illud est, in altera ejusdem Placidiae ad Pulcheriam, cujus versionem tantum habemus, hoc in loco mendosam, sic se habet: *ut omnibus antiquis permanentibus ad apostolicae sedis, in qua primus apostolorum Petrus, qui etiam claves regni coelestis sacerdotii principatum tenuit, episcopatus causa mittantur.* Haec Epistolae verba omnino corrupta sunt, et sensu plane vacua. Restituendus genuinus textus ex alia Placidiae epistola ad Theodosium, quarum eadem est sententia, *ut secundum formam et definitionem apostolicae sedis, quam et nos tanquam praecellentem veneramus in statu sacerdotii, illaeso manente per omnia Flaviano, ad concilium apostolicae sedis iudicium transmittatur.* Petit ergo Placidia iudicium transmitti non ad solam sedem apostolicam, sed ad concilium hujus, ad quod proinde provocarat Flavianus.

Respondeo tertio, quod etiam si dareretur id, quod falsum est Flavianum ad Leonem adpellasse; ex dictis jam constar non alio fine, aut concilio libellum adpellationis eum dedisse, nisi ut ejus opera obtineret, ut in concilio universalis causa ejus retractaretur; et sic intelligendus videtur Liberatus, cum ait Flavianum damnatum sedem apostolicam per ejus legatos appellasse, hoc est, confugisse ad eam sedem, ut ejus opera synodum obtineret. Adde, quod aliud est sedes apostolica, aliud Romanus pontifex, cum nomine sedis apostolicae, non solus intelligatur papa, sed cum eo episcopi provinciarum suburbicariarum, qui ad ejus concilium conveniebant.

Opponit tertio Christianus Lupus Domni Antiocheni abdicationem, et Maximi ordinationem factam in latrocinio Ephesino, quae idcirco non est rescissa, quia Romanus pontifex Leo cum eo communicarat.

Ad istud exemplum respondeo, Domnum fuisse damnatum a latrocinio Ephesino, ut probat Quenellius in dissertatione de causa Domni, et in ejusdem paulo pro mortui locum post haec ordinatum fuisse Maximum. Quid ad ista sanctus Leo et synodus Chalcedonenis? Domnum restituere non poterat, utpote jam mortuum; nihil ergo impediabat, quominus Maximi ordinationem ratam haberet pro bono pacis. Itaque falsum est Leonem caeteros episcopos revestivisse, hunc non
item

item; generatim enim petiit, ut omnia in eo statu manerent, in quo erant ante synodum a Dioscoro celebratam, nec unquam Dominum ab ea lege exceptit, sed cum ille mortuus foret, et in ejus locum ordinatus Maximus; S. Leo istum non secus ac Anatolium in communionem suscepit. Factum Leonis confirmavit synodus Chalcedonenfis, et Maximi ordinationem ratam habuit. Ex quibus intelligere est, non solum pontificem retractasse, aut judicasse causam Maximi, sed eum privatim pro bono pacis Maximum in communionem suscepisse, non secus ac Anatolium, et utriusque ordinationem ab universa synodo Chalcedonenfi fuisse confirmatam; sed de causa Domni plura dicemus alibi.

De causa Theodoriti.

Theodoritus episcopus Cyri, qui causae Joannis acerrimus fautor fuerat, et Eutyctis ac Dioscori sententiae infensissimus habebatur: in synodo Ephesina Dioscori absens, imo et adesse litteris imperatoriis prohibitus, damnatus; quo post hanc sententiam nisi ad occidentales confugeret, non habebat. Imperator enim Pseudosynodi sententiam tuebatur Dominus Antiochenus a Dioscoro illectus Flaviani damnationi consenserat, et ipse postea fuerat ab eadem synodo damnatus Flavianus Constantinopolitanus supremum diem obierat: omnes ferme orientales consentiebant sententiae in Flavianum latae. Quis igitur dubitare possit, quin tum Theodoritus appellaturus fuerit ad Romanum pontificem, si potestatem ille habuisset admittendarum adpellationum ex oriente, iet retractandarum causarum, quae ad episcopos spectant. Hinc adpellationum istarum patroni non dubitant asserere, adpellationem interpositam a Theodorito ad Romanum pontificem a iudicio latrocinii Ephesini. Atquam leviter id asserant, docet ipsa Theodoriti epistola ad Leonem, in qua ne verbum quidem occurrit, quo probari queat eum adpellasse, quin imo contrarium ex ea colligitur. Primum igitur in ea fidem suam exponit, docet se inauditum et absentem damnatum, pontificis opem et consilium implorat; expectare se dicit apostolicae sedis *ὑπόθετον*, hoc est, calculum et consilium, non autem *κρίσιον*, hoc est, iudicium, ut scilicet ab eo doceatur, an iudicio Dioscori stare debeat, quod ipsum sic exponit: *Ante omnia autem rogo, ut sciam a vobis, an injustae huic depositioni oporteat acquiescere, an non, vestram enim expecto sententiam; et si iudicatis me stare debere asseritis, stabo.* Non petit igitur Theodoritus a Leone, ut iudicium in se latum retractaret, et juridicam sententiam de causa sua ferret; sed tantum ut consilium daret, num sententiae Ephesini iudicii licet injustae stare deberet, an potius ad concilium occidentalium provocare. Et hac in re opem atque auxilium Romani pontificis implorat. Constat id ex epistola ejusdem eodem tempore scripta ad Renatum

Romanum: *Hac igitur, inquit, de causa tuam oro sanctitatem, ut persuadeas sanctissimo ac beatissimo archiepiscopo, ut apostolica utatur autoritate, et praecipiat ad vestrum convocare concilium.* Et in epistola ad Anatolium, petit causam suam examinari non a solo Romano pontifice, sed ab episcopis: *Magnitudinem tuam, inquit, obtestor hanc a Victore Augusto gratiam petas, ut in occidentem veniam, ibique a Deo charissimis episcopis judicer; at si vel minimum a fidei regula deflectere videar, in medium maris profundum dejiciar.* Et epistola 138. ad eundem: *Ad haec Deo dilectam illorum sublimitatem obtestamini, ut recte institutis finem imponant.* Idem habet in Epistolis 139. et 140., ex quibus constat, Theodoritum non adpellasse ad pontificem Leonem, sed tantum ab eo consilium et implorasse, ac petiisse ab imperatoribus, ut in concilio occidentalium judicaretur.

Quid deinde gestum fuerit, inquiramus, contendit Christianus Lupus Theodoritum a Leone fuisse restitutum et reconstitutum episcopatu, idque probare conatur, tum ex epistola Leonis 93., ubi haec ait. *Deus noster, cujus invincibilis veritas ab omni haereseos macula mundum te secundum apostolicae sedis judicium demonstravit:* tum ex synodi Chalcedonenfis actis, in quibus Theodoritus dicitur redditus episcopatu a Leone. E contra Paschasius Quenellis observat et probat ex his minime colligi, aliquid speciale de restitutione Theodoriti judicium a Leone emissum, sed solummodo Leonem communionem cum eo non abruptum ob decretum latrocinii Ephesini, quod plane irritum erat. *Nec enim, inquit, aliter S. Leo Theodoritum quam Flavianum et alios restituit, petens scilicet, ut cuncta in eodem statu essent, in quo fuerant ante omne judicium, donec major ex toto orbe sacerdotum numerus congregaretur.* Et certe judicium Leonis in gratiam Theodoriti latum, nihil aliud fuisse, quam litteras communionis, constat ex sententia legatorum ipsius Leonis act. 3. Concilii: *Theodoritum, inquit, sanctissimus ac beatissimus universae ecclesiae episcopus urbis Romae Leo dudum in communionem suscepit; sicut litterae ab eo ad nostram humilitatem directae testantur, etc.* Hi certe non omisissent decretum synodale a Leone latum in gratiam Theodoriti, si quod ejusmodi fuisset, nec solam communionem allegassent. Licet autem synodus ob istam communionem Theodoritum in suo confesso in viciis Aegyptiis federe passa fuerit, non tamen arbitrata est eum aliquo judicio fuisse purgatum. Sed causam ejus reservavit, et interim hunc tum ob communionem ejus cum Leone, tum ob justum imperatoris admisit. Sic enim pronuntiant judices, *praedictum ex persona reverendissimi episcopi Theodoriti nulli generabitur, reservata post haec omni accusatione, et vobis et illi, et quae invicem exercere volueritis.* Cum igitur ea, quae graviora videbantur, in concilio examinata sunt; de causa Theodoriti quaesitum est act. 3. in ea Theodoritus veluti in medium prodiit, dixitque se preces obrulisse imperatori et libellos Romano pontifici, quibus scilicet ut antea observavimus, petebat causam suam examinari in synodo et fidei suae rationem reddebat: postulavit, ut relegerentur; at synodi patres hoc unum ab eo petierunt, ut anathematizaret Nesto-

rium cumque id fecisset Theodoritus, et dixisset se subscripsisse Leonis epistolae, iudices pronuntiarunt, omnem jam de illo dubitationem esse sublatam, cum anathema dixerit Nestorio, a Leone susceptus sit, et fidei definitioni consenserit, superesse tantum, ut synodi sententia ecclesiam suam recipiat, ut sanctus Leo archiepiscopus iudicavit ἐδικαιώσεν, hoc est iustum et aequum esse censuit. Tum omnes episcopi acclamarunt Theodoritum dignum esse fede sua, et singuli deinceps suffragium tulerunt de ejus restitutione, ac demum iudices pronuntiarunt *secundum decretum sancti concilii Theodoritus sanctissimus episcopus ecclesiam civitatis Cyri recipiat*. Constat ergo Theodoritum non esse judiciali decreto restitutum ante iudicium universalis synodi, quamvis nec sanctus Leo, nec Maximus, nec Anatolius, nec denique orientalium ullus communionis nexum cum eo abruperit; atque ideo illum ad concilium admiserunt ante iudicium de causa latum. Ex dictis liquet, primo probari minime posse Theodoritum ad Leonem appellasse. Secundo illum non fuisse restitutum a Leone vi alicujus decreti aut iudicii, sed tantum susceptum in communionem. Tertio hujus causam plene integre discussam in synodo Chalcedonenfi, eumque in illa post anathema dictum Nestorio ab omni suspitione haereseos liberatum et fedi suae penitus redditum. Quae quidem tria omnes omnino Christiani Lupi de Theodorito commentationes evertunt.

De Eutherii Thyranensis et Helladii Tarsensis epistola ad Xistum, necnon de Euty-chianae appellationis libello ad Leonem, quae monumenta Lupi obstetricante prodeunt in lucem.

Huc usque nihil ferme objecit Lupus, quod non fuerit ab aliis decantatum, ac sub finem libri sui duo monumenta profert hactenus ignota, quae causae suae non parum favere gloriatur.

Primum est epistola Eutherii Thyranensis et Helladii Tarsensis ad Xistum scripta, quam latine ex manuscripto codice cardinalis Casanatae desumpsit, in quo manuscripto jaecat se Lupus plusquam ducentas orientalium literas invenisse, plurimum illustrantes acta Ephesini concilii et Chalcedonenfis hactenus ignotas, quas prope diem se in lucem emissurum esse spondit, quod et postea fecit atque utinam non modo latinam istarum epistolarum versionem, sed et graecum haberemus textum, ex iis forte aliquid lucis horum temporum historiae accederet. Sed ut de aliis nihil dicam, epistolam Helladii hic ab ipso relatam valde dubiam esse adfirmo. Haec enim ampullata est, naeniis ac fabulis plena, ejusque tum sententiae tum verba impostoris ignorantiam et stupiditatem arguunt. Sic autem incipit: *Multam providentiam per singula tempora faciens dominus Christus, alio tempore alia praeparavit luminaria ad eorum ducatum, qui bonae sunt voluntatis conjunctionemque contrariorum . . . sicut etiam sub illo amore Pharaone beatum Moysen contra Jannes et Mambre et super Simonem Petrum bene orientem; sic et contra eos, qui nunc insur-*

rexerunt tuam protulit sanctitatem, per quam bonae spei sumus et nos quod orbis terrarum ab Aegypto liberetur errore, qui Moyses existens omnem quidem Aegyptum percuties; salvabis vero omnem Israelitam populum orthodoxum: igitur contra veritatem multis millibus gestis et mundissima orthodoxiae margarita multas concipiente inimicitias et quantas nulla unquam tradit historia . . . nostrum quidem est, qui triplices multiplicisque patimur tempestates et pene in pyratas incidimus, ad eum clamare, qui a Deo productus est gubernator, eumque pro amore veritatis, quantum possibile est, edocere; tuae autem gratiae sapientiaeque est, non despiciere neque transcurrere hujusmodi quaestionem tantamque causam, sed et perscrutari cum dilectione boni laboris et imponere emendationem cum tota constantia. Quis isthaec legens non satis intelligat, haec esse recentioris cujusdam Itali figmenta, quae a Graecorum sententia longissime absunt.

Pergit idem, et olim si quidem saepius jam ex Alexandria haereticis zizaniis insurgentibus sufficit vestra apostolica sedes per universum tempus illud ad mendacium convincendum impietatemque convincendam, et corrigenda, quae necessarium fuit, muniendumque orbem terrarum ad gloriam Christi tum sub illo ter beato et inter sanctos habendo Damaso quam sub pluribus aliis gloriosis et admirabilibus. Quaero, quandonam Damasus et alii pontifices emergentia ex Aegypto haereseos zizania convicerint et represserint. Duo exempla profert Christianus Lupus Petri Alexandrini et Maximi Cynici ut putat appellationes. Atqui neuter appellavit, neuter restitutus est a Damaso, sed ille a populo receptus, hic ab Alexandrino episcopo ordinatus antistes Constantinopolitanus receptus minime est. Adde quod in neutrius causa de zizaniis haereseos agebatur, et ideo imperite in exemplum adducitur. Videtur impostor ad Arii causam spectare, sed illa praeterquam quod non est compressa Romani pontificis autoritate, nihil ad Damasum spectat, qui post extinctum Arium suscepit pontificatum. Hoc autem impostoris opus esse arguunt haec verba: *tam sub illo ter beato et inter sanctos habendo episcopo Damaso, quam sub pluribus aliis gloriosis et admirabilibus.* Qui sunt illi gloriosi et admirabiles pontifices, qui post Damasum usque ad Sixtum, haeresim ex Aegypto nascentem compresserunt. A Damaso ad Sixtum sex sunt tantum pontifices, quibus cum Aegyptiis nulla de fide dimissio fuit. Videtur impostor ad ea, quae pontificatum Sixti secuta sunt, attendisse.

Verum epilogus ejusdem epistolae non minus facetus est, sic se habet, *haec pauca de plurimis cum multa abbreviatioe conscripsimus scientes, quod horum malorum nimietas non solum ferentiae lamentationibus digna sit, sed et universam tragediam superaverit.* Haec et alia ejusmodi ab episcoporum gravitate aliena sunt et recentioris cujusdam nugamenta esse potius videntur.

Verum quidquid sit, etiamsi isthaec epistola esset extra omne dubium, nihil tamen ex ea posset Lupus inferre, nec enim illi provocant ad Romanum pontificem a iudicio in se lato, sed tantum ejus opem implorant, *cujus, inquit, rei gratia et nos praesumimus has supplicationes offerimus, ut adjuvetis orbem terrarum et in illa parte, quae errat et in illa, quae tyranice regnabit, et in sine, rogamus vero et sanctis*

sanctis tuæ religiositatis provolvimur pedibus, ut manum porrigas salutarem et auferas mundi naufragium, omniumque horum inquisitionem jubeas fieri et his illicitis coelestem superduci correctionem. Petunt ergo tantum auxilium et opem Romani pontificis, non autem ejus de sua causa judicium.

Alterum monumentum ibidem a Lupo prolatum est epistola Eutycheis ad Leonem scripta, postquam damnatus est, quæ quidem Lupo non parum obest, et ea quæ de Eutycheis negotio a nobis supra dicta sunt, mirum in modum confirmat.

Ex ea enim colligitur Eutychem ad Leonem confugisse, non quidem quasi appellentem ad judicium, ut restitueretur, sed tantum postulantem, ne propter sententiam in se latam a communione episcopi Romani removeretur. *Obsecro*, inquit post expositam fidem suam, *nullo mihi iudicio factis ex iis, quæ per insidias contra me gesta sunt, quæ visa vobis fuerit super fidem proferre sententiam et nullam deinceps permittere a factiosis contra me sententiam procedere, et non excuti et eximi de numero orthodoxorum eum, qui in continentia et charitate septuaginta annos vitam peregit, ita ut in ipso exitu vitæ naufragium patiatur.* Rogat ergo Leonem Eutycheis, ut se pro orthodoxo habeat: nec ob judicium Flaviani a communione sua removeatur. At ne verbo quidem significat in hac epistola se appellare aut appellasse Romanum pontificem. Huc tamen trahere conatur Lupus hæc verba: *Rogabam, ut innotescerent ista sanctitati vestræ, et quod vobis videretur, judicaretis, omnibus modis me sequuturum, quæ probassetis.*

Verum his verbis appellationem non contineri docet Basilius in synodo Constantinopolitana act. 1. concil. Chalcedon. col. 244. tom. 4. conc. Scio, inquit, *quia dixit religiosus archimandrita Eutycheis, si præceperint mihi patres Romanus et Alexandrinus, dico hoc ipsum, hoc autem non quasi appellans dixit, sed dicens non sum ausus dicere propter patres.* Itaque gratias habemus Christiano Lupo, qui nobis subministravit epistolam illam Eutycheis ad Leonem, cum ex ea constet Eutychem libellum appellationis non dedisse ad pontificem, sed tantum ab eo periisse, quid ille de fide incarnationis sentiret, pollicitus, se consensurum iis, quæ probasset.

De causa Joannis Talaiæ, nec non de exemplis judiciorum ecclesiasticorum apud Graecos usque ad divisionem orientalis et occidentalis ecclesiæ.

Huc usque Christianum Lupum et alios ejusdem cum ipso sententiæ aggressi sumus; nunc etiam cogimur ab ipsomet Marca dissentire in causa Joannis Patriarchæ Alexandrini, quem Petrus Mongus jubente imperatore Zenone et consentiente Acacio Constantinopolitano, episcopatu deturbavit. Ille ejectus Antiochiam ad Calendionem Antiochenum perrexit, et sumptis ab eo intercessionis litteris ad Romanum pontificem appellavit, Romamque profugit ad Simplicium tum temporis hujus urbis episcopum, eo mortuo Romanæ ecclesiæ episcopatum anno 483. sortitus est Clemens, qui legatos Viralem et Misenum ad Zenonem misit, quibus in mandatis dedit, ut peterent concilium Chalcedonense confirmari, Petrum Mongum exturbari,

et Acacium Romam mitti, adjiciens, ut Acacium, ni sponte Romam properaret, ad dicendam causam citarent.

Illi vero nihil eorum, quae in mandatis habebant, perfecerunt, sed cum Acacio communicarunt, passique sunt, ut Petri nomen in dypticis publice recitaretur. Quamobrem hi in synodo Romae tum habita accusati a communione suspensi sunt. In eadem synodo sententia excommunicationis in Acacium lata. Verum ista nullum robur habuit in oriente, nec enim Joannes est restitutus, nec Mongus aut Acacius sedibus suis exturbati sunt.

Ex his colligit Petrus de Marca, in causis fidei ad Romanum episcopum appellari posse etiam ab orientis synodis. Verum istud exemplum non videtur ad propositum pertinere; primum enim nullum erat iudicium in Joannem latum in ulla synodo, sed tantum per vim a Mongo exturbatus fuerat suffragante imperatore, nec repugnante Acacio, quando igitur dicit Liberatus eum appellasse, non proprie id accipiendum quasi a iudicio in se lato provocarit, sed quia vexatus confugit, et opem imploravit a sede apostolica. Secundo hinc quidem apparet pontificem Romanum ejus restituendi et Acacii ad causam dicendam evocandi jus sibi vindicasse secundum Sardicenfis canones et legem Valentiniani: at orientales istud jus pontifici detulisse ex his minime probatur. Tertio Joannes Talaia non omnino innocens videtur. Quippe qui contra iurandum proprium ad sedem Alexandrinam foret eversus. Nec Acacius adeo nocens erat, cum Petrus Mongus, cum quo communionem habebat, profiteretur se synodi Chalcedonensis decretis adhaerere. Quarto Felix in hac causa se gessit tantum ut exequutorem concilii Chalcedonensis: unde *merito*, inquit Felix ad Vetrantionem, *praedictus Acacius apostolicae sedis quae nunc exequutrix utique saepe dicti Chalcedonensis concilii pro fide catholica tunc probati non defuit.*

Unde Gelasius in epist. ad Faustum ait, decessorem suum *veteris exequutorem fuisse non novellae sanctionis, quod, inquit, praesuli non solum apostolico facere licet, sed cuicumque pontifici.* Hinc patet Felicem nihil in hac causa gessisse propria auctoritate, sed tantum auctoritate Chalcedonensis concilii.

Quinto causam Joannis Talaiae non solus iudicavit Felix, sed in synodo occidentalium.

Sexto causa Joannis ad Romanum pontificem ex utriusque partis consensu devolvebatur, nam ut testis Gelasius epist. 13. Acacius et imperator promiserant legatis, eam sedi apostolicae esse reservandam.

Septimo peculiaris erat ratio, propter quam Joannes Talaia a pontifice Romano iudicandus erat; quia cum esset secundae sedis episcopus, indecens videbatur eum ab alia sede quam a prima iudicari, ut docet Gelasius epist. 13. Ex his abunde liquet causam istam Joannis Talaiae in exemplum appellationum trahi minime posse, ut a Petro de Marca factum est.

Verum idem multo gravius errat, cum dicit in eodem capite Romanos antistes in causis fidei primam ad se earum cognitionem traxisse; miror id excidisse viro iustitiae et disciplinae ecclesiasticae tam perito. Quis enim nescit, omnes ferme

me hærefes et hæreticos a propriis episcopis aut conciliis provinciae fuisse damnatos inconsulto Romano pontifice? Ita Ophitarum hæresis a synodo episcoporum quondam in Bythinia damnata, Caianorum in concilio Syriae proscriptus error. Cerdon ejusque discipuli ab orientalibus damnati. Pauli Samosatani impietas ab orientalibus confossa. Arius ab Alexandro proscriptus. Eustathii deliræ opiniones a Gangrensi synodo reprobatae. Eunomaeorum audacia in concilio viginti episcoporum repressa. Apollinaristarum error in Alexandrino concilio proscriptus. Eutychis hæresis a Flaviano damnata. Pelagii errores in conciliis Diospolitano, Carthagenensi et Milevitano proscripti. Priscilianistarum foeditas a Gallis et Hispanis expulsa. Semipelagiani in concilio Arausicano damnati. Felicis et Elipandi dogma in synodo Francofordiensi rejectum, etc. Finis enim nullus esset, si cuncta vellem enumerare damnatarum a synodis provinciarum hærefeon exempla, et quidem inconsulto Romano pontifice. Non diffitor tamen, quin aliquando de illarum damnatione relatum fuerit ad Romanum episcopum. Verum istud privilegium, quod prae caeteris Romano competeat episcopo, ad caeteros etiam magnarum sedium episcopos pertinebat, ad quos judicia synodorum paulo majoris momenti referebantur, non quidem, ut retractarentur, sed ut unanimi consensu confirmarentur et hæretici rejicerentur ab omnibus. Sic synodus Antiochena ad Romanum, Alexandrinum et alios praesules retulit de damnatione Pauli Samosatani: sic Alexander Alexandrinus de damnatione Arii certiores fecit episcopos quam plurimos orientis, et inprimis Constantinopolitanum antistitem et alii quamplurimi idem saepe fecerunt.

Verum ubi res videbatur esse minoris momenti, ut Eustathii damnatio aut quando quis ob errorem jam unanimi consensu proscriptum damnabatur, ut in Eutychis negotio, tunc vel ejusdem tantum provinciae episcopi vel saltem viciniore admonebantur. Non tamen nego, quin relationes hujusmodi saepe saepius ad Romanam sedem factae fuerint duabus de causis. Prima ob ejus primatum. Secunda quia una ecclesia Romana ab orientalibus admonebatur vice omnium occidentalium ac praecipue Italarum et Gallorum, ut per eam, quid in oriente gestum foret, isti cognoscerent. Verum praecipua relationum istarum necessitas oritur ex unitate fidei, quae debet esse inter omnes ecclesias eodem communionis vinculo conjunctas.

Idcirco cum aliquis damnatur ob fidem, de causa communi agitur. Nam simul cum eo damnantur, quicumque cum illo sentiunt: hinc factum, ut ita damnati confugere possent ad ecclesias secum sentientes si quas reperirent, urque illae vicissim ecclesiae possent istos tueri et illos, a quibus lata est sententia, a communionem suam remove, quia communio esse non debet inter eos, qui diversam fidem habent. Hinc oritur inter ecclesias schisma, ad quod tollendum nullum efficacius videtur esse remedium quam concilii universalis convocatio, in quo inter dissidentes ecclesias judicium fertur. Id cernere est in causa Arii et aliis fere omnibus, quae ecclesiam magnis motibus turbant. Sed ut rem in pauca conferam; constat ex diæsi Romanum pontificem non posse ad se trahere cognitionem primam causarum fidei, nec eam per appellationem ad ipsum devolvi, tamquam ad supremum judicem; sed tan-

tum ei licere doctrinam illam, quam veram esse putat, defendere, et diversa sentientes a communione sua removere, ac demum concilium etiam postulare aut convocare (si opus fuerit, aut si necessitas postulaverit) ad disceptandam controversiam de fide.

At inquit Marca, cum Romanus episcopus primam sedem obtineat, ejus debet prima esse sententia, ut loquitur Facundus Hermianensis, eoque jure usus est papa Coelestinus adversus Nestorium.

Respondeo primam ac praecipuam esse debere Romani pontificis sententiam, hoc est judicium ejus maximi fieri et pluris aestimari quam caeterorum. Idque ut recte observat Petrus de Marca, quia primam sedem tenet; at inde velle inferre ipsum primam ratione temporis debere ferre sententiam non minus absurdum est, ac si quis ex eo, quod praefes supremi senatus primum inter judices locum obtinet, vellet concludere primam in reos ab ipso ferri sententiam debere etiam ante judices inferiores.

Exemplum porro Nestorii opinionem Marcae non confirmat; nec enim Coelestinus ad se traxit primam cognitionem causae Nestorii, sed ipse Nestorius et Cyrillus causam hanc ad Coelestinum detulerunt: is autem una cum synodo Romae celebrata, cum ex quaternionibus Nestorii ad se missis intellexisset illum ab Alexandrinae et Romanae, imo et et universalis ecclesiae fide dissentire, scripsit tum ad Cyrillum Alexandrinum, tum ad Joannem Antiochenum eum ni intra decem dies ab ejus decreti notitia numerandos revocaret errorem, et profiteretur se idem sentire cum Romana, Alexandrina et universali ecclesia, ab universalis ecclesiae communione ejiciendum esse. Coelestini sententiam sequutus est Cyrillus cum suis Alexandrinis, et Nestorium a communione sua semovit. At Joannes et alii orientales ipsum defenderunt. Hinc natum dissidium, ad quod componendum synodus Ephesina convocata est, quae Nestorium deposuit. Nam ille hucusque sedem retinuerat. Ex his discimus, Romanum pontificem non ad se traxisse primam cognitionem causae Nestorii, sed hanc illi ultro delatam, nec eam supremo judicio ab illo definitam, sed tantum Nestorium, quoniam a fide ecclesiae suae, necnon Alexandrinae, ac ut putabat universalis ecclesiae aliena docebat declarasse excommunicandum, quod ipsum praestiterant ante Coelestinum Archimandritae Constantinopolitani, et alii multi etiam laici, qui ab ejus communione ante Coelestini sententiam recesserant. Verum tandem e diverticulo redeamus in viam: post Acacii damnationem per aliquot annos ecclesiae orientales a Romana communione separatae sunt, donec Justinus imperator anno 510. pro bono pacis jussit, ut episcopi orientis libellum ab Hormisda confectum probarent, et ea lege pax inter ecclesias sancita est. Verum hanc turbaverunt nonnulli motus ab acephalis, qui Eurychianorum erant reliquiae concitati. Inter hos insignis erat Anthimus Trapezuntius, qui propria sede relicta Constantinopolitanam contra canones invasit, utque se fidem sanam tenere persuaderet, imperatori rationem ejus quaerenti generatim respondit se facturum, *quaecumque magnae sedis apostolicae antistes juberet*, et ad patriarchas scripsit se sequuturum per omnia sedem apostolicam: ita cum causam suam Romani episcopi

scopi iudicio Anthimus ultro subiecisset, venit Constantinopolim Agapetus, apud quem monachi accusarunt Anthimum, cujus ordinationem vitiosam esse cernens Agaperus, statim eum Constantinopolitana sede eiecit, suffragante et adjuvante imperatore, et in ejus locum ordinavit Mennam. Illa autem ordinatio non magis ostendit jus fuisse Romanis pontificibus ordinandi, aut deiciendi Constantinopolitani episcopi, quam ordinatio Chrysostomi a Theophilo et Anatolii a Dioscoro prober jus esse Alexandrino ordinandi Constantinopolitani episcopi, aut similiter ordinatio Maximi ab Anatholio, et Calendionis ab Acacio prober jus esse Constantinopolitano ordinandi Antiocheni, haec enim sunt extra ordinem gesta ab Agapeto ad preces orientalium. Verum adversarii Anthimi non contenti illum de sede Constantinopolitana deturbasse, libellos accusationum obtulerunt, ut non modo e sede Constantinopolitana, sed et e Trapezuntina, ac omni honore episcopali, imo et communione privaretur. Huic licet iudicium fugienti, et in errore permanenti poenitentiae tempus dedit Agaperus, qui paulo post e vivis abiit. Post ejus mortem synodus Constantinopolitana, cui praefuit Mennas, definitivam in Anthimum sententiam tulit, in eadem synodo Severus, Petrus et Zoaras damnati sunt, iudiciumque istius synodi in alia synodo Hierosolymitana ab episcopis orientis probatum. Haec omnia gesta sunt post mortem Agaperi, cum nullus esset Romanus pontifex electus. Ex iis perspicere est, primo Agapetum causam Anthimi judicasse, ut iudicem ab ipso reo electum et postulatum. Secundo, Agaperum omnia haec egisse ex imperatoris mandato, consensu orientalium. Tertio definitivam in Anthimum sententiam prolatam fuisse non ab ipso Agapeto, sed a Menna et synodo orientali vacante sede apostolica. Quarto, in Severum Petrum et alios eandem sententiam esse latam, quae res ostendit falli Marcum, quum ait, causas fidei sine pontificis Romani autoritate judicari non posse.

Quantum autem ab ista opinione alieni fuerint orientales, manifeste docet Constantinopolitana secunda synodus, quae non modo absente, sed et reclamante ac renuente, imo et contrarium decernente pontifice Vigilio tria capitula damnavit.

Post haec Monothelitarum dogma emerfit; hoc primum Sophronius Hierosolymitanus in concilio damnavit, tantumque abfuit, ut Honorius Romanus pontifex primus in haereticos insurgeret, quin e contra illorum ad minimum patronus extitit. In occidentem per Pyrrhum, qui illuc relegatus fuerat, doctrina monothelitarum disseminata; quae res Theodorum ac postea Martinum Romanum episcopum ad extinguendam illam haeresim excitavit. Hic non solus, sed in concilio plurimorum episcoporum causam universam discussit, et Monothelitarum dogma reprobavit: causa tamen non est finita ante iudicium synodi universalis Constantinopolitanae, ubi omnia de integro tractata sunt.

Denique Ignatius patriarcha Constantinopolitanus a Photio ejectus, et in synodo damnatus non provocavit ad pontificem Romanum, sed ipse Photius, ut firmiter haberetur iudicium in Ignatium latum, synodum majorem celebravit, obtinuitque legatos a Nicolao primo pontifice Romano, qui damnationi Ignatii consenserunt. Hunc illorum consensum rescidit postea Nicolaus, et Photium a communione sua ejecit. Permansit tamen ille in throno, donec Bassilius imperator post mortem Michaelis Ignatium revocavit, qui Romani episcopi iudicio non contentus, petiit ab imperatore, ut synodum oecumenicam convocaret. Ex his, ut puto, demonstratur Graecos usque ad Photii tempora res ecclesiasticas in synodis suis tractasse, nec supremum habuisse Romani pontificis iudicium etiam in rebus fidei.

Quod autem attinet ad iudicia in episcopos, aut clericos in his partibus speciatim lata paucorum nunc memoria superest. Verum intelligere datur illa omnia finita prorsus et terminata fuisse in Graecia, nec datum adpellationi locum, ex eo, quod neminem fere video, qui per haec tempora dejectus in synodis Graecorum ad Romanum pontificem provocavit, et ab eo fuerit restitutus, quamvis haud dubium sit, quin plurimi fuerint ibi vel ab episcopis, vel a synodis dejecti. Dicendum est igitur, apud Graecos nulli adpellationi ad Romanum episcopum locum fuisse.

§. Ultimus.

*Nonnulla iudiciorum ecclesiasticorum in occidente exempla recentiora
cursum perstringuntur.*

At in occidente post quintum ecclesiae seculum adpellationum ad Romanum pontificem usus in causis episcoporum invaluit: nonnulla tamen extant exempla adpellationum ejusmodi vel rejectarum, vel certe non multo in pretio habitarum. Sic Paulus archiepiscopus Cretae Joannem episcopum Lappensem a suo ad Romani episcopi iudicium provocantem dimittere noluit, et adpellationem ejus inconvenientem esse iudicavit; docet id epistola Vitaliani Romani episcopi ad hunc Paulum, in qua reprehendit eum, quod non solum nolisset absolvi; hoc est, mittere Joannem Lappensem ad principis apostolorum limina, sed quod magis ei id quaerenti respondisset, quia *non competenter quaeris*.

In Gallia saepe saepius adpellationes ad Romanum pontificem non magis habitae sunt: sic Contumeliosus Reiensis a Caesareo Arelatensi damnatus, quum provocasset ad pontificem adpellatione pendente episcopatu spoliatus et damnationis

tionis sententia exsequutioni mandata : quod quidem Agapetus indigne tulit, putavitque per istud praejudicium inferri adpellationi, *quia, inquit, si in exsequutionem mittitur prima sententia, secunda non habet cognitio, quod requirat.*

In concilio Lugdunensi anni 567. Salonius Ebredunensis et Sagittarius Vapincensis dejecti regem adierunt, et ab eo licentiam impetrarunt eundi ad urbem Romam illuc a iudicio episcoporum provocantes. Verum hanc adpellationem parvi facientes Gallicani nullos Romam miserunt, qui reos accusarent aut convincerent, quum igitur damnati dixissent, se iniuste dejectos, a Joanne III. litteras obtinent ad regem, in quibus eos locis suis restitui jubebat. *Quod rex, inquit Gregorius, sine mora castigatis prius illis verbis multis implevit.* At Gallicani episcopi non eodem modo iudicium Romani episcopi reveriti sunt, quin imo Victorem episcopum illorum prius accusatorem a communione suspenderunt, quod cum eis in gratiam et communionem rediisset, illi tamen sedem suam retinuerunt autoritate et gratia regis, qui facilior erat, donec in congregata apud Cabilonum synodo iterata est illa accusatio, obiecta illis vetera crimina, et non solum de adulteriis, verum etiam de homicidiis accusati sunt, *sed haec per poenitentiam purgari possentenses episcopi, illud est additum, quod essent rei majestatis et patriae proditores, qua de causa ab episcopatu disincti in basilicam sancti Marcelli sub custodia detruduntur, ex qua per fugam elapsi discesserunt per diversa vagantes, donec in civitatibus eorum alii subrogati sunt.*

Eodem saeculo Promorus presbyter et Praetextatus Rothomagensis in synodo Parisiensi, Aegydius Metensis a Rhemensi, Desiderius Viennensis in Cabilonensi etiam inconsulto Romano episcopo dejecti ad eum minime provocaverunt, statimque synodorum sententia in eos exsequutioni mandata, quod argumento est, nondum solemnem fuisse Gallorum morem adpellandi ad Romanum pontificem.

Saeculo item nono nonnulla occurrunt adpellationum neglectarum exempla; primum est in causa Aldrici Cenomanensis, qui adpellato licet pontifice dejectus est nulla adpellationis eius ratione habita, ut constat ex epistola 1 Gregorii IV., in qua queritur, adpellationem ejus a Gallis focci fieri. *Liceat, inquit, illi post auditionem primatus dioeceseos, si necesse fuerit nos adpellare et nostra autoritate, aut ante nos, aut ante legatos nostros ex latere missos juxta patrum (scilicet Sardicensium) decreta suas exercere aut ferre actiones, nullusque illum ante haec judicet aut judicare praesumat . . . nec quisquam frivolus aut contentiosus, sive contumax haec irrationabiliter praecipere contendat cum et auctoritate canonum et praedecessorum nostrorum decretis sancitum sit, ut episcopus accusatus, si voluerit, adpellet Romanum pontificem, et postea, maneat memoratus Aldricus hae apostolica autoritate, usque ad praesentiam sedis apostolicae semper episcopus . . .*

nec, antequam huc veniat, succumbat iudicio . . . praedictae apostolicae sanctae sedis, si voluerit et necesse fuerit adpellet antistitem. Ex his discere est Gallicanos tum temporis episcopos nullam habuisse adpellationum ad Romanum pontificem rationem, et ea non obstante sententiam in provincia latam exsequutioni mandari voluisse, ideoque a Gregorio IV. increpatos fuisse.

Secundum exemplum est in causa Rothadi Sueffionensis, quem Gallicani episcopi provocantem ad Romanam sedem nulla adpellationis ratione habita de sede deiecerunt, et in monasterium retruserunt alio episcopo eius in locum ordinato: id aegerrime tulit Nicolaus pontifex, sic ad eos scribens epist. 32. *Ignorasse autem, fraternitatem vestram non patimur animum nostrum non mediocriter laesum eo, quod secundum gestorum tenorem et vestrarum iuggestionum, quas ad sedem apostolicam direxistis cognitionem adpellantem eundem Rothadam apostolicam sedem deposueritis, ac in monasterio detruseritis, quod non nisi in contemptum beati Petri, cuius iudicium expetivit, et in contumeliam sacrorum canonum et ecclesiasticarum traditionum praesumptum, ac temere admissum minime dubitatur.* Allegat deinde Sardicenses canones. At haec porro Galli reponebant, *adpellationes ejus fuisse excusationes.* Addebant eum post adpellationem vocem mutasse et concilium episcoporum expetivisse, *ab electis autem iudicibus appellari non posse.* Hoc praecipue urget Hincmarus in epistola, quam ad Nicolaum de Rothadi negotio misit. Cum enim tum non liceret Gallis omnino inficiari, quin ab episcoporum iudicio ad sedem apostolicam appellari posset, rationem hanc adinvenerunt adpellationum ejusmodi impediendarum, renovantes Africanæ synodi statutum *ab electis iudicibus appellare non licet.* Hac igitur utentes regula illorum, qui steterant in iudicio causamque suam ultro illic egerant, quasi iudices elegissent, adpellationes nihili faciebant. Porro licet Rothadus postea sit restitutus, non tamen a sententia sua recessere Gallicani episcopi, ut docet Hincmarus in capit. 5. opusculi 55. capit., namque Nicolaus iudicium synodi non irritavit, sed veniam petentem Rothadam suscepit, eumque pro bono pacis restituere Galli, cum praesertim jam mortuus foret is, qui in locum ejus dejecti fuerat ordinatus.

Tertium exemplum est Hincmari Laudunensis, quem ad sedem apostolicam, saepius licet adpellantem episcopi Gallicani deiecerunt, primum in concilio apud Vermeriam, deinde in Attiniaco, ac demum in Duziacendi, et depositionis sententia exsequutioni mandata est reclamante licet Hadriano II. pontifice. Porro Hincmarus et alii Gallicani antistites tum temporis adpellationes non omnino rejiciebant; sed tam strictis limitibus eas cohibebant, ut nihil ferme reliquum esset Romano pontifici.

Primo enim negabant appellari posse ante iudicium latum, et omnes hujusmodi adpellationes, ut frustratorias rejiciebant. Secundo, adpellationes Romae judi-

judicari non posse adferebant, sed tantum in provincia. Tertio, contendebant priores iudices federe debere in secundo iudicio. Quarto, censebant locum secundo iudicio dari non oportere a Romano pontifice, nisi quando verisimillimum erat damnatum esse innocentem, non autem quando quis aut confessus, aut manifeste convictus erat. Quinto, illum, qui adpellaverat pendente adpellatione pro deposito ac damnato habebant: uno verbo non aliud jus concedebant Romano pontifici, quam quod Sardicenis canonibus continetur, ut a nobis expositi sunt supra, quod quidem proprie non est adpellationis admittendae, sed tantum revisionis concedendae. Illud insuper addentes ex Africanis canonibus ab electis iudicibus, vel ab iis, quos primas dederit ex consensu partium adpellari non posse. Haec constant ex epistolis Caroli Calvi ad Hadrianum II., et Joannem VIII. ab Hincmaro conscriptis, nec non ex rescripto concilii Duziacensis ad eundem Hadrianum, quae novissime edidit Gerbasius ad finem operis sui nunquam non satis laudandi de maioribus episcoporum causis, quem de caeteris synodorum provincialium iudiciis consulere poteris, nos ea non attingimus, quia ad adpellationes, de quibus hic praecipue agimus, non pertinent. Caeterum non omnia iudiciorum ecclesiasticorum exempla rerulimus, quod infinitum fuisset, sed tantum praecipua, sed nec ista fuisse exposuimus, quod alienum erat a proposito, verum ea tantum, quae ad propositum nostrum faciebant, observavimus, quia haec et alia fusius narrare historicorum est.

EPILOGUS.

Antequam huic dissertationi finem imponamus, ea, quae a nobis huc usque probata sunt, breviter resumere juvat. Primum igitur docuimus iure antiquissimo summam potestatem iudicandi de episcopis non secus, ac de presbyteris ad synodum provinciae pertinuisse. Secundo, ostendimus canonibus Sardicenis non esse concessum summo pontifici jus adpellationis admittendae, sed tantum revisionis decernendae. Tertio, docuimus jus canonibus Sardicenis statutum nunquam in oriente, ac sero in occidente fuisse receptum. Quarto, probavimus quatuor primis ecclesiae saeculis nullum propriae dictae adpellationis exemplum reperiri. Quinto, demonstravimus quinto ecclesiae saeculo de iure adpellationum certatum esse cum Romanis pontificibus. Sexto, advertimus posterioribus ecclesiae saeculis nulla ferme extare adpellationum ex oriente exempla, et in occidente fuisse nonnullos, qui eas non probarent, vel mirum in modum coercerent. Observavimus controversias fidei primum iudicatas, ubi nascebantur, quod si de isto iudicio ecclesiae secum invicem dissentirent, ultimum ac supremum iudicium fuisse penes ecclesiam et synodum universalem.

Caeterum licet ea fuerit ecclesiae ordinaria disciplina, negare tamen non possumus, quin extant nonnulla exempla, quibus probari videtur, hanc nonnunquam observatam minime fuisse. Verum primo juri et consuetudini ordinariae standum est, non exemplis quibusdam hinc et inde petitis.

Secundo, observandum est, id a natura insitum esse omnibus hominibus, ut, quum iniquius secum actum esse putant, ad eos confugiant, qui aliquam auctoritatem habent, et apud quos aliquam gratiam sperare possunt: hinc videmus multos a synodis damnatos, non solum ad pontificem Romanum, sed nonnunquam ad imperatores, aliquando ad alias sedes, et saepius ad majores synodos confugisse.

Tertio, eadem de causa videre est homines in sua provincia damnatos ab aliis synodis purgatos fuisse, quum praesertim accusatores ipsi, aut iudices postea istud iudicium non recusabant.

Quarto, innumeris licet canonibus esset vetitum, ne quis excommunicatum in communionem susceperet; attamen ubi perspicuum erat, aliquem innocentem per vim, vel per gratiam, aut omissa legitima iudicandi forma damnatum esse, poterat ab aliis episcopis in communionem suscipi, imo et restitui.

Quinto denique, cum omnes episcopi unum ac solidum habeant episcopatum, ad singulos eorum spectat laboranti ecclesiae in gravi necessitate succurrere in quavis mundi parte. Tunc enim omnes episcopi sunt quodammodo fidei et canonum vindices, quando vident periculum esse, ne aut fides detrimentum capiat, aut leges ecclesiasticae violentur, nec debent stare segnes et otiosi, sed omnibus modis laborare eos oportet, ut fides in tuto sit, utque canones observentur. Hujus sententiae autor est Cyprianus, qui multis in occasionibus eam sequutus est. Praesertim vero, quum Basilidem et Martialem Hispanos sedibus suis restituendos non esse iudicavit, aut quum Martianum Arelatensem deponendum esse scripsit ad Stephanum. Similiter Dionysius Alexandrinus et Firmilianus Capadox ad Paulum Antiochenum damnandum concurrerunt; et his antiquior Iraeneus Gallus Victorem Romanum reprehendit de excommunicatione in Asianos lata, suumque iudicium inter ecclesias celeberrimas interposuit. Post haec Gallicani episcopi de Afris iudicium tulerunt, primum in synodo Romana, deinde in Arelatensi. In Arii Alexandrini causa, Osius Cordubentis iudex et arbiter sedet in synodo Alexandrina. Athanasius in Tyria ab orientalibus damnatus, ab occidentalibus in Sardicensi absolutus est. Photinus ab orientalibus aequae ac ab occidentalibus proscriptus. Chrysostomus in consilio constantinopolitano Asiaticorum episcoporum nihil ad se pertinentium causam tractavit: idem laboranti Ephesinae ecclesiae succurrit et ordinato ibi episcopo ecclesias Asiae reformavit; unde dictus est non suam tantum, sed et aliorum universas ecclesias curasse. Eusebius Samosatenus grassante Valentis persecutione totius orientis curam gessit, et ubique episcopos elanculum ordinavit. Cyrillus Alexandrinus in Nestorium insurrexit. Idem Joannem Antiochenum damnavit, et vicissim a Joanne damnatus est. Priscilianus et Instantius Hispani episcopi in synodo Burdigalensi exzutorati sunt. Pelagius Britannus et Caelestius Asiae presbyter ab Afris dam-

nati. Inter Paulinum et Meletium dissidentes Capuensis synodus judicavit. Anatholius Phorium Tyri episcopum communione ecclesiastica privavit. Petrum Monachum Alexandrinum praesulem damnavit Acacius Constantinopolitanus. Praeterea multa alia exempla, quae insinuatim esset recensere. Unum addo Ramanam ecclesiam minime motam invidia fuisse, quod alii episcopi ecclesiis omnibus invigilarent, imo eos ad id faciendum invitasse. Docet id clerus Romanus scribens ad Cyprianum de Privato Lambesitano: *omnes enim, inquit, nos decet pro corpore totius ecclesiae, cujus per varias quasque provincias membra digesta sunt, excubare.* Et Coelestinus in epistola ad synodum Ephesinam: *Haec ad omnes, inquit, in communi domini sacerdotes mandatae praedicationis cura pervenit, haereditario in hanc sollicitudinem jure constringimur, quicumque per diversa terrarum loca apostolorum vice nomen domini praedicamus, dum illis dicitur, ite docete omnes gentes, advertere debet vestra fraternitas, quia accepimus generale mandatum, et omnes id nos agere voluit, quibus in commune mandavit officium, necesse est, ut competenter nostros sequamur auctores.* Alia plura in hanc rem pontificum Romanorum dicta praetermitto.

Caeterum etsi ad omnes episcopos totius ecclesiae cura quodammodo pertineat, licet omnes teneantur laboranti ecclesiae succurrere; agnoscendum tamen est id praestanti quadam ratione primae sedis episcopo competere. Nam si in qualibet societate, qui in ea princeps est, maxime tenetur invigilare, ne quid illa detrimenti capiat. Quis aequus rerum arbiter negare possit, quin prae caeteris ad Romanum episcopum, qui primae ac maximae sedi praees, pertineat, in illud sedulo incumbere, ut ab omnibus omnino christianis fides illibata custodiatur, utque canones ubique observentur, hoc sensu intelligendum videtur illud Gregorii, cunctos christianos, ubi peccant, sedis apostolicae correctioni subiectos esse, hoc ego Romani episcopi privilegium non secus ac ejus primatum constanter teneo, et si quid adversus illud mihi in istis dissertationibus exciderit, quod tamen factum esse non arbitror, illud pro non dicto haberi volo, et si quis ostenderit, paratus sum emendare.

DE
ANTIQUA ECCLESIAE
DISCIPLINA
DISSERTATIONES HISTORICAE.

DISSERTATIO III.

De antiqua infligendae excommunicationis ratione.

PRAELOQVIUM.

Nulla est hominum societas, cui jus non sit, et potestas eorum expellendorum, qui leges societatis infringunt, vel ejus bono adverfentur. Quemadmodum enim in corpore humano membra putrida sunt refecanda, ne totum corpus inficiant, aut ficut in gregibus morbidae oves a fanis fecernendae sunt, ne per totum ovile morbus grafferur; ita etiam in hominum focietatibus necesse est, eos, qui focietati peffimis factis, vel exemplis obfunt expelli, tum ne focietatem perturbent, tum ne caeteri in eandem trahantur perverfitatem. Id vero, fi qua in focietate fit neceffarium, maxime requiritur in ecclefia, cujus finis est rectam fidem et bonos mores in hominum animis confervare, ut beatitudinem aeternam confequi poffint. Nam fi non poffet ecclefia homines prava facientes aut docentes a fua focietate removere, brevi tempore, quam plurimi eorum exemplo in eandem traherentur impietatem. Corruptunt enim bonos mores tum colloquia, tum exempla prava. Non eft ergo denegandum ecclefiae illud jus, quod omnibus focietatibus competit, ut poffit homines focietate fua indignos, quantum in fe eft, ab ea removere.

vere. Hujusmodi porro expulsio dicitur excommunicatio, cujus saepe fit in sacris litteris mentio. Et primum quidem Christus Matthaei 18., hoc telo in pertinaces utendum esse docet: *Si peccaverit, inquit, in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum solum, si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium stet omne verbum, quod si non audierit eos, dic ecclesiae: si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Amen dico vobis, quaecumque alligaveritis super terram, etc.* Quibus verbis Christus docet, eos, qui in peccatis suis pertinaces fuerint, quique nec privati alicujus, nec totius ecclesiae correptione emendati fuerint, a communione alienos esse debere. Id enim significant haec verba, *sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Alludit quippe Christus ad consuetudinem judaeorum, qui ab ethnicorum et publicanorum consortio abhorrebant, ut patet act. 10. v. 28., et Galat. 2. v. 12., nec non ex eo, quod Christum redarguunt judaei, quod cum peccatoribus et publicanis versaretur. Itaque cum ait, eum, qui ecclesiae correptionem non audit, habendum esse pro ethnico et publicano, nihil aliud sibi vult Christus, quam eum esse a consortio et communione separandum nec habendum amplius loco fratris. Ad id vero claves ecclesiae a Christo datas pertinere, et istarum hoc esse officium, ut correptos, si emendare se nolint, a communione ecclesiae expellant, ex sequentibus verbis colligitur: *Amen, amen dico vobis, quaecumque allegaveritis super terram, erunt ligata et in caelis.* Itaque apostoli clavibus hisce utentes, eos, qui vel flagitiose viverent, vel prava sentirent ab ecclesia expulerunt. Constat ex incestuoso Corinthio, quem Paulus jubet ab ecclesiae coetu arceri, Corinthios graviter increpans, quod hominem hujus criminis reum in communione tolerarent, generatimque pronuntiat eos omnes, qui in similia flagitia prolapsi fuerint, arcendos esse ab ecclesiae communione. Idem circa eos, qui fidem Christi aut disciplinam ecclesiae pervertebant, faciendum esse docet epist. ad Thessal. 2. c. 3. *Denuntiamus, inquit, vobis, ut subtrahatis vos ab omni fratre inambulante inordinate et non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis: et ad Timot. cap. 1. Quam (bonam conscientiam) quidam repellentes circa fidem naufragaverunt, e quibus est Hymenaeus, Philetus et Alexander, quos tradidi satanae, ut discant non blasphemare.* Tradere autem satanae, licet alii aliter interpretentur, nihil aliud videtur esse, quam a fidelium conventu expellere, ut constat ex capite quinto epistolae primae ad Corinthios. Denique idem Paulus epistola ad Titum capite ultimo haereticum hominem post unam et alteram correptionem devitandum esse docet. Quod rigidius exponit Joannes scribens in epist. 2. v. 10. *Omnis, qui recedit et non permanet in doctrina christi, deum non habet, qui permanet in doctrina hic et patrem et filium habet; si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nec ave ei dixeritis, qui enim dicit ei ave, communicat ejus operibus malignis.* Ex quibus constat apostolorum tempore excommunicationem in usu fuisse, et ab iis commendatam adversus eos, qui doctrinam Christi penitus evertabant, aut gravium criminum rei erant.

Post apostolos eandem disciplinam semper in ecclesia viguisse res est extra omnem controversiam, observandum solummodo est, duplicem fuisse olim excommunicationem pro duplici reorum, in quos ferebatur, ratione: una etenim erat in eos, qui vel per convictionem, vel per spontaneam confessionem criminis alicujus comperti de eo dolentes ac gementes a communione removebantur, tam ad medellam, quam ad exemplum. Altera vero excommunicatio ferebatur in rebelles, qui vel in suo errore pertinaces haerebant, vel crimen suum agnoscere et plangere detrectabant. Utraque excommunicatio ex sacris litteris colligitur, et utraque apud antiquos in usu fuit. Prior ab Augustino dicitur medicinalis, posterior mortalis: *Nos vero, inquit in lib. 50. Hom. hom. ult., quemquam a communione prohibere non possumus, quamvis haec prohibitio nondum mortalis sit, sed medicinalis, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo, sive saeculari, sive ecclesiastico judicio nominatum atque convictum.* Medicinalem excommunicationem alibi sic explicat nomine poenitentiae ep. 108. *Agunt etiam homines poenitentiam, si post baptismum ita peccaverint, ut excommunicari, et postea reconciltari mereantur.* Idem in lib. post collat. contra Donatistas haec habet, huc etiam pertinentia: *Neque enim a populo Dei separamus, quos vel degradando, vel excommunicando ad humiliorem poenitentiae locum redigimus.* Hujus excommunicationis in sacris litteris extat exemplum sane gravissimum incestuosi scilicet Corinthii, ejusque fit passim mentio tam in canonibus, quam in scriptoribus ecclesiasticis, quorum testimonia proferre, hic foret inutile. Ecce enim nunc ignotum est poenitentes olim non solum communione corporis Christi, sed etiam ecclesiae communione orbatos fuisse et a precibus ac conventibus communibus segregatos? Sed de hac excommunicatione non agimus; verum de illa, quae mortalis ab Augustino dicitur, ferturque in reos pertinaces et rebelles, qui ad meliorem frugem redire nolunt: de qua, ut tractetur ordine, inquirendum primo, a quibus et quomodo inferretur. Secundo, in quos et propter quid ferretur. Tertio, quinam ejus essent effectus.

CAPUT I

A quibus et quomodo inferretur excommunicatio.

Excommunicatio, ut diximus, expulsio est e fidelium conventu et societate, quæ sit vi clavium a Christo ecclesiae traditarum. Ecclesiae autem nomine licet episcopi, et presbyteri præcipue intelligantur, optime tamen dici potest claves ecclesiae universitati, ut loquitur Augustinus, datas esse, quæ scilicet per ejus ministros exerceantur. Unde licet nulli præterquam episcopi et presbyteri potestatem exercendi claves habeant, ea tamen in universa residet ecclesia, quo nomine in sacris litteris non sacerdotes soli, sed universus fidelium coetus intelligitur. Verum licet ecclesia hoc sensu claves habeat, non tamen omnes fideles iis uti possunt, sed solis sacerdotibus, hoc est reservatum, unde etiam claves solis sacerdotibus datae recte dici possent; quia illorum tantum est iis uti; verum tamen haud dubium esse debet, quin primo et præcipue toti ecclesiae ligandi ac solvendi potestas sit data, a qua in ejus ministros derivatur. Sic quamvis in republica soli magistratus et cives, jus vitæ et mortis, belli ac pacis habeant, ea tamen potestas in republica ipsa tamquam in fonte et radice residet, idem servata proportione dicendum in ecclesia. Atque hinc forte primis ecclesiae sæculis non soli episcopi, sed cum eis presbyteri, accedente etiam nonnunquam laicorum consensu excommunicationis judicium ferebant in noxios, istaque disciplina apostolorum tempore viguit, et ab eis commendata est. Nam Paulus non dicit Corinthium incestuosum ab episcopo, aut presbytero excommunicandum esse, nec ipse tum autoritate sua solus excommunicat, sed jubet id ab universa ecclesia fieri: *Ego quidem, inquit, absens corpore, præsens autem spiritu jam judicavi, ut præsens eum, qui sic operatus est in nomine Domini Jesu Christi congregatis vobis et meo spiritu cum virtute Domini Jesu Christi tradere hujusmodi hominem satanae in interitum carnis. . . nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit; expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio.* Idem 1. ad Timoth. 3. omnibus fratribus consulit, ut subtrahant se ab iis, qui ambulabant inordinate, et Joannes in epistola sua foeminam, et natos ejus privatos monet, ut haereticorum communionem fugiant.

Post apostolos eadem disciplina aliquamdiu fuit in usu, tunc enim communi presbyterorum judicio fidelium omnium consensu accedente rei expellebantur a communione; testis est Tertullianus, qui in apologetico describens disciplinam christianorum ait in eorum conventibus communibus, ubi scilicet omnes aderant judicium ferri in noxios. Nam, inquit, *et judicatur ibi magno cum pondere, ut apud certos de Dei conspectu, summumque futuri judicii divini praejudicium est, si quis ita deliquerit, ut a communicatione orationis et conventus, et omni sancti commercii relegatur.*

Extant quoque antiquae hujus disciplinae vestigia in epistolis Cypriani, in quibus cernimus plebis aliquando consensum adhiberi ad excommunicandos aut recipiendos lapsos. *Ad id vero, inquit Cyprianus epist. 57., quod scripserunt mihi compresbyteri nostri rescribere nihil potui, quando a primordio episcopatus mei statuerim, nihil sine consilio vestro et sine consensu plebis mea privatim sententia gerere.* Et presbyteri Romani epist. 51. ad Cyprianum plebis quoque adhibendum in causa lapsorum iudicium testantur. *Quamquam, inquit, nobis in tam ingenti negotio placeat, quod et tu ipse tractasti prius ecclesiae pacem iustinendam, deinde si collatione consiliorum cum episcopis, presbyteris, diaconis, confessoribus pariter ac stantibus laicis facta lapsorum tractare rationem* Et in ipsa synodo Carthaginensi ea de re habita convenisse dicuntur episcopi plurimi cum presbyteris et diaconis praesente etiam plebis maxima parte, ex quibus intelligitur tam Romanae, quam Carthaginensis ecclesiae morem fuisse, ut non ejicerentur, aut reciperentur quicumque nisi accedente plebis consensu. Ipse etiam Cyprianus epist. 9. eos presbyteros, qui temere lapsos ad communionem admittebant, non est ausus penitus excommunicare, sed causam eorum reservavit totius ecclesiae iudicio: *Utar, inquit, ea admonitione, qua me, uti dominus jubet, ut interim prohibeantur offerre, acturi et apud nos, et apud confessores ipsos, et apud plebem universam causam suam cum domino permittente in sinum matris ecclesiae colligi coeperimus.*

Verum licet, uti diximus, primis illis ecclesiae saeculis plebis in excommunicatione ferenda consensus adhiberetur, postea tamen usus invaluit, ut episcopus et clerus soli ac sine concilio plebis excommunicationis sententiam ferrent. Ita tamen, ut ab eis excommunicatus recursum haberet ad synodum provinciae; in qua causa ejus iterum exercebatur.

Sed ut haec planiora fiant, observandum est primis ecclesiae saeculis episcopum nihil gravioris momenti fecisse, sine consilio cleri sui ac maxime presbyterorum, hinc quotiescumque privatus aliquis sive laicus, sive clericus aliquid dignum excommunicatione fecerat, deferrebat ad iudicium ecclesiasticum episcopi et cleri ecclesiae, in qua degebat, a quo si damnatus foret et excommunicatus, non poterat ab aliis episcopis in communionem suscipi, sed recursum habebat ad synodum provinciae, in qua causa ejus examinata vel confirmabatur lata in eum sententia, vel si injusta videretur rescindebatur, et excommunicatus restituebatur. Firma autem manebat synodi provinciae sententia, nec poterat ab alio rescindi, quum praesertim non agebatur de fide. Nam cum de illa erat quaestio, quia res communis in periculum veniebat, caeterae ecclesiae poterant inquirere causam propter quam aliquis ejectus foret, et si comperissent doctrinam orthodoxam a synodo provinciae alicujus esse proscriptam, et propterea tantum aliquem esse damnatum, quod eam doceret, tunc poterant hominis istius, aut potius ejus doctrinae patrocinium suscipere, quae res saepe saepius magnas in ecclesia turbas excitavit, ob varias de dogmate aliquo episcoporum et ecclesiarum opiniones. Caeterum isto in casu nullum aliud remedium praesentius est inventum, quam ut ex pluribus orbis partibus episcopi in unum convenientes sententiam ferrent: quo facto, qui synodi universalis et

liberae judicio non obtemperabant, merito ab ecclesiae communione separati et schismatici habebantur.

Multa sunt in hac propositione, quae fuscè confirmanda essent, nisi jam abunde a nobis in praecedenti dissertatione forent pertractata, singula tantum breviter resumemus.

Primum est episcopum vix unquam sine clero judicium tulisse. Quippe apud antiquos forum erat ecclesiasticum, in quo episcopus et presbyteri sedebant. Hujus synedrii meminere saepius antiqui. Ignat. epist. ad Magnesios ait episcopum praesidere *loco Dei*, et presbyteros *loco concessus apostolorum*, eosdem presbyteros epist. ad Philadelphienfes *concilium episcopi* vocat: similiter presbyteros *praesidentes* adpellat Tertullianus in apologetico: *Praesident*, inquit, *apud nos probati quippe seniores hunc honorem non pretio sed testimonio adepti*; cujus stilum imitatus Cyprianus clerum Romanum cum Cornelio papa praesidentem vocat Epist. 55. et epist. 5. verendum esse ait quibusdam, ne presbyterorum et diaconorum testimonio et judicio condemnati eorum societate priventur. Optatus item Afer fori istius ecclesiastici meminit lib. 7. *Accusatore*, inquit, *silente non licuit Macarium abstinere: scriptum est enim ante agnitam causam neminem esse damnandum, dicite, quis eum accusavit et auditus non est, dicite Macarium confessum esse culpam et nostram sibi sententiam, sumus enim qualescumque iudices in ecclesia.* Concilii Carthaginensis 4. c. 23. diserte id sancitur: *Episcopus nullius causam audiat absque praesentia suorum clericorum, alioquin irrita erit sententia episcopi, nisi clericorum praesentia confirmetur.* Concilium Eliberitanum cap. 74. *Falsus testis prout crimen est abstinetur, si autem non probaverit conventui clericorum, placuit per quinquennium abstineri.* August. Homil. 56. de poenitentia, ejusdem Synedrii meminit, cum ait, *nos vero quemquam a communione prohibere minime possumus. . . nisi aut sponte confessum, aut in aliquo saeculari sive ecclesiastico judicio nominatum atque convictum.* De eodem presbyterorum cum episcopo confesso saepe fit mentio in constitutionibus apostolicis, eaque consuetudo diu permanfit in ecclesia, ut constat ex capitulis Egberti Eboracensis, et ex relatis a Burchardo canonibus. Extat autem memoria plurium judiciorum ab episcopo et clero laetorum in reos: sic Marcion a clericis Romanis repulsus est, cum fuisset a patre episcopo ecclesia ejectus, Noetus ab Ephesinis presbyteris est damnatus; Arius ab Alexandro episcopo Alexandriae hujusque urbis clero est damnatus et ejectus a communione; Jovinianus a Siricio et universo clero Romano proscriptus est, sed quid in his moror, cum apud omnes eruditos constet episcopum olim nihil quidquam magni momenti sine presbyterio egisse aut judicasse, sicut nec metropolitanum absque synodo provinciae. Quin etiam in conciliis provinciarum sedisse legimus presbyteros, et cum episcopis judicasse, multo ergo magis in synodis privatis, cum episcopo sedebant et judicabant.

Secundo loco in propositione nostra attendendum est, laicum vel clericum peccantem ad proprii episcopi tribunal deferri oportere; apud alienum vero accu-

fari

fari non posse, etiamsi superior sit puta metropolitanus aut patriarcha. Constat id ex solemnibus regulis ab antiquis nisi, ubi necessitas aliud posceret, studiose observata, ne quis in aliena dioecesi quidquam sine illius dioeceseos episcopi licentia faceret. Nam si non licuit episcopo in aliena ditione quidquam vel minimum facere sine jussu et consensu episcopi hujus loci, quanto magis hoc in casu non licet alieno episcopo laicum aut clericum, alteri episcopo subiectum judicare. Hinc egregie Cyprianus ait, quod licet universis episcopis ecclesia sit a Deo commissa, unusquisque tamen ejus portionem gubernandam acceperit quam regat, actus sui rationem soli Deo redditurus. Ne autem ordo iste perturbaretur, saepe in conciliis statutae sunt poenae in eos, qui in alienas ecclesias haud vocati excurrerent, ibique vel ordinationes facere vel sacra celebrare tentarent. In concilio Antiocheno can. 9. unicuique episcopo suae ecclesiae potestas et ordinationes presbyterorum tribuuntur. Can. 15. veratur, ne quis episcopus ex una provincia in aliam transeat, nisi venerit accersitus litteris episcoporum et metropolitani, decerniturque: *Ut, si qui nullo vocante ad aliquorum ordinationem et ecclesiasticarum rerum ad se non pertinentium constitutionem inordinate insolenterque processerit, sint quidem irrita, quae ab ipso geruntur, ipse autem suae insolentiae et temere factae aggressionis det poenas a sancta scilicet synodo exinde depositus.* Idem sancitur de episcopis unius provinciae cap. 21. ne scilicet in alienam ecclesiam excurrant, licet ea sit ejusdem provinciae, nisi vocati fuerint litteris episcopi hujus ecclesiae. Idem sancitur canonibus tertio et decimo quinto Sardicensis concilii, necnon canone 7. concilii Constantinopolitani. Certum est ergo laicos aut clericos non potuisse judicari, aut excommunicari ab alienis episcopis, et ne quidem a metropolitano aut patriarcha omisso medio, hoc est, proprio episcopo; nisi forte gravis esset ejus negligentia aut conniventia, tunc enim moneri eum oportebat a metropolitano, et si pertinaciter recusaret noxios punire, tum illi, tum episcopus ipse deferendi erant ad synodum provinciae ibique judicandi.

Tertium propositionis nostrae caput est damnatum laicum aut clericum recursum habuisse ad synodum provinciae, et in ea examinatum fuisse episcopi et clerici judicium, quod certo certius est, et a nobis antea fuisse probatum.

Quartum est ratam esse habitam olim synodi provinciae sententiam, nec a quoquam rescindi potuisse, veritumque fuisse, ne quis a synodo provinciae excommunicatus a quoquam in communionem reciperetur. Hoc autem caput a nobis praecipue in superiori dissertatione adfertur est, hic ea tantum testimonia referemus, quibus speciatim probatur episcopum a synodo provinciae excommunicatum ab aliis in communionem suscipi non posse. Verus est ea de re canon inter eos, qui dicuntur apostolici his verbis exaratus: *Si quis clericus vel laicus segregatus, vel non recipiendus discedens in altera urbe receptus fuerit, absque litteris commendatitiis, segregetur, et qui recepit, et qui receptus est.* Antiquissimum item hujus rei exemplum habemus in Marcione, qui a patre ob stuprum excommunicatus, quum Romam venisset post mortem Hyginii, et a clero Romanae ecclesiae se in communio-

nem admitti postularet, responderunt presbyteri Romani se id facere non posse sine arbitrio et consensu patris ejus. Id deinceps multis conciliorum canonibus est sancitum, Eliberitani c. 53. his verbis: *Placuit cunctis, ut ab eo episcopo accipiat communionem, a quo abstentus in crimine aliquo fuerit, quod si aliquis episcopus praesumpserit eum admittere eo adhuc minime sciente, vel consentiente a quo fuerat communionem privatus, sciat se hujusmodi causas inter fratres esse sui status periculo praestaturum.* Arelatenis primi cap. 16. ita statuitur: *De iis, qui pro delicto suo a communionem separantur, placuit, ut in quibusque locis fuerint exclusi, eodem loco communionem consequantur, ut nullus episcopus alium episcopum conculcet.* Nicaeni can. 17. statum est: *Ut de iis, qui communionem privantur, sive ex clero, sive ex laico ordine ab episcopis uniuscujusque provinciae, servetur haec sententia secundum canonem, qui pronuntiat, ut, qui ab aliquibus abjiciuntur, ab aliis non recipiantur.* Deinde additur, ut in synodis provinciae judicium episcopi retractetur, et si confirmatum fuerit excommunicati videantur ab omnibus, qui ab eo sunt ejecti, donec episcoporum coetui visum fuerit humaniorem ferre sententiam. Ante concilium Nicaenum Alexander Alexandrinus pariter conquestrus est. Arium a se et concilio suo excommunicatum ab Eusebio, et aliis episcopis fuisse receptum in communionem. *Quod, inquit, apostolica regula minime permittit.* Idem confirmatum est in concilio Antiocheno c. 3. et 6, necnon in Sardicensi c. 3. Caesaraugustano 5. et aliis. Hanc quoque regulam a se non secus ac ab aliis episcopis observari debere, agnoscunt Romani episcopi Innocentius I. epist. ad Victricium cap. 6. *Hoc etiam synodus statuit Nicaena, inquit, ut abjectum ab altero clericum altera ecclesia non recipiat.* Nicolaus I. epist. 9. *At nos e diverso credimus, quod ecclesia Christi sacros canones, et praecipue Nicaenos non tradat oblivioni, praecipientes videlicet, ut ii, qui abjiciuntur, ab aliis non recipiantur.* Idem epist. 31. ad Sylvanectensis synodi episcopos ait Balduinum se in communionem non suscepisse, eo quod nollet regulas atque sancta decreta corrumpere, quibus vetatur, ne excommunicatus ab uno episcopo ab alio recipiatur. Idem habet alia occasione epist. 58. Joannes etiam VIII. epist. 48. archiepiscopos Ravennatensem, Mediolanensem et Aquileiensem monet, ne Veronensem episcopum excommunicatum in communionem suscipiant. *Sancti magnique concilii Nicaeni praecepta sequuti, quae jubent regularem epistolam per unamquamque provinciam obtineri, ut ii, qui abjiciuntur, ab aliis non recipiantur.* Sed egregia sunt hanc in rem Joannis XX. seu Benedicti IX. verba, de quo quum quereretur Arvernensis episcop, quod Pontium comitem a se excommunicatum suscepisset, respondit se nescienter id fecisse, quod non esset admonitus ab episcopo Arvernensi de istius excommunicatione, seque, si rescivisset, id minime facturum addens isthaec: *Prosteor quippe omnibus consacerdotibus meis ubique terrarum adiutorem me et consolatorem potius esse, quam contradictorem, absit enim schisma a me et coepiscopis meis.* Demum absolutionem ab isto comite fraudulenter acceptam irritam esse declarat. Mitto alios, qui generatim tantum dicunt se obtemperatos Nicaenis canonibus, ex his autem abunde demonstratum est laicum aut clericum a synodo provinciae excom-

municatum ab omnibus episcopis pro excommunicato habendum esse, nec a Romano, aut alio quoquam suscipi debere saltem juxta ordinariam regulam. Aliqua tamen exceptione videtur haec regula indigere, quum aliquis excommunicatur a synodo provinciae propter aliquam doctrinam, quam aliae ecclesiae catholicam arbitrantur, tunc enim non solum is a communione pellitur, sed et caeterae ecclesiae, quae cum eo sentiunt excommunicari videntur. Hinc saepe factum est, ut aliquis propter doctrinam ab episcopo suo synodoque provinciae excommunicatus ab aliis ecclesiis defenderetur. Quo in casu, idem iudicium ferendum de excommunicatione hujus privati, ac de excommunicatione mutua ecclesiarum et episcoporum, de qua deinceps agemus.

Ut autem istud excommunicationis genus explicetur, observandum est totius orbis ecclesias communione inter se junctas fuisse, ita, ut ex iis velut una coalesceret ecclesia. Illa porro communio duobus praecipue modis innotescebat. Primo, ex litteris communionis quas ad se invicem scribebant. Secundo, ex benigna susceptione eorum, qui ab externis ecclesiis veniebant, et ex concessa illis communionem: nam qui ex una ecclesia in alias communionem junctas vel peregrinationis vel alicujus negotii ergo transibant, suscipiebantur et admittebantur ad sacra, si modo litteras commendatitias haberent quibus constaret eos non esse e numero excommunicatorum, ad eandem enim communionem et consensionem ecclesiarum pertinebat uti modo probatum est, eos, qui ab una ecclesia excommunicati fuerant, ad communionem nonmittere.

Hujusmodi porro litterarum, quibus ecclesiae secum invicem communicabant, antiquissimus usus est, solemnisque mos exitit pacem et communionem per litteras dare vel auferre. Sic Tertullianus testis est, episcopum Romanum per litteras communionem cum Cataphrygibus iniisse eamque postea revocasse. Sic Cyprianus et cum eo Africani episcopi causa Cornelii et Novatiani nondum discussa ad neutrum litteras scripserunt, donec omni scrupulo de singulorum pectoribus excusso litteras dederunt, tum ad Cornelium tum ad caeteros, quae testes erant communionis suae cum Cornelio. Sic concilii Antiocheni adversus Paulum Samosatenum episcopi certiores faciunt alios episcopos, ut communicatorias ad dominum mittant et ab eo suscipiant, itemque Romanus antistes et Itali per litteras suam cum isto communionem significant.

Ita quoque Optatus, ut se suosque cum totius orbis ecclesiis communionem junctos demonstraret, ait, se suosque cum Sycico communicare: *Cum quo, inquit, totus orbis commercio formatarum in una communionis societate concordat.* Eodemque in negotio Augustinus epist. 162, ait, *Caecilianum Romanae ecclesiae et caeteris terris per litteras communicatorias esse conjunctum.* Idem habet passim in libris contra Donatistas, in quibus eos urget, ut ostendant se litteras communicatorias habere ab omnibus ecclesiis. Tunc etiam teste Gelasio epist. 1, mos erat Romani episcopi recens evecti ad caeteras ecclesias litteras communionis mittere, atque hac de causa Meletius Antiochenus, Atticus Constantinopolitanus et alii praesules Romani episcopi communionem ambientes petebant ad se litteras communionis dari,

sic

sic etiam per litteras communionem ecclesie Romanæ expulsi sunt Asiatici a Victore, Africani et orientales a Stephano, Nestorius a Coelestino et Cyrillo, et alii quamplurimi, quorum hic catalogum texere inutile foret.

Alterâ communionis tessera erat, ut jam dixi, fidelium ultro citroque commendantium ad communionem, si modo litteras commendatitias ab ecclesiis suis deferrent. Nullum enim majus argumentum unitatis inter ecclesias est, quam cum admittuntur in communionem utriusque ecclesie fideles, nullum, e contra divisionis argumentum majus, quam cum aliqui ab una ecclesia, cujus membra sunt, ad aliam venientes non suscipiuntur in communionem. Mos igitur fuit, ut commendatitiæ darentur litteræ, episcopis quidem a metropolitano, caeteris autem clericis aut laicis ab episcopo, quibus instructi ab aliis ecclesiis, quæ cum illis, a quibus veniebant, erant communionem junctæ, suscipiebantur. Vetus est ea de re canon apostolicus 32. *Nemo peregrinorum episcoporum aut presbyterorum, aut diaconorum sine commendatitiis suscipiatur litteris.* Earundem fit mentio in conc. Eliberitano cap. 23. et 38., et in Arelatensi cap. 7. et cap. 9. Item in Antiocheno cap. 7. statuitur, *ut nullus externus sine pacificis suscipiatur*, et can. 8. *ne presbyteri, qui sunt in pagis dent canonicas epistolas, vel ad solos vicinos episcopos epistolas mittant, chorepiscopi autem nulli reprehensione affines dent pacificas*, item Laod. cap. 41., *quod non oportet sacerdotem vel clericum sine canonicis litteris iter ingredi.* De iisdem vide conc. Carth. 3. cap. 28., et quintum cap. 7, Zozimum ep. 1. 5. et 6, Milevit. conc. c. 20., Basil. epist. 69., Andegavense conc. cap. 1., Turonicum 1. cap. 12., Venericum cap. 5., Aurel. 1. cap. 7., Lugdunense 3. cap. 2., Rhemense sub Sonnatio cap. 12. etc.

Caeterum quoniam fieri non poterat, ut omnes orbis ecclesie ad se invicem scriberent, et sibi mutuo notae essent, ac proinde immediate communicarent, idcirco magnæ quaedam sedes eligebantur, per quas ecclesie secum invicem communicabant. Sic ecclesie orientis censebantur communicare cum occidentalibus, quando communicabant Antiocheno patriarchæ, qui junctus erat communionem cum Romano, cui adhaerebant occidentales. Ita etiam Aegyptii per Alexandrinum cum Romano communicabant, et occidentales omnes cum orientalibus et Aegyptiis per Romanum; sicque intelligendus est locus Oprati supra citatus, *cum quo totus orbis commercio formatarum in una communionis societate concordat.*

His positis, facile est intelligere, quomodo ecclesie sese mutuo excommunicarent: cum enim ecclesia quaedam aut ejus episcopus in alterius ecclesie, aut episcopi doctrina vel disciplina perversum quid esse arbitrabatur, tunc nuntium ejus communioni mittebat, vel datis litteris, vel rejectis, et a communionem submotis iis, qui inde veniebant. Multa sunt hujus excommunicationis apud antiquos exempla, quæ historiam ecclesiasticam percurrentibus occurrunt: atque ut vetustiora prætermittam: sic Epiphanius Theophilum Hierosolymitanum excommunicavit: sic tempore Arii ecclesie et episcopi sese mutuo excommunicarunt: sic ob Meletium et Paulinum, ac quaestionem de hypostasi oriens ab occidente divi-

fus est; sic iterum propter Chrysoſtomum interrupta communio; sic a Coeleſtino et Cyrillo excommunicatus eſt Neſtorius, et Cyrillus a Joanne, nec non Joannes a Cyrillo: et ante hos eundem Neſtorium populus et monachi Conſtantiopolitani a communione ſua ſegregarunt: hujus excommunicationis ſaepe meminerunt Romani pontifices, ut cum Zoſimus ait Ep. 2. *Sauſimus memoratos perturbatores omnium ab apoſtolicæ noſtræ ſedis communione alienos eſſe.* Coeleſtinus Ep. 6. *Tantiſper eos a noſtra communione rejicimus.* Hormiſdas Ep. 45. *A noſtra communione habeantur excepti.* S. Leo Ep. 42. *De fratribus, quos communionis noſtræ cupidus eſſe cognovimus, adprobavimus, ut ſuarum interim eccleſiarum communione contenti, pacis et communionis noſtræ unitate laetentur.*

Iſtud autem contentum eſſe eccleſiæ ſuæ communionem aliquando in poenam adverſus episcopos eſt ſtatutum, ut in conc. Carth. 5. cap. 10. *Episcopo non venienti culpabiliter ad ſynodum provincialem poena imponitur; ut eccleſiæ communionem debeat eſſe contentus.* Quod ſic explicat gloſſa. *Iſte non eſt excommunicatus, ſed cum aliis episcopis non communicabit, quia non veniet ad negotia ipſorum.* Et cap. 13. *Episcopus, qui hoc fecerit, a caeterorum communionem ſejunctus ſuæ tantum plebis communionem contentus ſit.* Hunc Arelatenſe 2. can. 19. alienum facit a fratrum communionem, et Tarraconenſe cap. 6. cunctorum episcoporum communionem privat. Qui porro hac poena feriebantur, nulla viſitationis officia a collegis, nec viciffim collegae ab ipſis recipiebant, ut conſtat ex concilio Toletani 1. cap. 15. nec concilii provinciae aderant, nec ordinationibus episcoporum ſeſe immiſcebant, ut de Armentario ſtatutum eſt in concilio Regienſi: verum iſthaec excommunicationis ſpecies, poena potius eſt et mulcta, quam vera ſeperatio.

Sed ut ad propoſitum redeamus, cum eccleſia Romana propter primatum centrum ſit unitatis, ejusque antiſtes caeterorum omnium caput conſtitutus ſit, ut ſchiſmatis tolleretur occaſio, haud dubium, quia magnum ac certiffimum ſit argumentum, eos eſſe de eccleſia, qui ipſi tanquam capiti adhaerent, et cum eo communionem junguntur. E contra vero magnum eſſe ſchiſmatis praejudicium, ſi quis ab ejus communionem ſit alienus. Quod tamen intelligendum eſt de pontifice legitime electo, et ſedente in cathedra Petri, et clavibus ſibi a Deo datis, ut par eſt, utente. Nam ſi quis eccleſiam Romanam invaderet, et illegitime ordinaretur, non eſſet cum iſto communio habenda. Similiter ſi pontifex in haereſim incideret, et a concilio deponeretur, jam non eſſet ſchiſmaticus iſ, qui ab eo diſcederet. Ac demum ſi pontifices Romani ſine cauſa excommunicationem ferrent, totaque eccleſia judicaret, excommunicationem temere latam, tunc ab ipſis excommunicati pro ſchiſmaticis habendi non eſſent, modo animum retinerent, ſervandae cum Romano pontifice unitatis, et ad recuperandam ejus communionem totis viribus allaborarent. Sic nemo Aſiaticos licet a Victore excommunicatos dixerit fuiſſe ſchiſmaticos, et ab eccleſia extorres. Nemo Cyprianum et Africanos antiſtes, nec non Firmilianum et orientales, licet a communionem Stephani pulſos, ab eccleſia alienos fuiſſe pronuntiabit: quin e contra Auguſtinus ſaepe ſaepius probat Africanos dici non potuiſſe ſchiſmaticos, et moderationem Cypriani nunquam

non commendat. Quis adfirmaverit Meletium, Cyrillum et alios orientales ab ipso stantes schismaticos fuisse, quia cum ecclesia Romana non communicabant, aut quis e contra non fateatur Paulinum et ejus socios in periculum schismatis venire, licet cum ecclesia Romana communione juncti fuerint? Quis audeat dicere Athanasium et alios fuisse schismaticos, Arianos vero in ecclesia, eo quod Liberius hos ad communionem suam admisisset, illos ab ea repulisset? Nemo item Atticum Constantinopolitanum, et omnes orientis patriarchas, pro schismaticis et excommunicatis unquam habuit, licet a communione Romanæ ecclesiæ divisi aliquamdiu fuerint. Verum, ut jam dixi, necesse est, ut isti retineant animum uniendi sese cum ecclesia Romana, quod egregie a Cypriano observatum est, qui licet a Stephano excommunicatus foret, pacem tamen, quantum in ipso fuit, semper fovit, nec unquam voluit Romanæ ecclesiæ communionem abrumperè: *Neminem, inquit, separantes, aut a communione summoventes.* Ita etiam Meletius et alii a communione Romanæ ecclesiæ repulsi semper in votis habuerunt, ut cum ea jungerentur, et nihil non fecerè, ut ad optatum finem pervenirent.

Verum si rem penitius scrutemur, ideo necessaria semper habita est Romani pontificis communio, ut quis non haberetur pro schismatico, quia per eum tamquam per unitatis centrum omnibus ecclesiis uniantur fideles. Namque omnes ecclesiastici scriptores eos schismaticos esse perhibent, qui a totius ecclesiæ communione separati sunt, hoc est ab omnium vel pene omnium orbis ecclesiarum communione expulsi. Sic S. Irenæus L. 4. cap. 43. schismaticos vocat eos, *qui abstant a principali successione*, non unius ecclesiæ, sed ecclesiarum omnium ac præcipue apostolicarum. Tertullianus in præscriptionibus ad probandam ecclesiæ et doctrinæ suæ veritatem, dicit se communicare cum omnibus ecclesiis matricibus et apostolicis. Clemens Alexandrinus hæreticos schismatis convincit ob conventiculorum suorum novitatem. Cyprianus in epistolis suis eos schismaticos esse pronuntiat, qui a communione cujusvis episcopi discedentes, eo ipso censentur a totius ecclesiæ communione alieni. Opratus perpetuo Donatistas schismaticos esse probat, quod ab ecclesiarum totius orbis communione discesserant. *Videndum est, inquit, quis in radice cum toto orbe manserit, quis foras exierit?* et L. 2. ait extorres esse ab ecclesia Donatistas, quod caeteris ecclesiis non communicarent per Rom. episcopum ut catholici. *Quid, inquit, illi (ecclesiæ) negatis orientis et septentrionis, etiam occidentis provinciarum omnium et innumerabilium insularum populos christianos, contra quos vos soli pauci rebelles estis, et cum quibus nullum consortium communionis possidetis.* Centies idem argumentum in eisdem Donatistas inculcat Augustinus, et schismaticos illos esse docet, quod ab ecclesiarum omnium communione essent alieni. Ex quibus et aliis innumeris, quæ adduci possent, efficitur, illam ecclesiam esse schismaticam, quæ a caeterarum omnium vel pene omnium communione divulsa est. Quod ut uno verbo demonstrarem, schismaticus ille est, et revera excommunicatus, qui ab ecclesia univèrsa est præcisus et ejectus, sed ecclesia non est episcopus aliquis, aut privata

aliqua societas, sed societas totius orbis fidelium; ergo ad hoc ut quis sit vere schismaticus et excommunicatus, oportet ut a totius orbis ecclesiarum communione sit alienus: cum autem ab illorum communione alienum esse maximum est indicium, cum ab illius ecclesiae, ad quam omnes referuntur, communione alienus est.

Hoc posito jam facile est statuere, quoniam e dissidentibus ecclesiis sit schismatica. Manifestum enim est ex dictis illam ecclesiam ejusmodi habendam esse, a cujus communione caeterae omnes vel pene omnes diffidebant. Nam si totius orbis ecclesiae cum ecclesiis dissidentibus, et a se invicem divulsis communionem fovissent, eae licet inter se divisae ab ecclesia tamen universa non erant separatae, ut contigit in negotio Asiaticorum, Cypriani, Meletii, etc. si vero totius orbis ecclesiae dissentirent, ita ut magna illarum multitudo ex utraque parte staret, tunc maxime lugendum erat hoc malum, et si de fide foret dissentio, adhaerendum erat antiquitati, eaque pars pro vera ecclesia habenda, quae antiquam doctrinam retinebat. Si vero de disciplina aut de levibus quaestionibus esset tantum quaestio, illi erant magis culpandi, qui primi pacem abrumpebant, aut qui eam ab aliis oblatam nolebant accipere. At si qui, ut jam diximus, privati, si paucae ecclesiae nolent caeterarum omnium decretis obtemperare, ac propter leves quaestiones aut disciplinam ab earum communione se junctae manerent, censentur ab ecclesia extorres. Sic Monanistae et Novatiani licet antiquae (saltem quarundam ecclesiarum) circa poenitentiam severitati inhaerent, quia tamen pauci erant, qui istam retinendam esse ducerent, caeterique omnes volebant lapsis veniam indulgere, merito schismatici sunt habiti. Sic episcopi, qui stabant a Donato, pro schismaticis habendi fuissent, quamvis Caecilianum traditorem fuisse constitisset, quia ab omnium ecclesiarum communione propter unius episcopi crimen excessissent. Ita etiam licet Asiatici tempore Victoris minime fuerint schismatici, quia tamen post concilii Nicaeni decretum eandem cum Asiaticis disciplinam mordicus retinuerunt, merito pro schismaticis habiti sunt. Sic Lucifer et pauci factionis ejus homines licet antiquae circa episcopos lapsos disciplinae defensores veluti schismatici et perturbatores excepti sunt. Denique improbari sunt nonnulli episcopi, qui trium capitulorum damnationi consentire nolebant, non quod isthaec tria capitula necessario damnanda essent, cum possint defendi et defendantur absque fidei et religionis periculo, sed quia non debebant illi caeterarum ecclesiarum consensui sese opponere.

Ex dictis, ut puto, satis et abunde liquet, quid et quotuplex esset olim excommunicatio, necnon a quibus et quomodo ferretur, quod primo loco nobis examinandum proposueramus; nunc inquirendum est, propter quid, et in quos ferri possit et debeat.

CAPUT II.

In quos et propter quid ferri possit excommunicatio.

Excommunicationis hae fuerunt olim ordinariae causae: prima prava doctrina et traditae a Christo et apostolis disciplinae adversa. Secunda vita flagitiosa et Christi praeceptis contraria. Tertia privati alicujus adversus disciplinam ecclesiae suae aut privatae ecclesiae adversus universae ecclesiae disciplinam rebellio. Hae causae excommunicationis ex sacris litteris repeti possunt. Primam Christus ipse insinuat Matth. 7. ita monens discipulos *attendite vobis a falsis prophetis, etc.* Hoc est istos cavete ne commisceamini cum eis. Hac etiam de causa apostoli quosdam excommunicaverunt, ut Paulus Hymenaeum et Alexandrum: *Quos, inquit, traditi satanae, ut discant non blasphemare.* Monetque idem apostolus Titum ut haeticum hominem post unam et alteram correptionem devitet. Et Joannes districtius praecipit ne in communionem suscipiantur ii, qui doctrinam de Christo veram non adferunt, unde ipse fertur e balneo exiisse, quod intus Cerinthum esse didicisset.

Secunda causa eaque meo judicio potissima * a Christo ipso traditur Matth. 18. ubi praecipue agitur de peccato in moribus; sed eadem causa fuse explicatur a Paulo in epist. ad Corinth. 1. cap. 5. cum praecipit, ut incestuosus Corinthius ejiciatur ab ecclesia. *Nescitis, inquit, quia modicum fermentum totam massam corrumpit, expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio . . . scripsi in epistola, (hoc est dum scribo vobis in hac epistola) ne commisceamini fornicariis, non utique fornicariis hujus mundi (hoc est gentilium) aut avaris aut rapacibus aut idolis servientibus, alioquin debueratis de hoc mundo exiisse, nunc autem scripsi vobis (id est sic intelligi debet quod scripsi) non commisceri, si is, qui frater nominatur, est fornicator aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum ejusmodi nec cibum sumere, quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare. Nonne de iis qui intus sunt vos judicatis, nam eos qui foris sunt, Deus judicabit, auferte malum ex vobis ipsis.* Ob tertiam causam idem Paulus monet vitandos esse quosdam fratres inquietos qui traditam a se vivendi formam pervertebant. *Nihil operantes (manibus suis) sed curiose agentes.* De his haec habet, *denuntiamus vobis ut subtrahatis vos ab omni fratre inambulante inordinate et non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis, et postea, quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam hunc notate et ne commisceamini cum illo, ut confundatur, addit tamen, et nolite quasi inimicum existimare, sed corripite*

* Id est, frequentior et magis usitata; nec enim dubium est, quin fidei causa potior sit excommunicationis ratio, nec id negare mihi meus fuit.

pote ut fratrem. Itaque assignatae tres a nobis excommunicationis causae in sacris litteris insinuantur, sed et traditione et usu ecclesiae abunde confirmantur, cum certum sit decretam esse canonibus excommunicationem et saepe saepius latam. Primo in haereticos doctrinam Christi abnegantes vel novam inducentes. Secundo in homines gravium criminum convictos. Tertio in privatos qui disciplinam ecclesiae suae infringerent, vel in eas ecclesias, quae generalem ecclesiae disciplinam a conciliis universalibus statutam observare pertinaciter nolient. Vix ac nec vix quidem aliis de causis excommunicationem latam aut decretam esse leges.

Caeterum propter haec excommunicatio mortalis, de qua tantum hic agimus, ferri non potest, nisi res sit manifesta et publica. Et certe quamvis nonnulli putent poenitentiam publicam, ac proinde medicinalem excommunicationem infligendam esse pro peccatis occultis, nemo hactenus existimavit aut dicere ausus est aliquem ab ecclesia invitum excommunicari aut pelli potuisse, nisi manifestum foret ejus crimen. Nemo quippe potest aut debet excommunicatione mortali plecti, qui non vel suo vel aliorum testimonio convictus fuerit et poenitentiam agere detrectaret, hujusmodi autem hominum culpas manifestas esse haud dubium. Deinde si quis ea de re dubitaret, sexcentis doceri posset testimoniis, quorum nonnulla hic proferam. Origenes in Jos. hom. 20. *Ubi, inquit, peccatum non est evidens, ejicere de ecclesia neminem possumus, ne forte eradicantes zizania, eradicemus et triticum.* Optatus L. 7. *Accusatore silente non licuit nobis reum abstinere, scriptum est enim ante cognitam causam neminem esse damnandum.* S. August. lib. 3. contra Parmen. cap. 2. ait neminem posse anathematis sententia percelli, nisi aut sponte confessum aut in aliquo saeculari vel ecclesiastico judicio nominatum atque convictum. Antiquus autor quaeest. in utrumque testamentum apud Aug. quaeest. 102. *Adhuc, inquit, est aliquid, quod deprehendit Novatianus, cur, inquit, corpus Domini tradunt iis, quos noverunt peccatores: quasi possint ipsi ad accusatores esse, qui sunt iudices. Si autem ad accusati fuerint et manifestati, potuerunt abjici.* Innocentius I. epist. ad Exuperium rationem reddens, *cur communicantes viri cum adulteris uxoribus non conveniant, cum contra uxores in consortio adulterorum manere videantur; super hoc, inquit, christiana religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat. Sed viros suos mulieres non facile de adulterio ad accusant, et non habent latentia peccata vindictam. Viri autem liberius uxores adulteras apud sacerdotes deferre consueverunt, et ideo mulieribus prodito eorum crimine communitio denegatur. Uxoribus autem latente commisso non facile quispiam ex suspicionibus abstinetur, qui utique submovebitur, si ejus flagitium detegatur, cum ergo par causa sit, interdum probatione cessante vindictae ratio conquiescit.*

Deinde vero non omnes publici peccatores aut haeretici statim excommunicatione mortali plectendi erunt; sed prius corripendi, postea admonendi ab ecclesia et medicinali excommunicatione plectendi ac tum demum penitus ab ecclesia eliminandi: juxta institutam a Christo corripendorum fratrum rationem, cui suffragatur Paulus in epist. ad Corinthios; postquam enim dixit cap. 12. se multum timere,

ne cum venerit Corinthum, cogatur multos lugere ex iis, qui ante peccaverant et non egerant poenitentiam super immunditia, fornicatione et impudicitia, subdit cap. 13. *Ecce tertio venio ad vos, in ore duorum vel trium stabit omne verbum, praedixi et praedico, ut praesens et nunc absens iis, qui ante peccaverunt et caeteris omnibus, quoniam, si venero, iterum non parcam . . . ideo haec absens scribo, ut praesens non durius agam.* Ad quem locum Chrysofostomus observat Paulum in denuntiandis suppliciis apostolum multum ac vehementem esse, in inferendis tardum ac segnem; *Neque enim de iis, inquit, qui peccabant, poenas statim sumit, sed semel atque iterum admonuit, et ne sic quidem in contumaces animadvertit, sed rursus admonet ac denuntiat dicens, tertio hoc venio ad vos.* Idem in homilia quadam de poenitentia ait, Paulum hac moderatione uti, ut illos per patientiam ad poenitentiam adduceret, *non enim peccatores, sed non poenitentes, lacrymis dignos fore dicit.* Agit porro hic apostolus de excommunicatione in convictos, et poenitentiam agere detestantes, docetque exemplo suo, istam excommunicationem ferri non debere in alios quam in publicos peccatores, et quidem pluribus vicibus admonitos, et ad poenitentiam sponte agendam excitatos. Hinc aliquando peccatores etiam convicti excommunicatione medicinali priusquam mortali plectebantur, praecipue ubi spes emendationis erat. Certe annuit Augustinus, hunc fuisse morem ecclesiae Africanæ: *Nos vero, inquit homil. 50. de poenitentia, a communione quemquam prohibere non possumus, quamvis haec prohibitio nondum sit mortalis, sed medicinalis, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo sive saeculari sive ecclesiastico iudicio nominatum atque convictum.* Ex quibus verbis liquet, excommunicationem medicinale[m] praecessisse mortalem, atque etiam in convictos fuisse laram. In posterioribus conciliis mortalis excommunicatio dicitur anathema, quod antequam pronuntietur in noxios, jubentur prius excommunicari. Sic in quinta synodo Romana sub Symmacho primum excommunicari jubentur ii, qui decreta concilii violarent; ac deinde si se non emendassent, anathemate feriri. Agapetus epist. 6. ait, Cyrum et ejus sequaces jam excommunicatos, si se non emendarent, anathemate feriendos esse. Nicolaus primus epistola 7. Joannes VIII. epist. 17. anathema pariter distinguunt a simplici excommunicatione. Attamen non semper excommunicatio medicinalis praecessit mortalem, praecipue ubi nulla spes emendationis apparebat; sed praecessere semper admonitiones excommunicationis sententiam, haecque solemnitas fuit ecclesiae consuetudo. Testes sunt hujus rei patres Ephesini, qui canonibus sancitum esse ajunt, ut reus tertio vocetur. *Sancta synodus, inquit actione 1. canonibus obtemperans tertio Nestorium vocavit:* Et post Juvenalis Hierosolymitanus: *Cum leges, inquit, ecclesiasticae jubeant tertio reos vocari, ut seipso[s] defendant ab iis, de quibus accusantur.* In relat. ad imperatorem. *Cum canones jubeant tertio inobedientes vocari.* Inde a patribus Chalcedonen[sis] concilii ira ter vocatus dicitur Diocorus, *justa sanctos et divinos canones.* Extat autem iste canon inter eos, qui dicuntur apostoli 74. atque ista consuetudo in novo etiam jure obtinuit. Nec alia melior hujus ratio reddi potest quam maternus ecclesiae in cunctos affectus, quo

superet ad exemplum Christi omnes salvos fieri, nec quemquam perire. Hinc quantum in se est, nihil omittit, ut peccatores ad meliorem frugem revocet; nec quidquam est, quod illam majori dolore afficiat, quam cum cogitur e sinu suo quosdam e filiis suis expellere, et satanae tradere. Adde, quod saepe ex excommunicatione multa nascuntur mala, multa dissidia, quae totam ecclesiam non mediocriter concutiunt, et multos ad perditionem trahunt.

His de causis impulsus sancti patres, in excommunicatione ferenda valde cauti fuerunt, et non nisi gementes, dolentes, ac velut inviti quemquam excommunicasse leguntur. *Cum dolore enim*, inquit Ambrosius lib. 3. off. c. 27. *amputantur etiam, quae putruit pars corporis et diu tractatur, si potest sanari medicamentis, si non potest tunc a medico bono abscinditur, sic episcopi affectus boni est, ut optet sanare, serpentina auferre ulcera, adducere aliqua, non abscindere, postremo, quod sanari non potest, cum dolore abscindere.* Quam in rem hic pauca de multis, quae possent congeri exempla, producam. Firmilianus et caeteri episcopi Antiochiae congregati, haud cito et temere in Paulum Samosatenum sententiam tulerunt, sed diurnum ipsi resipiscentiae tempus dederunt. *Firmilianus*, inquit apud Eusebium lib. 7. c. 30. *cum his Antiochiam venisset, damnavit quidem dogmatis ab illo inventi novitatem, ut testamur nos, qui adfuimus, et alii plures perinde ac nos optime norunt; sed cum ille mutaturum se sententiam promississet, credens ei Firmilianus, speransque sine ullo religionis nostrae probro atque dispendio rem optime constitui posse, distulit sententiam suam deceptus, scilicet ab homine, etc.* Et post alia declarant se necessitate adductos Paulum excommunicasse. *Hunc igitur, inquit, Deo bellum indicentem, nec cedere volentem, cum a communione nostra abdicassemus, necesse habuimus, etc.* Arius ab Alexandro, nonnisi post varias disputationes et admonitiones est eiectus, et tamen Alexander in epistola ad universos episcopos, ait se dolore affici *ob exitium Aarii et sequacium praesertim; quod cum ecclesiae doctrinam olim perceperint, nunc ab ea desciverunt.* Cyrillus non statim Nestorium a communione sua expulit, sed saepius monitum dato etiam resipiscentiae tempore; et synodi Ephesinae patres testantur, se invitos, ac non sine gemitu et dolore ad damnandum Nestorium descendisse. *Lacrymis*, inquit, *subinde perfunsi ad lugubrem hanc contra eum sententiam necessario venimus.* Flavianus in sententia ipsa adversus Eutychem testatur se invitum eo venisse. *Lacrymantes*, inquit, *ac gementes perfectam ejus perditionem decrevimus, per dominum nostrum Jesum Christum ab eo blasphematum extraneum eum esse a nostra communione et primatu monasterii.* Qua de re scribens postea ad Leonem pontificem: *Depositis*, inquit, *stetibus et lacrymis, quas incessanter fundo, quia sub me clericus invasus est a fero daemone.* Et ipse S. Leo epist. 13. ad Pulcheriam: *multum doleo, multumque contristor*, de casu scilicet Eutycheis. Item cum in Dioscorum lata est sententia in concilio Chalcedonensi, episcopi dolentes ac gementes se id facere dicunt, arque inter alios Julianus Coensis Romani pontificis legatus, *dolens ac gemens*, inquit, *dico alienum eum esse ab episcopatus dignitate*

gnitate. S. Leo epist. 93. *Nulli christianorum, inquit, facile communitio denegetur, nec ad indignantis fiat hoc arbitrium sacerdotis, quod in magni reatus ultionem invitus et dolens quodammodo debet inferre animus.* Concilii Milevitani antistites dum Pelagium et Coelestium damnant, optare se dicunt, *ut de correctione potius eorum gratulentur, quam contrisiantur interitu.* Denique ut alia mittam, Leo X. Lutheri errores damnans, ait *se id facere præ moerore et animi angustia tanta, ut vix exprimere possit.*

Eadem de causa tam prouisi fuerunt antistites, tam faciles ad recipiendos hæreticos et peccatores respicientes, ut ipsis ad redeundum in ecclesiam viam ultro complanarent. Ita Marcioni ad ecclesiam redire cupienti ea conditione datus est regressus, ut eos, qui cum ipso aberrauerant, revocaret. Ita concilium Nicaenum cum Melitianis, qui nullam veniam summopere merebantur, clementissimè egit, illorum episcopis honorem relinquens, et nemini eorum aditum ad officia ecclesiastica intercludens. Eadem item synodus simili *ἀνομοία* Novatianos ad ecclesiam invitavit. Ita etiam tempore Arianæ hæreseos, quicumque cum Arianis communicaverant, aut in Arianum dogma lapsi fuerant, non solum suscepti sunt in communionem, sed etiam episcopatus reinuèrunt, * ac contraria Luciferi Calaritanii severitas improbata est. De hæc ecclesiæ indulgentia ad lapsos revocandos legè Athanasium epistola ad Rufinianum et Hieronymum, in dialogo contra Luciferianos. At nullum habemus insignius exemplum istius ad hæreticos ad ecclesiam invitandos indulgentiæ, quam quod nobis subministrant pacis conditiones a catholicis oblatae Donatistis antè et post collationem Carthaginensem; proponunt enim eis per epistolam, ut si catholici victi fuerint in collatione, cedant episcopatibus suis, si e contra victores fuerint, non idem in Donatistis statuunt, sed concedunt eis, ut honorem episcopatus non amittant, *poterit quippe, inquit, unusquisque nostrum honoris socio sibi copulato vicissim sedere eminentius, sicut peregrino episcopo juxta confidentem collegam, hoc cum alternis basilicis conceditur ut uno eorum defuncto, deinceps jam singulis singuli pristino more succedant, aut si forte populi christiani singulis delectantur episcopis, et duorum consortium inusitata rerum facie tolerare non possunt, utrique de medio discedamus et damnata schismatis causa in unitate pacifica consistatis.* Ab his singulis in ecclesiis annuentibus unitati factæ per loca necessaria constituentur episcopi. Huic propositioni consenserunt omnes episcopi catholici, uno aut altero exceptis, qui cito caeterorum consensu et admonitionibus in eandem sententiam descendere coacti sunt. Post collationem vero eadem conditio est Donatistis oblata, ut constat ex Augustini sermone 37. tom. 10. *Episcopatum, inquit, amatis, nobiscum habere diximus, ut ambo sedeant in una simplici basilica, etc.* Ex quibus abunde liquet nihil non faciendum esse, ut

D d 2

qui

* Intellige istud, ut præcedentia et sequentia docent de respicientibus ab hæresi, nec aliter trahi possunt verba mea, sed majoris elucidationis ergo id monendum duxi.

qui ab ecclesiae unitate praecisi sunt, ad eam revertantur; ac proinde multo majori cura cavendum, ne aliqui ab ea unitate temere aut incaute separentur.

Sed ut apertius explicetur, quibus in casibus ferri, aut non ferri possit excommunicatio, circa singulas causas excommunicationis a nobis allatas, pauca sunt observanda. Diximus primo, propter haeresim ejici homines ab ecclesia, sed hoc intelligendum de haeresi manifesta; nec non de iis, qui in ea sunt pertinaces, et de quibus periculum est, ne caeteros in eundem errorem trahant. Itaque primo non est excommunicatio ferenda ob leves quaestiones, quae fidei regulam non attingunt, quaeque liberum patiuntur cujusvis judicium: *Nam, ut inquit Tertullianus, haec sola est regula fidei, quae haereses facit, et ea semel posita manente in sua forma, quantumlibet quaeras et tractes, et omnem libidinem curiositatis effundas, tibi licet.* Secundo, non debet ferri excommunicatio, nisi in pertinaces, qui moniti doctrinam suam revocare nolunt, ut ostendimus.

Diximus deinde excommunicationem ferri in peccatores, sed hoc intelligendum de iis, qui in peccata gravia et canonibus prohibita prolabantur, quique de iis accusati ac convicti sunt; idque cum nullum gravius malum timeretur, si a communione ejiciantur. Primo ergo non debet excommunicatio ferri ob levia et quotidiana peccata, imo etiam ob mortalia, nisi exteriora sint, et eorum numero, quae scandalo sunt aliis, qualia sunt adulterium, homicidium, et alia hujusmodi. Secundo, non debet ferri, nisi in accusatos et convictos, ut late probatum est, et modo confirmabitur ex Augustini testimoniis. Tertio, non est prudentiae aliquem ob flagitia ejicere ab ecclesia, cum gravius malum timeretur, puta ecclesiae perturbatio aut schisma. Hanc regulam saepe tradit Augustinus in libris contra Donatistas. Hanc praesertim late, probat lib. 3. contra epist. Parmen., e quo sequentia sunt desumpta. *Sed dicit, inquit, aliquis, quomodo poterimus apostolo obedire dicenti, cum ejusmodi nec cibum sumere.* Huic objectioni sic respondet: *in hac velut angustia quaestionis non aliquid novum aut insolitum dicam, sed quod sanitas observat ecclesiae, ut cum quisque fratrum, id est, christianorum intus in ecclesiae societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc, ubi periculum schismatis nullum est, atque idcum ea dilectione, de qua ipse alibi praecepit dicens, ut inimicum eum non existimetis, sed corripite, ut fratrem; quod si non agnoverit nec poenitendo correxerit, ipse foras exiet, et per propriam voluntatem ab ecclesiae unitate dirimetur.* Deinde regulas a nobis superius traditas ipse etiam tradit. *Quando, inquit, ita cujusque crimen notum est omnibus, et omnibus execrabile apparet, ut vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat severitas disciplinae, in qua tanto est efficacior emendatio pravitatis, quanto diligentior confirmatio charitatis.* Ergo ex mente S. Augustini, ut quis propter crimen excommunicetur, requiritur primo, ut crimen sit omnibus notum, hoc est, manifestum: secundo, ut sit execrabile: tertio, ut nullum sit schismatis periculum, quod ultimum contingit, quando quis socios habet multos: *Neque enim, pergit Augustinus, potest esse*

esse salubris a multis correptio, nisi cum sociam non habet multitudinem; cum vero idem morbus plurimos occupaverit, nihil aliud bonis restat, quam dolor et gemitus. Eadem ferme habet lib. 3. contra litteras Petiliani c. 36. Apud nos, inquit, quicumque mali vel penitus latent, vel quibusdam noti propter bonos, quibus sunt ignoti, et apud quos convinci non possunt, propter pacis et unitatis vinculum tolerantur... nec propterea tamen ecclesiastica disciplina negligitur a constantibus et diligentibus, et prudentibus dispensatoribus Christi, quando crimina ita manifestantur, ut nulla possint probabili ratione defendi. Extant innumerabilia documenta in iis, qui vel episcopi, vel alicujus hujusmodi gradus clerici fuerunt, et nunc vel degradati, vel pudore in alias terras abierunt, vel ad vos ipsos, aut ad alias haereses transferunt, vel in suis regionibus noti sunt. Eadem centies inculcat Augustinus, malos scilicet in ecclesia esse quos illa ferre cogitur, vel quia occulti sunt, vel quia non accusantur, vel quia periculum esset schismatis si ejicerentur: vide ipsum in psalmum contra partem Donati, necnon lib. 4. de Bapt. lib. de unit. eccl. cap. 14. lib. 2. contra Cresc. cap. 36. et lib. 3. c. 31. 64. et 65. et alibi passim. Uno verbo eadem fuit Afrorum omnium sententia in collatione Carthaginensi, quorum nomine profiteretur Augustinus ecclesiasticam quidem disciplinam non esse negligendam, et ubicumque fuerint proditi mali, coercendos eos esse, ut corrigantur, non solum sermone correctionis, verum etiam excommunicationibus; ita tamen, ut propter pacem unitatis etiam cognitâ tolerentur.

Denique diximus terriam excommunicationis causam esse ob disciplinam, vel unius ecclesiae ab aliquo privato, vel totius a singulari ecclesia violatam. Verum hoc in casu magna debet esse prudentia; nam praeter cautiones jam adhibitae aliis in causis, valde cavendum primo, ne ob levem aliquam et nullius ad religionem aut bonos mores momenti disciplinam ejiciantur de ecclesia viri probi. Secundo, ne ecclesiae a se invicem propter diversitatem disciplinae separentur. Haec enim fidei et bonis moribus nihil obest, constatque semper fuisse varios ecclesiarum usus et ritus, sine ullo religionis dispendio. Egregium est hanc in rem a nobis non semel laudatum S. Irenaei et aliorum episcoporum monitum ad Victorem, ne propter dissensionem circa paschae celebrationem pacem cum orientalibus abrumperet, sed paci et unitati confuleret, cum variae essent tam circa paschae celebrationem, quam circa jejunia et alios ritus ecclesiarum consuetudines ortae vel ex negligentia, vel ex simplicitate et imperitia eorum, qui morem a majoribus traditum non observabant, propter quas disciplinae varietates communio nunquam interrupta fuerat: lege Euseb. lib. 5. c. 24., et quae diximus, ubi de Victore. Similiter in quaestione de haereticorum baptismo iterando, Stephanus videri potest reprehensioni obnoxius, quod leviter Afrois excommunicaret. *Eos autem, qui Romae sunt, inquit Firmilianus, non ea in omnibus observare, quae sunt ab origine tradita, et frustra apostolorum auctoritatem praetendere. Scire, quis etiam inde potest, quod circa celebrandos dies paschae, et circa multa alia divinae rei sacramenta videat esse apud illos aliquas diversitates, nec observari illic aequaliter omnia, quae Hieroso-*

lymis observantur. Secundum, quod in caeteris quoque plurimis provinciis multa pro locorum et nominum diversitate variantur; nec tamen propter hoc ab ecclesiae catholicae pace, atque unitate aliquando discessum est. Quod nunc Stephanus ausus est facere, rumpens adversum nos pacem, quam semper antecessores ejus nobiscum amore et honore mutuo custodierant. Et post multa: *Excidisti*, inquit, de Stephano loquens, *te ipsum, noli te fallere, siquidem ille est vere schismaticus, qui se a communione ecclesiasticae unitatis apostatam fecerit. Dum enim putas omnes a te abstinere posse, teipsum abstinuisti, etc.* Quibus verbis egregie docet Firmilianus propter varietatem disciplinae non esse abrumpendam pacem. De eadem re pronuntiat Dionysius se nolle tum Africanorum, tum orientalium sententias, et statuta circa iterandum haereticorum baptismum subvertere, eosque ad jurgia et contentiones excitare, cum scriptum sit, *non commutabis terminos proximi tui, quos parentes tui posuerunt.* Basilius item in canonibus hanc quaestionem tractans, singularum ecclesiarum disciplinae inhaerendum esse docet. Et ne suspectos hac in re testes proferre videar, ipse Augustinus non obscure factum Stephani improbat, cum toties Cyprianum laudat, quod noluerit quemquam a communione sua repellere. Aliud ad propositum exemplum habemus ex Cypriano epist. 52., ubi notat quosdam Africanos episcopos ante suam aetatem, dandam pacem moechis non putavisse, et in totum poenitentiae locum eis praeclusisse, nec tamen propterea a collegio caeterorum episcoporum recessisse, aut catholicae ecclesiae unitatem vel duritiae, vel censurae suae obstinatione rupisse: *Ut quia, inquit, apud alios pax dabatur, qui non dabat de ecclesia separaretur, manente concordiae vinculo, et perseverante ecclesiae catholicae individo sacramento.* Huc etiam pertinet illud Hieronymi ep. 28. unamquamque ecclesiam suas observare debere consuetudines, quali traditiones apostolicas, nec aliquorum consuetudines aliorum contrario more subverti. Nec abludit illud Ambrosii apud S. Augustinum, *ad quamcumque regionem veneris, illius consuetudinem observa, ne cuiquam sis scandalo, aut quisquam tibi.* Quum itaque certum sit disciplinae varietatem fidei aut religioni nihil officere, plerumque satius est, cuilibet ecclesiae liberum relinquere, ut disciplinam ab aliarum consuetudine diversam sequatur, quam eam ad caeterarum mores amplectendos adigere, praesertim cum schismatis periculum imminet. Nihilominus tamen, si universa ecclesia, aut saltem ejus maxima pars e re sua interesse judicaverit, ut aliqua consuetudo ubique observetur, privatae ecclesiae caeteris consentire debent, nec pertinaciter oblectari, et si posterius id faciant, merito pro schismaticis habentur. Vide de hujus rei exempla allata in fine superioris capituli, quae hic repetere foret inutile. Quod si privatus quispiam adversus plurimum ecclesiarum, aut etiam adversus ecclesiae suae consuetudinem insurgat, merito punitur et excommunicatur, ac schismaticus audit, ut sexcentis ostendi posset exemplis.

Caeterum quamvis canonistae vulgo teneant excommunicationem inferri non posse, nisi ob peccatum mortale, constat tamen innumeris prope canonibus poenam excommunicationis sanciri, et quod idem est, anathema ferri propter res ad disciplinam

nam pertinentes, quae non possunt dici materia peccati mortalis, nisi forte ratione scandali et contemptus. Verum in excommunicatione infligenda non tam consideratur gravitas peccati, quam offensio et periculum inde imminens societati fidelium, vel ex malo exemplo, vel ex prava doctrina. Porro necesse non arbitror hic exempla subjicere anathematis indicti, aut excommunicationis latae propter leves causas; res enim notissima est, patebitque percurrenti canones conciliorum etiam antiquissimorum, ut Eliberitani, Gangrensis, Arelatensis et caeterorum.

Sed jam satis de causis excommunicationis, nunc de iis, in quos fertur, quod jam ex parte effectum est. Primum enim constat eam ferri non posse in occultos aut haereticos peccatores. Quod etiamsi non doceret traditio, ratio ipsa evincit. Nam excommunicatio est separatio e fidelium conventu et societate, seu actus clavium externus et in foro exteriori. Nam interius homo non ligatur ab ecclesia, sed se ipsum per peccatum ligat coram Deo non coram ecclesia, ergo ab ecclesia exterius ligari non potest, nisi exterior sit innodationis causa et hominibus nota. Quod adeo verum est, ut, qui cum Arnaldo et Morino contenderent, propter occulta peccata poenitentiam publicam fuisse impositam; adferere tamen non possent excommunicationem illam, quae mortalis est, in occultos peccatores ferri posse. Dicere enim non possunt eos in foro exteriori potuisse compelli ad agendam poenitentiam publicam, sed hoc unum probare se putant, iis, qui sacerdotibus occulta crimina in confessione secreta aperiebant; impositam fuisse, poenitentiam publicam, ad quam tamen agendam in foro exteriori cogi non possent, nisi aliunde criminis convicti forent: nullus enim, ut puto, dixit unquam occultum peccatorem, et peccatum suum secreto confessum sacerdoti a communione ecclesiae invitum pelli potuisse.

Sed inquiet aliquis, verum id quidem est de excommunicatione ferendae, ut loquuntur, sententiae, non autem de excommunicatione latae, ut volunt, sententiae ipso facto incurrendae: celebris enim est ista distinctio apud recentiores canonistas, qui excommunicationem ferendae sententiae illam dicunt esse, quam per ipsum actum peccator meretur, non incurrit, sed tantum per sententiam, quae consequitur actum, et ideo dicitur *ferendae sententiae*; excommunicationem vero *latae sententiae*, eam volunt esse, quae ipso facto incurritur. Priorem igitur aiunt ferri tantum posse in peccatorem notorium et criminis convictum ac insuper admonitum, posteriorem vero ipsa perpetracione criminis incurri contendunt, imo nonnulli ex iis aiunt, eam in peccatum prorsus internum, quod exterius nullo modo proditum fuerit, cadere, ut verbi gratia in propositum aliquod internum, alii vero censent hanc non secus ac caeteras censuras necnon interdictum et irregularitatem (de iis enim idem iudicium ferendum) non habere locum in peccatis mere internis, nisi exterius prodierint per aliquod dictum, aut factum licet hominibus ignotum. Res exemplo illustrabitur, prioris sententiae fautores dicunt, eum, qui constituit ac proposuit hominem occidere, posse excommunicationem incurrere, posterioris vero defensores opinionis id fieri non posse, nisi revera tentaverit, ac praeter cogitatio-

gitationem animi aliquid in hunc finem prodiderit, sive dicto, sive facto, licet nulli praeterquam Deo noto. Prioris sententiae autores enumerat Suares disp. 4. de censuris sect. 2. n. 5., Glossae autorem in cap. cogit. de poenit. D. 1., et in Clement. 1. de haeret. §. *Verum*, sanctum Antoninum 3. part. tit. 24. cap. 7., Panormit. in cap. extirpandae §. *qui vero in ejus repetitione*, n. 21. majorem in 4. dist. 12. q. 7. §. *contra primum*. Rosellam verbo *absolutio* et verbo *haerefs*. Adrianum quodlibero 8. et in 4. q. 3., Pigghiuta lib. 6. de eccl. hist. cap. 16., Cordubam lib. 4. quaest. theologiarum quaest. 13. Medinam cap. de poenit. Posteriorem vero sententiam sequitur ipse Vasquez ibidem, itemque Tannerus disp. 6. de poenit. quaest. 10. dub. 3. num. 55. Hugolinus de cens. eccl. tab. 1. cap. 9. §. 12. Bonacina de natura et causis censurae puncto 3. n. Becanus et alii. Sed isti meo iudicio inconsequenter ratiocinantur. Nam si actiones internae subiectae non sunt iurisdictioni ecclesiae, ut multis rationibus probant, dici vix potest, cur idem iudicium non sit ferendum de actionibus externis, quando sunt ignotae. Sic non video, qua de causa homo non possit excommunicari ob haeresim mente conceptam, possit vero ob istam haeresim nullo audiente vel praesente verbis prolata. Hoc tamen posterius adferunt, prius negant, qua in re mira mihi videtur istorum argutia. Verum missa canonistarum autoritate videri potest aliquibus excommunicationem latae sententiae ipso facto incurrendae olim in usu fuisse, et in peccatis occultis locum habuisse. Sciunt enim omnes passim in canonibus anathema, seu excommunicationem infligi peccatoribus omnibus sine distinctione occultorum et manifestorum, imo etiam aliquando oculos peccatores excommunicationis sententia involvi. Denique jam ab aliquot saeculis decretales Romanorum pontificum scitent excommunicationibus latae sententiae, ac ipso facto incurrendae passimque fulminantur, ut aiunt, ut compellantur homines ad detegendos furti, homicidii, et aliorum criminum autores.

Respondeo, excommunicationem latae sententiae non esse eam, quae huc usque descripta est. Nam quotiescumque in canonibus antiquis dicitur anathema generatim in eos, qui hoc aut istud egerint, hoc nihil aliud sibi vult, quam eos, qui istud egisse convicti fuerint, excommunicandos, non autem revera excommunicatos esse.

Hoc autem constat ex eo, quod in canonibus paulo antiquioribus nunquam leges haec aut similia verba, *sit ipso facto excommunicatus et depositus, qui id fecerit*. Sed tantum, *si quis id fecerit, excommunicetur, deponatur, segregetur*, quibus formulis, ut contentum canonistae non exprimitur excommunicatio latae sententiae, sed ferendae.

Quod vero spectat ad vocem anathema, qua utuntur non raro antiqui, haec comminatoria tantum est et detestatoria, vox enim graeca *ανάθεμα* in sacris litteris usurpatur pro voce hebraea *חרמת* Harma, quam vulgatus exposuit per anathema Num. 21. et Jud. 1., descendit autem vox Hebraea a radice *חרם* Haram, hoc est, *occidit, delevit, exterminavit*; igitur anathema proprie et secundum usum iudeo-
rum

rum est res, quae execratione et ruina digna est, et verbum ἀναθεματίζειν est rem abolere et diris devovere. Hanc autem significationem habet apud septuaginta. Sic Num. 21. dicuntur urbes Chananaeorum, quae traditae sunt filiis Israel, ut deleantur, dicuntur, inquam, anathematizatae, et vocatum inde hunc locum ἀνάθεμα καὶ κύριος ἀνεθεμάτισεν αὐτὸν (τὸν Καναναϊὸν) καὶ τὰς πόλεις αὐτῆς, καὶ ἐπεκάλεσαν τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἐκείνης Ἀνάθεμα. Hinc apud judaeos anathema vox fuit execrationis et detestationis, item Josue 6. v. 17. καὶ ἔσαι ἡ πόλις ἀνάθεμα αὐτῇ, καὶ πάντα ὅσα ἔσονται ἐν αὐτῇ κυρίῳ, sitque civitas haec anathema domino, et omnia quae in ea sunt. Hoc est, deleatur. Judicum 1. v. 17. καὶ ἐκάλεισεν ὄνομα πόλεως ἀνάθεμα, et vocavit nomen urbis horma, id est, anathema, quia scilicet delata erat. 4. Reg. 19. v. 11. dicitur rex Assyriorum ἀναθεματίζειν, hoc est, vastasse universas regiones. Denique 1. Maccabaeorum 5. v. 5. dicitur Judas Maccabaeus, ἀναθεματίζασθαι Idumaeos et incendisse turres eorum igni cum omnibus, qui in eis erant. Ergo in veteri testamento anathematizare est penitus delere, ita ut nihil superfit: dicere autem de aliquo anathema sit, est eum diris devovere, optare, ut deleatur omnino. In novo testamento vox ἀναθεματίζειν hoc posteriori sensu non raro sumitur Matth. 26. v. 74. et Marci 14. v. 17. de Petro Christum abnegante dicitur καὶ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ ἠμνῆν, hoc est, coepit sese diris devovere et jurare se non nosse Christum Act. 23. v. 12., judaei, quidam se ipsos devoverunt, ἀνεθεμάτισαν, neque manducaturos neque bibituros, donec occiderent Paulum. Vox autem ἀνάθεμα saepe usurpatur pro re execranda Rom. 9. v. 3. cupiebam anathema esse pro fratribus meis, hoc est, cupiebam diris devoveri propter fratres meos. 1 Cor. 12. Nemo spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu, seu Jesum, id est, nemo qui per spiritum Dei loquitur, Jesu Christo maledicit, Jesum execratur, et in eadem epist. 16. v. 22. Si quis non amat dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema, hoc est, in execratione sit omnibus, deleatur de libro viventium, etc., ep. ad Galat. cap. 1. Licet nos aut angelus aliter evangelizet, et praeterquam, quod evangelizavimus vobis, anathema sit. Id est, maledictus et execrabilis, idem repetit v. 9. Denique Apocalypseos 22. v. 3. dicitur non amplius futurum in regno coelorum κατανάθεμα, quod vulgatus interpretes vertit maledictum, hoc est, homo execrabilis et exitio devotus. Itaque anathema esse secundum propriam hujus vocis significationem nihil aliud est, quam execrabilem esse, exitio dignum judicari, diris devoveri. Quia vero, qui ab ecclesia ejiciebantur, execrabiles omnibus fidelibus erant, satanae tradi putabantur flammis aeternis digni, eodemque quo ethnici et publicani loco habendi. Idcirco hac voce olim usi sunt episcopi in eos, quos excommunicatione praesertim mortali prehendendos esse ducebant, quosque vel ob haeresim, vel ob crimina vel ob pertinaciam averfabantur, igitur vox ista anathema sit, nihil aliud significare potest, quam excommunicetur, vel diris devoveatur, exitio dignus habeatur, quibus formulis exprimitur excommunicatio ferendae non latae sententiae, quemadmodum hac voces explicantur a novis canonistis.

Verumtamen haec distinctio duplicis excommunicationis latae, ac ferendae sententiae licet olim ignota optime potest defendi, si dicamus, ut jam observavimus, per excommunicationem latae sententiae hominem re ipsa non excommunicari, sed excommunicandum decerni statim atque convictus fuerit ejus rei, propter quam excommunicatio fertur a jure sine ullo praevio judicio. Haec est Gersonis sententia in libro de vita spirituali animae lib. 4. coroll. 14. propof. 2. *Quaeret, inquit, aliquis, quid operentur excommunicationes latae sententiae per canones. Respondeo, sicut accepi a praeceptore meo, eas tantundem operari, ut absque processu alio aut nova constitutione possit judex statim probato facto, vel confessato ferre juris sententiam, et eandem publicare, non sic ubi canones essent solum ferendae sententiae, quoniam monitiones et processus secundum terminos juris praerequiruntur multiplices.*

Quaeres, utrum excommunicatio ipso facto non id etiam operetur, ut cuilibet privato liceat ab illius, qui rem sub poena excommunicationis ipso facto incurrendae vetitam perpetrat, communione absque ullo praevio judicio discedere.

Respondeo, eum, qui in ejusmodi peccatum incidit, vel esse superiorem, vel inferiorem, vel aequalem. Secundo ejus crimen, vel esse notum omnibus, vel paucis tantum. Tertio, vel esse crimen haereseos vel morum. Quarto, eum, qui vult ab ejus communione secedere, vel esse solum, vel cum pluribus. Quinto, vel spem esse, ut accusatus damnetur vel non. Secundum haec varie agendum.

Primo enim, si is, qui aliquid sub poena anathematis ipso facto incurrendi prohibitum facit, superior sit, deferendus est ad ejus superiorem, puta, si presbyter ad episcopum, si episcopus ad synodum provincialem aut metropolitanam. Licuit tamen olim plebi et clero ab episcopi sui communione propter haeresim, aut idololatriam discedere; sed quia multa inde nascebantur incommoda, id vetitum est canone 10. octavae synodi his verbis. *Nullus clericus ante diligentem examinationem et synodicam sententiam a communione proprii episcopi se separet, licet quamlibet criminalem causam ejus se nosse praetendat, nec recuset nomen ipsius referre inter divina mysteria. Idem statuimus de episcopis erga proprios metropolitans, similiter et de metropolitanis circa patriarcham suum, qui vero contra fecerit ab omni sacerdotali operatione et honore decidat.* Hinc intelligere est graviter decipi novitios quosdam episcoporum detractores, qui furtivis, nescio, quibus in scriptis adferere ausi sunt, episcopos semel in peccata canonibus prohibita lapsos jam non habendos esse pro episcopis, nec eis amplius obtemperandum: licet enim aliquis episcopus ea peccata commiserit, propter quae sit deponendus: semper tamen episcopus haberi debet, eique obtemperare oportet, donec legitime fuerit depositus, et si id fieri non possit ob ejus gratiam et potentiam, tolerandus est, non schisma faciendum in ecclesia, praesertim cum de moribus non de fide agitur. Sic tempore Cypriani, ut observat Augustinus, tolerabantur in ecclesia episcopi illi, quorum luxum et avaritiam describit Cyprianus in libro de lapsis.

Secundo, si quis aequalis crimen aliquod excommunicatione dignum fecerit, debet a fratre secreto corripi, deinde adhibendi sunt testes, ac demum ad ecclesiam deferri. Si vero damnatus non fuerit, non propterea schisma faciendum, sed vitandus esse videtur, si crimen sit publicum, non item, si paucis tantum notum. Hoc autem maxime locum habet in crimine hæreseos, ut ex locis scripturae a nobis supra laudatis constat, *haereticum hominem post unam et alteram correptionem devita. Si quis hanc fidem non affert, ne ave ei dixeritis. Subtrahite vos ab omni fratre inambulante inordinate et non secundum traditionem.*

Tertio, si is, qui in crimen sub excommunicatione prohibitum labitur potens sit, si probabile non sit eum aut emendandum, aut si se non emendarit, damnandum: si periculum majus imminet ecclesiae ob ejus damnationem, quam ob scandalum tolerari quoque debet etiam a superioribus. Uno verbo excommunicatio fertur vel propter bonum peccatoris, vel propter utilitatem ecclesiae. Cessantibus ergo his causis cessat etiam obligatio inferendae excommunicationis. Cessant autem primo, quando non est spes futurae emendationis; secundo, quando ex ejus damnatione gravius malum imminet ecclesiae, quam toleratio alicujus improbi.

At quando quis nominatim ab ecclesia excommunicatus est, vel accedit ad hominum ab ecclesia nominatim excommunicatorum confessum, tunc non est ei communicandum, et qui cum eo communicat, reus est mereturque ipse excommunicari. Constat id ex scriptura, *qui ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus, haereticum hominem post unam et alteram correptionem devita, ne ave ei dixeritis, etc.* Atque hæc fuit antiqua ecclesiae disciplina: nec enim solum hæreseos aut schismatum autores, et antesignani ac nominatim excommunicati, sed et ii omnes, qui cum ipsis communicabant, a communione habebantur extorres. Cyprianus lib. 1. epist. 4. quosdam e collegis, qui cum Basilide et Martiali communicabant, reprehendit, *quasi deificam disciplinam negligentes, necnon in eos torquet illud Pauli Rom. 1., qui talia agunt, morte digni sunt, nec solum isti, sed etiam, qui consentiunt facientibus.* In conc. Laod. c. 6. vetitum est, ne hæretici in domum domini ingrediantur, cap. 9. vetatur, ne quis adeat coemeteria hæreticorum orationis vel venerationis ergo, et eos, qui id fecerint jubet esse aliquantisper excommunicatos, cap. 33. vetat, ne quis cum hæreticis aut schismaticis oret. In Antiocheno concilio c. 2. *cum excommunicatis non licere communicare, neque cum iis, qui in domibus conveniunt devitantes orationes ecclesiae simul orare, ab alia quoque ecclesia non suscipiendum, qui ex alia minime congregatur. Si quis autem de presbyteris, aut diaconis, seu quilibet ex clero deprehensus fuerit, cum excommunicatis communicare, etiam iste privetur communione, tanquam qui regulam confundat ecclesiae.* Item cap. 4. declarat abijciendos ab ecclesia, qui communicarent cum excommunicatis. Idem habet concilium Chalcedonense epist. ad Valent. et Marcianum, conc. Carth. 7. c. 7., conc. carth. 4. c. 73., Tolet. 1. c. 15., Antiodorense cap. 39., Bracarense 1. cap. 33., Turonense 2. cap. 8, et 21., concilium

Vernense cap. 9., Caesaraugustanum cap. 5., extat etiam ea de re canon inter apostolicos undecimus, si quis cum excommunicato saltem in domo oraverit, ille communione privetur. Huc etiam refer, quae prius retulimus, quum ostendimus vetitum esse, ne abjectus ab una ecclesia ab alia suscipiatur: ex quibus constat communicandum non esse cum iis, qui nominatim excommunicati sunt, nec non cum iis, qui communionem haereticorum, vel schismaticorum amplectuntur et ab ecclesia secedunt. Hi enim ipso facto, sine ulla sententia sunt excommunicati, vel potius se ipsos excommunicant, qui ab ecclesia deficientes haereticis vel schismaticis sociantur et cum iis junguntur. Qui vero ad illorum conventus accedunt curiositatis ergo, aut qui cum iis orant et communicant, nec tamen stant omnino ab illorum partibus nec ecclesiam deserunt: similiter qui cum privatis hominibus excommunicatis communicant, puniendi quidem sunt et excommunicandi, sed ipso facto dici non possunt excommunicati.

Denique quod spectat ad excommunicationes illas latae sententiae, et ipso facto incurrendae, quae in decretalibus occurrunt et quotidie pro rebus temporalibus nonnunquam levis momenti feruntur, negari non potest, quin illarum frequens et promiscuus usus magnus sit in ecclesia abusus. Quem ita deslet Petrus Damiani in epist. 12. ad Alexandrum Romanum pontificem. *Praeterea, inquit, duo quaedam apud apostolicam sedem frequens usus obtinuit, quae si sancta prudentia vestra iudicat, ut nobis videtur, omnino digna sunt corrigi. Vnum quia cunctis fere decretalibus paginis anathema subjungitur: alterum, quia cujuslibet ecclesiae filius, sive clericus sit, sive laicus, exponere proprii excessus antistitis prohibetur, quorum primum, quam sit humanae salutis immane periculum, et infinite patens vorago labentium, ac perniciis animarum, clementiae vestrae pietas non ignorat, dicitur enim quisquis haec vel illa non fecerit, sive certe quisquis hoc, quod superius statutum est, irritum duxerit, vel in aliquo violaverit, anathema sit: ubi notandum, quam lubrica, quam praecipit subito mendi illic procuretur occasio . . . et cum delictante iustitia alia sit ultione plerendus, qui plus delinquit, alia, qui minus excedit, hic graviter leviterque peccantibus aequa cunctis et indifferens poena irrogatur . . . hanc itaque homo de homine poenam sumit, quam de sui transgressione mandati ipse quoque Deus omnipotens non praesumit. Qui amat, inquit, patrem aut matrem plusquam me, non continuo addidit, sit anathematizatus vel maledictus: sed tantum ait, non est me dignus: et in lege oculus pro oculo, deus pro dente, percussura pro percussura, adustio pro adustione duntaxat exigitur, nec continuo, qui reus est, de synagoga projicitur, vel maledictione damnatur. Non enim secundum stnicos omnia peccata sunt paria, atque idcirco indifferenti sunt ultione plerenda, sed juxta modum culpa temperanda est censura vindictae. Porro nec beatus Gregorius nec caeteri patres, qui diversis temporibus in apostolicae sedis regimine floruerunt, hunc morem cum suis reperiuntur observasse decretis, et vix eorum aliquando statutis anathema subnectitur, nisi cum catholicae fidei clausula terminatur. Quamobrem si sanctae vestrae reverentiae placet, hunc morem de caetero*

a de-

a decretalibus amoveri præcipiat. Hactenus Petrus Damiani, cui consentit Gerson in lib. de potestate ecclesie conf. 4. *Haec, inquit, applicatio gladii spiritualis ad defensionem temporalium, si confusionem magnam in ecclesia, si vilipensionem vel contemptum evangelicæ hujus censuræ suæ, quæ est excommunicationis gladius extreme formidabilis, si denique laqueos animabus multorum magis, quam salutem spiritualem induxerit, vel inducat, experientiam testem voco. Itaque sicut temporalitas addita est ecclesie pro dote sua, videri potest ab aliquibus quoad ejus defensionem addere suffecerat adversus imperitiores poenam, vel censuram temporalem, ut est mulctatio pecuniaria vel corporalis detentio vel arrestatio honorum priorum. Idem in lib. de vita spirituali animæ lect. 4. corollario 7. Nulla lex, inquit, neque appellanda est neque ferenda tamquam necessaria ad salutem æternam, quæ non est de jure divino in aliquo quatuor graduum, quos lectio præcedens exposuit, oppositum sentientes aut facientes moluntur jugum imponere gravissimum super cervices hominum. Doctrina hæc præcipue locum habet in materia excommunicationum latae sententiæ, nam qui pro solis incommodis temporalibus evitandis aut commodis politicis conservandis æternam vult infligere mortem, cui quæso similis erit? Illi nimirum, qui volens muscam abigere a fronte vicini, eam securi percutiens vicinum stolidus exacerbaverit. Sola itaque contumacia vera vel præsumpta renuens stare judicio ecclesie reddit hominem pro christiano gerentem dignum excommunicatione: nam si paratus est audire ecclesiam, qualiter velut ethnicus nobis erit aut publicanus? Porro differt quamplurimum qualis est contumacia, et quam damnosa ecclesie pro qua materia et circa quam incurritur; nam peior est contumacia in materia fidei et religionis, quam pusillæ quæstionis de paucis denariis, ubi nunquam tantum prodest obedientia, quantum obest excommunicatio separativa a spiritualibus suffragiis et societate sanctorum. Multa his addere possem doctorum hujus ævi scriptorum testimonia, qui in frequentem istarum excommunicationum usum non raro invehuntur, sed istis immorari non licet.*

Summa eorum, quæ in ista responsione diximus, hæc est, primo nullam excommunicationem proprie ferri posse in peccata occulta, nisi fiant manifesta et nota per aliquod signum exterius, non tantum Deo, sed et hominibus. Secundo, excommunicationem latae sententiæ hoc ad summum operari, ut quis possit statim excommunicari, ut rebellis et perversus. Tertio, ostendimus eos, qui se ab ecclesia separant et cum hæreticis aut schismaticis junguntur, ipso facto esse excommunicatos, seu potius se excommunicare. Quarto, eos, qui cum privatis excommunicatis aut hæreticis ad tempus communicant, esse tantum excommunicatione plectendos, non ipso facto excommunicatos. Quinto, has formulas anathema sit, excommunicatus sit, habeatur excommunicatus, et similes, comminatorias esse tantum, nec illum, qui aliquid sub istis imprecationibus vetitum facit, propterea statim excommunicatum esse, sed dignum excommunicatione statim atque fecerit, reddi; et ideo referendum ad ecclesiam, ut excommunicetur. Quibus jam satis superque assertis, revocari amplius in dubium non potest, quin soli peccatores publici vere ac proprie possint excom-

municari; quo posito quaeritur, an in istos omnes excommunicationis telum vibrari possit.

Constat primo, privatos homines laicos et clericos ab episcopo et clero excommunicari posse. Constat item episcopum a metropolitano et synodo provinciae excommunicari et deponi. Constat tertio ecclesias inter se posse a communione mutua discedere; nec dubium est, quin metropolitanus a synodo plurium episcoporum possit excommunicari et deponi, praesertim si consentiat et adsit synodo patriarcha. De patriarchis ipsis ac potissimum de primo patriarcha Romano episcopo a quibusdam dubitatur. Nonnulli enim curiales doctores Romanum pontificem nulli iudicio obnoxium esse non dubitarunt asserere, ac proinde eum non posse a quoquam excommunicari aut deponi: nos vero contra istos secundum concilii Constantiensis definitionem duo tenemus; primum est, Romanum pontificem subesse concilii praesertim generalis iudicio, et ab eo deponi posse, necnon corrigi ac emendari: alterum est pontificem Romanum in errorem circa fidem aut bonos mores labi posse; quo in casu haud dubium quin liceat caeteris episcopis et ecclesiis ab ejus communione discedere. Haec autem tamquam certa et indubitata nunc supponi possent, nec necesse est ea pluribus confirmare; quod et nos a proposito longius avocaret, et deinceps fusc probabitur in aliis dissertationibus.

Itaque hoc unum inquirendum restat, utrum reges excommunicari possint; quum enim Romani pontifices a Gregorio VII. ita reges excommunicarint, ut simul eorum subditos a sacramento fidei absolvent, regnaque eorum cuilibet occupanda traderent. Hinc factum est, ut regum defensores negarint absolute reges excommunicari posse, eo scilicet modo, quo Romani pontifices eos excommunicare conabantur. Verum si quis exacte loqui velit, dicere debet reges absolute ab ecclesia excommunicari posse hoc est, indignos ecclesiae communione declarari in rebus spiritualibus, non autem in temporalibus ac civilibus; nam proprius effectus excommunicationis, uti modo dicemus, non attingit temporalia, sed spiritualia. Nullum autem mihi dubium moveri posse videtur, quin reges peccatores, vel haeretici declarari possint, hoc sensu ecclesiae communione indigni. Nam licet monarchae sint et principes reipublicae civilis, in republica tamen ecclesiastica membra tantum sunt, et legibus hujus, reipublicae debent obtemperare, aut ab ea excidere; nam ecclesiae nullus est dominus nullus monarcha, nullus in ea ab ejus legibus immunis. Potest ergo absolute is princeps, qui leges Christi et ecclesiae violat, ecclesia indignus haberi et declarari. Et sane habemus in historia ecclesiastica exempla nonnulla regum et principum, qui ab episcopis hoc modo sunt excommunicati. Sic Philippus imperator fertur excommunicatus et ecclesia ejectus, donec poenitentiam egisset. Athanasius Libyae praefectum excommunicavit, et hunc propterea Basilium in sua provincia ad communionem admittendum non esse decrevit epist. 47. Ambrosius Maximum et Theodosium a communione et aditu ecclesiae expulit. Joannes Chrysostomus Eudoxiam aditu ecclesiae prohibuisse fertur. Andronicum praefectum Synesius excommunicavit, ut constat ex ejus epistola 58. Symmachus Anastasium ab ecclesiae Romanae commu-

munione alienum esse pronuntiavit. Recentiora exempla non percurro, quia in iis Romani pontifices plus potestatis sibi arripuerunt, quam ipsis conveniebat. Nam per excommunicationem non possunt interdici aut prohiberi, quae sunt juris naturalis et divini; sic verbi gratia, non potest prohibere excommunicatio, ne paterfamilias suam regat atque familiam, ne filiusfamilias patri et matri debitum honorem praestet, etc., ac similiter non potest excommunicatio impedire, quominus rex regnum administret, regat, gubernet, moderetur; ac proinde non possunt subditi a sacramento fidei absolvi, et rex regnandi jure privari.

Verum licet absolute possint excommunicari reges, non tamen expedit id facere, plus enim inde detrimenti reipublicae christianae accedit, quam boni; nec id fieri potest sine magno periculo schismatis, pacis publicae perturbatione, ecclesiae vexatione et caeteris calamitatibus, quas inde sequi moraliter, utajunt, certum est. Quapropter juxta regulam superius ex Augustino traditam, vix unquam debent excommunicari reges et principes: atque hinc in imperatores christianae religioni infensissimos et haeticis addictissimos nullam excommunicationis censuram antiqui episcopi fulminasse leguntur, ne scilicet eos gravius exacerbarent adversus ecclesiam, Quis ignorat, quantum fuerit Constantii in haeticos studium? Cui sunt ignotae vexationes, quibus episcopos orthodoxos et ecclesiam affecit? Non tamen propterea quisquam eum excommunicavit, non Athanasius, non Osius, non Liberius ullam in eum excommunicationis dixere sententiam. Valentem Arium nemo a communione ecclesiae expulit, imo Basilius eum ad sacra mytheria admisit, teste Theodorito lib. 4. hist. c. 19. Zenonem imperatorem fidei catholicae iniquiorem et haeticis faventem benigne adhortati sunt Romani pontifices, nec censuris eum percusserunt, sed totam culpam in Acacium refudere: vide epistolam tertiam Felicis tertii ad Zenonem, et Gelasii Epist. II. ad Dardanos. Vitalianus papa Constantem Heraclii nepotem haeticum, fratricidam et sacrilegum, qui Martinum e sede dejecerat, et relegatum fame confecerat, qui in Maximum et ejus discipulos saeviebat, non modo non excommunicavit, sed et honorifice excepit. Gregorius Magnus legem Mauriti parum aequam promulgavit, nec propter eam illum excommunicatione perculit, sed ut legem revocaret, decenter admonuit. Idem pontifex Phocam crudelissimum Mauriti interfectorem non modo non excommunicavit, sed et multis laudibus extulit. Ex quibus et aliis innumeris, quae hic afferri possent, abunde liquet, reges et principes licet malos in ecclesia tolerandos saepius esse, quam excommunicandos.

Hoc autem ita Gallis nostris semper fuit persuasum, ut nunquam reges suos excommunicari passi fuerint. Primum hujus rei documentum habemus in Ludovico cognomento Mansueto, quem cum Gregorius quartus filiorum impulsu excommunicare in animo haberet, ejusque rei gratia in Galliam proficisceretur, a Gallicanis episcopis teste Aimoino hoc responsum accepit: *nullomodo se velle hujus voluntati succumbere, sed si excommunicaturus veniret, excommunicatus abiret.* Quapropter

propter Gregorius abjecto proposito dixit, se non alia de causa venisse, quam ut pacem et concordiam inter ipsum ejusque filios procuraret.

In Lotharium Nicolaus primus excommunicationis sententiam tulit, eo quod Theutberga dimissa Valdradam duxisset uxorem; sed id fecit tamquam iudex et arbiter a partibus electus, ut constat tum ex epistola Nicolai I., tum ex litteris regis ipsius ad Adrianum secundum Nicolai successorem, ubi fatetur se Nicolaum iudicem agnovisse, sed *ad tempus et in hac parte*. Nihilominus tamen Gallicani episcopi excommunicationem pontificiam parum aut nihil curarunt, sic rescribentes pontifici: *Nos cum fratribus et collegis nostris, neque edictis tuis stamus, neque vocem tuam agnoscimus, neque tuas bullas tonitruaque timemus; tu eos, qui decretis tuis non parent, impietatis condemnas, iisdem sacrificiis interdicas, nos tuo te ense jugulamus, qui edictum domini, Deique nostri conspuit iudicium.*

Similiter, cum Adrianus iussisset Hincmaro, ut a Caroli Calvi confortio et communione discederet, responsum hoc accepit ab Hincmaro et aliis Gallicanis episcopis: *Nunquam huiusmodi praeceptionem ab illa sede ulli praedecessorum suorum missam fuisse, cum inter reges sacramentis etiam confoederatos, sed inter patrem et filios ac inter fratres praelia et seditiones eorum temporibus fuisse noscantur. Nec etiam ab haereticorum vel schismaticorum, sive tyrannorum imperatorum ac regum quales fuerunt Constantius Arianus, et apostata Julianus, et Maximus Tyrannus, praesentia et salutatione sive collocatione sedis apostolicae pontifices, vel alii magnae auctoritatis atque sanctitatis episcopi, cum locus et ratio ac causa exegit, se subtraxisse leguntur et dicunt, saecularem scripturam dicere, quia omne regnum saeculi nujus bellis quaeritur, victoriis propagatur, et non apostolici et episcoporum excommunicationibus obtinetur, et scripturam divinam proponunt dicere, quia domini est regnum, et cui dat illud ministerio Angelorum et hominum et si vultis ad defensionem habere nostrum auxilium, sicut volumus de vestris orationibus habere adiutorium, nolite quaerere nostrum dispendium, et petite dominum apostolicum, ut quia rex et episcopus simul esse non potest, sui antecessores ecclesiasticum ordinem, quod suum est, et non rempublicam, quod regum est, disposuerunt, non praecipiat nobis habere regem, qui nos in sic longinquis partibus adjuvare non possit contra subitaneos et frequentes paganorum impetus, et non convenit ulli episcopo dicere, vel christianum, qui non est incorrigibilis, non propter propria crimina, sed pro terreno regno tolerando vel acquirendo nomine christianitatis debeat privare, et cum diabolo collocare propterea si dominus apostolicus vult pacem quaerere, sic pacem quaerat, ut rixam non moveat, quia non credimus, ut ad regnum Dei pervenire non possimus, si illum, quem ipse non commendat, regem non habuerimus.* Haec tum ecclesiastici, tum saecularis ordinis viri Rhemis congregati senserunt de litteris Adriani, quibus Carolum pro excommunicato haberi jubebat, nisi abdicato filio Lothario, Ludovico alteri filio regnum traderet. Ex quibus intelligere est, quanti fieri debeant, et quanti semper habitae fuerint ejusmodi Romano-

rum

rum pontificum excommunicationes in reges nostros præfertim pro rebus temporalibus latae.

Porro tum temporis adeo persuasum habebant Gallicani antistites regem suum excommunicari non debere, ut inter eorum capitula, quae refert Hincmarus, haec legantur. *Dicunt sapientes, quia iste princeps nullorum legibus vel iudiciis subiacet, nisi solius Dei, qui eum in regno, quod suus pater illi dimisit, regem constituit, et si voluerit pro hac vel pro alia causa, ibit ad placitum vel ad synodum, et si noluerit libere et licenter dimittere: et sicut a suis episcopis quidquid egerit non debet excommunicari, ita ab aliis episcopis non potest judicari, quoniam solius Dei principatui debet subijci, a quo solo potuit in principatu constitui.* Quin etiam indulgentia in reges eo processit, ut qui illorum communione digni ab ipsis habiti fuerant, digni etiam ecclesiae communione redderentur. Citat in eam rem Yvo epist. 171. et 62. hanc legem tanquam ex capitularibus desumptam. *Si quos culpatorum regia potestas, aut in gratiam benignitatis receperit, aut mensae suae participes effecerit, hos etiam sacerdotum et populorum conventus suscipere in ecclesiastica communione debet, ut quod principalis pietas recipit, nec a sacerdotibus Dei alienum habeatur.* Haec autem lex non extat in capitularibus, sed est canon 3. concilii Toletani.

Philippus primum et secundum excommunicare conari sunt Romani pontifices, videnturque excommunicationes in eos latae plus ponderis habuisse, quia iustioribus de causis latae erant, et ab episcoporum Gallicanorum synodis confirmatae. Primus hujus nominis Galliae rex Bertham conjugem, ex qua filium suscepit anno 1085., dimisit, et Bertradam de Monteforti, quae a Fulcone Richino, annuente Gregorio septimo, discesserat, uxorem solemniter duxit. Is propterea ab Hugone Lugdunensi archiepiscopo, Urbani II. vices gerente, in synodo Augustodunensi excommunicatus est; sed anno 1094., haec sententia in concilio Placentino est revocata, et in Hugonem, qui citatus non adfuerat, poena suspensionis indicta. Verum iterum in concilio Claromontano ob idem repudium uxoris excommunicatus Philippus dimissa Bertrada cum pontifice in gratiam rediit. At in proposito diu non stetit, annoque 1098. rursus Bertradam sibi sociavit: quapropter in concilio Pictaviensi, cui aderant legati Paschalis secundi, renovata est excommunicationis sententia. Demum anno 1102. cum promississet rex se cum Bertrada consuetudinem non habiturum, donec a papa dispensationem accepisset, hanc simul cum absolutione obrinuit in conventu Parisiensi habito. Haec constant ex Yvonis epistolis, qui cum acerrimus fuisset matrimonii inter regem et Bertradam initi oppugnator, eaque de causa bonis exutus et in carcerem coniectus esset, tandem tamen concessit, ut intelligere est ex epistola 144. ad papam Paschalem in hanc sententiam scripta. *Rex per se, inquit, et per nos adhuc pulsatur ad aures paternitatis vestrae, ut secundum moderationem litterarum vestrarum, et verba, quae domino Galoni episcopo injunxistis, causam ejus temperetis; ne contingat de eo illud Salomonis, qui multum emungit, elicit sanguinem.* Dispensationis autem ratio nulli

E f

sa-

sapientum displicuit . . . quia haec suggerendo dicimus non docendo nostrae suggestionis summa est, ut imbecillitati hominis amodo quantum cum salute ejus potestis, condescendatis, et terram, quae ejus anathemate periclitatur, ab hoc periculo eruat.

Philippus alter hujus nominis secundus cognomento Augustus, Ingeburgem Danorum regis filiam uxorem paucis post matrimonium diebus elapsis sub consanguinitatis obtentu dimisit anno 1193., ac deinde anno 1196. Agnetem filiam Bertholdi Meraniae ducis uxorem duxit. Hac injuria commotus Danorum rex legatos Romam misit, qui de ea apud pontificem Coelestinum quererentur. Ab isto legari in Galliam sunt missi, qui Parisiis concilium congregarunt, in quo de reformando Ingeburgis matrimonio est actum, sed nihil est perfectum. Anno 1199. Francia sub interdicto posita est non propter regis matrimonium, sed quia captivus a rege detinebatur quidam Petrus Datus clericus in episcopum Cameracensem electus. Post tres menses interdictum est sublatum. Quod quum renovare vellet synodus apud Divionem congregata, rex ad pontificem provocavit. Sed nulla provocationis ejus ratione habita, synodus interdictum tulit, quod a quibusdam est observatum, ab aliis vero non. At illud omnino relaxavit pontifex Innocentius III., postquam rex Ingeburgem in qualemcumque gratiam recepisset. Indieta deinde Suesione synodus, cui adfuerunt Innocentii III. legari, ibi per dies quindecim causa Ingeburgis et Philippi ventilata, rex Ingeburgem quasi uxorem secum abduxit, quod quamvis tunc vel taedio victus vel judicii exitum metuens simulate fecisset, postea tamen illum pro uxore habuit Agnete jam mortua. Haec est rerum a pontificibus in Philippis primum et secundum gestarum summa, ex qua colligere est, excommunicationes haud injustis de causis a pontificibus in illos latas, eo tempore, quo Romani episcopi auctoritas maxime praedicabatur, et a Gallis episcopis confirmatas, a plerisque Gallis haud magni factas fuisse, coactosque ipsos Romanos pontifices eas, ad vanam resipiscentiae umbram relaxare. Sub finem regni Philippi II, in Ludovicum ejus filium Angliam occupantem excommunicationis sententiam tulit pontifex Honorius III., sed Ludovicus nulla ejus ratione habita a proposito non destitit: quumque pontifex in Philippum hujus patrem, tamquam ejus protectorem eandem sententiam vellet extendere, idque in mandatis dedisset Senonensi archiepiscopo, Gallicani antistites Meloduni congregati statuerunt pontificiae sententiae rationem habendam non esse.

In negotio Philippi Pulchri sicut iniquior erat pontificum conatus, ita major etiam fuit Gallorum vigor. Cum enim Bonifacius VIII. Philippum Pulchrum ob detentum Apameensem episcopum Narbonensis archiepiscopi opera objurgasset, datis etiam litteris, quibus eum in temporalibus non secus ac in spiritualibus sibi subesse aiebat, necnon ad se, non ad regem beneficiorum et praebendarum collationem spectare: has Philippus in palatio coram pluribus cremari jussit, responditque pontifici se in temporalibus nemini subesse, et ad se ecclesiarum et praebendarum collationem jure regio pertinere, eos vero, qui aliter sentirent, fatuos esse ac demen-

mentes. Hoc responso exasperatus pontifex excommunicationem in regem tulit, sed hanc Gallicani episcopi pro irrita habuerunt, et ad futurum concilium generale provocaverunt, quapropter Benedictus XI. Bonifacii successor cernens excommunicationem pontificiam flocci fieri, *regem non petentem a sententia excommunicationis per praedecessorem suum lata absolvit.*

Benedictus XII. Avenione sedens, de episcopatu Romano cum Gregorio tunc Romae sedenti contendens Carolo VI. Galliarum regi excommunicationem interminatus est, eo quod in animo rex haberet se regnumque suum ab utriusque pontificis obedientia ad procurandam ecclesiae pacem subtrahere et curare, ut alius legitimus eligeretur pontifex. Illius vero bullam Parisiensis universitas et episcopi, qui aderant, proscripserunt: *Tamquam de se iniquam, seditiosam, et dolosam necnon fraudulentam ac perturbativam pacis et offensivam regiae majestatis.* Petieruntque eam hoc nomine proscribi et lacerari. Quod et factum est ejusque delatores carpentis impositi ac per ludibrium veste variegata et Tiara papyracea induti per urbem ignominiose ducti sunt. Et nihil obstante sententia pontificis lex promulgata est, ne alterutri e contententibus de episcopatu Romano obedientia praestaretur.

Ludovicum hujus nominis duodecimum mitissimum atque optimum principem Julius II. pontifex diris devovere et anathemate obstringere conatus est, sed clerus Gallicanus in civitate Turonensium congregatus anno 1510. obstiterit, statuitque ac decrevit regem non teneri ullam habere rationem excommunicationum aut censurarum a Julio II. in regem aut in regnum latarum aut ferendarum, eo quod jure ipso forent irritae.

Denique quum Sixtus V., et Gregorius XIV. ab hostibus hujus regni sollicitati et impulsu bullas excommunicationis et interdicti intentassent in eos, qui Henricum Navarrae regem legitimum regni Francici haeredem pro rege agnoscerent, istorum pontificum conatum tota exhorruit Gallia. Inprimis vero clerus Gallicanus Carnuti congregatus anno 1591., de bullis pontificis ita censuit. *Monitiones, excommunicationes, suspensiones illis intentatas esse prorsus irritas tam secundum materiam quam secundum formam, ac praeterea injustas necnon hostium hujus regni artibus suggestas, quae vim habere minime possent ligandi aut adstringendi.* Idque se cognovisse ajunt *antistites auctoritate sacrae scripturae, sanctorum conciliorum decretis, constitutionibus canonicis, sanctorum patrum exemplis, quibus antiquitas est referta privilegiis et libertatibus ecclesiae Gallicanae, quibus innixi praedecessores sui semper hujusmodi conatibus obstiterant.* Idem censuit universitas Parisiensis, quae 22. Aprilis anno 1594. vana illa fulmina non metuens decrevit Henricum IV. legitimum esse Gallorum regem eique parendum esse. Hujus judicium confirmavit facultas theologiae Parisiensis, quae anno 1595. 16. et 21. die Januarii in aula reverendissimi archiepiscopi Parisiensis simul cum urbis Parisiensis pastoribus congregata, ante quam revocatae forent pontificiae bullae, declaravit his non obstantibus teneri Francos omnes obedire regi, ac pro eo in publico officio preces fundere: nihilominus regem suppliciter admoneri petierunt, ut legatos Romam

mitteret ad pontificem secum reconciliandum: non quod istud arbitrarentur necessarium ad restituendam regi communionem; sed tantum ad vitandum schisma. Mitto senatusconsulta quamplurima in bullas lata, quae minoris sunt apud theologos momenti. *

Ex his porro et aliis Francorum gestis abunde, ni fallor, demonstratur excommunicationes, quas Romani pontifices in reges nostros aut tulerunt, aut intenterunt, non modo a iudicibus saecularibus, sed et ab ecclesia Gallicana, tamquam iniquas explosas semper fuisse et nonnunquam ludibrio habitas: praecipue vero cum de rerum temporalium dispensatione et regni administratione agebatur, nec enim episcoporum est huiusmodi negotiis sese immiscere, sed ista potestas a Deo data est regibus ac principibus, qui si male se in istis gerant, rationem gettorum Deo non episcopis reddere debent. Id sagaciter observat Yvo Carnotensis epist. 171. his verbis: *Dispensationes rerum temporalium regibus attributae sunt et Basilei, idest fundamentum populi et caput existunt. Et si aliquando potestate sibi concessa abutuntur, non sunt a nobis graviter exasperandi, sed ubi sacerdotum admonitionibus non acquieverint, divino iudicio sunt reservandi, ubi tanto districtius sunt puniendi, quanto minus fuerint divinis admonitionibus obnoxii.*

Quaeres, utrum regnum integrum possit excommunicari et factis officiis interdici ob peccatum regum et principum.

Respondeo, quaestionem hanc ad nos non pertinere, qui de antiqua infligendae excommunicationis ratione tractamus. Quippe toti antiquitati ignota est illa ratio excommunicandorum, seu, ut loquuntur, interdicto subjiendorum regnorum, provinciarum, urbium ob regis, magistratus, aut alterius cuiusdam peccatum. Cum nulla fiat eius mentio, non dico in *canonibus antiquorum conciliorum*; sed ne quidem in *collectionibus canonum recentioribus* Gratiani, Yvonis, Burchardi et aliorum. Sed nec ullum est apud antiquos exemplum huiusmodi disciplinae, nec enim per sex aut septem et amplius ecclesiae saecula legitur aliquam societatem ob peccatum alicujus excommunicatam aut interdicto subjectam. Imo vero S. Augustinus diserte negavit familiam integram pro peccato patris familias excommunicari posse, ac proinde censuit multo minus regnum pro peccato regis, aut principis ecclesiastica censura non posse percelli. Extat Augustini ea de re sententia in epist. 75., in qua reprehendit Auxilium juvenem episcopum, quod Clasticianum quemdam cum familia excommunicasset, et ab illo episcopo quaerit. *Ut, si habeat ea de re sententiam certis scripturarum testimoniis exploratam doceat, quomodo recte anathematizetur pro patris peccato filius, aut pro mariti uxor, aut pro domini servus, aut quispiam etiam in domo nondum natus, si eodem tempore quo univcrsa domus est anathemate obligata nascatur, nec ei possit per lavacrum regenerationis in morte subveniri.* Haec opinionem et episcopum ejus autorem

* Id dixi in mente adversariorum, nam apud theologos Gallos senatus Parisiensis consulta maximi sunt momenti, et non immerito, cum ordo iste doctrina pariter et iustitia sit maxime conspicuus.

tores tota epistola ridet Augustinus. Quanto absurdior, ipsi visa fuisset eorum, opinio, qui regnum integrum ob unius principis peccatum excommunicari, et sub interdicto poni voluissent.

Sunt tamen aliqui, qui interdicta ecclesiastica, si non primis ecclesiae saeculis saltem mediis in usu fuisse probare se posse nonnullis exemplis existiment. Primum ergo afferunt ex Theodorito lib. 4. hist. c. 14. et 15. Samosatensium scilicet zelum, qui Eunomii Lucii et Arianorum commercium adeo detestati sunt, ut cum iis convenire, aut congregari nefas esse duxerint. Secundo ajunt huc etiam pertinere, quod populus Constantinopolitanus cum Nestorio synaxes habere renuit, postquam haeresim suam ille detexit. Tertio allegant decretum concilii Arelatensis 2. cap. 49., quo statuitur, ut si quis a communione sacerdotali sit ejectus, convivio et colloquio privetur. Quarto in medium producunt concilii Triburiensis cap. 32. et Cabilonensis cap. 26. decreta de ecclesia quadam, quae lite de illius patrono pendente jubetur claudi, ut officium divinum in ea minime celebretur. Sed haec exempla nihil omnino ad propositum faciunt. Primum enim non probant aliquam ecclesiam interdicto subjectam ob peccatum principis, aut alicujus in ea ecclesia primi. Secundo ne quidem ista probant usum interdicti, sed tantum excommunicatorum et haereticorum commercium fuisse fugiendum etiam ab inferioribus in casu excommunicationis a superiori latae aut haereseos manifestae. Concilii vero Triburiensis decretum ecclesiam, de qua agebatur, interdicto non subjecit; sed pro bono pacis iussit, ut episcopi autoritate clauderetur, donec ea quae de eligendo ad illam regendam presbytero lis penderet, composita fuisset atque finita. Mitto auctoritatem epistolae cujusdam nomine Augustini ad Bonifacium comitem, quae adducitur can. miror 17. quae est. 4. est enim illa epistola omnium iudicio subditi.

Ad propositum magis pertinent tria exempla, quae nobis subministrat historia Gregorii Turonensis: primum extat lib. 5. c. 32., ubi ait ecclesiam sancti Dionysii ob perpetratam in ea caedem aliquandiu clausam fuisse et propterea in illa a divino cessatum officio. Sed hoc genus interdicti nondum est illud, de quo agimus. Ad illud magis accedit exemplum secundum, quod extat lib. 8. cap. 31., in quo scribit Leudoaldum episcopum ecclesias Rathomagenenses claudi iussisse, ac vetuisse, ne populus solemnia divina spectaret, donec auctor caedis Praetextati Rathomagensis archiepiscopi detectus foret. Huc etiam revocari debet tertium exemplum, quod habetur cap. 15. lib. 10., ubi refert episcopum Pictaviensem ad Chrodioldem scripsisse se non celebraturum pascha domini, nec baptismum administraturum nisi abbatissam, quam in vinculis retinebat, dimitteret. Haec pauca exempla probant interdicta, sub finem primae regum nostrorum dynastiae ortum et initium habuisse.

At sub secunda dynastia interdictorum ecclesiasticorum usus invaluit. Circa annum 870. Hincmarus Laudunensis ecclesiam suam quasi interdicto subicere conatus est, atque ea de causa ab Hincmaro Rhemensi graviter increpatur in opusculo 55. capitul. c. 8 his verbis: *Causa injuriarum tuarum, sicut in petitione ab ecclesia Laudunensi data continetur, presbyteros et diaconos, ac reliquos clericos non*

accusatos, nec confessos: nec convictos ab omni ecclesiastico officio excommunicasti, et ut nemo sacra missarum solemnia in tua parochia celebraret, indixisti. Et cap. 30. in tua parochia nemo in necessitate mortis baptizari, nemo communionis gratia reconciliari, nemo sepeliri cum debita commendatione poterat. Vide etiam cap. 31. et 32.

Fulbertus episcopus Carnotensis scribens ad Robertum regem epist. 93. ait: *Ad Aurelianam civitatem convenire non posse episcopos, cum ibi nec sacrificare liceat, nec eucharistiam absolute percipere, propterea quod excommunicatione damnata foret. Similiter ep. 3. ait officium in ecclesia sua, depressis miserabiliter vocibus et pene silentio proximis celebrari. Et post: Quid restat aliud nisi ut penitus interdicatis divinum officium in toto episcopatu nostro?*

Ademarus Engolismensis ad annum 994. haec habet. *Alduinus episcopus Lemovicensis pro nequitia populi novam observantiam constituit. Scilicet ecclesias et monasteria cessare a cultu divino, a sacro-sancto sacrificio, et populum quasi paganum a divinis laudibus cessare et hanc observantiam excommunicationem censabat. Ita tempore Ademari interdictum nova videbatur esse observantia.*

In concilio Lemovicensi anno 1034. Oldericus abbas, ut pontificem bellis vexatum sublevaret, consuluit episcopis, ut excommunicationis sententiam ferrent in eos, qui paci non acquiescerent, ita ut inobedientes post mortem sepultura privarentur ecclesiastica, interdiceretur apud eos officium publicum, atque ut, excepto parvulorum baptismo et morientium viatico, nullum administraretur sacramentum.

Verum usque ad Gregorium VII. rara fuerunt admodum interdicta, et in peculiare quaedam ecclesias ferebantur, at ille pontifex suae autoritatis augendae perquam studiosus iis frequenter etiam in integra regna usus est et aliis episcopis, ut idem tentarent, exemplo fuit. Hinc hujus praecipue tempore multis interdictis pax ecclesiae turbata est, quorum exempla quamplurima videre est apud Yvonem epistolis 50, 6, 3, 120, 121, 263, et 264, et 266. qui etiam epist. 94. interdictum vocat remedium insolitum, observatque in usu potissimum fuisse in causa sacrilegii aut violationis pacis.

Caeterum interdicta generalia ad tuendam autoritatem ecclesiasticam adinventum contrarium omnino effecere, nam ut observat Soto in 4. dist. 22. quaest. 3. a. 1. *Interdictum quamvis ex una parte ad terrorem excommunicatorum conducat, ex altera tamen in periculum divini cultus vergit potissimum, nam tunc non solum populus desuetudine frequentandi divina officia adfectum eorum et sensum perdit, verum etiam et clerus ipse fit remissior et segnior ad eadem divina celebranda, quae utique ratione et divina religio detrimentum patitur et populus solet in moribus silvescere. Eadem mala eleganter describuntur a Bonifacio VIII. in capite *Alma mater*, de sententia excommunicationis his verbis. *Tunc excrescit indevotio populi, pullulant haereses, et infinita pericula animarum insurgunt, ab ecclesiis sine culpa earum divina obsequia subtrahuntur.* Et certe si quis interdicta illa omnia, cujus ali-*

aliqua superest memoria, percurrat, intelliget ea semper fuisse diffensionum, schismatum, bellorum, aliarumque grandium calamitatum causas, et vix unquam aliquid boni, saepe vero multum mali ex his ecclesiae accessisse.

Quapropter ipsi, quibus haec interdicta magis prodesse poterant, Romani pontifices coacti sunt eorum severitatem ita paulatim imminuere, ut vix ullum habuerint effectum: quippe cum primum interdicta usurpari coeperunt, cujuslibet officii divini celebratio prohibebatur excepto tantum puerorum baptismo et poenitentiae administratione in necessitate; ita Alexander III. qui anno 1170. vivebat cap. *non est vobis de sponsalibus*. Deinde circa annum 1200. praedicatio evangelii et sacramenti confirmationis administratio concessa, Innocent. III. cap. *responso de sentent. excommunicationis*. Circa annum 1230. Gregorius IX. permisit, ut in unaquaque hebdomada celebraretur missa privata ostiis clausis sine pulsu tympanarum cap. *permittimus de sententia excommunicationis*: post circa annum 1245. Innocentius IV. voluit sacramentum poenitentiae administrari cruciatis et peregrinis, necnon permisit officium a clericis recitari sine cantu cap. *Quod in text. de poenitentia et remiss.* Demum anno 1300. Bonifacius VIII. poenitentiam sanis omnibus administrari iussit, et integrum officium quotidie celebrari ostiis tamen clausis et sine tympanarum pulsu. Imo etiam ostiis apertis et praevio tympanarum pulsu in festis natiuitatis, paschae, pentecostes et assumptionis cap. *Alma mater, de sententia excommunicationis in sexto*. Ex his videre est paulatim interdicto nihil ferme praeter interdicti nomen esse relictum, quod argumento est, eos ipsos, quibus utilia maxime sunt interdicta eorum molestiam et periculum agnovisse. Quid quod saepe saepius interdicta ab ecclesiis spreta atque contempta sunt. Quis enim ignoret, quam nihil fecerit ecclesia Gallicana interdicta in regnum Franciae lata, tum a Bonifacio tempore Philippi Pulchri, tum a Julio tempore Ludovici XII. tum etiam alias ab aliis pontificibus? Quis nesciat rempublicam Venetam interdictum Pauli V. ita irritum iudicasse, ut ab eo ne quidem post pacem initam absolvi se passa fuerit. Quin etiam unius tantum ecclesiae aut provinciae interdicta apud nos fuere prohibita: sic cum anno 1488. Innocentius VIII. Brugenses, Candaveses et Yprenses interdicto subijcere tentasset, ab ejus sententia advocatus regius provocavit eo instrumento, quod habes inter probationes libertatum ecclesiae Gallicanae, et senatus Parisiensis interdictum irritum esse pronuntiavit teste Chophino. Itemque cum Paulus II. ecclesiam Nivernensem interdicto subiecisset, senatus Parisiensis sanxit officium divinum nulla interdicti ratione habita publice celebrandum.

Ex his abunde, ut patet, demonstratum habeo interdictum ecclesiasticum, quod in regnum, provinciam, civitatem, aut parochiam ob regis aut alterius peccatum fertur, rem esse novam et odiosam, qua valde periculosum est tui, ne dicam fere semper injustum et iniquum: repugnare etenim aquirati videtur innocentes cum noxiis involvi, et ob unius peccatum universam societatem puniri; praesertim cum reges et principes, propter quorum peccata ecclesiae interdicto subijci solent, non

sint praecipua societatis ecclesiasticae prout, ecclesiastica est, membra. Quod tamen ita intelligi volo, ut non omnem interdictorum usum damnem, sed ut eo non nisi caute ac raro utendum esse doceam.

Demum illud quaeritur, an non etiam in mortuos ferri possit excommunicatio? Cui quaestioni satisfacere haud ita arduum est ac multis visum: nam vel intelligitur de propria et vera excommunicacione, hoc est, separatione e fidelium conventu; et hoc sensu certum est mortuos excommunicari non posse, quia amplius inter nos non versantur. Secundo intelligi potest de testificatione detestationis in mortuos, ob ea quae viventes prave senserunt aut fecerunt, et hoc sensu dubium nullum est, quin anathema possit in mortuos ferri, hoc est quin possimus eis dira imprecari eorumque memoriam derestari, aut e contra bona et fausta illis optare, et memoriam ipsorum honore et veneratione prosequi, atque ita eos vel in communionem vel extra communionem habere. Sed haec excommunicatio non fecus ac communicatio analogica tantum est et impropria, non autem vera et propria. Nihilominus tamen illa dabatur vel auferebatur olim mortuis, nomen eorum apponendo vel detrahendo in dyptichis seu tabulis ecclesiasticis, quae recitabantur in officio publico. Hinc ubi restituta est ab orientis praesulibus Chrystostomo communio, nomen ejus, quod e dyptichis fuerat erasum, in iis restitutum est in signum communionis. Caeterum olim quaesitum est, utrum hominibus in communionem ecclesiae mortuis posset anathema dici, si constitisset eos quid prave sensisse aut fecisse, ac vicissim utrum poenitentibus in poenitentiae decursu sine pace defunctis dari posset communicatio: qua in re varia fuerunt judicia; nam ecclesia Romana de mortuis iudicium ferri non posse asseruit, ut testis est B. Leo epist. 9. ad Theodorum Foro-Juliensem: *Quod manens, inquit, in corpore poenitens non receperit, consequi exiit carne non poterit, nec necesse est, nos eorum, qui sic obierint, merita actusque discutere, cum dominus Deus noster cujus iudicia nequeunt comprehendere, quod sacerdotale ministerium implere non potuit, suae iustitiae reservavit.* Et epistola sequenti: *Nos autem, quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non possumus.* Gelas. in epist. ad episcopos Dardaniae. Caeterum, inquit, *jam de eo qui divino iudicio constitutus nobis fas aliud decernere non est, praeter, id in quo eum dies supremus invenit.* Eadem fere habet in concilio Romano pro Miseni episcopi causa celebrato. *Quia, inquit, cum dictum sit, quaecunque ligaveritis super terram; quos ergo non esse jam constat super terram, non humano sed suo iudicio reservavit; nec audet ecclesia sibi vindicare, quod ipsis beatis apostolis conspiciat non fuisse concessum, quin alia est causa superstitum, alia defunctorum.*

Ex his testimoniis Vigilius in constituto probat praedecessorum suorum decretis innotescere, sacerdotum in pace ecclesiastica defunctorum, illaefas esse debere personas nec anathemati subjiciendas, et ideo tribus capitulis subscribere recusat.

At

At contraria fuit ecclesiae Africanae disciplina, ut ostendit Sextilianus episcopus Afer in conc. 5. generali collat. 5. t. 5. conc. col. 480. tum ex canone concilii Africani, in quo statutum erat *de episcopis defunctis, qui haereticis suas facultates reliquerint, ut post mortem anathemati subjicerentur*, tum etiam ex pluribus Augustini testimoniis, in quibus ille ait se Caeciliano et caeteris antecessoribus suis anathema dicturum, si ostendi potuissent criminum rei. Idem orientales probare conati sunt, sed non tam aperte fecerunt; nam vix unum et alterum exemplum proferre potuerunt anathematis in mortuos lati, et quidem a privatis, ut a Rambula et Cyrillo non a synodo, poterant tamen uti Chrysofolomi et Flaviani exemplis, quae perperam Vigilus adducebat. Nam licet illi in communionem ecclesiae Romanae mortui forent, erant tamen mortui extra communionem orientalium, et nihilominus eis post mortem ab ipsis orientalibus reddita communicatio, nomenque eorum dyphicis adpositum. Et paulo ante Origenes a Menna damnatus fuerat diu post mortem. Poterant item canones aliquot synodorum proferre, quibus jubetur, ut iis, qui poenitentiae tempore excedunt, communicatio detur, commendando scilicet eorum memoriam, et accipiendo oblationes pro illis factas, hoc statuitur c. 79. concilii Carthaginensis quarti, *poenitentes qui attente leges poenitentiae exsequantur, si casu in itinere vel in mari mortui fuerint, ut eis subveniri non possit, memoria eorum orationibus et oblationibus commendetur*. Item arelat. 2. c. 12. *De his, qui in poenitentia positi vita excefferunt, placuit nullum communionem vacuum debere dimitti, sed pro eo quod honoravit poenitentiam, oblatio illius suscipiatur*. Idem statuitur in concilio Valensi primo c. 2. Antisiodorensi c. 7. Epaonenfi ultimo. 2. Tolet. c. 12. 2. Aurel. c. 14. Quod si communicatio restitui potest quodammodo mortuis per acceptionem oblationum pro illis factarum, necnon per sacrificiorum ac precum celebrationem; cur non poterit item mortuis communicatio data auferri analogice scilicet, quod est eradere nomen ejus e dyphicis, sacrificia et preces pro eo non amplius offerre, et anathema illi palam ac privatim denuntiare ad memoriae ejus ignominiam. Hinc post synodum quintam saepe mortuis anathema dictum, ac vice versa poenitentibus etiam in ecclesia Romana communicatio post mortem reddita. Nam in concilio sexto oecumenico anathema mortuis est dictum, et quinti concilii decreta primum in multis occidentis locis rejecta, paulo post ubique sunt recepta, satagentibus praesertim Romanis pontificibus.

Quin etiam eo res rediit, ut absolutio mortuis certa verborum formula tribueretur, ut de Latinis colligitur ex Innocentio tertio in caput *extra de sententia excommunicationis* et ex antiquis sacramentariis. De Graecis vero ex illorum euchologiis, ubi orationes habentur ad veniam eis concedendam, creditumque vulgo a nonnullis per istam absolutionem mortuos ab aliquibus poenis liberari, ut intelligere est ex dialogis Gregorii nomine inscriptis, ubi nonnulla absolutionum istarum extant exempla dialogi 2. cap. 23. et dialogi 4. c. 55. Quibus simile est illud, quod refert Joannes diaconus in ejus vita, lib. 1. cap. 45. Sed isthaec persuasio vana omnino est, nec istae absolutiones aut excommunicationes animae defuncti prodesse aut

nocere possunt, sed ejus tantum memoriae, ut constabit ex dicendis de effectibus excommunicationis.

CAPUT III.

De effectibus excommunicationis.

Ex dictis, ni fallor, jam intelligitur excommunicationis mortalis, hunc esse effectum primum ac praecipuum, ut aliquis ex albo christianorum expungatur, et synaxi, eucharistia, precibus communibus, ac caeteris officiis, quibus societas et communio christianorum cohaeret, indignus esse pronuntietur: id enim significant verba Christi: *Sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Hoc est, jam non habeatur ut frater et christianus, sed quemadmodum ethnicus et publicanus: Sicut ergo societas civilis servatur cum ethnicis et publicanis, ita per excommunicationem non excluduntur homines a societate civili, nec iis privantur officiis, adjumentis et bonis, quae ipsis tanquam hominibus et civibus jure naturali, gentium et civili debentur. Itaque primus ac praecipuus effectus, imo si stricte ac proprie loqui velimus, unicus excommunicationis effectus est privatio officiorum spiritualium, non eorum, quae jure naturali gentium aut civili debentur, cujusmodi est conjugum habitatio, parentum in liberos, liberorum in parentes, consanguineorum inter se ac regum in subditos, et subditorum in reges officia necessaria. Quod vero spectat ad libera ut amicitiae, mutui convictus, et alia ejusmodi, haec licet non videantur jure divino prohibita esse, ab ipsis tamen apostolorum temporibus in usu fuit haec excommunicatis denegare, constat ex beato Paulo multis in locis, 1. Cor. 15. *Scripsi vobis in epistola, ut non commisceamini fornicariis, non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, etc. Nunc autem scripsi vobis non commisceri: si is qui frater nuncupatur, est fornicator aut immundus, etc. cum ejusmodi nec cibum sumere.* Quibus verbis Paulus prohibet, ne libera officia mutui convictus, quae ipsis ethnicis impendi poterant, fratribus excommunicatis impendantur. Idem probatur ex 2. Thess. 3. *Denuntiamus vobis, ut subtrahatis vos ab omni fratre inambulante inordinate.* In epist. ad Titum. *Haereticum hominem post unam et alteram correptionem evita.* Quod clarius habet Joannes: *Nolite recipere eum in domum, ne ave ei dixeritis; qui enim dicit illi ave, communicat ejus operibus malignis.* Certe haec, non consuescere cum aliquo, in domum suam eum minime recipere, ne quidem ave dicere, sunt officia civilia, quae denegantur excommunicatis, sed ut jam dixi libera, quae nec jure naturali, nec jure civili, nec jure gentium necessario debentur. Nam quae necessaria sunt, non ita possunt excommunicatis denegari, imo debent impendi. Sic enim Paulus jubet principibus licet infeli-

delibus obediri, itemque vetat, ne mulier fidelis virum infidelem relinquat; jubet servis fidelibus, ut obediant dominis suis, quia hæc officia sunt necessaria,

Ex his intelligere datur proprium et primum effectum excommunicationis esse exclusionem a jure, quod habet quis in societate fidelium et christianorum, et privationem eorum officiorum, quæ christianis debentur, ut eucharistia, communibus precibus. Secundarium vero effectum et minus proprium quod juris est tantum positivi hunc esse, ut cum excommunicatis familiaritas, convictus et colloquium non inearur, quando nulla necessitas aut utilitas ad id cogit.

Hinc olim longe districtius præceptum, ut arcerentur excommunicati a synaxibus et precibus communibus, quam ut privarentur consortio familiari; unde excommunicatio describitur per priorem effectum, non per posteriorem. Tertull. in apologetico. *Magnum divini judicii præjudicium est, si quis ita deliquerit, ut a communicatione orationis et communis commercii relegatur.* Firmilianus in epist. ad Cyprianum ait Stephanum legatos Afrorum *ne quidem ad colloquium suum admisisse, et adhuc præcepisse, ne quis eos in domum suam reciperet: Ut, inquit, venientibus non solum pax et communio, sed et restum et hospitium negaretur.* Vides in mente Firmiliani proprium effectum excommunicationis non esse denegationem resti et hospitii; quandoquidem utrumque distinguit. Hinc in canonibus antiquis districtius prohibetur, ne quis oret cum excommunicato, aut in ecclesiam eum recipiat, quam ne quis cum iis manducet et colloquatur; prius enim veritum est c. 33. apostolico, concilii Laodicensi, c. 33. Antiochenæ synodi 1. c. 2. Carthaginensis conc. 4. c. 73. In his, inquam, et aliis supra citatis sub poena excommunicationis prohibetur, ne quis oret cum excommunicatis; at vix ac ne vix quidem eandem poenam antiquis canonibus statutam leges in eos, qui cum excommunicatis cibum sumerent; sed recentioribus tantum canonibus, ut concilii Epaonensis c. 15. Antikodorenensis 39. Hinc, ut jam dixi, theologi docent non esse de jure divino vitare excommunicatos, quoad officia civilia, sed tantum rem esse juris humani. Almainus in lib. de potest. eccles. et laica, q. 1. *Tertium, inquit, corollarium, quod sequitur, ait, est quod vitare excommunicatum quantum ad collocationem, et illa quæ sunt mere civilia non videtur esse de jure divino.* Item q. 2. c. 12. *Habetur ex multis testibus et ex practica, quod familiaris excommunicati possunt participare cum eo ad minus in civilibus.* Joannes Driedo de libert. christ. c. 14. *videtur sequi, nos ex constitutione juris divini non prohiberi cum hæreticis edere et bibere, quod manifestum videtur multis sanctorum exemplis, qui communicarunt Juliano imperatori apostatae in cibo et potu, ac etiam in militaribus actibus, ut patet ex doctrina Aug. XI. quaest. 3. c. Julianus etc. imperatores.* Cajetanus in locum evangelii: *sic tibi sicut ethnicus et publicanus. Libenter, inquit, viderem servari hanc definitam a Jesu Christo sententiam et poenam non audientium ecclesiam, quod scilicet sufficeret eos haberi ut ethnicos, hoc est ut ipsi quidem ex vi excommunicationis haberentur ut ethnici et publicani et non includerentur innocentes, loquentes et comedentes cum eis, quia nullum peccatum incurrunt loquentes et comedentes cum*

ethnicis. Sylvester in summa verbo obedientia: *Si, inquit, ex obedientia praesumitur status ecclesiae perturbandus vehementer, vel aliquod malum aut scandalum futurum, etiamsi praecipitur sub poena excommunicationis latae sententiae, non est ei obediendum, quod enim institutum est pro charitate, non debet militare contra charitatem.* Gregorius quidam Sayrus monachus Cassinensis lib. de censuris num. 21. innumeros juris pontificii et theologiae doctores recenset, quorum autoritate et consensu probat consuefcere cum excommunicatis in civilibus ad summum non esse nisi veniale peccatum. *Cum duplex, inquit, sit christianorum et fidelium participatio, una quae christianorum et fidelium participatio, una quae christianorum propria est, quatenus christiani sunt, ut est participatio in divinis, alia quae communis est hominibus, quatenus homines et concives sunt, ut est communicatio in temporalibus et actibus humanis, illam ecclesia directe prohibet, hanc vero indirecte et ex consequenti, qui in illis communicat, non contra praeceptum ecclesiae, sed praeter praeceptum facit, et ideo venialiter tantum peccat.*

Denique licet vulgo dicantur excommunicati privari bonis, hoc versu significatis,

Os, orare, vale, communitio, mensa, negatur.

altero tamen versiculo veluti redditur iis, quod isto aufertur, hoc autem est hujusmodi,

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse.

quo significatur, legem superiorem non habere locum. Primo, inter virum et uxorem, necnon inter parentes, liberos et consanguineos, quod secundo et tertio vocabulo exprimitur. Secundo nihil mali esse, si quis familiariter versetur cum excommunicato, quem nescit esse excommunicatum, aut etiamsi sciat, quando sperat suam familiaritatem illi utilem fore ad resipiscenciam, quod primo et quarto significatur. Demum licere cum excommunicatis loqui, versari, imo et vesci, si necessitas, utilitas aut negotia ita postulent. Haec autem omnia intellige de excommunicatis denuntiatis, in confesso est nullum teneri ab iis recedere, qui excommunicationem tantum latae sententiae incurrunt, non autem denuntiati sunt.

Caeterum longe brevius et melius assignari possunt occasiones, quibus non solum licet, sed et oportet cum excommunicatis in civilibus communicare hoc pacto: Primo quando officium aliquod est debitum: Secundo, cum necessitas aut utilitas exigit, ad has enim rationes caeterae omnes facile reduci possunt.

Primo, quia possumus in civilibus conversari cum ethnicis et publicanis absque ullo peccato; Christus autem non dixit excommunicatum esse durius tractandum quam ethnicum aut publicanum, sed eodem plane loco habendum. Secundo, quia gratia non destruit, sed perficit naturam ac proinde non tollit, quae juris sunt naturalis et mutui inter homines officii, sive necessarii sive liberi; tertio non potest societas aliquem non modo e suo conventu, sed et ex alieno pellere. Ecclesia ergo

non potest expellere hominem e societate civili, sed tantum ex ecclesiastica, ac proinde non potest eum privare officiis debitis ei, ut est membrum societatis civilis, sed tantum ut est membrum societatis ecclesiasticae. Hinc multo minus potest eum poenis temporalibus aut morte afficere, vel afficiendum pronuntiare, sed istud posterius fuisse prosequi alterius instituti est.

Nunc vero ad propositum hoc unum observo, potestatem ecclesiae totam esse spiritualem, nec eam ullum habere dominium in res, actiones et personas civiles, nec posse poenas ullas temporales infligere aut per vim cogere, sed tantum suadere, hortari et docere: ut enim egregie ait Hier. epist. 3. ad Nepot. hoc inter reges et episcopos discrimen est, quod illi *volentibus*, hi *volentibus* imperent. Eoque excellentius est episcoporum imperium, ut notat Chrysostomus homil. 10. in epist. 1. ad Thess. *Quod melius est imperare voluntario quam involuntario, istud enim est imperare natura, nam illic quidem omnia metu et necessitate fiunt, hic autem opus bonum per voluntatem et electionem fit.* Si autem contemnatur episcopus, inquit idem in epist. ad Hebr. homil. ult. et in epist. ad Tit. *Non oportet ultiones ingerere, sed tota ultio est plorare, ingemiscere.* Hinc, ut observat Richerius, octo primis ecclesiae saeculis, cum de autoritate ecclesiastica mentio fiebat, non adhibebantur haec nomina, *jurisdictionis, majestatis, aut tribunalis, sed duntaxat ministerii, cathedrae.* Et quod longe gravius est, quinque primis ecclesiae saeculis nullam leges poenam temporalem ab ecclesia aut conciliis indictam in peccatores aut haereticos, sed tantum excommunicationem et depositionem. Poenitentibus equidem imponebantur nonnunquam poenae aliquae, sed hi illas sponte suscipiebant, et si nolent iis defungi, non ad eas suscipiendas per vim ab ecclesia cogebantur, sed tantum excommunicatione mortali pledebantur: patet ex canonibus conc. Tur. 1. 18. Venetici c. 3. Aurelianensis 1. c. 11. Epaonensis cap. 23. Tolet. 3. can. 11. Barcinonensis 2. cap. 4. Tolet. 6. c. 7. in quibus excommunicationis tantum poena decernitur in eos, qui poenitentiam publicam semel inceptam deferebant; antiquioribus vero temporibus pacis spes hujusmodi hominibus praecludebatur: et post quintum demum saeculum episcopi principum autoritate muniti coeperunt poenas etiam temporales decernere.

At, inquires, si quis excommunicatus ad synaxes accedere voluisset, aut depositus episcopus ecclesiam retinere, quodnam esse poterat ad hujusmodi homines in ordinem redigendos remedium, si nulla erat in ecclesia autoritas et potestas temporalis?

Respondeo, ecclesiae societatem habere, quod naturali et civili jure habent omnes societates, ut possint a suis conventibus arcere eos, quos indignos esse judicant. Sic unusquisque jure naturali et civili potest quosdam a suis arcere conventibus vel id istis denunciando, vel etiam praecludendo fores. Sed si vim apertam isti moliantur, tunc recurrendum est ad magistratus et judices saeculares, a quibus est petenda assertio libertatis et jurium istius societatis, quae si non obtineatur, tum vel socie-

tas conventus suos amplius agere non debet, vel pro bono pacis hunc tolerare, qui per vim in eam irruens autoritate saeculari adjuvatur. Hoc posito dicendum est societatem fidelium et christianorum jus habuisse, quod habent caeterae omnes excludendi a suo consortio, et synaxi eos, quos indignos esse judicarent, idque ex jure naturali et civili: quod si vim illi inferrent, tunc necesse erat ecclesiae, civilis autoritatis auxilium implorare et a iudicibus saecularibus petere assertionem jurium suorum, quam si non obtineret, haud dubium est, quin potuerit a conventibus abstinere vel eos clanculum agere nisi melius esse existimaret ejectos propter bonum pacis tolerare. Idem dicendum de episcopo aut presbytero deposito. Caeterum imploratio auxilii seu, ut loquuntur, brachii saecularis ad executionem canonum est antiquissima. Sic enim adversus Paulum Samosatenum, qui domo episcopali et ecclesia cedere volebat, imperatoris ethnici Aureliani auxilium est imploratum, et deinde saepe saepius christianorum principum autoritas adhibita est ad executionem canonum procurandam: idque ut fieret, canonibus sancitum est, ut concilii Antiocheni can. 5. his verbis: *Si autem presbyter vel diaconus perseverat perturbare et ecclesiam dei evertere, per externam potentiam ut seditionis autor castigetur.* Idem in posterioribus conciliis legere est, ut Vermeiensis cap. 9. Tur. 3. cap. 41. et aliis, quin etiam in Milevitano cap. 17. decernitur legem imperialem petendam, ut peccatores ad poenitentiam redigantur.

Quaeres, utrum excommunicatio alicujus episcopi, presbyteri, aut inferioris clerici semper inferat depositionem, ac vicissim utrum alicujus depositio semper inferat excommunicationem?

Respondeo, excommunicationem ex dictis duplicem posse distingui, eam scilicet, quae fit a superiori, puta ab episcopo proprio vel a synodo, et eam quae fit ab iis, qui nullum jus in se invicem habent, quae denegatio est mutuae communionis. Prior excommunicatio fere semper importat depositionem, nam qui ecclesiae communionem indignus est, dignus esse multo minus potest ecclesiae communionem; ac proinde cum declaratur quis indignus ecclesiae communionem ab eo, qui potestatem habet ejus deponendi, tunc deponi debet. Cum vero ab eo, qui potestatem non habet ejus deponendi judicatur indignus ecclesiae communionem, deponi non potest, sed tantum depositionem dignus judicari, quae debet fieri a legitimo et ordinario ejus iudice, si omnes ecclesiae privatum aliquem sua communionem indignum esse decernant.

At vero non semper necesse est, ut qui depositionem dignus judicatur, indignus etiam judicetur ecclesiae communionem. Imo clericus peccans satis punitus videtur per depositionem, nec iniquum est, ut ei communicatio laica non denegetur, quod olim factum fuisse nemo nescit. Potest etiam clericus a ministeriis ecclesiasticis per aliquod tempus arceri atque id dicitur suspensio, potest item aliqua debilitate corporis vel animae reddi minus aptus ad ministeria sua, et hoc dicitur irregularitas, sed

fed quae ifta fpectant ex antiquitate repeti vix poffunt et ab novis canoniftis ad fa-
turam tractata funt, nunc ad alia pergamus.

Diximus huc ufque de effectibus externis excommunicationis, nunc exami-
nandum eft, utrum poffit habere aliquem effectum internum in eos, qui non funt per
peccatum ligati, nullum etenim dubium eft, quin excommunicatio peccatores etiam
coram Deo magis noxios efficiat, cum ad inftar Pharaonis ifta plaga percuffi in pec-
catis fuis indurantur, at quaeri poteft utrum per excommunicationem aliquis inno-
cens et per peccatum non ligatus interius ligetur coram Deo ficut coram hominibus
exterius ligatur. Jam vero, fi quis rem bona fide perpendat nullo negotio intelligit
concupi non poffe, quomodo ecclefia interius liget hominem, qui per peccatum non
eft ligatus. Deinde fi quis ad ea, quae diximus, attendat, cognofcet ecclefiam olim ex-
communicando fideles hoc praecipue intendiffe, ut eos ab ecclefiae hujus vifibilis con-
fortio ejiceret: *Quod*, ut inquit Tertullianus, *summum futuri judicii praepredicium*
eft, non certiffimum damnationis argumentum, quia fcilicet humanum omne judi-
cium in factis errori obnoxium eft.

Demum fancti patres aperte declarant neminem coram Deo per ecclefiam li-
gari poffe, qui non fit ligatus per peccatum, eosque qui ab ecclefiae hujus vifibilis
communione fine ulla eorum culpa fecernuntur, non propterea ligatos effe coram
Deo aut damnationi obnoxios. Origenes in caput 16. Matth. 1. edit. Huet. p. 179.
Igitur, inquit, *adverfus eum, qui injufte judicat et non juxta verbum Dei ligat fu-*
per terram neque ex illius fententia folvit fuper terram, portae inferi praevalen-
bunt, adverfus quem autem portae inferi non praevalent, is jufte judicat, idcirco
claves habet regni coelorum aperiens iis, qui foluti funt fuper terram, ut et in coelis
ligati ac condemnati funt, quoniam autem, qui epifcopatus locum vindicant dictum hoc
ufurpant ficut Petrus et acceptis a fervatore clavibus regni coelorum docent ea, quae
a fe ligata funt, hoc eft condemnata ligata effe in coelis pronuntiandum eft recte il-
los dicere, fi factum etiam habuerint propter, quod Petro huic dictum eft: tu es Pe-
trus et fuper hanc petram aedificabo ecclefiam meam, et fi tales funt, ut fuper illos
aedificetur ecclefia a Chrifto et ad illos jure referri poffit. Portae autem inferni
praevalere non debent adverfus eum, qui ligare vult et folvere, quod fi funibus pec-
catorum fuorum confringitur, fruftra ligat ac folvit eum autem qui fu-
nes peccatorum non habet nec peccato funiculo longo et vinculo jugi non alligatur,
ne Deus quidem liget, ita nec quisquis Petrus fuerit. Si quis autem, qui Petrus
non fuerit, nec ea habuerit, quae hic dicta funt, ficut Petrus ligaturum fe credit fu-
per terram, ita ut, quae ligata fuerint, funt ligata in coelis, et foluturum fe fuper ter-
ram, ita ut, quae foluta fuerint, funt foluta in coelis, fuperbus ille eft nefciens fcriptu-
rarum fenfum. Haftenus Origenes, qui duo diferte docet, quorum unum eft, epif-
copos, qui ipfi ligati ligare praefumunt, effe fuperbos et impudentes. Alterum
neminem ligari poffe interius five ab ecclefia five a Deo; qui peccato fuo ligatus
minime fit.

Sanctus Hieronymus eadem ferme habet in eundem locum Marthaei: *Illum, inquit, locum episcopi et presbyteri non intelligentes aliquid sibi de Pharisaeorum assumunt supercilio, ut vel damnent innocentes vel solvere se noxios arbitrentur, cum apud Deum non sententia sacerdotis, sed reorum vita quaeratur. Legimus in leuitico de leprosis, ubi iubentur, ut ostendant se sacerdotibus. Et si lepram habuerint tunc a sacerdote immundi fiant, non quod sacerdotes leprosos faciant et immundos: sed quod habeant notitiam leprosi, et possint discernere, qui mundus quive immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos mundum vel immundum facit: ita hic alligat vel solvit episcopus et presbyter, non eos, qui sunt insontes vel noxii, sed pro officio cum peccatorum audierit varietates, scit, qui ligandus sit quive solvendus.*

Augustinus c. 6. libri de vera religione notat saepe homines ab ecclesia injuste sine spe redivit expulso, a Deo qui novit interiora cordis coronari. *Saepe etiam, inquit, finit divina providentia per nonnullas nimium turbulentas carnalium hominum seditiones expelli de congregatione christiana etiam bonos viros. Quam contumeliam vel injuriam suam cum patientissime pro ecclesiae pace tulerint, neque ullas novitates vel schismatis vel haeresis moliti fuerint, docebunt homines, quam vero affectu et quanta sinceritate charitatis Deo serviendum sit. Talium ergo virorum propositum est, aut sedatis remeare turbinibus, aut si id non sinantur vel eadem tempestate perseverante, vel ne suo reditu talis aut saevior oriatur. Tenent voluntatem consulendi etiam eis ipsis, quorum motibus perturbationibusque cesserunt; sine ulla conventiculorum segregatione usque ad mortem et testimonio juvantes eam fidem, quam in ecclesia catholica praedicari sciunt. Hos coronat in occulto pater in occulto videns. Rarum hoc videtur genus, sed tamen exempla non desunt, imo plura sunt quam credi potest. Et lib. i. de bapt. cap. 17. Spirituales autem sive ad hoc ipsum pio studio proficientes, non eunt foras, quia vel cum aliqua perversitate vel necessitate hominum, videntur expelli, ibi magis probantur, quam si intus permaneant, cum adversus ecclesiam nullatenus eriguntur, sed in solida unitatis petra fortissimo charitatis robore radicantur. Itaque ex mente S. Augustini homines ita ab ecclesia excommunicati et ejeti, ut nullam spem habere possint, non propterea coram Deo sunt ligati aut damnatiq; obnoxii. Imo si hanc separationem humiliter et patienter ferant, a Deo propterea coronabuntur. Ergo ex ejusdem mente excommunicatio etiam si summa sit, non potest innocuum intus ligare.*

Gregorius magnus homil. 26. in evangelia Hieronymi et Augustini vestigia relegit: *Causae ergo, inquit, pensandae sunt, et tunc ligandi atque solvendi potestas exercenda . . . tunc enim vera est absolutio praesidentis quando aeterni sequitur arbitrium judicis.* S. Nico in epist., cujus fragmentum extat in bibliotheca sanctorum patrum t. 3. col. 149. dicit excommunicationes injustas non ligare excommunicatos coram Deo, sed in eos, qui ipsas tulerunt recidere.

Denique communis hæc est sententia theologorum et canonistarum, ut Hugonis a Sancto Victore, Alensis p. 4. q. 22. a. 1. in resol. Innocent. III. de excommunication. c. 28. Gratiani §. 24. q. 3. C. si quis. Gersonis, Bielii lect. 20. in can. missæ, et aliorum fere omnium. Nemo enim affirmat excommunicationem clave, ut loquantur, errante latam, aliquid in animam excommunicati operari, eumque damnationi obnoxium reddere.

Adversus hæc duo tantum objici cum aliqua verisimilitudine possunt. Primum est communem hanc esse ac solemnem sanctorum patrum doctrinam, extra ecclesiam nullam esse salutem ac proinde eos, qui sunt ab universa ecclesia excommunicati, non posse salutem consequi et interius esse ligatos. Alterum est sacerdotis sententiam licet injustam esse timendam, ut testes sunt S. Leo epist. 93. et Gregorius homil. 26. in evangelia, non esset autem timenda, nisi ligaret conscientiam.

Respondeo ad primum patres illud axioma non intellexisse de iis, qui inviti extra illam existunt, habentes, ut inquit Augustinus, animum redeundi, cum id facere licebit, sed de illis, qui ultro extra illam manent. Ad secundum dico timendam esse pastoris sententiam etiam injustam, non quod liget interius conscientiam; sed quia per eam privatur homo sacramentis, precibus et aliis officiis, quibus christianum defungi par est, atque hinc, ut inquit S. Leo loco citato: *anima ejus veluti fauciatâ et inermis quodammodo exutaque omni munimine diabolicis incurfibus, ut facile capiatur, objecta est.* Deinde timenda est coram hominibus non coram Deo; timenda est, quia per eam ab ecclesie visibilis communionem removemur, non autem eo quod a sanctitate propterea excedamus.

Atque hæc de excommunicatione quod ad præsens institutum dicta sufficiant.

DE
ANTIQUA ECCLESIAE
DISCIPLINA
DISSERTATIONES HISTORICAE.

DISSERTATIO IV.

De primatu Romani pontificis.

PRAELOQVIUM.

Vetus est et celebris de primatu Romani pontificis quaestio, de qua innumeri fere scripserunt; sed quosdam adulatione, alios odium ad scribendum impulit, ita ut vix ullum invenias, qui solius veritatis defendendae studio et ab omni affectu vacuus ad hanc quaestionem tractandam accesserit. Percurre omnium ferme, qui huc usque ea de re scripserunt, lucubrationes, aut foeda assentatione, aut acerbis convitiis teatent: inde consilium mihi sine ira et studio de primatu Romani pontificis disserere, et quaestionem hanc non in disputantis, sed potius in quaerentis modum tractare. Porro duplex hic quaestio sub una comprehenditur, quarum prima est de primatu sancti Petri inter apostolos; secunda de primatu ecclesiae Romanae inter ecclesias caeteras, et consequenter de praerogativis episcopi hujus urbis inter caeteros.

CA-

CAPUT I.

De primatu B. Petri inter apostolos.

§. I.

Utrum et quomodo primatus sancti Petri possit ex scripturis demonstrari.

Ad demonstrandum Petri inter apostolos primatum, Bellarminus et alii solennia quaedam adducunt scripturae testimonia; ac imprimis urgent illud Matth. 16. *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam.* Item illud: *Tibi dabo claves regni coelorum.* Joan. ult. Singula nos expendemus, ac deinde quaeremus, num alio pacto possit ex scriptura Petri primatus asseri.

Primus locus: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam*, ab interpretibus et sanctis patribus varie exponitur; sunt enim non pauci, qui per Petrum hic intelligunt fidem et confessionem Petri: ita Hilarius lib. 6. de Trinit. *Super hanc igitur confessionis petram ecclesiae aedificatio est.* Greg. Nyss. in opere de adventu domini: *petra vero fidei tanquam fundamentum, ut ipse dominus ait ad principem apostolorum: tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam: super confessione videlicet Christi, quia dixerat: tu es Christus filius Dei viventis.* Ambros. lib. 6. in Luc. et in cap. 11. Ep. ad Ephes. *super istam petram aedificabo ecclesiam meam; hoc est, in catholicae fidei confessione statuam fideles ad vitam.* Idem de Incarnat. c. 5. non enim de carne Petri, sed de fide dictum est; *quia portae mortis ei non praevallebunt, sed confessio vincit infernum,* Chrysost. hom. 55. *super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, id est, fidem, supple super, et confessionem.* Idem habet ibid. homil. 83. et cap. 9. Epist. ad Galatas, et in serm. de poenit. *Tu es Petrus, et super hanc petram: non dixit super Petrum, non enim super hominem, sed super fidem fundata est ecclesia.* Hunc sensum fuse explicat Augustinus tractatu 123. in Joannem: *non enim, inquit, a Petro petra, sed Petrus a petra: ideo quippe ait dominus, super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, quia dixerat Petrus: tu es filius Dei vivi. Super hanc ergo, inquit, petram, quam confessus est, aedificabo ecclesiam meam. Petra enim erat Christus, etc.* et sermone 13. de verbis domini: *tu es ergo, inquit, Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam; super hanc petram, quam confessus es, super hanc petram, quam cognovisti, dicens, tu es Christus filius Dei vivi, aedificabo ecclesiam meam, id est, super meipsum filium Dei vivi, super me aedificabo te, non super te me.* Acacius Melitenes in Homil. in Conc. Ephes. c. 7. p. 3. eundem sequitur. *Haec fides, inquit, nostra super hoc fundamentum ecclesia aedificata est.* Adstipulatur Cyrillus Alex. lib. 4. de Trinit. *petram, inquit, opinor, nihil aliud quam inconcussam et firmissimam fidem vocans.* Idem habet tom. 14. in Ef. orat. 11.

Item Juvenalis Hierosol. in litteris synodicis. *Super hanc petram et super hanc confessionem roborata est ecclesia Dei.* Theodorit. Ep. 146. et 77. *confessionem Petri fundamentum et basim offerit.* Ita etiam exponunt hunc locum anonymus scriptor in Catena Nicerae: *Petram, inquit, confessionem vocavit.* Gregor. Mag. Ep. lib. 3. Ep. 33. Felix 3. Ep. 5. ad Zenonem. Iudorus Hisp. lib. 7. orig. Beda homil. de sancto Petro, et homil. 3. in Dominic. Palmarum Druthmarum in exp. Matt. c. 35. Hinem. opuscul. 33. c. 5. et 45. Rupert. lib. 3. in Matt. Tostatus in hunc locum, et alii.

Ab ista expositione non multum abluunt ii, qui Petrum interpretantur Christum, quem Petrus erat confessus. Ita Hier. in cap. 7. Matt. ac praecipue Aug. qui in lib. retractat. cap. 21. hanc expositionem cum altera componit, et neutram alteri praefert in lib. contra Ep. Donati. *Dixi in quodam loco de apostolo Petro, quod in illo tanquam in petra fundata sit ecclesia, quo sensu etiam cantatur in ore multorum in versibus beatissimi Ambrosii; ubi de Gallo Gallinaceo ait: Hoc ipsa petra ecclesiae canente culpam diluit, sed scio me postea saepissime sic exposuisse, quod a domino dictum est. Tu es Petrus, etc. ut super hanc intelligatur quam confessus est Petrus dicens. Tu es Petrus filius Dei vivi, ac si Petrus ab hac petra appellatus personam ecclesiae figuraret. . . harum autem duarum sententiarum, quae sit probabilior, eligat lector.* Vide eundem tract. 124. in Joannem, et serm. 13. de verbis domini. Huic adjungendus Theodorit. in cap. 3. Ep. 1. ad Corint. Beda in c. 16. Matt. Magister in cap. 2. Ep. ad Ephes. et alios, quos videre poteris apud Launoium Ep. part. 5. Ep. ad Voellum.

Tertia expositio est nomine petrae ipsum Petrum intelligi. Tertull. in lib. de praescript. haereticorum. *Latuit, inquit, aliquid Petrum aedificandae ecclesiae petram dictum.* Et in lib. de Monogam. c. 7. Origenes homil. 5. in Exodum: unde magno illi ecclesiae fundamento, et petrae solidissimae, super quam Christus fundavit ecclesiam, dicatur a domino *modicae fidei, et quare dubitasti?* Et apud Euseb. lib. 6. hist. c. 19. *Petrus super quem Christi ecclesia.* Cypr. Ep. ad Jub. *Petro super quem dominus aedificavit ecclesiam. Ecclesia, quae una est super Petrum.* Item lib. de unit. Eccles. et Firmil. Ep. ad ipsum Hil. Cau. 16. in Matt. *in nuncupatione novi nominis felix ecclesiae fundamentum.* Et in Psal. 131. *Cui Petro superius claves regni coelorum dederat, super quem aedificaturus erat ecclesiam.* Hier. Ep. 57. ad Damasum: *Beatitudini tuae, id est, cathedrae Petri in communi consocior, super illam petram aedificatam ecclesiam scio.* Et in Ep. ad Marcellam: *si igitur apostolus Petrus super quem dominus fundavit ecclesiam,* August. in lib. de retract. supra, eandem expositionem tradit. Item Cyrillus lib. 2. in Joann. Leo Ep. 75. Maximus Taurinensis in hom. de Petro et Paulo, Theophylactus et alii.

Denique non hoc tantum de Petro, sed et de aliis apostolis dictum esse affirmant plerique. Origenes tract. 1. super cap. 16. Matt. *Tu es Petrus. Petra enim est,* inquit, *quilibet Christi discipulus, et super talem petram construitur omnis ecclesiastica doctrina. . . . Quod si super illum unum Petrum tantum existimas aedi-*

aedificari totam ecclesiam, quid dicturus es de Joanne filio tonitrui, et apostolorum unoquoque? Cyp. Ep. 27. de omnibus episcopis id dictum esse ait. Hier. lib. 3. contra Jovin. At dicis supra Petrum fundatur ecclesia, licet id ipsum in alio loco super omnes apostolos fiat. . . . *tamen propterea inter omnes unus eligitur, ut capite constituto schismatis tollatur occasio* Et in Psal. 86. cunctos apostolos ecclesiae fundamenta esse dicit. Basil. in cap. 1. Et ait *ecclesiam aedificatam in apostolis, quorum unus erat Petrus.* Aug. in Psal. 86. apostolos omnes fundamenta ecclesiae appellat: et Epist. 165. ait hunc Petrum dictum fuisse, eo quod gereret totius ecclesiae personam. Theodoret. in Psal. 86. fundamenta vocat apostolos. Deinde Paschasius Ratbertus lib. 4. in Matt. *non super unum Petrum, verum super omnes apostolos, apostolorumque successores ecclesia Dei aedificatur:* unde David: *Fundamenta ejus in montibus sanctis.*

His de loci hujus expositione praemissis, inquirendum, quo pacto et qualis inde Petri primatus possit colligi. Ex prima et secunda expositione nulla fere Petri supra caeteros apostolos praerogativa colligitur; nam ex iis minime sequitur, Petrum esse fundamentum ecclesiae, imo id vel Christo, vel confessioni et fidei quam emiserat Petrus adaptatur. In tertia expositione Petrum fateri oportet esse fundamentum ecclesiae; sed inde non videtur sequi eum apostolis omnibus superiorem fuisse, cum ex quarta expositione constet, idem de apostolis omnibus dictum. Et certe ratio fundamenti hic consistit in promulgatione evangelii et ecclesiarum administratione; sed haec non secus apostolis caeteris ac Petro data sunt, et illi non secus ac Petrus hoc sensu dicuntur fundamentum ecclesiae. Ephes. 2. *aedificati supra fundamentum apostolorum et prophetarum.* Et Apocalypf. c. 21. *Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina, duodecim apostolorum agni.* Nec aliud probant allata a Bellarmino testimonia. Chrysostomus homil. 55. in Matt. Petrum futurum esse dicit eo sensu fundamentum, quod ecclesiae pastor futurus sit et evangelii praedicator: cum vero idem ait Petrum praepositum esse universo terrarum orbi, sensus non est, quod omnibus omnino ecclesiis sit praepositus, sed quod non uni populo, ut Jeremias, sed omni genti evangelium esset annuntiaturus. *Jeremiam quidem uni genti pater, Petrum autem universo terrarum orbi Christus praeposuit.* Similiter autor sermonis 47. apud Ambros. non alia ratione Petrum ait esse saxum immobile, quod totius operis christianismi compagem molemq; contineat, nisi quia *primus nationibus fidei fundamenta proposuerit.* Gregorius denique, qui tertius est a Bellarmino testis allatus, ait Ep. 32. lib. 4. *Petro totius ecclesiae curam esse commissam, sed idem de se Paulus ait, sibi sollicitudinem omnium ecclesiarum incumbere.* Itaque posito quod haec verba, *et super hanc petram,* a Christo de persona Petri dicta sint, ut ego probabilis esse arbitror, nihil aliud his sibi vult Christus, quam Petrum ad aedificationem ecclesiae, hoc est, fidelium conversionem et ecclesiarum administrationem plurimum laboraturum. Ad summum igitur inde deduci potest, cum primum ac praecipuum fore inter eos, qui

evangelium erant annuntiaturi: at inde colligi minime potest cum Bellarmino, *Petro totius ecclesiae regimen esse commissum, praesertim circa fidem.*

Atque id abunde confirmatur ex sequentibus Christi verbis, quibus exponit id quod dixerat, *aedificabo ecclesiam meam. Tibi, inquit, dabo claves regni caelorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis.* Hanc enim potestatem clavium, quam Christus hic Petro promittit, iisdem deinde verbis omnibus omnino apostolis promittit, Matt. 18. et deinceps cunctis largitur, Matt. 23. et Joan. 20. Illi igitur oppido falluntur, qui soli Petro datas claves esse aurumant. At non ita antiqui, qui unanimi consensu tradunt claves istas in persona Petri toti ecclesiae datas. Tertull. in Scorpiaco. *Memento claves ejus hic dominum Petro et per eum ecclesiae reliquisse.* Cyprianus in lib. de unitate ecclesiae ait, Christum unum Petrum allocutum esse, ut commendaret unitatem. *Hoc erant utique, inquit, caeteri apostoli, quod fuit Petrus pari consortio praediti honoris et potestatis, sed exordium ab unitate proficiscitur.* Exordium dicit promissum: *dabo tibi claves, etc.* quod deinde cunctis simul dedit. *Loquitur inquit idem ibid. Dominus ad Petrum. Ego tibi dico, inquit, quia tu es Petrus, etc. Super illum unum aedificat ecclesiam, quamvis apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, et dicat: sicut misit me vivens pater, et ego mitto vos: si hujus remiseritis peccata, etc. Tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua autoritate disposuit.* Haec verba commentario non indigent; uni Petro promissas esse claves ait, ut unitas commendaretur, cunctis autem revera datas esse. Eodem sensu Hieronymus cap. 14. lib. 1. adversus Jovin. *At dicis, inquit, super petram fundatur ecclesia, licet idipsum alio in loco super omnes apostolos fiat, et cuncti claves regni caelorum accipiant, et ex aequo super illos fortitudo ecclesiae solidetur, tamen propterea inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto schismatis tollatur occasio.* Quibus simile est illud Optati lib. 7. *Et claves regni caelorum communicandas caeteris (id est, quas Christus commendaturus erat caeteris) solus accepit. An vero soli Petro dantur claves regni caelorum, nec alius quisquam eas accepturus? quod si dictum tibi claves regni caelorum commune est, cur non simul omnia, et quae dicta sunt, et quae sequuntur, velut ad Petrum dicta sunt omnium communia?* Gaudentius Brixienensis tract. in die ordinationis suae: *Omnes apostoli Christo surgente in Petro accipiunt, quin imo cum Petro caelestis regni claves ab ipso Domino accipiunt.* Ambros. in Ps. 38. *Quod Petro dicitur, caeteris apostolis dicitur: tibi dabo claves.* Idem centies inculcat Augustinus in lib. de Agone Christiano c. 30. *ecclesiae claves regni caelorum datae sunt, concione 2. in Ps. 30. cujus ecclesiae personam gerebat Petrus.* Enarrat. in Ps. 108. *Agnoscutur Petrus in figura gestasse personam ecclesiae ob primatum, quem in discipulis habuit, tract. 50. in Joannem. Petrus quando claves accepit ecclesiam sanctam significavit et tract. 108. Unus pro omnibus dixit (tu es filius Dei vivi et propter hoc claves cum omnibus tanquam personam gerens ecclesiae accepit: ideo unus pro omnibus, quia*

unitas in omnibus, et in serm. de quatuor quaestionibus. Petrus, inquit, multis locis scripturarum apparet, quod personam gestet ecclesiae maxime in loco, ubi dictum est tibi: dabo claves, etc. Nunquid istas claves Petrus accepit, Joannes et Jacobus non accepit et caeteri apostoli? Tractatu 124. cujus ecclesiae Petrus apostolus. Propter apostolatus sui primatum gerebat figurata generalitate personam: idem passim habet in suis sermonibus. Sed ista retulisse satis est. Sanctus Leo serm. 3. de annivers. Transiit in alios apostolos vis istius potestatis et ad omnes ecclesiae principes hujus decreti constitutio commevit: istis addit serm. 2. de natali apost. Non frustra uni commendatur, quod omnibus intimetur, Petro enim singulariter hoc creditur, quia cunctis ecclesiae rectoribus forma praepositur. Fulgent. Augustini discipulus in lib. de fide ad Petrum cap. 3. Deus, inquit, in persona beati Petri ecclesiae ligandi ac solvendi tribuit potestatem. Theophilactus in hunc locum, licet ad Petrum tantum dictum sit illud: Tibi dabo claves, etc. Tamen omnibus apostolis olim datum est, quando dixit, quorum remiseritis, etc. Eucherius in Homil. de natali Petri. Hoc enim quod Petro principaliter dicitur, caeteris quoque apostolis dictum esse intelligi debet. Beda ad haec quodcumque ligaveris; haec potestas sine dubio eunctis datur apostolis, quibus ab eo post resurrectionem generaliter dicitur, accipite spiritum sanctum: ita etiam Rabanus: Lyranus in hunc locum: Hincm. in Epist. 33. ad Hincmarum Laudunensem cap. 20. et alibi: Odo Cluniacensis lib. 4. collat. cap. 19. Petrus Blefensis serm. 44. et alii innumeri, quos referre longius foret. Nunc ex his patrum dictis sequentia colligimus.

Primum est Petro promissas esse eas ipsas claves, quae postea caeteris concessae sunt, ac proinde per claves hic non intelligi, ut vult Bellarminus, summam potestatem in omnem ecclesiam.

Secundum claves istas hic non datas esse Petro, sed promissas.

Tertium, in persona Petri promissas esse ecclesiae et cunctis apostolis, quibus postea datae sunt.

Quartum id singulariter dictum esse Petro tunc, ut unitas commendaretur, tum quia primatum inter apostolos obtinebat, hoc est, primus erat apostolorum.

Itaque ex hoc loco Petrum inter apostolos primum fuisse colligi potest, at eum tunc aliquid accepisse, quod caeteris apostolis datum non sit, inde inferri minime potest.

Unus superest ex locis a Bellarmino prolatis ex Joannis cap. 21. ubi Christus Petrum alloquens haec ait: *Pasce oves meas*, quibus verbis aiunt Petrum institutum esse pastorem et doctorem totius ecclesiae, quasi vero non idem omnes privilegium olim habuerint apostoli, et nunc etiamnum habeant episcopi omnes, qui dicuntur ecclesiae, ac proinde ovium Christi pastores. Sed ambiguitas later in verbo *totius*: nam si collective istud sumatur et definite, ut omnes omnino comprehendat, quasi Petrus pastor fuerit universae omnino ecclesiae, sequetur non alios fuisse proprie pastores quam Petrum, quod falsum: si vero sumatur indefinite, ut sumi solent propositiones hujusmodi particulares, ut sensus sit, si me amas, pasce aliquas oves me-

as, idem fuit munus caeterorum omnium apostolorum, et id ipse Petrus diferte tradit Epist. 1. cap. 5. ubi feniores alloquens ipse confenior: *Pascite*, inquit, *quæ in vobis est, gregem Dei*. Eodem sensu apostoli omnes, imo episcopi et presbyteri semper dicti sunt pastores ovium Christi, quod notius est, quam ut probari debeat. Sed illorum sunt commemoranda testimonia, qui dicunt non soli Petro, sed, et caeteris commissas esse oves per haec verba pascæ oves meas. Ambros. lib. 2. de dignitate sacerdotali cap. 2. *repetitum est ter a Domino, pascæ oves meas: quas oves et quem gregem? tunc beatus suscepit Petrus, sed et nobiscum eas suscepit, et cum eo illas nos suscepimus omnes*: Chrysofomus homilia 79. in Matth. *amas me, Petre, pascæ oves meas, quod non ad sacerdotes solummodo dictum est, verum etiam ad singulos nostrum, quibus vel minimus grex commissus esse videtur*. August. hic pro more suo ait Petrum gessisse personam ecclesiae, et in illius persona cunctis id esse dictum lib. de Agone Christi. cap. 30. cum ei dicitur. *Amas me, pascæ oves*. tract. 47. in Joannem, *non ipso Petro sed in corpore suo, ait Petro amas me, pascæ oves meas*. Basil. in constitutione monastica cap. 22. *Hoc, inquit, a Christo ipso docemur, dum Petrum ecclesiae suae pastorem post se constituit: Petre enim, inquit, amas me plus his: pascæ oves meas, et omnibus praeterea deinceps pastoribus ac magistris eandem tribuit potestatem*. Uno verbo quotidie in missa de omnibus apostolis dicitur, *quos gregi tuo contulisti praeesse vicarios et pastores*. At inquirunt hoc discrimen est inter Petrum et caeteros, quod hi partem tantum ovium, ille omnes oves pascat.

Respondeo, id ex verbis Christi non effici, nam ut observavimus, propositio ista *pascæ oves*, est indefinita et in historia, ut a dialecticis observatur, plerumque particularis est, quemadmodum illa *milites plectentes coronam de spinis*.

Nec refert, quod nonnulli aiunt Petro totius mundi oves esse commissas. S. Leo serm. 3. de Assumpt. Gregor. lib. 4. Epist. 32. Theophilact. in cap. ult. Joannis, et ante hos Chrysof. Homil. 87. in Joannem et 80. ad populum Antiochenum, necnon in sexta adversus Judaeos, cum enim Petrus et reliqui apostoli per totum orbem praedicandi potestatem accepissent, ita ut omnibus et singulis indefinite per universon orbem oves sint commissae, dici possunt totius orbis pastores: sic Chrysofomus Timotheum totius orbis episcopum dicere non veretur, et Paulum saepius, praefertim homil. 2. de Pauli laudibus. Itaque Petro totius orbis oves commissae dici possunt, quia non unius cerri cujusdam regni aut loci oves regendas accepit, sed indefinite totius mundi oves, ad quas ille accederet.

Sunt qui dicant istud, *pascæ oves meas*, de Judaeis intelligi oportere, quae speciales dici possunt Christi, et quorum curam Petrus veluti propriarum et sibi specialiter demandatarum ovium habuit: sed ista interpretatio haud videtur esse verisimilis, quia Christus nomine ovium et ovilis sui, non Judaeos tantum, sed omnes qui sibi credituri erant intelligi, *Habeo, inquit, alias oves, quae non sunt ex hoc*

hoc ovili, eas oportet me adducere et fiet unum ovile et unus pastor, nempe Christus, qui pastor est bonus κατ' ἐξουσίαν.

Itaque ex locis a Bellarmineo allatis non potest colligi primatus Petri, ut ipse colligit, at aliter potest colligi, ut observavimus, quia his in locis, Petrus personam gerit ecclesiae, pro caeteris apostolis loquitur, et ipse a Christo nomine eorum compellatur quasi primus ac praecipuus: nunc aliunde primatum Petri stabiliamus.

In omni hominum collegio debet aliquis ordo servari, et necesse est aliquem primum inter plures esse: haud igitur dubium, quin in collegio apostolico primus aliquis fuerit, sed hunc Petrum fuisse discrete testantur evangelistae, qui cum apostolos enumerant, Petrum non modo semper primo collocant ordine, sed primum fuisse affirmant, Matth. cap. 10. *duodecim apostolorum nomina haec sunt. Primus Simon, qui dicitur Petrus,* apud Marc. evangelii cap. 3. Simon Petrus primus commemoratur, in multis exemplaribus graecis *πρωτος* etiam dicitur, non secus ac apud Matth. Denique Lucas cap. 6. v. 14. electos a Christo apostolos numerans orditur a Petro atque hinc satis luculenter constat, Petrum inter apostolos primum fuisse.

Ut vero probetur Petrum hunc habuisse primatum jure divino, adverrendum est, Petrum habere non potuisse hunc primatum nisi Christo instituyente non autem approbante tantum: unde Lucas de electione ipsius Christi loquens Petrum primum commemorat, quasi primo loco electum, et Christus, ut observavimus, hunc prae omnibus alloquitur et curam ovium peculiariter ipsi commendat: itaque negari non debet, quin ex Christi instituto Petrus fuerit primus: cur autem hanc praerogativam ipsi Christus concesserit, nemo certo definire potest. Sunt qui id ei ob aetatem delatum dicant ut Hieron. lib. 1. contra Jovin. *Aetati,* inquit, *delatum, quia Petrus senior erat:* Cass. lib. 3. de Incarnat. *Primum,* inquit, *hunc docuit respondere, ut idem ordo esset responsonis, qui erat honoris, et ipse antecederet confessione, qui antecedebat aetate:* Chrysof. Homil. 59. in Matth. ait: *Didrachma pro Petro solutum, quod ipse esset primogenitus,* ac proinde Andrea senior quem tamen Epiph. Petro seniore esse arbitratur haeresi 51., sed sine fundamento. Alii primatum Petri repetunt ex eo, quod primus fuerit vocatus. Nam licet Andreas prior accesserit ad Christum, videtur tamen primus Petrus ad munus electus esse, cum dixit ei Christus Luc. 1. *Noli timere, ex hoc enim eris homines capiens:* ita Epiph. haeresi 51. *Occursus Andreae primus contigit; postea rursus quando perfecta nuntiatio facta est, ipse fratrem suum praecessit,* et in Ancorat. *Ipsè dominus constituit Petrum primum apostolorum.* Cypr. item in lib. testim. ad Quirinum ait Petrum primum esse, quem Christus elegit. Hil. in Matth. cap 7. *Petrus primus credit et apostolatus est princeps.* Gregor. Magn. lib. 2. super Ezech. Homil. 18. *et non in memoriam revocat, quod primus in apostolatum vocatus sit,* et Chrysof. hom.

9. de poenit. *Petrum cum dico, Petrum nomino, primum discipulorum, primum vocatum et primum obedientem.*

Denique quod minus ad propositum facit, a nonnullis dicitur primus Petrus esse constitutus ob eximiam in Christum charitatem, ita August. sermone 13. de verbis domini. *Petrus in apostolorum ordine primus, in Christi amore promptissimus.* Cyrillus in Joann. lib. 12. cap. 64. *Praeveniebat, inquit, Petrus alios ardore, namque Christi praecipue fervens et ad faciendum et ad respondendum paratissimus erat:* illius porro amoris in Christum multa extant in scripturis vestigia, quae hic commemorare non est necesse.

Sed nihil interest, qua ratione motus Christus Petrum primum apostolorum constituerit, sufficit illud extra controversiam posuisse Petrum inter apostolos primum locum obrinuisse vivente Christo, idque eo instituentem. Nunc breviter ostendo illum hunc etiam locum post ejus mortem retinuisse; constat id ex actis, ubi cap. 1. commemorantur omnes apostoli, et inter eos primus nominatur Petrus; primus ibi caeteros alloquitur, et quid sit faciendum praescribit: capite secundo primus omnium apostolorum Christum annuntiat, et iterum cap. 3. et 4. comitem habens Joannem, solus tamen orationem habet, et pro se ac pro isto respondet.

Omitto quasdam alias praerogativas, quas fufe digerit Bellarminus, nam ex istis nonnullae sunt gratis confictae, aliae nihil omnino ad primatum Petri pertinent: hoc facile esset demonstrare, sed in his immorari taedet, cum unusquisque illarum levitatem possit vel eas percurrendo statim perspicere.

§. I I.

Petri primatus ex veterum testimoniis adseritur.

Quaestio haec, utrum primum inter apostolos locum Petrus habuerit, historica est, potestque probari tum aequalium tum supparium scriptorum testimonio: de iis, qui ejusdem aetatis sunt jam satis dictum, de posterioribus hic dicendum.

Verum istud quoque est extra omne dubium, veteres omnes existimasse Petrum omnium apostolorum primum fuisse, innumeris id pene illorum testimoniis probari posset, aliqua tantum nos ex iis selegimus.

De Petri primatu nihil apud Justinum, Irenaeum, Clementem, Alexandrinum et alios antiquissimos. Apud Origenem homilia secunda de diversis summus apostolorum vertex appellatur, et in capite sexto epistolae ad Romanos. *Petro, inquit, cum summa rerum de pascendis ovibus traderetur, et super ipsum velut super petram fundaretur ecclesia.* Sed utriusque loci ἀντιγραφον non habemus, et versio Ruffini innumeris ejusmodi additionibus scaterere creditur: at Clementis Origene antiquioris locum refert Euseb. *Post servatoris ascensum Petrum, Jacobum et Joannem, quamvis dominus ipsos caeteris praetulisset, non idcirco de primo honoris gra-*

du inter se contendisse, sed Jacobum cognomine justum Hierosolymorum episcopum elegisse. Vides Petrum, Jacobum et Joannem caeteris apostolis praelatos et ex his primum fuisse Petrum. Citatur ex Cypriano locus in lib. de unit. ecclesiae. *Primatus Petro datur, ut una Christi ecclesia monstratur.* Verum, ut admonet Rigaltius, haec verba sunt adscritia, nec habentur in vetustissimis duobus Mss. et a proposito Cypriani aliera plane sunt, quod et agnovit auctor notarum ad calcem editionis Romanae.

Addit Bellarminus Petrum dici a Cypriano fontem et radicem et caput totius ecclesiae, unde unitas oritur: verum sensum ille Cypriani minime assequutus est, non enim intendit probare unam esse ecclesiam ex eo, quod super unum Petrum sit aedificata, sed ideo in uno Petro aedificatam ecclesiam dicit, ut unitas ecclesiae monstraretur, vide locum supra a nobis allatum ex libro de unitate ecclesiae, ubi mentem suam diserte explicat: negari tamen non potest, quin Cyprianus in Petro primatum agnovit, sed non eum, quem Bellarminus intendit: *Nam nec Petrus, inquit epist. 70., quem primum dominus elegit et super quem aedificavit ecclesiam suam, cum secum Paulus de circumcissione disceptaret, vindicavit sibi aliquid insolenter, aut arroganter assumpsit, ut diceret se primatum tenere et obtemperari a novellis et posteris sibi oportere.* Hoc est, ut inquit Rigaltius, non imperium, non dominatum, non potentatum, sed primum locum.

Eumdem Petro tribuit honorem Petrus Alex. cap. 9. Epist. canonicae: *Petrus, inquit, apostolorum primus saepe comprehensus et custodiae traditus ignominiaque affectus ac postremo Romae crucifixus est.*

Euseb. lib. 2. cap. 14. Petrum vocat fortissimum et inter reliquos apostolos virtutis merito facile principem, sed hic locus est de virtutis non de loci primatu.

Optatus lib. 2. *Negare, inquit, non potes scire te in urbe Roma Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium apostolorum caput Petrus, unde et Cephas adpellatus est, in qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur, ne caeteri apostoli singulas sibi quisque defenderent, ut jam schismaticus et peccator esset, qui contra singularem cathedram aliam convocaret, et lib. 7. potuit itaque Petrus caput apostolorum.*

At si Petrus est caput, certe primum membrum est, ac proinde primatum obtinet, id ex Optato liquet. Sed ejus verbis abutuntur, qui inde concludere volunt cathedram Romanam unicam esse in tota ecclesia: etenim per cathedram intelligit successionem episcoporum ab apostolis decurrentem, non enim inquit lib. 1. Caecilianus exivit a Majorino avo tuo, sed Majorinus a Caeciliano, nec Caecilianus recessit a cathedra Petri vel Cypriani, sed Majorinus, cujus tu cathedram sedes, quae ante ipsum Majorinum originem non habebat: ergo Optatus Cypriani non fecus ac Petri cathedram esse agnoscit, et eos, qui ab illa separantur non minus schismaticos esse, quam eos, qui ab ista, cur ergo cathedrae Romanae successionem adducit, quia hujus notior erat successio: *Videndum est, inquit, qui et ubi prior cathedra sederit. Igitur negare non potes scire te in urbe Roma Petro primo cathedram epi-*

scopalem esse constitutam, etc. Ergo cathedra unica, quae est prima de dotibus, sedit prior Petrus, cui successi Linus, et post enumeratos omnes ad Damasum, qui nosler, inquit, est socius cum quo nobis totus orbis commercio formatarum in una communionis societate concordat. Vestrae cathedrae vos originem reddite.

Probat igitur Optatus ex communione, quam habebant cum Damaso et caeteris episcopis suam esse cathedram, hoc est, se esse inter eos, qui legitimam habebant successionem, unde idem Optatus paulo post aliarum quoque ecclesiarum successionem et communionem addueit. *Ergo, inquit, ex dotibus supradictis cathedra est prima, quam probavimus per Petrum nostram esse.* Dein allegat septem angelos, qui sunt in Asia, ad quorum ecclesias apostolus Joannes scripsit, *cum quibus, inquit, ecclesiis nullum communionis probamur habere consortium*, et postea: *Argue nos Theffalonicensibus, Corinthis, Gallatis, septem ecclesiis, quae sunt in Asia communicasse*, ex quibus constat Optatum non praecise probare se suosque in ecclesia esse, quod adhaerent cathedrae Petri, sed se suosque veram cathedram, hoc est successionem apostolicam reinere, quod communicarent Petri et aliorum apostolorum successoribus.

Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 2. et 7. Petrum apostolorum principem ac supremum adpellat.

Basilius in sermone de iudicio Dei: *Ille, inquit de Petro, beatus, qui caeteris praelatus discipulis fuit.*

Gregorius Nazianzenus orat. de moderat. in disputationibus servanda. *Vides, inquit, quemadmodum ex Christi discipulis, magnis utique omnibus et excelsis, atque electione dignis hic petra vocetur atque ecclesiae fundamenta suae fidei commissa habeat, ac reliqui discipuli posthaberi se tranquillo animo ferant.*

Epiphanius haeresi 51. *Si elegit dominus Petrum, ut dux esset discipulorum.*

Gregorius Nyssenus seu potius autor incertus libelli de delectis testimoniis ex veteri testamento haec habet, ut ipse dominus ait ad principem apostolorum: *Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam*, super confessionem videlicet Christi.

Ambrosius in caput ultimum Lucae, *quia, inquit, solus Petrus profitetur et omnibus antefertur*, et in capite 12. epist. 2. ad Corinth. *primatum, inquit, non accepit Andreas sed Petrus.* Assertur ejusdem locus ex serm. 11. sed isti sermones mihi valde sunt dubii. Hieronymus saepe Petrum apostolorum principem adpellat, ut in lib. de viris illustribus, et lib. 1. adversus Pelag. *Ut Plato, inquit, fuit princeps philosophorum, ita Petrus fuit apostolorum.*

Necnon in lib. 1. adversus Jovin. *Ubi dicit inter 12. unum electum Petrum, ut capite constituto schismatis tolleretur occasio: sed cur non Joannes electus est virgo aetati delatum est, quia Petrus erat senior.*

Chrysost. Homil. 55. in Matth. *ecclesiae pastor et caput homo piscator et ignobilis.* Orat. 4. adversus Judaeos, *Petrus adeo abluit illam negationem, ut etiam primus apostolorum fuerit factus.* Et homilia 3. in acta, *quam est fervidus, quam*

in choro princeps est et ubique primus omnium incipit loqui. Denique Hornil. 84. in Matth. vocat Petrum caput et verticem apostolorum.

Sanctus Augustinus multis in locis Petri primatum adferit lib. 2. de baptismo cap. 2. Petrum commemorat his verbis, *in quo primatus apostolorum tam excellenti gratia praecedunt.* Hinc eundem, ob primatum personam ecclesiae gestasse saepius scribit, ut enarrat in Psalm. 108. *agnoscitur*, inquit, *Petrus in figura gestasse personam ecclesiae ob primatum, quem in discipulis habuit*: idem lib. 2. de baptismo cap. 1. principatum apostolatus Petri cuilibet episcopatu praefendum esse docet, ubi comparat ille apostolorum Petri cum episcoporum potestate, et dignitatem apostolatus, ac maxime apostolorum principis episcoporum dignitate superiorem esse affirmat.

Cyrillus Alexandrinus Petrum apostolorum *πρῶτον* vocat Thesaurorum asserit. 34. necnon 12. in Joannem. De S. Leonis mente nullum est dubium; is enim primatum Petri saepe extollit: sermone 3. in anno assumptionis: *Et tamen*, inquit, *de toto mundo unus Petrus eligitur, qui et universarum gentium vocationi et omnibus apostolis, cunctisque ecclesiae partibus praeponeatur, ut quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit et Christus.* Deinde jus potestatis illius non solum Petro datum, sed in omnes apostolos transiisse ait: ideo tamen singulariter Petro intimatum, quia cunctis ecclesiae rectoribus forma praeponebatur. Denique auream hanc sententiam subiungit: *Magnet ergo Petri privilegium, ubicumque ex ipsius fertur aequitate iudicium.* Serm. 72. *Beato apostolo Petro supra caeteros, hoc est, prae caeteris, post regni claves ovibus dominici cura mandatur.* Serm. 81. beatus Petrus princeps apostolici ordinis item epist. 86. Petrum vocat apostolici chori primum ac principem. His addi possent alii recentiores, tum e Graecis, tum e Latinis. Sed id minime necesse est, quia scilicet extra dubium est eos Petri primatum agnovisse. His igitur missis ad alia veniamus.

§. III.

In quo ostenditur, nihil obflare Petri primatu apostolorum inter se aequalitatem, et recentioris de Petri et Pauli individuo primatu sententia examinetur.

Petrum inter apostolos primatum obtinuisse satis demonstratum est: unus tamen superest eximendus scrupulus, qui plerosque non parum commovet, arbitantes obflare Petri primatu apostolorum inter se aequalem potestatem: nam, inquit, apostoli omnes eadem autoritate, eadem potestate a Christo donati sunt, illamque eodem modo, quo Petrus exercuerunt, nam ecclesias, ut ille, fundarunt; evangelium ubique annuntiaverunt, episcopos constituerunt, nec quidquam adsignari potest, quod iste fecerit; illi vero non fecerint, ergo constat, eos fuisse aequales, ac proinde ruit primatus Petri:

Confirmatur haec obiectio multis et apertis testimoniis sanctorum patrum, ut Cypriani in lib. de unit. eccles. scribentis. *Et quamvis apostolis omnibus parem potestatem tribuat post resurrectionem, hoc erant utique et caeteri apostoli, quod fuit Petrus pari consortio praediti honoris et potestatis: eadem est sententia Hieronymi lib. 1. adversus Jovinianum: At dicis, inquit, super Petrum fundatur ecclesia, licet hoc ipsum alio in loco super omnes apostolos fiat, et cuncti claves regni coelorum accipiant et ex aequo super eos ecclesiae fortitudo solidetur.* Hinc apostoli omnes a patribus dicuntur vicarii Christi: *Constat, inquit Hilarius diaconus in epist. ad Cor. apostolos esse Dei adjutores, quia vicarii sunt Christi.* Et Chrysostomus explicans illud Pauli pro Christo: *Legatione fungimur, ait, omnes apostolos illius loco officium ejus suscepisse: mitto illud omnibus norum praefationis missae apostolorum: quos operis tui vicarios eidem contulisti praeesse pastores.* Quapropter illi ipsi, qui primum pontificis maxime extollunt, fatentur vulgo apostolos omnes aequales fuisse; sed ajunt ex ipsis plerique apostolicam illam autoritatem ad tempus tantum datam fuisse caeteris, et Petro concessam, ut ad successores ejus permaneret. Verum haec responsio mihi videtur esse fictitia, et Petri primatui non parum derogare. Fictitia quidem est, quia nulla ratione, nullo testimonio scripturae aut traditionis docemur potestatem apostolatus Petri ad ejus successores permanasse, non autem potestatem caeterorum apostolorum, cum ex aequo ecclesiarum apostolicarum episcopi, dicantur eorum apostolorum, a quibus ecclesiae sunt fundatae, successores: imo omnes episcopi apostolorum omnium successores esse perhibeantur. Deinde haec opinio primatui Petri derogat; nam ex ea sequitur quidem Petri successores praeferrī debere caeteris episcopis, at Petrum propterea inter apostolos primum habuisse non convincitur.

Itaque respondeo, aequalitatem illam apostolorum nihil ob stare primatui, quia semper ille excipiendus est ab ista aequalitate; nam ut monuimus, plures esse non possunt primi, sed unum esse primum necesse est: cum ergo haud dubium sit Petrum fuisse primum inter apostolos, fieri non potest, ut illi fuerint ei aequales in primatu, aequales igitur sunt si ita vis in omnibus, excepto primatu, qui pluribus conferri non potest. Porro testimonia in contrarium adducta hoc unum probant, apostolos in clavium administratione, fidei praedicatione, ecclesiarum fundatione, potestate, autoritate aequales fuisse: at eos in primatu Petro aequales fuisse nullus dicit, imo contrarium omnes dicunt iis ipsis in locis, ubi aequalitatem apostolorum maxime commendant.

Ex his videre est falli eos, qui Petrum et Paulum in primatu aequales, imo ejusdem omnino primatus ex aequo participes esse asseruerunt; nam, ut diximus, plures non possunt esse primi sub eadem ratione: cum ergo Petrum primum fuisse constet, fieri non potest, ut Paulus sit etiam primus: primatus enim res est, quae uni tantum convenit, nec alteri potest communicari. Verum istos in errorem inducere multorum patrum dicta, quibus Petri ac Pauli aequalitas commendatur; sed aequalitas illa est in apostolatus potestate, non autem in primatu; ut autem illorum,

argu-

argumenta sigillatim excutiamus. Primum igitur ajunt antiquos omnes unanimi consensu tradere, ecclesiam Romanam a Petro et Paulo fundatam, utrumque ecclesiae hujus episcopum fuisse, utriusque hanc fuisse cathedram, Romanos pontifices, non solum Petri, sed et Pauli successores esse ac vicarios, et ab eis autoritatem et episcopatum accepisse. Hinc illi concludunt, eum cum urbis Romae episcopus fuerit cum Petro, cum eo quoque primatum obtinuisse.

Verum id immerito concludunt illi, namque ex eo, quod Petrus et Paulus Romanam ecclesiam ambo fundarunt, non sequitur eos individuum habuisse primatum, sed tantum eos simul ad urbem Romam accessisse, ibique fidem annuntiasse, et ecclesiam licet diversis temporibus rexisse. Huc accedit, quod simul ibi martyrio coronati sunt, et hanc ecclesiam sanguine suo consecrassent videntur: hac de causa uterque merito dici potest episcopus Romae, non quod illi ecclesiae ita fuerint addicti, ut non aliarum etiam curam susceperint; sed quia ad hanc urbem ambo venerunt, ambo evangelium ibi annuntiaverunt; ambo multos illic ad fidem adduxerunt; ambo hanc ecclesiam per tempus aliquod rexerunt; ambo sibi successores ordinarunt, si fides nonnullis habeatur; ambo denique ibi gloriose vitam pro Christo finierunt; ergo haud immerito ecclesiae hujus ambo dicuntur episcopi, et Romani pontifices istorum ex aequo successores esse perhibentur; sed non video, cur inde primatum utriusque individuum adserere sit necesse; non valet enim haec consequutio, Petrus et Paulus ecclesiam Romanam in commune rexerunt, ergo in commune primatum habuerunt; quippe episcopatus Romanus cura est gregis Romani, cujus partem unus, partem alius potest suscipere: at primatus non ita se habet, nec iste partem primatus unam, ille alteram potest habere.

Ergo, inquiet aliquis, inde sequetur aliquem fuisse episcopum Romanum, qui primatu caruerit; at proinde dici poterit ecclesiam Romanam primatu caruisse.

Respondeo falsum esse consequens, quia scilicet semper ecclesia Romana prima dici potuit omnium ecclesiarum, tum ob urbis illius amplitudinem, tum quia unus ex ejus episcopis primatum inter apostolos habebat, licet alter ad eum proxime accederet, et in omnibus ei foret aequalis, si primatum excipias.

Alterum argumentum multo gravius esse videtur: petitur illud ex summa Petri Paulique aequalitate, quam non raro commendant sancti patres. Sic Ambrosius lib. de Spiritu sancto cap. 12. *Nec Paulus, inquit, inferior Petro, quamvis ille ecclesiae fundamentum, et hic sapiens architectus sciens vestigia credentium fundare populorum, nec Paulus, inquam, indignus apostolorum collegio, cum primo quoque facile conferendus, et nulli secundus; nam qui se imparem nescit, facit aequalem.* Et Aug. serm. 25. de sanctis. *Et si Petrum priorem, tamen ambos ditavit honore uno.* Nec non Maximus Taurinensis homil. 5. in natali apostolorum. *Ergo beati Petrus et Paulus eminent in universos apostolos, et peculiari quadam praerogativa praecellunt; verum inter ipsos, quis cui praeponatur, incertam est, puto enim illos aequales esse meritis, quia aequales sunt passione, et simili eos fidei devotione vixisse, quos simul videmus ad martyrii gloriam pervenisse.* Greg. 1. dialog. cap. ult. *Paulus*

Ille apostolus Petro apostolorum primo in principatu frater est. Hinc Petrus et Paulus aequae dicuntur apostolorum principes, apostolorum primi, summi apostoli, ad culmen et apicem apostolorum subvecti. Paulus non secus ac Petrus totius orbis curam habere dicitur, et omnium orbis ecclesiarum pastor; quin etiam Paulus saepe solus dicitur princeps apostolorum, caput apostolorum, qui primatum apostolatus inter gentes habuerit, quemadmodum Petrus inter Judaeos. Hinc in imaginibus Petrus et Paulus velut aequales depingi solent, imo nonnunquam Paulus ad dexteram, Petrus ad sinistram ponitur. His et aliis argumentis ex patribus collectis vincere conantur illi, Petrum et Paulum esse individui primatus participes.

Sed his, quae huc usque exposuimus, suppositis, nullo negotio ad haec omnia respondetur, Petrum et Paulum in apostolatu, in potestate, in autoritate aequales fuisse, in primatu non item. Imo etiam praeter hanc aequalitatem, quam etiam caeteri apostoli habuerunt, specialiter Paulus aequalis Petro dici potest: primo, quod sicut iste Judaeorum, ita ille gentilium fuit apostolus. Secundo, quod ille non secus ac iste plurimum laboraverit ad annuntiandum evangelium, ac innumeras gentes adierit, et ad fidem converterit. Tertio, quod uterque Romanam ecclesiam fundarit, et ibi martyrio vitam finerit: at his non obstantibus Petrus in primatu Paulo fuit superior: atque id ipsum constat ex testimoniis allatis. Ambrosius ait Paulum cum primo conferendum, et nulli proprie secundum, supponens scilicet Petrum inter apostolos primum fuisse, cum quo tamen Paulus conferri posset.

Sanctus Leo honorem unum esse ait Petri ac Pauli, ob foundationem scilicet ecclesiae Romanae, et martyrium ibidem perpeffum. Hinc gloriae ejusdem consortes saepe dicuntur, ac Petrus Pauli in dignitate frater a Gregorio dicitur: eadem de causa Maximus Taurinensis ait Paulum esse aequalem Petro in meritis et in martyrio.

Quod deinceps additur, Petrum et Paulum dici principes, apices et capita apostolorum, ostendit hos equidem prae caeteris insignes fuisse, at eos inter se in primatu aequales fuisse non probat. Namque non raro non solum Petrus et Paulus, sed et alii apostoli his nominibus decorantur; sic ipse Paulus comparat se cum magnis apostolis: hoc nomine Petrum, Jacobum et Joannem indicans, quos ecclesiae columnas adpellat. Sic Chrysostomus tres istos caeteris omnibus apostolis praestitisse ait, in serm. de praemis Sanct. et in cap. 15. 1. ad Corinth., et in ep. ad Galatas, initio. *Petrus, inquit, Jacobus et Joannes non prohibebant circumcidi, cum essent inter apostolos primae dignitatis.* Idem apostoli tres a Victore Antiocheno in Marc. cap. 9. dicuntur apostolorum coriphaei, qui primas inter apostolos obtinebant. S. Aug. in epist. ad Galatas. *Petrus, inquit, Jacobus et Joannes honoratiores erant caeteris apostolis.* His adde Clementis locum ex Eusebio superius citatum, ex quibus pariter inferri posset, si quid valeat adversariorum consequutio, Petrum, Jacobum et Joannem primatus individui fuisse participes, non secus ac Petrum et Paulum; sed istud imprudenter omnino fieret. Sciunt enim omnes hisce phrasibus non significari quummodam eorum, qui caeteris praeferuntur, aequa;

aequalitatem, sed tantum eorum super alios praestantiam; sic cum Virgilium, Horatium et Ovidium voco poetarum principes, non intendo istos secum invicem comparare, et omni modo aequales statuere, ita ut nullus inter eos sit superior; sed hoc unum volo eos inter poetas eminere et caeteris praestantiores esse. Quinetiam fieri potest, imo saepissime fit, ut istae appellationes late fumantur, et nonnunquam primus aliquis vocetur ac princeps, qui non absolute primus est, sed insignis tantum. Sic Cicero dicitur oratorum princeps, licet Demosthenes cum eo de primo gradu contendere possit. Sic Horatium poetarum principem dicere nemo veretur, quamvis Virgilium ei praefendum esse vix quisquam dubitet. Haud ergo mirum, si nonnunquam Paulus solus dicatur primus ac princeps apostolorum, non quod absolute primus sit, sed quia inter primos et principes numerari potest. Adde, quod unus dici potest alio prior ac praestantior secundum aliqua: et sic Paulus Petro praeferi potest, quia, ut ipse ait, caeteris abundantius pro Christo laboravit, unde seipsum comparat magnis apostolis Petro, Jacobo et Joanni, nec minus quidquam se fecisse ait, quamvis alibi minimum se apostolorum appellet.

Unus jam superest eximendus scrupulus, quod scilicet huic dicatur non secus ac Petro commissa totius orbis cura. Verum, ut advertimus, id fuit apostolatus proprium, non primatus; omnium mundi ecclesiarum curam habere, et ubique tum Christum annuntiare, tum fideles confirmare: id autem praecipue Paulo conveniebat, quia gentium erat apostolus, et innumerarum ecclesiarum fundator, quorum proinde specialem curam habere tenebatur. *Quis, inquit, infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror? Quotidiana mihi incumbit sollicitudo omnium ecclesiarum, ob charitatem scilicet et affectum, quo fideles omnes, ac praefertim eos, quos ipse ad fidem adduxerat, complectebatur.* Argumentum ultimum ex imaginibus repetitum, ego nihil moror, nihil enim illo levius; nam ex eo, quod Petrus et Paulus simul pinguntur, non sequitur eos esse aequales in primatu, sed ad summum in apostolatu: cur vero nonnunquam Paulus dextrum locum occupet, ratio certa reddi non potest praeter pictorum arbitrium, quibus *quidlibet auctendi semper fuit aequa potestas.*

His de Petri primatu praemissis, in illa disputatione celebri de ejus monarchia, haereo. Nam si monarcha dicitur is, qui primum obtinet locum, qui primatum inter alios tenet, haud dubium est Petrum hoc sensu fuisse monarcham. Si vero monarchia sumatur pro autoritate absoluta, necnon pro dominatu, cui nullus sese potest opponere, nego Petrum hoc sensu ecclesiae monarcham fuisse; hanc etenim monarchiam a se et suis rejicit Christus, cum ait: *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic.* Et Petrus ipse scribens: *pascite, qui in vobis est, gregem Dei, non coacte, sed spontanee, non dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.*

Et certe quoad regimen prima illa ecclesia aristocratia usa est; nihil enim solus Petrus statuit, sed simul cum apostolis et senioribus: sic cum eligendi fuerunt diaconi, communi apostolorum consilio et autoritate id factum est; cumque de cir-

cumcisionis et legalium observatione longe gravior difficultas foret exorta, illa non Petri autoritate, sed apostolorum, seniorumque Hierosolymis congregatorum iudicio definita est. Atque adeo verum, Petrum non fuisse absolutum monarcham aliorum apostolorum, ut Paulus non sit verius ei in faciem resistere, cum gentes ad iudaicas ceremonias observandas vellet impellere. Constat ergo Petri primatum non fuisse monarchiam absolutam, aut dominatum in caeteros apostolos; quod idcirco monui, quia solent haeretici haec secum invicem confundere, et catholicos accusare quasi monarchiam absolutam et dominatum in ecclesia admittant, quod a veritate alienum est: sed de hoc fusius dicemus capite sequenti.

CAPUT II.

De Romanae ecclesiae primatu.

§. 1.

In quo demonstratur primatus ecclesiae Romanae supra caeteras orbis ecclesias.

Ad demonstrandum Romanae ecclesiae primatum, non sufficit ostendisse Petrum inter apostolos primum habuisse locum, quippe non omnis a Petro fundata et instituta ecclesia primatum hunc habuit; alioquin Antiochena et aliae quamplurimae orbis ecclesiae, quas constituit, et saltem ad tempus rexit, primatum sibi vindicarent: quapropter ex traditione ostendendum est, quaenam ex ecclesiis a Petro fundatis primatus honore dignata fuerit: id porro soli Romanae ecclesiae, non alteri semper competiisse unanimis traditio docet. Hujus primus testis est Irenaeus, qui lib. 3. cap. 3. Romanam ecclesiam maximam et antiquissimam vocat. *Maximae et antiquissimae, inquit, et a duobus apostolis Petro et Paulo Romae fundatae ecclesiae, eam, quam habet ab apostolis fidem per successiones episcoporum pervenientem usque ad nos indicantes confundimus omnes eos, qui praeterquam quod oportet colligunt; ad hanc enim ecclesiam propter potentiorum principalitatem necesse est omnem convenire ecclesiam: hoc est, eos, qui sunt undique fideles, in qua semper ab iis, qui sunt undique, conservata est ea, quae est ab apostolis traditio.* Quae verba ostendunt Irenaei tempore Romanam ecclesiam antiquissimam et amplissimam traditionis testem locupletissimam fuisse, et caeteris omnibus ecclesiis eminentiorem ac celebriorem fuisse.

Secun-

Secundus erit Cyprianus Ep. 54. *Navigare, inquit, audent ad Petri cathedram, atque ad ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est.*
Tertius, Gregorius Nazianzenus in carmine de vita sua, ubi sic canit.

*Natura binos haud quidem soles dedit.
Dedit ipsa binas attamen mundi faces,
Romam vetustam scilicet et novam:
Fides vetustae recta erat, jam antiquitas
Et recta praestat, nunc item nexu pio
Quodcumque labens videt sol diminuens,
Ut universi praesidem mundi decet.*

Quamquam iste novam Romam cum vetusta compareret, hanc tamen totius orbis praesidem esse fateatur.

Quartus, Ruffinus, qui invest. secunda in Hieron. Romanam ecclesiam omnium ecclesiarum caput vocat;

Quintus, Augustinus Ep. 162. nunc 43. ubi ait, principatum apostolicae cathedrae semper in Romana ecclesia viguisse, et Ep. 105. nunc 194. *De cujus, inquit, gratiae commendatione maxime ad Romanos apostolica epistola loquitur, ut inde se praedicatio ejus velut a capite orbis toto orbe diffunderet.* Et contra duas epistolas Pelagii lib. 1. cap. 1. ad Bonifacium Romanae urbis episcopum haec ait. *Communis est nobis, qui fungimur episcopatus officio, quamvis in eo praemineas celsiore fastigio speculae pastoralis.* Et antea, *quamvis altius praesideas.*

Sextus, Theodoret, qui in ep. ad Leonem, Romanam ecclesiam orbi universo praesse scribit.

Septimus, Prosper in carm. de ingrat. in quo leguntur hi versus.

*Sedes Roma Petri, quae pastoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.*

Quae Postrema verba non hunc habent sensum, quod Roma per religionem domina sit omnium ecclesiarum, sed quod ea religio, quae Romae vigeat, ubique vigeat, iis etiam in locis, quo Romanorum arma penetrare non potuerunt.

Octavus, autor libri de vocatione gentium lib. 2. cap. 6., cujus similis omnino est sententia. *Roma, inquit, per sacerdotii principatum amplior facta est arce religionis, quam solio potestatis.*

Hos sequuntur Fulgentius lib. de Incarnatione et gratia cap. 11., Vincentius Lyr. commonit. cap. 42., Victor Uricensis lib. 2. de persecutione Vandolica, qui

qui Romanam ecclesiam mundi caput adpellant, et alii bene multi, quos impraefentiarum commemorare longum foret.

Addam nonnulla Romanorum pontificum, qui hanc sibi dignitatem vindicant, testimonia. Siricius Ep. ad Himerium Romanam ecclesiam caput mundi appellat. Idem habet Innocent. epist. 22. et 91., ubi vocat eam fontem et caput omnium ecclesiarum. Sanctus Leo serm. 1. de natali apostolorum, et alibi passim ecclesiae suae primatum inculcat. Joannes 2. epist. ad Iustin. seniore Romanam ecclesiam vere ecclesiarum caput esse dicit, *ut patrum*, inquit, *regulae et principum statuta declarant*. Anast. 2. in ep. ad Anastasium imperatorem, ait, Romanam ecclesiam in universali ecclesia tenere principatum. Felix 4. epist. 1., et Pelag. 2. epist. item 1. sedem suam vocant caput omnium ecclesiarum. Gregorius magnus licet universalis episcopi nomen rejiciat, primae tamen sedis episcopi nomen et honorem sibi vindicat; sed istorum in sua causa testimonium non magni fortasse momenti videbitur, quapropter ad primatum ecclesiae Romanae sine controversia asserendum, conciliorum decreta sunt producenda, in quibus ipsi etiam Graeci Romanae ecclesiae primatum agnoverunt.

Adducitur concilii Nicaeni canon sextus, sed in eo, prout in graecis editionibus legitur, nihil est, unde possit dignosci, quem locum inter patriarchales sedes obtineat Romana; verum nonnullae sunt canonis hujus editiones, in quarum initio legitur *ecclesia Romana semper habuit primatum*, vel *de primatu Romanae ecclesiae*. Et quidem primo ita refertur a Paschasino Leonis in concilio Chalcedonensi legato act. 16. *quod ecclesia Romana semper habuit, seu ecclesia Romana semper habuit primatum*. At statim Chalcedonenses patres eundem canonem ex codice suo sine ista additione retulerunt. Quapropter consentiunt omnes eruditi verba haec non esse genuina, sed affuta esse. Et haec quidem primum inscriptionis loco fuerunt, et ab aliquibus canoni sexto Nicaeno praefixa sunt hoc modo. *De primatu ecclesiae Romanae*, vel certe ad marginem adscripta: *Ecclesia Romana semper habuit primatum*. Hinc in multis manuscriptis haec verba optime distinguntur ab ipso canone, praesertim vero in codice Justelli et Vaticanae bibliothecae a Sirmundo edito, ubi extat haec inscriptio, *de primatu ecclesiae Romanae et aliarum civitatum episcopis*. At postea, ut fieri solet, haec eadem verba in textum irreperunt. Id ex eo perspicue patet, quod illa cum sequentibus cohaerere minime possint et ad hujus canonis scopum nihil quidquam faciant, deinde nec in graeco, nec in ulla versione, nec in ipso posteriori codice Romano Dionysii Exigui reperiuntur.

Porro inscriptio haec parum fidelis est, namque, ut diximus supra, in sexto canone Nicaeno non agitur de primatu Romanae ecclesiae prae caeteris orbis ecclesiis, sed de ejus jurisdictione in ecclesias suburbicarias, ac proinde qui hanc inscriptionem primi apposuerunt; quique eam deinde in textum immiserunt, a canonis mente aberrarunt.

Itaque prima concilii alicujus universalis sanctio de primatu Romani pontificis, haec est, quae extat canone 2, Constantinopolitani concilii: *Constantinopolitanus habet pri-*

primatus honorem post Romanum episcopum: quo in canone supponunt Graeci Romanam ecclesiam omnium ecclesiarum primam esse, nec id illi suo canone indulgent, ut visum est Graecis recentioribus, sed privilegium, quo ab antiquo fovebatur, ei factum, restumque esse volunt, ut nihil ejus obsit primatui honor antistiti Constantinopolitano delatus.

Concilium Aquileiense eodem ferme tempore habitum pontificis quoque primatum agnoscit in Epist. ad imperat. de Ursicino. *Obsecranda fuit*, inquit, *episcopi clementia vestra, ne totius orbis Romani caput Romanam ecclesiam turbari sineret.*

In concilio Chalcedonensi primus locus Leonis legatis datus est et Romanae ecclesiae primatus communi omnium consensu comprobatus, nec non a iudicibus ita confirmatus. His verbis: *Gloriosissimi iudices dixerunt, ex his, quae gesta sunt vel ab unoquoque disposita perpendimus omnem quidem primatum et honorem praecipuum secundum canones antiquae Romae Dei amantissimo episcopo conservari.* Ista sanctio confirmatur canone 36. synodi Trullanae. His accedit imperatorum auctoritas, sic Theodos. et Valent. imperatores: *Cum igitur sedis apostolicae primatum sancti Petri meritum, qui princeps est episcopalis coronae, et Romanae dignitas civitatis, sacrae etiam synodi firmiter auctoritas.* Valentinianus item in epist. ad Theodos. ante concil. Chalced. *Quatenus Romanae ecclesiae episcopus, cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit.*

Justinianus Novell. 131. tit. 14. c. 2. *Sancimus secundum ecclesiasticarum regularum definitiones sanctissimum senioris Romae papam primum esse omnium sacerdotum: beatissimum autem archiepiscopum Constantinopoleos novae Romae secundum habere locum post sanctam apostolicam senioris Romae sedem: aliis autem omnibus sedibus praeponatur.*

Idem Romanae ecclesiae privilegium agnoverunt Gallicani et Hispani antistites illi in epist. ad Leonem principatum ecclesiae Romanae super omnes ecclesias, praedicant. Isti in synodi Tarraconensis epist. ad Hilar. *Cujus, inquit (Petri vicarii) principatus sicut eminent; ita ab omnibus metuendus et amandus.* Sed haec ad afferendum ecclesiae Romanae primatum abunde sufficiunt, nunc illi sunt refellendi, qui adversus eum insurgunt.

§. II.

*De primatu, quem ambiit Constantinopolitana ecclesia,
necnon de Graecorum recentiorum ea de re
sententia.*

Quibus gradibus sedes Constantinopolitana ad patriarchalem dignitatem sit evecta ex dictis superiori dissertatione liquet: at quia sunt nonnulli, qui, quae a concilio Constantinopolitano et Chalcedonensi facta sunt, primatui Romano obfuisse putent, res paulo exactius examinanda.

Ex concilii Constantinopolitani canone vix quidquam objici potest: nam ut probavimus in eo honoris primatus Constantinopolitano episcopo nonnisi post Romanum conceditur.

In Chalcedonensi major difficultas, namque episcopi in definitione act. 16. ἵσα πρεσβεία, hoc est, eadem et aequalia privilegia tribuunt episcopo novae Romae, ac veteris Romae episcopo et iudices in sua determinatione aequalia primatus honoris jura concedunt utrique: verum si quis haec diligentius attendat, videbit haec non obesse primatui veteris Romae, nam hic episcopi fatentur Constantinopolim esse secundo loco. *Secundam*, inquiunt de nova Roma, *post illam veterem existentem*. Et postea: *Episcopum tamen Constantinopolitanum habere πρεσβεία τῆς τιμῆς post Romanum episcopum*. Iudices vero Romanae ecclesiae tribuunt, πρὸ πάντων μὲν τὰ πρεσβεία καὶ τὴν ἐξαιρέτην τιμὴν. Constantinopoli vero tribuunt τὰ αὐτὰ πρεσβεία τῆς τιμῆς. Sed tantum *post Romanum*. Itaque dum idem primatus honor Constantinopolitano defertur, his canonibus Romani pontificis primatus non laeditur, sed tantummodo Antiochena et Alexandrinae, aliarumque ecclesiarum privilegiis derogatur. Hinc S. Leo epist. 56. non queritur suum primatum laesum esse canone Chalcedonensi, *sed quod secundi honoris privilegium sedes Alexandrina perdiderit, et Antiochena ecclesia proprietatem tertiae dignitatis amiserit*. Et postea: *Non convellantur provincialium jura primatum nec privilegiis antiquitus institutis metropolitani fraudentur antisites. Nihil Alexandrinae sedis ejus, quam per sanctum Marcum evangelistam beati Petri discipulum meruit, pereat dignitatis. Antiochena quoque ecclesia in paterna constitutionis ordine perseveret*. Eadem ex postulat epist. 57, 58, 63, 66. at nusquam queritur hanc Chalcedonensis concilii sanctionem sibi, suoque primatui obesse.

Sed deinde ulterius progressa novae Romae ambitio suam ecclesiam cum Romana coaequare, quantum potuit, conata est: sic Joannes const. ad Hormisdam scribens epist. eam, quae inter epist. Hormisdae est 34. *Sanctissimas, inquit, Dei ecclesias, hoc est, superioris vestrae et novellae istius Romae unam esse accipio. Illam sedem apostoli Petri et istius augustae civitatis unam esse definitio*. Et post alia: *sicut*

opor-

oportet dicere, et olim scripsi utrasque ecclesias tam senioris, quam novae Romae unam esse evidenter intelligens et utriusque unam sedem recte definiens

Hinc etiam Constantinopolitanus oecumenicum se patriarcham dici amavit, sibi que illud nomen vindicavit. Hoc primum Joanni Cappadoci tributum legitur in concil. Constant. sub Menna et Anthimo conceditur in eodem lib. 4. cap. 7. et novella 16. Deinde Maxentio imperante Joannes cognomento Jejunator seipsum oecumenicum episcopum appellavit in synodo adversus quemdam Gregorium episcopum. Tum Pelagius II. ob elationis hujus vocabulum inquit Gregorius lib. 4. epist. 38. hujus concilii acta dissolvit. Hujus Pelagii successor Gregorius eundem titulum, quem Joannes Mauricii gratia frater retinebat, impugnavit litteris ad imperatorem, ad patriarchas et ad ipsum Joannem scriptis.

Ex his Eulogius Alexandrinus rescripsit Gregorio se pariturum, et ista voce oecumenici absterenturum. Hunc tamen titulum in his ipsis litteris Gregorio ascripsit, quod ei non placuit, sed Eulogium monuit, ne vel sibi, vel alteri cuiquam tale aliquid ascriberet.

Post Joannis mortem Cyriacus hujus successor eundem titulum retinuit, atorque fuit Mauritio et Anastasio Antiocheno, ut Gregorio scriberent rem esse levem et omnino indignam ejus dissensionem et scandala generaret: Ideo Gregorius licet invitatus, sed pacis ergo Cyriaci litteras communicatorias hocce titulo inscriptas suscepit: at graviter eum admonuit, *ut a stulti, (verba sunt Gregorii) vocabuli se, appellatione compefceret.* Attamen hunc retinuerunt Constantinopolitani antistites frustra reclamantibus pontificibus Romanis: nam licet Phocas in odium Cyriaci et in gratiam Romani pontificis adversus hanc Constantinopolitani antistitis dignitatem decretum emisisse dicatur, statim tamen Heraclius rem in integrum restituit, posterioresque antistites Constantinopolitani hunc semper titulum usurparunt. Quamvis autem ambitiosus ille sit, dici recte visum est Gregorio, attamen Romani pontificis primatum non obest, dici etenim potest aliquis episcopus universalis ratione dioeceseos, cui praeest, quo sensu non solum Constantinopolitano, sed et Alexandrino, et Antiocheno id nominis indultum est. Hinc Anastasius bibliothecarius in praefat. 7. synodi ad Joannem 8. hunc titulum excusat. *In eo, inquit, quo frequenter oecumenicum in hac synodo Graeci patriarcham suum inconvenienter appellant, apostolatus vester adulationi veniam det. Verum cum apud Constantinopolim positus frequenter Graecos super hoc vocabulo reprehenderem, et fastus vel arrogantiae redarguerem, adseriebant, quod non ideo oecumenicum, quem multi universalem interpretati sunt, dicerent patriarcham, quod universi orbis teneat praesulatum, sed quod cuidam parti praesit orbis, quae inhabitatur. Nam quod Graeci, *ὀικουμενικὸν* vocant, a Latinis non solum orbis, a cujus universitate universalis adpellatur, veram etiam habitatio, vel locus habitabilis nuncupatur.*

Denique quamvis Graeci, postquam a Latinorum communione se juncti sunt, in Romanam ecclesiam fuerint iniquiores, nunquam tamen ejus primatum directe impugnaverunt, nec enim aut Photius, aut Michael Cerularius hanc dissensionis

causam allegant, nec de primo loco cum Romano episcopo contendunt: unde et Graeci recentiores fatentur primum locum deberi Romanae ecclesiae. Verum id ipsi a conciliis et imperatoribus indultum, vel ob amplitudinem urbis concessum esse contendunt, non autem jure divino, et a Petro illam istud privilegium habere auctumant. Sic Barlaam monachus in libello de papae principatu cap. 2. ait, omnes apostolos, quoad ecclesiam attinet, in pari honore fuisse, sacri autem duodenarii principem fuisse Petrum, cap. 3. negat Romanum pontificem peculiariter esse successorem Petri, cap. 4. ait: *Romanam sedem multis saeculis post Petrum sanctorum patrum, piissimorumque imperatorum beneficio primas fuisse natam.* Cap. 6. ait sedem Constantinopolitanam dignitate parem esse, et in rebus ecclesiasticis, perinde atque Romanam summa eminere potestate, sed ordine secundam esse: *quemadmodum enim, inquit cap. 7. novae Romae episcopus a papa secundus ordine est, ita plane Alexandrinus huic secundus, deinde Alexandrino proximus Antiochenus, Hierosolymitanus denique Antiocheno.*

Hac ratione negat Constantinopolitanos antistites a pontifice creandos esse, et cap. 9. papae praerogativam in eo sitam esse docet, *ut primo federet loco, primusque frater appellaretur, atque adeo in mysticis divinae liturgiae precibus prima illius mentio fieret. Tu, si quid amplius, inquit, dicere habeas e sacris canonibus, id demonstra, minime refragabimur.*

Eadem habet Nilus in lib. de primatu: *Cum, inquit, duo circa papam consideranda sint, quod et Romae episcopus sit et praeterea, quod sit primus aliorum episcoporum, prius illud a Petro accepit, quod scilicet sit Romae episcopus, alterum vero a sanctis patribus et piis regibus multo post tempore. Etenim sedi veteris Romae, quod urbs illa imperatrix esset, merito patres primatus dignitatem tribuerunt. Idem in lib. de dissens. eccles. Neque vero, inquit, illud in causa est, quod Latini affirmant nos nobis primatum arrogare velle, et in secundis post Romanum principatum nolle coexistere, simulque ideo pacem detrectare, neque enim, inquam, cum Romana ecclesia de primatu contendimus, neque de secundo loco nunc agitur. Ex his perspicere licet, quae sit recentiorum Graecorum de primatu Romanae ecclesiae sententia, et in quibus vera dicant, in quibus a vero aberrant.*

§. III.

Sententia Wicleffiarum, Lutheranorum, et Calvinianorum de ecclesiae Romanae primatu refertur. Huic subjicitur opposita curiae Romanae theologorum opinio, ac demum refertur et probatur aliorum theologorum, et praesertim Gallorum doctrina, inter utramque media.

Ut recte de primatu Romanae ecclesiae ejusque praerogativis statuatur, examinandae sunt omnium ea de re sententiae, ut ea, quae aequior est, retineatur: primum ergo, heterodoxorum opiniones percurrendae sunt.

Joannes Wicleffus referente Thoma Valdensi doctrinales fidei antiquae tom. 1. lib. 2. art. 3. ait profuturum ecclesiae, *si careret papa capitaneo, quia tunc descenderet gratia in omnes perpendiculariter, ut sunt digni.*

Idem Wicleffus in conclus. suis num. 5. *statuit papam esse antichristum. Papa, inquit, est ille antichristus, unde colligit expedire, ut nullus sit papa: experimento, inquit, cognoscimus, quod papa vel mortuo, vel deposito cum suis cardinalibus et praelatis caesareis, non minus sed amplius prosperaretur ecclesia.*

Inde in concilio Constantiensi damnatur haec propositio Wicleff: *Non est de necessitate salutis credere Romanam ecclesiam esse supremam inter alias ecclesias.*

Ibidem in articulis Joannis Hus damnantur isti 9. *Papalis dignitas a caesare inolevit. Et papae perfectio et institutio a caesaris potentia emanavit, 10. nullus sine revelatione assereret de se, quod esset caput particularis ecclesiae sanctae, nec Romanus pontifex est caput Romanae ecclesiae, 27. non est scintilla apparentiae, quod oporteat unum esse caput in spiritualibus regens ecclesiam, quod semper cum ipsa ecclesia militante conservetur.*

Post Hussium et Wicleffum Lutherus papae primatum aggressus esse videtur in thesibus Lipsiae disputatis cum Ecchio anno 1519., quarum propositio 13. haec est: *Romanam ecclesiam esse aliis omnibus superiorem, probatur ex frigidissimis Romanorum pontificum decretis circa quadringentos annos natis, quibus adversantur historiae approbatae mille, ac centum annorum, textus scripturae divinae, et decretum Nicaeni concilii omnium sacratissimi.* In disputatione cum contenderet Ecchius monarchiam in ecclesia esse, respondit Lutherus ejus caput esse Christum, non hominem: deinde propositiones Hussii et Wicleff in synodo Constantiensi damnatas probavit, et in disputationis aestu omnem primatum, tum Petro, tum Romanae ecclesiae eripuit. In fine tamen primatum honoris concedit Petro, sed nunquam Romanis pontificibus: attamen in resolutionibus propositionum Lypsiæ disputatarum numero 15. primatum ejus admittit humano jure: *Si Romana ecclesia, inquit, est prima propter primum apostolum Petrum, eadem necessitate confitebuntur Compostellanam esse secundam propter apostolum sanctum Jacobum, et Ephe-*

suam tertiam propter apostolum tertium Joannem, et sic per ordinem apostolorum: At ordo iste numquid servatur? Quo jure ergo solus Petrus facit primam ecclesiam, nisi humano? Et ibidem: Nec papa episcopis, nec episcopus est presbyteris superior jure divino. Unde Melancthon in epist. de disput. Lypfica, testatur quaestionem fuisse, utrum jure divino probari posset oecumenici pontificis autoritas, et postea Lutherus oecumenici pontificis auctoritatem veneratur, ac tuetur, de jure divino disputari voluit.

Idem Lutherus in epistola ad Emserum propius ad nos accedens. *Volo et*, inquit, *Romanum pontificem esse primum omnium, verum esse Romanum pontificem jure divino superiorem nulla ratione credam.* At postquam damnatus est a Leone X. anno 1520., nullum jam servavit modum, sed pontificem passim antichristum adpellavit.

Zwinglius in comment. ad Coloss. negat papam dici posse caput ecclesiae, imo impossibile esse ait, visibilem hominem esse caput ecclesiae, cum ipsa sit invisibilis.

Calvinus hac re Lutherum et Zwinglium sequurus est lib. 4. instit. c. 6. §. 1. negat primatum aut ex Christi instituto, aut ex ecclesiae veteris usu sumpsisse originem, et §. 8. pontificem negat esse caput non solum principale, sed et ministeriale, cap. 7. §. 1. primatus Romanae ecclesiae exordium synodi Nicaenae decreto tribuit. In aliis quoque operibus, ut in lib. de vera ecclesiae reformatione, et in Harm. evangelica ad caput 16. Matth., negat ex primatu Petri Romanae ecclesiae primatum sequi.

Eadem docent Calviniani et Lutherani, qui si quem pontifici Romano primatum tribuunt, illum quantum possunt extenuant et referunt tantum ad humanas constitutiones.

Huic oppositum plane callem insistunt theologi Romanae curiae placitis nimium addicti, dum enim pontificis primatum defendunt, ita eum extollunt, ut invidiam ipsi maximam conflent.

Primo igitur aiunt pontificem Romanum esse absolutum ecclesiae monarcham, et ita jure divino constitutum esse; monarchiam autem hanc ecclesiae nulla aristocratia aut democratia temperatam esse.

Secundo, dicunt Romanum pontificem habere claves et jurisdictionem immediate a Deo, caeteros autem episcopos hanc a Romano pontifice accipere.

Tertio, aiunt eum esse controversiarum omnium de religione judicem supremum, adpellationes universae ecclesiae ipsi jure divino competere.

Quarto, eum leges de novo condere posse, quae universam ecclesiam obligent.

Quinto, eum non modo debere praeesse conciliis omnibus, sed etiam supra omnia concilia esse, et a nemine judicari posse.

Sexto, iidem tribuunt pontificibus jus ordinandorum ubique non modo patriarcharum et metropolitanorum, sed etiam episcoporum.

Septimo,

Septimo, Romanum pontificem saltem ex cathedra loquentem infallibilem esse in judiciis suis de fide perhibent.

Octavo, ipsum esse dominum totius mundi, dominio temporali, et habere potestatem deponendorum regum et fidelium a sacramento fidelitatis absolverendorum.

Has et alias ejusmodi incredibiles praerogativas Romanae ecclesiae ejusque episcopo deferunt Turrecremata, Sanderus, Bellarminus, Baronius, Lupus, et alii curiae Romanae plus aequo addicti.

At caeteri theologi, praesertim vero Galli, illi magni Leonis dicto obsequentes: *manet Petri privilegium, ubicumque ex ipso fertur aequitate judicium.* De primatu Romanae ecclesiae secundum hanc aequitatem judicant, nec eam extenuant cum haereticis, nec nimium extollunt cum praedictis theologis.

Primo itaque statuunt in ecclesia jure divino esse quandam monarchiam, hoc est, in ea primum esse Romanum pontificem. Attamen ajunt Christum immediate ac per sese claves toti ecclesiae collectim sumptae dedisse, et subiectum, ut loquuntur, immediatum potestatis ecclesiasticae non esse papam, aut praelatos, sed totam ecclesiam; ita tamen ut per praelatos jus clavium exerceatur, non per solum pontificem, licet primus sit inter eos, qui jus illud habent. Hinc ajunt statum ecclesiae monarchicum esse, regimen aristocraticum, seu ecclesiam monarchiam esse aristocratico regimine temperatam.

Quod ad huic primatum pontificis Romani, ajunt illum esse de jure divino, quia scilicet Petrus a Christo collegii apostolici primus est institutus, eo consilio, ut ad hujus rei exemplum semper ecclesia primum aliquem agnosceret episcopum. Cum ergo constet Romanum pontificem omnium primum semper habitum fuisse, haud dubium est, quin ad eum ille primatus Petri pervenerit. Hoc ipsum tradit Bellarminus, ubi sic ratiocinatur, lib. 2. de Romano pontifice cap. 12. *Oportuit, inquit, Petro aliquem succedere in primatu ecclesiae, cum certum sit primatum hunc esse propter ecclesiam: igitur moriente Petro interire non debuit primatus, sed subsistere debet ac perseverare, quamdiu manet ecclesia: atqui, inquit, quod iste Petri successor sit Romanus pontifex, facile probari potest, nullus enim est, nec fuit unquam, qui se Petri successorem ullo modo adseruerit, vel pro tali habitus sit praeter Romanum.*

Unum habent, quod opponant Calviniani, talem successionem non esse ex Christi instituto: sic Amesius relatis his Bellarmini verbis. *Fundatur, inquit, iste primatus non in jure, sed in facto. Secundo, in facto quod in scripturis non narratur. Tertio, in tali facto, quod non constituit jus divinum, sed humanum. Quarto, in tali facto quod non videtur vim habere communicandi juris hujus, ut doctissimi pontificiorum negant: nam Scotus in 4. dist. 24. Cordubensis lib. 4. q. 1. Cajetanus de primatu papae. Bannes in 2. quaest. 1. art. 10. contendunt per accidens tantum conjungi episcopatum urbis et orbis, non jure divino, aut imperio Christi; ita ut*

jure divino episcopus Romanus non sit successor Petri, sed possit eligi in successorem Petri episcopus Parisiensis, aut quilibet alius.

Ut huic respondeas, duo sunt distinguenda cum Bellarmino; successio Romani pontificis, et ratio successionis: successio est ex Christi instituto, ratio successionis non item, quia scilicet ex instituto Christi est aliquem esse primum in ecclesia, at Romanae urbis episcopum esse primum, non est ex instituto Christi, sed ex facto Petri et ecclesiae consensione, sicut episcopos esse in ecclesia est ex jure divino et instituto Christi; verum licet non sit de jure divino Romanum pontificem, qua Romanus est, esse primum, de jure divino est, eum esse primum, quatenus succedit Petro; ut enim dicatur jure divino primus, sufficit, ut habeatur successor Petri, cum ipsa successio in primatu divi Petri (cuicumque tandem episcopo competat, sit de jure divino, utpote cum in ecclesia debeat semper aliquis ordo servari, ut a Christo institutum est: igitur dato quod Romanus pontifex sit nunc fueritque semper habitus ut successor Petri in primatu, nemo negare debet dici posse ipsum jure divino primatum habere, et licet negaretur Romanum pontificem Petro in episcopatu succedere, negari tamen non posset eum succedere in primatu, ut antea probatum est. Porro si quaeras, cur potissimum Romana ecclesia sit electa, quae primatum obrineret, responderi potest id factum, quia Romana urbs erat prima, nec alia congruentior ratio videretur reddi posse.

Verum ut majorem his lucem adferamus, distinguenda sunt plura in Romano pontifice. Primo, quod sit primus episcoporum. Secundo, quod sit metropolitani et patriarcha. Tertio, quod aliquas habet praerogativas, aliqua jura sibi peculiariter concessa. Quarto, quod habeat potestatem temporalem in patrimonium sancti Petri. Primum habet, ut jam diximus, praesertim ex instituto Christi. Secundum et tertium habet ex consuetudine et canonibus ob urbis et ecclesiae dignitatem. Quartum partim ex donatione Pipini et Caroli Magni, partim jure gentium et praescriptionis more aliorum principum politicorum. Ita optime Valentinianus in novella, quam obtinuit. S. Leo potestatem episcopi Romani a triplici capite reperit, a Petri merito, a dignitate sedis Romanae, et a synodorum autoritate. Sic etiam conciliantur invicem dicta patrum et pontificum, quorum alii primatum suum et praerogativas reperunt a Christi instituto, alii a constitutionibus et decretis synodorum, alii ab usu et consuetudine. Conciliari item potest per ea, quae tradidimus, Graecorum sententia cum nostra. Denique istis rite explicatis ac perpensis, facilior reddetur heterodoxorum reditus ad ecclesiam.

Ex hoc primatu Romani pontificis fluunt multae praerogativae, quae ipsi non secus ac primatu jure divino competunt.

Prima eaque potissima est, curam habere, ut per universum orbem canones observentur, utque fides illibata custodiatur. Atque ob id potestatem habere uti poenis ecclesiasticis per ipsos canones statutis, et refragantes ad id compellere. Hoc autem privilegium habet Romanus pontifex jure primatus sui. Nam qui primus est in aliqua societate, is lege naturali tenetur invigilare, ut leges societatis observentur, atque ut id procuret, necessaria autoritate debet esse instructus. Hinc sum-

mi pontifices se se passim canonum exequutores esse perhibent, et si qui ubique terrarum fidem aut disciplinam ecclesiasticam canonibus sancitam violassent, statim adversus eos primi insurgent, et malum in ipso exordio autoritate sedis apostolicæ, si fieri posset, comprimebant. At si pertinacius esset malum, nec tantæ sedis judicio posset omnino extinguere ob contumaciam hæreticorum vel schismaticorum, cum necesse sit hoc in casu concilium generale universam ecclesiam repræsentans congregari, nemo dubitare potest, quin secundo loco Romanus pontifex vi primatus sui potuerit ad hujusmodi concilium episcopos convocare, ut infallibili ejus autoritate, controversia terminaretur. Verum equidem est, prima concilia generalia ab imperatoribus esse convocata, sed sæpe sæpius imperatores id fecerunt ad preces Romanorum pontificum, qui eo recurrerant, ut facilius ac promptius episcopi congregarentur, sed dubium esse non potest, quin ubi fidei vel disciplinae periculum imminet, nec jam unius Romani pontificis autoritas ad comprimenda ecclesiæ dissidia sufficit, dubium, inquam, non est, quin hoc in casu Romanus pontifex classicum canere possit, et vi primatus sui cunctos episcopos ad synodum generalem vocare, atque in eos, si legitime vocati adesse renuerint, velut in ecclesiæ desertores excommunicationis ferre sententiam.

Tertio licet Romani pontificis definitiones de fide et moribus non sint omnino infallibiles, sunt tamen magni apud omnes momenti et universam spectant ecclesiam. Atque hinc singulae privatim ecclesiæ magnam ejus definitionibus reverentiam præstare debent, nec possunt pro libito eas vel contemnere vel rejicere.

Quarto, licet Romanus pontifex non sit solus omnium controversiarum iudex, sunt tamen ejus præcipue in judicando partes, nec quidquam in ecclesiâ magni momenti definitum par est, quod non ad ipsum referatur, vel de quo non consultatur. Innumera sunt ejusmodi relationum et consultationum, ut ita loquar, exempla, quæ alias retulimus, nec hic repetere necesse est.

Quinto, theologi nostri censent Romanum pontificem a legibus a conciliis etiam generalibus latis sapienter dispensare posse eo in casu, quo concilium ipsum dispensaret, nec non agnoscunt ipsum leges generales posse condere et toti ecclesiæ observandas proponere, sed quæ vim habeant, nisi sint promulgatae et receptæ communi omnium consensu.

Sexto, ajunt *προέδριον* in conciliis ipsi quidem ex convenientia deberi, sed non ex necessitate, quandoquidem tribus primis conciliis generalibus non præfuit, negant porro illum esse supra concilia, aut a nemine judicari posse, quin imo contrarium discrete affirmant et probant ex ipsorum pontificum exemplis.

Septimo, probavimus in dissertatione præcedenti jus ordinationum pontificem non habuisse extra patriarchatus sui limites.

Octavo, pontificem infallibilem esse negant, et de facto plures errasse contendunt.

Nono, contendunt ipsum oecumenicis conciliis inferiorem esse et ab ipsis judicari ac deponi posse.

Decimo, execrantur illorum sententiam, qui adferunt pontificem jus habere deponendorum regum et subjeutorum a sacramento fidei absolvendorum, regnorumque aut transferendorum, aut cuilibet occupanti tradendorum.

Sunt et alia quaedam privilegia, quae sibi arrogant Romani pontifices, quae ex istis fluunt, quae illi pariter non agnoscunt: ut quod solus papa possit deponere episcopos, quod falsissimum est et innumeris exemplis refellitur: quod necesse sit concilia ab ipso confirmari, ut robur habeant, quod pariter falsum esse docent prima concilia, quae a pontificibus confirmata minime sunt. Item quod solus jus habeat ea convocandi, quod adeo falsum est, ut octo priora concilia ab imperatoribus convocata esse constet. Haec sunt, quae nostri praesertim theologi ad primatum pontificis Romani pertinere negant: vide de his Gerfonem in tractatu de potestate eccles. de auferibilitate papae, de statibus eccles., de pace et in articulis contra Petrum de Luna, Petrum de Alliaco in tract. de ecclesiae autoritate, Jacobum Almainum tract. de dominio naturali civili, et ecclesiastico, de autoritate ecclesiae, de potestate ecclesiastica et laica, Joannem Majorem disput. de autoritate concilii supra pontificem et in 4. dist. 24. et post hos Richerium tract. de eccles. et politica potestate in apolog. pro Gerfonio et in historia octo conciliorum generalium nuper edita, Simonem Vigorium in responsione synodali et in libro gallice edito, cui titulus *de l'état et gouvernement de l'église*, Joannem Launoïum in epistolis variisque tractatibus, Petrum de Marca in libro de concordia, adsertiones Parisiensium theologorum et censuram eorundem in Vernantium cum ejus adsertione, librum de antiquis et majoribus episcoporum causis, librum Gerbasii doctoris Parisiensis de eodem argumento, et alios.

Eadem nos post tot graves ac summos theologos de primatu et praerogativis summi pontificis adferere non dubitamus, et jam ex iis nonnulla probavimus, caetera fuscè deinceps probabuntur.

DE
ANTIQUA ECCLESIAE
DISCIPLINA
DISSERTATIONES HISTORICÆ.

DISSERTATIO V.

*In qua probatur Romani pontificis judicium non esse
irreformabile.*

PRAELOQVIVM.

Cum ea communis sit omnium hominum conditio, ut multis ac variis erroribus sint obnoxii, nullum praestantius mortali cuiquam munus a Deo concedi potest, quam ut aliquibus in rebus falli non possit, praesertim vero in iis, quorum cognitio, licet necessaria, rationis tamen viribus haberi non potest. Hinc nullum majus Romanis pontificibus privilegium tribui potuit, quam certum et infallibile in rebus fidei definiendis judicium; sed quo majus et excellentius est istud donum, eo diligentius cavendum est, ne illud temere ac sine fundamento ipsis adscribamus: nam praeterquam quod indignum est alicui auctoritatem eam, quae ipsi non competit, tribuere, nihil magis periculofum quam eum, qui possit errare, infallibilem credere: si enim contingat eum de facto errare, necessario in errorem ducuntur, qui eum deficere minime posse arbitrantur, cum ei auctoritati, quae putatur infallibilis, adhaerendum omnino sit. Igitur Romani pontificis infallibilitatem credere nemo debet, nisi tam perspicue demonstretur, ut nullus dubitationi super sit locus. Nam nisi omnino certum sit, eum esse infallibilem, qui potest ejus judicium pro certo et infallibili haberi? Quippe si probabile tantum est pontificem esse in-

falli.

falibilem, potest id etiam esse falsum; quod si falsum id esse potest, potest in particulari iudicium quodlibet papae esse falsum. Quomodo ergo dicetur infallibile iudicium, quod potest esse falsum? Itaque qui pontificis defendunt infallibilitatem, tenentur apertissime demonstrare, istud privilegium ei a Deo concessum esse, hoc autem aliter probare non possunt quam ex scriptura et traditione: quare si ex neutro capite palam et aperte id ostendant, actum est de illa infallibilitate pontificia.

Porro qui pontificis Romani infallibilitatem propugnant, non id sibi volunt, Romanos pontifices prorsus et quocumque in casu esse infallibiles: imo fatentur eos non secus ac caeteros mortales saepe errare, ac decipi; sed tunc eos errare non posse perhibent, *cum ex cathedra* loquuntur, quae vox antiquis omnibus theologis hoc in negotio ignota a recentioribus est excogitata.

At quamvis omnes infallibilitatis pontificiae adfertores de ea convenient, in ejus tamen sensu adsignando multum a se invicem discrepant: quibusdam loqui ex cathedra, idem est ac cum concilio loqui; sed isti non tam videntur infallibilitatem pontifici tribuere quam concilio. Aliis ex cathedra loqui, idem sonat ac secundum scripturam et traditionem loqui; quae quidem expositio nihil magis tribuit pontifici, quam cuilibet alii; certum enim est, eum non errare, qui secundum scripturam et traditionem loquitur. Sed illud quaeritur, quomodo, et an certo sciri possit pontificem secundum scripturam et traditionem loqui? Quod si cuilibet examinare liceat, ruit praefecto infallibilitas illa pontificia. Alii sic explicant, illud ex cathedra loqui, ut idem sit, ac loqui re mature et diligenter examinata. Vulgatissima expositio verborum istorum, quam Cajetanus, Bellarminus, Duvallius et alii subministrant, haec est, pontificem loqui ex cathedra, cum circa fidem aut bonos mores ecclesiam docet, sed nec ista nodum plane solvit; ulterius enim quaeritur, unde cognoscatur, utrum ecclesiam doceat universam, an vero ut privatus loquatur. Hic eis aqua haeret; quidam dicunt pontificem tunc censerī ecclesiam docere, cum decretalem condit, alii cum consultus responderet; nonnulli cum bulla ejus certo tempore ad valvas S. Petri affixa est, quo nihil ineptius dici potest. Caeterum inde colligitur, quanta sit eorum, qui pontificem Romanum infallibilem esse docent in sua opinione ruenda anxietas et inconstantia, ex qua de ejus falsitate praedjudicari quodammodo potest. Enimvero ut certi esse possimus de infallibilitate iudicii alicujus a Romano pontifice lati, debemus habere certam regulam, per quam manifeste cognoscamus hoc illorum de numero esse, quae necessario infallibilia sunt; at nondum de ejusmodi regula convenit inter eos ipsos, qui pontificem infallibilem esse praedicant, sed hi quidem unam, alii vero aliam conditionem ad certitudinem alicujus iudicii pontificii requisitam esse contendunt, ac proinde necesse est iudicium illud in dubium ab aliquibus revocari, quod ab aliis pro certo et infallibile habebitur.

Quomodo ergo quisquam potest esse certus hoc vel illud iudicium de numero infallibilium esse, cum secundum aliquos in dubium revocari possit, secundum alios de eo dubitare sit nefas: ergo hic ἐπέχειν oportet, et neutrum iudicium pro infalli-

infallibili habere: sed his præmissis, Romanos pontifices aut solos, aut cum sua Romana synodo etiam cum ex cathedra loqui perhibentur, in iudicando falli posse ostendamus.

Ad hoc autem sufficeret adversæ opinionis argumenta refellere, quia ipsorum est (ut observavimus) probare ex scriptura, et traditione pontificem Romanum inerrantiæ privilegio gaudere; quapropter satis nobis esset argumenta, quibus id suadere conantur, inania demonstrare, nec opus foret rationibus et exemplis docere pontifices in definiendo errare posse et de facto erravisse, sed quia non nocet (ut loquantur) abundantia juris, utrumque nos, Deo dante, præstabis.

C A P U T I.

In quo ostenditur Romanos pontifices non esse in iudicando infallibiles.

§. I.

Docetur id ex scriptura.

Et primum quidem pontificem Romanum infallibilem non esse, colligitur ex scriptura: nam Galatarum 2. v. 14. Petrus a Paulo reprehensibilis fuisse perhibetur, accusaturque ab eodem, quod non recte ad evangelii veritatem ambularet, quodque gentes autoritate sua ad judaizandum impelleret. Jam vero si potuit Petrus adversus veritatis regulam, quam postea ecclesia sequuta est, cogere gentes ad judaizandum (ut observat Augustinus) cur non poterunt Petri successores contra veritatis regulam aliquid aut docere, aut faciendum præscribere? Haec vero ratio non a nobis primum inventa est, sed ab Augustino centies inculcata: is enim ex hoc loco saepius concludit nullum omnino episcopum nullam synodum provincialem esse infallibilem. Sic lib. 2. de baptismo c. 1. ita ratiocinatur.

Si quisquam nunc cogat circumcidi aliquem more judaico, et sic baptizari, multo amplius hoc detestatur genus humanum, quam si aliquis cogatur rebaptizari, quapropter cum Petrus illud faciens a Paulo posteriore corrigitur . . . quanto facilius et fortius, quod per universae ecclesiae statuta firmatum est, vel unius episcopi auctoritati vel unius provinciae concilio praeferendum est. Ante Augustinum vero Cyprianus idem ex isto apostoli Pauli facto intulit in epist. ad Quintum: Nam nec Petrus, quem primum dominus elegit, et super quem aedificavit ecclesiam suam, cum secum Paulus de circumcissione postmodum disceptaret, vindicavit sibi aliquid insolent-

ter aut arroganter assumpsit, ut diceret se *primatum tenere et obtemperari a novellis et posteris sibi potius oportere, sed consilium veritatis admisit et rationi legitimae, quam Paulus vindicabat facile consensit, ut non pertinaciter nostra amemus, sed quae aliquando a fratribus et collegis nostris utiliter et salubriter suggeruntur, si sint vera et legitima, nostra potius ducamus.* Ex quibus conficitur exemplo Petri doceri episcopos omnes nullo excepto in errores prolabi posse et ab aliis emendari. Id vero ad Romanos etiam pontifices pertinere docet Pelagius II. in epist. ad Istriae episcopos: *Debet, inquit, perpendere vestra dilectio, quia praedecessorum nostrorum in hac causa (trium capitulorum) consensus tanto post inanis non fuit, quando prius duris contradictionum laboribus insudavit: sed his insuper factum Petri, qui et Paulum superat, vestra fraternitas ad memoriam reducat, diu quippe restitit, ne ad fidem gentes sancta ecclesia sine circumcissione reciperet: diu se a conversarum gentium communione subtraxit, Paulo attestante, qui ait, cum venissem Antiochiam, in faciem ei restiti, etc., qui tamen ab eodem Paulo postmodum ratione suscepta, dum quosdam conspiceret, qui gentiles ad ecclesiam venientes pondere servandae circumcissionis onerarent: dicit, cur tentatis Deum, imponentes jugum cervicibus discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus, numquid, fratres dilectissimi, Petre apostolorum principi sibi dissimilia docenti debuit ad haec responderi. Haec quae dicis audire non possumus, quia aliud ante praedicasti. Si igitur, in trium capitulorum negotio, aliud cum veritas quaereretur, aliud autem inventa veritate dictum est, cur mutatio sententiae huic sedi in crimine objicitur, quam curula ecclesiae in ejus autore veneratur.*

§. II.

Idem probatur ex veteris ecclesiae disciplina.

Secundo, idem conficitur ex disciplina ecclesiae in iudicandis causis ecclesiasticis. In alia dissertatione a nobis exposita, ex ea etenim luculenter demonstratur, ignotum fuisse per decem et amplius saecula illud non errandi privilegium, quod Romano tribuitur episcopo, nam ut abunde ibi probatum est, non pauca etiam de fide olim lata sunt iudicia inconsulto Romano pontifice, nec habitus est ille summus controversiarum iudex: Sed saepe saepius iudicia ab ipso lata in conciliis praefertim oecumenicis, iterum examinata et retractata sunt: jam vero si extra controversiam tunc fuisset Romani pontificis infallibilitas, an credibile est caeteros episcopos quidquam iudicaturos fuisse absque illius consensu et autoritate, aut aliquid ab ipso iudicatum retractaturos fuisse. Nam posito, quod infallibile sit aliquod iudicium, absurdum est causam in eo terminatam iterum examinare et iudicare. Quid ergo necesse erat totius orbis episcopos fatigari? Quid opus ecclesias pastoribus or-

bari ad cogenda concilia, quorum iudicium non pluris fieri deberet, quam unius Romani episcopi? Nam e duobus infallibilibus iudiciis, unum pluris altero fieri non potest, nec duo infallibilia iudicia maiorem habent auctoritatem quam unum; quod enim infallibile est, omnem omnino meretur fidem, nec quidquam huic certitudinis ex illo iudicio, licet infallibili accedit.

Verum id argumentum, quod ineluctabile est, maiorem etiam lucem accipit ex his controversiis, quas nonnulli episcopi maxime catholici cum Romanis pontificibus habuerunt; nam si Romani pontificis infallibilitas in iudicando ab omnibus catholicis tum fuisset agnita, caeteri episcopi catholici illius proculdubio iudicio cessissent, et ab eo dissentire nefas esse duxissent: sic verbi gratia, si tempore Victoris Romani pontificis iudicium infallibile habitum fuisset, ei non restitissent, non modo Asiatici, sed nec Irenaeus et caeteri orbis episcopi, qui in illorum communione contra Romani pontificis sententiam permanserunt. Similiter si tempore Stephani compertum fuisset Romanum pontificem errare non posse, Cyprianus et Africani praesules, necnon Dionysius et alii orientis episcopi in Stephani sententiam pedibus ivissent, nec disciplinam suam contra ejus auctoritatem mordicus retinissent: et certe S. Augustinus hac de re agens, supponit eos illaesa fide et charitate a Stephano dissensisse, quia res nondum fuerat supremo iudicio et infallibili determinata. *Fuit, inquit lib. 2. de Bapt. c. 5. aliquando de baptismo dubitatio, qui diversa senserunt, in unitate manserunt, ea dubitatio procedente tempore perspecta veritate sublata est.*

Jam vero si Romani pontificis iudicium tempore Augustini habitum fuisset indeficiens, nonne Stephani iudicio veritas perspecta et sublata quaestio dici debuisset?

Denique, ut alia mittam tempore Basilii Magni iudicium Romani pontificis, etiamsi cum episcopis occidentalibus sentiret, non habebatur infallibile. Nunquam enim ille (Basilius) aut caeteri orientales tres hypostasas rejicere voluerunt, et eos probare, qui unam dicebant hypostasim; quamvis id maxime urgerent cum Romano pontifice occidentales, nec alia conditione cum Meletio communionem habere velent, quorum propterea typhum Basilius acriter reprehendit.

Confirmatur idem ex Romanis pontificibus, qui ad causas ecclesiasticas finiendas, synodos petierunt convocari: sic Liberius ad Athanasii causam iudicandam synodum petiit a Constantio, Damasus et occidentales petierunt synodum fieri universalem ad res orientis componendas. Siricius Bonosum ad concilium remisit iudicandum. Innocentius petiit synodum fieri ad causam Chrysoctomi examinandam. S. Leo ad Eurychis causam retractandam, rescindendumque latrocinii Ephesini decretum, synodum universalem necessariam esse duxit. Mitto alios innumeros: quod si Romani pontifices se in iudicandis rebus fidei aut morum infallibiles esse praesumpserunt, nunquam illas synodos fieri petiissent, sed iudicium suum veluti supremum et infallibile interposuissent.

Confirmatur item haec ratio multis Augustini testimoniis, in quibus asserit, nullius episcopi aut etiam synodi provincialis iudicium esse infallibile. Saepissime id habes in libris ejus de baptismo, cum observat nec Stephani, nec Cypriani iudicio quaestionem de rebaptizatione haereticorum fuisse terminatam, sed universalis concilii actio eius ecclesiae iudicio. Hinc ibidem aperre pronuntiat omnes omnino episcoporum litteras, et omnia omnino concilia provincialia, ne exceptis quidem Romanis, emendari posse a conciliis majoribus. Speciatim vero hanc regulam Romano pontifici ejusque synodo adaptat lib. 2. ad Bonifac. c. 3. Cum enim jaectarent Coelestiani Romanum pontificem Zozimum Coelestii dogma adprobasse, respondet primo Coelestium Zozimo imposuisse: deinde vero haec addit. *Sed si, quod absit, ita tunc fuisset de Coelestio et Pelagio in Romana ecclesia iudicatum, ut illa eorum dogmata, quae in ipsis et cum ipsis papa Innocentius damnaverit, adprobanda et tenenda pronuntiarentur, ex hoc potius esset praevaricationis nota Romanis clericis inurenda.* Siccine loqueretur Augustinus, si credidisset Romanum episcopum cum suo clero non posse a fide deficere? Caeterum tunc temporis adeo persuasum erat episcopis Africanis Romanum pontificem non esse in iudicando Spiritus sancti adiutorio infallibilem, ut non dubitent id veluti certum proponere: *nisi forte, inquit, quisquam est, qui credat unicuilibet nostrum posse Deum inspirare iustitiam, et innumerabilibus congregatis in concilium sacerdotibus denegare.* Unus ille episcopus, non alius est, quam Romanus, ad quem haec verba diriguntur.

Eadem est ferme sententia concilii 5. generalis collat. 8. tom. 5. concil. colum. 562. et 563. unde haec exscripta sunt.

Licet Spiritus sancti gratia circa singulos apostolos abundaret, ut non indigerent alieno consilio ad ea, quae agenda erant, non tamen aliter voluerunt de eo, quod movebatur, si oporteret gentes circumcidi definire, priusquam communiter congregati, divinarum scripturarum testimoniis unusquisque dicta sua confirmaverunt, unde communiter de eo sententiam protulerunt ad gentes scribentes, visum est Spiritui sancto et nobis: sed et sancti patres, qui per tempora in sacris quatuor conciliis convenerunt, utentes communiter de exortis haeresibus et quaestionibus disposuerunt certo constituto, quod in communibus de fide disputationibus, cum proponantur ex utraque parte, quae discutienda sunt, veritatis lumen tenebras expellit mendacii: nec enim potest in communibus de fide disceptationibus aliter veritas manifestari, cum unusquisque proximi adiutorio indiget. Ex quibus cernere est istius concilii patribus fuisse persuasum veritatem alibi definire non posse, quam in conciliis generalibus, nec ab ullo privato episcopo etiam Romano quidquam circa fidem decerni posse, quod ita certum sit ac ea, quae in conciliis definita sunt.

§. III.

Idein probatur exemplis Romanorum pontificum, qui de factō a fide et veritate deviarunt.

Tertio, pontificem Romanum indeficientis iudicii privilegio non gaudere ad oculum demonstratur exemplis Romanorum pontificum, quos in quaestionibus fidei aut morum etiam consultos, et decretalibus epistolis ecclesiam docentes, et proinde, ut loquuntur, ex cathedra loquentes, a veritate deviasse certum est.

Primus est Eleutherius seu quisquis alius Romanus pontifex, quem testis est Tertullianus in lib. contra Praxeam litteras pacis misisse ad Montanistas, et eas postea revocasse: verba Tertulliani haec sunt. *Nam idem Praxeas tunc episcopum Romanum agnoscentem jam prophetias Montani, Priscae, Maxillae, et ex ea agnitione pacem ecclesiis Asiae et Phrygiae inferentem, falsa de ipsis prophetis et eorum ecclesiis asseverando et praedecessorum ejus auctoritates defendendo; coegit litteras pacis revocare jam emissas, et a proposito recipiendorum charismatum concessare.* Fuit ergo tum temporis Romanus pontifex, qui novas Montani prophetias approbavit, et per litteras Montanistis communionem impertiit, quas errore cognito revocare coactus est.

Secundus est Victor, qui temere in Asianos episcopos sententiam excommunicationis tulit, et ideo acerbe reprehensus est a caeteris episcopis, ut ex Eusebio liquet. Quamvis autem res ista disciplinae tantum fuerit, nihilominus tamen graviter erravit iste pontifex, qui ob rem tam parvi momenti totum orbem lacerasset, nisi caeterorum episcoporum prudentia hujus temeritatem correxisset.

Tertius est Stephanus, qui in oppositum Cypriano errorem videtur incidisse, docens quoslibet haereticos a quacumque haeresi venientes sine iterato baptismo suscipiendos, quo omnium omnino haereticorum baptismata, sive in nomine Trinitatis, sive secus collata approbavit: ita certe mentem ejus intellexerunt Cyprianus et Firmilianus, ejusque verba id omnino sonant: adde quod omnes fere haeretici, qui tunc exorti erant, exceptis Novatianis, de quibus nondum erat quaestio, cum Trinitatem non agnoscerent, in Trinitatis nomine minime baptizabant, sed in baptismo absurdis utebantur quibusdam formulis, ut videre est apud Irenaeum. Cum ergo omnes aut fere omnes haeretici, qui a Christo ad Stephanum usque exorti erant, in Trinitatis nomine minime baptizarent; Stephanus autem a quacumque haeresi venientes sine iterato baptismo susceperit, quid aliud inde inferri potest, nisi eum illorum, qui in Trinitatis nomine minime baptizabant, rata habuisse baptismata, qui error est Cypriani errori oppositus, quem tamen ille ita acriter defendit, ut Cyprianum et alios aliter sentientes a communione ecclesiastica summovere sic coactus.

Quartus est Liberius, qui non tantum Athanasii damnationi, sed et fidei formulae haereticæ subscripsit: quænam autem ista fuerit fidei formula, cui subscripsit, hic ego inquirere nolo. Unum hoc mihi ad propositum sufficit, antiquos pro certo habuisse Liberium haereticæ fidei formulae subscripsisse, et Arianæ perfidiæ consensisse. Hoc autem manifestum est ex Hilarii testimonio, qui sæpius in fragmentis formulam illam, cui subscripsit, Arianam perfidiam vocat, atque eundem Liberio anathema dicit: unde patet eam formulam, cui subscripsit Liberius, primam non esse Sirmiensem, utpote quam Hilarius defendit, ac velut catholicam exponit. Similiter Hieronymus in chronico scribit Liberium haereticæ pravitati subscripsisse, atque omnes antiqui uno ore de lapsu Liberii, velut de apostasia a fide loquuntur, et sane ita verum est haereticam fuisse formulam, cui subscripserat, in exilio Liberius, quæque ipsi a Demophilo fuerat oblata, ut hujus subscriptionis occasione Aetiani sparserint in vulgus Liberium dissimilem patri filium agnovisse, quæ res movit eos, qui Semiariani dicebantur, ut ab eo Sirmium reverso exigerent, ut filium patri natura similem scripto profiteretur. Nam bis subscripsit Liberius, primum quidem in exilio fidei formulae sibi a Demophilo oblatae, quæ quidem procul dubio Ariana prorsus erat, nam Demophilus Arianam hæresim palam profiteri non verebatur: huic autem cum subscripsisset, scripsit ad orientales litteras obtestans eos, ut quoniam in omnibus Demophilo et orientalibus consenserat, apud imperatorem efficiant, ut ab exilio revocetur, et ad ecclesiam suam redeat. Evocatus itaque Sirmium Liberius occurrit ibi synodi Ancyranæ legatis, qui quoniam Aetiani in vulgus sparserant, Liberium filium patri dissimilem profiteri, eo quod consubstantialis vocabulum damnasset, ab eo exegerunt, ut tomo formularum subscriberet, utque filium natura patri similem profiteretur. Ita rem narrat Sozomenus lib. 4. hist. c. 15. cui consentiunt antiqua monumenta, quæ reperiuntur in fragmentis Hilarii, unde liquet Liberium ab hæresi liberari non posse.

Quintus est Zozimus, qui Coelestii hæretici libellum catholicum esse pronuntiavit, cumque datis ad Africanos litteris comprobavit: nam etsi errorem Coelestii non adprobaverit pontifex, attamen ejus de peccato originali dubitationem procul dubio adprobavit; ita Aug. lib. 2. ad Bonif. c. 3. *Quænam tandem, inquit, quærela venerandæ memoriæ papæ Zozimi, quæ interloquutio reperitur, ubi præceperit, credi oportere sine ullo vitio peccati originalis hominem nasci, nusquam prorsus hoc dixit, nusquam omnino conscripsit, sed cum hoc Coelestius in suo libello posuisset inter illa dumtaxat, de quibus se dubitare et instrui velle confessus est in homine acerrimi ingenii, qui profecto si corrigeretur, plurimis profuisset, voluntas emendationis, non falsitas dogmatis adprobata est, et propterea libellus ejus catholicus dictus est, quia et hoc catholice mentis est, si qua forte aliter sapit quam veritas exigit, non ea certissime definire, sed detestata ac demonstrata respicere.* Ita primum Augustinus excusare conatur factum Zozimi probantis libellum Coelestii, qui dubitationem de peccato originali præferebat. Deinde vero huic responsioni parum fidens hæc addit. *Sed si, quod absit, tunc fuisset de Coelestio vel Pelagio in Romana ecclesia judice:*

dicatum, ut illa eorum dogmata, quae in ipsis et cum ipsis papa Innocentius damnaverat, adprobanda et tenenda pronuntiarentur, ex hoc potius esset praevaricationis nota clericis Romanis inurenda. Haec Augustini responso nodum plane solvit, necnon pontificem et ecclesiam, quae Romae est, a fide majorum deficere posse supponit.

Sextus est Honorius, qui a Sergio patriarcha consultus Monothelitarum errorem decretali epistola definivit, et propterea a synodo sexta oecumenica non semel anathemate percussus est, nec tantum damnatur ut fautor haereseos, sed ut illius reus et ex epistola convictus sic act. 13. damnatur ejus epistola, ut contraria rectae fidei et haereticorum doctrinae consentanea p. 944. his verbis: *Retrastantes dogmaticas epistolas, quae tamquam a Sergio scriptae sunt tam ad Cyrum quam ad Honorium quondam papam antiquae Romae. Similiter et epistolam ab illo, id est Honorio, rescriptam ad eundem Sergium hasque invenientes alienas existere ab apostolicis dogmatibus et a definitionibus sanctorum conciliorum et cunctorum probabilium patrum, sequi vero falsas doctrinas haereticorum, eas omnimodo abjicimus: Si quis ab haeresi excusare velit epistolam Honorii, is pariter epistolas Sergii potest excusare, deinde de Honorii epistola non secus ac Sergii dicitur, quod aliena existat ab apostolicis dogmatibus et a definitionibus conciliorum et cunctorum probabilium patrum, et quod sequatur doctrinas haereticorum. Nec est, quod dicat Garnerius hic mentionem nullam esse de una Christi voluntate, sed tantum generatim de falsis doctrinis; agebatur enim in illa synodo tantum de Monothelitarum dogmate: cum ergo epistola Honorii jungitur epistolae Sergii et ambae damnantur quasi abhorrentes ab apostolicis dogmatibus, de alio dogmate id non potest intelligi, quam de una Christi voluntate. Nam quod addit Garnerius, abhorrere epistolam Honorii a doctrina apostolorum, non in fide sicut epistolam Sergii, sed in constantia et fortitudine, a mente verbisque synodi prorsus abhorret, nec quisquam cordatus haec unquam assentietur expositioni, eamque refellit id, quod sequitur in eodem loco, ubi patres ita loquuntur. *Cum his vero simul projici a vultu Dei ecclesia catholica, simulque anathematizari praevidimus et Honorium, qui fuerat papa antiquae Romae, eo quod invenimus per scripta, quae ab eo facta sint ad Sergium, quia in omnibus mentem Sergii sequutus est, et impia dogmata confirmavit.* Hinc p. 972. epistolae Honorii lectae in concilio: *Non secus ac caeterae chartae et litterae haereticorum igni addicuntur, eo quod, inquit patres, cognovimus in unam ipsam, eandemque impietatem tendere, cum scriptis haereticorum.* Act. 8. pag. 1024. ait synodus, daemonem per organa sua, id est, *Theodorum, Sergium, Pirrhum, Paulum, Honorium et Cyrum atque Marianum et Stephanum ecclesiae continenter erroris scandalum excitare, unius voluntatis et operationis in duabus naturis Christi haeresim in populum spargendo.**

In prosphonetico ad imperatorem eadem actione pag. 1033. anathematizatur Honorius cum caeteris haereticis: *Utpote, inquit synodus, qui eos in omnibus sequutus est.* Mitto alia loca innumera, in quibus Honorius una cum caeteris haereticis

hereticis anathemate percutitur, nulla facta mentione, cur damnetur, quod vel unum sufficeret ad probandum eum fuisse haereticum.

Quantum vero istud argumentum adversarios premat, ex eo videre est, quod Baronius vir acerrimi iudicii non alia ratione sese ab eo expedire posse iudicavit, quam scribendo acta concilii esse adulterata: Sed hujus opinionem nunc omnes rident et actorum his in locis *γυμνάσιον* nullus non agnoscit. Quapropter alii eo confugiunt, ut dicant Honorium fuisse damnatum, non ut haereticum: sed tantum eo, quod haeresim nascentem negligendo ac connivendo foverit. Verum si haec fuisset concilii mens, cur nunquam Honorium a caeteris haereticis distinxisset, cur ubique eodem anathemate iisdem verbis tum illius personam, tum ejus epistolas confixisset: durum id et odiosum, diversis longe criminibus eandem poenam infligere. Quid quod verba concilii hunc sensum habere non possunt, quis enim patiat de eo, qui haeresi non consenserit, sed tantum illam, non ea, qua par est diligentia comprehenderit, illa dici, quae de Honorio sexta synodus habet, *quod ejus epistola sit contraria apostolicis dogmatibus, quod sequatur doctrinas haereticorum, quod per scripta inveniatur mentem haereticorum in omnibus sequi et impia dogmata confirmare, et in unam eandemque impietatem tendere, unius voluntatis et unius operationis haeresim in vulgus spargere*, et alia similia, quae dici non possunt, nisi de eo, qui haeresi plane consentit. Maneat ergo persuasum fuisse sextae synodo, Honorium in suis epistolis haeresim Sergii aperte docuisse.

Ipsae vero epistolae, si legantur, haeresim Monothelitarum omnino sapiunt; nam in iis Honorius unam profitetur Christi voluntatem et de duplici Christi operatione aut voluntate sileri vult, et quod Monothelitarum praecipuum erat dogma, totiusque haereseos principium, *dicit Jesum operatum esse divina, media humanitate et humana plene a divinitate*; nam Monothelitae aiebant humanam in Christo naturam esse divini verbi instrumentum, quod tamen ageretur. Excusatur equidem Honorius, eo quod rationem reddens, cur unam dicat voluntatem, excludere tantum videatur eam, quae ex originis vitio in nobis est: Verum hac etiam ratione utebantur Monothelitae, statuentes omnem voluntatem humanam ex peccato esse et ad peccatum esse proclivem. Unde non mirum si Honorius, ut probaret voluntatem humanam in Christo nullam esse, hanc rationem reddit: *quia a divinitate assumpta est nostra natura non culpa*. Et licet Joannes ac Maximus aliter ejus verba interpretentur, sic tamen illa intellexit totus oriens, imo et ipsa ecclesia Romana, quae in veteri breviario in festo Leonis II. haec ad tertiam quartamque lectionem legebat. *Hic suscepit sanctam sextam synodum, quae nuper per Dei providentiam in regia urbe celebrata est . . . in qua synodo condemnati sunt Cyrus, Sergius, Honorius, Pyrrhus, Paulus et Petrus, necnon Macarius cum discipulo suo Stephano, sed et Polychronius, novus Simon, qui unam voluntatem et operationem in domino Jesu Christo dixerunt vel praedicaverunt, &c.* nec vero pugnat cum istius breviarii testimonio Leonis ipsius secundi auctoritas. Quem nonnulli putant Honorium eo

sanctum

tantum nomine accusare, quod negligentia sua errorem Monothelitarum foverit. Utrumque enim in Honorio reprehendi merito potuit, et quod a fide deviarit ipse, et quod alios deviantes non correxerit; utrumque dicit Leo II. epistola ad imperatorem Constantium, *necnon, inquit, et Honorium anathematizamus*, qui hanc apostolicam ecclesiam non apostolicæ traditionis doctrina illustravit, sed prophana traditione immaculatam maculari permisit. Ita etiam Constantinus in edicto: *Anathematizamus qui novorum dogmatum auctores et fautores sunt, Theodorum, Sergium, &c. atque etiam Honorium horum fautorem, adjutorem et confirmatorem hæreseos, et alias ad hæc Honorius hujusmodi hæreseos confirmator, qui etiam sibi ipse pugnat, etc.* Ita non tantum Honorius hæresim Monothelitarum nascentem comprimere neglexit, non tantum Sergii et aliorum hæreticorum personis favit; sed et ipsius hæreseos fautor et confirmator fuit ex mente Leonis et Constantini, quam peperam alio trahunt plerique, non distinguentes inter fautorem hæreticorum et hæreseos. Qui personæ tantum hæreticorum fautor est, potest non esse hæreticus, at qui fautor et confirmator est hæreseos, qualis fuit Honorius, is non potest non esse hæreticus: ruit ergo vana illa distinctio, qua sola potest Honorius ab hæreseos crimine cum nonnullo colore vindicari.

Porro exemplum istud Honorii et alia, quæ superius adduximus, probant Romanos pontifices etiam ut pontifices, atque ut aiunt, ex cathedra loquentes, erroribus obnoxios esse posse: nam in exemplis propositis cernere est eos consultos universam ecclesiam docentes litteris et scriptis publicis animo definiendi emissis a veritate et fide deviasse.

Denique Joannis XXII. exemplum in medium potest adduci, qui pontifex, tum prædicationibus publicis, tum etiam litteris et scriptis et legationibus conatus est suum de medio animarum post mortem statu errorem in ecclesiam universam inducere et contrarium sentientes a sua opinione dimovere. Rem sic narrat continuator Naujii ad annum 1333. *Hoc anno 1333. cum prædicatione qua dictus dominus Joannes papa, in qua publice, ut ferebatur, dixerat, quod animæ decedentium in gratia non vident Deum per essentiam, nec sunt perfecte beatæ usque post resurrectionem corporum (quod dictum multos scandalizaverat) tacebatur publice tamen apud Avenionem, ubi papa tunc residebat, istud dictum a pluribus ab aliquibus et maxime a quibusdam cardinalibus ob favorem, ab aliis propter timorem prædicti pontificis. Nam quemdam fratrem prædicatorem, qui contra istud dictum sive errorem istum prædicaverat, in carcerem fecit poni: Parisiis autem ut a magistris et tota theologiae facultate adprobaretur, missi sunt a latere ipsius papæ duo magistri in theologia, qui sibi in opinione sua consentiebant ut magistros Parisienses ad opinionem suam adducerent, sed ita Dei gratia non contigit.* Narrat deinde quemadmodum hæc opinio ab illis proposita fuerit facultati, et reperit dein, quomodo coram rege a decem magistris fuerit damnata; denique vocatos ait a rege omnes magistros in Vincennas, missamque ab eo ad papam epistolam, qua mandatur,

ut sententiam magistrorum Parisiensium teneat, qui melius scirent, quid deberet teneri et credi in fide quam iuristae aut alii clerici.

Tam per litteras petiit pontifex, ut liceret baccalaureis utramque opinionem defendere, his acceptis tribus vicibus congregata facultas opinionem Joannis improbat et vetuit eam defendi: Eadem habet Petrus Alliacus Cameracensis horum fere oculatus testis ann. 1406. In oratione ad regem: *Quand l'on traita l'erreur Joannis papae XXII. de vision beata rex Franciae, qui étoit au Bois de Vincennes, envoya par devers la faculté de theologie, non mie par devers l'université, et luy envoya t'on a Vincennes la faculté vingt-neuf maitres, et l'appointement qu'ils firent, il l'executa et manda lors Joanni papae 22. qu'il se revoquât, ou qu'il le feroit ardre.*

Item Joannes Gerso in serm. de festo paschatis: propter quod insuper adparet falsitas doctrinae papae Joannis XXII., quae damnata fuit cum sono buccinarum vel tubarum coram rege Philippo.

Gobelinus Cosimodromii aetar. 6. cap. 71. Joannes XXII. postquam senex effectus est, desipuit praedicans animas separatas non videre essentiam divinam ante diem judicii, contra quem Thomas Walleis de ordine Praedicatorum se exponens periculo propter fidem catholicam publice praedicavit, itaque propter hoc papa misit eum in carcerem, et ibidem fame cruciatus est. Papa anno 20. Ludovici in extremis constitutus ad instantiam quorundam amicorum suorum praedictum errorem revocavit.

Langus in monasterii Cisterciensis chronic. Thomas de Valas praedicavit Avenione contra papam Joannem propter errorem ejus de caecitate animarum. Joannes antequam migraret e vita, revocavit errorem, verba revocationis sunt: *Et si forsan in praedictis sermonibus, collationibus aliqua diximus, quae scripturae sacrae quovismodo essent vel viderentur obvia, ea revocamus expresse.*

Ex his et aliis, quae huc afferri possent, testimoniis constat Joannem XXII. non tantum in eo errore fuisse animas sanctorum beatitudine non frui ante judicii diem, sed etiam nihil non molitum esse, ut errorem istum tota ecclesia, ac praecipue Gallicana amplecteretur; atque ob eam rem legatos a latere cum litteris in Galliam misisse, et forte multos Gallos in eam sententiam traxisset, nisi facultatis nostrae autoritas obstitisset. Habemus ergo in isto pontifice exemplum, quo manifeste probatur papam Romanum etiam cum ecclesiam docere intendit, errorem posse tanquam fidei dogma proponere, ac proinde ruit Romani pontificis ex cathedra loquentis, hoc est, ecclesiam docentis infallibilitas.

§. IV.

Ex recentiorum pontificum pugnantibus inter se definitionibus rejicitur infallibilitas.

Veritas cum una sit, nunquam potest secum invicem pugnare, nec potest aliquo tempore falsum esse, quod aliquando verum fuit. Ubi ergo occurrunt pontificum pugnantes inter se definitiones, necesse est ex iis alteram a vero esse alienam. Hoc autem pontificibus recentioribus usu saepe venisse, ut contraria definirent, haud ignorant, qui in jure canonico paululum versati sunt. Duo hujus rei exempla paulo vetustiora referuntur ab Almains in tractatu de autoritate ecclesiae his verbis: *Secundo*, inquit, *Innocentius III et Coelestinus determinaverunt contraria super ista propositione, uno conjugum ad haeresim transeunte, alter qui remanet in fide, potest ad secunda vota transire, determinatio Innocentii III, quod non potest, ponitur in capite quarto de divortii, determinatio Coelestini ut dicit glossa in eodem capite olim ponebatur in decretalibus de conversione conjugatorum in fine. Tertio*, pergit idem, *aliqui pontifices statuerunt contra evangelium, ut Pelagius, qui fecit constitutionem, quod omnes subdiaconi Siciliae a suis uxoribus abstinerent, quas in minoribus ordinibus dixerant, ut ab officio cessarent, quam, quia erat iniqua et contra evangelium, retractavit Gregorius primus ejus successor, ut patet 31 distinct. c. ante triennium in textu et glossa: si enim potuerit judicialiter statuere contra evangelium ita et definire.*

Innocentius IV. in caput presbyter de sacramentis non iterandis, ait *formas sacramentorum post apostolos esse inventas et ab ecclesia ordinatas. De ritu inquit apostolico invenitur in epist. ad Timotheum, quod manum imponebant ordinandis, et orationem fundebant, aliam autem formam non legimus ab eis servatam, unde credimus, quod nisi essent formae postea adinventae, sufficeret ordinatori dicere: sis sacerdos vel alia aequipollentia verba: sed subsequenter temporibus formas, quae servantur, ecclesia ordinavit.* Haec pontificis hujus sententia adversatur Eugenii IV. definitioni et vulgatae scholasticorum opinioni.

Similiter Stephanus II. consultus respondens et decretalem condens, ac proinde ex cathedra loquens de baptismo in vino collato, sic statuit c. 11. epist. *Si in vino, quis propterea, quod aquam non inveniebat omnino periclitantem infantem baptizavit, nulla ei exinde adscribitur culpa. Infantes sic permeant in ipso baptismo, nam si aqua adfuit praesent, ille presbyter excommunicetur et poenitentiae subiciatur.* Haec definitio adversatur contrariae Eugenii IV. in responsis ad consulta Bulgarorum sanctioni et ecclesiae universae disciplinae.

Aliud hujusmodi contradictionum in Romanis pontificibus exemplum admodum facetum nobis subministrat Franciscanorum de paupertate contentio, quae pontifices quoque inter se commisit: quippe cum Franciscanis quibusdam venisset in mentem, omnem omnino rerum ad usum pertinentium proprietatem abicere, curarunt ita Francisci regulam a Gregorio IX. anno 1230. explicari, ut nulla omnino

prietas ipsis, sive in communi, sive in speciali competere deberet. *Dicimus, inquit iste pontifex, quod neque in communi, neque in speciali debent proprietatem habere, sed utensilium et librorum, et eorum mobilium, quae licet habere, eorum usum habeant. . . nec vendi debent mobilia vel extra ordinem commutari aut alienari quoquomodo, nisi ecclesiae Romanae cardinalis, qui fuerit ordinis gubernator, generali, seu provincialibus ministris auctoritatem super hoc praebuerit vel assensum.*

Post haec Innocentius IV. *rerum, quarum usus Minoribus conceditur, proprietatem ad sedem apostolicam specialiter pertinere declaravit anno 1245.* Itemque Alexander IV. anno 1254. decrevit loca fratrum ad pontificem et sedem apostolicam specialiter pertinere: cum vero huiusmodi proprietatis abdicationem quidam irriderent, Nicolaus III. in decretali exiit, eos velut errantes damnavit et excommunicatione perculit, *dicimus, inquit, quod abdicatio proprietatis huiusmodi omnium rerum non tam in speciali quam etiam in communi meritoria est et sancta, quam et Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit et exemplo firmavit, quamque primi fundatores militantis ecclesiae, prout ab ipso fonte hausserunt volentes perfecte vivere per doctrinae et vitae exempla in eos derivarunt. Aliter sentientes excommunicationis sententiae, quam nunc in ipsos proferimus, se noverint subjacere, a qua per neminem nisi per Romanum pontificem possint absolvi: ita occasione contentionis Franciscanorum, Innocentius dogma condit de abdicatione proprietatis omnium rerum, eosque, qui illam meritoriam aut sanctam esse negarent, proscribit, idque tam disertis verbis adhibita etiam sacrarum litterarum auctoritate decernit, ut facile intelligatur eum habuisse in animo universam ecclesiam docere, ac rem ex cathedra definire.* Hujus successor Martinus IV. in bulla data 10. Kal. Februarii anno 1282. *pariter statuit ad ecclesiam Romanam omnium rerum mobilium et immobilium, quibus fratres uti possunt, jus, proprietatem et dominium nullo modo spectare.* Idem decernit Nicolaus IV. anno 1298. ac demum Clemens V. in concilio Viennensi circa ann. 1311. eadem, quae antecessores sui declaraverant, confirmat constitutione satis proluxa, quae inter Clementinas legitur, cujusque principium est *exivi*; ita septem Romani pontifices non modo approbarunt eos Franciscanos, qui illarum, quibus utebantur rerum proprietatem abdicabant, eamque pontifici ultro largiebantur, sed et eos, qui istud improbarent damnare non dubitarunt.

At e contra Joannes XXII., qui Clementi successit, Minores quosdam, qui fratres de paupere vita, necnon Bifocchi ac Beguini dicebantur seque D. Francisci regulam ad litteram servare profitebantur, damnavit et abolevit, constitutione, cujus initium sancta Romana ecclesia, necnon altera directorio inquisitorum inserta, quae incipit gloriosam ecclesiam, utraque anno ipsius 2. data, tunc ait Eymericus quatuor fratres huiusmodi velut haeretici apud Massiliam anno 1318. per inquisitorem haereticae pravitatis, velut haeretici condemnati sunt et flammis addicti, qui ab eorum collegis tamquam martyres honorati sunt: porro praecipua causa, quae Joannem XXII. in istos exacerbaverat, haec erat, quod Nicolai III. de proprietate bonorum, quibus

quibus utebantur, sententiam mordicus retinerent. Hinc 7. Kal. Aprilis anno 1322. constitutionem (*quia nonnunquam*) promulgavit, qua suspendit excommunicationis sententiam a Nicolao latam, in eos, qui decretalem suam *exiit*, aliter quam littera ipsa sonat, exponerent, aut aliquid in ea declaratum in dubium revocarent: at ex alia parte Michael Cefenas generalis Minorum, Guilielmus provincialis, et alii constitutionem Nicolai III. tueri coeperunt et contrariam sententiam velut haereticam oppugnare: tum Joannes ut eos proscriberet, constitutionem *cum inter*, emisit, in qua fundamentum opinionis Nicolai velut haereticum et erroneum proscribit *declarans erroneum et haereticum esse pertinaciter asserere, quod Christus ejusque apostoli, nec in speciali nec in communi aliqua, nec haec ipsa vendendi vel donandi jus habuerint*. Deinde in alia extravaganti *ad conditorem* declarat e translatum et recepto per Nicolaum III. in Romanam ecclesiam, rerum, quae Minoribus conferrentur, dominio, servato tamen ab iis usu, nihil commodi Romanis pontificibus accedere, nec propterea fratres fieri pauperiores. *Cum, inquit, nec intentio reservantis, nec fratrum ipsorum fuerit, quod ad quemcumque alium quam ad fratres dictarum rerum perveniret compendium*. Cum vero fratres Minores a Nicolai sententia minime propter haec discederent, iterum Joannes novam edidit sanctionem (*quia quorundam*) anno 1324. promulgatam, ubi manifeste illam Nicolai III. de expoliatione Christi et apostolorum doctrinam *pestiferam, erroneam, damnatam doctrinam et haeresim ac blasphemiam catholicae fidei inimicam pronuntiat, omnes et singulos, qui eam docuerint verbo vel scripto vel in posterum docturi et defensuri sunt haereseos damnat, ac tanquam haereticos contumaces, Romanaeque ecclesiae rebelles ab omnibus haberi mandat*. Hinc Nicolaus Eymericus in Hispania Tarraconensi inquisitor creatus, 20. circiter annis post obitum Joannis XXII. fratrum Minorum Joanni adversantium, quos fraticellos, seu fratres de paupere vita appellat, errores recensens, director. p. 2. q. 51. *Primus, inquit, error et haeresis est, quod dominus Jesus Christus, in quantum fuit homo, et ejus apostoli nihil habuerunt in proprio, nec in communi; quia fuerunt perfecti pauperes in mundo. Secundo quod dicunt hanc esse perfectam evangelicam paupertatem videlicet nihil habere in proprio, nec in communi*. Item Antoninus, qui Eymérico paulo recentior est eorundem fraticellorum mentionem faciens, ait summae theologi p. 4. tit. 11. c. 7. §. 5. *in extravagantibus Joannis XXII. determinatur pro haeresi habenda opinio eorum, qui dicuntur fraticelli, seu fratres de opinione dicentium Christum nihil habuisse cum apostolis proprium, nec in particulari, nec in communi etiam rerum mobilium: sed solum nudum usum facti eorum, quibus utebatur sibi concessis per elemosynam vel alium modum, cum tamen Joannis IV. dicatur, quod discipuli ejus iverunt in civitatem ad emendum cibum et Joannis XIII., quod Judas habebat oculos, etc. multi pertinaces in dicta opinione fuerunt combusti*.

Ex his autem, ut ad propositum nostrum revertamur, abunde liquet Romanos pontifices etiam solemniter aliquid definientes errori obnoxios esse, cum enim Nicolaus et Joannes contrarium plane definiant, atque huic videatur haereticum, quod

ab illo determinatum est, necesse est alterutrum eorum non modo in errore versari, sed et errorem solemniter definivisse.

Et certe Joannes ultro agnovit stare non posse suam definitionem cum infallibilitate pontificia, cum enim Michael generalis Minorum cum asseclis suis Joanni *objiceret, quod in his, quae pertinent ad fidem et mores, determinatum semel per summum pontificem non potest per alium revocari*, respondit pro Joanne cardinalis, qui postea pontifex est creatus, dictusque Benedictus XII. id falsum esse, cum exemplis pluribus constet, quod illud, quod circa fidem et mores male determinatum est, per unum papam vel concilium, potest per alium perspecta melius veritate corrigi et emendari et ideo non esse mirum, si dominus Joannes diuigenti deliberatione cum multis peritis in theologia, et in utroque jure habita revocavit, quae male dixerat D. Nicolaus de Christi et apostolorum paupertate: haec refert Eymericus Direct. p. 2. q. 17. itaque frustra Bellarminus pontificem utrumque conciliare conatur lib. 4. c. 14. de Romano pontifice, cum ultro Joannes agnosceret se Nicolai III. sententiae adveriari: nec est, quod dicat Bellarminus Joannem non negare Christum aliquando nihil habuisse proprii, nec in speciali, nec in communi, sed negasse, quod semper talem vitam egerit. Non est, inquam, quod Bellarminus hoc pacto velit contradictionem inter Nicolaum et Joannem aut tollere aut saltem lenire: nam primo Joannes vigesimus secundus exappropriationem seu abdicationem domini in rebus, quae usu consumuntur, impossibilem esse putavit: *Cum, inquit, in ipso actu res consumatur hujusmodi ac in ipsius rei exerceatur substantia, nec sine ipsius consummatione esse valeat.* At Nicolaus eam possibilem esse arbitrabatur. Secundo, Joannes vigesimus secundus hujusmodi abdicationem inutilem esse sanxit, quippe ex qua nihil commodi accederet Romanae ecclesiae, nihil incommodi fratribus Minoribus, qui nec propterea fuerint pauperiores.

At e contra Nicolaus III. eam sanctam et meritoriam esse sanxit, in eaque perfectionem paupertatis consistere definivit, et contrarium sentientes proscripsit. Tertio Joannes haereticum et blasphemum esse ait dicere Christum et apostolos non habuisse proprietatem aliquarum rerum, sive in communi, sive in particulari. At Nicolaus dicit Christum et apostolos verbo et exemplo hujusmodi abdicationem docuisse. Quarto Joannes non solum damnat, ut haereticos, sed et igni addici jubet eos fratres, qui abdicationem hujusmodi pertinaciter profiterentur: Nicolaus vero cum sex aliis pontificibus hoc institutum commendat, laudat, approbat.

Aliud exemplum nobis praebet dissidium inter Clementem quintum et Bonifacium octavum. Hic enim extravaganti *unam sanctam*, veluti fidei articulum definivit, reges suae sedi in temporibus subesse; ille vero eam constitutionem revocavit in capite *meruit de privilegiis*. Sed de hoc dissidio agemus dissertatione ultima, qua constabit Bonifacii sententiam cum recta et sana fide manifeste pugnare.

Denique ut alia plura ejusmodi exempla omittam, quae decretales et bullas pontificum legentibus passim occurrent, sic secum invicem pugnant Sixtus quintus et Clemens octavus circa bibliorum correctionem: Sixtus enim in bulla editioni bib-

liorum

liorum praefixa, hanc suam vulgatae editionem emendatissimam esse, et pristinae puritati restitutam sanxit: nihilominus tamen Clemens octavus cum multos in illa editione errores relictos deprehendisset, illam simul cum bulla jam promulgata suppressit, et novae editioni emendatiori conficiendae operam posuit, quae innumeris pene in locis a Sixtina dissidet: ergo vel hic de novo biblia corrigendo, vel ille suam editionem emendatissimam, et pristinae puritati restitutam esse pronuntiando, in negotio maximi ad religionem momenti, a veritate deviavit.

§. V.

Ex Romanorum pontificum confessione probatur, eos non habere indeficientis iudicii privilegium.

Si Romani pontifices indeficientis iudicii privilegio fruere, nulli essent, qui de eo securi magis essent quam ipsimet pontifices, quippe qui illius essent conficii; at si consulantur, tantum abest, ut illud non errandi privilegium in seipsis agnoscant, ut e contra ulro suam ipsi confiteantur infirmitatem, seque non secus ac caeteros episcopos a fide posse deviare fateantur. E multis, qui id sponte agnoscant paucos tantum selegimus, quos hic testes laudaremus; atque ut a recentioribus ordiamur, fatetur id Paulus quartus in confesso quodam frequenti propter quandam consultationem congregato anno 1557., ut statueretur, num ille posset solvere matrimonium, quod per verba de praesenti inter Franciscum Montmorantium et Joannam Halluyriam Pienneam contractum fuerat, qua occasione sic loquutus est. *Ne, quaeſo, vos teneant decessorum meorum facta et exempla, quae eatenus sequi volo, quatenus scripturae autoritas et theologorum rationes vos ad illud agendum inducent. . . Non dubito, quin ego et praedeccessores mei errare aliquando potuerimus; non solum in hoc, sed etiam in pluribus aliis rerum generibus, et tamen condemnandi plane non sumus: nam Deus suam ita regit ecclesiam, ut illi certum ad tempus abscondat multa, quae tum inde patefacit:* haec refert Joannes Haga Parisiensis theologus, qui in illo confesso aderat, ut refertur in Michaelis de Calilenau tom. 2. comment. et in lib. 6. additionis ad illos commentarios, qui anno 1659. Lutetiae prodierunt.

Fatetur Adrianus sextus, qui in 4. art. 3. de ministro confirmationis, ait, *ad secundum principale de facto Gregorii primi, dico, quod si per Romanam ecclesiam intelligatur caput illius, puta pontifex, certum est, quod possit errare, etiam in iis, quae tangunt fidem, haeresim per suam determinationem aut decretalem docendo; plures enim fuerunt pontifices Romani haeretici, item et novissime fertur de Joanne XXII., qui publice docuit, declaravit, et ab omnibus teneri mandavit.* Haec ille scripsit, cum esset adhuc Lovaniensis theologus, quae pontifex factus non retractavit.

vit, rursus edi voluit in nova editione commentariorum suorum in quatuor sentent. libros, quam Romanus pontifex adornari curavit.

Fatur idem Eugenius quartus, qui in tertia bulla adversus concilium Basiliense, licet se supra concilium generale efferret, ait in quaestionibus, *quae ad fidem respiciunt, vel statum universalis ecclesiae, potius attendendam esse concilii quam papae sententiam.*

Fatur Gregorius undecimus in testamento suo: *Item, inquit, volumus, dicimus et protestamur ex nostra certa scientia, quod si in confessorio, in concilio, vel in sermonibus, vel in collationibus publicis, vel privatis ex lapsu linguae, aut alias ex aliqua turbatione, vel etiam laetitia inordinata, aut praesentia magnatum ad eorum forsitan complacentiam, seu ex aliqua distemperantia, vel inadvertentia, aut superfluitate aliqua dixerimus erronea contra catholicam fidem, quam coram Deo et hominibus, ut tenemur, prae caeteris profitemur, colimus et colere cupimus; sed forsitan adhaerendo opinionibus contrariis fidei catholicae scienter, quod non credimus, vel etiam ignoranter, aut dando favorem aliquibus contra catholicam religionem obloquentibus, illa expresse et specialiter revocamus, detestamur, et habere volumus pro non dictis.* Haec pontifex ille tom. 6. Spicilegii Dacheriani.

Innocentius tertius se in errorem et haeresim labi posse fatur, et ab ecclesia propter eam judicari, serm. 3. de consecrat. pontificis *in tantum, mihi fides, inquit, necessaria est, ut cum in caeteris peccatis Deum iudicem habeam, propter peccatum, quod in fide committitur, possim ab ecclesia judicari.*

Fatur idem Adrianus secundus in epistola, quae synodi sextae aet. 7. lecta et approbata est: *Licet, inquit, Honorio ab orientalibus post mortem anathema sit dictum, sciendum tamen est, quia super haeresi fuerat accusatus, propter quam solum licitum est minoribus majorum suorum moribus resistere, vel prava sensu libere respicere.*

Fatur Leo secundus in Epist. ad Const. in qua confirmat synodum sextam, ubi de Honorio ait, *ipsum Romanam apostolicam ecclesiam non apostolicae traditionis doctrina lustrasse, sed prophana traditione immaculatam fidem maculari permisisse, et in Epist. ad Ervigium, accusat eum, quod immaculatae apostolicae traditionis regulam, quam a praedecessoribus acceperat, maculari consenserit.*

Denique huc afferri possent ii omnes pontifices, qui nonnulla praedecessorum suorum statuta infirmarunt; sed unus sit pro omnibus Clemens quartus, qui ad abbatem casae Dei scribens, ait, *cernere se decessores suos monasteriis dedisse privilegia juri divino contraria, quae rationabiliter annullare se posse dicit, adiciens, et quamvis nostris praedecessoribus, prout necessitas exigit, geramus honorem, multa tamen eorum aliquibus placuerunt, quae nobis impari meriti et scientiae nulla possent ratione placere.* Ex his patet non esse audiendos eos, qui invitis et reclamantibus summis pontificibus ipsis indeficientis iudicii privilegium ascribere conantur.

§. V I.

Rejicitur infallibilitas pontificis ex decretis conciliorum.

Ad rejiciendam Romani pontificis infallibilitatem, nihil clarius, nihil apertius est, quam concilii Basileensis sanctio, quae sic se habet in epistola Synod. tom. 12. Concil. col. 682. *Si ecclesia errare possit, cum certum sit papam errare posse; tunc et papa et reliquo toto corpore errantibus, tota erraret ecclesia, quod esse non potest. Experientia etiam demonstrat, quia saepe experti sumus, et legimus papam licet caput et principalem partem errasse, reliquum autem corpus, papa errante, errasse nunquam legimus, propterea reliquum saepe totum corpus condemnavit, aut excommunicavit, aut deposuit papam tam ratione fidei quam morum.* Haec est definitio concilii generalis et approbati a pontifice: nam Basileense concilium approbavit, et oecumenicum esse declaravit Eugenius quartus in bulla, quae lecta est sessione decima quarta. *Decernimus, inquit, et declaramus praefatum concilium generale Basileense a tempore praedictae inchoationis suae legitime continuatum fuisse et esse, etc.* Cum ergo epistola illa synodica a synodo probata fuerit sessione tertia, haud dubium, quin pro definitione concilii generalis habenda sit, et inter acta concilii ab Eugenio approbata numeranda. Adde, quod Nicolaus quintus Eugenii successor, omnia facta, gesta, concessa, data, indulta, disposita et ordinata concilii Basileensis approbavit, ut videre est tom. 12. Concil. col. 665. Ergo non est, quod respondeant adversarii, hanc epistolam synodicam concilii non fuisse a Romanis pontificibus approbatam, et ideo nullam vim habere. Addi potest synodi Constantiensis sanctio, quae concilium papa superius esse definivit: quod verum esse non potest, nisi pontifex errori sit obnoxius, ut nos observavimus antea. Adjice etiam illa, quae diximus §. 2. hujusce dissertationis.

§. V I I.

Adducuntur academiarum, ac praesertim Parisiensis adversus infallibilitatem pontificiam decreta.

Deinde accedit his omnibus academiarum theologicarum autoritas, ac inprimis Parisiensis facultatis, quae semper tenuit ac docuit pontificem Romanum errare posse.

Sic censuit, cum anno 1033. Philippo Pulchro consulenti respondit, licitum esse a Bonifacii octavi sententia ad concilium generale appellare.

Sic censuit anno 1333. sub Philippo Valesio cum Joannis XXII. sententiam de statu animarum rejecit, eumque haereseos et erroris arguit, ut supra diximus.

Sic censuit in concilio Pisano anno 1409., ubi nomine academiarum Parisiensis, Andegavensis, et Tolosanae doctor Gallus asseruit, Petrum de Luna esse haereticum.

Sic censuit in causa Montefoni Dominicani, qui cum a censura facultatis anno 1387. in ipsum lata appellasset, hoc fundamento, quod solus papa de fide et doctrina judicare posset, in actis, quae facultas ad censurae suae defensionem confecit, respondit in causis fidei licite ad concilium appellari posse. *Secunda pars*, inquit, *illius dicti, quod scilicet ad summum pontificem pertinet eorum, quae tangunt fidem, examinatio et decisio continet manifestam haeresim, imo multas haereses.* Prima haeresis, primo, *quia per illam exclusionem excluditur universalis ecclesia et generale concilium eam repraesentans, quod est haereticum, quia in causis fidei a summo pontifice appellari potest ad concilium, sicut patet in distinctione cap. Anastasius, et manifestum est, quod ad ipsum pertinet concilium res fidei definire, sicut patet ex autoritate Gregorii 15. dist. cap. Sicut etc.* Haec ex ms. codice collegii Navarrii in urbe Paris.

Sic censuit in causa Sarraceni ex eodem ordine praedicatorum monachi, qui cum in actu Vesperiarum hanc propositionem in thesi inseruisset, *quandocumque in alio concilio aliqua instituuntur, tota autoritas dans vigorem statutis, in solo summo residet pontifice.* Facultas hanc propositionem velut erroneam ab ipso revocari voluit anno 1429. contraria hac propositione asserta. *Quandocumque in alio concilio aliqua instituuntur, tota autoritas dans vigorem statutis, residet non in solo summo pontifice, sed principaliter in Spiritu sancto et ecclesia catholica.*

Sic censuit in articulis contra Lutheranos, in quibus infallibilitatem potestatemque rerum fidei supremo judicio judicandarum, ecclesiae soli et concilio generali eam repraesentanti vindicat art. 18. „Tenerur et quilibet christianus firmiter
 „ credere unam esse in terris universalem ecclesiam visibilem, quae in fide et mori-
 „ bus errare non potest, cui omnes fideles in iis, quae sunt fidei et morum obe-
 „ dire astringuntur, art. 12. Quod si quid in scripturis sacris controversiae aut
 „ dubii oriatur, ad praefatam ecclesiam definire et determinare spectat art. 22. cer-
 „ tum est concilium generale legitime congregatum universam repraesentans eccle-
 „ siam in fidei et morum definitionibus errare non posse: de pontifice vero Roma-
 „ no nihil simile ait; sed hoc tantum a. 23. nec minus certum esse de jure divino
 „ summum in ecclesia Christi militante pontificem, cui omnes christiani parere te-
 „ nentur, qui quidem potestatem habet indulgentias conferendi, etc.

Sic censuit in censura propositionum Joannis Angeli Minoritae anno 1482., ubi damnat has propositiones. Undecimus articulus papa „ posset ab uno ecclesia-
 „ stico tollere medietatem reddituum beneficiorum, et uni alteri dare, non exprimen-
 „ do

„ mendo aliquam causam: hæc propositio est periculosa, et nullo modo prædi-
 „ canda, ut jacet articulus 12. Quicumque contradicit voluntati papæ, paganizat,
 „ et sententiam excommunicationis incurrit ipso facto. A nullo papa reprehenden-
 „ dus nisi in causa hæresis: hæc propositio est falsa, scandalosa, et sapiens hære-
 „ sim manifestam

Sic censuit anno 1663. cum senatui Parisiensi sex propositiones obtulit, quarum sexta est ejusmodi, *non esse doctrinam sacrae facultatis, quod summus pontifex nullo accedente ecclesiae consensu sit infallibilis.* Cum enim facultas procul dubio aliquam circa quaestionem hanc doctrinam habeat, declarerque doctrinam suam non esse, quod pontifex sit infallibilis: ergo contrariam habet doctrinam, quod sit fallibilis, nullum quippe est inter utrumque medium.

Denique anno 1664. diferte et absque ambagibus mentem suam aperuit in censura contra Vernantium edita, in qua falsas, temerarias, scandalosas, et in fide periculosas esse pronuntiat propositiones Vernantii, quibus infallibilitatem summi pontificis asserbat.

Academiae Parisiensi consentiunt hac in re plures aliae, inter eas Herfordiensis in tract. super unione et neutralitate principum electorum, ubi hæc habet. *Cum papa possit errare, residuum corpus ecclesiae synodaliter congregatum errare non potest, experientia hoc ipsum demonstrat; saepius enim compertum est papam errare residuo ecclesiae corpore recte sentiente, papa autem recte sentiente residuum totum ecclesiae corpus errasse nunquam est compertum.*

Cracoviensis academia anno 1441. de autoritate sacrorum conciliorum quarta. *Sic etiam est de judicio ecclesiae respectu actionum papæ, quia ecclesia nunquam deviare potest aut aberrare a fide recta, papa vero frequenter, 19. dist. Anastasius. Ideo judicium ecclesiae dignius est judicio papæ.*

Viennensis in opere, quo electorum consultationi respondit, approbat concilii Basileensis et Constantiensis decreta de autoritate concilii supra pontificem Romanum.

Coloniensis idem facit in tractatu de potestate concilii et papæ ad Theodoricum Coloniensem.

Idem etiam censent aliae quamplurimae, quarum testimonia relata sunt a Launoio in epistola ad Barillonium tom. 1. Epist. 4.

§. ultimus.

Ex theologis idem docetur.

Denique innumeri pene theologi ac praesertim antiquiores et doctiores pontificem errori obnoxium esse asseruerunt, et infallibilitatis pontificiae figmentum multis

multis argumentis oppugnarunt: inprimis vero Joannes Gerfo Parisiensis cancellarius multis in locis hanc doctrinam propugnavit, ac praecipue in tractatu, *utrum liceat in causis fidei a pontifice provocare*, in quo haec habet *propositio quarta in causis fidei: nulla determinatio judicialis episcopi vel papae ligat fideles ad credendum, quod ita sit de veritate fidei, sicut praetendit sua declaratio, quoniam tam papa quam episcopus, deviabiles sunt a fide, obligat tamen subditos poena excommunicationis talis determinatio, quod non dogmatizent oppositum, nisi appareat manifesta ratio repugnandi, vel per sacram scripturam, vel per revelationem, vel per ecclesiae seu generalis concilii determinationem.*

Gerfonem sequitur Tollatus defensorii cap. 3. *Apparet, inquit, quod jura supponunt papam fieri posse haereticum et confirmatur experimento: nam papa Marcellinus fuit haereticus: et post alia. Item de Joanne XXII., qui tenuit haeresim circa visionem beatam etc. Et praefat. in Evangel. Matthaei. Quilibet homo quantumcumque sanctus et quantaecumque potestatis potest errare in fide et effici haereticus, sicut de multis summis pontificibus legimus, ut de Liberio, de Joanne XXII. et aliis quibusdam. Dionysius Carthusianus lib. 1. de autoritate papae et concilii cap. 51. Cum papa possit errare in fide, moribus, et caeteris, quae sunt de necessitate salutis, ejus judicio non videtur ultimare et certitudinaliter standum. in istis, cum non sit infallibilis fidei regula, neque indeviabile fundamentum.*

Petrus de Alliaco cardinalis et episcopus Cameracensis tract. de autor. eccles. p. 3. c. 3. *Talem, inquit, auctoritatem, nempe summam non habet papa, cum errare possit in fide.*

Adrianus Galterus ex ordine D. Benedicti Parisiensis theologus, tract. de primatu Petri et ecclesiae. *Quis, inquit, tam vafre imponere, suaviterque didicit obtrudere palpam, ut gloriosis mendaciis et coacervatis fabulamentis tanta soliditate firmare contendat, et judicium ejus (successoris Petri) in iis, quae sunt fidei et honorum morum, errare a veritate non posse mordicus assereret.*

Joannes Arboreus Paris. theologus lib. 4. theologiae cap. 32. *Papa in fide errare potest, ut dicit Innocentius hujus nominis quartus vel in cap. 1. de summa Trinitate: Et tota mihi via aberrare videtur, qui aliter sentit, et plus veritati tribuendum est quam amico: assentantur sane Romano pontifici, qui faciunt eum immunem a peccato et a lapsu haereseos et schismatis, cum non sit divino munere confirmatus in gratia.*

Claudius Santesius, qui Tridentino concilio interfuit, in resp. ad Apolog. Theodori Bezae, *Licuit, inquit, non solis Sorbonicis, sed in omni orbe christiano theologis differere, an papa, si a fide defecerit, privari possit gradu suo.*

Guillelmus Okamus lib. 3. p. 1. Dialogorum c. 3. multis probat, papam posse, ut ipse loquitur, haereticari, ac potissimum exemplo Joannis XXII. et Nicolai III. a nobis supra exposito.

Gratianus ipse distinct. 40. C. *Si papa. Cujus, inquit, istic redarguere praesumit mortalium nullus, quia cunctos ipse judicaturus a nemine est judicandus,*
nisi

nisi deprehendatur a fide devius. Et in cap. Anastasius dist. 19. Videtur, quod papa, inquit glossa, tenetur requirere concilium episcoporum, quod verum est, ubi de fide agitur, et tunc synodus major est papa, ut 15. dist. Sicut videtur ergo, quod papa non possit destruere statuta concilii, quia orbis major est urbe.

Guido archidiaconus Bononiensis dist. 21. nunc autem: *Hinc papa potest condemnari de haeresi, cum pertinax fuerit, alias non. Eadem est sententia Augustini ab Ancona Eremitarum S. August. theologi in summa q. 5. a. 1. Alvari Pelagii lib. 1. de planctu ecclesiae, Joannis de Imola in capite de electione et electi potestate, et aliorum bene multorum.*

C A P U T I I.

In quo respondetur argumentis, quibus adversarii Romani pontificis infallibilitatem suadere conantur.

Diximus adversariorum esse privilegium illud indeficientis iudicii, quod Romano pontifici tribuat, ex scriptura et traditione asserere, nostramque sententiam, etiamsi nullo argumento positivo probaretur, necessario tenendam esse, si vanis tantum ac fuilibus augmentis adversariorum opinio niteretur; hoc autem ita se habere ex sequentibus eorum argumentis nostrisque ad ea responsionibus unumquisque facile intelliget.

Ex sacris litteris adducunt, primo illud Christi dictum ad Petrum, Lucae 22. v. 32. *Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Unde concludunt fidem Romanorum pontificum Petri successorum deficere non posse.

Verum si quid prober istud testimonium, plus probat quam adversarii postulant; non enim probaret tantum Romanos pontifices non posse a fide deficiendo aberrare, sed etiam nullatenus posse a fide et gratia excidere: itaque intelligi debet ista promissio Christi de sola Petri persona, docet id et intentum Christi praedictis futurum, ut Petrus aliquando ipsum negaret, ita tamen, ut a fide penitus, et usque ad finem vitae non excideret. *Simon, Simon, inquit Christus, ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum, ego autem rogavi pro te, etc.* Tentatio illa satanae respicit personam Petri et apostolorum, et similiter oratio Christi non habet alium finem, quam ut Petrus licet a diabolo tentatus, a fide tamen penitus et usque ad finem vitae non deficiat, sed ut post negationem conversus confirmet fratres, hoc autem totum in ipsa persona Petri adimpletum est. Nam et tentatus est a diabolo et in tentatione victus Christus negavit. Verum ei profuit oratio Christi: statim enim poenitentia ductus respuit, et post passionem ac resurrectionem Chri-

si non modo constantior caeteris apparuit, sed et generosis dictis et factis fratres suos confirmavit: ita hunc locum exponunt Tertull. lib. de fuga in pers. cap. 2. S. Cyprianus Epist. 8. et in lib. de orat. dominica. S. Hilar. lib. 1. de Trinitate. Basiliius Homil. 22. de humilitate: Ambros. in Psalm. 43. Chrysof. Homil. 63. Carth. Conc. in Ep. ad Innoc. I, et Innocentius I. in Ep. ad Carth. Conc. S. Aug. pluribus in locis et alii interpretes, quos numero 43. consulere poteris apud Launoium Epist. ad Jacobum Bevilacqua Epist. rom. 5. Porro ex hac expositione nihil potest colligi ad probandum pontificis Romani iudicium esse indeficiens: si quid enim ex ista oratione Christo pro Petro de ejus successoribus colligeretur, inferri deberet pro Petri successoribus, non fecus ac pro ipso Petro orasse Christum, ut a fide ipsi privatim minime deficerent, at nullus huc usque somniavit id ipsis privilegii adscribi posse.

Sunt et alii patres ac interpretes, quos apud eundem Launoium ibidem collectos reperies, qui dicant orasse Christum, ut universalis ecclesia, vel etiam generale concilium a fide nunquam deficiat, quorum interpretatio, licet minus ad litteram, eo magis adhuc cum adversariorum placitis pugnat, cum ex illa sequatur infallibilitatem ecclesiae et concilio adscribi debere, non autem pontifici Romano, ut quid enim locus ille, qui de Petro ad litteram intelligendus est, ad ecclesiam et concilium inflecteretur, nisi certum esset Petrum et ejus successores potuisse a fide deficere, ecclesiam et concilium non item.

Secundo loco profertur ab iis, qui infallibilitatem defendunt illud Matth. 16. *Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praevalent adversus eam.* Unde colligunt Petrum et ejus successores esse ecclesiae fundamentum: cum autem impossibile sit ecclesiae fundamentum ruere, impossibile esse concludunt Romanum pontificem a fide deficere.

Verum uti diximus, antea locus ille quatuor modis exponitur a patribus et interpretibus scripturae; alii enim de persona ipsius Petri haec verba interpretantur, dicuntque super illum fundatam ecclesiam, quia ipse cum caeteris ad eam fundandam adlaboravit, alii dicunt super omnes apostolos fundatam pariter esse ecclesiam, Petrumque cum haec ei dicta sunt gestasse personam ecclesiae: sunt, qui nollunt Petrum hic petram esse dictum, sed petram aiunt esse fidem et confessionem Petri, vel, ut alii volunt, ipsum Christum: nulla autem ex istis expositionibus pontificum infallibilitati favet: sicut enim, qui in secunda expositione sentiunt super apostolos omnes eorumque successores fundatam esse ecclesiam, non propterea putant aut apostolos omnes aut eorum successores indefectibiles fuisse, ita non sequitur ex prima expositione Petrum et ejus successores indefectibiles, eo quod super eos tanquam super petram et fundamentum ecclesia sit aedificata, ex tertia et quarta expositione in gratiam Romanorum pontificum nihil concludi posse perspicuum est.

Tertio loco Bellarminus objicit, illud Christi dictum ad Petrum Joannis ult. *Pasce oves meas*, atque ex eo sic ratiocinatur, *pontifex est doctor et pastor totius*

totius ecclesiae, ergo tota ecclesia illum audire et sequi tenetur, ergo si ille erret, tota ecclesia errabit.

Respondeo non solum Petrum, sed omnes apostolos et eorum successores pastores esse ovium Christi, ipsisque in persona Petri dictum fuisse illud *pasce oves meas*, et tamen nemo contendit singulos ecclesiae pastores infallibili iudicio praeditos esse: ita hunc locum ad omnes omnino apostolos et animarum curam habentes referunt Ambrosius lib. 2. de dignitate sacerdotali: *Pasce, inquit, oves meas, quas oves et quem gregem non solum tunc B. Petrus suscepit, sed et nobiscum eas suscepit, et cum illo eas nos suscepimus omnes.* S. Aug. tract. 47. in Joannem: *Et quidem fratres quod pastor est (Christus) dedit et membris suis. Nam et Petrus pastor, et Paulus pastor et caeteri apostoli pastores et boni episcopi.* Verum etiam si istud dictum ad solum Petrum et ejus successores pertineret, non sequitur eos esse infallibiles, nec valet ratiocinium Bellarmini, cum enim errant, desinunt ecclesiam pascere, ut oportet: imo occidunt eas potius quam pascunt, unde non tenentur ejus oves eum sequi, cum vident se in mortifera pascua duci: non enim oves pascit irracionales, quas pro arbitrio et nutu, quo voluerit, agere possit, sed quae ratione et persuasionibus pasci debeant, hoc est, doceri et moveri, ut sponte Christum colant, ejusque fidem ac religionem illibatam servent. Haec fere sunt, quae adversarii ex sacris litteris argumenta depromunt, quae nullius plane roboris esse ex dictis nemo non videbit, nec gravioris sunt momenti ea, quae ex sanctorum patrum aut pontificum operibus genuinis desumunt.

Inter ea vero primum ac principem locum tenere videtur illud Hieron. ep. ad Damasum, in qua postquam dixit: *Cathedrae Petri communionem confocior, super illam petram aedificatam ecclesiam scio, quicumque extra hanc domum agnum comederit, prophanus erit, si quis in arca Noe non est, peribit regnante diluvio.* Addidit, *discernite si placet, obsecro, non timebo tres hypostasas dicere, si jubetis, etc. ubi* inquit adserit Hieronymus se tuto sequi sententiam Romani pontificis, quia novit super eum ecclesiam esse fundatam, et extra ejus communionem salutem non esse: deinde cur, inquit, Hieronymus totius orientis de hypostasibus sententiae et iudicio acquiescere nolisset, imperiumque Romani pontificis ad tres hypostasas agnoscendas expectasset, nisi putasset eum in iudicando falli non posse?

Respondeo ex verbis Hieronymi inferri non posse Romani pontificis iudicium esse infallibile, sed magni tantum ponderis et momenti apud ipsum fuisse ecclesiae Romanae sententiam atque communionem: hoc tantum ejus verba sonant, quae immerito ad infallibilitatem astruendam trahuntur: ait autem se tuto sequi posse Romani pontificis sententiam, quia scilicet dissidentibus de hypostaseos voce ecclesiis totius orbis, poterat ipse ad eam quam vellet partem accedere, unde non solius Romanae ecclesiae auctoritatem adducit, sed occidentalium omnium et Aegyptiorum, *Haereticum, inquit, me cum occidente, haereticum cum Aegypto, hoc est, cum Damaso Petroque, quia scilicet istis duobus adhaerebant occidentales et Aegyptii omnes, condemnent; quid enim hominem exceptis sociis criminantur.* Sequebatur porro:

porro ille istorum potius quam aliorum sententiam. Primo, quia ordinatus fuerat a Paulino trium hypostaseon hoste, qui occidentem et Aegyptum hypostasibus minus aequum effecerat. Secundo, quia timebat, ne nomine hypostaseos aliqui non personam, sed substantiam significarent. Quod vero ait: *super illam petram adificatam ecclesiam scio: quicumque extra hanc domum comederit agnum, prophanus est: si quis in arca Noe non est, peribit regnante diluvio.* dictum est officiose et per exaggerationem. Deinde id non probat sedis Romanae sententiam infallibilem esse semper fidei regulam, sed ad summum ordinario adhaerendum esse Romani pontificis sententiae, eosque qui a sede apostolica dissident, in periculum schismatis venire, at nihil id facit ad fidem et iudicium Romani episcopi, sed tantum ad communionem. Denique perspicuum est ex dictis, cur Hieronymus Romani episcopi imperium ad tres hypostasas profitendas expectarit, quippe sentiebat quaestionem esse de nomine, nihil mali esse, si tres hypostasas bono sensu profiteretur, verum cum id ab ipso exigeretur, nolebat id facere, quia cum occidente et Aegypto communicabat, qui tres non dicebant hypostasas, fueratque ordinatus a Paulino trium hypostasium adversario: ipseque peculiare habebat inimicitias cum iis, qui tres dicebant hypostasas. Quid aliud, quaeso, poterat facere, cum ab eis urgeretur, ut tres hypostasas diceret, quam a Romano episcopo petere, num vellet, num iuberet, ut tres diceret hypostasas; nam si citra ejus auctoritatem id fecisset, visus fuisset ab ecclesiae occidentalis et Aegyptiae communione discedere, quod imprimis cavebat: ergo imperium et iudicium Romani episcopi non expectat, ut sententiam ferat de quaestione circa tres hypostasas: ipse enim sciebat, quid de ea esset sentiendum, et ante Damasi responsum suum tulerat iudicium, sed volebat ejus auctoritatem habere, quam orientalibus opponeret.

Post Hieronymum profertur Augustinus, qui serm. 2. de verbis domini cap. 10. *Jam enim, inquit, de hac causa Pelagii atque Caelestii, duo concilia missa sunt ad sedem apostolicam, inde etiam rescripta venerunt, causa finita est, error utinam aliquando finiatur.* Unde inquit, cum finitam putet Augustinus causam fidei quando post concilia sedes apostolica judicavit, dicendum est hujus esse supremum et infallibile iudicium.

Respondeo, finitam dici causam Pelagianorum post conciliorum et apostolicae sedis iudicium, non quod nullum superius esset iudicium, superius enim agnoscit, in simili causa Augustinus, cum ait, post iudicium Romanae sedis adhuc restasse plenarium ecclesiae concilium, sed quia post damnationem Romani pontificis Pelagianorum causa omni defensione spoliata erat. Nam antequam a Zozimo proscriptus fuisset Caelestius, jactitabant Pelagiani se a Romano episcopo et multis occidentalibus probari, ubi vero ab isto pontifice Pelagius et Caelestius aperte damnati sunt, jam defensione omni carebant, ac propterea finita dici poterat eorum causa, quia unanimi consensu ab omnibus occidentalibus damnabantur, porro tantum abest, ut Augustinus scripserit hanc causam finitam esse iudicio sedis apostolicae, quia supremum erat et infallibile, ut ipse de ea dicat, quod si de Caelestio et Pelagio in

Romana ecclesia fuisset aliquid secus judicatum, nota praevaricationis esset clericis Romanis inurenda.

His additur Petri Chrysologi testimonium epist. ad Eutychem ante concilium Chalcedon. ubi haec habet. *Hortamur te, frater honorabilis, ut his, quae a beatissimo papa Romanae civitatis scripta sunt, obedienter attendas, quia beatus Petrus, qui in propria sede vivit et praesidet, praestat quaerentibus fidei veritatem.*

Respondeo, aliud est beatum Petrum veritatem fidei quaerentibus praebere, aliud infallibiliter eam praebere: prius de Romano episcopo dicit Chrynologus, non posterius, quod tamen unum est probandum.

Denique Bernardi testimonium profertur, qui epist. 190. ad Innocentium II. ita loquitur. *Oportet, inquit, ad vestrum referri apostolatium pericula quaeque et scandala regni Dei, ea praesertim, quae de fide contingunt, dignum namque arbitror ibi potissimum resarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum, cui enim alteri sedi dictum est aliquando, oravi pro te Petre, ut non deficiat fides tua.*

Respondeo primo, ex uno Bernardi officioso dicto infallibilitatis privilegium Romano pontifici tribui non posse, nisi accedat scripturae et traditionis autoritas. Nam etiamsi constaret mentem Bernardi fuisse his verbis pontificem Romanum infallibilem praedicare, hujus unius auctoritas ad istud privilegium Romano pontifici adferendum minime sufficeret.

Secundo, non loquitur Bernardus de persona papae Romani, sed de sede Petri, ac proinde ex isto loco probari tantum potest Romanam ecclesiam totam non posse a fide deficere; at immerito concluditur Romano pontifici soli idem privilegium competere.

Tertio, loquitur Bernardus comparate, non absolute exaggerando pontificis Romani auctoritatem, qua tunc opus habebat ad Abaelardi errores proscribendos.

Quarto Innocentius non putavit haec verba Bernardi ad se solum pertinere, nam Abaelardi errores, licet a duobus conciliis jam damnatos, non nisi coacto iterum concilio proscripsit: *Nos itaque, inquit in epist., quae inter Bernardinas est 294. qui in Petri cathedra, cui et domino est dictum, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos, licet indigne residere conspiciamur, communicato fratrum nostrorum consilio destinata nobis a vestra dilectione capitula et universa ipsius Petri Abaelardi perversa dogmata canonum auctoritate cum suo auctore damnavimus.*

Denique Bernardus lib. 3. considerat. ad Eugenium de Romanis pontificibus, ut errori obnoxiiis loquitur praesertim l. 4. *Tunc, inquit, tibi licitum censeas suis ecclesias mutilare membris, confundere ordinem, perturbare terminos, quos posuerunt patres tui, si justitiae est jus cuique servare, suum auferre jus injusto, quomodo poterit convenire? Erras, si ut summam tuam ita et solam institutam a Deo vestram apostolicam potestatem existimas.*

Ex dictis jam abunde constat, e latinis patribus nullum testimonium proferri, quo diserte Romani pontificis infallibilitas astruatur, imo nullum proferri, e quo possit illa per legitimam consequutionem deduci, cum vero inter opera patrum grae-

eorum genuina nullam testimonium inveniretur, quod illuc ullo modo trahi posset; confecta sunt plura testimonia, quae ipsis adscriberentur et sub eorum nomine venditarentur: sed eorum *υποθετων* deprehendere haud difficile fuit. Inter ea vero insignia sunt illa, quae ex libris thesaurorum Cyrilli laudantur a D. Thoma multis in locis ut in 4. dist. 24. q. 3. art. 2. *Ut membra maneamus in capite nostro apostolico throno Romanorum pontificum, a quo nostrum est quaerere, quid credere, quid sentire debeamus, ipsum venerantes, ipsumque rogantes pro omnibus, quoniam ipsius solius est reprehendere, corripere, statuere et disponere, solvere et ligare loco illius, qui ipsum aedificavit, et multi alii, quod suum est et plenum, sed ipsi soli dedit, cui omnes jure divino caput inclinant et primates mundi tamquam ipsi domino Jesu Christo obediunt.* Idem testimonium repetit in libro contra impugnantes religionem et in opusculo contra errores Graecorum ac demum in catena aurea aliud sub ejusdem Cyrilli nomine testimonium refert his verbis. *Cyrillus, inquit in libro thesauri, secundum autem hanc domini promissionem ecclesia apostolica Petri ab omni seductione, haereticaque circumventionem manet immaculata, super omnes primates ecclesiarum et populorum in suis pontificibus in fide plenissima et autoritate Petri et quamvis aliae ecclesiae quorundam errore sint verecundatae, stabilita inquamabiliter illa sola regnat silentium imponens et omnium obturans ora haereticorum, etc.*

Haec autem loca Cyrilli esse subditiia luce clarius est. Primo enim non exant in genuinis thesaurorum Cyrilli libris, unde illa refert D. Thomas, nec extare illic possunt, cum nihil faciant ad scopum, qui hic in eo totus est, ut Trinitatem ex sacris litteris probet, nec alio excurrit. Deinde istorum locorum sensus et stylus longe abest a doctrina et stylo Cyrilli. Demum qui eos laudavit, primus est D. Thomas, quem nemo nescit saepe saepius subditiia scripta et testimonia patrum pro veris laudasse.

Ejusdem farinae est testimonium Chrysofomi, ab eo laudatum ex responsis ad consulta Bulgarorum, cum Chrysofomus diu ante Bulgarorum nomen auditum, fuerit mortuus: nec majoris fieri debet, nescio quis canon Constantinopolitanus ab eodem laudatus, qui se sic habet. *Antiquae Romae episcopum primum esse et maximum omnium episcoporum.* Idem dicendum de acclamatione synodi Chalcedon. ab eodem D. Thoma laudata, quae nec in graecis nec in latinis concilii Chalcedonensis exemplaribus reperitur, et in qua reperitur vox *Ιεμεραϊκος*, quae nec graeca nec latina est. Denique non magis fidei habendum est aliis locis Chrysofomi, Maximi, Cyrilli et aliorum ab eodem scriptore laudatis, quae in eorum operibus non inveniuntur; haec enim patrum istorum genuini foetus minime sunt, sed ipsi ab aliis subiecti. a B. Thoma, qui in istis rebus acutum non cernebat, in suos commentarios translata sunt, qui plura de iis voler, Launoium consulat in epist. t. 1. ubi fuisse haec loca subditiia esse demonstrat; sed res clarior est, quam, ut in ea diutius immoremur.

Ultimo loco proferimus Romanorum pontificum autoritatem, qua maxime nuntur adversarii, quamvis ipsis in sua causa loquentibus tantum fidei quantum caeteris

teris haud debeatur. Verum ut probavimus antea ex iis quamplurimi agnoscunt errare se posse et decipi, imo et in hæresim labi; quare etiamsi nonnulli hoc sibi privilegium vindicassent reclamantibus aliis non essent audiendi. At præterea nullam esse, qui sibi jus infallibiliter judicandi tribuerit, ut ex locis ab adversariis allatis constabit.

Objiçient primo verba epistolæ, quæ nomen Lucii I præfert, quæ sunt ejusmodi. *Ecclesia Romana apostolica et mater ecclesiarum omnium, quæ a tramite apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur, nec hæreticis novitatibus depravata succubuit secundum ipsius domini pollicitationem dicentis: ego rogavi pro te Petre, etc.* Eadem fere habentur in epist. Felicis primi.

Respondeo testimonia hæc nullius esse momenti, utpote desumpta ex epistolis, quas subdititias esse constat apud omnes, in utraque ista falsa consulum nota earum *verborum* speciatim prodit.

Objiçient secundo testimonium Agathonis papæ in epistola ejus, quæ lecta est et probata in synodo 6. art. 4., in qua sic loquitur. *Haec est vera fidei regula, quam in prosperis et in adversis vivaciter tenuit apostolica Christi ecclesia, quæ per Dei gratiam a tramite apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur, aut hæreticis novitatibus unquam depravata succubuit. Quia dictum est Petro: Simon, ecce Satanas expetiit: ego autem rogavi pro te Petre, etc. Hic dominus fidem Petri non defecturam promisit, et confirmare eum fratres suos admonuit, quos apostolicos pontifices meæ exiguitatis prædecessores fecisse cunctis est agnitum.*

Respondeo primo adversarios, cum ab Agathonis testimonio ordiantur, agnoscere nullum pontificem per quinque et amplius ecclesiæ sæcula sibi infallibilitatem arrogasse.

Secundo, non dicit Agatho Romanum pontificem infallibilitatis privilegium habere, sed tantum Romanam ecclesiam a tramite apostolicæ traditionis non aberrasse, quæ assertio est facti, non juris, nam ex eo, quod aliquis non erraverit, non sequitur eum errare non posse.

Denique id non dicit Agatho de Romano pontifice solo, hoc enim falsum fuisset, nam Liberium et Honorium a traditionis apostolicæ tramite deviasse ignorare non poterat, sed de Romana ecclesia, quæ deficientibus a fide episcopis suis, nunquam tamen a fide defecerat.

Post Agathonem laudant epistolam 8. Nicolai primi ad Michaellem imperatorem, ubi de sua fede sic loquitur. *Privilegia istius sedis perpetua sunt divinitus radicata atque plantata, impingi possunt, transferri non possunt, quæ ante imperium vestrum fuerunt, permanent, Deo gratias, hæcenus illibata, manebuntque post vos, quousque christianum nomen prædicatum fuerit, illa subsistere non cessabunt: et mox ostendens, unde illa privilegia tam libere prædicaret, hæc ait, nam et inter caetera, is per quem nobis præcipue ista sunt privilegia collata, aliquando conversus audivit a domino, confirma fratres tuos.*

Respondeo hic nihil a Nicolao dici, ex quo infallibilitas deduci possit. Privilegia sedis suae commendat, ea transferri non posse, et in aeternum permanfura esse dicit: hoc nihil ad infallibilitatem pontificis Romani. Nam licet ecclesiam Romanam semper subsistere et a fide penitus non deficere necessarium sit, haud inde sequitur ejus episcopum in errorem cadere non posse. Quod vero addit Petro, a quo haec privilegia Romanae sedis sunt collata, dictum esse, *et tu confirma fratres tuos*, si probaret aliquid de Romano pontifice, probaret eum non posse in culpam cadere, quin poenitentiam agat, et sic non posse damnari: addit enim Nicolaus post haec verba: *et tu confirma fratres tuos, siquidem et in culpam cecidit Petrus, ut sciret, qualiter infirmitatis aliorum misereri deberet, etc.* Ergo si idem privilegium haberent successores Petri, quod habuit Petrus, haberent omnes donum perseverantiae finalis: sed, ut jam dixi, Nicolaus ex his probare minime vult se errare non posse, sed suum esse, sollicitudinem ecclesiarum omnium gerere, et fratres per vim oppressos adjuvare: colligitur ex antecedentibus verbis. *Haec, inquit, Ignatium patriarcham nulla regula, nulloque ordine dictante dejectum, tamquam fratrem adjuvare compellunt: nam inter caetera, is, per quem nobis sunt haec privilegia collata sic aliquando conversus audivit a domino, confirma fratres tuos: ubi videre est privilegia Romanae sedis a Nicolao commendata eo tantum spectare, ut Romanus episcopus Ignatium patriarcham injuste dejectum possit adjuvare.*

Post haec profertur Leonis IX., qui circa annum 1050. Romanam ecclesiam rexit, epistola ad Petrum Antiochenum quinta, ubi commendans sedem Romanam haec habet: *Nimirum solus est Petrus, pro quo, ne deficeret fides ejus, dominus et salvator asseruit se rogasse, dicens: rogavi pro te, etc., quae venerabilis et efficax oratio obtinuit, quod hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius usque in saeculum saeculi, sed confirmabit corda fratrum variis concutiendae fidei periculationibus, sicut usquequaque confirmare non cessavit.*

Respondeo haec verba Leonis IX. non esse ita stricte accipienda, quasi Romanus pontifex a fide deficere non possit; alioquin probarent eum non tantum docendo ecclesiam errare non posse, sed nec fidem eum posse amittere: non loquitur ergo de persona Romani episcopi, sed de ecclesia Romana: unde in epistola ad Michaelem Constantinopolitanum patriarcham eundem scripturae locum aellgans, ex eo probat fidem Petri non defecturam in universa ecclesia. *Taliter, inquit, sancta ecclesia super Petrum, id est, Christum et super Cepham filium hominis aedificata, quia inferi portis, disputationibus scilicet haereticorum nullatenus foret superanda, sic pollicetur ipsa veritas, portae inferi non praevallebunt adversus eam; cujus promissionis effectum se impetrasse a patre filius protestatur, dicendo ad Petrum: ego pro te rogavi, etc. Erit ergo quisquam tantae dementiae, qui orationem illius cuius velle est posse, audeat in aliquo vacuum putare? Nonne a sede principis apostolorum, Romana videlicet, tam per eundem Petrum quam per suos successores convicta atque expugnata sunt omnium haereticorum commenta, et fratrum corda in fide Petri, quae hactenus nec defecit, nec usque in finem deficiet, sunt confirmata.*

Ex his videre est per fidem Petri non defuturam, Leönem intelligere ipsam fidem quam praedicavit Petrus; per fidem vero seu thronum Petri ipsum non intelligere solum Romanum pontificem, sed ecclesiam universam Romanam: sensus ergo ejus non est, haud defecturam fidem Petri in Romanis pontificibus, sed non defecturam in universa ecclesia Romana.

Denique Innocentii III. testimonium prae caeteris opponitur, hoc habetur in cap. *Majores*, extra de baptismo et ejus effectu, ubi haec habet. *Majores causae praesertim articulos fidei contingentes ad Petri sedem referendos intelliget, qui novit pro eo dominum exorasse, ne deficiat fides ejus.*

Respondeo Innocentium hoc poscere, ut majores causae ac praesertim fidei ad se referantur, at ipsum non dicere eas supremo et infallibili judicio a se judicandas: nec alio sine adducit haec verba Christi ad Petrum: *Ego rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides.* Ergo immerito ab adversariis ad probandam infallibilitatem adducuntur, cum ex iis tantum probet Innocentius causas majores ad se referendas, et alio in loco diserte dicat se in fide posse aberrare, et ab ecclesia judicari, scilicet 3. de consecratione Romani pontificis, ubi sic loquitur: *In tantum mihi fides necessaria est, ut cum de caeteris peccatis Deum judicem habeam, ob peccatum, quod in fide committitur, possim ab ecclesia judicari.* Porro peccatum in fide committi non potest, de quo ecclesia possit cognoscere et judicare, nisi fiat docendo pravum aliquod dogma. Hoc autem ipsi Innocentio contigit: consultus enim ab aliquo abbate Cisterciensi de quodam, qui sibi confessus fuerat se celebrasse missas, etsi laicus esset, et sic vellet permanere, an posset in hoc casu revelare secretum confessionis, ex consilio cardinalium censuit Innocentius revelandum esse in eo casu confessionis secretum. Id refert Caesarius Cisterciensis monachus Innocentio aequalis, lib. 3. hist. memorab. c. 32. ubi ait, *Innocentii responsonem simpliciter et absolute datam, non solum communi theologorum doctrinae adversari, sed etiam videri repugnare Lateranensi concilio c. 21. sub eodem Innocentio celebrato.*

Ex his abunde, ni fallor, demonstratum habemus nihil adferri posse, quo vere folideque Romani pontificis in rebus fidei definiendis infallibilitas astruatur; nunc ad alia properemus.

DE
ANTIQUA ECCLESIAE
DISCIPLINA
DISSERTATIONES HISTORICAE.

DISSERTATIO VI.

De concilio generalis supra Romanum pontificem autoritate.

PRAELOQVIVM.

Quam adgredimur de comparatione potestatis pontificiae cum autoritate concilii generalis quaestionem, quibusdam prima fronte superfluum et odiosam videri posse non diffiteor. Ecce enim bono, inquit aliquis, de duarum maximarum, ut nemo dubitat, potestatum, supra se invicem excellentia tam acriter disceptare. Quid opus est eas secum invicem committere, et de primatu contententes inducere: quid religionis interest, utrum papa sit supra vel infra concilium; sed qui ita ratiocinantur, quaestionis hujus consecutaria prorsus ignorant. Nam qui ad illa vel modicum attenderint, statim intelligent non de quaestione aliqua metaphysica et ludicra hic agi, sed eam controversiam moveri, e cujus determinatione ecclesiastica disciplina tota pendeat; nam si papa sit supra concilium, sequitur eum esse summum ecclesiae monarcham et dominum, ecclesiam autoritate suprema, non autem canone regi; nullum esse aristocraticum in ea regimen; conciliorum nullam esse necessitatem, horum autoritatem omnem non ea communi et catholico ecclesiarum consensu, sed ab unius papae sententia et voluntate pendere, proptereaque papam posse ex animi sui arbitrio canones abrogare, alios condere, ab illorum observatio-

ne pro libito dispensare, episcopus ejus esse consiliarios, non legitimos et necessarios controversiarum judices. Haec sunt consecratoria, quae theologi curiae Romanae obnoxii, ex falsa et perversa quaestionis hujus definitione inferunt. Nos autem e contra, qui tenemus concilium generale esse supra papam, ex hac assertione contraria prorsus elicimus consecratoria, papam scilicet non esse supremum ac absolutum ecclesiae monarcham et dominum, ecclesiam non absoluta autoritate sed canone regi. Statum ejus licet monarchicum aristocratico regimine temperari, frequentem conciliorum celebrationem esse necessariam, horum autoritatem non pendere a solo papa, ac proinde papam non posse leges a conciliis latas abrogare, nec ab earum observatione dispensare, nisi legitima de causa, et in eo casu, in quo concilium ipsum dispenseret. Episcopos in concilio congregatos esse judices omnium controversiarum et personarum, atque ipsorum etiam pontificum Romanorum, si in fide et moribus peccent. Ex quibus intelligere est, ex hujus quaestionis determinatione totam ecclesiae ἀπονομίαν pendere. Quare satis mirari non possum Petrum de Marca Parisiensem archiepiscopum, virum alioquin acerrimi judicii, pronuntiasse controversiam hanc nullius esse ad disciplinam ecclesiasticam, libertatesque ecclesiae Gallicanae vindicandas, momenti. Nam si semel pontifex Romanus conciliis omnibus superior asseratur, ruit profecto omnis ecclesiae libertas, concilia sua autoritate spoliantur, canones in irritum mittuntur, omnia ad unius pontificis nutum et arbitrium revocantur, quae si semel admittas, ecclesiae Gallicanae libertates tueri nullo pacto potes.

Porro quaestio proposita tripliciter intelligitur. Primo enim quaeritur, utrum concilium generale legitime congregatum, cui adest pontifex Romanus, vel ad quod legitime vocatus adesse renuit, majorem habeat autoritatem, quam pontifex Romanus solus, et sine concilio generali. Secundo, utrum concilium generale habeat potestatem condendi canones, quibus ipse pontifex teneatur. Demum, utrum concilium possit judicare de persona papae, ipsumque in errorem aut in crimen lapsum deponere. Haec tria sunt, quae proposita quaestio de autoritate concilii generalis supra papam involvit. Qui dicunt pontificem esse supra concilium, affirmant tria; majorem esse pontificis quam concilii autoritatem, aut saltem aequalem; Romanum pontificem non teneri concilii generalis legibus, easque posse pro libito ab ipso abrogari: demum pontificem non posse a concilio judicari aut deponi. Qui vero concilium pontifice Romano superius esse asserunt, tria haec negant, et oppositum tenent. Quaestio porro ista videtur primum in controversiam venisse, atque hinc et inde agitari coepisse circa tempora concilii Pisani, ut Bellarminus observat, qua de re nobis cum illo nulla lis erit; sed tota difficultas eo redit, quid ante istud tempus ecclesia universa de autoritate pontificis et concilii senserit, et quid deinde in conciliis generalibus de ista quaestione judicavit? Contendit Bellarminus ecclesiam ante istud tempus statuisse pontificem concilio superiorem, tuncque primum fuisse aliquos, qui concilium supra papam extollerent: nos e contra dicimus, Bellarmini sententiam ad illud usque tempus fuisse orbi universo ignotam, tuncque pri-

num inventam et invecam fuisse, atque antea ecclesiae semper persuasum fuisse majorem esse concilii praefertim generalis, quam Romani pontificis auctoritatem: ac demum idem ab ipsa post motam litem in conciliis generalibus statutum atque definitum esse: haec sunt, quae nobis adversus Bellarminum ostendere oportet.

§. I.

Potestatis ecclesiasticae immediatum subiectum esse universam ecclesiam.

Propositarum quaestionum definitio tota pendet ex hujus principii determinatione, quod hisce verbis a nostris theologis concipitur: *quodnam sit subiectum immediatum potestatis ecclesiasticae.* Sensus est, an potestas clavium sit immediate concessa universitati ecclesiae, ut per ejus ministros ac per summum pontificem exerceatur, an vero summo pontifici aut etiam episcopis sit immediate collata: hoc est scilicet, quaestionum propositarum fundamentum; nam si clavium potestas est penes solum pontificem Romanum, haud dubium est, quin super universam ecclesiam potestatem habeat, cum aliam potestatem hac in hypothesi non habeat ecclesia et praelati, quam quae illis ab ipso communicatur; secus vero si vice versa ecclesia supremam habet potestatem, quae ab ea in ministros ejus summumque pontificem derivatur. Operae pretium est ergo, antequam ultra progrediamur, opiniois nostrae fundamentum ex traditione confirmare. Ut ergo pateat mentem antiquorum omnium fuisse, claves non uni Petro, sed in persona Petri universitati ecclesiae collatas esse, quas illa ministris suis atque ipsi summo pontifici communicat, nonnulla veterum id diserte asserentium testimonia referam. Imprimis vero spectat illud Christi dictum apud Matthaeum evangelii c. 18. *Si eos testes non audierit frater peccans, dic ecclesiae, si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Quo patet supremam excommunicandi potestatem penes ecclesiam esse. Hoc autem ex isto loco aliisque similibus intulerunt antiqui patres, quorum selecta tantum et aperta testimonia referam.

Tertullianus Scorpiaci cap. 10. *Momento claves hic dominum Petro et per eum ecclesiae reliquisse.* Cyprianus lib. de unitate ecclesiae. *Loquitur dominus ad Petrum: Tu es Petrus, etc. Tibi dabo claves regni coelorum. Et quamvis apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, et dicat: Sicut misit me vivens pater pater, &c. tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit, hoc erant utique et caeteri apostoli, quod fuit Petrus pari consortio praediti honoris et potestatis.*

Optatus lib. 7. *Praeferri Petrus caeteris apostolis meruit et claves regni coelorum communicandas caeteris solus accepit: id est, accepit eas, ut caeteris etiam communicarentur, personam gerebat omnium.*

S. Basilius monasticarum constitutionum c. 23. *Petre, inquit, amas me plus his, pasce oves meas: et omnibus deinde pastoribus ac magistris eandem tribuit potestatem, cujus quidem rei signum est, quod omnes similiter atque ille ligent et solvant.*

Ambrosius lib. de dignitate sacerdotali c. 2. *Quas oves, inquit, et quem gregem non solum tunc beatus suscepit Petrus, sed et nobiscum eas suscepit, et cum illo eas nos suscepimus omnes.*

Chrysostomus homil. 79. ad eadem verba. *Amas me, Petre, pasce oves meas: Quod, inquit, non ad sacerdotes solos dictum est, verum etiam ad singulos nostrum, quibus vel minimus grex commissus est Habet unusquisque ovem, ad pinguiam eam pascuat ducat.*

Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum. *At dicis super Petrum fundatur ecclesia, licet idipsam in alio loco super omnes apostolos fiat, et cuncti claves regni coelorum accipiant, et ex aequo super eos fortitudo ecclesiae solidetur, tamen propterea unus eligitur, ut capite constituto schismatis tollatur occasio.*

S. Augustinus diserte et centies lib. de agone christiano c. 30. *Huic enim ecclesiae claves regni coelorum datae sunt, cum Petro datae sunt, et cum ei dicitur, ad omnes dicitur, pasce oves meas; concione 2. super Psalmum 30. cujus ecclesiae personam gerebat Petrus; et enarratione in Psalmum 108. Agnoscitur ille in figura gestasse personam ecclesiae. Tractatu 50. in Joannem. Petrus quando claves accepit, ecclesiam sanctam significavit. Item tractatu 118. Claves unustamquam personam gerens ipsius unitatis accepit. Item tract. 124. Cujus ecclesiae Petrus apostolus propter apostolatus sui primatum gerebat figurata generalitate personam. . . . Ecclesia ergo, quae fundatur in Christo, claves ab eo regni coelorum accepit in Petro, id est, potestatem ligandi solvendique peccata. Mitto alia innumera ejusdem testimonia in eandem sententiam, viginti sex collegit Launoïus epistolarum p. 2. epist. ad Adrianum Vallantium, sed citata sufficiunt ad mentem ejus cognoscendam.*

Cyrillus lib. 12. in Joannem; *accipite spiritum sanctum, respondemus virtutem in omnes permanasse, et scopum largientis impleisse; dedit autem Christus non aliquibus seorsum, sed universis discipulis.*

S. Leo ferm. 3. de anniversario assumptionis suae, *propter quod dicitur beatissimo Petro: Tibi dabo claves regni coelorum: transiit quidem in alios apostolos vis istius potestatis, et ad omnes ecclesiae principes decreti hujus constitutio commovit; sed non frustra uni commendatur, quod omnibus intimetur. Petro enim singulariter id creditur, quia cunctis ecclesiae rectoribus praeponitur. Idem habet ferm. 2. de natali apostolorum.*

Fulgentius in lib. de fide ad Petrum. c. 3. *Deus in persona B. Petri ligandi solvendique tribuit potestatem.* Lib. 1. de peccat. meritis et remiss. Cui (ecclesiae) *claves regni coelorum dedit, cui etiam potestatem ligandi solvendique concessit.* Et cap. 20. *Hinc est, quod etiam B. Petro, id est, ecclesiae suae in terra ligandi solvendique tribuit potestatem.*

Eucherius Lugdunensis homilia de natali Petri: *Et tibi dabo claves regni coelorum, hoc enim quod principaliter Petro dicitur, caeteris quoque apostolis dictum intelligi debet, et non tantum apostolis, verum etiam episcopis et sacerdotibus.*

Gregorius primus lib. 6. exposit. in caput 16. lib. 1. regum cap. 3. *Nam quod antiquis nusquam dicitur, quodcumque ligaveris super terram, modo univ[er]sali in ecclesia dicitur.*

Beda in cap. 19. Matthaei: *Claves regni coelorum Petrus tamquam personam gerens ipsius unitatis accepit.* Et in cap. 21. *Ecclesia ergo in Petro claves regni coelorum accepit.* Et lib. 4. in cap. 16. Matth. *Haec potestas (ligandi atque solvendi) sine dubio cunctis datur apostolis, necnon episcopis, presbyteris, et omni ecclesiae.*

Ambrosius Aufpertus lib. 4. in apocalypsim: *Huic Petro typum gerenti ecclesiae dicit, quodcumque ligaveris, idem habet lib. 5. et lib. 7.*

Dungalus diaconus in lib. contra Claudium Taurinensem citata B. Augustini testimonia transcribit Rabanus, lib. 5. in Matth. c. 16. *Quae solvendi atque ligandi potestas, quamvis soli Petro data videatur a domino absque ulla dubietate; tamen noscendum est, quod et caeteris datur ipso testis.*

Meldenense concilium anni 845. *Ut clavibus ecclesiae datis aditus ad vitam laudi debeat aut referari.*

Paschasius Radbertus lib. 8. in Matth. cap. 16. *Videtur cum Petro et cum omnibus apostolis haec potestas specialius a domino attributa, et licet ecclesiae eadem sit concessa.*

Hincmarus Rhemensis epist. 33. cap. 20. cap. 36. et 47. necnon in libello ex-
postulationis, qui in concilio Duziacensi primo refertur cap. 26. citata ex Augustino et Beda testimonia exscribit.

Odo Cluniacensis lib. 4. collat. c. 19. *Qui (Christus) ligandi atque solvendi potestatem ecclesiae rectoribus in persona beati Petri concessit.*

Hugo de sancto Victore lib. 1. de sacramentis cap. 26. *Quid est, quod in typo ecclesiae dictum est Petro; quodcumque ligaveris.* Sequuntur eandem sententiam magister sententiarum distinct. 18. et 19. Alanus lib. 2. contra Valdenses, Thomas Valdensis tom. 1. de sacramentis cap. 145. Joannes Gerso tract. de potestate ecclesiastica, considerat. 4. Tostatus Abulensis in cap. 13. Num. quaest. 48. Dionysius Carrhusianus lib. 1. de autoritate papae et concilii art. 34. Almainus de potestate ecclesiastica cap. 17. Adrianus sextus in 4. q. 1. Guilielmus Okamus, et alii:

alii: sed ex iis theologis non est, qui opinionem nostram diligentius explicet et accuratius expendat quam Tostatus Abulensis, e quo non pauca referre haud pigebit.

Quaestionem sic proponit illo loco supra citato, *an communitas seu ecclesia possit habere exercitium jurisdictionis, et an Christus dederit claves soli Petro specialiter, vel soli ecclesiae, et quomodo transfertur autoritas clavium de uno praelato ad alium.* Huic autem quaestioni respondet, jurisdictionem quidem secundum actum cadere non posse in communitatem, sed in personam determinatam, quae possit actus aliquos exercere, sed eam esse in communitate secundum originem et secundum virtutem, quia omnes personae, quae accipiunt jurisdictionem, ex virtute communitatis accipiunt. Ita autem, *inquit*, videtur de clavibus ecclesiae, quia illae datae sunt a „Christo toti ecclesiae, quia tamen non poterat universa ecclesia dispensare illa, cum „non esset aliqua persona, eas Petro dedit nomine ecclesiae; si tamen intelligeretur „claves traditas esse Petro specialiter, non solum sequeretur inconveniens, quod in- „ducitur, scilicet quod alii apostoli non habuissent, etc. sed adhuc inconveniens „majus erat, quod defuncto Petro non mansissent claves; quod necesse erat, si soli „Petro datae fuissent, et non solum si ipsi soli, sed etiam si omnibus apostolis da- „tae fuissent, tamquam determinatis personis defunctis illis non mansissent claves in „ecclesia, quia isti non habent potestatem dandi aliis claves, faciendo eos successo- „res suos, cum nemo possit praelatum successorem sibi facere . . . Ergo non fue- „runt datae claves illis tamquam determinatis personis, sed tamquam ministris eccle- „siae; et tunc magis dabantur claves ecclesiae, cum ecclesia, quae ipsas habet radicali- „ter, nunquam moriatur. Hinc leviter adparet, quomodo mortuo Petro succederent „alii summi pontifices in aequali potestate, quia illa potestas clavium erat in eccle- „siae . . . Hinc mortuo Petro potest eligere successorem, et eligendo confert eam „potestatem. Hoc idem patet in communitatibus, si enim aliqua communitas vel „collegium est, ibi erit jurisdictio, et quia non potest administrari per universam „societatem, administratur per unum de communitate: non est tamen jurisdictio „in illo, ita quod non sit in communitate, sed est magis in communitate, quia an- „tequam ille constituatur in judicem vel rectorem, nullam habet jurisdictionem illo „mortuo vel cadente, non penitus expirat jurisdictio: potest alius praefici in re- „ctorem vel judicem, non tamen posset hoc fieri, si non maneret jurisdictio in com- „munitate: ergo ipsa communitas habet magis jurisdictionem. Adhuc patet hoc, „quia sede vacante capitulum habet omnia, quae pertinent ad jurisdictionem praelati: „licet non ea, quae sunt ordinis . . . Ergo videtur, quod jurisdictio illa radicalius „erat in ecclesia quam in praelato: non tamen haberet eam ecclesia nisi in principio „ei tradita fuisset, quia jurisdictio clavium non est talis, quales sunt jurisdictiones, „quas constituunt sibi homines, quia cum jurisdictio sit in remittendo peccata et „ligando, non possunt eam homines sibi fingere, sed a Deo solo est, cum ipse solus „remittat peccata, in ecclesia autem est ista jurisdictio. Ergo oportet, quod illam „aliquando acceperit, et hoc non fuit, nisi cum primo traditae sunt claves a Christo. „Et quae est. 49. ecclesia suscipit claves a Christo, et apostoli tamquam ministri ec-

„clesiae, et nunc ecclesia illas habet et praelati etiam, sed aliter ecclesia
 „quam praelati; nam ecclesia illas habet secundum originem et virtutem,
 „praelati autem habent secundum usum earum. Dicitur ecclesia habere se-
 „cundum virtutem claves, quia potest illas conferre praelato per electionem....
 „Exemplum hujus rei in domino rei et usufructuario atque usuario; nam dominus
 „rei habet usum rei, et confert illum usum alteri, sed non eo modo, quo habet,
 „quia sibi reservat usum, ut proprietario alteri concedit vel usuario, vel usufru-
 „ctuario; et in hoc confert dominus quod habet, quia dominus rei non est usufructua-
 „rius vel usuarius; conformiter in ecclesia, ipsa enim non habet claves, quantum ad
 „usum; omnia autem ista descendunt ex hoc, quod ecclesia non est aliquid unum
 „per se potens habere administrationem clavium, si autem posset per se administra-
 „re, non committeret alicui praelato. Ita episcopus Abulensis opinionem nostram,
 quae sacrae facultatis Parisiensis est, mirum in modum illustrat et invicte probat,
 ita ut nihil a nobis addi possit ad eam explicandam aut asserendam.

Ut tamen ad propositum revertamur, ostendendum est, quo pacto ex hoc principio et fundamento sequantur ea, quae nobis in hac dissertatione probanda sumptimus. Hoc autem facile est ad oculum demonstrare; nam nemo est, qui non statim intelligat illum supremam habere potestatem, qui potestatem ipsam habet secundum originem et virtutem, cum vero potestatem non habere supremam, qui tantum potestatem habet ab alio sibi commissam quoad usum. Patet autem ex dictis potestatem ecclesiasticam esse penes ecclesiam, Romanum autem pontificem, caeterosque praelatos eam accipere ab ecclesia quoad usum tantummodo. Non ergo summus pontifex habet potestatem in universam ecclesiam, licet habet in universa ecclesia, sed vice versa ecclesia potestatem habet in pontificem; et quemadmodum mortuo pontifice alium sufficit, ita potest eum corrigere atque deponere, non quidem ipsa per se, nam universam societatem ecclesiae convenire aut judicare non est possibile; sed per concilium generale, quod cum universam ecclesiam repraesentet, habet universam ecclesiae potestatem in se unitam, cum praesertim ecclesiae universae habeat assensum. Cum ergo ecclesiae potestas sit superior potestate papae, cum ecclesia leges dicere possit papae; cum ecclesia possit auferre a papa jurisdictionem, quam ipsi commisit; nemo dubitare potest, quin haec omnia fieri possint a concilio generali ipsam repraesentante; sed haec sunt sigillatim expendenda.

§. II.

Majorem esse concilii generalis quam Romani pontificis auctoritatem.

Ad probandum majorem esse concilii praesertim generalis quam Romani pontificis auctoritatem hoc unum observasse sufficeret, a concilio generali ecclesiam universam repraesentari, non item a Romano pontifice; quippe cum suprema potestas

testas spiritualis toti ecclesiae in commune a Christo collata sit, ut paragrapho superiori abunde probatum est, aliunde vero certum sit concilium generale universam ecclesiam repraesentare non item Romanum pontificem, quis negare possit, quin major sit concilii quam Romani pontificis autoritas?

Praeterea Romanis pontificibus adeo persuasum fuit concilii auctoritatem suam majorem esse, ut ultro ipsi concilia postularint, tamquam ad dirimendas controversias necessaria, suaque judicia in illis retractari postularint, aut saltem passi fuerint, docet id constans ac perpetua Romanorum pontificum disciplina.

Atque ut a beato Petro ordiamur, *nihil ille*, ut Chrylostomus observat, *nihil*, inquam, alicujus momenti solus egit, *nihil* alicujus momenti sine concilio statutum esse voluit: cum eligendus apostolus in locum Judae, cum constituendi diaconi, cum aliquid de legalium observatione statuendum in commune consulit, et omnia fratrum electioni ac judicio permittit. Id vero maxime elucet in illa celebri de legalium observatione controversia, quae in concilio Hierosolymis congregato disceptata ac judicata est; totiusque synodi non unius Petri nomine definita. His verbis, *visum est spiritui sancto et nobis, etc.* Hoc exemplo utuntur synodi 5. generalis patres, ut ostendant concilii praesertim generalis auctoritatem singulorum episcoporum ipsique Romani pontificis auctoritate superiorem esse ac majorem. His „verbis: Licet, *inquiunt*, spiritus sancti gratia circa singulos abundaret apostolos, „ut non indigerent alieno consilio ad ea, quae agenda erant, non tamen aliter „luerunt de eo, quod movebatur, si oporteret gentes circumcidi, definiti priusquam „communiter congregati diversarum scripturarum testimoniis unusquisque sua di- „cta confirmaverunt, unde communiter de eo sententiam protulerunt ad gentes scri- „bentes: visum est spiritui sancto et nobis, etc. Sed et sancti patres, qui per tem- „pora in sanctis quatuor conciliis convenerunt antiquis exemplis utentes communi- „ter de exortis haeresibus et quaestionibus disposuerunt, certo constituto quod in „communibus de fide disceptationibus cum proponuntur, quae ex utraque parte dif- „cutienda sunt, veritatis lumen tenebras expellit mendacii. Nec enim potest in „communibus de fide disputationibus aliter veritas manifestari, cum unusquisque „proximi adjutorio indiget.

Hinc quoties in ecclesia majores ac graviores controversiae sunt exortae, congregata semper fuere concilia. Quid autem necesse fuisset ea congregari, si solius Romani pontificis auctoritas concilii auctoritatem superaret? At non ista fuit Romanorum pontificum sententia, cum ipsi concilia ultro ut necessaria postuleant etiam post judicium suum.

Sic clerus Romanus, tempore Cypriani, causam lapsorum non aliter tractari posse affirmat, *quam collatione consiliorum cum episcopis, presbyteris confessoribus facta, quoniam nec firmissimum decretum potest esse, quod non plurimorum videbitur habuisse consensum.*

Sic Julius ad orientalium dissidia finienda, Athanasii causam judicandam, necnon ad fidem confirmandam concilium necessarium esse affirmat, atque ad illud Eusebium et ejus socios invitat.

Sic etiam Liberius ad eandem causam judicandam, concilium petiisse se refatur, et iterum enixe postulat in litteris ad Constantium, atque illa de causa legatos ad eum mittit, idem cum in imperatoris conspectum venisset, eandem postulationem iterato renovavit, et interroganti imperatoris ministro, *quota pars orbis est Liberi*, non responderet se supra concilia esse, suamque auctoritatem omni alia majorem esse, sed tantum ait, quod etiam si solus sit cum paucis, non ideo causam fidei minui. Quoniam tres tantum fuerunt, qui Nabuchodonozori restitere. Damasus et alii episcopi occidentales post Aquileiensem synodum ad imperatorem Theodosium scribentes ad componendas orientis res, synodum generalem fieri enixe postulant: iidem autem se non praerogativam examinis sibi vindicare aiunt, sed tantum confortium communis arbitrii. Causam Bonosi, quae concilii Capuensis statuto finitimis episcopis, Anyasio scilicet, Thessalonicensi et Macedonibus fuerat commissa, non audeat ipse judicare, *cum hujusmodi*, inquit, *fuerit synodi Capuensis judicium ut finitimi Bonoso de eo cognoscant, advertimus nobis judicandi formam competere non posse*. Quibus verbis agnoscit Siricius se non solum concilii generalis, sed et alterius synodi, qualis erat Capuensis, auctoritate ita astringi, ut non possit causam ab ista synodo aliis iudicibus commissam ipse judicare, agnoscit etiam judicium ab istis qui a synodo delegati fuerunt, ferendum suo iudicio firmiter ac superius fore: *Vos enim*, inquit, *ut scripsimus, synodi vice decernitis, nos quasi ex synodi auctoritate judicare non convenit*. Innocentius primus ad motas in Chrysolomum turbas componendas suam non interponit auctoritatem tamquam supremam, sed synodum necessariam esse iudicat: *Quodnam*, inquit in epist. ad clerum Const. *remedium istis rebus in praesenti afferemus, necessaria erit synodalis cognitio, quam etiam multo jam antea congregandam diximus, ea enim sola est, quae hujusmodi procellarum impetus retundere potest*.

Coelestinus primus cognita Nestorii haeresi privatam sedis apostolicae, sed in concilio occidentalium sententiam in eum profert, ac deinde cum convocata synodus generalis foret, ipse ad eam legatos misit, litteris suis ita synodorum generalium auctoritatem extollens. *Non poterit*, inquit, *veritas mentiri, cujus in evangelio ista sententia est, ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi et ego sum in medio eorum, quod cum ita sit, si nec huic tam brevi numero spiritus sanctus deest, quanto magis eum nunc interesse credimus, quando in unum convenit tanta turba sanctorum*.

Sed nullus est pontifex, qui de conciliorum necessitate et auctoritate plura scripserit quam beatus Leo, praesertim vero in causa Eutychemis. Licet enim Flavianus ad judicandum Eutychem synodum generalem necessariam non esse credidisset, nihilominus S. Leo concilii celebrationi annuit, petiitque ab imperatore, *ut intra Italiam habere juberet episcopale concilium, quo conciliante Deo possent omnia*

nia scandala, quae in perturbationem ecclesiae commota erant, rescari. Cum vero imperator eam synodum Ephesi indixisset, ultro beatus Leo ad eam legatos misit. Unde, inquit in epist. ad Theodosium, *quamvis ad diem concilii episcopalis quem pietas vestra constituit occurrere me ratio nulla permittat, cum nec aliqua ex hoc exempla praecesserint et temporalis necessitas me non patiatur deserere civitatem; praesertim cum tam evidens fidei causa sit, ut rationabilibus causis ab indicenda synodo fuisset abstinendum.* Tamen in quantum dominus juvare dignatur, meum studium commodavi, ut clementiae vestrae statutis aliquatenus pareatur. Ordinati hinc fratribus meis, qui amputandis scandalis pro causae aequitate sufficiant, quique praesentiae meae impleant vicem. Nec beatus Flavianus, nec sanctus Leo inutilem esse synodum judicant, eo quod iudicium pontificis concilii iudicio sit superius, sed quia, ut observavimus, atque ut hic habet sanctus Leo, evidens omnino causa fidei sit in anterioribus conciliis aperte definita, sed cum synodum necessariam iudicasset imperator, ipse sanctus Leo ultro assensus est, nec curavit ullum fieri sedis aut auctoritati suae praesudicium, si ad illam legatos mitteret. Cum vero synodus illa Dioscori nefariis artibus compulsâ perperam iudicasset, si S. Leo suam auctoritatem concilii potestate superiorem credidisset, quis dubitet, quin ille, prout affectus erat, statim ejus decreta in irritum misisset; verum nihil hujusmodi fecit, aut facere se posse arbitratus est, imo nullum alium huic malo remedium esse ratus est, quam concilii alterius generalis celebrationem. Quapropter imperatorem supplex per litteras non semel obtestatus est, ut majorem ex toto orbe sacerdotum numerum congregaret. Quum demum synodum, imperante Martino, obtinuit, et in qua Chalcedone habita Eurychetis causa supremo iudicio terminata est. Quis porro credat Leonem dignitatis suae defensorem acerrimum aut concilia generalia postulasse, aut sua iudicia in iis retractari permisisse, si suam auctoritatem concilii auctoritate superiorem fuisset arbitratus.

Denique diserte testatur in epist. ad Theodoritum post synodum scripta, iudicium suum post synodi confirmationem magnum robur accepisse, et jam non posse ullatenus convelli aut labefactari. *Gloriamini, inquit, in domino, qui nullum nos in fratribus detrimentum sustinere permisit, sed quod nostro prius ministerio defuisset, non universae fraternitatis privavit assensu, ut vere a se prodisse ostenderit, quod prius a prima omnium sede firmatum, totius christiani orbis iudicium recepisset.* Ergo non existimavit iudicium suum aequalis fuisse ponderis cum iudicio synodi.

Felix III. et Gelasius I. ad damnandum Acacium Constantinopolitanum, non suam, sed concilii Chalcedonensis auctoritatem adducunt: cum enim ille synodum peteret, in qua iudicaretur, non aiunt, illi opus non esse synodo, eo quod sua sufficiat auctoritas pontificis, utpote quae qualibet synodo major sit atque superior, sed synodum minime necessariam esse dicunt, eo quod Acacius iungeret se Eurychianis in synodo Chalcedonensi damnatis: *Nec enim, inquit Gelasius epist. 9. dubium est, quod sicut in unaquaque haeresi, quod incessabiliter repetendum est, quia firmum esse*

esse nullus ambigit christianus, omnes complices sectatores communicatores damnatae semel pravitatis pari sorte censentur, ideoque sit consequens, ut sicut Timotheus atque Petrus talium sectatores communicatores damnatae semel pravitatis pari sorte censentur, secundum illius tenorem synodi, nulla recenti facta pontificum congregatione damnati sunt. Sic et qui Petro communicavit Acacius ut criminis particeps, ita confors factus sit et poenae. Itaque Romani pontifices non suam in Acacium, sed concilii Chalcedonensis autoritatem allegant, cujus se tantum exequutores perhibent, sic enim Gelasius ep. 4. ait, decessorem suum exsequutorem fuisse veteris constituti non novae constitutionis auctorem, quod non solum, inquit, praesuli apostolico facere licet, sed et cuicumque pontifici, ut quoslibet et quemlibet locum secundum regulam haereseos ipsius ante damnatae a catholica communione discernant. Siccine se gefissent illi pontifices, nisi autoritatem concilii sua superiorem existimassent. Quid opus fuisset studiose observare, se non suo Marte pugnare, sed tantum ex autoritate concilii Chalcedonensis? Non potest alia ratio afferri, cur eam tantum venditent, nisi quod illam sua majorem esse arbitrentur.

Vigilius papa in causa trium capitulorum ad eorum damnationem non potuit compelli, nisi autoritate concilii generalis, hoc testantur Italiae clerici in literis ad legatos Francorum Constantinopolim euntes. Coepit, inquit, papa Vigilius ad hoc compelli, ut absolute ipsa capitula sine synodi Chalcedonensis mentione damnaret, sed papa non acquiescens hoc facere, et videns se nimium ingravari dixit tunc serenissimo principi, veniant huc fratres nostri ex omnibus provinciis quini aut seni, et quicquid sub tranquillitate tractatu habito omnibus visum fuerit, cum pace disponemus. Quia sine consensu omnium, ista, quae et synodum Chalcedonensem in dubium venire faciunt, et scandalum fratribus meis generant, solus facere nullatenus acquiescam. Et postea si quis Graecorum episcoporum usque ad universalis concilii tractatum de istis capitulis aliquid fecisset, aut facientibus acquiescisset a communione sedis apostolicae alienus existeret. Cum vero quinta synodus generalis de tribus capitulis iudicium postea tulisset, repugnante ac resistente Vigilio, ejus tum decretum vim habuit, coactusque fertur ipse Vigilio tandem ei consentire. Agatho Romanus pontifex synodo generali propter Monothelitarum causam indicta non deprecatur eam minime fieri, eo quod in synodo Lateranensi, praeside Martino I. jam iudicata causa videri potuisset, quin imo ultro ad eam legatos mituit, eamque necessariam fuisse fatetur in epistola synodica. Ut, inquit, veritas adhuc in ancipiti positus clareat, et eam ferventer amplectentibus robur accrescat, et zizaniorum genimina spiritali falce abscindantur.

Mitto alia plurima pontificum Romanorum testimonia, quibus centies ipsi profitentur, sed nihil quidquam momenti definire aut gerere posse, sine concilii autoritate, unus erit instar omnium.

Innocentius III., qui Philippo petenti, ut sibi liceret cum uxore divortium facere: respondet se id sine concilio generali facere non posse lib. 3. regist. 15. epist. 104. Verum, inquit, si super hoc absque generalis deliberatione concilii de-

terminare aliquid tentaremus, praeter divinam offensam et mundanam infamiam, quam ex eo possemus incurrere, forsitan ordinis et officii nobis periculum immineret. Putavit ergo posse aliquid concilium generale: quod sibi facere non liceret ac proinde auctoritatem generalis concilii sua superiorem agnovit.

Gregorius X. in indictione concilii Lugdunensis agnoscit se solum sine concilio generali non sufficere ad res ecclesiae restituendas. Ad quod, *inquit*, cum „nos sufficere non posse sciamus, levamus oculos ad montem, montem quidem Dei, „montem uberem, montem pinguem, unde opportunum nobis provenire auxilium „et humiliter petimus et devote speramus, et quia salubre in his adhiberi remedium „interest generaliter omnium nos cum fratribus nostris aliisque viris prudentibus „exacto et frequenti tractatu praehabito, prout tantae necessitatis instantia exigebat, „de ipsorum consilio generale concilium, sicut imitatione digna sanctorum patrum „consuetudo laudabilis, longaeque observationis exemplum nos instruit, opportuno „tempore decernimus congregandum, in eo tam circa praemissa, quam circa caetera, quae salutem respiciunt animarum, illa Deo auspice, communi consilio inventiatur proviso, et ejusdem approbatione concilii roboretur. Eadem verba repetit Clemens V. in epist. ad Philippum Francorum regem.

Denique ut alia mittam, Romani pontifices ad Lutheranorum, Calvinianorum, aliorumque novatorum errores peremptorio judicio damnandos concilii generalis auctoritatem necessariam esse crediderunt, nec conquesti sunt rem a sua sede judicatam in synodo Tridentina iterum examinari, ac de novo judicari. Non ergo putaverunt suam auctoritatem auctoritate concilii majorem aut superiorem esse.

Denique eandem semper fuisse de concilii auctoritate totius ecclesiae sententiam docet ea, quam in definiendis rebus ecclesiasticis perpetuo servavit disciplina, de qua dissertatione secunda satis et abunde dictum. Ex ea quippe liquet, supremum semper ecclesiae judicium fuisse penes synodum generalem, a qua non poterat ulla ad pontificem esse provocatio, cum e contra a pontificis Romani judicio ad synodum generalem confugere liceret. Docet id diserte Divus Augustinus ep. 162., ubi Donatistis Romae a pontifice synodoque proscriptis ait unum adhuc confugium superesse ad plenariam scilicet synodum. *Ecce putemus, inquit, illos episcopos, qui Romae judicaverunt, non bonos fuisse judices, restabat adhuc plenarium ecclesiae universae concilium, ubi etiam cum ipsis iudicibus causa posset agitari, ut si male judicasse convicti essent, eorum sententiae solverentur.* Haud dubitavit ergo S. Augustinus majorem esse concilii plenarii et generalis (quod ad ejus Africanorumque mentem potuit esse tantum nationale) non dubitat, inquam, quin hujusmodi concilium Romani pontificis et ejus synodi, quae novemdecim erat episcoporum, judicium infirmare posset ac solvere. Et sane, ut jam multoties a nobis observatum ac probatum est, universae ferme causae fidei, postquam a Romanis pontificibus judicatae sunt, iterum in synodis agitatae, atque definitae fuerunt, nec res ante concilii definitionem penitus eliquatae atque definitae censebantur. Sic Augustinus observat in negotio baptismi haereticorum iudicio Stephani litem non fuisse definitam, sed tantum

tum synodi plenariae sanctione; beatumque Cyprianum potuisse sine haeresi a Stephani opinione dissentire, quod non poterant Donatistae. postquam res in synodo plenaria definita fuerat. Sic etiam in negotio celebrationis paschae, quamdiu Victoris tantum et Romanae ecclesiae sententia, reprobata est Asiaeorum consuetudo, pro haereticis aut schismaticis habiti minimè fuerunt. At statim atque a concilio Nicaeno statutum est, pascha, non nisi die dominica celebrandum, qui alia die illud celebrarunt, schismatici ubique audiere.

Mitto alia innumera exempla, atque primum istud dissertationis hujus caput concludo autoritate et ratiocinio sancti Augustini lib. 2. de bapt. cap. 4. *Universum*, inquit in simili negotio, *partibus semper optimo jure praepositur.* Cum ergo concilium sit torum respectu papae, qui membrum ejus est, cum concilium universam repraesentet ecclesiam, cujus pontifex est membrum, licet primum atque praecipuum, quis sanus in dubium revocare possit, quin universa ecclesia, et concilium eam repraesentans majori autoritate polleat, quam solus pontifex Romanus? Addi posset et illud Hieronymi epist. 85. *si autoritas quaeritur, orbis major est urbe.* Quod si ita est, major quoque debet esse episcoporum universi orbis, quam episcopi unius urbis autoritas.

§. III.

Pontificem Romanum concilii legibus teneri, nec posse illas pro libito irritare, immutare, quamvis possit ab iis sapienter dispensare in eo casu, quo concilium dispensaret.

Sequitur haec propositio ex praecedenti, nam si papae autoritas inferior est autoritate concilii, si judicium concilii superius est judicio pontificis, cum inferior nihil possit in superiorem, necessario dicendum est, leges et judicia concilii generalis non posse a Romano pontifice pro libito dissolvi aut murari, aut vice versa cum superior inferiori leges dicere possit, pontificem Romanum conciliis et legibus teneri fatendum est; sed ut omnibus id constet, non aliis utemur testibus quam ipsis Romanis pontificibus, qui omnes uno ore clamant, se conciliorum legibus teneri, nec posse se illas infringere, aut pro libito immutare. Sed praestat ipsorum audire verba, quibus nihil disertius, nihil, luculentius est, audiantur ergo.

Julius primus epist. ad orientales: *Id vere ad synodi et episcoporum, qui in concilio (Nicaeno) fuerant, contumeliam vergeret, si quae illi tanto studio et cura, velut Deo praesente egissent, a nobis ut vana futiliaque abrogarentur.* Et ibidem: *Nos omnia secundum canonem facimus.*

Liberius in epist. ad Const. *Ad istud officium testis est mihi Deus meus invitus accessi, in quo cupio quidem sine offensa Dei, quamdiu in saeculo fuero, permanere, et nunquam mea statuta, sed apostolica ut essent semper firmata et custodita perfecti*
se-

secutus morem ordinemque majorum, nihil addidi episcopatu urbis Romae, nihil minui passus sum.

Bonifacius primus in epist. ad Hilarium Narbonensem. *Quod nequaquam possumus ferre patienter, quia convenit nos paternarum sanctionum diligentes esse custodes. Et post alia: Nemo ergo eorum terminos audax temerator excedat, nec aliquid in illorum contumeliam partibus suis, quae tibi non videntur concessa, defendat. Cesset huiusmodi praesumptio eorum, qui ultra licitum suae limitem dignitatis extendunt. Quod idcirco dicimus, ut advertat charitas tua adeo nos canonum praecepta servare, ut ita quoque constitutio nostra definiat, quatenus metropolitani sui unaquaeque provincia in omnibus rebus ordinationem semper expectet.*

Caelestinus primus in epist. ad Perigenem Dinatum, Basilium, et alios Illyrici episcopos, *dominentur nobis regulae, non regulis dominemur, simus subiecti canonibus, qui canonum praecepta servamus.*

Sixtus III. in epist. ad episcopos per Illyricum, *sed ut omne corpus capite regitur, ita ipsum caput, nisi suo corpore sustentetur, firmitatem et vigorem suum perdit, et non tenet, quam habuerat, dignitatem.*

Leo primus, *nimis haec improbanda, nimis sunt prava, quae sanctis canonibus inveniuntur esse contraria. Et paulo post: Absit a conscientia mea, ut tam prava cupiditas studiis meis adjuvetur. sancti illi et venerabiles patres, qui in urbe Nicaena sacrilego Ario cum sua impietate damnato mansuras usque in finem mundi leges ecclesiasticorum canonum condiderunt, et apud nos in toto orbe terrarum in suis constitutionibus vivunt, et si quid usque aliter quam illi statuerunt, praesumitur, sine cunctatione cassatur, ut quae ad perpetuum generaliter instituta sunt, nulla commutatione variantur.*

Idem in ep. ad Pulcheriam de iisdem canonibus Nicaenis loquens, „ Quoniam, „ *inquit, contra statuta paternorum canonum, quae ante longissimae aetatis annos „ in urbe Nicaena spiritualibus sunt fundata decretis nihil cuique addere conceditur, „ ita ut si quis diversum aliquid decernere velit se potius minuat quam illa corrumpat. Quae si ut oportet a cunctis pontificibus intemerata servantur. Et cap. 3. „ consensiones vero episcoporum sanctorum canonum apud Nicaeam conditorum regulis repugnantes unita nobiscum vestrae fidei pietate in irritum mittimus, et per „ autoritatem beati Petri apostoli generali prorsus definitione cassamus, in omnibus „ ecclesiasticis his legibus obsequentes, quas ad pacificationem omnium sacerdotum „ per trecentos decem et octo antistites spiritus sanctus instituit.*

Simplicius in epist. ad Acacium ait *contra definitionis concilii Chalcedonensis nihil retractari posse, quia per universum mundum insolubili observatione retinetur, quod a sacerdotum universitate constitutum est.*

Gelasius I. epist. ad episcopos Dardaniae, quibus, *inquit, convenienter ex paterna traditione perpensis confidimus, quod nullus jam veraciter Christianus ignoret uniuscujusque synodi constitutum, quod universae ecclesiae probavit assensus, non aliquam magis exequi sedem oportere, quam primam.*

Similiter Hilarius papa in Romano concilio, qui praefuit. *Nos, inquit, potissimi sacerdotis administramus officia, talium transgressionum culpa respiciet . . . si quidem reatu majore delinquit, qui potiori honore perfruitur, et graviara facit vitia sacerdotum sublimitas personarum.*

Agapetus epist. 6. ad Caesarium Arelatensem: *revocant, inquit, nos, quomimus desideriiis tuis annuamus veneranda patrum manifestissima constituta, quibus specialiter prohibemur praedia juris ecclesiae, cui nos omnipotens dominus praesse constituit quolibet titulo ad aliena jura transferre; qua in re sapientiae vestrae quoque credimus esse gratissimum, quod in nullo contra praefatas definitiones, constituta vel regulas qualibet occasione, sub cujuscunque personae respectu venire concedimus; nec tenacitaris studio, aut saecularis utilitatis causa hoc facere nos credatis, sed divini consideratione iudicii, necesse nobis est, quicquid synodalis decrevit autoritas, inviolabiliter custodire.*

Gregorius I. lib. 3. indict. 12. epist. 30. Constantinae Augustae negat, quod illa petierat, ut caput Sancti ad se transmitteret, *quod, inquit, vos illa praecipitis, quae facere nec possum, nec audeo.* Lib. 2. ind. 11. epist. 52. *Si canones non custoditis, et majorum vultis statuta convellere, non cognosco, qui estis.* Idem lib. 1. epist. 24. ait se quatuor concilia generalia, velut quatuor evangelia venerari.

Martinus I. epist. 5. ad Joannem Philadelphiae episcopum, *defensores enim, inquit, divinatorum canonum et custodes sumus, non praevanitatores.* Et in epist. ad Amandum trajectensem: *Ideo, inquit, necesse habuimus . . . coetum generalem fratrum et coepiscoporum nostrorum in Romana civitate congregare.*

Zacharias epist. 1. ad Bonif. cap. 5. *Absit, ut hoc praedeceffor noster ita credatur praecipisse, nec enim ab hac apostolica sede illa diriguntur, quae contraria esse patrum sive canonum institutis invenirentur.*

Leo III. in dialogo, quem de additione particulae filioque symbolo facta habuit cum legatis Caroli imperatoris, negat quidquam se posse symbolo adjicere, *quia, inquit, me illis patribus Constantinopolitani concilii non dico praeferam, sed absit, ut coaequare praesumam.*

Nicolaus I. epistola 32. ad episcopos Silvanicensis concilii, *sciat beatitudo vestra, non nos regulas atque decreta velle corrumpere.*

Adrianus II. de his nihil audemus judicare, *quod possit Nicaeno concilio et quinque caeterorum conciliorum regulis vel decretis nostrorum antecessorum obviare.*

Joannes VIII. epist. 231. *Et quia, inquit, ecclesiae Dei privilegium nos decet immutilatum solemmiter conservare, ne in aliquo patrum terminos praeferre videamur, contra statuta majorum agere nequivimus.*

Silvester II. epist. 145. *Itaque in causa Roberti abbatis, ob eam quam servamus ac semper vobis servare volumus fidem, haec tria consultando proponimus, primum non esse nostri juris falcem in alienam messem ponere.*

Gregorius VII. *Et quia, inquit lib. 2. epist. 5. venerandi canones ad sacerdotii gradum, tales provehi contradicunt probare eos non satis cautum fore putamus,*

mus, ne quidquam a nobis contrarium sanctis patribus in exemplum et auctoritatem relinquatur; solet enim sancta et apostolica sedes pleraque considerata ratione tolerare, sed nunquam in suis decretis et constitutionibus a concordia canonica traditionis discedere.

Eugenius III. epist. 8. *Contra Deum, inquit, et sacrorum canonum sanctiones nulli omnino petitioni possumus praebere consensum.*

Innocentius III. *Si super hoc absque generali deliberatione concilii statuere aliquid tentaremus, praeter divinam offensam et mundanam infamiam forsan ordinis et officii nobis periculum immineret, cum contra praemissam veritatis sententiam nostra non possit auctoritas dispensare.*

Idem agnoverunt antistites graeci et latini in decreto unionis concilii Florentini, quo statuitur Romano pontifici *pascendi, regendi ac gubernandi universam ecclesiam a Domino Jesu Christo potestatem esse traditam, quemadmodum et in actis conciliorum oecumenicorum et in sacris canonibus continetur. Hoc est, juxta eum modum, quo et in actis conciliorum oecumenicorum et in sacris canonibus continetur, καὶ ἔν τῷ πρώτῳ καὶ ἐν τοῖς πρακτικαῖς τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσι διαλαμβάνεται.* Quae voces pascendae et regendae ecclesiae universae rationem et formam restringunt, ostenduntque pontificem in regenda et pascenda ecclesia teneri conciliorum et canonum auctoritatem et decreta sequi, nec posse aliter ecclesiam universam regere aut pascere. Ita vero legi et intelligi debere decretum synodi Florentinae, non autem, ut recenter a quibusdam legitur, *quemadmodum etiam docet* tum textus graecus decreti, tum ille, qui ita in latino legere scriptores Blondus Eugenii papae IV. notarius lib. 3. decade 10. Marcus Vigerius Patavinus, qui Romae anno 1516. obiit, in decachordo chorda 10. Roffensis art. 25. contra Lutheranos. Ekhus lib. 2. de primatu Petri c. 25. Alberus Pighius lib. 4. de Hierarchia c. ultimo. Hi omnes scriptores minime suspecti sunt, et tamen decretum concilii Florentini legerunt et intellexerunt, quemadmodum et nos legimus atque intelleximus. Majorem autem ipsis quam recentioribus, qui aliter verba concilii legerent et intelligerent, fidem deberi nemo non intelligit.

In eadem synodo Bessarion sessione nona, velut principium apud Graecos et Latinos minime controversum, supponit *ecclesiam Romanam quantacumque facultate polleat, minus tamen pollere synodo oecumenica et universali ecclesia.* Quod quidem principium a Latinis minime rejectum legitur; imo in decreto unionis modo relato confirmatum est, cum modus ecclesiae pascendae et regendae pontifici praescriptus est, juxta acta veritatis, et canones conciliorum.

Post tantam nubem testium, quis nisi excaecatus et vecors adfirmare audeat, Romanos pontifices decretis conciliorum non teneri, sed ea posse pro libito abrogare, et sine causa quoslibet ab iis dispensare, cum contrarium tot ac tanti Romani pontifices diserte ac sine ambagibus protestentur: nam in testimoniis superius allatis videre est, eos saepe saepius adfirmantes, se concilii legibus ita teneri, ut eas vel in levissimis rebus infringere aut violare minime valeant.

Nec vero dispensationes canonum a pontificibus olim licet raro concessae, superiori doctrinae adversantur; quippe dispensatio non est infractio aut violatio legis, sed declaratio cum autoritate facta legem non habere locum in tali vel tali casu; nam cum legislator legem ferat generalem, nec possit omnes casus praevidere, necesse est legem locum non habere, cum praesumitur mens legislatoris non fuisse, ut in isto casu obligatoria esset, ut loquuntur. Itaque consideranda est in dispensationibus mens legislatoris, et eo tantum in casu dispensatio danda, quo in casu eam ipse legislator concessisset. Sed quia si permetteretur unicuique huiusmodi interpretationi legis, si cuivis liceret de mente legislatoris iudicare, sub hoc obtentu leges ab omnibus infringerentur; necesse fuit jus istud reservari iis, qui autoritate polent, quibus permissum est cum autoritate declarare legem, locum non habere in hoc vel illo casu, et ita ab ejus observatione dispensare. In hoc enim differt interpretatio a dispensatione, quod interpretatio fiat ab eo, qui autoritatem non habet; dispensatio vero ab eo, qui autoritatem habet. Sic doctor aut jurisconsultus potest quidem interpretari legem, non autem potest efficere, quominus ii, quos censet a lege debere esse immunes, ab illa fiant immunes. Hoc autem faciet senatus, faciet praetor, et alius qui autoritatem habet. Ita pontifex Romanus potest non solum interpretari legem, quod quilibet doctor posset, sed et declarare cum autoritate in tali vel tali casu hunc vel illum ab ea esse immunem: hoc autem non potest facere, nisi cum evidens et justa ratio faciendum esse suadet, alioquin dissipatio potius est quam dispensatio, inquit egregie Bernardus, hac de re consulendus in libro de praecepto et dispensatione, et in epistola prima.

§. IV.

In quo probatur, pontificem Romanum a concilio iudicari et deponi posse.

Romanos pontifices in errores prolabi posse superiori dissertatione ostensum. Eisdem gravibus turpibusque vitiis depravari posse certo certius est. Aliunde vero constat ab ecclesiastica communione ejiciendos, et de episcopatu dejiciendos esse illos, qui vel in fide vel in moribus peccant, ut a nobis demonstratum et explicatum est in dissertatione de excommunicatione. Ex quibus simul junctis inferitur fieri posse aliquando, ut pontifex Romanus sit excommunicandus et deponendus. Quod etiamsi nunquam evenisset, attamen fieri posse quis dubitaret? Verum non unum superest exemplum episcoporum Romanorum, qui a conciliis propter haereseim ac vitia iudicati, damnati, atque etiam de sede dejecti fuerunt.

Et quidem antiquum fuisse ecclesiae Romanae morem, ut cum in haereseos vel criminum suspicionem venissent, a synodis iudicarentur, docet concilium Italiae sub Damaso in epistola tertia ad Gratianum et Valentinianum: *Memoratus, inquit, frater Damaso, quoniam in sua causa vestri tenet insigne iudicii, non fiat inferior, quibus et si aequalis est munere, praerogativa tamen apostolicae sedis excellit, ut iudicis*

ciis publicis videantur esse subiecti, quibus sacerdotale caput lex vestra summoviz: Est post pauca: *Quod vero ad prædicandam episcopi conscientiam severioribus se dedit ipse iudiciis sacerdotum, a quibus non nominis, sed etiam morum ratio pensatur.* Et postea: *Quoniam non novum aliquid petit, sed sequitur exempla majorum, ut episcopus Romanus, si concilio ejus causa non creditur, apud concilium se imperiale defendat. Nam et Sylvester papa a sacrilegis accusatus apud parentem vestrum Constantinum causam propriam prosequutus est.* Quo ex testimonio liquet consuetudinem ecclesiæ Romanæ esse, ut ejus episcopus a synodo, etiam in moribus judicaretur.

Rariora sunt hujus rei apud antiquos exempla, quia tum temporis ad episcopatum Romanum ii tantum promovebantur, quorum integra erat vita moresque probari. Nihilominus tamen cum aliquid in iis reprehensione dignum erat, caeteri episcopi Pauli apostoli libertatem imitabantur, qui Petrum minus recte ad evangelii veritatem ambulantem reprehendit. Sed ut illa mittam, in Romanos pontifices a synodis lata judicia memorabo.

Honorium sexta synodus cum caeteris hæreticis damnavit, licet mortuum; quod si mortuum potuit anathemate percellere, quis dubitet, quin potuerit eum si vixisset de episcopatu dejicere?

Ad Symmachi, qui quorundam accusabatur criminum, causam judicandam, rex Theodoricus synodum Italiae indixit, qua quidem in synodo Symmachi causa ventilata est; sed cum deficerent probationes, concilium judicavit hunc, quantum ad homines respicit, immunem et liberum esse ab objectis criminibus: *Decernimus, inquit patres synodi Romanæ anno 501. habitæ, ut Symmachus papa sedis apostolicæ præsul ab hujusmodi propositionibus impetitus, quantum ad homines respicit, quia totum causis obsistentibus designatis* (hoc est quia deficiebant adversus eum probationes.) *Constat arbitrio fuisse divino dimissum, sit immunis et liber, etc. totamque causam Dei judicio reservantes, universos hortamur, ut sacram communionem ab eo recipiant, etc.* Verum quidem est, ut nihil dissimulem, fuisse tum nonnullos, qui existimarent synodum Italorum episcoporum, utpote minorum et inferiorum pontifice Romano, non habere de eo judicandi potestatem. Ita ipsa synodus initio Theodorico regi duo suggessit, quorum alterum erat debuisse synodum ab ipso pontifice convocari; alterum Romanum pontificem minorum nunquam subjacuisse iudicio. Quamvis autem alii legant *inimicorum* pro minorum, alii *minorum* nomine non episcopos, sed laicos iudices intelligant: maliam bona fidei fratri eos minorum nomine intellexisse episcopos; at cum Theodoricus adfirmasset synodum consensu Romani episcopi celebratam, causam ejus ipsi ventilarunt, Deoque dimiserunt, non ob defectum potestatis; sed ob defectum probationum. Videtur tamen Ennodius aliter mentem synodi intellexisse, cum ait in apologetico: *Aliorum forte hominum causas Deus voluerit per homines terminare, sedis istius præfulem suo sine quaestione reservavit arbitrio.* Quod ab Ennodio dictum videtur per adulationem, ad mentem quorundam, qui in moribus pontificem a synodo præsertim provinciali judicari

non posse jam tum aiebant, sed fatebantur omnes in rebus fidei a synodo generali ipsum judicari posse; ut egregie docet Adrianus secundus in epistola, quae synodi octavae actione septima lecta est: *Licet, inquit, Honorio ab orientalibus anathema sit dictum, sciendum tamen est, quia super haeresi accusatus fuerat, propter quam solum licitum est minoribus majorum suorum moribus resistere, vel pravae sensus libere respuere.* Fuit ergo quorundam licet vana persuasio, propter mores a concilio Romanam episcopum judicari non posse, quamvis nemo dubitaret, quin propter fidem deponi posset; quod unum, nobis sufficit. Sed nec alterum illud verum est, nam post Symmachi et Honorii tempora exempla supersunt Romanorum pontificum a conciliis propter corruptos mores depositorum.

Imprimis vero insigne est iudicium a Romano concilio in Joannem duodecimum latum, a quo propter horrenda flagitia depositus est Joannes, et alius in ejus locum electus, ut narrat Luitprandus Ticinensis lib. 6. cap. 6. his verbis. *Post triduum rogantibus tam Romanis episcopis, quam plebe, magnus in sancti Petri ecclesia sit conventus, sederuntque cum imperatore archiepiscopi ab Italia pro Engelfrido Aquileensi patriarcha, quem in eadem urbe languor repente ut sit arripuerat.* Rudolphus diaconus, Albertus Mediolanensis, etc. et enumeratis sexaginta et amplius archiepiscopis, episcopis et cardinalibus, cum aliquot Romanae ecclesiae officariis, urbisque primatibus. *His itaque residentibus, pergunt historicus, silentiumque summum tenentibus, ita sanctus imperator exorsus. Quoniam decorum esset tam claro sanctoque dominum papam Joannem interesse concilio, cur tantum declinaverit coetum, vos o sancti patres consulimus, quibus communis labor ecclesiasticus, ac commune negotium existit; tunc Romani pontifices et cardinales, presbyteri et diaconi cum universa plebe dixerunt; miramur sanctissimam prudentiam vestram, nos hoc velle percontari, quod nec Ibericos, nec Babylonicos, nec Indicos incolae latet, non hic est ex iis, qui veniunt in vestimentis ovium, intus autem sunt lupi rapaces; ita aperte saevit, ita aperte diabolica pertractat negotia, ut nihil circuitiois utatur.* Imperator respondit. *Iustum nobis videtur, ut accusationes nominatim exprimantur. Tum a Narniensi episcopo execrandorum criminum accusatus Joannes litteris ad synodum vocatur, ut se de impostis criminibus et sacrilegiis purgaret.*

Hanc epistolam cum legisset Joannes, nulla accusationum in se prolatarum mentione facta, rescripsit tantum se audivisse synodum in mente habere, ut alium crearent papam: *Quod, inquit, si facitis, excommunico vos de Deo omnipotente, ut non habeatis licentiam ullum ordinare et missam celebrare.* Haec synodus kalendis Decembris congregata respondit Joanni: *Si ad synodum venire et abjecta purgare non differtis, auctoritati vestrae proculdubio obediemus; sed si venire et abjecta capitalia crimina purgare dissimulatis, tunc excommunicationem vestram parvi pendemus, eam potius in vos retorquebimus, quandoquidem juste facere possumus.*

Hae litterae Adriano datae, ut ad Joannem deferrentur, sed cum inveniri non potuissent, constaretque eum ad synodum non venturum, totius synodi iudicio depositus est, et electus in ejus locum Leo IV., quem quidem Joannes post discessum

impe-

imperatoris Roma ejecit; sed ipse Joannes paulo post e vivis abiit idibus Maii anno 964. post hujus mortem a Romanis Benedictus est subrogatus; sed eo rejecto Leo coadunata episcoporum synodo restitutus est, et in Benedictum tamquam in invasorem prolata sententia. Haec narrant praeter Luitprandum continuator Reginonis Adamus Bremensis, Sigebertus, et alii bene multi, quorum testimonia collegit Launoius p. 4. epist. 1. ad Marefium. Ex iis vero nullus est, qui factum concilii improbet, aut depositionem Joannis iniquam et illicitam esse scribat, imo omnes uno ore eam adprobant, Joannem expapam et Leonem legitimum pontificem adpellant.

Primus omnium Baronius Joannis videtur suscepisse parocinium, sed infeliciter omnino: quod enim ait eum fuisse a synodo restitutum, depositumque per eam Leonem, id non aliunde habet, quam ex additamento quodam inserto in chronicon Sigeberti, quod Aubertus Miraeus non invenit in manuscrip. Gemblacensis monasterii, quodque manifeste patet esse allutum et a mente Sigeberti, qui Joannem expapam et Leonem legitimum pontificem ibidem agnoscit, omnino alienum est. Nec vero fides ulla debetur actis quibusdam e Vaticano codice prolatis, quae feruntur esse synodi a Joanne adversus Leonem celebratae; cum enim nullum hujusmodi concilium habitum fuisse constet, non possunt ejus acta esse genuina, cum praesertim haec aliunde suppositionis argui possunt, ut ostendit Launoius citata epistola ad Marefium.

Ut vero minus odiosum autoritatis a concilio in Romanum pontificem exemplum proferam, addam sententiam a concilio Lateranensi anno 112. celebrato in Paschalem secundum latam, qua tum pontificis illius sententia de investituris est rescissa, tum ipse pontifex a synodo emendatus, et ad fidei suae professionem emittendam impulsus. Primum ergo Paschalis se correctioni concilii subicit his verbis. Porro, inquit, *scriptum illud, quod magnis necessitatibus coactus, non pro vita mea, non pro salute et gloria, sed pro solis ecclesiae necessitatibus, sine fratrum consilio, aut subscriptionibus feci, super quo nulla conditione, nulla promissione constringimur, sicut prave factum cognosco, ita prave factum confiteor, et omnino corrigi, Deo praestante, desidero. Cujus correctionis modum fratrum, qui conveniunt concilio, iudicioque constituo, ne forte per hoc imposterum detrimentum aliquod ecclesiae, aut animae meae praesudicium relinquatur.* His a Paschali dictis, communi omnium favore laudatum est, ut fratres omnes, qui donum a Deo sapientiae scientiaeque perceperant, maturius super hoc consilium communi collatione susciperent, quid sequenti die per inspirationem spiritus sancti responderent. Die itaque sexta, quae et ultima concilii fuit, fidei suae veritatem sanctis patribus per omnia congruentem, dominus papa Paschalis in audientia concilii totius exposuit, asserens se scripturas sanctas veteris et novi testamenti et concilia universalia veneranda suscipere, decreta Romanorum pontificum, ac praecipue decreta domini papae Gregorii, et B. memoriae papae Urbani, quae cum se probare et semper probaturum esse, professus esset; in calce professionis Engolismensis Gerardus haec ex

scriptis sententiam recitavit: *Privilegium illud, quod non est privilegium, sed privilegium pro libertate captivorum et ecclesiae a domino papa Paschali per violentiam Henrici regis extortum, nos omnes in hoc sancto concilio, cum eodem papa congregati, canonica censura et ecclesiastica auctoritate iudicio sancti spiritus damnamus et irritum esse judicamus, atque omnino cassamus.* Ex his multa inferri possunt curialium placitis adversa. Primo, pontificem errare posse. Secundo, errorem ejus a concilio corrigi et emendari. Tertio, modum correctionis ipsi a concilio praescribi. Quarto, coram concilio pontificem se purgare, fideique professionem, ut se purgaret emittere. Demum, errorem pontificis a concilio damnari et rejici.

Denique in conciliis Pisano, Constantiensi, ac Basileensi, Romani pontifices, ut conciliorum patribus est visum, depositi sunt aliique ad ipsorum nutum in eorum locum subrogati, qui ab universa ecclesia pro legitimis habiti sunt; sed ea de re plura paragrapho sequenti.

Unum hic addam concilii octavi decretum, quod rem extra omnem controversiam ponit; hoc quippe canone vigesimo primo reverentiam quidem Romano episcopo debitam tueretur, ita tamen, ut possit in eum a concilio sententia ferri, his verbis: *Si quis tanta efferatus audacia, quemadmodum Photius et Dioscorus, sive scripto, sive sine scripto insanias quasdam contra cathedram coriphæi apostolorum Petri audeat jactare, eandem atque illi sententiam damnationis subeat. Si qua vero oecumenica collecta de synodo de Romana etiam ecclesia controversia extiterit, licebit cum decenti reverentia de proposita quaestione veneranter percontari, responsumque admittere, et sive juvari, sive juvare, non tamen impudenter contra seniores Romae pontifices sententiam dicere.* Quibus postremis verbis non adimit concilio synodus octava potestatem judicandi de episcopo Romano, quam praecedentibus ei concessit; sed tantum cavet, ne impudenter et audacter privati episcopi, quales Photius et Dioscorus, sententiam in pontificem dicant. Quod ex primis canonis verbis liquet, *si quis tanta efferatus audacia, quemadmodum Photius et Dioscorus, etc.* Et sane synodus permittit concilio oecumenico de iis, quae spectant ad summum pontificem quaerere et judicare, eumque, ut habet, juvare, vel ab eo juvari, hoc est, vel eum docere, vel ab eo doceri: vetat autem tantummodo, ne temere sententia in eum proferatur, supponens eam ferri posse, si non temere et imprudenter id a privatis fiat, sed ab universa synodo. Uno verbo non negat synodus oecumenico concilio iudicium pontificis Romani competere, imo id adstruit, sed tantam definit non esse de eo temere, judicandum. Nec est, quod putet Cajetanus, hoc se telum vitare, dicendo sensum canonis esse non posse sine audacia de pontifice Romano judicari. Contrarium enim supponit synodus, cum vult de rebus ad pontificem ecclesiamque Romanam spectantibus a synodo inquiri; ad quid enim inquireretur, nisi ut iudicium ferretur? Quid si inquisitione facta inveniretur haereticus, aut gravissimorum criminum reus, nolletque juvari, hoc est, emendari a synodo? Quis dubitet, quin mens synodi fuerit, hoc in casu sine temeritate sententiam in eum dici posse?

§. V.

In quo conciliorum Pisani, Constantiensis et Basileensis circa propositam quaestionem definitiones referuntur et ab adversariorum objectionibus vindicantur.

Postquam a nobis ostensura est, quae fuerit antiquae ecclesiae circa concilii et pontificis Romani auctoritatem, mens et disciplina, superest, ut quid de illa in conciliis generalibus post motam litem definitum fuerit, expendamus.

Tria porro sunt concilia, in quibus haec quaestio diu multumque ventilata ac tandem definita est, et factis confirmata, Pisanum scilicet Constantiense ac Basileense, quorum historiam breviter ab origine deducere a proposito non erit alienum.

Cum Gregorius XI. Avenione, ubi 73. annos pontifices federunt, Romam rediisset, atque paulo post anno 1378. e vivis excessisset, populus Romanus seditione facta, in conclave, ut vocant, irrupit, atque omnibus cardinalibus mortem interminatus est, ni Romanum aut saltem Italum crearent pontificem; hi, ut salutis suae consulere, Bartholomaeum Neapolitanum, qui cardinalis non erat, pontificem delegerunt, qui dictus est Urbanus VI., sed aegre ferentes vim a populo sibi illatam aliquando post fundos sese transtulerunt, ubi cardinalem Robertum, qui Clemens VII. est dictus, pontificem elegerunt. Is Avenione sedit, usque ad annum 1394., quo mortuus successorem habuit Petrum de Luna, qui Benedictus XIII. est dictus. Aliunde vero Urbano VI. successit Bonifacius hujus nominis nonus. Bonifacio Innocent. VII., ac demum Innocentio, Angelus de Corario, qui anno 1406. ea conditione electus est, ut statim post electionem ad finem imponendum schismati pontificatu sese abdicaret. Verum ubi pontificatum adeptus est eo cedere noluit, seque Gregor. XII. appellari voluit. Ita res ad duos rediit antipapas, Benedict. XIII. et Gregorium XII. Neutrum pro legitimo pontifice agnoscebat Gallia, et tertium eligi volebat. Hinc habitum est concilium Pisanum anno 1409., et ex consensu christianorum omnium principum celebratum, cui quidem adfuerunt plusquam ducenti episcopi ex Italia, Francia, Germania, et Anglia. Ad illud vocati Gregorius et Benedictus, cum non adfuissent, de pontificatu dejecti sunt, electusque Alexander V. Nec solum Pisana synodus suam in pontifices auctoritatem exercuit, sed etiam decreto sancivit: *Concilium generale universam repraesentans ecclesiam esse superius papa et ad illud pertinere cognitionem ac iudicium controversiarum, quae pontificatum Romanum spectant.* Ea vero, quae a concilio Pisano gesta et definita fuerunt, adprobavit et confirmavit Alexander V., qui tum ab omnibus pro legitimo pontifice habebatur, et Pisanum concilium legitimum et generale pronuntiavit. Quo etiam nomine donatur concilium illud ab omnibus, qui de eo tum temporis scripserunt.

Post mortem Alexandri V. Joannes XXIII. hujus successor concilium Constantiense, quasi ad continuationem Pisani anno 1414. indicit. Huic ipse pontifex adfuit, promisitque se pro bono pacis pontificatu cessurum, modo Benedictus XIII. et Gregorius XII. idem facerent. Sed hujus pollicitationis poenitentia ductus a concilio secessit. Nihilominus concilium non propterea interruptum est, imo decretum emisit, quo definebatur concilium secessu Joannis XXIII. non esse dissolutum. Deinde vero sessionibus 4. et 5. *diserte definiuit concilium generale universam repraesentans ecclesiam, potestatem suam immediate habere a Christo, cui quilibet cujuscumque status, vel dignitatis etiamsi papalis existat, obedire tenetur in his, quae pertinent ad fidem et extirpationem schismatis et reformationem ecclesiae generalem in capite et in membris.* Hocce decretum probatum fuit nationaliter ac deinde synodaliter, hoc est, sejunctum, ut fiebat ab unaquaque natione, ac deinde ab universis in synodo patribus.

Omnia porro ita decreta et definita in concilio a Martino V. probata sunt, qui illa tantum excipit, quae nationaliter et non synodaliter definita fuerant.

Post haec Joannes XXIII. ad synodum citatus respondit se discessus sui poenitentia duci, probari a se, quae facta fuerant a concilio, quaeque deinceps erant statuenda, paratumque se esse, quaecumque a concilio etiam adversum se decernerentur, adprobare. Idem fecit Gregorius XII., solus Benedictus XIII. se ipsum pontificatu abdicare, et concilii judicio causam committere renuit, atque ideo a concilio, ut contumax est proscriptus sessione 37., deinde sessione 39. concilium decretum condidit de celebrandis singulis quinquenniis conciliis generalibus.

Quaecumque autem in concilio nationaliter et synodaliter fuerant definita Martinus V. legitimus pontifex a concilio electus rata habuit et probavit, in primis vero decreta sessionis 4. et 5. Nam inter articulos bullae in errores Wicleffii conditae jubet interrogari Wicleffistas, num teneant concilium generale universam ecclesiam repraesentare, num doceant ea, quae a concilio Constantiensi probata sunt, ab omnibus christianis probari debere, quod quidem sessiones quartam et quintam respicit.

Idem pontifex decreto Constantiensis concilii morem gerens concilium generale indixit primo Papiae, deinde Senis ac demum Basileae, ac ante hujus initium e vivis excessit: hujus vero successor Eugenius IV. Julianum cardinalem legatum illuc destinavit, ut concilio praeesset. In eo 2. sessione concilii Constantiensis de autoritate concilii supra papam decreta renovata sunt. Conatus est deinde Eugenius concilium dissolvere, ac stetit illud nihilominus, statuitque sessione 13. pontifici non comperere hujusmodi potestatem, ipsum quidem esse ecclesiae caput, sed non universa ecclesia superius. Ipsum quippe falli procul dubio posse; quod de ecclesia dici sine piaculo non posset. Haereticum esse dicere, papam non teneri concilio parere, tum Eugenius IV. mutata sententia concilii acta probavit, et ea omnia confirmavit, quae a principio decreta fuerant, usque ad sessionem decimam sextam, in qua bulla confirmatoria actorum synodi continetur.

Ex his, ut puto, abunde evincitur quaestionem istam de auctoritate concilii generalis etiam supra papam in tribus conciliis generalibus per tres pontifices legitimos et ab omnibus receptos adprobatis diserte et aperte desinitam fuisse, ita ut de illa jam non sine temeritate dubitari posse videatur.

§. VI.

Respondetur iis, quae a nupero quodam scriptore ad elevanda et eludenda concilii Constantiensis decreta, objecta sunt; simulque Constantiensis concilii necnon Basileensis, et cleri Gallicani nuperrime congregati patres ab hujus calumniis vindicantur.

Ad elevanda concilii Constantiensis de auctoritate conciliorum generalium decreta multa commenti sunt adversarii. Ex iis enim aliqui ea quasi dubiae auctoritatis, ac ut minus approbata rejecerunt, alii ad tempus tantum schismatis concilii dicta detorserunt; haec duo recentior quidam cleri Gallicani patrum cavillator post alios adversus concilii Constantiensis decreta rudi et incondito sermone crocitavit, quibus et tertium addidit, a quo libellum suum orditur, sessionis 4. decreta vitiosa esse et corrupta. Cum ergo hujus opus licet exiguum omnes adversorium adversus concilii Constantiensis decreta cavillationes contineat, operae pretium facturos nos esse arbitrati sumus, si ejus argumenta expenderemus.

Primum ergo ut vitiatum esse probet sessionis 4. decretum, ait in aliquoz editionibus post haec verba, *quod ipsa synodus in spiritu sancto legitime congregata, cui quilibet cujuscumque status vel dignitatis existat, obedire tenetur.* Post haec, inquam, verba non reperiri haec, *in his quae pertinent ad fidem: sed tantum ista, quae sequuntur, ad extirpationem dicti schismatis, et reformationem generalem ecclesiae in capite et in membris.*

Addit haec omnia verba postrema, *ad reformationem ecclesiae in capite et in membris,* in tribus codicibus mss. actorum concilii necnon in quatuor aliis mss. gestorum indubitatorum Constantiensis synodi, ac demum in duobus mss. codicibus cardinalis Sirleti non haberi. Hinc ille concludit, ea, quae spectant ad reformationem generalem ecclesiae in capite et in membris, adventitia esse, et inserta decreto sessionis 4. hujus autem interpretationis auctores esse non tantum comminiscitur, sed et velut exploratum affirmat Basileenses patres, concilii, inquit, *Basileensis patres cum jam viderent auctoritatem suam apud plerosque vilipendi, cogitare coeperunt de publicandis actis Constantiensis concilii, ideoque mandarunt duobus, cardinalibus, duobus episcopis, duobus theologiae doctoribus, et archidiacono Zagabiensi, ut ex actis Constantiensis synodi decreta extraherent, hoc vero cum an. 1442. absolutum esset a deputatis supra dictis, opus*
S s 5 *fideliter*

fideliter conscriptum fuit. Ex hoc codice jussu Basileensis synodi ex scripto Joannes quidam Hobert ex Inderdof sacrae theologiae baccalaureus copiam propria manu extraxit, et haec, quae an. 1499. ad Hieronymum de Crooria juris utriusque doctorem spectabat. Eodem anno typis mandata est in imperiali oppido Hagenu. Haec sunt, quae de actorum 4. sessionis vitiatione affert iste recentior, quae quidem et vana esse, et etiamsi vera essent, quantum ipsi et ejus scopo inutilia sunt, nemo non animadvertit.

Primum enim, etiamsi sessionis 4. decreto nonnihil additum esse constaret, quid quaeso inde lucraretur, cum certum sit, ipseque non diffiteatur Schelestratus, eadem omnino verba sessione 5. haberi, ibique adjecta dici minime posse, cum ubique atque in ipsis mss. ab eo laudatis reperiantur. Dicit forte, minorem esse sessionis 5. quam 4. auctoritatem, atque in illa communi consensu decretum, hocce non esse editum, sed hoc illi effugium modo praeccludemus; interim certum maneat et indubitatum, a concilio Constantiensi istud integrum de auctoritate concilii generalis decretum esse editum, si non sessione 4. saltem sessione 5.

Secundo demus, abesse ab isto decreto haec verba, *in iis, quae spectant reformationem generalem ecclesiae, etc.* auctoritas concilii generalis supra papas satis et abunde stabilitur praecedentibus hisce, *quod ipsa synodus in spiritu sancto legitime congregata generale concilium faciens ecclesiam catholicam militantem repraesentans potestatem a Christo immediate habet, cui quilibet cujuscumque status, vel dignitatis etiamsi papalis existat, obedire tenetur.* Inutile est ergo Schelestrato ostendere, sequentia de reformatione verba esse adjecta, cum non minus ex praecedentibus auctoritas concilii generalis supra papam adferatur. Nam si quilibet, cujuscumque dignitatis sit, si ipse papa, nominatim tenetur obedire concilio generali universam ecclesiam repraesentanti, quis dubitet majorem esse hujus quam cujuslibet, atque ipsius papae auctoritatem?

Tertio, haec verba esse addita nullatenus est verisimile. Primum enim id adferit contra editionum omnium concilii Constantiensis fidem atque etiam contra mss. omnium, ad quas editiones recensitae sunt, fidem, in quibus omnibus habetur decretum sessione 4. cum hac additione *et ad reformationem, &c.* Quod vero in quibusdam non habetur *ad fidem*, nihil ad propositum Schelestrati conducit. Deinde idem adferitur contra fidem plurimorum optimae notae antiquissimorumque mss., qui in bibliothecis occurrunt, etiam eorum, quae forte ante Basileensium patrum collectionem conscripta sunt. Quid habet, quod his opponat Schelestratus, aliquot tantum mss. profert, de quorum antiquitate non constat, et quidem e loco suspecto deprompta est, bibliothecis scilicet urbis Romae, in quarum mss. certum est, pleraque eorum, quae curiae Romanae placitis adversabantur esse erasa aut omissa. Sed demus, de industria factum id non esse, an non facilius fuit, haec verba in quibusdam mss. omitti quam in aliis suppleri.

Quarto, additamenti hujus ratio a Schelestrato adjuncta, non tantum fictitia, sed et absurda plane; quis enim credat, Basileenses patres de industria, haec sessio-

ni 4. inferuisse, aut si inferuissent, a nemine fuisse animadversum, eo tempore, quo concilii Constantiensis actorum recens adhuc erat memoria. Quis putet, eos gratis eam fraudem admisisse, cujus statim ab omnibus argui atque convinci potuissent; deinde cui bono ista sessione 4. adjecissent, cum eadem prorsus reperirent sessione 5., cujus non minorem auctoritatem esse arbitrabantur. Fictitium ergo est et absurdum, hanc eis sine ullo fundamento dicam impingere.

Denique si fides mss. a Schelestrato citatis habeatur, hoc unum potest inferri, primum quidem sessione 4. conditum esse decretum sine ista additione *et ad reformationem ecclesiae*. Sed sessione sequenti decretum istud fuisse reformatum ab ipsis patribus synodi.

Hoc patet ex gestis quibusdam concilii Constantiensis ab ipso editis, in quibus postquam narratum est sessione 4. capitulum istud editum esse sine istis verbis *et ad reformationem, etc.* postea narratur sessione 5. actum fuisse *super correctione et emendatione capitulorum in praecedenti sessione statutorum, et conclusum esse, quod supra dicta capitula hoc modo corrigerentur*. Ergo si fides habeatur ipsis actis a Schelestrato prolatis in ipso concilio Constantiensi sessionis 4. decretum fuit reformatum, et cum prius sine istis verbis, *et ad reformationem, etc.* prodidisset, postea ab ipsa synodo fuit cum istis editum. Non est ergo, quod hujus additamenti reos peragat patres Basileenses, quod ab ipsa synodo Constantiensi factum esse docent acta ab ipso probata.

Pergit deinde ad elevandam decreti hujus auctoritatem, atque primum sessionis 5. decreta non fuisse ex consensu omnium facta, quod ut probet, acta quaedam concilii Basileensis huc usque inedita profert, quibus ostendere conatur, sessionem 4. et 5. reclamantibus multis e patribus celebratas fuisse, imo et libellum contestatorium adversus eas a cardinalibus esse emissum, assentientibus regis Galliae legatis, qui sese cardinalibus adjunxerunt. Speciosa quidem prima fronte videtur haec exceptio; sed si accurate expendatur, statim concidit. Primum enim acta illa, quae profert Schelestratus, non sunt authentica, nihilque simile habetur in veris et genuinis, imo ex iis constat unanimi cardinalium, episcoporum et oratorum consensu decreta haec primum nationaliter proposita synodaliter esse conclusa atque decreta. Deinde vero etiamsi fides aliqua adhiberetur actis a Schelestrato prolatis, quae nihil aliud videntur esse quam commentarioli cujusdam, qui concilio adfuerat pontificis partibus addicti; etiamsi, inquam, in auctoritatem admittantur, nihil tamen haec ad causam Schelestrati, quippe ex iis minime probatur, litem et controversiam fuisse de duobus decretis, de quibus inter nos agitur, imo inter eos, qui sessionis celebrationi sese opponebant, numerantur legati regis Franciae, quos deereris istis sese opposuisse plane absurdum: sed tantum ex iis videtur ostendi, post discessum papae, quosdam e patribus Basileensibus dubitasse, num expediret eo absente et reditum promittente sessionem inchoare, sic enim incipiunt actorum istorum fragmenta a Schelestrato prolata: *Omnia tamquam ludicra et fecte pro parte domini nostri papae oblata per dominum regem Romanorum et alios ibidem adstantes*
reputata

reputata fuerunt, fuitque unanimiter vociferatum, his non obstantibus fiat sessio, fiat sessio, propter quae tam ipsa die quam die Veneris sequenti altercationes maximae fuerunt inter dominos cardinales et nationes.

Ex iis patet, et ex actis authenticis confirmatur, Joannem discessus sui varias excusationes attulisse, quarum una erat, se sanitatis ergo Constantia discessisse, moxque rediturum. Hae porro excusationes licet statim ludicrae ac fictae omnibus esse viderentur, nihilominus fuere nonnulli, qui expectandum adhuc esse arbitrarentur. Narratur deinde in iisdem actis, nationes de celebranda sessione deliberasse, atque interim cardinales obtulisse regi, paratum esse papam procuratores mittere ad cedendum papatu, paratosque se esse sessioni, si fieret, adesse, dum non fierent alia capitula quam infra scripta. (Hoc est, ea quae habentur sessione 4. inter quae decretum est de auctoritate concilii generalis.) Haec capitula rex nationibus proposuit, quae cum de iis deliberassent habita die sabbari sessione post habitam disceptionem inter cardinales et nationes de capitulis jam praelibatis, *tandem*, verba sunt actorum *divino flamine inspirante in unam sententiam convenerunt, quod tantum capitula infra scripta in dicta sessione statuerentur. Fuit ergo dicta sessio de consensu et voluntate domini regis, et omnium dominorum cardinalium in Constantia existentium, quatuor nationum et oratorum regum et omnes cardinales in Constantia existentes, qui non erant infirmitate gravati interfuerunt.* Haec autem narratio tantum abest, ut nobis obsit et Schelestrato faveat, quin e contra non pauca continet, quae nostram mirum in modum causam juvent: ex ea enim primum constat, ab ipsis cardinalibus proposita fuisse capitula, quae in sessione sunt definita. Secundo, eadem esse ventilata apud singulas nationes. Tertio, cum cardinalibus circa haec esse deliberatum, demum omnes uno flamine inspirante in unam sententiam convnisse, atque unanimi consensu decreta sessionis 4. esse promulgata. Inter haec autem primum est de auctoritate concilii generalis, in quo etiam si non habeantur haec verba, *et ad reformationem ecclesiae, etc.* sufficiunt ea, quae praecedunt ad probandam auctoritatem concilii pontificia superiorem esse. Itaque videre est, rem definitam fuisse post maturam deliberationem, et primum nationaliter ac deinde synodallyter esse conclusam.

Post haec cum adhuc de capitulis sessionis esset altercatum, non quidem quoad ipsam substantiam, sed quoad quasdam circumstantias, tandem unanimi consensu statutum est, ut corrigentur et emendarentur eo modo, quo habentur sessione 5. Verum est quidem cardinales et legatos regis Franciae (si fides habeatur commentariis Schelestrati) protestationem secreto fecisse antequam venirent ad sessionem se tantum propter scandalum evitandum ad sessionem ire, non animo consentiendi his, quae audiverant in sessione statui debere, verum protestatio ista primo non potest dici fuisse facta adversus decretum de auctoritate concilii generalis, cum legati Franciae huic sese adjunxerint, quos huic decreto sese opposuisse omni verisimilitudine caret, ista ergo protestatio facta fuit adversus alia quaedam, quae in sessione 5. definienda esse ferebantur. Cum vero sessio
habita

fuiſſet et decreta emiſſa, nulla amplius adverſus ea proteſtatio facta eſt, imò omnium conſenſu promulgata fuit, et ab omnibus nullo reclamante probata.

Ex his abunde, ni fallor, demonſtratum eſt, illos ipſos commentarios ſynodi Conſtantiensis, qui a Schelſtrato prolati ſunt, noſtram confirmare potius quam infirmare ſententiam. Nihil dico de proteſtatione, quae ſequitur, factaque dicitur poſt ſeſſionem 38., qua nationes Italica, Hispanica et Gallicana pontificem eligi poſtulant: haec enim a propoſito omnino aliena eſt.

Duo ſunt alicujus momenti, quae nobis opponit Schelſtratus, unum eſt, non fuiſſe ſufficienter deliberatum, ſed tantum, ut habetur in iſtis actis *aliquaſiter*; alterum recitata fuiſſe ſeſſionis 5. decreta per electum Poznaniensem, quia cardinalis Florentinus illa noluit pronunciare, unde concludit, iſtorum decretorum autoritatem infirmari.

Verum haec duo, licet ita ſe haberent, non tanti viderentur, ut propterea decretorum concilii autoritas penitus labeficeret. Nam primo certum eſt, quaestionem iſtam de autoritate concilii novam non fuiſſe, ſed jam agitaram atque definitam in concilio Piſano, imò et in hac ipſa ſynodo Conſtantiensi jam motam, ut teſtis eſt Petrus de Alliaco. Deinde vero conſtat, capitula propoſita et decreta ſeſſione 4. et 5. inter nationes primum fuiſſe ventilata, ac de iis cum cardinalibus diu diſceptatum. Quod vero in actis habetur, *aliquaſiter eſſe diſputatum*, non ita intelligendum quaſi leviter res agitata fuerit, ſed ſenſus eſt non proprie diſputatum aut altercatum fuiſſe, ſed tantum aliquaſtenus, hoc eſt rem ventilatam ſine diſputationis aeſtu. Quod vero ſecundo loco addit, recitata fuiſſe capitula per electum Poznaniensem, *quia cardinalis Florentinus noluit ea recitare*, non habetur in actis concilii, ſed tantum ea fuiſſe recitata a cardinali Poznaniensi: verum voluerit necne Florentinus ea recitari, nihil ad rem: ſufficit ea mandato concilii univerſi fuiſſe recitata, et ab aſtantiſibus probata.

Quae vero fuerit cardinalium, Florentini, Cameracensis et aliorum mens, qua de cauſa ſeſſiones prorogari voluerint, patet tum ex actis concilii Conſtantiensis tom. 12. Concil. col. 25. tum etiam ex proteſtatione ab ipſis emiſſa poſt tertiam ſeſſionem ibidem col. 1464. Ex quibus monumentis liquet, eos proteſtatos eſſe, ſe, ſi Joannes XXIII. vellet in propoſito ſeſe abdicandi permanere, ab ipſius partibus futuros. Si vero ſecus faceret, ſe concilio adhaeſuros atque idcirco petiſſe, ut donec de ejus propoſito liqueret, ſeſſiones differrentur. Has tamen concilium propterea intermitti debere non exiſtimavit, et cardinales pro bono pacis eis adfuerunt, cumque cognoviſſent, Joannem XXIII. de induſtria moras neſtere et papatu cedere bona fide nolle, cum caeteris episcopis adverſus eum conſenſerunt. Itaque nulla fuit in ſynodo altercatio de autoritate concilii generalis ſupra papam, quam omnes agnoſcebant, ſed tantum de celebratione ſeſſionum, quas cardinales nonnulli prorogandas eſſe arbitrabantur, donec de pontificis ſententia et mente plane conſtituiſſet.

Et sane decretum de autoritate concilii generalis supra papam etiam ad reformationem ecclesiae in capite et in membris unanimi patrum concilii consensu factam fuisse, semper apud omnes indubitatum fuit: sic Gerſo patres concilii alloquens in sermone, quem habuit coram ipsis in festo sancti Antonii, concilii Constantiensis decretum laudat, in quo haec verba reperiuntur, *et ad reformationem ecclesiae et in capite et in membris*; itemque in sermone habito 21. Julii die idem decretum impense laudat, atque saluberrimum illud esse et dignum, quod ubique inscribatur. Siccine, quaeso, de decreto controverso aut supposito coram ipsis concilii patribus Gerſo ausus fuisset proloqui?

Transit deinde Schellstratus ad concilii Constantiensis in decretis istis condendis autoritatem, eamque tribus elevat rationibus, primum quia decreta a concilio sub una obedientia Joannis XXIII. sunt condita. Secundo, quia aliter sensitur videntur patres post tres obedientias. Tertio, quia decreta haec minus approbata sunt, aut tantum ad tempus schismatis confecta. Haec sunt, quae nobis ex ejus libro refutanda supersunt, quod breviter praestabimus.

Ad primum dicimus, concilium vim et autoritatem suam non habuisse ex obedientiis trium pontificum, quippe Joannes XXIII. erat legitimus pontifex, a quo fuerat vocata synodus, alii duo non erant legitimi, et ideo consensus illorum non erat requisitus ad convocationem aut celebrationem synodi. Joannes vero XXIII. ultro cessurum se pontificatu promiserat, poterat ergo concilium tum autoritate sua, tum vi illius cessionis agere et decernere. Nec opus erat, ut expectaret alias obedientias, unde ipse Joannes sessione 12., et qui postea electus est, Martinus V., ut mox dicturi sumus, concilium Constantiense pro generali habuerunt, et quae ab ipso fuerant etiam tempore unius obedientiae decreta, approbarunt.

Secundum argumentum, patres scilicet Constantienses aliter sensitur post tres obedientias probat tantummodo Schellstratus ex protestatione a se primum edita, quam post sessionem 38. cardinales una cum nationibus tribus, Italica, Hispanica, et Gallicana, adversus Germanicam condidisse feruntur ad electionem pontificis, sed hoc, ut jam dixi, ad propositum nullatenus pertinet, in eo quippe quaeruntur differri electionem pontificis legitimi, obtestanturque nationem Germanicam, ut finat papam eligi a collegio cardinalium cum deputatis aut deputandis a synodo, protestantur, se, si quid inde detrimenti ecclesiae accidat, innoxios fore, convenientius esse reformationem postponi electioni pontificis. Hac non obstante protestatione, reformatio non est intermissa et electio rejecta, donec tandem concordia unita est, ea conditione, ut decretum fieret, quo futurus pontifex obligaretur ecclesiam reformare in capite et curia Romana simul cum concilio et deputatis a rationibus; quo decreto facto et capitibus reformationis propositis electus est pontifex Martinus V.

Haec porro tantum abest, ut ostendant improbatum esse a synodo decretum de autoritate concilii ad reformationem ecclesiae in capite et in membris, ut e contra ostendatur, patres in hac opinione semper perstitisse. Sed hoc unum fuisse in-

ter eos controversum, utrum expediret ante reformationem pontificem eligere, an vero ejus electio reformationi esset postponenda. Ac novissime inter partes convenisse, ut pontifex eligeretur ea conditione, ut prius decreto obligaretur una cum concilio ecclesiam in capite et curia Romana reformare, necnon articulos reformationis ipsi a synodo praescriptos observare, an quæso ista probant, concilium derogasse iis, quæ statuerat de autoritate concilii ad reformationem ecclesiae? An non potius ostendunt, iis concilium semper adhaesisse? Unum tamen et alterum verbum ex ista protestatione et concordia nobis objicit Schelestratus, quod non est omnino intactum praetermittendum, prius est in protestatione istud haberi, *licet affectis sine vestro consensu et ordinatione concilii super modo, forma, loco, tempore et materia ad dictam electionem non posse procedi obstantibus quibusdam hujus concilii decretis, quibus nos Hispanica, etiamsi alias valida existerent, non ligaremur.* Unde vellet inferri Schelestratus, decreta prius edita de autoritate concilii ad reformationem ecclesiae non esse valida.

Posterius est in instrumento concordiae, ubi inducitur natio Germanica, hanc rationem reddens, cur electio sit postponenda reformationi, quod scilicet *papa electus ligari non possit.* Unde concluditur, existimasse nationes, concilium non posse legitimo papae leges dare.

Respondeo, levia esse omnino haec momenta, primum quidem, quia non loquuntur nationes de decretis de autoritate concilii ad reformationem ecclesiae in capite et in membris, sed de decretis, quibus cavebatur, ne pontifex fieret sine consensu concilii et eo modo ac tempore, quo concilium praescriberet. Deinde istud dicitur tantum nomine Hispanicae nationis, quæ quia favebat Benedicto XXIII. seu Petro de Luna, hæc in ejus gratiam protestationi potuit inferere. Denique protestationis hujusmodi nulla est autoritas, cum praesertim res in synodo postea fuerit definita; adde, quod ipsi Hispani decreto concilii paruerunt, et electionem pontificis cum deputatis a synodo fieri concesserunt.

Ad alterum momentum facilis quoque est responsio, non fuisse mentem synodi papam ligari non posse per decreta synodi, sed induci tantum Germanos hanc rationem afferentes ad procrastinandam ejus electionem, non quod re vera crederent, papam ligari non posse decretis concilii, sed quia timebant, ne ille semel electus reformationem pati aut facere non posset. Quare priusquam eligeretur, decretum, ut diximus, de reformatione per concilium facienda emissum est. Quod in actis authenticis concilii ita habetur sessione 40. *Sacro sancta generalis synodus Constantiensis in spiritu sancto legitime congregata universalem ecclesiam repraesentans statuit et decernit, quod futurus Romanus pontifex per Dei gratiam de proximo assumendus cum hoc sacro concilio vel deputandis per singulas nationes debeat reformare ecclesiam in capite et in membris et curiam Romanam, etc.*

Caeterum approbatum esse a Romanis pontificibus decretum sessionis 4. et 5. dubitari non potest, quin de omnibus quoque actis concilii dubitetur, nam primo Joannes XXIII. ipse ut habetur sessione 12. concilii declaravit atque professus est,

synodum Constantiensem esse legitimam concilii Pisani continuationem, atque errare non posse, proptereaue ejus ordinationi, declarationi et determinationi omnibus in rebus stare se, ac contra se aliquo temporis processu nunquam iturum promittere.

Deinde vero Martinus quintus summus pontifex electus, et omnium consensu tanquam legitimus approbatus, decreta Constantiensis etiam sub una obedientia facta non semel approbavit. Primum sessione 42. concilium Constantiense generale concilium vocat, approbatque depositionem ab eo factam Joannis XXIII. sess. 44. decretum concilii, quo jubeatur futurus pontifex concilium generale indicare, confirmat et executioni mandat futuri concilii generalis locum, Papiensem civitatem designans his verbis, sess. 44. *Cupientes ac volentes decreto hujus generalis concilii satisfacere inter alia disponente, quod omnino generalia concilia celebrentur, etc.*

Demum sessione 45. protestatus est, *se omnia et singula determinata, et conclusa, et decreta in materiis fidei per praesens concilium conciliariter tenere et inviolabiliter observare, et nunquam contraire quoquo modo, ipsaque sic conciliariter facta approbare, ratificare, et non aliter nec alio modo.* Inter ea porro, quae conciliariter facta sunt, haud ambigendum, quin collocanda sint decreta sessionis quartae et quintae, quae quidem primum nationaliter expensa in synodo definita sint, et quidem definita quasi ad fidem pertinerent. Ruunt ergo adversariorum effugia, qui ut decreta sessionis quartae et quintae approbata esse negent, aiunt cum Bellarmino, ea conciliariter non esse facta, cum Cajetano ad fidem illa non pertinere; utrumque autem falsum esse patet ex ipso concilio, primum quidem quia ex actis authenticis, atque ex iis ipsis, quae a Schelestrato probata sunt, liquet hanc quaestionem in nationibus singulis primum examinatum, atque discussam, postea fuisse in synodo generali omnium consensu definitam. Hoc est autem, quod Martinus appellat conciliariter factum; caetera vero alio modo facta, hoc est, apud nationes tantum deliberata atque conclusa, ut loquuntur, non autem ab universa synodo probata, ut conclusio nationis Gallicanae de annatis non solvendis, et propositio de damnando libro Joannis Falkenberg, et alia similia, quae universa synodi sententia non sunt confirmata.

Alterum vero effugium, Martinum scilicet agere tantum de rebus fidei, ad quam decreta haec non pertinent, pariter a concilio praeccluditur, quod illa quasi ad fidem pertinentia definita atque sancivit. Et sane quis neget ad fidem pertinere, quod concilium generale universam ecclesiam repraesentet; quod errare non possit; quae cum decretis quartae ac quintae sessionum synodi contineantur, quis eas ad fidem pertinere posse neget?

Denique Martinus quintus in bulla adversus errores Vuicleffi et concilii Constantiensis definitiones, probat et satis indicat, decreta sessionum quartae et quintae a se probata fuisse, et ad fidem pertinere. Primo cum jubet interrogari suspectos haereseos, *utrum credant et teneant, quod quodlibet concilium generale et etiam Constantiense universam ecclesiam repraesentet.* Quo respicit ad decretum sessionis quartae

quartae et quintae. Item, *utrum credant, quod illud, quod concilium Constantiense universalem ecclesiam repraesentans approbavit, et approbat in favorem fidei, et ad salutem animarum, quod hoc est ab universis fidelibus approbandum et tenendum, et quod condemnavit et condemnat, esse fidei et bonis moribus contrarium, hoc ab eisdem esse tenendum pro condemnato et approbato.* Non possunt ad istam interrogationem respondere, qui decreta concilii Constantiensis de autoritate synodi generalis supra papam impugnant; non possunt, inquam, huic interrogationi respondere, quin vel opinionem suam abjurent, approbando universa concilii decreta, vel Martinum quintum temeritatis, erroris et impudentiae arguant, qui ea probari voluerit, quae improbari oporteat. Uno verbo, Martinus quintus universa concilii Constantiensis acta et decreta probat conciliariter facta ea omnia, quae ab ipso ad fidem et salutem animarum spectantia definita sunt, approbari, quae ab eo damnata sunt, damnari jubet. Nusquam excipit sessionis quartae et quintae decreta; qua ergo autoritate, qua fronte ea volunt esse adversarii excepta?

Est et aliud in eadem bulla, quo constat, Martinum concilii Constantiensis decretis de autoritate concilii generalis prorsus assensisse; nam ad articulum 41. errorem Vuicleffi, qui est hujusmodi: *Non est de necessitate salutis credere Romanam ecclesiam esse supremam inter alias ecclesias.* Haec habet pontifex ad mentem concilii Constantiensis. *Error est, si per Romanam ecclesiam intelligat universalem ecclesiam aut concilium generale, aut pro quanto negaret primatum Romani pontificis super alias ecclesias particulares.* Ex qua quidem observatione satis intelligitur, Martinum existimasse universalem ecclesiam, et concilium generale majorem habere autoritatem, Romanum vero pontificem primatum habere in ecclesia super alias ecclesias particulares, non autem potestatem ecclesia universa et concilio generali superiorem. Maneat ergo, decreta sessionum quartae et quintae de autoritate concilii supra papam a pontifice Martino quinto fuisse probata.

Ad haec opponit duo Schelestratus; alterum est, Martinum quintum ea tantum approbasse concilii decreta, quae ad materiam fidei pertinebant, iis autem verbis comprehendi non posse decreta de autoritate concilii supra papam; quia scilicet ea nomine tantum constitutionum appellantur sessione quinta: cum ea, quae spectant ad Bohemorum et Hussitarum negotium eadem sessione dicantur *super materia fidei.* Hinc intelligitur hoc nomine ea tantum decreta comprehendi, quae haereticos spectant: unde in duobus manuscriptis bibliothecae Vaticanae, singulis sessionibus ubi agitur de Vuicleffitis, Hussitis et Bohemis, praefigitur titulus iste *in materia fidei, vel in causa fidei.* Caeteris autem non item: *Quippe, inquit, tria materiarum genera in Constantiensi concilio distingui solebant; unum materiae fidei; secundum unionis; tertium materiae reformationis. Per primum intelligebatur id quod fiebat contra haereticos; per secundum, quod fiebat contra tres contententes de papatu, et pro trium obedientiarum unione ac electione veri et indubitati pontificis. Per tertium, quod fiebat pro reformanda ecclesia in capite et in membris.*

Respondeo, inter ea, quae spectabant unionem et reformationem, esse nonnulla, quae non solum ad disciplinam, sed etiam ad fidem pertinent; talem autem esse hanc definitionem, *quod concilium generale universam ecclesiam repraesentans, etc.* Manifeste patet ex eo, quod hocce decreto non tantum de negotio aliquo disponitur, aut ad tempus aliquod cavetur, sed dogma conditur atque decernitur, quod perpetuo idem est, nec mutari potest. Quippe licet res disciplinae et oeconomiae variari possint; quod tamen circa haec est dogmatis, mutationem non habet. Sic, verbi gratia, usum calicis laicis concedere vel interdicare, res est disciplinae, at dogmatis est non esse de necessitate salutis calicem sumere. Et hoc cum definit synodus Constantiensis, censetur de fide aliquid definire; ita pariter cum ad dogma pertineat dicere et credere, utrum concilium ecclesiam universam repraesentet, necne, utrum errare possit, necne, utrum immediate a Deo habeat potestatem, necne; utrum ei omnes atque etiam Romani pontifices parere teneantur, tum in fide, tum in reformatione ecclesiae in capite et in membris. Cum haec definit synodus aliqua generalis, non possunt ejus decreta ad fidem non pertinere. Et quemadmodum ad fidem pertinent decreta concilii in Hussitas, quibus Romani pontificis et ecclesiae Romanae supra alias praerogativa decernitur: ita ad fidem pertinere debent decreta, quae universae ecclesiae et concilii generalis supra Romanam ecclesiam praerogativa stabilitur. Quod vero ait Schelestratus, haec decreta constitutionum nomine in concilio indigitari, non impedit, quominus ad fidem spectent, cum constitutiones synodales decreta fidei contineant. Quod autem ea, quae errores haereticorum spectant, vulgo appellantur materia fidei, factum est ex communi loquendi more, quo solent ejusmodi controversiae specialiter nomine fidei indigitari: quamvis et alia sint, de quibus cum haereticis nullis, quae non minus ad fidem pertinent. Sic in concilio Tridentino, licet decreta et canones in haereticos specialiter appellantur decreta, de fide nihilominus multa sunt in capitibus de reformatione, quae ad fidem non minus pertinent, quam quae in canonibus. Mitto autoritatem manuscriptorum Vaticanorum, in quibus titulus iste recentiori manu adjici potuit, et ab aliquo ejusdem cum Bellarmino et Cajetano sententiae sessionibus praefigi.

Alterum Schelestrati argumentum, ut probet non fuisse confirmata per Martinum quintum sessionis quartae et quintae decreta, est ejusmodi. Tantum abest, ut Martinus quintus haec decreta approbarit, quin e contra dum solus obstitit concilio, ne Jber Joannis Falkenberg damnaretur, cumque unus ex Poloniae regis legati ad futurum concilium sese appellaturum diceret, pontifex ei silentium sub poena excommunicationis imposuit. Demum finito concilio, teste Gersone, constitutionem promulgavit, in qua haec reponebatur assertio: *Nulli fas est a supremo judicio, videlicet apostolico, seu Romano pontifice Jesu-Christi vicario in terris appellare, aut illius judicium in causis fidei, quae tamquam majores ad ipsum et sedem apostolicam deferendae sint, declinare.*

Respondeo,

Respondeo, Martini id fecisse, quod facere consueverunt omnes ad summum euecti fastigium, ut in memores eorum, quae prius tenuerunt, aliam mentem induant: quippe is ad pontificatum a concilio euectus, quamdiu concilium stetit, sese morigerum et obedientem synodo praeslitit, nec suam potestatem illius auctoritati praetulit. At statim atque concilio finis impositus, suam coepit extollere auctoritatem. Primum cum de libri Joannis Falkenberg damnatione actum est, noluit de eo mentionem amplius fieri; cum vero de appellatione ad futurum concilium actum esset, displicuit haec propositio pontifici, et demum statuit non posse a pontifice ad concilium appellari, non advertens, id si verum esset, stare non posse ejus electionem, et Joannis XXIII., Benedicti XIII., ac Gregorii XII. abdicationem quippe tandumdem sibi juris potuissent arrogare contra Pisanam et Constantiensem synodum, et prohibere, ne a suis sententiis ad concilium provocaretur; cum praefertim unus ex iis legitimus esset pontifex. Quod si dicant in casu schismatis id locum habere, Martini constitutionem de non provocando ad concilium quomodo defendent, cum necdum schisma finitum fuerit eo tempore, quo promulgata est, superstite adhuc Petro de Luna, qui se legitimum pontificem esse iactabat. Sed ut ut sit de Martini V. privata mente, responderi potest nunquam ea decreta sessionis quartae et quintae publice et authentice reprobasse, quemadmodum ea non semel approbavit, ut a nobis ostensum est. Nam constitutio illa, cujus adornatae mentionem facit Gerfo, promulgata non fuit per orbem, sed huc usque latuit ignota.

Supereff ultimum adversariorum effugium, quod leviter omnino attingit Schelestratus, quamvis aliis mirum in modum placeat. Hoc autem est, decreta haec quartae quintaque sessionum concilii Constantiensis ad tempus tantum schismatis pertinere, nec extendi debere ad illud tempus, quo unus est pontifex legitimus. Verum hoc quoque effugium facile est praecludere.

Primo enim concilium Constantiense generatim loquitur de omni tempore, et de omni reformatione ecclesiae in capite et in membris, tam in fide, quam in moribus, non autem tantum de extirpatione schismatis.

Secundo, non autem loquitur de hoc vel illo concilio, sed generatim de cujuscumque generalis concilii decretis, quibus omnes atque ipsos etiam pontifices quovis tempore parere oportere definit.

Tertio, poenam excommunicationis et poenitentiae fert in eos, qui decretis conciliorum non parent.

Quarto, supremam hanc concilii auctoritatem deducit ex eo, quod universam repraesentet ecclesiam, et errare non possit, quod cuivis concilio generali quovis tempore celebrato aequè convenit.

Quinto, concilium non solum in illegitimum pontificem fert iudicium, sed etiam in legitimum, Joannem scilicet XXIII.

Sexto, concilium leges condit, sess. 17. et 39., quibus futuros pontifices teneri vult; non ergo censuit tantum se tempore schismatis legem pontificibus imponere posse, sed etiam leges condere, quibus pontifices legitimi tenerentur.

§. VII.

Academiarum et theologorum affertur autoritas.

Ultimo loco succenturiantur nobis doctissimorum theologorum sententiae, ac celeberrimarum toto orbe academiarum definitiones.

Et quidem primum Parisiensis academia caeterarum omniura facile princeps, a primis incunabulis hanc doctrinam habuit, eamque ubi se dedit occasio defendit atque definiuit. Primum hujus rei monumentum extat sub Philippo Pulchro, quo tempore simul cum rege et ecclesia Gallicana, ac proceribus regni, a sententia pontificis ad futurum concilium generale provocandum esse censuit. *Nos, inquit in instrumento publico die Veneris ante festum Joannis Baptistae, anno domini 1303. dato, conuocationem et congregationem ipsius concilii reputantes utilem, necessariam et salubrem, ac expedientem fidei negotio, et ecclesiae sanctae Dei, ejusdem conuocationi et congregationi assentimus, ac opem et operam libenter dabimus juxta posse, et provocationi et appellationi praefati domini regis adhaeremus, quantum de jure possumus et debemus secundum Deum et justitiam, et sanctae permittent canonicae sanctiones.* Haec uniuersa tum temporis academia.

Speciatim vero facultas theologiae Parisiensis aduersus Montefonum et Saracenum, autoritatem concilii generalis supra papam asseruit; aduersus primum in tractatu, quem composuit nomine facultatis Petrus de Alliaco, quo probat in causis fidei a pontifice ad concilium appellari posse; aduersus Saracenum vero in ipsa censura, qua configit has propositiones, *quandocumque in aliquo concilio generali aliqua instituuntur, tota autoritas dans vigorem statutis in toto summo residet pontifice, omnes aliae potestates de jure nihil possunt contra summum pontificem:* et contrarias Saracenum profiteri jubet, quae sunt hujusmodi: *quandocumque in aliquo concilio aliqua instituuntur, tota autoritas dans vigorem statutis, residet non in solo summo pontifice, sed principaliter in spiritu sancto et catholica ecclesia, aliqua potestas scilicet ecclesiae de jure potest aliquid, et certis in casibus contra summum pontificem.*

Item eadem facultas in censura aduersus Joannem Angeli Minoritam ad annum 1482. damnat propositiones sequentes 8. haec est, *papa posset totum jus canonicum destruere et novum constituere; haec propositio, inquit, est scandalosa, blasphematoria et notorie haeretica et erronea.* Item 11., quae est hujusmodi: *Papa posset*

posset ab uno ecclesiastico tollere mediam partem reddituum beneficiorum suorum et uni alteri dare non exprimendo aliquam causam, cujus propositionis hæc est censura. Hæc propositio est periculosa, et nullo modo prædicanda. Demum in censura 12. Quicumque contradicit voluntati papæ, paganizat et sententiam excommunicationis incurrit ipso facto, a nullo papa reprehendi potest nisi in materia hæresis; hæc propositio est falsa, scandalosa et sapiens hæresim manifestam, mens propositionum est papam supra concilium extollere, censurae vero papam concilio statuere inferiore.

Tota Parisiensis academia anno 1491. pro libertate ecclesiæ et virorum ecclesiasticorum immunitatibus ad generale concilium appellavit, a sanctissimo, inquit in libello appellationis, domino nostro papa Innocentio VIII. minus debite consulto ad se ipsum melius consulendum, et ad sanctam sedem apostolicam etiam melius consulendam, necnon ad sacrosanctam universalem synodum celebrandam . . . provocamus et appellamus protestantes nominibus, quibus supra de prædictis sententiarum et censurarum nullitate juxta canonicas sanctiones, submittentibus tamen omnia iudicio universalis ecclesiæ.

Hanc fuisse Parisiensis academiciæ et Gallorum omnium tempore sententiam, testatur cardinalis a Lotharingia in epistola Romam missa ad Britonem, qui ipsi erat a secretis. Nunc superest, inquit, ultimus e titulis, quem volunt summo pontifici tribuere, is est, quem Florentina synodus ipsi adscribit in fidei definitione, quam confecit, ego vero negare non possum, quin Gallus sim, in Parisiensi educatus academia, quæ concilii auctoritatem pontificia majorem esse constantissime docet, atque eos, qui docent contrarium, hæreticos esse censet, nam apud Gallos concilium Constantiense pro oecumenico quoad omnes partes habetur, et Basileense sequitur: Florentinum perinde nec oecumenicum nec generale rejicitur, et res eo redacta est, ut Galli de vita potius quam de sententia discederent.

Hanc opinionem isto etiam tempore retinuit, cum anno 1663. propositiones condidit, quarum una doctrinam a nobis traditam diserte definit.

Denique clerus Gallicanus, quaenam fuerit ecclesiæ Gallicanæ ea de re sententia, aperte definivit, et omnia adversariorum effugia præcluserit in nupera definitione.

Mitto alias academias, ut Lovaniensem, Cracoviensem, Colonensem, Herfordiensem, etc. Mitto etiam theologorum innumerorum testimonia, paucorum tantum hic nomina perscribam, quorum testimonia, qui volet, quaerat apud Laucium p. 1. Epist. ad Frankevillam: hi sunt autem, Gerso, Petrus de Alliaco, Joannes Major, Dionysius Carthusianus, Robertus Corceon, Adrianus VI. primum Doctor Lovaniensis, deinde pontifex, Galerus, Clictoveus, Arboreus, Franciscus Victoria, Joannes Celaia, Thomas Campegius, Dominicus Sotus, Tostatus Abulensis, Martinus Navarrus, Thomas de Corfellis, Henricus Hassianus, Philippus abbas monasterii sancti Dionysii in Francia, Petrus Ortisius, Claudius Santesijs, Renatus

Benedictus, e Lovanienſi academia praeter Adrianum, Joannes Driedo, Jacobus Latomus, Ricardus Capperus et alii plures, quorum testimonia ſtudioſe et accurate pro more ſuo Launoſius collegit locis ſupra citatis et alibi.

§. ultimus.

Reſpondetur adverſariorum objectionibus.

Poſtquam aſſertionem noſtram ſatis et abunde confirmavimus, adverſariorum argumenta repellenda nobis ſunt, quod quidem non erit admodum arduum, cum levibus omnino et vanis illi nitantur rationibus.

Objiciunt ergo primo locum hunc evangelii Lucae cap. 12. *Quis putas fidelis ſervus et prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam?* Quem quidem locum de pontifice Romano intelligendum eſſe contendunt, addunt auctoritatem Hilarii diaconi in commentariis ad epiſtolas Pauli dicentis eccleſiae rectorum eſſe Damafum.

Verum argumentum iſtud adeo alienum eſt a propoſito, ut vix perſpici poſſit, quid inde deducant et quomodo id faciant. Laudata quippe in objectione ſcripturae verba de Romano pontifice ſolo non intelliguntur, ſed de omnibus epiſcopis, paſtoribus, imo ſi ad litteram ea ſumas, de omnibus omnino chriſtianis ſic locum hunc explicant ſancti patres, vel de epiſcopis et paſtoribus vel de omnibus fidelibus, ita Irenaeus lib. 4. cap. 44. de omnibus id dicit preſbyteris. Hilarius Can. 27 in Matt. *Quaerunt, inquit, in commune nos ad indefeſſam vigilantiae ſuram hortetur, ſpeciale tamen populi principibus, id eſt epiſcopis ſollicitudinem mandat, etc.* Ambroſius in cap. 12. ad haec verba, *et illa quidem in omnes praeepti forma generalis, verum ſenes ſequentis exempli diſpenſatoribus, id eſt, ſacerdotibus videtur eſſe propoſita, etc.*

Chryſoſtomus homilia 78. in cap. 24. Matthaei de divitiis et potentibus chriſtianis id interpretatur. Autor operis imperfecti in Matt. apud eundem Chryſoſtomum de ſacerdotibus, et Hieronymus in cap. 24. Matth. de omnibus chriſtianis.

Auguſtinus lib. 2. quaest. evangelicarum cap. 26. dicit hunc locum propter modum capacitatis unicuique chriſtiano convenire, Iſidorus Peſiſota lib. 3. epiſt. 145. de epiſcopis interpretatur. Petrus Chryſologus de omnibus chriſtianis, *eccleſiae*, inquit in ſermone 26. de fidei diſpenſatore: *praefules iſta ſimilitudo quamviximum conſtringit, ſed hominem nullum mortalem, nullum prorsus eximit haec figura quae dum loquitur ad diſpenſatorem, omnibus una interrogante reſpondit, ſi eſt quiſquam, qui a Deo nihil acceperit, etc.*

Ex his patet, sanctos patres locum hunc intellexisse de omnibus fidelibus, et maxime de episcopis et pastoribus, quibus omnibus hæc verba adaptat ecclesia in officio publico. Quid vero ex isto loco ita intellecto deducere possint adversarii, ego prorsus capere non possum.

At, inquit Bellarminus, quamvis patres non loquantur *expresse de episcopo Romano*, tamen sine dubio sententia scripturae est, ut sicut episcopi particulares sunt summi oeconomi in suis ecclesiis, ita esse episcopum Romanum in universa ecclesia.

Atque inquam ego, sententia hæc est Bellarmini non scripturae, non patrum, qui nullam Romani episcopi mentionem faciunt, ut autem recte institueretur comparatio, deberet ita procedere, ut episcopi particulares sunt summi oeconomi in sua ecclesia, ita episcopus Romanus in Romana, ita tamen ut propter amplitudinem sedis habeat quandam super universam ecclesiam inspectionem, sed tantum ut canones ubique observari procuret: et sic aliquo modo dici potest universae ecclesiae oeconomus. Atque ita forsân intelligitur istud Hilarii, *domus Dei seu ecclesiae, cujus rector est Damasus*. Nam vel id intelligere oportet de sola ecclesia Romana, vel si de universa intelligas, non potest aliter accipi quam de generali illa totius ecclesiae cura, quam summus pontifex ob primatum habere tenetur, ut observavimus alibi.

Urget Bellarminus, quemadmodum oeconomus ita est supra familiam, ut non possit ab ea judicari et puniri, sed a solo directore, idem dicendum est de Romano pontifice respectu ecclesiae.

Respondeo, Bellarminum semper falso supponere, id de solo pontifice dictum; deinde falso etiam supponere eum esse oeconomum universae ecclesiae eo modo, quo episcopi sunt oeconomi suarum ecclesiarum. Tertio falso etiam supponere comparationem in omnibus esse aequalem; quae tria cum necessario supponat, ratiocinium Bellarmini totum plane concidit ex dictis.

Objicitur secundo locus alius evangelii Joannis scilicet ultimo capite, ubi Christus Petrum ita adloquitur: *pasce oves meas*. Constat autem, inquit Bellarminus, pastorem ita praeesse ovibus, ut nullo modo ab eis judicari possit.

Respondeo, locum hunc de omnibus omnino pastoribus intelligi et intellectum semper fuisse; ita Petrus ipse epist. 1. cap. 5. omnes adloquens presbyteros, *pascite, qui in vobis est, gregem Dei*, inquit, Ambrosius de dignitate sacerdotali t. 2. *quas oves*, inquit, *quem gregem non solum tunc B. Petrus suscepit, sed et nobiscum eas suscepit, et cum illo eas nos suscepimus omnes*. Chrysostomus homilia 79. in Matt. ad hæc verba. *Amas me, Petre etc. quod non*, inquit, *ad sacerdotes solummodo dictum est, verum etiam ad singulos nostrum, quibus vel minimus grex est commissus*. Verbo dicam, antiqui omnes, id quod dictum est Petro, ad omnes pastores dictum esse autumant, unde Augustinus ait, multoties Petrum tunc ecclesiae sustinuisse personam. Hoc posito ruit ratiocinium Bellarmini. Probaret enim pastores omnes a nemine posse judicari; sed etiam si Petro soli id dictum conveniret, pas-

se oves meas, pascite agnos meos, non nisi sophistice inde inferri potest, non posse eum ab ecclesia judicari; his enim verbis nihil aliud Christus significare vult, quam pabulo verbi oves suas, agnos suos, hoc est fideles a Petro nutriendos esse. Qui autem inde inferre vult Petrum in omnibus pastoribus esse plane similem, et oves Christi nihil plus habere juris, quam oves vulgares, is sane desipit.

Mitto alia duo testimonia ex epist. ad Ephelios a Bellarmino prolata, quia ad propositum plane non pertinent, pigerque in istis immorari. Hoc unum observo perpetua Bellarminum in istis laborare fallacia, cum supponit nomina dispensatoris, pastoris et capitis eodem modo convenire Petro ac Christo: hoc enim falsum esse quis statim deprehendit. Et quidem nomen capitis ecclesiae Christo convenit secundum omnem suum intellectum, Romano autem pontifici quomodo conveniat, docent sequentia Romanorum pontificum testimonia. Gregorii I. epist. 38. ad Joannem certe, inquit, *Petrus apostolus primum membrum est sanctae et universalis ecclesiae, Paulus, Andreas, Joannes quid aliud, quam singularum sint plebium capita et tamen sub uno capite (Christo) omnes membra sunt ecclesiae*. Sixtus III. in epistola ad episcopos Illyrici, *ut omne corpus capite regitur, ita ipsum caput nisi suo corpore sustentetur, firmitatem et vigorem suum perdit, et non tenet, quam habuerat dignitatem*. Joannes VIII. epist. 199. ad Basilium: *Totius, inquit, familiae domini status et ordo mutabit, si quod requiritur in corpore non sit in capite, et inde fiet, ut omnis ecclesiastica disciplina resolvatur, omnis ordo turbetur*.

Hinc videre est, quomodo nomen capitis conveniat Romano pontifici. Caput est ecclesiae, hoc est primum ejus membrum, quod tamen indiget ab universo corpore sustentari, ne firmitatem suam amittat. Et si contingat aliquando caput morbidum fieri, *melius est, inquit Turonense concilium canone 13., ut caput hujusmodi, si curari non potest, amputetur, quam grex per eundem inficiatur*.

Objiciunt tertio in concilio Chalcedonensi pontificem semper ante concilium nominari.

Respondeo, inde minime probari concilium universum esse inferius pontifice, sed tantum primum concilii membrum fuisse Romanum pontificem; quia consuetudo est, ut cum societas aliqua scribit litteras, iis primum societatis membrum, quod ejus caput est, nomen suum praemittat, sic rectoris nomen praepositur universitati et decani nomen facultati aut capitulo. Nemo tamen inde inferat rectorem universitate integra, ut decanum facultate et capitulo superiorem esse.

Objiciunt quarto, ad summos pontifices a judiciis episcoporum et synodorum semper fuit provocatum.

Respondeo, ex dissertatione secunda abunde liquere, primo jus provocationis Romano pontifici jure divino non comperere, secundo, nec olim illud fuisse ab omnibus admissum, imo vetitum fuisse multis in locis, ne provocatio ad eum fieret, tertio, nunquam ad eum provocatum post synodi generalis judicium, cum e contra post judicium summi pontificis ad synodum generalem saepe provocatum fuerit. Quae omnia cum abunde sint probata, petitum ab adpellationibus argumen-

tum

tum in adversarios retorquere facile est; verum dato, quod adpellationum solemnium olim fuerit usus, hoc unum inde probatur pontificem superiorem esse singulis episcopis, et synodum Romanam caeteris synodis provincialibus majorem habere potestatem, quod ad propositam quaestionem non pertinet.

Objiciunt quinto, concilia generalia fuisse semper convocata et confirmata per pontifices Romanos, qui non modo iis praesidebant, sed et summam rerum in illis tenebant. Unde sic argumentari possunt. Illi sunt superiores concilio generali, quorum est primum convocare concilium generale, deinde et convocato praeesse et cuncta in eo pro libito moderari, ac demum sine quorum confirmatione synodi decreta vim non haberent, sed haec omnia Romanis pontificibus competunt, ergo superiores sunt concilio generali.

Respondeo, primo nullam esse legem sive divinam, sive ecclesiasticam, qua irrita et nullius roboris esse pronunciantur concilia generalia, aut ab aliis quam a Romanis pontificibus convocata, aut quibus alii quam Romani pontifices praefuerint, aut quae ab ipsis specialiter non fuerint confirmata.

Respondeo secundo, octo priora concilia generalia ab imperatoribus esse convocata, nullum a Romano pontifice, quaedam ex iis etiam in vitiis aut ignorantibus Romanis pontificibus, tribus vero primis, necnon Sardicensi Romanos pontifices non praefuisse, sed alios episcopos. Quaedam concilia generalia non fuisse a pontificibus confirmata aut adprobata, ea vero quae ipsi adprobarunt, non ita adprobasse quasi ea nullum sine hujusmodi adprobatione robur haberent, sed tantum illos consensisse iis, quae a concilio facta fuerant et decreta, ejusque judicio adhaesisse.

Respondeo tercio, etiamsi convocatio synodorum generalium, earum confirmatio atque in ipsis *πρῶτος* necessario competeret Romano pontifici, nihilominus tamen non propterea dicendum fore, illum superiorem esse concilio generali. Primo enim necesse non est, ut qui convocat aliquem coetum, eo convocato, superior sit universo coetu. Imo vero ordinario qui coetum aliquem convocat, eo inferior est, ejusque decretis parere debet, alioquin quid opus esset coetum congregare, idem esto iudicium de concilio. Secundo, nec necesse est eum, qui primus in aliquo coetu, locum obtinet, universo coetu superiorem esse, sufficit, ut sit primus in coetu ut debeatur illi *πρῶτος*, alioquin dicendum esset nullam esse societatem, cujus praesidens non esset universa societate superior, quod est absurdum. Porro in antiquis conciliis licet praeesset papa, cuius proponere deliberanda licitum erat: sed etiam si praesidens esset rerum gerendarum moderator, non tamen esset propterea superioris auctoritatis universo coetu. Denique ponatur consensus legitimi pontificis necessarius ad robur dandum decretis synodi generalis, non tamen inde sequitur, pontificem esse concilio superiorem, sicut licet ad firmitatem senatus-consulti aut decreti facultatis requiratur praesidis subscriptio et decani conclusio, non licet inde inferre praesidem universo senatu, et decanum integra facultate su-

periozem. Dixi, ubi legitimus est pontifex, nam ubi pontifex est haereticus aut schismaticus, aut gravissimorum criminum reus, si quis vellet eum depositioni suae assentiri, is profecto incassum laboraret. Sufficiet ergo hoc in casu, ut legitimus pontifex a synodo electus post hujus depositionem acta synodi confirmet. Atque ita nec ex confirmatione, nec ex praesidentia synodorum generalium potest inferri, pontificem esse concilio superiorem.

Objicitur sexto, dictum concilii Romani sub Symmacho, *papam nunquam minorum subjacuisse judicio.*

Respondeo, minorum nomine forsan alios intelligi quam episcopos, qui minores dici nec debent nec possunt. * Deinde vero etiam si de episcopis loqueretur concilium, non loquitur de concilio generali, sed de concilio quorundam Italiae episcoporum; denique loquitur ad mentem Romanorum, qui tum temporis existimabant pontificem a synodo praesertim particulari deponi non posse nisi in casu haereseos. Agebatur autem de moribus pontificis, quo in casu existimabant tum temporis nonnulli eum reservandum esse divino judicio.

Objicio septimo, quaedam Romanorum pontificum dicta, ut Leonis I. ep. 48. scribentis ad Petri sedem, universae ecclesiae curam pertinere. Gelatii I. epist. 13. dicentis, quod sacrosancta Romana ecclesia de omnibus habeat judicandi potestatem, nec cuiquam liceat de eius judicare judicio. Gregorii I. qui epist. 59. lib. 9. ait Petrum respondere potuisse iis, qui eum culpabant, non esse ovium pastorem suum reprehendere. Nicolai I. dicentis in epistola ad Michaelem imperatorem *judicium sedis apostolicae, quae superiorem non agnoscit, a nemine refricari posse.* Paschalis II. cujus verba referuntur in capite *significasti* extra de electionibus in hunc modum: *Aiunt, inquit, in conciliis statutum non inveniri quasi Romanae ecclesiae legem concilia sint ulla praefixerint, cum omnia concilia per Romanae ecclesiae auctoritatem et facta sint et robur acceperint, et in eorum statutis Romani pontificis patenter recipiatur auctoritas.*

Alexandri III. cap. *licet* extra de electione, ubi statuitur majori cautela eligendum esse Romanum episcopum quam caeteros, quia si malus eligatur pontifex, nullum erit remedium, cum non habeat superiorem, a quo deponi possit. Innocentii III. dicentis sermone 2. se propter solum in fide peccatum posse ab ecclesia judicari, in caeteris Deum habere judicem. Bonifacii denique VIII. in *extravaganti unam sanctam*, ubi ait supremam esse Romani pontificis potestatem, quae non nisi a Deo possit judicari.

Respondeo ad singula testimonia, ad primum Leonis I. verum esse Romanum episcopum curam gerere universae ecclesiae, sed distributum non collectum sumptae, unde non valet consecutio Bellarmini. Ergo etiam curam concilii generalis

* Cum sunt in concilio congregati, quin etiam Romani pontifices episcopos, ad quos scribunt, collegas, fratres et sacerdotes passim adpellant, nunquam filios aut minores; et si enim iis Romanus pontifex in primatu sit superior, est tamen episcopatu frater.

ralis habet. Sed esto habeat curam, ut in concilio generali omnia secundum ordinem fiant, non sequitur, ergo superior erit concilio generali.

Ad secundum Gelasii primi dico, eum non loqui de concilio generali aut provinciali, sed de singularibus episcopis, docet id vox cuiquam, quae de concilio intelligi non potest, docet scopus epistolae, in quo agit contra eos, qui nomen Acaicii retinere volebant in dyrrhicis.

Ad tertium Gregorii respondeo, non negare Gregorium, quin oves aliquando pastorem reprehendere potuerint, sed tantum dicere potuisse Petrum hac uti responsione, sed maluisse non ex potestate, sed ex ratione respondere. Post quae haec adjicit: *Si ergo pastor ecclesiae apostolorum princeps signa et miracula singulariter faciendo non dedignatus est in causa reprehensionis suae rationem humiliter reddere, quanto magis nos peccatores, cum de re aliqua reprehendimur, reprehensores nostros ratione humili placare debemus.*

Ex quo pater, scopum Gregorii non esse, ut ostendat pontificem non posse ullo in casu reprehendi et judicari. Imo contrarium infert ex facto Petri, deinde non loquitur de concilio aut ecclesia, quasi Petrus non potuisset a concilio reprehendi, sed tantum de privatis quibusdam reprehensoribus.

Ad quartum Nicolai primi pater, eum non asserere suam autoritatem concilii autoritate majorem, sed tantum sedem suam quavis alia majorem, *patet*, inquit, *profecto sedis apostolicae, cujus autoritate major non est, iudicium a nemine fore retractandum.* Sedem ille suam cum aliis sedibus seque cum aliis episcopis comparat, sed distributim, hoc est sedem suam cum qualibet alia, se cum quolibet alio episcopo, non sedem suam cum omnibus, aut se cum collectis in concilium episcopis univervis; alioquin vitio laboraret ejus ratiocinium, *universum enim*, ut ait S. Augustinus, *partibus singulis merito praeponitur.*

Paschalis II. testimonium, quod est ordinis quintum, benigne oportet explicare, alioquin sustineri non poterit ejus dictum, cum certum sit concilia leges omnibus episcopis atque etiam Romanis dixisse: sic verbi gratia concilium Antiochenum et Arelatense sua decreta per litteras Romano episcopo significant, ut ea exsequutioni mandet, ipsique Romani pontifices legibus a conciliis latis se obnoxios esse non semel protestantur, quare verba Paschalis benigne sunt interpretanda de potestate dispensandi sapienter a canonum observatione, quae Romano episcopo prae caeteris competit.

Alexandri III. testimonium, quod est sextum, non bona fide refertur, nec enim ait ille nullum esse remedium, si malus pontifex sit electus, sed tantum non posse recursum haberi ad superiorem, cum nullum scilicet concilium est convocatum. Unde major cautela est adhibenda ad ejus electionem, quia non facile concilium convocatur, nec potest a superiore episcopo quemadmodum caeteri judicari.

Innocentius III., cujus testimonium 7. refertur, videtur in eorum stare opinione, qui censabant papam ob solam fidem posse deponi: sed forte per fidei agationem

rium intelligit etiam pravitatem inemendabilem, quae universae officiat ecclesiae: unde ad Philippum regem Francorum scribens ait. si abique generalis concilii deliberatione ipsum separaret ab uxore sua, ordinis et officii periculum sibi imminere.

Denique Bonifacii VIII. extravagantem omni ratione et autoritate destitutam nihil omnino moror.

Objicitur ultimo, concilii Lateranensis sessione 11. seu potius Leonis X. in concilio edita constitutio de abrogatione pragmaticae, in qua postquam dixit, ea quae gesta sunt in concilio Basileensi post translationem ejus Eugenii IV. auctoritate factam nullum habere posse robur. Haec addit: *Cum praesertim solum Romanum pontificem tanquam auctoritatem super omnia concilia habentem conciliorum indicendorum, transferendorum, ac dissolvendorum plenum jus et potestatem habere, nedum ex sacrae scripturae testimonio dictis sanctorum patrum et aliorum Romanorum pontificum etiam praedecessorum nostrorum sacrorumque canonum decretis, sed ex propria etiam eorundem conciliorum confessione.* Quibus verbis videtur synodus Lateranensis aut potius Leo X. adprobante concilio rem plane definivisse.

Respondeo, magnum esse discrimen inter hanc sanctionem et definitionem conciliorum Constantiensis et Basileensis: primum enim, ut mittam haec concilia numerosiora fuisse, cum Lateranensi concilio vix octoginta patres adfuerint, e quibus sexaginta tantum aut circiter episcopi, quorum magna pars ex Italia: christianissimi regis orator nullus, e Gallicanis partibus antistites nulli, ideoque a non paucis haud immerito in dubium revocetur, utrum revera sit generale, ut, inquam, id mittam, perspicuum est definitionem istam non esse a concilio universo, sed a Romano pontifice solo editam, et quamvis initio bullae praefigatur, *facto adprobante concilio*, patet tamen, rem non fuisse in concilio discussam et examinatum, sed tantum perfectum in concilio pontificis decretum, quod quidem non erat conditum de hoc negotio, sed de abrogatione pragmaticae. Hoc vero decretum inferitur bullae tanquam ratio definitionis, non autem tanquam definitio. Quapropter licet constaret adprobatam a concilio definitionem pontificis de pragmaticae abrogatione, remque in concilio examinatum ac discussam; non propterea idem dici posset, imo idem dici non posset de hac ratione, quam pontifex bullae inferuit. Haec omnia ad concilii Lateranensis decretum responderi posse notaverunt Duvallius et Bellarminus, licet in diversa opinione fuerint. *Ad concilium Lateranense*, inquit Duvallius, 4: part. 7. libri de suprema potestate papae, *quod multo expressius loquitur quam Florentinum, variae sunt responsiones.* Quidam enim aiunt, non fuisse vere et proprie generale, cum ei vix centum interfuerint episcopi, alii dicunt caput illud 21., in quo de auctoritate concilii supra pontificem mentio fit, a concilio non fuisse discussum aut examinatum, sed tantum perfectum coram praelatis concilii, qui sine praevio examine illud adprobarunt, ideoque dici non posse conciliariter conclusum et definitum, sicut de concilii Constantiensis definitione dictum est. Alii rem sic expediunt, etiamsi, inquit, concilium fuisset absolute generale, (quod adhuc propter episcoporum paucitatem relinquitur incertum) tamen rem ipsam ut decretum fidei catholicae

licae non definiunt. Nulla enim in verbis concilii nota adparet, ex qua fidei definitionem colligamus. Nam nec anathema pronunciat in eos, qui contra sentiunt, nec dicit se hoc expresse aut proprie definire, aut esse de necessitate salutis ita credere, vel quid simile, ex quo expressa definitio colligatur. Alii denique respondent concilium eatenus auctoritatem papae supra concilium definire, quatenus id ex scripturis, patribus, et antiquis canonibus manifeste consiari censetur. Ad haec enim, si omnia verba attente expendantur, vim suae definitionis, si quae sit, concilium revocat. Potuitne clarius atque disertius ostendi decretum Leonis in concilio Lateranensi nullius esse ponderis? Cautior est Bellarminus, sed tamen fatetur decretum istud non esse de fide, et de concilio Lateranensi dubitari posse, utrum sit generale: fatentes ergo habemus adversarios concilii Lateranensis seu potius Leonis X. in concilio Lateranensi sententiam nostrae nihil praepjudicare opinioni. Hoc autem magis adhuc constabit, si rationes et auctoritates hic adlatas ponderentur: ut enim observabat Duvallius, non definit id pontifex, nisi quatenus manifeste constat ex scripturis, patribus et conciliis, quae allegat nobis, ergo examinandum relinquit, utrum constet nec ne. Haec autem non tantum non id probant manifeste, sed omnia aut falsa sunt, aut a proposito aliena. Scripturae sacrae generatim laudatur auctoritas, at nullus extat locus, qui id probare ullatenus possit, patrum quoque generatim allegantur dicta, sed nullum speciatim refertur, Romanorum pontificum decreta venditantur, sed nullum speciatim promittitur. Ipsa conciliorum confessio pro argumento adducitur, at tantum abest, ut concilia generalia supra se Romanos agnoverint pontifices, et in iis venerati fuerint potestatem convocandorum, dissolvendorumque conciliorum, ut saepe leges pontificibus etiam Romanis tulerint, seque passim ab imperatoribus non a Romanis pontificibus convocatos esse testificati sint, ut alibi ostensum est. Alexandrina synodus adducitur, quae scripsisse dicitur Felici Romano pontifici Nicaenam synodum statuuisse, non debere absque Romani pontificis auctoritate concilia congregari, sed haec synodus et epistola illius nomine ad Felicem scripta supposititia procul dubio est, et talis esse ab ipso Baronio agnoscitur. Dicitur postea beatus Leo synodum Ephesinam 2. ad Chalcedonensem transtulisse, quis hoc unquam dixit aut dicere potuit, cum Ephesinam synodum ab imperatore convocatam sine ulla translatione finitam esse constet, et Chalcedonensem post aliquot annos ab imperatore convocatam alia de causa, quam Ephesinam. Martinus V. fertur dedisse potestatem legatis suis in concilio Senensi transferendi concilium, nulla consensus concilii ipsius mentione habita, at exsequebatur Martinus decretum frequens concilii Constantiensis, deinde non excludit consensum concilii. Et re vera translatio concilii Senensis Basileam facta est ex consensu deputatorum nationum, ut patet ex exordio concilii Basileensis. Laudantur deinde plures synodi, quae pontificibus Romanis dicuntur magnam exhibuisse reverentiam, Ephesina prima Coelestino, Chalcedonensis Leoni primo, sexta generalis Agathonis, septima Adriano primo, octava Nicolao et Adriano II. Quid tum? An inde sequitur unicum pontificem Romanum auctoritatem super omnia concilia habentem conciliorum indi-

cendorum, transferendorum ac dissolvendorum potestatem habere? Citantur Damasus papa et occidentales scribentes per numerum episcoporum Arimini congregatorum praejudicium fieri non potuisse, *quandoquidem Romanum pontificem, cujus expectanda erat imprimis autoritas, constabat his non praebuisse consensum*. Sed non de uno Romano pontifice id decretum, sed etiam Vincencio et aliis pluribus. Deinde quis neget imprimis expectandam esse Romani pontificis autoritatem, sed an inde sequitur id, quod sibi sumit Leo X. Romanum pontificem, *tamquam autoritatem super omnia concilia habentem, etc.* Citantur denique plures synodi, quae dicuntur gestorum confirmationem a pontifice petiisse, atque inter has Constantiensis laudatur. Quod argumento est ex confirmatione seu consensu et approbatione gestorum in conciliis a pontifice Romano requisitis non inferri, pontificem esse supra concilium, cum synodus Constantiensis, a qua petita a Martino gestorum adprobationem dicit, Leo diserte contrarium definierit. Sed de hoc argumento jam dictum est supra. Ex his patet neque ex auctoritate, neque ex rationibus concilii Lateranensis, seu potius Leonis X. in concilio Lateranensi confici, Romanos pontifices esse supra concilia, qua de re jam satis et abunde a nobis dictum esse arbitror.

DE

ANTIQUA ECCLESIAE

DISCIPLINA

DISSERTATIONES HISTORICAE.

DISSERTATIO VII.

In qua probatur, pontificem aut ecclesiam nullam habere in reges eorumque bona auctoritatem directam vel indirectam, nec posse reges ab ipsis ullatenus deponi aut eorum subditos a fide et obedientia eximi.

PRAELOQVIUM.

Duae sunt inter homines maximae atque praestantissimae societates, civilis et ecclesiastica, quae licet inter eosdem ineantur, ideoque saepe videantur inter se confusae atque permixtae, revera tamen ad diversos fines diversis modis tendunt, potestatemque diversi plane generis obtinent: societatis quippe ecclesiasticae finis est vita aeterna, societatis vero civilis finis est pax ac tranquillitas reipublicae, qui fines cum sint omnino disparati, nihil mirum, si media, quae ad illos fines conducunt, sint plane diversa. Ad vitam quippe aeternam nemo pervenit nisi per eas actiones, quae liberrimo voluntatis motu ex amore Dei fiunt: atque hinc religionis est fide et pietate hominum animos excolere, ut sponte et libenter praeceptis Christi obtemperent. At e contra nihil ad reipublicae tranquillitatem conducit, utrum leges libenti animo an secus observentur, modo exterius observentur. Atque ideo

societatis civilis hoc munus est, ut ita eas observari procuret, quod sit suppliciorum et mortis metu: uno verbo potestas societatis civilis in corpora extenditur, societatis ecclesiasticae auctoritas tota ad animos spectat; cum ergo corpora cogi possint, eorum est, qui potestate civili potiuntur, noxios suppliciis et morte afficere: sed cum in animos nihil omnino possit vis exterius adhibita, nullam hujusmodi potestatem habet societas ecclesiastica, nec alio modo peccantes a vitiis revocare potest, quam exhortationibus et praeceptis, quibus illi si non obtemperent, nullam aliam poenam in eos statuere valet, praeter quam excommunicationis, qua societate ecclesiae et vita aeterna indigni pronuntiantur. Denique leges societatum civilium reipublicae tantum bonum et tranquillitatem respiciunt, cum e contra ecclesiasticarum legum nullus sit alius finis, quam doctrinae et disciplinae christianae sanctitatem et puritatem illibatam servare. Ex his principiis, quae evidentissima et certissima sunt, sequitur, potestatem ecclesiae totam esse spirituales, quae se in temporalia sive regnum sive aliorum bona minime extendat, ita ut neque reges deponi possint, neque privati bonis suis ulla ratione spoliari auctoritate mere ecclesiastica. Quod quamvis ita perspicuum esse videtur, ut nemo cordatus de eo dubitare possit, ad revincendam tamen eorum, qui aliter sentiunt, pertinaciam multis rationibus sacrarum litterarum et traditionis auctoritati innixis ostendam: primo potestatem ecclesiasticam in temporalia nullatenus extendi: secundo potestatem regum temporalem ecclesiasticae minime subiaci, sed antequam ultra progrediar praemitenda observatio quaedam plane necessaria, tum ad lucem opinioni nostrae adferendam, tum ad repelienda adversariorum sophismata, quorum omnium futilitas hac una observatione detegitur.

Itaque observandum est, magnum esse discrimen inter ipsam potestatem et eum, qui potestate utitur, ita ut fieri possit, ut is, qui potestate utitur, sit subiectus alteri potestati, quamvis potestas illa, quam exercet, nulli potestati subiecta sit: quod ut ad praesens negotium adapretur, attendendum est eundem hominem simul esse membrum societatis civilis et ecclesiasticae, ac proinde ipsum ratione personae subiectum esse potestati tum ecclesiasticae tum civili, at inde minime sequitur potestatem civilem, quam habere potest, subiectam esse potestati ecclesiasticae aut vicissim ecclesiasticam civili, quia scilicet in civilibus tantum civili subiacitur potestati, in spiritualibus ecclesiasticae. Sic episcopi subiecti quidem sunt regiae potestati, sed in civilibus, ita ut potestas episcoporum non sit subiecta potestati civili: unde non potest rex aut imperator episcopos constituere aut deponere vi et auctoritate civili; ita enim reges subiecti quidem sunt episcopis ac summo pontifici et spirituali potestati, sed in spiritualibus tantum, ita ut potestas eorum temporalis, quam habent ut reges, minime subiecta sit potestati spirituali: unde reges aut institui aut deponi minime possunt auctoritate ecclesiastica, ita quamvis reges potestate spirituali ac vicissim episcopos temporali subiectos esse, sit extra dubium, non propterea dicendum est potestatem ecclesiasticam potestati civili subiectam esse, aut civilem ecclesiasticae:

sticæ: quippe ambæ istæ potestates sunt penitus disparatæ, et a Deo solo, a quo sunt institutæ, dependent, ita ut neutra illarum in alteram quidquam possit, quamvis tamen spiritualis sit temporali nobilior. His ita elucidatis propositum statim adgredior.

C A P U T I

In quo demonstratur, potestatem ecclesie totam esse spirituales et in temporalia nullatenus extendi.

§. I.

In quo exponitur prima ratio, Christum scilicet, ut ecclesie caput est, nullum habuisse aut exercuisse in temporalia potestatem.

Non aliam potestatem præter eam, quam Christo auctori et fundatori refert acceptam, ecclesiam habere certissimum est, nec minus perspicuum Christum non aliam ei contulisse præter eam, quam a Deo patre, quatenus homo est, accepit. *Sicut me misit vivens pater* (inquit Christus Joannis 20. v. 21.) *et ego mitto vos*, docens se nihil aliud apostolis contulisse, quam quod ipsi pater contulerat. Unde ecclesie ministri dicuntur a beato Paulo Christi vices implere, et pro ipso legatione fungi. Non potest ergo dici, aut apostolos aut eorum successores aliquam potestatem habuisse aut habere, quam Christus non habuerit sub ea ratione, qua ecclesie caput est, nec enim agitur de potestate Christi, qua Deus est. Hanc enim ab ipso ecclesie collatam nemo dicere potest, quapropter ut ostendamus, ecclesiam non habere temporalem ullam potestatem, demonstrasse sufficiet, Christum, quatenus inter homines est versatus, quatenus ecclesie caput fuit et fundator, nullam sibi arrogasse in temporalia regum auctoritatem, nullam exercuisse temporalem potestatem, eumque non regis majestate, sed magistri auctoritate instructum fuisse: eundem non vi aut armis usum, ut homines sub jugum mitteret, sed rationibus ac miraculis ut eos ad veritatem et pietatem adduceret: quod quidem ut demonstretur, non est multum laborandum, cum Christus ipse diserte se ad hoc non venisse dicat, aut ullam temporalem potestatem a patre accepisse: cum enim judæi ipsum apud Pilatum accusassent, quod se judæorum regem esse dixisset, *interroganti Pilato num esset rex judæorum*, ita respondet, ut se nullam auctoritatem regiam in terris habuisse demonstraret, *regnum, inquit, meum non est de hoc mundo, si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer judæis, nunc autem regnum meum non est hinc.* Urget eum iterum Pilatus, *ergo rex es tu?* Re-

spondet Jesus, se regem equidem esse, sed in hoc tantum, ut testimonium perhiberet veritati. *Tu dicis, inquit, quia rex sum. Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati*, poteratne clarius Christus profiteri, se non venisse in mundum, ut temporalem exerceret potestatem, praecipue vero in reges? *Audite ergo judaei et gentes, inquit sanctus Augustinus in hunc locum tract. 15. in Joannem, „audi circumcisio, audi praeputium, audite omnia „regna terrena, non impedio dominationem vestram in hoc mundo . . . venite ad „regnum, quod non est de hoc mundo, venite credendo, et nolite saevire metuendo: „dicit quidem prophetia de Deo patre, ego autem constitutus sum rex ab eo super „Sion montem sanctum ejus, sed Sion illa et mons ille non est de hoc mundo, quod „est enim ejus regnum, nisi credentes in eum, quibus dicit, de mundo non estis, si „cut et ego non sum de mundo?*

Sunt alii patres, qui locum hunc aliter interpretentur, quorum expositio licet minus ad litteram, nostro tamen proposito non minus favet. Dicunt illi, Christum licet, qua Deus est, Rex sit, et dominus universi orbis, regem tamen non esse aut dominum eo modo, quo reges terrae, sed ea ratione, quae nihil obsit imperio regum, sic Chrysostrmus hunc locum explicat Homil. 82. his verbis: *vult, Christus, ostendere se non purum hominem, sed Deum et Dei filium esse, tollit autem tyrannidis suspitionem. An non est mundi hujus Christi regnum? Quidni? Quomodo inquit non esse, non quod etiam possideat, sed quod in coelo habeat imperium non humanum, sed longe majus atque praestantius; itaque secundum Chrysostrmi mentem Christus ut homo nullam habebat potestatem regiae similem seu ejusdem generis, licet ut Deus potestatem in omnia, regia majorem et superiorem haberet.*

Eadem est Ambrosii sententia in Lucam lib. 3. *Qui dicit, inquit, non esse de hoc mundo regnum suum, ostendit esse supra mundum, ita et erat regnum ejus, et non erat in saeculo, erat supra saeculum*, quid hoc aliud sibi vult, quam Christum non habuisse potestatem regiam, sed potestatem regia superiorem alterius ordinis et dignitatis? Unde ut observat Chrysostrmus, nihil erat metuendum caesari ex isto Christi imperio, cum id non esset ejusdem conditionis ac imperium caesaris et caeterorum regum, ita ut non possent regna terrena cum isto consistere, quod etiam clarius observat Cyrillus in hunc locum. *Liberavit, inquit, a formidine Pilatum, qui dignitatem caesaris in Judaea servare debebat; credidit enim forsitan more hominum rebellionem a Christo cogitam. Christus autem Pilato respondens regem se esse non negat, mentiri enim non poterat, sed regni caesaris non esse hostem ostendit, quia principatus ejus mundanus non est, sed caeli, terraeque caeterarumque rerum omnium. Denique duplex tantum in Christo regnum reperiri potest, unum adoptionis et familiaritatis, ut loquitur Chrysostrmus homil. 39. in cap. 15. epist. 1. ad Cor. alterum creationis, illud habet ex humana natura assumpta, hoc ex divinitate: neutrum porro istorum idem est cum dominio regum in temporalia. Nam quatenus Deus est, habet supremum in omnia imperium, quatenus homo est, regnam ejus totum est spirituale, nec enim homo factus est, ut totum orbem more re-*

gum terrenorum regeret, aut ut sibi reges omnes subjiceret, eorumque imperium ac potestatem ecclesiae aut impertiretur, aut subjiceret, atque hoc sensu regnum ejus minime est de hoc mundo. Nec solum verbis, sed et factis docuit Christus se minime venisse, ut rerum temporalium curam aut regimen susciperet, tum quando aufugit, ne a judaeis rex eligeretur, tum quando recusavit temporalium rerum iudicium. Roganti enim cuidam, ut fratri suo juberet haereditatem partiri, homo, inquit Christus, *quis me constituit judicem aut divisorem super vos?* Quasi diceret, non veni in mundum, ut de his judicarem, illos adite, quibus haec potestas est commissa. Unde Ambrosius in hunc locum: *Bene, inquit, terrena declinat, qui propter caelestia tantum descenderat, nec dignatur iudex esse litium et arbiter facultatum,* et Bonaventura item in hunc locum, *quia Deus miserat eum ad spiritualia communicanda, ideo descendere recusabat ad temporalia dividenda.* Uno verbo Christus non venit in mundum, ut regnum temporale statueret, vel ut res terrenas regeret et moderaretur, *sed ut mundus per ipsum salvus fieret, ut saluum faceret, quod perierat, ut testimonium perhiberet veritati, ut mundaret sibi populum acceptabilem sectatorem bonorum operum,* ut cunctos ad veram fidem et pietatem adduceret, vitaeque aeterna dignos redderet.

Ad haec autem tanta tamque sublimia opera perficienda non armis, non coactione, non imperio usus est, sed mansuetudine, patientia, documentis, miraculis, ipsa morte. *Cum enim in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, se esse aequalem Deo,* hoc est cum posset in forma Dei hominibus apparere, non tribuit sibi divinam gloriam ac majestatem, *non tantum exinanivit semetipsum formam servi accipiens in similitudinem hominum factus et habitu inventus ut homo, sed et humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Quid potest excogitari magis alienum ab auctoritate illa regia et temporali, quam quidam fingunt ab ipso fuisse usurpatam et ecclesiae collatam. Non sum nescius, adversarios nonnullis scripturarum et sanctorum patrum testimoniis niti, quibus probant Christum regem fuisse, regnorum ac regum terrenorum dominum, verum illa nihil probant, de quo non inter omnes non constat: extra omnem quippe controversiam est, Christum dominum, quatenus Deus est, dominum esse regnorum ac regum omnium, nec quisquam diffitetur, quin ob arctissimam utriusque in Christo naturae unionem potestas ista, quae divinitati convenit, possit non secus ac caetera attributa divina homini in Christo, per communicationem, ut loquuntur, idiomatum, adaptari, et homo Christus dici dominus regum omnium quemadmodum dicitur et creator, quamvis ratione divinae naturae tantum id ipsi competat, quapropter adversarii frustra multis testimoniis probare moliuntur id, de quo nullus dubitare potest, nisi Arianus, Photinianus aut Nestorianus sit. Etenim in hos tantum haereticos sancti patres adducunt scripturae testimonia, in quibus Christo dominium rerum terrenarum tribui videntur, ut scilicet inde inferant, Christum esse vere Deum, supponentes scilicet, eum non habere istud dominium ratione naturae humanae. Nam si cum adversariis sentirent, Christum, ut homo est, habuisse istud dominium per-

perperam omnino ex his locis inferrent, in Christo, praeter humanam naturam, divinam esse, ratione cujus rerum terrenarum sit dominus. Ergo ea ipsa testimonia, quae ab adversariis producentur, ipsorum opinionem evertunt, ostenduntque dominium in temporalia Christo competiisse ratione divinae naturae tantum prout creator est, non ratione humanae prout redemptor est et ecclesiae caput, ac proinde cum certum sit, Christum ecclesiae communicasse tantum eam potestatem, quam habuit, ut homo, ut redemptor et ecclesiae caput; non autem illam, quam habuit ut Deus et creator, pro certo tenere debemus, nullam potestatem temporalem a Christo ecclesiae collatam esse.

Addam temen, quod etsi probaretur Christum ut hominem habuisse potestatem in reges et regna, dici tamen non possit isthaec ecclesiae collata, cum hanc potestatem Christus nec exercuerit nec ecclesiae contulerit, nec aliud regnum aut ipse, aut ecclesia habuerit praeter spirituale: quod si quis de regno Christi et ecclesiae fieri mentionem audiens, de regno temporali cogitaret, similis profecto foret judaeis, qui prophetias de regno futuri Messiae de terreno et temporali interpretabantur, intelligere non valentes eas ad regnum Christi spirituale, quod est ecclesia, pertinere. Turpe est christianis, postquam revelata sunt et aperta prophetiarum sensa, eodem adhuc errore implicari.

§. I I.

Continens rationem secundam propositionis: potestatem scilicet a Christo collatam totam esse spirituales.

Non alio pacto facilius ac certius nobis innotescere potest, quaenam sit ecclesiae et ministrorum ejus potestas, quam si ea scripturae loca consulamus, in quibus mentio fit potestatis a Christo apostolis collatae: cum enim ecclesia non aliam habet potestatem praeter eam, quam Christus apostolis tradidit, ut per eos ad eorum successores perveniret, si ex scriptura constet nullam omnino potestatem, quae spiritualis non sit, apostolis esse collatam, frustra eorum successores aliam sibi arrogant, illud vero unicuique percurrenti et consideranti singula evangelii loca, in quibus Christus inducitur aliquam potestatem ecclesiae conferens liquido constabit, nullam ab eo nisi spirituales accepisse.

Prima eaque potissima a Christo apostolis collata potestas est annuntiandi evangelium per totum orbem, et eos, qui crediderint, baptizandi, Matth. 28. v. 18. quam quidem totam esse spirituales nemo ambigit.

Secunda potestas, quam Christus Petro pollicitus est, Matth. 16. cunctis vero apostolis et in illorum persona ecclesiae contulit Matth. 18. est potestas ligandi et solvendi super terram: *Amen, amen dico vobis, inquit, quaecumque ligaveritis super terram, erunt alligata in coelis, et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta in coelis.* Haec est potestas, quam nonnulli contendunt ad temporalia extendi,

tendi, sed contra mentem Christi, quæ exponitur Joan. 20. his verbis, *sicut me misit vivens pater et ego mitto vos; quæ cum dixisset, insufflavit in eos, dicens, accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt.* Unde perspicue ostenditur, potestatem ligandi et solvendi a Christo collatam apostolis ad peccata tantum pertinere ita, ut vincula illa, quibus ununtur, animas tantum non corpora respiciant, ut egregie observat in hunc locum Chrysostr., nec aliter e sanctis patribus quisquam hunc locum interpretatus est, quam de peccatis, excommunicatione et absolutione sacerdotali, quapropter illi, qui ad temporalia potestatem illam pertinere arbitrantur, scripturam sacram contra unanimum sanctorum patrum consensum exponunt, quod a concilio Tridentino *ad coercenda petulantia ingenua* feverissime prohibitum esse legitur.

Tertia potestas a Christo apostolis collata, est potestas Eucharistiae consecrandæ ac celebrandæ in ejus memoriam: *Hoc facite*, inquit Luc. 22. *in meam commemorationem*, quam quidem actionem mere spirituales esse nemo dubitat.

Quarta potestas delinquentium poenam respicit Joannis 10. *si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Quibus verbis intelligimus, nullam aliam poenam ab ecclesia infligi posse in noxios, quam ut ab ejus consortio removeantur, nec amplius in christianorum habeantur numero. Itaque frustra quidam contendunt potestatem esse ecclesiae noxiorum vel poenis temporalibus vel bonorum privatione puniendorum, cum Christus nihil aliud in eos potestatis ecclesiae contulerit, quam ut ab eo declarentur velut ethnici et publicani, alludens, ut observavimus, ad consuetudinem judæorum, qui nullum cum istis consortium habere volebant.

Denique postrema potestas a Christo apostolis collata est condendarum legum, quæ ad disciplinam ecclesiae pertineant et constituendorum sibi successorum, hoc est episcoporum, presbyterorum, ministrorum, sed hæc leges bonum tantum societatis ecclesiasticæ respiciunt non temporalem felicitatem; isti ministri ad regendam ecclesiam non ad rempublicam administrandam constituuntur, nec aliam, quam animarum curam habent, juxta illud Pauli. *Obedite praepositis vestris, ipsi enim invigilant, quasi rationem de animabus vestris reddituri.* Nihil dico de caeteris apostolorum insignibus donis, qualia sunt potestas miraculorum edendorum, sanandorum infirmorum, expellendorum daemonum, etc. Haec enim dona ad tempus tantum apostolis sunt collata, nec ad eorum successores promanarunt.

§. III.

In quo tertia ratio exponitur, Christum nempe et apostolos omnem potestatem et jurisdictionem temporalem ab ecclesia amandare.

Ad demonstrandum nullam esse in ecclesia temporalem potestatem sufficeret ostendisse omnem illam potestatem, quæ a Christo apostolis est collata spirituales esse,

esse, cum enim nullam aliam habeat ecclesia potestatem praeter illam, quam a Christo accepit, necesse est eam temporali carere, si quidem Christus spirituales tantum ei sit largitus. Verum praeterea Christus omnem omnino potestatem temporalem ab ecclesia amandavit et suos ministros tum per seipsum tum per Petrum docuit, nullam eos temporalem jurisdictionem habere, sed illam esse regum terrenorum propriam, *reges gentium*, inquit Marc. 10. v. 42. et Luc. 22. v. 25. *dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos benefici vocantur, vos autem non sic*. Quae admonitio duo docet, ecclesiae ministros. Primum quidem apostolos, eorumque successores omni temporali potestate et jurisdictione carere; secundum potestatem illam spirituales, quam habent, non esse dominii aut imperii potestatem, sed mansuetudinis et caritatis, quia scilicet terrenae potestatis est exteriora tantum administrare, spiritualis vero proprium est interiorum cordis affectum flectere, *sicut enim*, inquit Origenes in hunc locum Matth. 12. *omnia carnalia in necessitate sunt posita non in voluntate, spiritualia autem in voluntate non in necessitate, sic et principum spiritualium principatus in dilectione subditorum debet esse positus, non in timore corporali*. Idem hoc in loco et in Isai. homil. 6. observat, ministros ecclesiae non esse vocatos ad principatum, sed ad servitutem totius ecclesiae, unde et Hieronymus egregie epist. 3. ad Nep. hoc praecipuum discrimen inter principis et episcopi potestatem statuit, *quod ille nolentibus praesit hic volentibus: ille terrore subjiciat, hic servituti donetur: ille corpora custodiat ad mortem, hic animas servet ad salutem*. Hocce inter potestatem ecclesiasticam et saecularem discrimen multis in locis tradit Chrysostomus, praecipue vero lib. 2. de sacerdotio, ubi haec ait, „ neque „ homini et licet tanta cum autoritate homines curare, cum quanta pastor oves cu- „ rat. Hic enim potest et vincire et a pabulo arcere, urere et secare, cum illic „ medicina ac curationis suscipiendae facultas posita minime sit in illo, qui medici- „ nam adhibet, sed in eo tantum, qui laborat. Hoc enim admirandus ille vir cum „ intelligeret, sic Corinthios alloquitur, non quod dominemur vobis nomine fidei, „ sed adjutores sumus gaudii vestri; christianis enim minime licet peccantium lapsus „ corrigere, exteri quidem iudices cum facinorosos homines leges transgressos fuisse „ deprehenderunt, magna se praeditos auctoritate ac potestate ostendunt, eosdem- „ que vel invitos suos ipsorum mores mutare cogunt. Hic vero non vim afferre, „ sed suadere tantum oportet atque hac ratione meliorem efficere, quemadmodum „ susceperis, neque enim nobis facultas nostra a legibus data ad delinquentes coer- „ cendos, ac ne si dedissent quidem haberemus, ubi vim ejusmodi potentiamque „ exercere possemus, cum Christus eos aeterna corona donet, non qui coacti, sed „ certo animae proposito a peccato abstant. „ Idem Chrysostomus aliis in locis in- „ culcat, onus episcoporum majus esse quam parentum et iudicum, quia scilicet pote- „ statem non habent cogendi aut coercendi eos, qui suae curae commissi sunt. Homil. „ 1. in epist. ad Tit. Hom. 3. in acta, Homilia 10. in ep. 1. ad Thess. Sed in isto- „ rum potestate est obedire vel non: *In principibus*, inquit, *mover metus, in his ve- ro nequaquam*. Addit vero alio in loco: *Idcirco etiam excellentiorem esse potesta-*

tem episcoporum potestate principum, quod majus sit imperare volentibus, quam invitis. Homil. 6. in Isaiam. Hinc negat, episcopum ullatenus dici posse veraciter principem, quia munus ejus tantum est exhortari, monere, increpare, ipsum vero nulla habere arma fecibilia, sed tantum spiritualia, quibus noxios ab ecclesiae communionem expellat, quibus si videri non fuerint, nihil sacerdoti superesse praeter lacrymas et preces, sed haec fusius postea referemus.

Nunc vero properamus ad apostoli Petri Christi magistri vestigiis insistentis admonitionem, *Pascite*, inquit ep. 1. cap. 5. v. 2., *qui in vobis est gregem Dei, non coacte sed spontaneo et secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie, neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.* Qui porro clarior potuit beatus Petrus illorum praedamnare sententiam, qui contendunt Christum, cum dixit ei pascere oves meas, dedisse illi potestatem regum per depositionem privationemque regni sui cogendorum. Quid enim erit dominatio, si non haec dominatio est? Cum ergo Petrus omnem dominatum praepositis ecclesiae interdicit, cum certe maxime, qui exerceretur in eos, qui dominandi potestatem habent. Caeterum istud Petri mandatum non dominantes in clericis generatim ad omnes dirigitur episcopos, ejusque successores non secus ac caeteros spectat, quapropter Bernardus scribens ad Eugenium ingeniose admodum, ut solet, ex his verbis elicit, Romanos pontifices nullum habere dominatum, nullum imperium in ecclesiam: „Nec enim, inquit *considerationum lib. 2. cap. 6.* tibi ille „Petrus dare, quod non habuit potuit, quod habuit hoc dedit, sollicitudinem sci- „licet super ecclesias numquid dominationem? Audi ipsum non dominantes, ait, in „clero, sed forma facti gregis ex animo, et ne dictum sola humilitate putes non „etiam veritate, vox domini est in evangelio, reges gentium dominantur eorum, „vos autem non sic, planum est, apostolis interdicitur dominatus. I ergo tu et „tibi usurpare aude aut dominans apostolatam aut apostolicus dominatum, plane „ab alterutro prohiberis, aut si utrumque similiter habere velis, perdes utrumque. „alioquin non te exceptum illorum numero putes, de quibus queritur Deus, ipsi „regnaverunt, sed non ex me, principes extiterunt et non cognovi eos. Jam si „regnare sine Deo juvat, habes gloriam, sed non apud Deum, at si interdictum „tenemus, audiamus edictum, qui major est vestrum, ait, fiat sicut minor, et qui „praeceptor est, sicut qui ministrat. Forma apostolica haec est, interdicitur domi- „natio, indicatur ministratio, quae commendatur ipsius exemplo legislatoris, qui „sequutus adjungit, ego autem in medio vestrum sicut, qui ministrat, quis jam se „titulo hoc inglorium putat, quo se prior dominus gloriae praesignavit, merito „Paulus gloriatur in eo dicens, ministri sunt et ego, et addit, ut minus sapiens di- „co, plus ego in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra „modum, in mortibus frequenter, o praeclarum ministerium! Huic Bernardi ratiocinio nihil addi potest, ut probeatur Romanum pontificem, quatenus est Romanus pontifex, nullum habere dominium temporale, dixi quatenus est pontifex, non enim negat Bernardus, quin possit habere temporalia, sed ea negat ad ipsum perti-

nere, quia successor est Petri, esto, inquit ibidem, ut alia quacumque ratione haec tibi vindices, sed non apostolico jure, nec enim ille tibi dare, quod non habebat, potuit. Quaero nunc ab his, qui reges a Romanis pontificibus deponi illorumque subditos a fide et obedientia eximi posse contendunt, quaero, inquam, ab illis, an unquam fuerit ullum imperium illi aequale aut majus? An etiam credibile sit, Christum, qui dominationem omnem regiam apostolis interdixit, eisdem contulisse dominatum longe majorem in ipsos reges, qualem nemo regum habet.

§. IV.

Seu quartum argumentum petatum ex testimoniis Romanorum, episcoporum sanctorumque patrum, quibus efficitur, ecclesiam in spiritualia tantum habere potestatem, non secus ac reges in sola temporalia, ita ut neutra potestas a se invicem dependeat.

Postquam e sacris litteris satis perspicua protulimus argumenta, nunc traditionem adferre oportet, eaque primum testimonia proferre, quibus aperte probatur, duas esse potestates a se invicem independentes ecclesiasticam et civilem, quarum prior in spiritualia tantum, posterior in sola temporalia auctoritatem habeat.

Initium faciam a testimoniis Romanorum pontificum, inter quae mihi primum occurrit praeclarum Gelasii pontificis effatum Ep. 8. ad Anastasium, tom. conc. 4. col. 1182. „Duo sunt, inquit, imperator Auguste, quibus hic mundus principaliter regitur, auctoritas sacra pontificum, et regalis potestas. . . . Nosti enim, fili clementissime, quod licet praesideas humano generi dignitate, rerum tamen praefulis divinarum devotus colla submittis, atque ab iis causas tuae salutis expetis, inque sumendis coelestibus sacramentis, eisque ut competit dispensandis subditi te debere cognoscis religionis ordine, potius quam praeesse. . . . Si enim quantum ad ordinem pertinet publicae disciplinae cognoscentes imperium tibi collatum legibus tuis ipsi quoque parent religionis antistites: quo rogo te decer affectu eis obedire, qui pro erogandis venerabilibus sunt attributi mysteriis? Idem habet in tomo de anathematis vinculo: quod si haec, inquit, de ecclesiasticis rebus loquens, tentare formidant, nec ad suae pertinere cognoscunt modum potestatis, cui tantum de humanis rebus judicare permittitur, non etiam praeesse divinis, quomodo de his, per quos divina ministrantur judicare praesumunt, fuerint haec ante adventum Christi, ut quidam figuraliter adhuc tamen in cardinalibus actionibus constituti pariter reges existerent, pariter sacerdotes. . . . Sed cum ad verum ventum est eundem (Christum) regem atque pontificem, ultra sibi nec imperator pontificis nomen imposuit, nec pontifex regale fastigium vindicavit. . . . Christus memor fragilitatis humanae, quod suorum saluti congrueret

„grueret, dispensatione magna temperans, sic actionibus propriis dignitatibus-
 „que distinctis officia potestatis utriusque discrevit, suos volens medicinali humili-
 „tate salvari, non humana superbia rursus intercipi, ut et christiani imperatores
 „pro aeterna vita pontificibus indigerent, et pontifices pro temporalium cursu re-
 „rum imperialibus dispositionibus uterentur, quatenus spiritalis actio a carnalibus
 „distaret cursibus, et ideo militans Deo minime se negotiis saecularibus implicaret,
 „ac vicissim non ille rebus divinis praeesse videretur, qui esset negotiis saecularibus
 „implicatus, ut et modestia utriusque ordinis curaretur; ne extolleretur utraque
 „suffultus et competens qualitatibus actionum specialiter professio aptaretur.“ Ecce
 utramque potestatem et utriusque limites optime distinctos, ita ut nihil liceat sae-
 culari in ecclesiastica, aut ecclesiasticae in saecularia, et pariter antistites teneantur
 obedire legibus principum, ac principes episcoporum admonitionibus parere.

Symmachus papa in apologetico adversus Anastasium tom. conc. 4. col. 1298,
 Ep. 6. eodem, quo Gelasius, modo loquitur. *Conferamus, inquit, honorem im-
 peratoris cum honore pontificis, inter quos tantum distat, quantum ille rerum hu-
 manarum curam gerit, hic divinarum, tu imperator a pontifice baptismum accipis,
 sacramenta sumis, orationem poscis, benedictionem speras, poenitentiam rogas, po-
 stremo tu humana administras, ille divina dispensat, itaque, ut non dicam superior,
 aequalis honor est.* Nicolaus quoque primus Ep. 8. verba Gelasii describit. Atque
 ita videre est, Romanos pontifices ulro agnoscere, sibi nullam in temporalia po-
 testatem esse, sed hanc totam ad reges pertinere. At nullus est, qui disertius et lu-
 culentius id professus fuerit, quam Gregorius secundus Epist. 2. ad Leonem Isauri-
 cum: *Alia est, inquit, ecclesiasticarum rerum constitutio, et alius sensus saecularium;*
nam quemadmodum pontifex introspiciendi in palatium potestatem non habet, ac
dignitates regias deferendi, sic neque imperator in ecclesias introspiciendi, et electio-
nes sacras in clero peragendi. Itaque ex Romanae ecclesiae traditione constat, nihil
 magis esse juris Romano pontifici, cacterisque episcopis in reges et eorum regna,
 quam regibus in episcopos et res ecclesiasticas; quemadmodum ergo licet episco-
 pus in civilibus imperatori subsit, non potest tamen ab eo episcopatu dejici, ita
 imperator, quamvis in ecclesiasticis rebus sit Romano episcopo subiectus, non potest
 regno spoliari aut temporalibus bonis privari, et quemadmodum reges res eccle-
 siasticas, ut reges sunt, administrare minime possunt: ita etiam sacerdotes, ut sunt
 sacerdotes, nullam habent in res terrenas potestatem.

Hinc ecclesia Romana olim in publico officio profitebatur, Petrum et ejus
 successores claves accepisse ad regendum tantum animas: hanc enim in officio cathe-
 drae beati Petri recitabat orationem: *Deus, qui beato Petro collatis clavibus regni*
coelestis, animas ligandi atque solvendi pontificium tradidisti; concede, ut interces-
sonis ejus auxilio a peccatorum nostrorum vinculis liberemur. Haec oratio, quam
 Anastasius bibliothecarius Leoni IV. perperam ascribit, extat in libro sacramento-
 rum Gregorii, et in antiquis breviariis ac missalibus Romanis a Paulo III. et Gre-
 gorio XIII. approbatis, quamvis in posterioribus vox ista *animas* sit abrasa, nescio quo

confilio. Hujus certe vocis sensus, quod scilicet potestas clavium tota spiritualis sit, et animas tantum respiciat, constanti traditione nititur, et Romanorum pontificum confessione. Haec quippe sententia est Julii II. in diplomate 23. his verbis: *Liquet omnibus christianae fidei cultoribus, beatum Petrum ab ipso salvatore nostro Jesu Christo apostolorum principem fuisse constitutum, eique ligandi ac solvendi animas coelesti privilegio traditam esse potestatem, cum ei dicitur, tu es Petrus: et haec sententia est Adriani I. in concilio Francofordiensis initio: Petrus, inquit, in praemium suae confessionis coeli janitor, et ligandi solvendique arbiter factus est animarum.*

Haec est Petri Damiani sermone 1. de beato Joanne evangelista. *Tacet is, inquit, cui portae inferi non praevalent, qui ligandi animas atque solvendi obtinet principatum.*

Haec est etiam Agobardi in libello de discrimine utriusque regiminis ad Ludovicum: eademque ibidem sententia est Gregorii IV. pontificis in Ep. ad episcopos regni Francorum: *Neque, inquit, ignorare debueratis, majus esse regimen animarum, quod est pontificale quam imperiale, quod est temporale.*

Eadem est sententia Chrysostomi multis in locis, praesertim vero homil. 4. de verbis Isaiae de Osia. *Regi inquit, corpora commissa sunt, sacerdoti animae; rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorum.*

Ante Chrysostomum affirmavit quoque Nazianzenus in oratione apologetica, totam pastoris curam circa occultum et internum hominem versari.

Eadem quoque fuit mens Valentiniani imperatoris, cum referente Theodorito, post electionem Ambrosii dixit, se gratias agere Deo, quod ei viro animas commendasset, cui ipse corpora commiserat. Haec est sententia patrum omnium, qui unanimi consensu verba haec, *quaecumque ligaveris super terram*, de potestate ligandi et solvendi peccata interpretantur, nunquam de potestate privandi regis imperio, aut privatis bonis sibi propriis.

Denique haec ipsa est sententia apostoli Pauli scribentis, praepositos ecclesiae animarum curam tantum gerere, *quia ipsi, inquit, invigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.*

Possem hic etiam addere multa patrum testimonia, quae in sequentibus argumentis referentur; sed ne bis eadem repetam, unum tantum referam, quod omni exceptione majus est: hoc autem est celeberrimi illius Offii Cordubensis, qui Constantium imperatorem tanta alloquitur constantia, ut dissimulationis aut adulationis accusari minime possit: *Desine, quaeso, inquit apud Athanasium in Ep. ad solitariam vitam agentes, et memineris te mortalem esse, reformida diem judicii, serva te in illum purum, ne te misceas ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere praecipe, sed potius a nobis disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis quae sunt ecclesiae, credidit; et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinae, ita et tu cave, ne quae sunt ecclesiae, ad te trahens magno crimine obnoxius fias. Date, scriptum est, quae sunt caesaris caesari, et quae sunt Dei Deo:*

Deo: neque igitur fas est, nobis in terris imperium tenere, neque tu thymiamatum et sacrorum potestatem habes imperator. Haec magnus ille Osius, quibus docet, nihil plus juris esse episcopis in potestatem civilem, quam regibus in ecclesiasticam.

§. V.

In quo quinto argumento evincitur, ecclesiam in temporalia nullam habere auctoritatem; eo quod per vim gladiumque materiale[m] homines cogere minime possit.

Si qua foret ecclesiae in temporalia potestas, dubium nullum est, quin posset temporalem aliquam poenam, puta mortem, supplicium, aut saltem bonorum privationem infligere, quod etiam ab adversariis supponitur, cum inde probant, reges in poenam laesae fidei ab ecclesia regnis privari posse, illorumque subditos a fide et obedientia eximi. Verum enim vero nihil est certius, quam ecclesiam non habere ullum jus puniendorum noxiorum poenis et supplicis corporis, aut etiam bonorum privatione. Inauditum certe est apud antiquos, quemquam aliam quam excommunicationis aut depositionis poena fuisse ab ecclesia multatum; quin e contra ecclesia agnovit nullam aliam sibi potestatem esse, quippe cum eos, qui suis decretis adversabantur, in exilium ejici, et bonis multari, ne turbas cierent, expetivit, imperatores semper aut magistratus civiles adiit, ut haec poena legibus civilibus in eos sanciretur. Adeo persuasum erat, ipsi nullam se potestatem habere hujusmodi poenarum in quemquam decernendarum. Et quidem multis annis ecclesia civili auctoritate adversus haereticos et rebelles minime usa est, quia nullum sperabat ab imperatoribus ethnificis auxilium. Ut ut sit, primum legitur auctoritatem civilem implorasse in causa Pauli Samosatani, cum ille Antiochena sede dejectus, domo et ecclesia episcopali cedere noller, quae res ecclesiam coëgit Aurelianum imperatorem adire, ut inde exturbaretur: qui imperator licet gentiliter prudenter omnino statuit, ecclesiam et domum episcopalem ei tradi, ad quem Romanus episcopus et caeteri Italiae antistes litteras communionis mitterent. Postquam vero imperatores christiani fuerunt, tum illorum in christianam religionem affectus, tum proprii imperii, cujus tranquillitas religionis conservatione plerumque pendebat, cura et sollicitudo in causa fuerunt, ut haereticos et rebelles, ne turbas cierent, in exilium mitterent, aut multa aliqua pecuniaria plecterent; quod quidem saepissime proprio motu, aliquando ab episcopis ea de re rogati praestiterunt. Verum non nisi posterioribus ecclesiae saeculis concessa est ecclesiae ab imperatoribus potestas statuendarum in haereticos aut peccatores poenarum temporalium; atque hinc episcopi potestatem istam obtinent ab imperatoribus et regibus, non ab ecclesia, sicut

reges

reges debent ecclesiae multa alia ecclesiastica munia, quibus ipsi fruuntur; sed en tibi arguments, quibus id conficitur.

Primo Christus nullam ecclesiae potestatem contulit praeterquam spiritua-lem, nec aliter pertinaces et rebelles ab ecclesia puniri iussit, quam ut indigni ec-clesiae communione declararentur, quod, quid sit, fufe antea explicatum est.

Secundo, idem Christus docuit nos, nihil magis abhorrrere ab evangelii mente quam dominium et imperium terrorem incutiens. Cum enim apostoli vel- lent ignem e coelo in Samaritanos educere, vetuit Christus haec dicens: *Nescitis, cuius spiritus estis, filius hominis non venit animas perdere, sed salvare.* Luc. 9. v. 55.

Tertio, Christus apostolos materiali gladio uti prohibuit, etiam ad defen- dendam religionem, Petrum, qui gladio usus fuerat, graviter increpavit: sic rem- narrant evangelistae Matthaeus c. 26. v. 25. Lucas c. 22. v. 49. et Joannes 18. v. 10. *Videntes autem hi, qui circa ipsum erant (Christum mox capiendum) dixerunt ei: Domine si percutimus in gladio. Simon ergo Petrus unus ex his, qui erant cum Jesu, extendens manum exemit gladium suum, et percutiens servum principis sacerdotum, amputavit auriculam ejus dexteram, erat autem nomen suum Malchus. Respondens Jesus ait, finite usque huc; et cum tetigisset auriculam ejus, salvavit eum. Dixit ergo Jesus Petro: mitte gladium tuum in vaginam, omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt: an putas, quia non possum rogare patrem meum, et ex- hibebit plus quam duodecim legiones angelorum?* Qua ex narratione evangelistarum constat, Christum dictis et exemplo suo docuisse gladium non esse ab ecclesia exer- endum pro religione; quare Origenes in hunc locum haec observat: „Sed et sim- „pliciter, *inquit*, audientes quod dicit, qui accipiunt gladium, gladio peribunt; „cavere debemus, ne occasione malitiae aut vindictae propriarum injuriarum exi- „mamus gladium, aut ob aliquam occasionem, quam omnem evangelica abominatur „haec Christi doctrina, praecipiens, ut impleamus id, quod scriptum est: cum his, „qui oderunt pacem, eram pacificus. Si ergo cum odio habentibus pacem debe- „mus esse pacifici, adversus neminem gladio uti debemus: et paulo antea pacificos „vult esse Christus discipulos suos, ut bellicum gladium hunc deponentes, alterum „pacificum accipiant gladium, quem dicit scriptura gladium spiritus “

Quarto, sancti patres unanimi consensu docent, ecclesiam carere omni gla- dio materiali seu potestate civili ad homines cogendos et puniendos, nec aliud quid- quam posse quam hortari, monere et excommunicare eos, qui sibi nolunt obedire, canon apostolicus 26. *episcopum qui fideles delinquentes vel infideles injuriam infe- rentes percutit, et terrorem ipsis propter hujusmodi vult incutere, deponi praecipimus; nusquam enim dominus hoc nos docuit, imo vero contra cum ipse percuteretur, non percutiebat, cum lacefferetur convitiis, non regerebat convitium, cum patere- tur, non comminabatur.* Tertul. in lib. ad Scapulam. *Non est, inquit, religionis cogere religionem.* Cui succineus Lactantius lib. 5. divinarum institutionum: *Non est, inquit, opus vi et injuria, quia religio cogi non potest . . . defendenda est*

non occidendo, sed moriendo, non saevitia, sed patientia, non scelere, sed fide. Quid, quaeso, faciunt Romani pontifices, cum reges regnis suis spoliare conantur? Nonne per vim eos cogere volunt, nonne religionem (si tamen religionem) innumerorum hominum sanguinem fundendo defendere se putant, hoc ipsum principium late extendit Athanasius apologia secunda. *Diabolus, inquit, quia nihil veri habet in securi et ascia invadens, concutit fores eorum, a quibus recipitur. . . . Salvator autem e contra mansuetus est. Si quis, inquit, velit me sequi, et meus esse discipulus, ita docens se, cum ad quemquam venit, non vi instare, sed potius pulsare et dicere, soror mea sponsa, quod si aperiat, intrat; si graventur, aut nolint aperire, abscedit; non enim gladiis, aut jaculis, aut militari manu veritas praedicatur, sed suadendo et consulendo: pia religionis est proprium, ut dixi, non cogere, sed suadere. Siquidem dominus non cogens, sed libertatem concedens dicebat omnibus: si quis vult venire post me: apostolis vero omnibus: numquid et vos vultis abire?* Idem in Arianos inculcat Hilarius lib. 2. ad Constantium: *Deus, inquit, cognitionem sui docuit, potius quam exegit et operationem coelestium admiratione praeceptis suis concilians auctoritatem coactam confitendi se, est aspernatus voluntatem, si ad fidem veram istiusmodi vis adhiberetur, episcopalis doctrina obviam pergeret, diceretque, Deus universitatis obsequio non indiget necessario, non requirit coactam confessionem, nostra potius causa non sua venerandus est. Non possum nisi volentem recipere, nisi orantem audire, nisi profitentem signare.* His concinunt, Gregorius Nazianzenus in carmine de vita sua, his verbis.

*Suadere quippe aequius est quam cogere,
Magisque nobis convenit, et illis item
Favere summo nitimur, quos numini.*

Idem orat. 1. de theologia, et cum eo Ambrosius lib. 7. in Lucam, observant, evangelium non esse per vim promulgatum, nec missos esse apostolos, qui gladio aut imperio uterentur ad stabilendam fidem, sed qui humilitate et patientia cunctos ad eam adducerent, unde nobiscum concludunt, Christum hanc non dedisse ecclesiae potestatem. Haec sunt Ambrosii verba in Lucam cap. 22. *O domine, cum emere jubes gladium, qui ferre me prohibes? Cur haberi praecipis, quod vetas promi, nisi forte, ut sit parata defectio non ultro necessaria, ut videar potuisse vindicari, sed noluisse, lex tamen referre non vetat; et ideo fortasse Petro duos gladios offerenti, fat est, dicit, quasi liquerit usque ad evangelium, ut sit in lege aequitatis eruditio, in evangelio bonitatis perfectio. Multis hoc iniquum videtur, sed non iniquus dominus, qui cum se posset ulcisci, maluit immolari; est enim gladius spiritualis, ut vendas patrimonium, emas verba, quo nuda mentis penetralia vestiuntur, est enim gladius passionis, ut jacias corpus et immolatae carnis exuviis ematur tibi sacri corona martyrii.* Sic Ambrosius dictum illud Christi de duobus gladiis (quod Bonifacius VIII. in sua extravaganti *unam sanctam ad* men-

mentem suam detorquet, ut probet in ecclesia gladium materiale esse, ita explicat, ut contrarium Bonifacio inferat, gladium, de quo hic agitur, spiritualem passionis esse gladium, quod ecclesia debeat pati, non quod ipsa possit in alios exercere.

Augustinus quoque docet, ecclesiam nullas alias poenas infligere posse, quam degradationis et excommunicationis, lib. de fide et operibus c. 2. etc. *Princes sacerdos, inquit, adulteros simul inventos ultore ferro transfixit, quod utique de degradationibus et excommunicationibus significatum est, faciendum in hoc tempore, cum in ecclesiae disciplina visibilis gladius fuerit cessaturus: eadem est ante hunc Cypriani sententia epist. 11. lib. 1. Interfici Deus iussit a sacerdotibus suis non obtemperantes iudicibus a se ad tempus constitutis, et tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc et circumciso carnalis manebat, nunc autem quia circumciso spiritualis esse ad fideles Dei coepit, spirituali gladio superbi et contumaces necantur, dum de ecclesia ejiciuntur.*

Verum nullus est, a quo luculentius propositio nostra asserta fuerit, et eloquentius exposita quam a beato Chrysostomo, cujus extat ea de re insignis locus homil. 4. de verbis Isaiae t. 3. p. 758. ubi de facto Oziae differens, late docet reges nulla temporali poena a sacerdotibus posse mulctari: „Regi, *inquit*, corpora commissa sunt, sacerdoti animae, rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorum; ille cogit, hic exhortatur; ille necessitate, hic libera voluntate; ille habet arma sensibilia, hic arma spiritualia; ille bellum gerit cum barbaris: „mihi bellum est adversus daemones, major hic principatus, propterea rex caput „submittit manui sacerdotis, et ubique in veteri scriptura sacerdotes inungebant „reges; verum rex ille (Ozias) sua transiliens septa modumque regni transgressus, conatus est aliquid addere, atque ingressus est templum cum auctoritate incensum „adolere volens. Quid igitur sacerdos non licet adolere incensum, vide libertatem, „vide mentem, saevire nesciam . . . Rex autem Ozias non sustinuit admonitionem, sed arrogantia inflatus ingressus est templum, aperuit sancta sanctorum, „volens adolere incensum, quid autem Deus, ubi sacerdos contemptus est, dignitasque sacerdotii conculcata, ubi nihil amplius potuit sacerdos (nam sacerdotis „tantum est arguere et audacter ac libere admonere, non movere arma, non clypeos usurpare, non vibrare lanceam, nec arcum tendere, nec jacula mittere, sed „tantum arguere ac constantiam ostendere). Postea quam igitur arguisset sacerdos, „rex autem non cessisset, sed arma moveret, clypeos et hastas, suaeque uteretur potentia, ibi sacerdos dicit: ego, *inquit*, quod erat mei officii, praestiti, nihil amplius possum: succurre sacerdotio, quod conculcatur, leges violantur, fas subvertitur. Quae quidem Chrysostomi in Oziae sacerdotisque magni facta et dicta observationes sacerdotibus omnibus documenta esse possunt, quo pacto sese gerere debeant, quando tenentur adversus reges, velut summus sacerdos adversus Oziam, jura sua tueri, uti scilicet debent non secus ac ille exhortationibus, increpationibus, imo et excommunicationibus: at nequeunt regnis eos spoliare, arma in ipsos

movère, aut quemquam ad ea movenda exhortari et impellere: quid autem aliud fecerunt Romani pontifices, qui reges regno indignos esse pronunciarunt, subditos illorum a fide et obedientia inimicos pronunciarunt, et regna eorum cuilibet occupanti, aut certe alteri tradiderunt.

Denique ut alios mitemus, quorum testimonia jam laudavimus et infra laudabimus, Gregorio Magno persuasum erat, non licere sacerdotibus vim ullam adhibere; hic quippe lib. 2. ep. indiſt. 11. ep. 52. ad Joannem Hierosolymitanum, eos episcopos, qui vi externa in rebus religionis uti vellent, ita increpat. *Quid autem de episcopis, qui verberibus timeri volunt, canones dicant, bene vestra fraternitas novit, pastores enim facti sumus non persecutores, et egregius praedicator dicit, argue, obsecra, increpa cum omni patientia, nova vero atque inaudita est ipsa praedicatione, quae verberibus exigit fidem.* Itaque ex Gregorio omnia sacerdotum in peccantes officia his tribus comprehenduntur, *argue, increpa, obsecra*, nec verberibus aut suppliciis peccantes coercere ipsis licitum est. His veterum testimoniis addam nonnulla recentiorum magnae auctoritatis et doctrinae virorum testimonia.

Petrus Damiani egregie probat, ecclesiam uti minime posse vi externa et gladio materiali: haec sunt ejus verba lib. 4. ep. 9. ad Odericum Firmanum episcopum. „Sicut ipse Dei filius, *inquit*, cuncta mundi obstacula non per districti „examinis ultionem, sed per invictam superavit inconcussae patientiae majestatem, „ita decer mundi rabiem potius aequanimiter ferre, quam vel arma corripere, vel „laedenti laesionibus respondere, praesertim cum inter regnum et sacerdotium pro- „pria cujusque distinguantur officia, ut rex armis utatur saeculi, et sacerdos accin- „gatur gladio spiritus, qui est verbum Dei et Aſarias rex, quia sacerdotale usurpat „ministerium, lepra perfunditur; et si sacerdos arma corripit, quod utique laicorum „est, quid meretur? . . . Si ergo pro fide, qua universalis vivit ecclesia, nus- „quam ferrea corripit arma conceditur, quomodo pro terrenis et transitoriis eccle- „siae facultatibus loricate acies in gladios debacchantur. Porro sancti viri cum „praevalent, haereticos haereticorumque cultores nequaquam perimunt, sed potius „ab iis perimi pro fide catholica non refugiunt. . . . Si aliquis objiciat, bellicis usi- „bus Leonem se frequenter implicuisse pontificem, verumtamen sanctum esse: dico, „quod sentio, quoniam nec Petrus ob hoc apostolicum obtinet principatum, quia „negavit, nec David idcirco prophetae meretur oraculum, quia torum alieni viri „invasit, cum mala vel bona non pro meritis considerentur habentium, sed ex pro- „priis debeant qualitatibus judicari: numquid hoc legitur, vel legisse vel litteris „docuisse Gregorius, qui tot rapinas ac violentias a Longobardorum est feritate „perpeſsus; num Ambrosius bellum Arianis, se suamque ecclesiam crudeliter infe- „stantibus intulit? Numquid in arma sanctorum traditur quispiam insurrexisse pon- „tificum? Causas igitur ecclesiastici cujuscumque negotii leges dirimant fori, vel „sacerdotalis edicta concilii, ne, quod gerendum est in tribunalibus judicum, vel

„ex sententia debet prodire pontificum, in nostrum vertatur opprobrium congreg-
„sione bellorum.

Anselmus in cap. 26. Matthaei notat, duos gladios esse in ecclesia, unum
materiale, sed hunc a saecularibus ministris exercendum. Sunt, inquit, et mi-
„nistri saeculares, a quibus temporalia, et spirituales, a quibus debent tractari spi-
„ritualia. Datur ergo materialis gladius carnalibus, spiritualis autem ministris spi-
„ritualibus; sed sicut non convenit regibus, quod ad stolam pertinet, sic nec epif-
„scopis, quae regis sunt, exercere, quod quia Petrus, qui figuram rerum spiritua-
„lium, materiale gladium quodammodo exercuit, dum auriculam servi amputavit,
„a Domino increpari meruit.

Sanctus Bernardus de considerat. ad Eugenium lib. 1. c. 6. *Non monstra-
bunt, puto, qui hoc dicent, ubi aliquando quispiam apostolorum iudex sederit homi-
nium, aut divisor terminorum, aut distributor terrarum steterit. Denique lego,
apostolos iudicandos sedisse, iudicantes non lego, erit illud, non fuit ergo in cri-
minibus, non in possessionibus potestas vestra, quoniam propter illa, non propter
has accipitis claves regni coelorum, praevaricatores utique exclusuri non possessores,
habent haec infima et terrena iudices suos reges et principes terrae, quid falcem ve-
stram in alienam messem extenditis? Quaero nunc ab adversariis, an non pontifi-
ces cum imperatores aut reges deponunt, et regna eorum aliis occupanda tradunt,
an non, inquam, tunc usurpent sibi iudicium illud de possessionibus et limitibus,
quod ipsis prorsus interdictum esse ex scriptura docet Bernardus: falcem ergo in
aliam messem mittunt, et praevaricatores merito audiunt. Hugo a sancto Victore
de sacramentis fidei, lib. 2. p. 2. c. 7. *Spiritualis siquidem potestas non ideo prae-
sudet, ut terrenae in suo jure praejudicium faciat, sicut ipsa terrena potestas, quod
spirituali debetur, nunquam sine culpa usurpat. Quodnam, quaeso, majus potest
praejudicium fieri, quam cum regno privatur?**

Alexander Alensis p. 3. q. 40. n. 5. recitat eadem Hugonis verba, additque:
*Regum est exercere poenam corporalem, sacerdotum spirituales inferre vindictam;
sicut enim iudex terrenus non sine causa gladium portat, Rom. 13. ita non sine cau-
sa, claves ecclesiae sacerdotes accipiunt; ille portat gladium ad vindictam malefa-
ctorum, laudem vero bonorum; isti claves habent ad exclusionem excommunicando-
rum et reconciliationem poenitentium. Igitur a Deo tantum est rex puniendus sup-
ple (poena materiali.) Et iterum non habet hominem, qui facta ejus disjudget, ad
poenam scilicet corporalem inferendam.*

Thomas Valdensis doctrinalis fidei antiquae, lib. 2. art. 3. c. 78. Ergo,
„inquit magis placet, ut sint duae potestates primae, ita ut neutra ab altera se-
„cundum originem pendeat, et haec illi subiecta secundum perfectionis simplicis
„dignitatem, utraque tamen major altera sibi comparata in exercitio potestatis; et
„postea ex hac particula occasionaliter delinquunt quidem dicentes, quod radix po-
„tестatis terrenae in tantum dependet a papa, ut ex commissione ejus exercitio deri-

„vetur

vetur in principem, et principe deviante, potest summus sacerdos temporale illud administrare negotium, sed in praesumptione delinquant, quia et conjuges habet sacerdos instituere, ut sint per solemnitatem sacramenti, et judicare, si boni non fuerint: non tamen administrare conjugale negotium, si delinquant, nec potestas conjugalis secundum auctoritatem capituli a sacerdote dependet, sed a Deo Similiter nec terrena seu regia potestas, quae sub annulo fidei dispensatur, ad regnum in quemquam auctoritate reducit supra regem citra Christum. Quo exemplo optime illustrat ille distinctionem, quam initio adhibuimus inter potestatem, et eum, qui potestate utitur, docetque terrenos reges subditi equidem potestati ecclesiae, licet illorum potestas tunc non subdatur, nec a sacerdotibus exerceri possit. Possem et alios plures proferre theologos, quos brevitatis causa hic omitto, de his forte dicturus alias.

C A P U T II.

In quo demonstratur, civilem potestatem de se et ex natura sua independentem esse a spirituali.

Hactenus ostendimus, societatis ecclesiasticae finem, objectum, mercedem, potestatem, spiritualia tantum esse: unde necessario consequitur, ecclesiam neminem posse bonis temporalibus spoliare, multo minus reges e regnis suis derurbare; nunc ostensuri sumus, potestatem regiam a spirituali natura sua minime pendere, quae res propositionem nostram, sed diversimode, demonstrat.

§. I.

In quo probatur, potestatem regiam immediate esse a Deo et ab illius solius potestate pendere.

Cum homines omnes a natura sint ad societatem destinati, quae sine potestate et auctoritate stare nequit, necesse fuit, ut Deus, qui rerum omnium est dominus, societati in hominum bona et corpora potestatem commiserit: nam si Deus nulli potestatem hanc contulisset, homines in pace ac tranquillitate degere foret impossibile, quippe si nulla esset in terris condendarum legum auctoritas, si nulla potestas, qua possent homines ad illarum observationem cogi, si impune liceret omni-

bus sese mutuo interficere bonisque spoliare; quomodo posset nomen societatis obtinere hominum inter se coeuntium inordinata multitudo, confusa turba, ubi nemo audit neminem: *Nisi, inquit Chryllostomus homil. de statuis, rectores civitatum essent, feriozem feris vitam viveremus, non mordentes tantum, sed et vorantes alios alii: tolle tribunalia, et omnem de vita tranquillitatem absculeris; quod enim in domibus faciunt tignorum contignationes, hoc principes in civitatibus; et sicut si illas sustuleris, dissoluti parietes per se corruunt, sic si ex mundo principes tollas, et horum metum, et domus, et civitates, et gentes cum multa inter se licentia corruent, cum nemo sit, qui contineat et repellat, et poenae timore quietem procuret.* Cum ergo solus Deus vitae, bonorumque nostrorum summus sit dominus, necesse est, ut potestatis hujus partem contulerit iis, qui societates civiles regunt, ac proinde sives reges, sive magistratus, sive principes, sive populus universus potestatem illam exerceant, necesse est eam a Deo, qui solus illam hominibus concedere potest, in ipsis immediate derivari. Hoc principium, quod lumine naturali notum est, cum, ut observat S. Augustinus lib. 3. confess. c. 8. *generale pactam sit societatis humanae obedire regibus suis, inculcant apostoli. Paulus quidem Rom. 13. v. 1. his verbis. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim potestas nisi a Deo, quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Itaque qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt . . . Dei enim minister est tibi in bonum, non enim sine causa gladium portat, minister enim est Dei in iram ei, qui malum agit; ideoque subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Cui concinens B. Petrus ep. 1. cap. 2. v. 13. *Subiecti, inquit, estote omni creaturae propter Deum, sive regi quasi praecellenti, sive ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, quia sic est voluntas Dei.* Igitur potestas temporalis sive regum, sive magistratuum est a Deo, qui illam ipsis commisit, ut egregie habet auctor libri sapientiae, c. 6. v. 4. et 5. *Quoniam, inquit reges alloquens, data est a domino potestas vobis, et virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, et cogitationes scrutabitur, quoniam, cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis.*

Quapropter cum solus Deus reges constituat, ita solus eis regnum adimere potest, idque saepe in veteri testamento docuit: Regum 1. c. 10. Samuel dixit ad Saul: *Ecce unxit te dominus super haereditatem suam in principem, et liberabis populum suum de manibus inimicorum, qui in circuitu ejus sunt, et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in principem, v. 24.* Et ait Samuel ad omnem populum: *Certe videtis, quem elegit dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo.* Eiusdem libri 24. v. 7. *Dixit David ad viros suos: propitius sit mihi dominus, ne faciam hanc rem domino meo Christo domini, ut mittam manum meam, quia Christus domini est, et confregit David viros suos sermonibus, et non permisit eis, ut consurgerent in Saul Non extendam manum in dominum meum, quia Christus domini est, manus autem mea non sit in te: Eiusdem lib. c. 26. Ne interficias eum; quis enim extendit manum suam in Christum domini, et innocens erit? Et dixit Da-*

vid,

vid, vivit dominus, quia nisi dominus percussit eum, aut dies ejus venerit, ut moriatur, aut in praelium descendens perierit, propitius sit mihi dominus, ne extendam manum meam in Christum domini. . . dominus autem retribuet unicuique secundum justitiam suam et fidem; tradidit enim te dominus hodie in manum meam, et nolui extendere manum meam in Christum domini. Adeo persuasum erat Davidi, nunquam licitum esse quidquam in reges a Deo constitutos licet tyrannos et impios tentare. Similiter Jobi 34. v. 3. *Deus, qui regnare facit hypocritam propter peccata populi:* Et Danielis 4. v. 8. *Dominatur excelsus in regno hominum, et cuiuscumque voluerit, dat illud.* Ozeae 13. *Dabo tibi regem in furore meo, et auferam in indignatione mea.* Ex iis constat, reges a Deo solo constitui aut deponi posse, nec licere hominibus adversus eorum vitam aut regnum aliquid tentare.

Nunc recensere oportet sanctorum patrum sententias eodem tendentes.

Extat ea de re canon inter eos, qui dicuntur apostolici, qui licet apostolorum non sint, sunt tamen antiquissimi, octuagesimus tertius, qui sic habet: *Quisquis imperatorem aut magistratum contumelia affecerit, supplicium luit; et quidem si clericus, deponitur; si laicus, a communione removetur.*

Justinus martyr in apolog. 2. sic imperatores adloquitur. *Vestigalia et collationes eis, qui a vobis sunt ordinati exactoribus prae omnibus ubique inferre contendimus, quemadmodum ab eo (Christo) sumus instituti. Proinde nos solum Deum adoramus, et vobis in aliis rebus laeti inservimus, imperatores ac principes hominum esse profitentes, et simul precantes, ut cum imperiali potestate sanam quoque mentem obtinere comperiamini.* Addit, eos, si quid male egerint, non ab hominibus, sed a Deo plectendos.

Irenaeus lib. 5. c. 24. probat, potestates non esse a diabolo, sed a Deo, Deique ministros esse reges, quibus obedire tenentur omnes: „Quoniam, inquit, „abstiens a Deo homo in tantum efferavit, ut etiam consanguineum hostem sibi „putaret. . . . Imposuit illi Deus humanum timorem, ut potestati hominum sub- „jecti, et lege eorum astricti aliquid assequantur justitiae, et moderentur ad invi- „cem in manifesto positum gladium timentes, et secundum hoc ministri Dei sunt, „qui tributa a nobis exigunt, in hoc ipsum servientes potestates a Deo ordinatae „sunt, cujus jussu homines nascuntur, hujus jussu et reges constituuntur, apti his, qui in illo tempore ab ipsis regantur.

Theophilus ad Autolycum: „Quae cum ita sint, magis honorabo regem, „sive caesarem, non tamen eum adorabo, verum pro eo orando Deum, qui vere „Deus est, adorabo, sciens caesarem ab ipso esse ordinatum. Dices ergo mihi, qua- „re regem sive caesarem adorare recusas, quia non ad id institutus est, ut adore- „tur, sed ut legitimo, qui ipsi congruit, honoretur honore. . . Regem quidem „sive caesarem honora, subiectus ei existens et orans pro eo; haec enim faciens, „Dei voluntatem exequeris: nam divinae legis hic tenor est: honora, fili mi, „Deum et regem, nec cuiquam eorum inobediens sis. *Huic simile est illud Diony- „sii Alexandrini apud Euseb. l. 7. c. 10.* Nos unum Deum omnium rerum fabri-
cato.

„catorem, qui Valeriano et Galieno caesaribus Augustis viris sanctissimis imperium
 „largitus est, et colimus et veneramur: huic etiam sine intermissione pro eorum
 „(licet persecutorum) regno, ut stabile et firmum maneat, preces adhibemus. Tan-
 „tum abest, ut Dionysius crediderit quemquam episcopum debere aut posse Galie-
 „num aut Valerianum hostes christianorum infensissimos deponere, ut e contra pro
 „iis orandum esse doceat, ut stabile et firmum esset illorum regnum.

„*Tertullianus in apologetico.* Sed etiam quod temperans majestatem caesa-
 „ris infra Deum, magis illum commendo, cui soli subjicio; subjicio autem non
 „adaequo: sciunt imperatores, quis illis dederit imperium, sentiunt enim Deum
 „esse solum, in cujus solius potestate sunt, et a quo sunt secundi, post quem pri-
 „mi. *Et in libro ad Scapulam.* Colimus ergo imperatorem sic quomodo nobis li-
 „cet, et ipsi expedit, ut hominem a Deo secundum, et quidquid est a Deo confe-
 „curum solo Deo minorem, hoc et ipse volet, sic enim omnibus major est, cum so-
 „lo Deo minor est.

Opratus lib. 3. super imperatorem: *Non est nisi solus Deus, qui fecit im-
 peratorem.*

Gregorius Nazianzenus oratione altera de seipso: *Orbis, inquit, hic uni-
 versus, imperator, sub manu vestra est, superna solius Dei sunt, inferna vobis cum
 Deo communia.*

Ambros. orat. de obitu Theodosii. *Hoc erat, inquit, remedium reorum,
 quoniam cum haberet (imperator) supra omnes potestatem, quasi parem exposlula-
 re malebat.*

Osius Cordubensis Constantium adloquens: *Tibi Deus imperium commisit,
 nobis, quae sunt ecclesiae, concedidit.* Ad eundem etiam ita Liberius apud Theo-
 doritum: *Ne pugnes contra eum, qui tibi hoc imperium dedit.*

Hilarius diaconus in epistola ad Rom. cap. 13. *Sciunt, inquit, non
 esse se liberos, sed sub potestate degere; principi enim suo, qui vicem Dei agit,
 subjiciuntur.*

S. Aug. lib. 4. de civit. Dei c. 33. *Deus ille, inquit, felicitatis auctor,
 quia solus verus est Deus, ipse dat regna terrena et bonis et malis.* Et lib. 5.
 c. 21. *Non tribuamus, inquit, dandi regni atque imperii potestatem, nisi vero
 Deo.*

Chrysostomus homil. 2. ad populum Antiochenum: *Laesus est, inquit,
 qui parem non habet ullum super terram. Summitas et caput omnium super terram
 hominum, propterea ad supernum regem confugiamus, illum in auxilium invocemus.*
 Et in cap. 13. ep. ad Romanos, in haec verba. *Omnis anima, etc. Etiam si, in-
 quit, apostolus sis, sive evangelista, sive propheta, sive quisquis tandem fueris, ne-
 que enim pietatem subvertit ista subjectio.*

Theodoritus in eundem locum. *Sive sit sacerdos, sive antistes, sive mona-
 chus, iis cedat, quibus sunt mandati magistratus.*

Fulgentius in lib. de verit. praedest. et gratiae, lib. 1. c. 3. *Quantum pertinet, inquit, ad hujus temporis vitam in ecclesia, nemo pontifice potior, et in saeculo christiano imperatore nemo celsior invenitur.* Ea verba laudantur in concilio Parisiensi, sub Ludovico et Lothario, anno 829. et in Aquisgranensi anno 836.

Agapetus in paraeneticis ad Justinianum num. 1. *Homine quolibet sublimiorem habes dignitatem imperator.* Et num. 21. *Essentia corporis aequalis est cui libet homini imperator, potestate autem dignitatis cunctorum praesidi Deo, non enim se habet in terris quemquam altiozem.*

Pelagius primus. *Cum igitur etiam de pusillis ista forma praeceptum sit, quanto nobis studio ac labore satagendum est, ut pro auferendo suspicionis scandalo obsequium confessionis nostrae regibus ministremus, quibus nos etiam subditos esse sanctae scripturae praecipunt.*

S. Gregorius Magnus lib. 2. ep. 61. *Ad haec potestas supra omnes homines dominorum meorum pietati coelitus data est.* Et in fine epistolae. *Ego quidem iustioni subiectus, etc. Utrobique ergo quod debui, exsolvi, qui et imperatori obedientiam praebui, et pro Deo, quod sensi, minime tacui.*

Theophilaetus in c. 13. ep. ad Rom. universos complectitur: *Sive sacerdos sit, sive monachus, sive apostolus, ut se principibus subdant.*

Oecumenius in eundem locum. *„Instituit omnem animam, etiamsi sacerdos sit, sive monachus, sive apostolus, subijci principibus; haec enim subiectio „non destruit pietatem. Ad hoc vero hortatur apostolus, ostendens, quod evangelium neque apostasiam, neque inobedientiam doceat, sed potius modestiam et obedientiam.*

Bernardus Ep. 42. ad Henricum archiepiscopum Senonensem. *Intelligitis, quae dico, cui honorem, honorem; omnis anima, inquit, potestatibus sublimioribus subdita sit, si omnis et vestra, quis vos exceptit ab universitate, si quis tentat excipere, conatur decipere.*

Hugo de sancto Victore de sacramentis fidei lib. 2. p. 3. c. 4. *Terrena potestas caput habet regem, spiritualis potestas habet summum pontificem; ad potestatem regis pertinent, quae terrena sunt, et ad terrenam vitam facta omnia; ad potestatem summi pontificis pertinent, quae spiritualia sunt, et vitae spirituali attributa universa.*

Alexander Alensis parte 3. q. 40. memb. 5. Hugonis verba refert et probat, ac deinde ex verbis Petri sic concludit: *„Ad illud, quod objicitur de canonica, „quod rex praecellit, verum est in ordine suo, scilicet ad corporalem vindictam exercendam, qua vindicta si delinquat, non habet, qui eum puniat nisi Deum.*

Innocentius III. cap. *per venerabilem, qui filii sunt legitimi.* *Rex Franciae, inquit, superiorem in temporalibus minime recognoscit.*

Innocentius IV. cap. *Noverit,* de sentent. excommunicationis, *in temporalibus autem generaliter et generalis ecclesiae solus imperator, qui universis et clericis et laicis in temporalibus praesse debet, privilegium concedere potest.*

Ex iis et aliis similibus invictè, ni fallor, demonstratur potestatem civilem et temporalem regum non dependere a potestate ecclesiastica: illa enim potestas ab alia non dependet, quae a solo Deo emanat, quaeque non aliam supra se agnoscit praeter divinam; sed ut ex testimoniis adhaerens liquet, potestas regum a Deo emanat, nec in suo genere ullam aliam potestatem praeter divinam superiorem agnoscit; ergo potestas civilis natura sua non dependet ab ecclesiastica, ac proinde Romani pontifices neque directam neque indirectam in temporalia regum auctoritatem habent.

Dico, nec directam, nec indirectam ad sensum adversariorum, ex illis namque quidam aiunt, pontificem Romanum directam habere in temporalia auctoritatem; modestiores vero eam vocant indirectam, sed utraque sententia videtur in idem recidere, quippe utraque supponit, reges regnis spoliari posse auctoritate pontificia. Torum discrimen in eo est, quod illi dicant, per auctoritatem pontificiam immediate id fieri: isti vero contendant, ex spiritualis potestatis usu effectum hunc sequi, ita ut ex excommunicatione, quae poena spiritualis est, sequatur necessario privatio bonorum temporalium. Hinc videre est omnia nostra argumenta tam indirectam hanc potestatem, quam directam impugnare; quippe cum ostendamus, civilem potestatem ab ecclesiastica minime pendere; inde sequitur, ex spirituali poena temporalem minime sequi. Deinde ut ostendimus, ubi de excommunicatione, absurdum est dicere, hominem per eam privari bonis aut officiis temporalibus sibi jure naturae debitis. Itaque potest equidem ecclesia regem tyrannice imperantem, aut verae religionis hostem, monere et adhortari, ut rectius imperet, vel ut religionem tueatur, et ad summum aliquibus forte in casibus ipsum communionem ecclesiae privare. At inde minime sequitur, eum regno aut bonis temporalibus privatum esse, cum ecclesiae potestas nullos alios, sive proximos, sive remotos effectus habeat praeter spirituales: sed hoc fusius ostendetur in sequentibus.

§. II.

Reges peccantes a nemine praeterquam a Deo temporali poena plecti posse.

Nulla major regibus poena potest inferri, quam si regnis suis spolientur, adeo ut plerique malint vitam potius quam regnum amittere. Quare si reges peccantes possent ab ecclesia directe vel indirecte deponi, necesse foret pro falsis habere illa patrum testimonia, quae peccata regum et imperatorum solius Dei iudicio, examini et correctioni quoad materiale sive temporalem poenam reservata esse docent, et iudicio humano subjacere negant: enimvero hoc sensu plerique sanctorum patrum interpretantur haec Davidis verba, Psal. 50. *Tibi soli peccavi.*

Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromat. *Deinde, inquit, tacite significans peccatum, quod legi non subjicitur, scite modestiam suam ostendens, jungit: tibi soli peccavi, et malum coram te feci.*

Auctor commentarii in psalmos, qui sub Arnobii nomine vulgatus est, in Psal. 50. *Tibi soli peccavi, omnisque sub judicio venit cum deliquerit, Deo peccat et legibus mundi: hic autem rex sub nullo alio nisi sub Deo solo agens, ipsum solum super potestatem metuens Deo soli peccavit.*

S. Hieronymus ep. 46. ad Ruffinum: *Tibi soli peccavi, rex enim eram, et alium non timebam.* Idem habet epistola 22. ad Eustochium c. 5.

S. Ambrosius in apolog. David. c. 4. „Qui tenentur legibus, audent suum negare peccatum, dedignantur rogare indulgentiam, quam petebat, qui nullis dedignabatur legibus humanis. *Et c. 10. Tibi soli peccavi, rex utique erat, nullis ipse legibus tenebatur, quia liberi sunt reges a vinculis delictorum, neque enim ullis legibus ad poenam vocantur tuti imperii potestate. Homini ergo non peccavit, cui non tenebatur obnoxius. Idem lib. 2. ep. 7. David rex ait, tibi soli peccavi: regali enim subnixus fastigio quasi legum dominus legibus reus non erat, soli Deo obnoxius tenebatur, qui dominus est potestatum.*

Cyrillus Alexandrinus lib. 12. in Joann. c. 56. *Sic enim in rebus etiam humanis fieri conspiciamus; quippe nemo leges regum impune reprobat, nisi reges ipsi, in quibus praevaricationis crimen locum non habet: prudenter enim dictum est impium esse, qui regi dixerit: inique agis. Cassiodorus in Psalm. 50. Tibi soli peccavi, quia rex omnibus superior est, et a Deo solo puniendus.*

Agapetus in paraeneticis ad Just. num. 27. *Tibi ipsi custodiendi leges impone necessitatem, cum non habeas in terris, qui te possit cogere: sic enim tu legum prae te feres cultum.*

Gregorius Turonensis hist. lib. 3. c. 17. *Si quis e vobis, o rex, justitiae limites transcendere voluerit, a te corripitur potest; si vero ut recesseris, quis te corripit; loquimur enim tibi, si volueris, audis, si autem nolueris, quis te condemnabit nisi is, qui se pronuntiavit esse justitiam*

Isidorus Hispalensis: *Difficile est principem regredi ad melius, si vitiis fuerit implicatus; populi enim peccantes judicem metuunt, et a malo suo legibus coercentur: reges autem nisi soli Dei timore metuque gehennae coerceantur, libere in praeceptis ruunt, et per abruptum licentiae in omne facinus vitiorum labuntur.*

Hincmarus Rhemenfis *Dicunt sapientes, quia iste princeps rex Gallorum nullorum legibus vel judiciis subjacet, nisi solius Dei, qui eum in regno, quod suus pater illi dimisit, constituit; quoniam solius Dei debet principatui subjici, a quo solo potuit in principatu constitui.*

Yvo Carnotensis ep. 171. „Et quia dispensationes rerum temporalium rebus attributae sunt, et basilis, id est, fundamentum populi et caput existunt, si aliquando potestate sibi concessa abutuntur, non sunt a nobis graviter exasperandi; sed ubi sacerdotum monitionibus non acquieverint, divino judicio sunt reservan-

„di; ubi tanto districtius sunt puniendi, quanto minus fuerint divinis admonitionibus obnoxii.

Euthymius in Psalm. 50. *Tibi soli peccavi: cum rex sum, et te solum commissorum a me scelerum iudicem habeam, tibi soli peccasse videor; hoc est, tibi soli iudici subjiçior, caeterorum enim omnium ego dominus sum, et ob potentiam meam licere videntur, quaecumque libuerint.*

Innocentius III. in 4. Psalm. poenitentialem, „tibi soli, etc. Si diceret manifestius peccatum meum tibi soli relinquitur puniendum, eo quod alium non habeam superiorem, qui me possit punire, cum ipse sim rex. *Et infra: Aliud est in aliquem peccare, et aliud alicui; in aliquem peccat, qui committit in illum offensam: alicui peccat, qui ejus subjacet ultioni; rex utique soli Deo, caeteri vero et Deo peccant et regi: subdit hoc tempore legis naturae fuisse, non evangelii: sed non video, qua de causa discrimen istud statuat.*

Haymo in Psalm. 50. „Tibi soli peccavi, quia cum rex sim, nullus habet potestatem punire peccatum meum nisi tu solus.

Alexander Alensis in eundem psalmum. „Tibi soli, etc. quia non est super me alius, quam tu, qui possit punire; ego enim sum rex, et non est aliquis praeter te super me.

Lyranus in eundem psalmum. „Tibi soli peccavi tamquam iudici, et punire potenti, peccaverat enim contra Uriam, et alios occasione hujus interfectos: tamen quia rex erat, non habebat iudicem superiorem, qui posset eum punire nisi Deum.

S. Thomas 1. 2. q. 96. a. 5. ad 3. Ad tertium „dico quod princeps dicitur esse solutus a lege, quantum ad vim coactivam legis, nullus enim proprie cogitur a seipso, lex autem non habet vim coactivam, nisi ex principis potestate: sic igitur princeps dicitur esse solutus a lege, quia nullus in ipsum potest iudicium condemnationis ferre, si contra legem agat: unde super illud Psalmi 50. *Tibi soli peccavi*, glossa dicit, quod rex non habet hominem, qui facta sua dijudicet, sed quantum ad vim directivam legis princeps subditur legi propria voluntate. Mitto innumeros alios recentiores, qui locum illum Psalmi 50. eodem modo interpretantur.

Itaque ex hoc scripturae loco juxta unanimen sanctorum patrum et scriptorum ecclesiasticorum sensum explicato, evidenter deducitur, reges a solo Deo iudicari, corrigi, puniri posse poena aliqua temporali; quod quidem verum esse non posset, si Romani pontifices eorum deponendorum potestatem haberent, ergo scriptura et traditio huic adversatur opinioni.

Mitto, quod nonnulli dicunt, discrimen esse inter veteris et novi testamenti sacerdotium, et illud quidem nihil auctoritatis temporalis in reges habuisse: at vero non idem dicendum de isto. Quippe sancti patres ex hoc loco non tantum concludunt, reges Israel haud fuisse subditos sacerdotibus judaicis, sed universim reges nulli nisi Deo subiectos esse, quod et ipsum sonat scripturae locus, dum enim
dicit

dicit David, se soli Deo peccare, satis indicat regalem potestatem in causa esse, ut a solo Deo pendeat, non autem sacerdotii judaici imperfectionem: adde, quod nulla ratio solida reddi potest, propter quam reges judaici non potuerint a sacerdotibus deponi, possint vero reges christiani a summo pontifice; nam quod nonnulli nugantur, rationem discriminis inter vetus ac novum testamentum hanc esse, quod in antiquo foedere regnum sacerdotale esset, in novo vero sacerdotium regale, puerile plane commentum est, quod refutatione non indiget: nec enim verum est, aut reges veteris legis fuisse sacerdotes, aut sacerdotes novae legis esse reges. Nec illic pertinet B. Petri dictum: *Vos autem estis regale sacerdotium, gens sancta, etc.* quod de omnibus omnino christianis dictum est, qui sacerdotes et reges metapho-
rice ab ipso dicuntur.

§. III.

In quo ostenditur, ecclesiam non posse vi et armis resistere regibus, etiam potestate sua abutentibus, sed teneri eos patienter ferre.

Tantum abest, ut ecclesia possit peccantes reges regnis suis spoliare, ut e contra teneatur, eos patienter ferre, nec unquam illi liceat quovis obtentu, vi et armis illis obsistere, etiamsi haeretici sint aut impii, vel quemquam ad resistendum, sive directe, sive indirecte sollicitare. Ad id vero probandum adducere oportet tum dicta, tum facta eorum, qui regibus impiis et haereticis aut parendum esse docuerunt, aut revera paruerunt, quamvis facile potuissent illorum jugum excutere, et alios in eorum locum reges constituere.

Primum autem in antiquo foedere plurima extant exempla obsequii a viris sanctis et piis, impiis regibus exhibiti. Sic Israelitae in Ægypto Pharaoni licet impio et tyranno semper paruerunt, nec ipsi adversus eum rebellaverunt, a Deo solo opem expectantes, quam, licet praesentem esse satis sentirent, non egressi sunt tamen ex Ægypto, nisi permittente Pharaone. Postquam vero proprios reges aut iudices habuerunt, licet ex iis quamplurimi fuerint impii et religionis patriae desertores, ut Achaz et Manasses reges Juda, qui templum Hierosolymitanum idolis polluerunt, nunquam tamen quidquam a sacerdotibus ad eos regno exturbandos tentatum esse leges; quin etiam cum in servitutem sunt transacti, per Jeremiam iussit Deus, ut essent subditi Nabuchodonosori Jeremiae 27., utque pacem civitatis, ad quam volente Deo deducendi erant, procurarent; ideoque regibus successoribus Nabuchodonosoris paruerunt, et non sine eorum mandato Hierosolymam redierunt. Cumque Assuerus edictum tulisset, ut Judaei omnes necarentur, Mardocheus et alii Judaei ad preces et jejunium tantum confugerunt. Quod vero apud Samuelem est de jure regis omnino recte inspicienti apparet, ut observat Grotius,

nec de jure vero intelligendum, id est, de facultate honeste et juste aliquid agendi longe enim alia ratio praescribitur in ea parte legis, quae est de officio regis, neque nudum factum judicari; nihil enim esset in eo eximium: sed factum, quod effectum aliquem juris habeat, id est, non resistendi obligationem, ut sensus sit regi ista in vos tam crudelia molienti resistere non poteritis: ideo additur populum istis injuriis pressum Dei opem imploraturum, quia scilicet humana remedia nulla extarent.

In novo vero foedere, dum Christus reddi jubet, quae sunt caesaris, caesari, et quae sunt Dei, Deo, *Matth. 22. v. 21.* intelligi satis voluit, obedientiam deberi regibus cum patientia conjunctam. Huc respicit Paulus *Rom. 13.* scribens: *Reddite omnibus debitum, cui vestigal, vestigal, cui honorem, honorem, cui timorem, timorem.* Ibidem monet eos, qui resistunt potestati, resistere divinae ordinationi, jubetque iis obediri, non tantum propter iram, sed et propter conscientiam. Idem *Ep. ad Titum 3. v. 1.* commendat obsequium principibus debitum, admone, inquit, illos principibus et potestatibus subditos esse. Praecipit eadem *Petrus Ep. 1. c. 2.* *Subiecti estote omni creaturae propter Deum, sive regi quasi praecellenti, sive ducibus tamquam ab eo missis, quia sic est voluntas Dei.* Porro subiectio illa, quam Christus et apostoli docent imperatoribus et regibus (qui tum impii erant, et idolorum cultores) deberi, in alio consistere nequit, quam in non obfistendi necessitate. Hinc idem apostolus Petrus, dum docet obediendum esse dominis discolis, nihil aliud sibi vult, quam esse patienter ferendas eorum injurias. *Regem, inquit, honorate, servi subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis et modestis, sed etiam discolis: haec enim gratia si propter Dei conscientiam sustinet, quis tristitias patiens injuste, quae enim est gloria, si peccantes et colaphizati suffertis; sed si bene facientes patienter sustinetis, haec est gratia apud Deum.*

Quod si servos resistere non oportet dominis etiam iniquis et morosis, multo magis non licet obfistere regibus et principibus licet injustis et impiis, sed patienter istorum non secus ac illorum ferendae sunt injuriae propter reipublicae tranquillitatem; nam si regi resistere liceret, quotidie in republica turbae seditionis orientur, ut observat *Dio Cassius* hanc in rem a *Grotio* relatus: *ego vero, inquit, neque decorum existimo, ut rector civitatis subditis cedat, neque spem esse ad salutem, si quod parere positum est velit imperare: cogitate enim, quis futurus sit ordo in familia, si a junioribus senes spernantur. Unde sanitas aegrotantibus, si non per omnia medicis pareant, quid tuti navigantibus, si plebs nautica gubernantium jussa contemnat; natura quippe id necessarium et hominibus salutare, ut alii quidem imperent, alii vero pareant. Ea de causa *Livius* lib. 27. ait, ut parentum saevitiam, sic patriae patiendo ac ferendo leniendam esse. Et *Tacitus* hist. lib. 6. bonos imperatores voto expetendos, qualescumque tolerandos. Ab hac porro lege non discedit consuetudo veterum christianorum; nam quamquam imperatores tunc pessimi forent et religionis christianae infensissimi hostes, nunquam tamen christia-*

ni, qui ob multitudinem non parum potuissent, adversus eos arma moverunt, aut iis, qui ipsis sese opponebant, adjunxerunt: *Circa majestatem imperatoris, inquit Tertullianus ad Scapulam, infamamur, tamen nunquam Albiniani, vel Nigriani, vel Cassiani inveniri potuerunt christiani: et ex apologetico: unde, inquit, Cassii, et Nigrii, et Albini, qui inter duas lauros obsident caesarem; unde qui faucibus ejus exprimendis palaestricam exercent; unde qui armati palatium irrumpunt, omnibus tot Sigeriis et Partheniis audaciores? De Romanis, nisi fallor, id est non christianis.*

At, inquit, vires tum temporis christianis non animi defuerunt, imo eodem Tertulliano teste, *vires iis erant tantae, ut una nox pauculis faculis largitatem ultionis potuisset operari, si malum malo disjungi per nos licuisset; sed absit, ut aut igne humano vindicetur divina secta, aut doleat pati, in quo probatur, si enim hostes et apertos non tantum vindices occultos agere vellemus, deesset nobis vis numerorum et copiarum: plures nimirum Mauri et Marcomanni, ipsique Parthi vel quanticumque, unius tamen loci et suorum finium gentes quam totius orbis externi sumus, et vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum, sola vobis reliquimus templa: cui bello non idonei, non prompti fuissetus, etiam copiis impares, qui tam libenter trucidamur, si non apud istam disciplinam magis occidi liceret quam occidere.*

Ergo non quia vires ipsis deerant, primi illi christiani reges impios et persecutores tolerarunt; sed quia istud suae religionis esse arbitrabantur, sequebantur scilicet illi exemplum Christi, qui cum posset legiones angelorum accersere, ut defenderetur, maluerat crucem subire, ut nobis esset exemplum patientiae: sciebant, eum nihil aliud christianis in aliquo loco vexaris concessisse, quam ut fugam capesserent. In animo habebant monitum Petri adhortantis christianos ad patientiam exemplo Christi, qui cum peccato vacaret, et doli omnis immunis esset, convitia convitiis non reposuit, neque inter patiendum minatus est, *sed tradidit se judicanti injuste*, aut ut in Graeco habetur, *juste*. Hac praecipue patientia christianam religionem invaluisse legimus: *inde est, inquit Cyprianus in lib. ad Demetr. quod nemo nostrum, quando apprehenditur, reluctatur, nec se adversus injustam violentiam vestram, quamvis nimius et copiosus sit noster populus, ulciscitur, patientiam facit de secutura ultione securitas.* Et Lactantius: *Confidimus enim majestati, qui tam contemptum sui possit ulcisci, quam servorum suorum labores et injurias: et ideo cum tam nefanda perpetimur, ne verbo quidem reluctamur, sed remittimus ultionem: quibus consentiens August. de civitate Dei lib. 22. haec ait: neque tunc sub imperatoribus ethnicis civitas Christi, quamvis peregrinaretur in terris, et haberet tam magnorum agmina populorum, adversus impios persecutores pro salute temporali pugnavit, sed potius ut obtineret aeternam, non repugnavit. Ligabantur, caedebantur, includebantur, torquebantur, urebantur, laniabantur, trucidabantur,*

et

et multiplicabuntur. Non erat eis pro salute pugnare, nisi salutem pro salute contemnere: hinc celebre illud proverbium, sanguis martyrum semen christianorum.

Quod si quis dicat, ecclesiam equidem nihil potestatis habere in reges ethnicos, qui nunquam fuerunt baptizati; at rem diverso modo se habere in eos, qui vel christiani sunt, vel baptizati a fide defecerunt: atque de hunc jubemus ad ea, quae christiani tolerarunt, cum principes baptizati a fide catholica defecere. Dicat, an quisquam in Julianum apostatam insurrexerit? Num Romani pontifices quidquam adversus Constantium, Valentem, et alios Arianos imperatores moliti fuerint? Num reges Gothos in Italia regnantes, et saepe sibi insidiantes, aut bona ecclesiae invadentes, deponere tentaverint? Uno verbo nunt quisquam ante Gregorium VII. aliquam sibi in temporalia regum auctoritatem asseruerit, aut in quemquam sententiam privationis regni tulerit: hoc si ostendant adversarii, ipsi vicerint; si vero ostendere minime possint, fateantur ergo necesse est, Romanos pontifices hujusmodi potestatem non habere; nec enim dubium est, quin si illam habuissent, ea fuissent usi, cum multoties ejus exsequutioni mandandae sese obtulerit occasio.

Verum enimvero episcopi solum ista in reges potestate usi non sunt, verum etiam declararunt se nihil ejusmodi posse tentare. Sic Gregorius Nazianzenus orat. x. in Julianum apostatam docet, nullum aliud remedium adversus ejus saevitiam in ecclesia esse, praeter preces, lacrymas, et patientiam: „Caeterum, inquit, Dei „clementia inhibitus atque repressus est, christianorumque lacrymis, quas multas „multi profuderunt, quod solum adversus persecutorem remedium est. Ostendunt tandem, quae ratio atque aequitas sit nos injuriis etiam et cruciatibus affectos tolerare, ipsos autem ne parentibus quidem parcere: si enim rem expendamus, cum quibusdam temporibus ipsi potentia floruerimus. . . Quid tandem „simile a christianis vestri perpeffi sunt, qualia saepe numero a vobis christiani „pertulerunt? Quam libertatem vobis eripuimus? In quos plebem furentem concitavimus? Quibus praefectos immisimus, plura etiam ipsis quam imperatum „esset exsequentes? Quibus periculum vitae creavimus, imo quosnam a magistratibus dignitatibusque summovimus, aliisque honoribus, qui praestantissimis quibusque viris debentur: et ut compendio dicam, eccui aliquid simile intulimus, „qualia multa a vobis partim admissa, partim denunciata sunt. Ita Gregorius Nazianzenus declarat, nec licere christianis, cum persecutionem patiuntur adversus eos, a quibus vexantur, insurgere, nec cum potentiores sunt, eos vexare, a quibus aliquando vexari sunt.

Adversus christianum imperatorem injusta tentantem, et ecclesiae jura invadentem, nulla praeter patientiam arma adhiberi oportere, nec ullo pacto resistendum esse saepius docet Ambrosius: *Coactus, inquit, oratione in Auxentium repugnare non novi, dolere potero, potero flere, potero gemere, adversus arma, adversus milites Gothos quoque, lacrymae meae arma sunt, aliter nec debeo, ne possum resistere.* Idem lib. 2. Ep. 4. ad Marcellinam sororem, cum Valentinianus junior ecclesiam majorem Arianis tradi jussisset, ait, se, quamvis potuisset, non obtulisse

im-

imperatori, et hoc illicitum iudicasse: „ Exigebatur, *inquit*, a me, ut compesce-
 „ rem populum, referebam in meo jure esse, ut non excitarem in Dei manu, ut
 „ mitigaret: postremo si me in centorem putant, jam in me vindicari oportere vel
 „ adducere, in quas vellent terrarum solitudines. . . Rogamus Auguste, non
 „ pugnamus, non rimemus, sed rogamus; hoc christianos decet, ut tranquillitas
 „ pacis optetur, et fidei veritatisque constantia, nec mortis ravoctur periculo. .
 „ Ad imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem ecclesiae: publicorum tibi moe-
 „ nium jus commissum est, non sacrorum; interroganti deinde Ambrosium nota-
 „ rio, si tyrannus est, scire volo, ut sciam quemadmodum adversus te praeparem,
 „ ut respondes. Retuli, *inquit*, dicens me nihil in praejudicium fecisse ecclesiae,
 „ eo tempore, quo audieram occupatam esse militibus basilicam, gemitum tantum-
 „ modo liberiozem habuisse, multisque adhortantibus, ut eo pergerem, dixisse,
 „ tradere basilicam non possum, sed repugnare non debeo. . . Si haec tyrannis vi-
 „ detur, habeo arma, sed in Christi nomine habeo offerendi mei corporis potesta-
 „ tem: quid moraretur ferire, si tyrannum putaret? Veteri jure a sacerdotibus
 „ donata imperia, non usurpata, et vulgo dici, quod imperatores sacerdotum ma-
 „ gis optarint quam imperium: Christus fugit, ne rex fieret, etc. Ex his constat
 Ambrosium existimasse imperatoribus etiam injusta adversus ecclesiam tentantibus
 non esse vi et armis resistendum, nec eos propterea de throno dejiciendos, sed pa-
 tienter ferendos illorum conatus, licet non iis assentiendum sit.

Sanctus Augustinus in expositione propositionum in Ep. ad Rom. observat
 nullum christianorum per religionem ab obedientia regibus debita immunem fieri. „
 „ Rectissime, *inquit*, admonet, ne quis ex eo, quod a domino suo in libertatem
 „ vocatus est, factus christianus, extollatur in superbiam, et non arbitretur in hu-
 „ jus vitae itinere servandum esse ordinem suum, ut potestatibus sublimioribus,
 „ quibus pro tempore rerum temporalium gubernatio tradita est, existimes non
 „ esse subdendum; cum enim constemus ex animo et corpore, quamdiu in hac vita
 „ temporali sumus, etiam rebus temporalibus ad subsidium degendae hujus vitae
 „ utamur: oportet nos ex ea parte, quae ad hanc vitam pertinet, subditos esse po-
 „ testatibus, id est, hominibus res humanas cum aliquo honore administrantibus;
 „ ex illa vero parte, qua credimus Deo, et in regnum ejus vocamur, non nos
 „ oportet esse subditos cuiquam homini idipsum in nobis evertere cupienti, quod
 „ Deus ad vitam aeternam donare dignatus est. Si quis ergo putat, quoniam chri-
 „ stianus est, non sibi esse vectigal reddendum aut tributum, aut non esse exhiben-
 „ dum honorem debitum iis, quae haec curant, potestatibus, in magno errore versa-
 „ tur. Item si quis putat, se esse subdendum, ut etiam in sua fide habere potesta-
 „ tem arbitretur eum, qui temporalibus administrandis aliqua sublimitate prae-
 „ cellit, in majorem errorem labitur; sed modus iste servandus est, quem dominus
 „ ipse praescribit, ut reddamus caesari, quae caesaris sunt, et Deo, quae Dei
 „ sunt; quamquam enim ad illud regnum vocemur, ubi nulla erit potestas hujus-
 „ modi, in hoc tamen itinere dum agimus, donec perveniamus ad illud saeculum,

„ ubi sit evacuatio omnis principatus et potestatis, conditionem nostram pro ipso
 „ rerum humanarum ordine toleremus, nihil simulate facientes, et in eo ipso non
 „ tam hominibus quam Deo, qui haec jubet, obtemperantes. Ad id vero, quod
 „ objiciunt a potestatibus istis christianos esse vexatos, ac proinde illis obedientiam
 „ non deberi, sic respondet: „ Potest, *inquit*, movere aliquos, cum cogitaverint ab
 „ illis potestatibus sancti poenis affecti et necati sunt. Quod ait, ideoque necessi-
 „ tate subditi estote, ad hoc valet, ut intelligamus, quia necesse est propter hanc
 „ vitam subditos nos esse oportere, non resistentes, si quid illi auferre voluerint,
 „ in quo sibi potestas data est de temporalibus rebus, quae quoniam transeunt, ideo
 „ et ista subjectio non in bonis quasi permanens, sed in necessariis huic tempori
 „ constituenda est. Tamen quoniam dixit: necessitate subditi estote, ne quis non
 „ integro animo et pura dilectione subditus fuerit hujusmodi potestatibus, addidit
 „ dicens, non solum propter iram, sed et propter conscientiam, id est, non so-
 „ lum ad iram evadendam, quod potest etiam simulate fieri; sed ut in tua consci-
 „ entia certus sis, illius dilectione te facere, cui subditus fueris, iussa domini tui.
 „ Ita Augustinus solide et luculenter assertionem nostram ex scripturis astruit, et om-
 „ nia adversariorum effugia praecludit. Idem inculcat in Psalm. 124. his verbis. Ille
 „ forte impius est et iniquus, tu autem fidelis et justus: indignum est, ut justus et
 „ fidelis ferviat iniquo et infideli: non hoc dixit, sed magis ferviat. Quod autem
 „ dixi de domino et ferro, hoc intelligite de potestatibus, regibus, et de omnibus
 „ culminibus hujus saeculi; aliquando enim potestates bonae sunt et timent Deum,
 „ aliquando non timent. Julianus extitit infidelis imperator, nonne extitit apostata
 „ iniquus et idololatra? Milites christiani servierunt imperatori infideli, ubi ve-
 „ niebatur ad causam Christi, non agnoscebant nisi eum, qui in coelo erat. Quan-
 „ do volebat, ut idola colerent, ut thurificarent, praeponerent illi Deum: quando
 „ autem dicebat: producite aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperabant;
 „ distinguebant dominum aeternum a domino temporali, tamen subditi erant prop-
 „ ter dominum aeternum domino temporali.

Concilium Toletanum 4. c. 75. definit nunquam et nulla de causa fideles a
 sacramento regibus praestito absolvi posse. *Post instituta quaedam ecclesiastici ordi-
 nis, vel decreta, inquit hujus concilii anno 633. habiti patres, quae ad quorum-
 dam pertinent disciplinam, postrema nobis cunctis sacerdotibus sententia est, pro robo-
 re nostrorum regum et stabilitate gentis Gothorum pontificale ultimum sub Deo judi-
 ce ferre decretum.* Et post multa de obligatione servandi sacramenti regibus prae-
 stiti, sententia his concipitur verbis: *Quicumque a nobis vel totius Hispaniae po-
 pulis qualibet conjuratione vel studio sacramentum fidei suae, quod pro patriae gentis
 Gothorum statu vel conservatione regiae salutis pollicitus est, temeraverit, aut re-
 gem nece attulerit, aut potestate regni exuerit et praesumptione tyrannica regni
 fastigium usurparit, anathema sit, etc.*

Post hanc sententiam tertio pronuntiatam et ab omnibus probatam, additur
 admonitio ad reges, de modo, quo populum regere, debeant; deinde in eos, qui
 tyrant.

tyrannice et crudeliter se gesserint, nulla statuitur poena, sed imprecatio fit, ut a Christo inferatur. *Anathematis*, inquit, *sententia a Christo domino condemnetur, et habeat a Deo separationem atque iudicium, propter quod praesumpserit prava agere, et in perniciem regnum convertere.* Ergo non existimabant illi episcopi, mortali cuiquam licere reges deponere, et eorum subditos et fide et obedientia ullo pacto eximere.

Unum addam coronidis vice Gregorii Magni testimonium diserte asserentis, sibi nullatenus licuisse in mortem cuiusquam consentire, lib. 7. Ep. 1. Indiſt. 1. *De qua re*, inquit, *unum est, quod breviter suggeras serenissimis dominis vestris, quod si ego servus servorum in morte Longobardorum me miscere voluisssem, hodie Longobardorum gens, nec regem, nec duces, nec comites haberet, atque in summa confusione esset divisa; sed quia Deum timeo, in mortem cuiuslibet hominis me miscere formido.* Quantum ab illa Gregorii Magni sententia fuerunt alieni pontifices, qui magnorum bellorum innumerarumque caedium autores fuerunt, cum sententia depositionis in reges prolata ipsorum regna, vel aliis, vel primo occupanti tradiderunt, cunctosque insuper ad bella gerenda commoverunt; quod, quantum a religionis christianae praeceptis instituto abhorreat, ex dictis hoc paragrapho factis et abunde liquet.

§. IV.

Principibus in rebus civilibus et temporalibus omnes esse subiectos.

Neminem a summis pontificibus a fide et obedientia, quae in rebus temporalibus principibus debetur, eximi posse ex eo manifeste colligitur, quod omnes omnino regibus in istis subiecti esse necessario debeant. Quippe omnes Paulus alloquitur, cum ait Rom. 13. *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Hanc porro obedientiam regibus ita debitam esse, ut nullus ab ea eximatur, aut religionis causa eximi possit, ex ipsius Christi verbis colligere est: cum enim hujus temporibus quidam apud judaeos emerissent, qui docerent illicitum esse tributum pendere caesari, utpote tyranno et religionis hosti, interrogatus ea de re, quid sentiret Christus, cum petiisset numisma census, interrogassetque, cuius esset inscriptio et effigies, et responsum fuisset eam esse caesaris, adjecit: *Reddite ergo, quae sunt caesaris, caesari, et quae sunt Dei, Deo.* Matth. 22. v. 2. Quibus verbis probatur non modo religioni non officere, si tributum reddatur caesari, sed partem religionis esse, ut quae sunt caesaris, reddantur caesari: quo certe respicit Paulus Rom. 13. scribens: *Reddite omnibus debitum; cui vestigal, vestigal; cui tributum, tributum; cui honorem, honorem.* Ipse etiam Christus tributum pro se et pro suis solvi voluit, Matth. 17. Itaque ex evangelio constat, omnes omnino

christianos teneri obedientiam in temporalibus praestare regibus et principibus; allatis enim in locis potestatis nomine sola intelligitur potestas civilis, non ecclesiastica, ejus enim potestatis, quae gladio utitur, ibi fit mentio, quae vindex est Dei in iram, quae timorem incutit, cui vectigal debetur et tributum: sed ista potestas non est ecclesiastica, sed civilis, nec aliter sancti patres potestatem, de qua hic fit mentio, intellexerunt, Irenaeus lib. 1. c. 24. Tertul. in apologetico, Origenes lib. 9. in Epist. ad Romanos homil. 23. August. Homil. 31. in Psalmum 118. et lib. de catechizandis rudibus, c. 21. contra Ep. Parm. lib. 1. c. 7. Hilar. diaconus in cap. 13. Ep. ad Rom. Basil. Monast. instit. c. 22. ubi etiam potestates spirituales excludit; *potestatibus, inquit, mundi non spiritualibus*, atque id ex iis, quae deinceps adjecit, declaravit, cum de tributis et de vectigali locutus est: qui vero inde probant, obediendum esse non tantum temporali, sed et spirituali potestati, id concludunt, *quia*, ut inquit Symmachus in apologia, *si Paulus in humanis seipsum etiam subicit imperatori, quoad spiritualia, tamen adhuc magis docet, imperatorem subdi debere ecclesiasticae potestati*. Itaque ex apostoli Pauli testimonio constat, omnes debere esse in temporalibus civili potestati subiectos, nec ab ea subiectione quemquam per spiritualem potestatem eximi posse.

Hoc ipsum profitentur sancti patres, Justinus Apol. 2. *Non solum Deum; inquit, christianorum omnium nomine adoramus, et vobis lacti inservimus imperatores ac principes hominum esse profitentes*. Athanasius Constantii imperatoris mandatis licet injullis parere se scribit in apologetico ad ipsum. „ Nequaquam, inquit, „ restiti mandatis tuae pietatis. . . Certe me profectioni adornabam, nam et hujus „ quoque rei confcius est Montanus, ut litteris suis acceptis, si damnatus fuisset „ scribere statim decederem, et promptitudine obsequendi mandatum tuum ante- „ verterem. Non enim ita infanio, ut hujusmodi mandatis contradicendum pu- „ tarim: non enim restiti decreto pietatis tuae, neque Alexandriam ingredi cona- „ bor, quamdiu id per tuam humanitatem non licebit.

Osius Cordubensis ad Constantium. *Tibi, inquit, imperium Deus commisit; nobis, quae sunt ecclesiae, concredidit, et quemadmodum, qui imperium tuum malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinae, etc.* Hic adde multa alia testimonia paragrapho praecedenti praesertim a nobis prolata: sed ne in his diutius haeream, addam tantum Romanorum pontificum testimonia, qui se in civilibus imperatoribus obedientiam debere potestati sunt.

Primus est Gelasius in Epist. ad Anastasium imperatorem, quae est octava: *Si, inquit, quantum pertinet ad ordinem publicae disciplinae, cognoscentes imperium tibi superna dispositione collatum, legibus tuis ipsi quoque parent religionis antistites, ne vel in rebus mundanis exclusae videantur obviare sententiae*. Sic fateatur ille, ipsos religionis antistites teneri obedientiam praestare regibus, in iis, quae pertinent ad reipublicae administrationem.

Alter est Symmachus in apologetico: *Nos quidem, inquit, potestates humanas merito suscipimus, defer Deo in nobis, et nos Deo deferemus in te.* Utraque ergo potestas est a Deo, et sicut imperator potestatem spiritualement in pontifice veneratur ac colit tamquam a Deo ipsi collatam, nec a sua dependentem, ita sacerdos potestati regum temporali a Deo ipsis collatae, et ab ecclesiastica non pendenti subiectus est.

Gregorius Magnus cum accepisset a Mauritio imperatore mandatum de promulganda quadam lege, qua vetitum erat militibus in monasteriis monasticam vitam profiteri, eam licet iniustam esse existimaret, et ecclesiae libertati contrariam; imperatoris tamen mandato parens promulgavit, etiam antequam sententiam suam imperatori significaret. *Ego quidem, inquit lib. 2. Ep. 62. iussioni subiectus per diversas terrarum partes transmitti feci, et quia lex ipsa omnipotenti Deo minime concordat, ecce per suggestionis meae paginam serenissimis dominis nuntiaui; utrobique ergo, quod debui, exolvi, qui et imperatori obedientiam praebui, et pro Deo, quod sensi, minime tacui.* Idem Ep. 64. ad Theodorum medicum imperatoris: *Valde autem, inquit, mihi durum videtur, ut ab ejus servitio milites suos prohibeat, qui ei et omnia tribuit, et dominari eum non solum militibus, sed et sacerdotibus fecit.* Ex illo facto Gregorii constat in civilibus necessario obtemperandum esse imperatoribus, nec ipsos etiam Romanos episcopos posse quidquam in illorum temporalia, quando leges iniustas de rebus civilibus ferunt. Mitto Gregorii II. Joannis et aliorum dicta superius laudata.

§. ultimus.

In quo refellitur adversariorum opinio ex novitate.

Ultimum argumentum petitur ex novitate contrariae sententiae, quae praeis inaudita saeculis, ubi primum decimo ecclesiae saeculo in lucem prodiit, omnes novitate sua perculit: quippe in religione illud omne verum est, quod prius est illud, quod ab initio; illud vero falsum et erroneum, quod aliquando ignotum fuit et postea inventum: nobis enim nihil ex nostro ingenio indulgere licet, aut sequi, quod ab aliis fuerit inventum; sed oportet nos iis tantum fidem adhibere, quae a Christo ab apostolis ad nos usque per traditionem manarunt: nec vero necesse est, ut aliqua opinio ad religionem pertinens falsa demonstretur, non est, inquam, necesse ut ostendatur contrarium unquam fuisse creditum, quod tamen nos hac in quaestione praestitimus, sed sufficit, ut aliqua opinio recentem nata demonstretur; hoc enim posito, sequitur nullam ei fidem adhibendam esse, nam fidem soli debemus doctrinae a Christo et apostolis traditae, de qua constat per scripturam aut traditionem: cum ergo aliquid docetur, quod neque ex scriptura, neque ex traditione

probari potest ab apostolis traditum, illud merito tamquam commentitium rejicitur. Hoc vero supposito principio, quod ab iis, qui vel mediocriter religionis fundamenta norunt, in dubium revocari non potest, nihil facilius est, quam adversariorum opinionem disjicere, quippe primus hujus parens fuit Gregorius VII. Romanus pontifex, ante hunc inaudita haec opinio, unde Bellarminus initio libri adversus Barclaium, inter autores, quos tamquam hujus opinionis fautores laudat, nullum hoc Gregorio antiquiorem profert; nec certe ullus proferri potest Romanus pontifex ante hunc, qui hanc potestatem vel sibi arrogarit, vel de facto exercere sonatus fuerit.

Hujus vero pontificis tum opinio, tum actio totum orbem novitate sua obstupescit, ut testes sunt omnes scriptores, qui de ea scripsere, a quibus unanimi consensu proditum est, depositionem Henrici IV. imperatoris ab eo tentatam, omnes homines novitate sua percussisse.

Id testatur Otho Frisingensis hujus temporis scriptor, in fragmento, quod extat in fasciculo rerum sciendarum: „ Gregorius septimus, *inquit*, qui tunc urbis Romae pontificatum tenebat, eundem imperatorem Henricum quartum tamquam a suis destitutum, anathematis gladio feriendum decernit, cujus rei novitate eo vehementius indignatione motum suscepit imperium, quo nunquam ante haec tempora hujusmodi sententiam in principem Romanorum promulgatam noverat, *Idem chronicorum 6. cap. 35.* Romanus pontifex, *inquit*, regem Henricum cum saepe vocatum excommunicavit, ejusque, ut dicitur, consilio et autoritate Rudolphus Allemannorum dux, a quibusdam principibus rex creatur, quo non multo post in publico bello occiso, atque Hermanno Lotharingiae principe sibi substituto, et ipse non multo post a fidelibus regis occiditur. Lego et relego Romanorum regum et imperatorum gesta, et nusquam inveni quemquam eorum ante hunc a Romano pontifice excommunicatum vel regno privatum.

Testatur etiam Benno cardinalis, qui quamquam imperatoris partes sequutus est, et in aliis forsitan nonnulla de Gregorio exaggeraverit, in hoc tamen cum caeteris tum temporis scriptoribus, et rei evidentiae consentiat, non est, cur ei fides de rogetur. Testatur autem in primo et secundo libro de Hildebrandi seu Gregorii VII. vita, imperatorem Henricum IV. ab eodem pontifice ex improvviso sine legitima accusatione, sine canonica vocatione, sine judiciario ordine, praeter voluntatem et consilium cardinalium excommunicatum fuisse, novo ac pessimo exemplo.

Testantur quoque idem episcopi et clerici, quorum nomine apologia est conscripta pro Henrico, quae est apud Aventinum annalium Boiorum lib. 5. fol. 179. „ In conciliabulo Romano, *ait Aventinus*, papa caesarem excommunicat, pro- scribit, caesarea dignitate privat, idque per orbem terrarum atrocissimis bellis denuntiat, omnes contra eum religionis praetextu instigat, etiam subditos ejus, quos a praestito juramento omnique obligatione solvit. Plerique tum privatim, tum publice indignum facinus clamitant, pro concione Gregorio maledicunt, Hildebrando male precantur, ipsum odio atque libidine dominandi praecipitem agi vo- „ cife-

„ciferantur, coelestia oracula adulterat, divinas litteras falso interpretando suae li-
 „bidini inservire cogit. Idem ei objicitur a Conrado episcopo Trajectensi, in ora-
 „tione pro Henrico IV. in conventu Gerstengensi, anno Domini 1085. habita.

Valtramus episcopus Hamburgensis anno 1093. duos apologiae libros edidit
 pro Henrico IV. adversus Gregorium VII., in quibus ex scriptura et traditione doc-
 „cet, injustum esse Gregorii conatum, et lib. 2. c. 14. exprobrat episcopis, qui ab
 „eo stabant, *quod contra Dei ordinationem, usum atque disciplinam ecclesiae usur-*
paverint sibi ordinationem regiae dignitatis.

Sigebertus abbas Gemblacensis in ep. pro Leodegariis suis anno 1103. scripta.
 „Hildebrandus, inquit, papa, qui autor est hujus novelli schismatis, et primus
 „levavit sacerdotalem lanceam contra diadema regni: quis pontificum Romanorum
 „suis unquam decretis autorizavit, ut debeat pontifex gladio belli in peccantes uti?
 „Gregorius primus hujus nominis papa: quid omnes ante se papae super hoc sen-
 „ferunt, et quid omnes post sentire debeant, ostendit scribens Sabinario diacono:
Unum est, quod suggeras serenissimis dominis nostris, quia si ego servus eorum in
morte Longobardorum consentire voluissem, eorum gens nec duces, nec comites ha-
beret; sed quia Deum timeo, in mortem cujuslibet hominis me miscere formido.
 „Hoc exemplo omnes a primo Gregorio pontifices utebantur suo gladio spiritali
 „usque ad ultimum Gregorium, id est Hildebrandum, qui primus se et suo exem-
 „plo alio pontifices contra imperatorem accinxit gladio belli. Idem anno 1088.
 „hanc dicit esse novitatem, seu potius haeresim Hildebrandinam. Eadem sunt verba
 Arronici Belgae et Vincentii Bellovacensis, lib. 26. c. 84. speculi hist.

Osbertus Leodiensis episcopus in epistola de vita et obitu Henrici IV. anno
 1106. scripta, postquam narravit Gregorium VII. adversariorum Henrici calumi-
 „niis delusum, et cupiditate creandi imperatoris impulsum, Henricum non solum
 „excommunicasse, sed et absolvisse omnes, qui fidem ei juraverant, haec addit.
 „Quod factum multis displicuit (si cui displicere licet, quod apostolicus facit) et as-
 „seriebant tam efficaciter, quam illicite factum, quod factum est, sed non ausim
 „assertiones eorum ponere, ne videar cum eis apostolici factum refellere: hanc ille
 „timidus licet vir et pontifici plus aequo devotus.

Eberhardus archiepiscopus Salisburgensis in oratione de Hildebrandi antichri-
 „stiano imperio, recitata in comitiis Ratisbonensibus sub Frederico II. „Hildebran-
 „dus, inquit, ante omnes centum et septuaginta, primus sub specie religionis an-
 „tichristi imperii fundamenta jecit. Hoc bellum nefandum prius auspiciatus est,
 „quod per ejus successores huc usque continuatur.

Ipse etiam Rodolphus dux Sueviae a Gregorio I. imperator creatus in locum
 „Henrici IV. moriens veritati testimonium perhibuit: sic enim loquutus fertur, cum
 „vulneratus in praelio morti proximus esset: „Videtis manum dextram meam de vul-
 „nere fauciam; hoc ego juravi domino Henrico, ut non nocerem, nec insidiarer
 „gloriae ejus: sed jussio apostolica pontificumque petitio me ad id deduxit, ut ju-
 „ramenti transgressor honorem mihi indebitum usurparem. Quis igitur fœcis nos

„acceperit, videtis, cum in manu, unde juramenta violavi, mortale hoc vulnus accep-
 „pi. Viderint ergo ii, qui nos ad hoc instigaverunt, qualiter nos duxerint, ne
 „forte deducti simus in praecipitium aeternae damnationis. Haec ejus ultima ver-
 ba referunt Helmoldus chronici Sclavonici autor, c. 29. et Albertus Staddenſis ad
 annum 1080.

Joannes Trithemius in chronico ad annum 1106. *Ipsē autem, inquit, Hen-
 ricus IV. primus est inter omnes imperatores per papam depositus.*

Onufrius Panvinus in vita Gregorii VII. Caesar et multi alii principes ac prae-
 lati fuerunt, qui Romani pontificis anathema tamquam iniquum et injustum, et
 praeter leges factum contemnebant, aliosque contemnere persuadebant et cogebant.
 Nicolaus Trevirensis t. 1. cont. Imp. sententiam Gregorii, obstupendam abusionem
 novitatis suae, et inauditum decretum appellat.

Venericus Vercellensis, sive autor libri de conservanda ecclesiae unitate: *Nova,*
inquit, et inaudita est praedicatio hujusmodi, cum ecclesia non habeat sibi concessum
gladium, nisi spiritus, quod est verbum Dei.

Leodicenses ep. ad Paschalem II. *Hildebrandus papa, qui autor est hujus novelli*
schismatis, et primus levavit sacerdotalem lanceam contra diadema regis.

Gotofredus Viterbiensis. *Ante hunc imperatorem non legimus aliquem a pon-
 tifice excommunicatum, aut imperio privatum.* Idem habet autor chronicorum aet.
 6. Cuspianus in Henrico IV. Guillelmus Malmesburiensis de Guillelmo I. lib. 3.
 et alii.

Anonymus autor apologiae pro Henrico, quam edidit Urstius inter veteres
 rerum Germanicarum historicos: *Factum, inquit, Gregorii VII. multis displicuit,*
et asserere tam ineffaciter, quam illicite factum, quod factum est.

Lambertus Scafna-burgenſis ait, Henricum, postquam iniquas pacis condiciones
 cum Gregorio VII. iniisset, omnibus odio et execrationi fuisse. Mitto alios, cum
 hi abunde sufficiant, ad ostendendam opinionem adversariorum novam esse, et a
 Gregorio VII. primum assertam, et cum summo reipublicae ecclesiasticae damno
 defensam.

C A P U T III.

In quo respondetur objectionibus.

§. I.

Respondetur autoritatibus et exemplis, quae ex sacris litteris desumuntur.

Primum argumentum ex veteri testamento petit Bellarminus ab exemplo Oziae
 regis, qui lepra divinitus percussus sacerdotum judicio separatus est a coetu po-
 puli,

puli, ex quo factum supponit, ut regni administratione privatus fuerit: unde sic argumentur: „Si ob lepram corporalem poterat sacerdos olim regem judicare „et regno privare, quare id non poterit novae legis sacerdos nunc ob lepram „spiritualem id est propter haeresim?

Respondeo primo, non esse idem judicium ferendum de lepra spirituali ac de corporali, quippe corporalis lepra in veteri testamento hominem privabat omni profusus aliorum commercio et societate, tam in civilibus, quam in caeteris: at vero lepra spiritualis peccati vel haereseos hominem tantum privat bonis spiritualibus, et argumentum recte sic procedit: *Lepra corporalis privabat hominem commercio civili, ergo spiritualis spirituali: non autem sic: lepra corporalis privabat hominem societate civili, ergo multo magis lepra spiritualis hominem civilibus bonis fraudat; quemadmodum enim ultio leprae corporalis tantum corporalis erat, ut scilicet, qui ea laborabat, habitaret extra civitatem, ita ultio leprae spiritualis tota debet esse spiritualis, ita ut, qui ea laborat, ab ecclesia ejiciatur.*

Respondeo, Oziam lepra divinitus percussum eo, quod incensum adolere vellet super altare thymiamatis a sacerdotibus declaratum esse immundum, et templo expulsum, at regno minime privatum. Sic rem narrat auctor libri Paralipomenon c. 26. *Ingressus templum domini adolere voluit incensum super altare thymiamatis; statimque ingressus est post eum Azarias sacerdos, et cum eo sacerdotes domini octoginta fortissimi: restiterunt regi atque dixerunt, non est tui officii, Ozia, ut adoleas incensum domino, sed sacerdotum, hoc est filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad hujusmodi ministerium. Egredere de sanctuario, ne contempseris, quia non reputabitur in gloriam hoc a domino Deo; iratusque Ozias, tenens in manu thuribulum, ut adoleret incensum, minabatur sacerdotibus; statimque orta est lepra in fronte ejus, et festinato expulerunt eum: sed et ipse perterritus festinavit egredi, eo quod sensisset illico plagam domini: fuit igitur Ozias rex leprosus, et habitavit in domo separata plenus lepra, ob quam ejectus fuerat de domo domini. Porro Joathan filius ejus habebat domum regis, et judicabat populum terrae.* Ex hac narratione liquet

Primo, sacerdotes, ut observat Chrysostomus, Oziae sacra munia invadenti, admonitionibus restitisse, non armis, non minis, non sententia depositionis in eum intentata conatus ejus repressisse.

Secundo, sacerdotes eum lepra percussum juxta legem indignum consortio caeterorum judaeorum declarasse.

Tertio, ipsam poenam facinoris sibi met repraesentantem, ultro sacerdotum judicio paruisse, et templo egressum.

Quarto, inde etiam liquet eum regno privatum minime, aut de solio dejectum: id enim tantum dicit scriptura, sacerdotes videntes lepram in fronte ejus, eum festinato de templo expulisse, ob lepram scilicet, non ob peccatum; quare nihil gravius in eum statui potuit, quam quod in leprosos omnes per sacerdotem statui Deus iussit, at nullibi in lege vestigium extat, ut de rerum suarum dominio exciderent, sed

tantum ut separarentur a coetu filiorum Israel, Levit. 13. *Qui fuerit lepra percussus et separatus ad arbitrium sacerdotis, habitabit extra castra.* Quare etiamsi postea Ozias regnum penitus amisisset, non id ex sacerdotum iudicio ac sententia factum fuisset.

Quinto, diferte scriptura testatur, eum nec regno, nec regnandi jure propterea excidisse: nam v. 2. ejusdem capituli ait, eum regnare coepisse anno aetatis 16. et regnasse annos 52. usque ad mortem scilicet: et v. 23. post hujus mortem regnasse dicitur filius Joathan pro eo, ergo huc usque ipse regnaverat. Nec vero nomen inane regis retinuit, sed et jus regium ac praecipuam auctoritatem, quamvis gubernationis onus in filium rejecisset; quippe cum vi morbi urgeretur, nec liceret ei secundum legem, caeterorum confortio frui, vix poterat per seipsum regnum administrare, quare in domo habitans separata, non privatus in ea vixit, ut vult Bellarminus, imo ut habent 70. *ἔβασίλευσεν*, hoc est, regnavit in ea, quamdiu vixit, sed administrationem regni sui filio commisit; ipse vero regis auctoritatem et nomen retinuit, unde filius ejus nunquam dicitur rex, quamdiu pater ejus vixit, sed ejus tantum vices egisse legitur, et pro eo tum palatii curam habuisse, tum populum terrae judicasse: tunc Josephus de illo haec ait: *Non vocabatur rex, nec sedebat in solio regis, sed Ozias vocabatur rex toto tempore quo vixit, et sub eo computatur tempus regni, et ab eo pendebat eorum potestas, quae fiebant in regno, licet per Joathan filium suum administrarentur.* *Isie Joathan erat unicus filius ejus, vel saltem primogenitus, ideo patri morienti successit in regno; nam vivente patre ipse palatium gubernabat, et sustinebat totum pondus regalis laboris.* Itaque Ozias semper retinuit, non modo nomen regis, sed et jus regnandi, ac auctoritatem regiam. Haec enim duo separari possunt, et saepe saepius contingit, ut is, qui regnandi jus auctoritatemque regiam possidet, regnum ipse non administret, vel quia non potest, ut, verbi gratia, si sit impubes aut furiosus, vel quia onus gubernationis in alium transferre satius judicavit.

Denique Ozias non est privatus administratione regni per sententiam sacerdotum, sed ipse cum senior jam esset, ac vi morbi urgeretur, nec posset in publicum prodire, et cum caeteris, qui eum abominati fuissent, versari, satius esse duxit in filium administrationem regni transferre; quare id fecit non aliquo sacerdotum iudicio coactus, sed sponte ac lubens, morbi tum pudore, tum gravitate ad id faciendum impulsus: ex quibus abunde liquet, hoc exemplum a Bellarmino prolatum, propositum ejus nullatenus adjuvare.

Secundum exemplum a Bellarmino petitur ex lib. secundo Paralip. cap. 23. ubi inquit: *Cum Athalia tyrannice occupasset regnum, et foveret cultum Baal, Joiada pontifex vocavit centuriones et milites, et jussit eis, ut Athaliam interficerent, quod et fecerunt, et pro ea Joam regem creavit.* Idem exemplum urgent Sanderus et Becanus, et ex eo probare volunt, licere summo pontifici in reges, quod licuit Joiadae in Athaliam.

At primum si quid probaret istud argumentum, probaret, non tantum reges a summis pontificibus deponi posse, sed et eorum jussu interfici, quod dicere non audent ipsi adversarii.

Secundo longe dispar ratio est Athaliae et regis legitimi, quippe illa per tyrannidem imperium invaserat post mortem Ochoziae, occisis ejus filiis, e quibus unus superstes selectus fuit Joas, ad quem morte patris et fratrum de jure regnum jure successionis devolutum erat: itaque Athalia non erat legitima regina, sed usurpatrix, quam proinde proceres regni Judaici poterant non solum spoliare, sed et occidere: nec est, quod dicat Bellarminus, ejus regnum initio tyrannicum postea fuisse legitimum, et a populo approbatum, posse autem tyrannica imperia et violenta consentiente populo fieri legitima: non est, inquam, quod hac utatur exceptione Bellarminus, nam Athalia non potuit jus regium habere, quamdiu legitimus regni superstes erat, praesertim cum sexennio tantum regno potita fuerit; nam esto, quod imperia tyrannica, consentiente populo, fiant justa et legitima, ad hoc tamen requiritur, primo, ut aliquo, si non alio saltem armorum jure quis imperium obtineat. Secundo, ut sat diuturnum tempus possessionis intersuat. Tertio, ut legitimus haeres vel consentiat, vel rem habeat pro derelicta. Quarto, ut consensus populi sit liber; at nihil horum ibi occurrit, primo enim Athalia nullo jure belli, sive alio jure regnum sibi vindicavit, sed turpissimo impetu et prodicione oppressis nepotibus potestatem regiam usurpavit. Secundo, brevi admodum tempore Athalia regno potita erat. Tertio, legitimus haeres adhuc in vivis erat, nec consenserat, aut consentire potuerat. Quarto, populus non consenserat regno Athaliae, nisi quemadmodum populi jugum tyrannorum, quod amoliri non possunt, aliquando patiuntur, ut Syraculani Dionysios et Athenienses Pystratum aliquandiu ferre coacti sunt. Unde Athalia mortua, *populus omnis, tamquam tyranno sublato, laetatus est*, inquit scriptura 2. Paralipomen. c. 23. et 4. reg. 11. *omnis populus terrae et urbs quievit*. Ergo nonnisi invitus tyrannidem aliquot annis passus fuerat, non autem proprie consenserat: adde quod Bellarminus ipse fatetur, consensum hunc populi profectum esse *ex eo, quod ignoraretur superesse adhuc unum e filiis defuncti*. Ergo statim atque ea de re constitit, jam populi consensu non poterat Athalia a tyrannide excusari; itaque ex eo, quod Joiadas Athaliam usurpatricem occidi jussit non sequitur, idem licere in reges legitimos.

Tertio Athalia licet idololatriam foverit, non tamen propter hoc crimen occisa est a Joiada et iis, qui cum eo erant, sed propter solam usurpationem regni, ut scilicet Joae legitimo haeredi regnum restitueretur: quapropter inde non sequitur, reges regno ob haeresim vel peccatum privari posse, sed tantum manifestos usurpatores regni posse consentientibus optimatibus a populo solio deturbari.

Quarto, non fecit id solus Joiada, non fecit autoritate sua, non fecit id quasi summus sacerdos, sed ut ex optimatibus regni Judaici praecipuus, ut regis tutor, ac defensor; ubi enim opportunum vidit esse tempus restituendi Joae, centuriones, levitas, et alios consilii sui participes fecit. *Iniitque, inquit scriptura, omnis mul-*

titudo pactum in domo Dei cum rege, dixitque ad eos Joiada: ecce filius regis regnabit sicut locutus est dominus super filios Israel. Non ergo Joiada Athaliam deposuit, aut Joam constituit autoritate summi sacerdotis, sed tantum populo declaravit Joam hunc esse filium regis, cui regnum debebatur, populus vero statim eum regem agnovit: *Et eduxerunt, inquit, filium regis, et imposuerunt ei diadema et testimonium, dederuntque in manu ejus tenendam legem, et constituerunt eum regem, unxit quoque illum pontifex et filii ejus, imprecatique sunt ei, vivat rex.* Ergo non a solo summo sacerdote Joiada, sed a populi maxima parte Joas legitimus regni haeres coronatus est, et pro rege agnitus; Joiadas vero non ut summus sacerdos, sed ut tutor ac defensor regis et aequitatis, consilium de expellenda Athalia, et restituendo Joa iniit, centurionibus, levitis, et populo, ut id sine mora facerent, autor fuit, ac demum Athaliam extra templum, non sua, sed regis autoritate gladio jussit interfici.

Afferuntur praeter haec duo a nonnullis alia exempla, ut Saulis a Samuele dejecti, et Davidis uncti, 1. reg. 15. Roboami ab Azia propheta regni parte multati, 3. Reg. 11. Jehu a propheta Elifaeo uncto in regem Israel in locum impii Joram, Antiochi a Mathatia expulsi, 1. Mac. 2. et sequentibus.

Verum haec omnia exempla a proposito aliena sunt: primo enim qui hoc fecerunt, maximi sacerdotes non erant; deinde id non fecerunt aliqua autoritate ordinaria, sed ex speciali mandato Dei, et a spiritu prophetico impulsii: sic Samuel ex mandato Dei Davidem unxit, cum cognovisset, quod Deum poeniteret, quod unxisset Saulum regem super Israel. Asias haud sua autoritate Roboamum regni parte privavit, illamque Jeroboamo tradidit; jamdudum enim praedixerat Deus Salomoni fore, ut maxima regni ejus pars a filio ejus auferretur, tradereturque servo, 3. reg. v. 12. *Scindam regnum tuum, inquit Deus, et dabo illud servo tuo.* Quare Asias ibidem v. 30. non suo, sed Dei nomine praedicat Jeroboamo fore, ut esset rex decem tribuum. *Apprehendens Asias pallium suum novum, quo coopertus erat, scidit in duodecim partes, et ait ad Jeroboam: tolle tibi duodecim scissuras, haec enim dicit dominus Deus Israel: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, et dabo tibi decem tribus, etc.*

Similiter Elifaeus Dei ipsius auctoritate ac mandato Jehu, et a spiritu prophetico ad id faciendum impulsus Jehu unxit in regem Israel.

Denique Mathatias legitimum regem non deposuit, sed Antiochum faevissimum tyrannum atque Judaici regni invasorem justissimis armis expulit, et patriam a tyrannide liberavit.

Mitto, quod plurima in veteris testamenti libris facta leguntur a prophetis impulsu divino, quae trahi in exemplum sine scelere non possunt. Sic Elias 1. reg. c. 18. prophetas Baal ad torrentem Cedron occidi jussit. Quis propterea somniet sacerdotibus christianis ac catholicis idipsum in falsos et haereticos sacerdotes licere? Olee fornicariam duxit uxorem ex mandato Dei, quis id in aliquo sacerdote probet? Innumera sunt hujusmodi, ex quibus, si quid aliquis velit concludere, pa-

riter inferat, sacerdotes nostros ignem e coelo posse deducere, quia Elias deduxit, posse pariter imbres summovere, quia Elia jubente per triennium minime pluit; nihil ergo est absurdius quam ex illis, quae prophetae vel divina virtute, vel prophetico impulsu fecerunt aut potuerunt, inferre velle idem a sacerdotibus nostris fieri aut posse, aut debere.

E novo testamento nullum testimonium proferunt adversarii, quod non in alienum plane sensum non detorqueant, qualia sunt haec Matth. 16. *Tibi dabo claves regni coelorum.* Joan. 20. *Pasce oves meas.* Quae loca Gregorius VII., Bonifacius VIII., et Nicolaus IV. in suis decretalibus allegant ad vindicandam sibi in temporalia potestatem. Sed haec, ut late probavimus, de spiritali tantum potestate possunt intelligi, et ab universa ecclesia semper intellecta sunt; quique aliter ea interpretari non verentur, ab universae ecclesiae catholicae sensu recedunt, ut illicitos conatus quoquo pacto defendant.

Mitto alia quaedam testimonia, quae Marsilius Patavinus defens. pacis c. 3. a sophistis sui temporis proposita esse ait, ut probarent ecclesiae potestatem esse in temporalia, qualia sunt haec Matth. 11. *Omnia mihi tradita sunt a patre meo.* Et c. 28. *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra.* Item istud Marci 5. *Si ejicis nos, mitte in gregem porcorum.* Et Joann. 12. *Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me.* Matth. 21. et Luc. 19. *Invenietis pullum asinae alligatum, solvite et adducite mihi.* Et 1. cor. 6. *Nescitis, quod angelos judicabimus, quanto magis saecularia?* Et cap. 9. *Nunquid non habemus potestatem manducandi?* Ex quibus inferebant Christum et ejus vicarios potestatem aliquam temporalem habuisse. Verum uti diximus de Christo, prout Deus est, nemo dubitat, quin habuerit potestatem summam in res omnes, atque hoc sensu intelligi illud Matth. 11. *Omnia mihi tradita sunt a patre.* Et c. 28. *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra.* Nisi quis malit id de regno Christi spiritali, et de omnibus iis, qui credituri in eum erant dictum interpretari: quo certe sensu intelligendum est illud Joannis 12. *Cum exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum:* id est, ex omni hominum genere, ex omnibus gentibus homines adducam ad mei cultum.

Quod vero ex Paulo profertur ad praesens negotium, omnino impertinens est; quippe secundum eum non solum apostoli, sed et omnes justii judicabunt angelos et saecularia, sed in resurrectione, non in hoc saeculo. Potestatem vero manducandi et bibendi sibi ipse arrogat, non ob ullam auctoritatem temporalem, sed quia dignus est operarius cibo suo, aequumque est, ut, qui altari servit, de altari vivat. Superest illud de porcis et de asinae pullo; quae si quis et alia hujusmodi praesenti in negotio allegans, ad illud minime pertinere, probare tentaret, opera sua et lectoris abuteretur patientia. Satius est, haec contemnere, quam serio refellere, nam hujusmodi sophismata indigna sunt revinci, ne gravitate adorentur.

§. II.

In quo refutantur rationes et inductiones Bellarmini.

Quantum adversariorum opinio rationibus vere theologicis destituta sit, ex eo liquet, quod Bellarminus in comprobanda autoritate temporali pontificis solis rationibus usum se dicat, non scripturis, conciliis, patribus, quod iis jam usus esset in spirituali primatu probando, quo probato, facile esse arbitrabatur *tamquam ex fonte diducere rivulos rationum ad potestatem in temporalibus comprobendam*. Ex ipsius igitur Bellarmini confessione, scriptura, patres, et concilia nihil probant prae-ter primatum spiritualem pontificis; autoritas autem illa temporalis etiam indirecta tota rationibus et inductionibus innititur, quae si vel minus certae sint, vel minus evidenter deductae, ruit totum ejus systema. Quid ergo censendum erit, si illas omnes sophisticas esse ad oculum demonstraverimus?

Prima ratio ejusmodi est: *Potestas civilis subiecta est potestati spirituali, quando quidem utraque pars est ejusdem reipublicae christianae: ergo potest princeps spiritualis imperare principibus temporalibus, et disponere de temporalibus rebus in ordine ad bonum spirituale, omnis enim superior imperare potest inferiori.*

Respondeo, antecedens esse falsum: nam licet, ut observavimus, personae civiles sint subiectae potestati spirituali, potestas tamen temporalis non est subiecta potestati spirituali, ut a nobis explicatum est supra. Ratio item hujus antecedentis falsa, nam potestas temporalis non est pars reipublicae christianae, ut christiana est; sed utraque potestas duas constituit reipublicas, diversos fines, diversa media, diversas leges habentes, et quamquam iidem homines utriusque membra sint, munera duarum rerumpublicarum sunt diversa.

Ad probationem consequentis, *omnis superior imperare potest inferiori*, respondeo, illam non esse veram; non enim superior potest imperare in omnibus, sed in iis tantum rebus, in quibus est superior: sic praeceptor non potest discipulo imperare in haereditate adenda, uxore ducenda, etc. Deinde plus habetur in consequenti, quam in praemissis; nec enim tantum infertur, *ergo potest princeps spiritualis imperare principibus temporalibus*; quod unum ex praemissis sequitur et verum est, si recte intelligatur: sed additur, *et disponere de temporalibus rebus in ordine ad bonum spirituale*. Hoc autem ex praemissis non sequitur, potest enim imperare tantum princeps spiritualis temporali in iis, in quibus superior est, sed superior est tantum in spiritualibus, cum in temporalibus ei subsit, ut late probatum est. Demum si quid probaret hoc argumentum, probaret, unumquemque principem spiritualem, unamquamque ecclesiam posse de rebus temporalibus principum suorum disponere, cum eo superiores sint, quod ipsi nolunt adversarii.

Instat Bellarminus, *potestas politica non solum ut christiana, sed etiam ut politica subiecta est ecclesiasticae, ut talis x. demonstratur ex finibus utriusque, nam*
finis

finis temporalis subordinatur fini spirituali ut patet, quia felicitas temporalis non est absolute ultimus finis, et ideo referri debet in felicitatem aeternam: constat autem ex Aristotele lib. Ethic. cap. 1. ita subordinari facultates, ut subordinantur fines.

Respondeo, alium esse finem operantis, alium artis. Finis principis christiani potest esse non tantum felicitas temporalis, sed et aeterna sui ac suorum, sicut finis episcopi potest esse non tantum salus aeterna hominum suae curae commissorum, sed et tranquillitas civitatis. Sed finis artis politicae quatenus politicae, est felicitas tantum temporalis et quidem finis hujus ultimus, nam potestas politica, ut talis alio non refertur ex seipsa. De felicitate vero aeterna si princeps cogitet, non id habet a politica, sed ab ecclesiastica potestate, cujus consiliis adjuvatur, itaque nec artes istae, nec earum fines proprie subordinantur: requiritur enim ad subordinationem, ut finis artis subordinatae per se, et ex natura sua inserviat fini subordinantis, sed tranquillitas reipublicae per se et natura sua non inservit ad aeternam salutem, sed tantum per accidens, quemadmodum finis medicinae, qui est salus corporis, potest etiam inservire saluti animae, et tamen medicinam ecclesiasticae potestati subordinatam esse, quis dicat?

Addit secundo Bellarminus, reges et pontifices, clerici et laici non faciunt duas republicas, sed unam, idest unam ecclesiam, sumus enim omnes unum corpus Rom. 12. et 1. Cor. 12. at in omni corpore membra sunt connexa et dependentia unum ab alio, non autem recte asseritur spiritualia pendere a temporalibus: ergo temporalia a spiritualibus pendent, illique subiecta sunt.

Respondeo, haec omnia argumenta eodem laborare vitio, quod personas et potestates confundant, faciunt quidem omnes homines unam ecclesiam, sed non faciunt duae potestates unam rempublicam ecclesiasticam; sumus omnes unum corpus ex apostolo, quatenus omnes membra sumus ecclesiasticae reipublicae, licet etiam membra quoque sumus civilis reipublicae: non est ergo dicendum, temporalia a spiritualibus pendere, quia cives imo et reges in spiritualibus ab ecclesia pendent, et similiter christiani ac episcopi in rebus civilibus ac temporalibus principibus sunt subditi.

Tertio ad idem confirmandum, Bellarminus adjicit hoc argumentum, si temporalis, inquit, administratio impedit spirituale bonum, tenetur princeps temporalis mutare illum modum administrandi etiam cum detrimento temporalis tranquillitatis, quando obviat bono spirituali non praecise ut rex, sed ut rex christianus, quia bonum spirituali dignius est et excellentius bono temporali. At inde non sequitur, subiectam esse potestatem temporalem spirituale, ita ut reges id non facientes deponi possint aut bonis privari ab ecclesiastica potestate. Rem exemplo illustro. Coquus tenetur mutare modum condiendi optimum, si sanitati officiat, quia sanitas, quae finis est medicinae, est bonum nobilius quam voluptas gustus, quae est finis artis coquinariae, ergo, inquit aliquis, res coquinaria subiecta est medicinae, ergo medicus potest coquum officio privare. Quis istud ferat? Similiter

liter licet teneantur reges bonum ecclesiae procurare etiam cum detrimento temporalis boni, scilicet bonum spirituale nobilius est atque praestantius, non tamen propterea spiritualis potestas potest eos, si id non fecerint, poenis temporalibus afficere, sed tantum spiritualibus, potest scilicet eos admonere, potest increpare, potest et eos communionem ecclesiasticam indignos pronuntiare, ut Theodosium Ambrosius, idque servato honore, servata reverentia, quam subditus suo principi debet. At nihil praeterea debet, etsi rex istis non pareat, Deus solus vindex est expectandus.

Urget Bellarminus, ut probet ecclesiam et regnum non posse constituere duas respublicas: *Hoc recte, inquit, diceretur si politica et ecclesiastica potestas ejusdem ordinis essent, ut sunt pagi Helvetiorum: at ex scripturis divinis pontifices et reges, clerici et laici in Christo regenerati unam rempublicam, imo unam civitatem, imo unam domum, unum corpus efficiunt.*

Respondeo, Bellarminum semper in eadem perseverare fallacia, pontifices et reges, clerici et laici unam faciunt rempublicam, unum corpus, sed in ordine ad bonum spirituale, et unam item rempublicam, unum corpus, in ordine ad bonum temporale, licet autem ambae istae respublicae non sint ejusdem ordinis, sed spiritualis sit civili longe praestantior, non tamen sequitur illam summum habere in hanc imperium ac dominium, sicut etiamsi medicus sit coquo dignior, philosophus publicano, argentarius aut lapidarius fabriferrario, etc. haud sequitur illos utis imperare in iis, quae artis suae sunt.

Pergit Bellarminus, *neque, inquit, potestas spiritualis et temporalis in ecclesia conveniunt ut duae respublicae in unam, sed ut spiritus et caro in unum hominem, ut Gregorius Nazianzenus ait.* Respondeo, spiritualementem et temporalem potestatem non convenire in ecclesia, sed principes et pontifices, laicos et clericos ecclesiam constituere; et ex iis unam fieri rempublicam ecclesiasticam, nec vero Gregorius in oratione ad populum timore perculsum aliud habet quam spiritualementem potestatem excellentiorem esse temporali, ut est spiritus excellentior carne, at utramque potestatem ut spiritum in unum hominem, aut in unam societatem convenisse, nemo est, qui dixerit.

Denique addit Bellarminus, *neque sunt Christi pontifices et reges ut principales arietes in ovili, sed ut pastores et oves, neque in dubium revocari potest, an pastores ovibus, vel oves pastoribus cum imperio praesint.* Respondeo, reges in republica ecclesiastica oves esse, sed spirituales et spiritualiter pascendas, non cum imperio et dominatione temporali, sed spontanee et libere, ut ex Christi, Petri, sanctorumque patrum testimoniis supra allatis, satis et abunde liquet. Atque haec de prima Bellarmini ratione.

Secunda ratio haec est, *respublica ecclesiastica debet esse perfecta et sibi sufficiens in ordine ad suum finem, tales enim sunt respublicae bene institutae: ergo debet habere omnem potestatem ad suum finem consequendum: sed necessaria est ad finem spiritualementem potestas utendi et disponendi de temporalibus rebus, quia alioquin possent*

possent mali principes fovere haereticos et evertere religionem, igitur et hanc potestatem habet.

Respondeo primo, retorqueri posse a principibus istud argumentum in papam et ecclesiam ac inde probare, se potestatem habere spiritualem, quia alioquin eorum respublica foret imperfecta, si eis deessent vires disponendi de rebus spiritualibus, pontifices creandi, malos ac improbos deponendi, cum ex religione et ecclesiastica administratione saepe pendeat reipublicae tranquillitas.

Respondeo secundo, propositionem istam: *Respublica ecclesiastica perfecta est et sibi sufficiens*, ambiguum esse: duplex enim excogitari potest perfectio reipublicae ecclesiasticae, una quae removeat omnia impedimenta salutis aeternae, altera quae contineat, quidquid necessarium est, ut possint homines per eam ad salutem aeternam pervenire; prima perfectio procul dubio non convenit ecclesiasticae reipublicae, quamdiu in terris degit: nam si ita esset, cur non posset animos ad poenitentiam flectere? Cur non infanti in utero materno existenti aut homini in infantiā lapsō indulgere? Cur non omnibus peccata donare posset? Quorsum mundus in ecclesiam concupiscentiis, terroribus et blandimentis suis grassaretur? Quorsum persecutionibus et haeresibus infestaretur? Uno verbo, cur non omnia amovere posset impedimenta, quae coelum claudunt? Cur non et omnia, quae ecclesiae pacem et tranquillitatem perturbant, e medio tollere? Patriae est, non viae ista felicitas. At ecclesiastica respublica secundam habet perfectionem, ut scilicet habeat omnem potestatem necessariam ad finem suum consequendum suae potestatis respectu non eorum, quae quomodocumque conducere possent ad salutem: habet quippe omnem potestatem spiritualem, qua volentes homines ad coelum inducat, habet etiam in sua potestate omnia media proportionata ad istum finem, verbum nempe divinum et sacramenta: at potestas temporalis non est medium ad salutem proportionatum, nam, ut diximus, potestas temporalis in corpora extenditur, invitos cogit, atque ob id poenis corporeis plectit: salus autem aeterna animarum est, non corporum, volentibus tantum atque ultro et sponte ad eam adipiscendam laborantibus dari potest, non autem invitis et metu poenarum temporalium ad bonum faciendum adactis.

„At, *inquit*, necessaria est ad finem spiritualem potestas utendi et disponendi de rebus spiritualibus, quia alioquin possent mali principes impune fovere haereticos et evertere religionem.

Respondeo, non propterea impune regibus licere haereticos fovere et ecclesiam vexare, nam vindicem semper sive in hac sive in altera vita sentient Deum, et in ista, si christiani sunt, possunt excommunicatione plecti: religionem vero et ecclesiam penitus evertere nunquam poterunt, quia semper obstabit religionis conditor Christus, qui promisit portas inferi adversus eam non praevalituras, seque ad consummationem saeculi cum suis futurum, itaque quamdiu erit ecclesia in terris, tamdiu velut navis variis agitabitur tempestatibus. Hinc eam tyranni vexabunt, adversus quos insurgere minime potest; inde eam haeretici perturbabunt erroribus suis,

nec non improbi sceleribus commaculabunt, et tamen extra sinum suum istos, hos in ipsis visceribus suis patienter ferre cogetur, atque hoc sensu nunquam erit in terris perfecta. Verum tamen eam neque tyrannorum saevitia, neque haereticorum rabies, neque improborum perversitas unquam evertent.

Instat Bellarminus et ait: „potest quaelibet respublica, quia perfecta est et sibi sufficiens esse debet, imperare alteri reipublicae, non sibi subjectae et eam cogere ad mutandam administrationem: imo etiam deponere ejus principem, et alium instituere, quando non potest aliter se defendere ab ejus injuriis: ergo multo magis poterit spiritualis respublica imperare reipublicae sibi subjectae, et eam cogere ad mutandam administrationem et deponere principes atque alios institueret, quando aliter non potest suum spirituale bonum tueri.“

Respondeo, Bellarminum neque exacte loqui, neque directe ratiocinari: primum enim falsum est, respublicas aut reges sibi mutuo imperare posse, par enim in parem non habet imperium; sed contingit nonnunquam, ut rex, aut respublica vicinorum imperiis provocati justissimis armis sese tueantur, aut illatas injurias ulciscantur, ex quo nonnunquam fit, ut domitis in poenam injuriarum sibi allatarum populis leges et dominos pro libito imponant, sed non est par ratio ecclesiasticae et civilis reipublicae, sunt enim diversi generis, nec potest ecclesiastica aut se tueri aut injurias sibi illatas ulcisci armis temporalibus, sed tantum spiritualibus, ut late demonstratum est supra.

Urget Bellarminus, atque ut probet gladii materialem potestatem in ecclesia esse, adducit auctoritatem Bernardi lib. 4. de confid. c. 3. ubi ex eo loco evangelii *duo gladii sunt hic, et ex illo conde gladium tuum in vaginam, infert gladium pontificis esse, licet non ejus manu evaginandus sit, addens utrumque gladium materialem scilicet et spirituale esse ecclesiae; sed hunc quidem pro ecclesia, illum et ab ecclesia exercendum, illum sacerdotis, hunc militis, sed sane ad nutum sacerdotis et jussa imperatoris.* Ubi duo dicit Bernardus, quae sibi favere autumat Bellarminus, prius est, gladium materialem esse pontificis et ecclesiae: alterum, hunc nutu, hoc est jussu et imperio pontificis exercendum.

Respondeo primo, locum evangelii a Bernardo in sensum alienum detorqueri, ut agnoscit ipse Maldonatus in hunc locum: sane nullus unquam ante Bernardum ita hunc locum exposuit. Secundo, negari non potest, quin sensus iste a Bernardo excogitatus allegoricus sit, et mysticus, e quo nihil concluditur. Tertio, dubitanter loquitur Bernardus: *Tuo, inquit, forsitan nutu etsi non tua manu evaginandus.* Quarto, nutus apud Bernardum non significat, potestatem coactivam, sed directivam, seu consilium: sic Bernardum exponunt Joannes de Parisiis, Antonius de Rosellis, Alvarus, Pelagius et Almaricus; in idem recidit, quod habet Joannes Major pontificem habere gladium materialem habitu non actu, *quia potest rogare principes terrenos, ut sint sibi subsidio.* Porro per nutum apud Bernardum non intelligi imperium, sed tantum consilium, ex eo constat, quod opponitur jussui seu imperio regis et imperatoris. Nam apud Bernardum tres sunt personae: pontifex, imperator et miles, quibus attribuuntur tria respectu gladii materialis, pontifici nu-

tus,

tus, imperatori jussus, et militi manus sive exsequutio. Igitur per nutum non intelligit Bernardus imperium, quod vult esse imperatoris, sed tantum consilium, admonitionem et exhortationem: gladium autem dicit esse pontificis et ecclesie, eo quod debeat pro ecclesia ad nutum pontificis et imperatoris jussu exeri. Enimvero tempore Bernardi hæc consuetudo invaluerat, ut imperatores et reges ad recuperandam terram sanctam ad nutum Romani pontificis copias cogèrent atque ad bellum sacrum proficiscerentur. Hujusmodi expeditionum magnus prædicator fuit ipse Bernardus, et huc spectat, cum ait, gladium materialem ad pontificem et ecclesiam pertinere, licet non hujus manu sit exerendus.

Denique nurus ille pontificis aut potestas gladii, de quibus Bernardus agit, regum depositionem minime spectant. Nam ex ejus mente tantum abest, ut gladius materialis ex nutu ecclesie a milite contra imperatorem stringi possit, ut sine hujus jussu stringi non possit.

Itaque manifeste hoc loco Bellarminus abutitur, cum ex eo vult ostendere, reges posse deponi, regnisque spoliari jussu Romanorum pontificum.

Nec enim dicit Bernardus, quod adversariis probandum esset, quod si imperator nolit ad nutum pontificis gladium stringere, aut si contra ejus nutum evaginet, tunc posse illum a pontifice deponi, et gladium in eum ipsum exerceri. Hoc, inquam, non dicit Bernardus, imo supponit exerendum non esse nisi imperatoris jussu.

Tertia Bellarmini ratio hæc est. Non licet christianis tolerare regem infidelem aut hæreticum, si ille conetur pertrahere subditos ad suam hæresim vel infidelitatem: at judicare an rex pertrahat ad hæresim, necne, pertinet ad pontificem, cui est commissa cura religionis; ergo pontificis est judicare regem esse deponendum vel non deponendum.

Respondeo, propositionem Bellarmini, ut patet, seditiosam esse, verbo Dei contrariam, et antiquae ecclesie adversam. Seditiosa est, quia omnibus subditis in reges suos, si semel sibi persuaserint reges suos a fide deviare, arma subministrat prodicioni, intestinis et civilibus bellis, ac quod pejus est occultis in regum vitam moliminibus viam pandit latissimam; verbo Dei contraria, quo scilicet jubetur obediri dominis etiam discolis, et rogari Deum pro imperatoribus et regibus iis, qui in sublimitate constituti sunt, reddi, quod caesaris est, caesari, eo tempore, quo imperatores erant ethnici; et christianae religioni, demum ecclesie antiquae praxi adversantur: numquid enim illa Nerone, Trajanos, Diocletianos non toleravit? Numquid non apostatae Juliano? Numquid non hæretico Constantio, Valenti, aliisque semper paruit? An aliquid in eos molita est? Nec dicat Bellarminus, vires ecclesie tum non suppetuisse; suppetebant enim tum longe majores, quam cum Romani pontifices istud in reges longe minus noxios conati sunt. Quid quod pro illorum salute et incolumitate quotidie preces tamquam ex officio fuderunt, et propter conscientiam, non propter iram obedire se protestati sunt, ut late probavimus supra. Itaque propositio Bellarmini hoc sensu accepta, quod non liceat reges hæ-

reticos ullo pacto tolerare, ita ut oporteat eos deicere de throno, obedientiam eis negare, alios constituere, seditiosa est, verbo Dei contraria, et antiquae ecclesiae praxi adversa. Si vero eo sensu sumatur, quod non licet consentire regi infidelitatem profitenti, quod oportet eum hortari, arguere, increpare, cum animi patientia, quod etiam nonnunquam utile est censuras et excommunicationes interminari, aut inferre, hoc sensu verum est, non licere regem tolerare haereticum et impium: sic Christus Herodem non toleravit, quem ut vulpem redarguit: Herodem item non toleravit Joannes, quem adulterii palam reprehendit. Non toleravit Ambrosius Theodosium homicidii reum, quem poenitentiae subiecit, et ecclesiae ingressu prohibuit: verumtamen non propterea reges desinunt haberi pro regibus; imo dum reprehenduntur eorum flagitia, regia in eis dignitas ac majestas sola in veneratione habetur. Verbo dicam, regum impietates et flagitia minime tolerantur, at reges ipsi propter potestatem ipsis a Deo creditam, ac reipublicae tranquillitatem tolerantur. Sic Marcellus melius proculdubio quam Bellarminus bonos imperatores se voto expetere aiebat, qualescumque tolerare, apud Tacitum libro 4.

Propositionem suam confirmare conatur Bellarminus, atque ostendere, reges ethnicos et haereticos fuisse olim ab ecclesia toleratos tantum ob defectum virium; primo, quia prohibiti sunt judaei regem eligere, qui non esset judaeus, quod praeceptum morale fuit: ac proinde eadem aequitate christiani tenentur sibi non constituere reges nisi christianos; ergo si constituti christianae religioni deficiant, debent deponi.

Secundo, quia primi christiani ex apostolo 1. Cor. 6. novos iudices temporalium causarum constituebant. Tertio, quia tolerare regem haereticum et infidelem, conantem pertrahere homines ad suam sectam, est religionem exponere evidentissimo periculo.

Respondeo, ex istarum confirmationum levitate dignosci, quantum Bellarmini propositio solidis destituatur fundamentis. Ad primum dico, praeceptum judaeis datum de non habendo rege nisi judaeo, non esse praeceptum naturale, quod semper locum habeat, alioquin natura ipsa diceret, non esse habendum alium regem nisi suae gentis: sed constat aliquando evenire, ut exteri potius sint eligendi in reges quam ipsius regionis incolae; unde praeceptum istud de eligendo rege judaeo, ceremoniale potius dici debet aut politicum, quam morale: sed esto naturali aequitati convenientius sit eligere regem ejusdem gentis, quam exterum; an propterea si quis electus fuerit, tolerandus non est? Hic fallit Bellarminus persuadere volens, idem esse constituere regem, et constitutum tolerare: esto non debeant in regnis electivis reges eligi nisi christiani, an propterea si semel electi in haeresim prolapsi fuerint, deiciendi sunt aut deturbandi? Deinde etsi locum istud haberet in regnis electivis, ubi potestas regia tota est in plebe aut magnatibus, locum non habet in regnis successivis, ubi potestas regia non pendet amplius a populo. Denique probaret istud argumentum, regem a populo deponi posse, non autem a papa aut ecclesia.

Ad secundam confirmationem respondeo, iudices istos a primis christianis constitutos, haud fuisse iudices saeculares potestatem coactivam habentes, sed tantum arbitros, ex quorum constitutione nihil detrahebatur juris Romanis imperatoribus: fatetur ipse Bellarminus, eos non habuisse potestatem coactivam, sed negat arbitros fuisse, quia non eligebantur a partibus; sed a coetu christianorum, mihi vero sufficit, eos non aliam, quam arbitrorum potestatem habuisse, sive a populo, sive a partibus electi fuerint: at, inquit, obligabantur christiani, qui causas habebant, eas ad illos deferre, imo id consilii et perfectionis erat potius quam praecepti: ut ut sit, obligari non poterant nisi ex consuetudine aut lege ecclesiastica, istos adire sub poenis tantum spiritualibus et ecclesiasticis.

Ad tertiam confirmationem respondeo, tolerare regem haereticum aut infidelem, non esse exponere religionem evidentissimo periculo, sed tantum pati religionem esse in periculo, quia ei nisi injuste agendo occurri non potest: non sunt autem facienda mala, ut eveniant bona; quippe cum jure naturali et divino legitimis principibus vi et armis resistere nunquam liceat, aut eos de throno dejicere, ne propter bonum quidem religionis id licebit. At, inquit Bellarminus, quando jus divinum et humanum pugnant, debet servari jus divinum omisso humano. De jure autem divino est servare veram fidem et religionem, quae una tantum est, non multae: de jure autem humano est, quod hunc aut illum habeamus regem. At, inquam ego, non pugnant ista, servare veram fidem et religionem, et tolerare regem haereticum; nam servari potest religio et tolerari princeps infidelis: deinde tam juris est divini regibus obedire legitimis, quam religionem servare; et quamvis jure humano hic aut ille rex constitutus sit, juris tamen divini est regi hoc modo constituto obedire, sicut etsi jure tantum humano hoc vel illud tuum sit vel meum, juris tamen divini est tuum non furari: sicut ergo non licet ad bonum religionis furari, perfide agere, patrare parricidia, ita etiam non licet regem regno spoliare. Denique ista omnia Bellarmini argumenta non probant regem a pontifice posse deponi, sed a populo, quod ab intento Bellarmini alienum est.

Instat denique Bellarminus, cur non potest liberari populus fidelis a jugo regis infidelis, et pertrahentis ad infidelitatem: si conjux fidelis liber est ab obligatione manendi cum conjuge infideli, quando ille non vult manere cum conjuge christiana sine injuria fidei, ut aperte deduxit ex Paulo 1. Cor. 7. Innocent. in cap. *Gaudemus*, extra de divortiiis.

Respondéo primo, dupliciter retorqueri posse hoc argumentum in Bellarminum; primo enim licet conjugi fideli tolerare infidelem, si consentiat infidelis: *Si infidelis*, inquit apostolus, *consentit habitare cum illa, non dimittat virum*. Ergo etiam licet tolerare regem infidelem, quod Bellarminus negat. Secundo, non dissolvitur matrimonii vinculum ob apostasiam et haeresim, sed tantum ob infidelitatem; ergo nec solvitur obedientia regibus debita ob eorum apostasiam aut haeresim: igitur argumentum Bellarmini ad summum de infidelibus tantum regibus ali-

quid probaret, de iis vero, qui in haeresim aut apostasiam lapsi sunt, contrarium demonstraret.

Respondeo secundo, in illorum sententia, qui dicunt matrimonium ab infidelibus contractum, uno conjugum ad fidem veniente solvi, vel indissolubile non esse matrimonium ab infidelibus contractum; vel si dicatur indissolubile, in hoc casu dispensasse ipsum dominum, per legem a D. Paulo promulgatam, at in lege publica, communi et divina, de obedientia regibus debita non dispensavit Christus, quin imo evangelicum addidit de illa praestanda praeceptum, atque ideo dispar est utriusque ratio. Denique si quid probaret istud Bellarmini ratiocinium, probaret hominem ab obedientia regi infideli debita, statim atque convertitur ad fidem, eximi, sicut statim atque unus conjugum ad fidem convertitur, vinculum matrimonii dissolvi dicitur.

Quarta ratio Bellarmini ejusmodi est. *Quando reges et principes ad ecclesiam veniunt, ut christiani fiant, recipiuntur cum pacto expresso vel tacito, ut regna sua subjiciant, Christo, et polliceantur se Christi fidem servaturos et defensores, etiam sub poena regni perdendi; ergo quando sunt haeretici, aut religioni obsunt, possunt ab ecclesia judicari, atque etiam deponi a principatu.*

Respondeo primo, hujusmodi pactum inauditum profus esse, nec in baptismo aut inauguratione cujusquam regis expresse aut tacite factum haberi posse: reges equidem ad baptismum accedentes, solemni sacramento sicut et caeteri homines se obstringunt ad fidem Christi servandam, sed sub poenis tantum spiritualibus, si ab ea defecerint: nullo autem pacto sub poena depositionis, privationis bonorum, aut alia hujusmodi; deinde etsi reges forte hujusmodi sacramentum emitterent in baptismo vel inauguratione sua, *si a fide defecero, aut ecclesiam deseruero; regnum et vitam amittam.* Si quis, inquam, istis usus esset verbis in baptismo aut inauguratione, non propterea posset ab ecclesia deponi, si fieret haereticus aut ecclesiam desereret, quia haec nihil aliud sunt quam imprecatio, qua Dei vindictam in caput suum armat, non autem potestatem dat aliis, ut regno privetur.

Quinta et ultima ratio Bellarmini haec est, cum Petro dictum est Joannis 21. *Pasce oves meas*, data est ei omnis facultas, quae necessaria est pastori ad gregem tuendum; sed pastori necessaria est potestas triplex. Prima, circa lupos, *ut eos arceat omni ratione, qua poterit*; altera, circa arietes, *ut si quando cornibus laedant, possit eos recludere*: tertia, circa oves reliquas. *Primo lupi sunt haeretici, etc. ergo si princeps aliquis ex ove aut ariete lupus fiat, id est, ex christiano haereticus, poterit pastor ecclesiae eum arcere per excommunicationem et simul jubere populo, ne eum sequatur, et proinde privare dominio, quod habet in fideles.*

Respondeo, Petrum accepisse triplicem istam potestatem, quoniam ita placet Bellarmino pascendi ovium potestatem distinguere, sed spirituales et in ordine ad spiritualia: itaque potuit ipse, possunt et ejus successores lupos, vel haereticos, et errantes arcere per excommunicationem, sed ab ecclesia non a societate civili: potest itidem eos privare bonis et communionem in spiritualibus, non autem bonis

temporalibus, rebusque jure divino et naturali debitis, sicut potest oves pascere, sed spirituali tantum pabulo, hoc est, verbo Dei et sacramentis: quapropter hujus argumenti negatur tantum postrema conclusio, et proinde privari dominio, quod habet in fideles; nam licet pontifex possit principem haereticum excommunicatione plectere, licet possit populum admonere, imo et ei jubere, ne haeresim regis sequatur, non potest tamen regem privare regno, aut jubere populo, ne ipsi in rebus temporalibus pareat. Hanc certe potestatem pascendi non agnovit in se Petrus, qui Neroni christianos obedire iussit, nec agnoverunt ejus successores, qui principibus infidelibus et haereticis obedientiam se debere protestati sunt; non agnovit denique universa ecclesia, quae verba haec, *pasce oves meas*, de spirituali tantum potestate, quae spiritualia sola respiciat, intellexit. Mirro, quod istud argumentum, sicut et alia omnia, non magis probant pontifici Romano potestatem esse deponendorum regum, quam cuivis episcopo, quod a Bellarmini placitis alienum maxime est.

§. III.

Respondetur rationibus ab exemplis, sive a factis ad jus concludentibus.

Ante omnia observandum est, theologis omnibus persuasum semper fuisse, a facto ad jus raro recte concludi, cum singularia facta sine regula, sine lege praecedenti jus facere minime possint. Unus est Christus, cujus acta totidem sunt documenta, et cujus exempla imitari non tantum possumus, sed et debemus. At quantum ad alios, qui in cathedra Moysis sedent, monuit idem Christus Matth. 23. *Quae dicunt, facite, at secundum facta eorum ne faciatis*. Porro si exempla et facta in genere ad jus constituendum raro vim habent, nullius certe sunt auctoritatis aut ponderis, quando ea tantum sunt illius partis, cujus interest jus aliquod constitui; reclamante altera, cujus interest, non constitui. Ut enim aliquis longi temporis possessione jus aliquod usu capiat, necesse est, ut sit possessor bonae fidei; talis autem esse non potest, nisi qui sub aliquo titulo, sive vero, sive apparenti, et nemine reclamante possidet: neutrum autem in praesenti negotio contingit; nam pontifices Romani a Gregorio septimo, sine ullo titulo, sive vero, sive apparenti, reges deponere conati sunt, et sententias in eos tulerunt; at semper reclamatum est, tum ab ipsis regibus, tum ab eorum subditis, tum denique a viris doctrina, eruditione et pietate praestantibus. Atque ideo exempla a Bellarmino caeterisque allata, ad jus pontificum in temporalia regum bona stabiliendum haud magni sunt ponderis: ea tamen nos breviter percurremus, et ex singulis nihil omnino prebari docebimus.

De excommunicatione Theodosii.

Primum et antiquissimum de excommunicatione Theodosii ad praesens institutum haud pertinere ipse quoque faretur Bellarminus, agnoscens se illud non in Barclaium, sed in quosdam Anglocalvinistas attulisse, qui negant principem supremum excommunicari posse. Et certe Ambrosius nihil quidquam in regnum Theodosii, aut regem ejus tentavit, sed eum tantummodo ob caedem Thessalonicensem aditu ecclesiae prohibuit. Nec proprie illum excommunicavit; nam, ut diximus, excommunicatio duplex fuit, mortalis et medicinalis. Patet autem, Theodosium neutra proprie excommunicatione fuisse percussum, non mortali, quia facti sui eum dolebat, utroque se poenitentiae subfacebat: nec proprie medicinali; nam poenitentiae publicae laboribus subiectus non fuit, et cum caeteris poenitentibus ad fores ecclesiae non stetit. Quid ego? Theodosium Ambrosius aditu ecclesiae et participatione sacramentorum per aliquod tempus prohibuit, ut non pauci christiani tum temporis ob delicta non ita gravia abstinebantur. Sic in concilio Eliberitano abstinere jubentur per aliquod tempus, qui muneribus publicis fuerint defuncti, aut qui per tres dominicas ad ecclesiam non accesserint, non autem poenitentiae subijci et proprie excommunicari, ut caeteri graviorum criminum rei. Hujusmodi poenitentiae, qua qui plestebantur, dicebantur abstenti, nonnunquam aliis etiam in canonicis aliquot vestigia cernere est, ejusque non raro mentionem injicit S. Augustinus; sed quidquid sit, certum est Theodosium ab Ambrosio limine ecclesiae, precibus, oratione, admonitione, non sententia prohibitum, ultro paruisse; nec non aliquamdiu sine communione stetisse, ac deinde sponte et libere publica respicientiae signa dedisse, ut restitueretur ecclesiae: sic rem refert Theodorus lib. 5. hist. c. 18. *Imperatori Mediolanum ingresso, ac more solito ad ecclesiam venienti obviam processit extra vestibulum (Ambrosius) et a sacri liminis ingressu eum prohibuit, his verbis: ignoras, ut puto, imperator, perpetratae ab te caedis gravitatem, et furore jam sedato nondum ratio scelus, quod admissum est, intellexit. . . quibus oculis templum communis domini aspecturus, quibus pedibus sanctum solum calcaturus, quomodo manus extensurus es? injuste caesorum sanguine stillantes, quomodo sacrosanctum domini corpus manibus excepturus es? Quomodo pretiosum sanguinem admoturus es ori tuo, qui verbo furoris tui tot hominum sanguinem injuste fudisti. Abscede igitur, nec posterioribus factis prius peccatum augere velis. Accipe vinculum, quod Deus omnium dominus suffragio suo comprobatur, medicabile est enim, et sanitatis restituendae vim habet. His verbis obtemperans imperator, divinis quippe innutritus oraculis; probe norat, quae sacerdotum, et quae imperatorum essent officia, flens ac gemens reversus est in palatium, longo post tempore elapso, octo enim menses excesserunt, servatoris nostri dies advenit.* Narrat deinde, quomodo imperator eo die ad ecclesiae aditum venerit, et ab Ambrosio suppliciter sibi vincula relaxari petierit, fueritque ecclesiae ab illo restitutus ea conditione, ut legem ferret, ut sententiae de caede aut bonorum proscriptione, non ante triginta dierum spatium

spatium exequutioni mandarentur. Itaque Ambrosius neque poenas temporales imperatori irrogavit, neque necatus est, neque imperatorem, si admonitioni suae non paruiſſet, regno privaturus erat; imo cum audiſſet, eum per vim eccleſiam ingreſſurum, eodem referente Theodorito: *ſi regnum ſeſtit in tyrannidem, paratus ſum occidi*. Et lib. 5. Ep. 23. ad Theodoſ. *Cauſam, inquit, contumaciae in te nullam habeo, ſed habeo timoris, offerre non audeo ſacrificium, ſi volueris aſſiſtere*. Itaque hoc unum poterat Ambrosius, ſi non paruiſſet imperator, ſed vi in eccleſiam irrupiſſet, a divinis ceſſare ſacrificiis. Sic in alia occaſione, *rogamus, inquit, Au- guſte imperator, non pugnamus, reſiſtere non poſſumus, ſed eccleſiam tradere non debemus*.

Ex eo tamen exemplo Bellarminus oſtendere ſe voluiſſe ait, *poſſe principes eccleſiaſticos non ſolum in foro interno conſcientiae, ſed etiam in foro externo eccleſiaſtico diſponere de temporalibus in ordine ad ſpiritualia*. Primo, quia cauſam caedis ab imperatore imperatae, tamquam ad ſuum tribunal pertinentem iudicavit. Secundo, quia imperatori mandavit, ut legem de civilibus ferret.

Reſpondeo, dubium non eſſe, quin epiſcopus poſſit cognoscere de crimine principis in foro interno eccleſiaſtico et illud punire poena eccleſiaſtica, imo et ſub poena eccleſiaſtica jubere, ut hoc vel illud emender, hoc vel illo modo de bonis diſponat. Ubi enim temporalis res cum manifeſto aut factio aut peccato conjuncta eſt, tunc illa ratione peccati eccleſiaſticae eſt notionis, non ut absolute de ea diſponat eccleſia, ſed ut moneat hanc aut illam actionem Dei lege non licere, ut verbi cauſa decernere duello, uſuras exercere: ac praeterea delinquentes eccleſiaſticis poenis coerceat, non temporalibus: quia hae ſcilicet in ſolius magiſtratus poteſtate ſunt. De temporalibus igitur agi poteſt in foro eccleſiae, ſed ſpiritualiter et in ordine ad ſpiritualia, quatenus adjunctam habent bonitatem vel malitiam moralem. Itaque potuit Ambrosius Theodoſium ob caedem Theſſalonicenſem, quae manifeſtum erat peccatum, objurgare, reprehendere, excommunicare; potuit etiam ei ſub poena excommunicationis et retentionis peccatorum mandare, ut legem ferret, quae ejus furori deinceps obviaret. Non potuit autem aliam poenam in eum, ſi parere noluiſſet, irrogare. Deinde vero Ambrosius cauſam illam non egit in foro contentioſo eccleſiaſtico coram preſbyterorum aut epiſcoporum concilio, ſed ad fores eccleſiae oratione potius et exhortatione quam ſententia et iudicio. Quod vero ſpectat ad mandatum de lege promulganda, reſponderi primo poſſet, non omnino certum videri, utrum lex illa hac occaſione facta fuerit, quippe illa data legitur, tum apud Caſſiodorum, tum in utroque codice, ubi extat Antonio et Siagrii Coſſ. octo annis ante caedem Theſſalonicenſem ſub Gratiano et Valentiniano, quapropter vel lapſus eſt Theodoritus, dum dixit, illam legem hujus caedis occaſione latam fuiſſe, vel ſaltem ea lex prius a Gratiano lata a Theodoſio tantum tunc eſt renovata, ut ut ſit, hoc non arguit, in epiſcopis ſupremam poteſtatem de temporalibus diſponendi aut cogendi reges poenis temporalibus ad leges quaſlibet ferendas, ut inde inferre vult Bellarminus, ſed tantum probat, epiſcopo et preſbytero poteſtatem eſſe indicendi

etiam regibus sub poena retentionis peccatorum, ut remedia, quae ad ea sananda necessaria esse duxerint, adhibeant. Necessariam autem putabat Ambrosius legem in remedium furoris imperatoris nec non ad conversionis indicium, quapropter potuit ei sub poena absolutionis non consequendae imperare, ut legem istam ferret, cum praesertim nova non esset, sed antea promulgata, at imperite inde inferretur, licere pontificibus mandare regibus omnibus sine ordine ad poenitentiam, ut has vel illas leges civiles ferant, et nisi paruerint, eos non tantum excommunicationibus plectere, sed et regnandi jure privatos decernere. Mitto, quod totum istud exemplum Theodosii, si quid probaret, probaret sane, episcopos omnes id juris in reges habere, quod curiales Romani procul dubio nollent.

De privilegio Sammedardensi aliisque similibus.

Post Theodosii tempora nullum antiquius monumentum habent adversarii, quod opponant, quam privilegium, quod a S. Gregorio primo monasterio sancti Medardi indultum esse dicitur. Nam excommunicationem Arcadii imperatoris et Eudoxiae ab Innocentio I., quam nonnulli opponebant ex Nicephoro lib. 13. c. 34. commentitiam esse jam constat apud omnes, itaque hac missa de privilegio sancti Medardi breviter dicemus. In eo post multa et extraordinaria privilegia abbati monasterii Sammedardensis concessa in eos, qui illa violaverint, haec subjiciuntur, *si quis regum, antistitum, judicum et quarumcumque saecularium personarum hujus apostolicae auctoritatis et nostrae praeceptionis decreta violaverint, et cujuscumque dignitatis vel sublimitatis sit, honore suo privetur, etc.*

Respondeo, privilegium hoc esse subdititium et ab aliquo recentiore Gregorio affictum, ut concedunt jam eruditi omnes et invicte ab eruditissimo viro Launoio demonstratum est. Primo enim nullus est MS. codex epistolarum Gregorii ante quingentos annos editus, ubi privilegium Sammedardense occurrat, recentiores vero vel nulli vel pauci sunt, qui illud repraesentent; non habent illud MSS. codices, qui sequuntur, MS. codex monasterii sancti Audoeni Rhotomagensis 2. MS. Carmelitarum Parisiensium, item Cisterciensis, MS. Cluniacensis, Corbeiensis, Genesiacensis, Lyrensis, Mosciaensis, sancti Petri Carnotensis, Pratellensis, S. Remigii Rhenensis, codex MS. Pureanus in bibliotheca regia, codex bibliothecae Sorbonicae, codices duo MSS. bibliothecae Tellerianae, codex MS. Thuanae. Codices antiquiores MSS. bibliothecae Victorinae, nam in alio recentiori ibidem reperitur. Cum primum vero codex ille Lutetiae editus est anno 1508., privilegium illud in archivis Sammedardensium ad calcem lib. 2. tanquam aliorum opus est rejectum atque hunc locum retinuit, donec Romae edita sunt opera Gregorii sub Sixto V., quo tempore ad lib. 2. Ep. revocatum est, et inter Ep. 38. et 39. interpositum.

Secundo,

Secundo, nullam hujus privilegii mentionem facit diaconus exscriptor vitae sancti Gregorii, etsi se dederit occasio, cum lib. 3. c. 1. de rescripto Gregorii ad Brunichildem et Theodebertum regem Galliae mentionem facit, nullam item Greg. VII., qui in Ep. ad Herimannum Metensem, ubi laudat privilegium xenodochii Augustodunensis eidem Gregorio attributum ad probandam abdicationem Henrici IV., de hoc vero Sammedardensi privilegio, quod ejus proposito longe magis favisset, omnino fileat.

Tertio, stylus hujus privilegii alienus a stylo Gregorii et recentius aevum sapit, ridicula inscriptio ei praefixa est, qualem nunquam habet Gregorius. In eo possessiones et villae vocantur Mansi, fundi regii fisci, sanctus Medardus dominus Medardus, quae omnia sunt aevi Gregorio multum recentioris. Successorum itidem nomen ibi saepe occurrit, quod ante Dagoberti tempora non erat in usu.

Quarto, multa continet hoc privilegium falsa, qualia sunt monasterium S. Medardi, olim dictum fuisse monasterium sanctae Dei genitricis Mariae et beatorum Petri ac Stephani, patet enim ex Gregorio Turonensi lib. de glor. Conf. cap. 95. lib. 4. Hist. Franc. 19. Fortunato lib. 4. de vita Martini et ab ipso Gregorio saepe et aliis nunquam aliter dictam hanc ecclesiam quam sancti Medardi basilicam, quam tempore Gregorii monasterium fuisse probari minime potest.

Quinto subscriptiones *ϥθδλζαυ* hujus instrumenti statim produnt. Subscribunt ei Alexandrinus et Carthaginensis antistites, ad quos res ista quid pertinet? Numquid illi Romam venissent, ut monasterii Gallicani, et ne quidem de nomine sibi noti privilegio subscriberent? Subscribunt item duo Portuenses episcopi, unus Gregorius, alter Felix nomine, Eutherius Arelatensis subscribit, qui tunc Arelatae non praesidebat, sed Virgilius: Ætherius vero non Eutherius Lugdunensis erat, non Arelatensis episcopus. Augustinus Cantuariorum et Meletius Londaniae episcopi subscribunt, qui tum nondum erant episcopi: subscribit, nescio quis Satellius Burdegalensis, cujus nulla alibi memoria, imo tum florebat Burdegalae episcopus Gundegifilus. Flavius Rhemenis, cujus subscriptio quoque legitur, ante haec tempora Rhemorum episcopus fuit juxta Fortunatum, et concilio Arvernensi anno 535. subscripsit. Denique post episcopos subscribit rex Theodoricus, qui nondum rex erat vivente adhuc Childeberto patre.

Sexto, datum dicitur istud privilegium 7. Kalendas Junii anno ab incarnatione domini 594. indictioe 11. haec autem indictio non in annum 593. incidit.

Septimo, privilegia hic indulta abbati Sammedardensis monasterii et fastuosa illa verba in reges longissime absunt a genio et mente sancti Gregorii.

Demum anno 1131. nondum fuisse confectum istud privilegium colligitur ex chronico S. Medardi, ubi notatur, Innocentium II. papam tunc Odonem abbatem hujus ecclesiae consecrasset, invito et contendente episcopo Suesionensi Josseno, et postea basilicam S. Medardi de novo consecrasset. Quod si privilegium Gregorii

tum notum fuisset, protulissent illud monachi Sammedardenses, nec contradixisset Joffenus Suessionensis.

Quae cum ita sint, non videtur multum laborandum in explicanda formula, quae subjicitur, *si quis vero regum etc. honore suo privetur*. Nihilominus tamen haec non alstruunt, Gregorium sibi usurpasse regum deponendorum potestatem; quis enim non statim intelligat, haec verba imprecantis potius esse quam imperantis, ita ut significant tantum, optare Gregorium, ut reges, qui privilegium a se datum violaverint, Deum vindicem habeant, et regno suo priventur. Quod genus imprecationis nunc addi solet extremis bullarum et constitutionum verbis: *Si quis hoc attentare praesumpserit, indignationes omnipotentis Dei, ac beatorum Petri ac Pauli apostolorum incurrat, vel incursum se sciat*. Imprecandi formulae pares inveniuntur in concilio Toletano IV. c. 75. et VI. c. 111. nec non VII. c. 1. ac demum VIII. c. 10. et aliis in locis. Alium vero sensum non possunt habere verba privilegii hujus, ostendunt sequentia: *omnium maledictionum anathemate, quibus infideles et haeretici ab initio saeculi usque in praesens damnati sunt, cum Juda traditore domini in inferno inferiori damnetur*. Quae verba non possunt esse jubentis, cum pontifex non habeat potestatem homines damnandi, et his vel illis inferni poenis afficiendi, sed necessario sunt hominis divinam vindictam imprecantis. Idem dicendum de istis, honore suo privetur, divina scilicet vindicta non pontificis jussu. Adeo enim, ut videmus, ab ea crudelitate fuit alienus Gregorius, ut noluerit in cujusquam hominis mortem consentire ad Longobardos religionis et sedis suae hostes delendos.

Eodem modo explicanda est similis formula, quae in privilegio Xenodochii Augustodunensis reperitur his verbis concepta: *Si quis regum, sacerdotum, judicum, personarumque saecularium hanc constitutionis nostrae paginam agnoscentes contra eam venire tentaverit, potestatis suae honorisque dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat*. Tres extant epistolae, in quibus istud privilegium cum ista imprecatione reperitur lib. Ep. XI. epistolis 10. 11. et 12. verum istud quoque privilegium licet a Gregorio VII. laudetur atque ideo Sammedardensi sit antiquius, Gregorio tamen suppositum videtur: primo enim privilegium istud tam varie habetur, ut intelligi possit illud vel esse suppositum vel interpolatum. Aliquibus in codicibus una tantum epistola habetur, in aliis duae, in paucis tres. In prima epistola ad senatorem privilegium dicitur xenodochio concessum. In 2. ad Thessaliam dicitur esse sanctae Mariae in urbe Augustodunensi. In tertia ad Luponem dicitur privilegium ecclesiae sancti Martini in suburbano Augustodunensi, quis haec secum concilier? Secundo, Joannes diaconus actorum sancti Gregorii diligens collector horum privilegiorum non meminit. Tertio privilegia caetera a Gregorio concessa isti dissimilia maxime sunt sive quoad stylum, sive quoad res, ac praecipue quoad istam clausulam, quae nullibi reperitur. Quarto poena haec comminatoria minus convenit Gregorii modestiae in reges, imo absurda est, et injusta, quis dicat reges regno privandos esse ob violatum hujusmodi privilegii-

legium, non est ergo verisimile, hujusmodi privilegium a B. Gregorio indultum esse.

Verumtamen ad privilegii hujus *γυναικῶν* astruendam, multa moliuntur adversarii. Primo Gregorii VII., qui illud profert, auctoritatem venditant, deinde Flodoardum adducunt, qui lib. 3. *Hist. Rhemensis* mentionem facere videtur alterius privilegii ad instar hujus concessi; addunt referri hanc ipsam clausulam in vita sancti Hugonis Augustodunensis apud Andream du Chesne tom. 3. script. Galliae. Quibus accedit omnium MSS. codicum auctoritas.

Respondeo, his momentis probari quidem hoc privilegium ante Gregorium VII. esse confectum, at non ostendi, illud Gregorii primi genuinum opus esse, cum nullus scriptor ei aequalis aut suppar illud laudarit, aut Gregorio primo tribuerit. Deinde vero fieri potuit, ut aliquod privilegium fuerit Augustodunensi ecclesiae concessum a Gregorio, sed quod postea interpolatum est. Id verisimile facit varietas MSS. in hoc privilegio referendo. Nec movere quemquam debet MSS. consensus, cum enim olim libri a monachis pluribus uno distante conscriberentur, hinc factum est, ut in plures MSS. codices eadem interpolatio permaneret. Sed quidquid sit de Augustodunensis privilegii atque hujus clausulae *vestigia*, dici non potest, hanc alium habere sensum quam imprecatorium. Docent id verba, quae sequuntur allata. *Et nisi vel ea, quae ab illo male ablata sunt, restituerit, vel digna poenitentia illicitae actae desieverit, a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac Domini nostri redemptoris Jesu Christi alienus fiat, atque in aeterno examine districtae ultioni subjaceat.* Nonne his verbis Gregorius satis ostendit, nullam aliam praeter excommunicationis poenam ab ecclesia infligi posse, caeteras a Dei vindicis ira expectandas? Mitto, quod imprecatio ista tam respicit summos pontifices, qui nomine sacerdotum comprehenduntur, quam ipsos reges, sed illos deponi aut honore privari a quoquam posse praeterquam a Deo nolunt adversarii nisi forte in casu haereseos. Viderint ergo ipsi, quomodo hoc privilegium explicant.

De depositione Vambae regis Hispaniarum.

In exemplum depositionis regum adducitur a nonnullis Vambae regis Hispaniarum depositio et Ervigii in hujus locum electio, quae a concilio Toletano 12. confirmata est: rem sic refert Lucas Tudenis in Juliano Toletano, *tempore beatae memoriae Cindansuendi regis ex Graecia venit vir quidam nomine Andabatus Graecorum genere nobilis, qui ab imperatore suo expulsus est in Hispaniam, quem Recentiuntus rex magnifice suscepit et ei in conjugium consobrinam suam dedit. Ex quo conjugio natus est ei filius nomine Ervigijs, qui cum esset in palatio regio enutritus, honore comitis sublimatus, elatus superbia callide adversus regem Vambam exsogitavit, et potionem letiferam dedit ei, ex qua rex officium memoriae perdidit:*

cumque episcopus civitatis et optimates palatii, qui erant fideles regis, quos potionis causa latebat, vidissent regem jacentem absque memoria, causa pietatis commoti poenitentiam volentes ei praeficere, unctiorem sancti olei et communionem Christi corporis obtulerunt, sed factum est, ut rex a potione liberatus etiam praesciens, quod ille extremae unctiorem episcopus peregerit sacramentum, in monasterium perrexit. Addit concilium Toletanum Ervigium ab ipso Vamba scripto regem esse designatum, datumque ab isto in mandatis Juliano Toletano episcopo, ut illum ungeret in regem.

Ex hac narratione liquet, Vambam regem non a pontifice, non a concilio fuisse depositum, sed cum ultro regno se abdicasse et Ervigium elegisse, quamquam malis profecto artibus dataque illi potione, quae mentem ejus perturbaret, hunc ab eo consensum extorsit. Concilium porro Toletanum 12. convocatum minime est ad deponendum Vambam aut eligendum Ervigium, sed cum congregatum esset, jussit Ervigius renuntiationem Vambae electionemque suam ab episcopis examinari atque confirmari. Nam initio synodi Ervigius se jam regem esse profiteretur, ita episcopos adloquens. *Unde, inquit, licet sublimationis nostrae primordia paternitati vestrae opinabili ratione non lateant, quibus clara divinorum judiciorum dispositione praeventus et regnandi conscenderim sedem et sacrosanctam regni perceperim unctiorem, nunc tamen melius id poteritis et scriptorum relatione cognoscere et promulgationis vestrae sententiis promulgare. Ut sicut sedem regni nostri primordia conventus vestrae sanctitatis compererit divinitus ordinata, ita et orationum solamen impendat et salubrium consiliorum nutrimenta impertiat: quo susceptum regnum sicut jam vestris assensionibus teneo gratum, ita vestrarum benedictionum perfruatur definitiombus consecrandum, ut innovatio quodammodo nostri videatur imperii haec numerositas vestri ordinis adgregati.* Non petit ergo a concilio Ervigius, ut constituatur in regem et deponatur Vamba; sed tantum ab episcopis consilium, benedictiones et adjumentum petit ad regendum regnum, quo jam propter abdicationem Vambae fruebatur, atque ut istam Vambae renuntiationem examinent, promulgent et approbent, nec aliud quid arrogavit sibi concilium, cujus haec fuit ea de re sententia cap. 1. t. conc. 6. p. 1225. „Etenim sub qua parte vel ordine serenissimus Ervigius „princeps regni conscendens culmen regnandique per sacrosanctam unctiorem susce- „perit potestatem, ostensa nos scripturarum evidentia edocet, in quibus et praece- „dentis Vambae principis poenitentiae susceptio noscitur et translatus regni honor „in hujus nostri principis nomine derivatur. Idem enim Vamba cum inevitabilis „necessitudinis tenetur eventu, suscepto religionis debito cultu et venerabili consu- „rae sacrae signaculo mox per scripturam definitionis suae, hunc militem dominum „nostrum Ervigium post se praelegit regnaturum. Vidimus intuitu praelucente, „perspeximus hujus praemissi ordinis scripturas, id est, notitiam manu seniorum „palatii roboratam, coram quibus antecedens princeps et religionis cultum et ton- „surae sacrae adeptus est venerabile signum. Scripturam quoque definitionis ab „eodem editam, ubi gloriosum dominum post se regem fieri exoptat, aliam quo- „que

„que informationem jam dicti viri in nomine honorabilis et sanctissimi fratris Juliani Tolerani sedis episcopi, ubi eum separavit pariter et instruxit; sub omni diligentia jam doctum dominum nostrum Ervigium in regno ungere deberet... quibus omnibus approbatis atque perlectis dignum satis nostro coetui visum est, ut praedictis definitionibus scripturarum nostrorum omnium confirmatio apponatur, ut qui ante tempora in occultis Dei judiciis praescriptus est, regnaturus nunc manifeste in tempore generaliter omnium sacerdotum habeatur definitionibus consecratus, et ideo soluta manus populi ab omni vinculo juramenti, quae praedicto viro Vambae, dum regnum ejus teneret, alligata permanfit. Hunc solum serenissimum Ervigium principem obsequutura grato servitii famulatu sequatur, et libero, quem et divinum judicium in regno praelegit et decessor princeps successorem sibi instituit et quod superest, quem totius populi amabilitas exquisivit. Ecce tres causas, propter quas regnum ad Ervigium pertinere declaratur, propter divinum judicium, praedeccessoris electionem, populi consensum, non propter pontificis Romani aut episcoporum judicium. Quid ergo faciunt episcopi remature discussa, declarant Ervigium pro rege habendum esse, utque illi pareatur, sub poena anathematis praecipiant. Verum non sibi propterea arrogant Vambae deponendi aut alicujus alterius regis eligendi potestatem. Deinde vero cum reges Visigothorum electione ad regnum pervenirent, episcopi vero in electionibus hujusmodi magnam haberent auctoritatem, haud mirum si Ervigijs electionem suam a concilio confirmari voluit: adde, quod huic conventui praeter episcopos aderant omnes palatini; ita ut concilium istud loco comitorum regni haberi possit. Nemo autem dubitat, quin in regnis electivis, si rex sponte regno se abdicet, idque in alium transferat, confirmanda sit ejus electio a regni primoribus, inter quos episcopi non ultimum obtinent locum.

De Gregorii secundi excommunicatione adversus Leonem Isaurum.

Gregorii secundi in Leonem Isaurum molimen ad propositum magis videtur pertinere, sic illud nobis objicit Bellarminus quintum exemplum Gregorii II., qui Leoni Isaurum a se excommunicato prohibuit, vestigalia solvi ab Italis, et proinde ea parte imperii multavit, imo et si nonnullis credere volumus, universo ipsum imperio dejecit.

Respondeo, recentiores graecos scriptores in odium Romani pontificis hoc confinxisse, cum contrarium constet tum ex epistolis ipsius Gregorii II. tum antiquioribus ac fide dignioribus historicis.

Primo enim in epistolis Gregorii nullum hujus in Leonem judicii vestigium occurrit, imo ita eum adloquitur, ut persuadeat se maxime alienum esse ab hujusmodi

modi constu: precibus tantum, exhortationibus ac monitis litteras implet, et diftente testatur, se nihil posse in ejus regnum, sic loquitur epist. 1. ad eum scripta. *Te obtestamur, ut arrogantiam deponas, et superbiam, qua circumfluis, multaque cum humilitate sincere aures nobis accommodes: et post alia; testis est Deus, quascumque ad nos misisti epistolas auribus cordibusque regum occidentis obtulimus, pacem illorum ac benevolentiam tibi conciliantes, teque laudantes, ac mirifice offerentes.... Quod si nobis insultes, et minas intentes, non est nobis necesse longum in certamen descendere, ad quatuor et viginti stadia secedet in regionem Campaniae Romanus pontifex, tu vade et ventos persequere.* Et ep. 2. testis est, se non magis posse in palatium introspicere, aut dignitates regias deferre quam imperator habeat potestatem introspiciendi in ecclesiam, et electiones in clero peragendi. Additque, sibi non licere arma movere in eum, sed tantum precibus divinum auxilium implorare: *persequeris nos, inquit, et tyrannice vexas militari carnalique manu, nos inermes ac nudi, qui terrenos et carnales exercitus non habemus; invocamus principem exercitus omnis creaturae sedentem in coelis, ut immittat sibi daemonem, (sicut ait apostolus) tradere hujusmodi hominem satanae in interitum carnis, ut spiritus ejus salvus fiat.* Sicine loqueretur Gregorius, si se aliosque Italos ab imperatoris obedientia subtraxisset, aut vectigalia ei solvi prohibuisset, aut saltem id facere in animo habuisset. An credibile est, eum, qui tam clare protestatur, sibi non esse potestatem introspiciendi in palatium, a ut regias dignitates deferendi, existimasse, sibi potestatem esse privandi imperatorem regno et vectigalibus ipsi debitis.

Secundo, Carolus Magnus in epistola ad Constantinum et Irenem, dissidii inter Gregorios secundum et tertium, ac Leonem, mentionem faciens, testis est, illos pontifices precibus tantum apud imperatorem imagines defendisse: *Neque, inquit, aliter fiebat in partibus et regionibus istis, donec proavus vester ex imperiorum quorundam instructione venerandas imagines abstulit, ex quo tempore magnus error Graeciam istam invasit, unde non contemnendum scandalum in mundo factum, qua de causa in magnam tribulationem uterque Gregorius Romani pontifices per ea tempora coniecti sunt, sapius enim proavum serenitatis vestrae admonuerat, ne sinneret venerandas imagines de statu suo defici: verum illorum preces salutiferae nequicquam fusae sunt animamque illius haud quidquam commoverunt.*

Tertio Paulus diae. l. 6. de gestis Longobard. c. 49. refert Gregor. II. impedivisse, ne Itali alium sibi imperatorem crearent, eo rejecto. Tantum abest, ut ei vectigalia solvi vetuerit, et sic eum imperii parte mulctarit. *Omnes, inquit hic scriptor, Ravennae exercitus vel Venetiarum talibus jussis (imperatoris edictis de subvertendis imaginibus) restituerunt, et nisi eos prohibuisset pontifex, imperatorem super se constituere fuissent aggressi.* Eadem habet Regino lib. 1. Chron.

Quarto Anastasius bibliothecarius ad ann. 658. fuse narrans ea, quae in dissidio Greg. II. et Leonis Isauri sunt gesta, nihil habet de excommunicatione imperatoria, multo minus de vectigalium subtractione jussu pontificis. Imo disertè ait, Gregorium Italos in officio et imperatoris obedientia continuisse. *Jussionibus, inquit,*

inquit, *missis decreverat imperator, ut nulla imago cujuslibet sancti, aut martyris, aut angeli ubicumque haberetur; maledicta enim omnia afferebat, et si acquiesceret in hoc pontifex, gratiam imperatoris haberet, et si hoc fieri praepediret, a suo gradu decideret.* Respicens ergo pius vir prophanam principis prohibitionem, jam contra imperatorem quasi contra hostem se armavit, renuens haeresim ejus, scribens ubique cavere se christianos, eo quod orta fuisset impietas talis. Igitur perinde omnes Ravennae atque Venetiarum exercitus contra imperatoris jussionem restiterunt, nunquam se ejus pontificis condescendere neci.... Cognita vero imperatoris nequitia, omnis Italia consilium iniit, ut sibi eligerent imperatorem, et Constantino-polim ducerent; sed compescuit tale consilium pontifex: et post alia: Cumque mitteret hominem proprium Romam cum scriptis suis, quibus continebatur, ut pontifex occideretur cum optimatibus Romae, agnita crudelissima insania, protinus ipsum patricium missum occidere voluerunt, nisi defensio nimia pontificis praepedisset: et postea blando omnes sermone, ut in bonis proficerent actibus, et in fide persisterent, rogabat, sed ne desisterent ab amore et fide Romani imperii admonebat. Narrat deinde bibliothecarius, quomodo Gregorius Longobardorum regem Luitprandum bellum cum exarcho adversus Spoletanum et Beneventanum molientem, istis ad deditionem compulsis, ad pacis consilia revocarit, ac quemadmodum deinceps Tiberio cuidam cognomento Petasio, qui imperatoris sumpserat insignia, restiterit, et exercitum ad eum capiendum adjuverit: demum addit, imperatorem Romani pontificis obsequiis et monitis nihil immutatum, Germanum sanctae ecclesiae Constantino-politanae antistitem, eo quod ei consensum praebere noluisset, pontificatu privasse, sibi quoque complicem Anastasium presbyterum in ejus loco constituisse. Missa Romam synodica, dum tali haeresi consentientem eum reperiret vir sanctus, non censuisse confratrem et consacerdotem solito vocari. Sed rescriptis commonitoriis, nisi ad catholicam fidem converteretur, etiam extorrem a sacerdotali officio esse mandavit, imperatori quoque suadens salutaria, ut a tali execrabili miseria declinaret, scriptis commonuit. Haec Anastasius, ex quibus patet, primo, Gregorium secundum Leoni Mauro semper obsequentissimum fuisse, quamvis ab eo insidiis peteretur. Secundo, eundem pontificem illi auxilio fuisse, ut Italiam retineret. Tertio, cum admonitionibus ac praecipis suis cunctos in officio continuasse. Quarto, jussisse illum, ut imperatoris equidem decretis de abolendis imaginibus non parerent, quia contraria erant religioni, sed verasse, ne propterea imperatoris jugum excuterent. Quinto, eum longe aliter se gessisse erga Anastasium, et aliter erga Leonem imperatorem, atque illum litteris suis sacerdotali officio extorrem pronuntiasse, in imperatorem vero nihil simile tentasse, sed tantum ei per litteras consuluisse, ut ab evertendis imaginibus cessaret. Denique Leonem Isauricum a Gregorio II. non fuisse de throno dejectum, et imperii parte spoliatum, argumento est Gregorii III. ejus successoris, vita ab eodem Anastasio conscripta; nam Gregorius III. Leonem imperatorem agnovisse, et ad eum humanissimas legitur scripsisse litteras, in quibus imperatorem inter eos non recenseret, quos a communione corporis et sanguinis

nis domini alienos esse pronuntiat, quod fecisset proculdubio, si excommunicatus a praedecessore suo fuisset pronuntiat. Quid quod ipse Gregorius III. epistolam suam annis imperii Leonis consignat, ut ep. ad Bonifacium, imperante domino piissimo Augusto Leone imperii ejus anno 23., qui clarius poterat et disertius ille ad-versariorum fabulam disjicere? Huc quoque accedit Damascenus, qui orat. de imaginibus rerum a Leone adversus imagines gestarum mentionem faciens, non refert, eum aut regno privatum fuisse, aut excommunicatum a Romano pontifice, quin imo eum pro rege agnoscit, eique vectigalia solvenda esse affirmat: *paremus*, inquit, imperatorem alloquens, *tibi rex in iis, quae ad vitae civilis negotia pertinent, ut in tributis, vectigalibus et congiariis solvendis, quorum tibi, quantum ad vos spectat, munus est creditum et demandatum. At in ecclesiasticis rebus statuendis habemus pastores, qui nobis loquuti sunt verbum, et leges atque instituta ecclesiastica tradiderunt.*

Opponit Bellarminus Theophanem, Cedrenum, Zenonem, Nicephorum, et cum istis recentiores latinos, qui scribunt, Leonem excommunicatum esse a Gregorio secundo, et exactione tributorum Italiae privatum. Verum quis non videat, majorem fidem habendam esse ipsi Gregorio, Paulo diacono, Anastasio, et aliis scriptoribus a nobis laudatis, qui et antiquiores sunt, et fide digniores, quam istis, qui ab adversariis laudantur. Nam graeci praeterquam quod citatis a nobis autoribus recentiores sunt, et rerum in occidente gestarum non ita gnari, *in odium atque invidiam Romanae ecclesiae jacturam occidentalis imperii in Romanum pontificem retorquere soliti sunt*, ut observat Baronius, *ad commovendos tum imperatorem, tum aliorum animos in Romanam ecclesiam.* Ac proinde illis nulla aut modica fides hoc in negotio est adhibenda; recentiorum vero latinorum autoritatem, qui ipsos secuti sunt, ego nihil moror, cum non aliunde quam ab ipsis id hauserint:

Deinde vero isti scriptores non dicunt, Leonem regno aut regni parte privatum fuisse, sed tantum autorem Italis fuisse, ne illi vectigalia penderent: unde non sequitur Gregorium existimasse Leonem ob haeresim imperio excidisse. Cum propter alias causas potuerit denegari tributum, praesertim vero quia illo opus habebant ad sui defensionem adversus Longobardos, haud tamen crediderim Gregorium id fecisse, sed potius Italos, ne tributum imperatori penderent, Gregorium autorem praetendisse, et excommunicatione generatim ab eo in omnes, qui violarent imagines in synodo lata, usos esse, ut jugum imperatoris excuterent, atque hinc apud graecos manasse, Romanum pontificem imperatorem anathemati obstrinxisse, atque Italos inhibuisse, ne vectigalia Leoni penderent; nam ut probatum est ex autoribus fide dignissimis, Gregorius II., quantum potuit, Italos in officio continuit. Nec est, quod Bellarminus dicat, *eum primum equidem per multos annos restitisse populis Italicis cupientibus ab imperatore deficere: sed postea ubi vidit imperatorem deteriore fieri, imperatorem e coetu piorum eiecisse, ac jussisse, uti ei tanquam impio populi non parerent, nec vectigalia deinceps penderent.* Non est, inquam

inquam, quod ita putet historicos posse conciliari; nam Theophanes et Cedrenus defectionem Itolorum jussu pontificis factam narrant anno Leonis 9., quo tempore Anastasius narrat, pontificem obstinisse, ne jugum imperatorum excuterent. Deinde Anastasius rem prosequitur usque ad finem, et tamen istius excommunicationis aut interdicti non meminit, sed constantem semper in obedientia graecorum repraesentat. Denique successor Gregorii II. Leonem usque ad finem vitae imperatorem agnovit, et piissimi cognomine pro more decorare non dubitavit. Ex dictis jam constat, Gregorium nihil tentasse in imperatoris jura aut vectigalia, sed etiam si quid tentasset, ejus factum non esset trahendum in exemplum, cum sit contra evangelii legem, quae jubet reddi, *quae sunt caesaris, caesari, et quae sunt Dei, Deo* adversus quam veritatem nemo praescribere potest: *non privilegium temporum, non spatium regionum, non patrocinia personarum.* Quapropter quantum volent, usurpata a pontificibus in regum temporalia potestatis exempla, congerant adversarii, quot, volent hujus opinionis patronos proferant, hoc responsum accipient: *quid ergo si episcopus, si diaconus, si vidua, si doctor si etiam martyr lapsus a regula fuerit, ideo haereses veritatem poterunt obtinere: ex personis probamus fidem, an ex fide personas?*

Hic vero subjungendum foret factum Germani, quem Henricus Antisiodorensis monachus, lib. 1. de miraculis c. 55. narrat Britannorum regem deposuisse, et ejus loco Bubulcum quemdam in throno constituisse, si quid in ista fabula verisimilitudinis esset; sed cum illa commentum sit omni verisimilitudine destitutum, quod ab omnibus mente sanis statim rejicitur, nihil opus est in eo vel referendo, vel refellendo, diutius immorari. Hoc unum observabo, illud etiam si verum esset, nihil nobis ob stare, cum Germanus id fecisse dicatur ex revelatione divina. Sed, ut jam dixi, narratio Henrici tota fabulosa est, atque ut alia mittam, portenti simile est, regem barbarum ad solam Germani ignoti et peregrini hominis vocem regnum et palatium Bubulco cessisse, totamque gentem Britannorum id ratum habuisse.

De depositione Childerici Galliarum regis.

Sextum, inquit Bellarminus, *exemplum est Zachariae, qui rogatus a primoribus Francorum Childericum deposuit, et in ejus locum Pipinum Caroli Magni patrem regem creari jussit, cujus causa fuit, quia propter socordiam Childerici et religioni et regno in Gallia extrema ruina imminere videbatur.*

Respondeo, Zachariam non deposuisse Childericum, aut Pipinum regem constituisse; sed cum jam Pipinus omnem auctoritatem regiam haberet, et Childericus nihil praeter nomen regis obtineret, consultum a Gallis Zachariam, uter pro

rege habendus esset, an is, qui regno invigilabat, et omnem habebat auctoritatem, an vero is, qui omnem prorsus regni curam potestatemque regiam fœcordia sua amiserat, respondisse pontificem, satius esse illum quam hunc pro rege habere. Quo responso accepto, Gallos in comitiis suis Childericum deposuisse, et Pipinum regem proclamasse, quem postea Bonifacius inunxit. Hæc est vera hujus facti narratio, ut constat ex scriptoribus antiquissimis ac fide dignissimis.

Primum autem Merovingios, quorum ultimus fuit Childericus, omnem auctoritatem regiam amisisse, ac nomine tenus reges fuisse, constanti scriptorum omnium testimonio liquet. Eginhardus in vita Caroli magni: *Jamdudum, inquit, nullius vigoris erat, nec quidquam in se clarum præter inane regis vocabulum præferebat, nam et opes et potentia regni penes palatii præfectos, qui majores domus dicebantur, et ad quos summa imperii pertinebat, tenebantur, neque regi aliud relinquebatur, quam ut regio tantum nomine contentus crine profuso, barba summissa, in solio resideret.* Aimoinus lib. 4. c. 66. ait, eos nomen tantum regis nullam potestatem regiam habuisse. Abbas Uspergensis in chronico ad annum 753. *Hildericus, inquit, qui falso regis nomine fungebatur.* Regino lib. 2. *chronicorum. Hildericus vero, qui falso rex vocabatur, attonsus est, et in monasterium trusus.* Otho Frisingensis lib. 5. *chronici c. 21. Eo tempore Hildericus inane, ut supra dixi, regium nomen tenebat.* Gofridus Viterbiensis part. 17. *chronici ait, eotempore Francorum reges solo nomine reges fuisse.* Abbas Tudensis ad annum 751. 754. dicit, *nihil tunc Merovingios habuisse præter inane regis vocabulum, et Childericum falso regis nomine functum.* Hinc ab aliquibus majores domus reges dicuntur, et Caroli Martelli filii regnum ejus divisisse perhibentur. Ita Gregorius III. ep. cujus initium *doctores omnium gentium* ad Bonifacium Maguntinum Carolum Martellum *principem Francorum* vocat. Aimoinus lib. 4. c. 57. regem eum dicit, filios ejus regno post ejus mortem potitos esse scribit. Marianus Scotus lib. 2. *chronicorum, et Platina regnum Franciæ Caroli filiis Pipino et Carlomanno divisum esse, Sueviam et Austrasiam Carlomanno, Pipino Burgundiam cum parte Franciæ cecisse.* Itaque haud dubium, quin regiam tum potestatem, tum etiam dignitatem haberet Pipinus, Childericus vero nihil præter inane regis nomen, jusque hæreditarium ad regnum, quo minime fruebatur.

Secundo, scriptores ferme omnes uno consensu asserunt, Zachariam tantum consultum a Gallis, uter pro rege habendus esset, ipsumque consulentis, potius quam jubentis, aut desinentis in morem respondisse.

Eginhardus in annalibus ad annum 749. Burchardus Vuifiburgensis episcopus, et Foltradus presbyter, missi sunt Romam ad Zachariam papam, ut consularent pontificem de causa regum, qui illo tempore fuerunt in Francia, qui nomen tantum regis, sed nullam potestatem regiam habuerant, per quos prædictus pontifex mandavit, melius esse illum vocari regem, apud quem summa potestatis consisteret. Eadem prorsus verba sunt Aimoini, lib. 4. de gestis Francorum cap. 61.

Blondus Flavius l. 10. decadis primæ. *Invenio, inquit, Alcuinum Paulumque, et plerosque alios, qui Francorum gesta scripsere, proceres, populosque ejus gentis, Pipini virtutem, et e contra Childerici regis amentiam pensantes mentis, Zachariam pontificem Romam consuluisse, ineptumne regem ultra tolerandum, an Pipinum merito fraudandum regia dignitate censeret. Cumque respondisset pontifex, illum, qui regia melius obiret munera, esse habendum regem. Regino Prumiensis lib. 2. chronic. anno dominicæ incarnationis 749. Missi sunt Romam ad Zachariam papam, ut interrogarent de regibus in Francia, qui illis temporibus non habentes regiam potestatem tamen vocabantur, si bene essent reges, et præfatus papa mandavit Pipino melius sibi videri illum regem vocari, qui potestatem haberet, quam illum, qui sine regali potestate manebat.*

Marianus Scotus lib. 3. chronicorum cap. 750. *Orat ergo sibi decerni, quis eorum rex juste dici debeat, et esse; is, qui securus domi sedebat, an ille, qui curam totius regni et omnium negotiorum molestiam perferat.*

Ado Viennensis in chronico ætate 61. *Pipinus Urgardum Visburgensem episcopum et Fulradum capellanum suum ad Zachariam tum temporis Romanum pontificem misit, ut interrogarent eum, si ita manere deberent reges Francorum, cum pene nullius potestatis essent, jam solo regis nomine contenti. Quibus Zacharias pontifex responsum dedit, illum debere regem vocari, qui rempublicam gereret. Reversis legatis, abdicatoque Childerico, qui tum regium nomen habebat, Franci per consilium legatorum et Zachariæ pontificis electum Pipinum regem sibi constituunt. Sed ne diutius in repetendis iisdem sententiis immorer, iisdem fere verbis consultationem et responsum pontificis narrant Otto Frisingensis lib. 5. hist. cap. 21. Abbas Uspergensis ad annum 750. Paulus Fredegarius scholasticus in fine chronici. Vetus autor libri de majoribus domus. Guillelmus Nangius in chronographia MS. Silvius in epist. lib. 10. decadis 1. Trithemius lib. de origine Francorum ad annum 751. Aventinus lib. 3. annualium Boiorum. Gaguinus libro 3. hist. Francorum. Papius Massonus in Zacharia, et alii.*

Itaque ex istis scriptoribus constat, legatos a Gallis Romam missos fuisse, non ut a pontifice peterent autoritate illius regnum Childerico abrogari et Pipino tradi, seque a sacramento fidei absolvi, quod procul dubio petissent, si tunc hujusmodi potestatem pontificem Romanum habere persuasum fuisset. Sed ut consilium peterent tantummodo uter habendus esset pro rege, an is, qui regni curam gerebat, nec ullis laboribus parcebat ad illud bene regendum, an vero ille, qui omni omissa regni cura in socordia ac luxu vitam degebat, ac nihil præter inane regis nomen obtinebat: consilium autem a pontifice perierunt Galli, tum honoris ergo, tum ne viderentur tantam rem leviter ac temere suscepisse, tum etiam forte, ut quorundam meticulosiorum serupulis occurrerent. Respondit vero pontifex consulentis, non autem jubentis in modum, videri sibi regem illum haberi debere, qui potestatem et curam regni habebat, non autem illum, qui regni turpique otio fluens

nullam penitus regni sollicitudinem gerebat. Itaque nihil proprie egit Zacharias in depositione Childerici, sed quid agendum esset, Francis ostendit.

Nec vero his opponi potest, quod nonnulli scriptores ex iis, qui a nobis laudati sunt, scribunt iussisse Zachariam, ut Childericus deponeretur, et Pipinus in ejus locum eligeretur, aut ejus jussu ac autoritate illum esse dejectum de throno; hunc vero regem constitutum ita Eginhardus in vita Caroli Magni, Regino, Otho Frisingensis, et abbas Uspergensis locis adlatis, Sigebertus in chronico, Paulus Aemilius, ubi etiam post Ottonem Frisingensem, dicit, populum a juramento fidelitatis a pontifice absolutum; nihil, inquam, id obstat. Cum enim iidem scriptores responsionem pontificis Gallorumque petitionem ita referant, ut pateat consilium tantummodo a Gallis quaesitum et a pontifice datum, necesse est, ut cum dicunt, Pipinum jussu et autoritate pontificis factum esse regem, nihil aliud sibi velint, quam eum Gallis autorem fuisse, ut id fieret, et sane concilium saepe saepius, et imperii nomine significatur, et quod ex alicujus consilio factum est, dicitur ex ejus autoritate factum. Nihil ergo repugnat, quominus dicatur Pipinus electus et Childericus dejectus jussu et autoritate Zachariae, quia scilicet Franci cum in re anxiosa et dubia pontificem consulissent, ejus autoritatem et consilium erant sequuti, quod vero unus aut alter scriptores habent Zachariam absolvisse Francos a fidelitatis sacramento, id videntur dicere ex more suis temporibus a Romanis episcopis usurpato, nisi forte ita explices, declaravit, eos non teneri illum pro rege habere, qui nullo regis fungebatur officio, quod innuit Paulus Aemilius dicens, id fecisse pontificem, eo quod sciret Francos proceres mira consensione animorum Pipino adesse cupereque eum regem haberi.

Tertio Childericus e folio dejectus non est aut electus in ejus locum Pipinus a pontifice Zacharia, sed ab universis Francis in comitiis totius regni, ille indignus regno pronuntiatus est, tonsus et in monasterium coniectus, hic vero rex more Francorum solito proclamatus, ac deinde a Bonifacio unctus, ita rem referunt plerique scriptores.

Eginhardus in annalibus ad annum 750. *Hoc anno secundum Romani pontificis sanctionem Pipinus rex Francorum adpellatus est, et ad hujus dignitatem honoris unctus sacra unctio, manu sanctae memoriae Bonifacii archiepiscopi et martyris et more Francorum elevatus in solium regni in civitate Sueffiona, Childericus vero, qui falso regis nomine fungebatur tonsus capite in monasterium missus est. Eadem sunt verba Aimoini lib. 4. de gestis Francorum cap. 61.*

Blondus Flavius lib. 10. decadis 1. *Francos (post consilium Zachariae) publico totius gentis consilio Pipinum declarasse regem invenio Childericum in clericum tonsurato. Regino lib. 2. chronic. Pipinus secundum morem Francorum electus in regem et unctus per manum sanctae memoriae Bonifacii Maguntiacensis urbis archiepiscopi, et elevatus est a Francis in regno in Sueffionis civitate, Childericus vero, qui falso rex vocabatur, attonsus est, et in monasterium missus est. Ado Viennensis reversis legatis abjectoque Childerico, qui tunc regium nomen habebat, Franci per consilium*

filium legatorum et Zachariae pontificis electum Pipinum regem sibi constituunt, Childericus tonsuratus et in monasterium missus est.

Abbas Uspergensis more Francorum electus ad regnum Pipinus per manus sancti Bonifacii archiepiscopi Maguntiacensis elevatus est in regni solium in Suesfionis civitate.

Fredegarius in fine chronici, quo tempore una cum consilio et consensu omnium Francorum missa relatione a sede apostolica auctoritate percepta praecepsus Pipinus electione totius Franciae in sedem regni cum consecratione principum una cum regina Bertrada, ut antiquus ordo deposcit, sublimatur in regno. Eadem sunt verba appendicis a Theodorico II. usque ad Pipinum ad librum *de gestis Francorum regum*. Autor de majoribus domus, *Franci Pipinum sibi regem constituunt*.

Anonymus scriptor vitae Lebuini cap. 8. „Pipinus totius dititionis compos effectus consultu papae Zachariae et unanimi Francorum consensu per unctiorem sanctissimi archiepiscopi Bonifacii Suesfionis civitate habito conventu rex adpellatus est, et regali sede donatus, repudiato ac tonsurato Childerico, qui falso nomine rex adpellatur.

Annales Francorum ad annum 750. *Pipinus secundum morem Francorum electus*, et monachus Engolismensis in vita Caroli Magni, *Franci cum consilio domini papae Zachariae et nobilium Romanorum Deo volente uno consensu et una voluntate levaverunt sibi in regem Pipinum Pium filium Caroli Martelli*. Guilielmus Nangius in chronographia MS. *Quo audito (Zachariae consilio) Franci Pipinum regem statuerunt*, et idem habent Trithemius de origine Francorum ad annum 749. in fine libri primi. Guaguinus libro tertio historiae Francorum chronicum Belgicum ad annum 742. Nauclerus generat. 26. anno 756. Antonius Luit. pag. 2. tit. 14. cap. 1. 32. Sabellicus lib. 14. chronici mundi et alii.

Post tantam testium nubem nemo revocare potest in dubium, quin Childericus non a pontifice Romano, sed tantum ex ejus consilio fuerit a Francis universis in conventu publico depositus et ab iisdem secundum antiquum Galliae morem rex proclamatus fuerit Pipinus et in solio conlocatus. Quare cum dicunt, quidam Zachariam deposuisse Childericum, quod tamen, ne unus quidem e laudatis scriptoribus dixit, exponendum est istud ut observat Joannes de Parisiis: *quomodo glossa ordinaria exponit, id est, deponentibus consensit, non enim legitur, inquit idem, quod Zacharias regem Franciae deposuerit, sed legitur in chronicis, quod Childericus regnabat in Francia totus deses et remissus. Pipinus vero gubernabat principatum Franciae, et major domus dicebatur: miserunt ergo barones ad Zachariam papam, ut decerneret de eorum dubio, quis scilicet deberet rex esse an ille, qui otio deditus solo nomine regnabat, an ille, qui omne pondus regni sustinebat; quibus cum respondisset papa, quod ille, qui regni gubernacula utilius regeret. Franci mox incluso rege Childerico Pipinum regem sibi constituerunt aliorum vero chronica habent, quod postquam Childericus quatuor annis regnavit ex devotione in monachum est tonsuratus, et tunc Pipinus princeps in regem inunctus electione baronum auctoritate*

ritate papae decernentis super dubio procerum. Autor Somnii Viridarii lib. 1. c. 75. eodem modo istud solvit, sed exactius glossa explicat illud, *deposuit per istud, id est, deponere volentibus consuluit.* Pipinus enim, inquit, *misit ad papam non sicut ad temporalis regni dominum, sed sicut ad verum sapientem, ad habentem consilium, quod ratione status pontificis videbatur authenticum:* glossae quoque expositionem laudat Ocamus dialogorum part. 1. cap. 9. Almainus libro de potestate ecclesiastica et laica quaest. 2. c. 8. major in 4. dist. 24. quaest. 4. conclus. 3. et alii. Itaque immerito Romani pontifices aut potius eorum theologi Childerici depositionem et electionem Pipini sibi ascribunt, quae potentiae Pipini, foecordiae Childerici, Francorum in Pipinum studiis iudicio et auctoritati tribuenda est; ita ut non aliae fuerint pontificis hoc in negotio, quam consulentis partes. Verum, ut observat abbas Ulpergensis, Romani pontifices haec sibi ascribunt et se fecisse gloriantur, quae potius facta fuerunt iudicio divino, *culpae imperatorum exigentibus animisque principum sive gentium ad resistendum se coadunantibus.* Unde consilium papae, quod tantum habuit virum, quia dabatur adversus Childericum personatum tantum regem, in gratiam Pipini, qui jam de facto rexerat, et in quem concurrebant Gallorum omnium studia, risu aut indignatione cunctorum exceptum esset, si in alium regem a populo dilectum datum fuisset, nec Gallos expectus esset Zacharias obsequentiores, quam cum pluribus post saeculis pontifices Romani in reges nostros eius successores aliquid tentavere. Et vero Francos non existimasse necessariam auctoritatem Romani pontificis, ut regem sibi constituerent, cum legitimum regnum inceptum arbitrabantur, patet ex Hugonis Capeti electione, qui sine ullo pontificis Romani rescripto, ex solo populi Francici consensu rex Francorum coronatus est, rejecto Carolo Lotharingiae, qui de stirpe Carolovingiorum regni legitimus haeres supererat.

Adversus haec nihil objicit Bellarminus, nam praeter autores a nobis laudatos, qui dicunt auctoritate et iussu Zachariae Childericum esse dejectum, et Pipinum electum, quos quidem nobis non adversari ostendimus; praeter hos, inquam, nihil dicit, quod ad propositum pertineat, sed adversus Barclaium contendit justam fuisse Childerici abdicationem et Pipini electionem: nos vero quaestionem istam non ingredimur, ostendisse contenti Childericum a Francorum proceribus et populo fuisse depositum, non a pontifice, licet ex ejus consilio: utrum autem illi recte fecerint, annon, utrum Zacharias rectum et aequum dederit consilium, an potius rebus suis studens, qui Pipino armis ad Longobardos expellendos opus habebat, quod utilius sibi erat, quam, quod verius consuluerit, inquirere res est ad propositum inutilis, de qua sine invidia in alterutram partem dici non potest.

De translatione imperii a Graecis ad Gallos.

Nullum habet exemplum speciosius Bellarminus, ut pontificum in temporalia potestatem astruat, quam imperii occidentalis translationem, ut loquuntur, a Graecis ad Latinos, sed si res accurate perpendatur, nihil hoc argumento infirmius esse dignoscitur. Sic illud proponit Bellarminus: *septimum exemplum est Leonis III, qui imperium transfudit a Graecis ad Germanos, propterea quod Graeci nullum auxilium laboranti ecclesiae occidentali afferre possent.* Hanc autem translationem jure ac merito factam probat, tum ex omnium regum occidentis, qui Carolum pro vero et legitimo imperatore agnoverunt, judicio, tum ex ipsius Irenes confessione, quae non modo non reclamavit, sed et Caroli conjugium expetiit, tum ex eventu et victoriis Caroli Magni. Verum, ut quanta sit hujus exempli ad propositum negotium inutilitas atque futilitas statim dignoscatur, unum observare sufficit, pontificem Romanum nihil omnino juris aut terrarum Carolo dedisse, aut imperatori graeco abstulisse. Sed merum nomen imperatoris, idque eum non solum dedisse, sed simul cum populo Romano, cujus nomine velut praecipuum ejus membrum agebat. Quippe diu antequam Carolus imperator nominaretur, graecus a dominio provinciarum occidentis exciderat, et Carolus jure successionis aut armorum dominus erat Galliae, Germaniae, Pannoniae, partis Hispaniae, et maximae partis Italiae ac praesertim urbis Romae, quae sedes erat imperii. Itaque nomine imperatoris adeptus ditior non est factus Carolus, nec quidquam graeco imperatori ablatum est: ac proinde etiamsi Leo solus imperatorum nomen dedisset Carolo, non inde sequeretur Romanum pontificem aliquid in temporalia juris habuisse, aut Carolo contulisse. At etiam si electio ista seu potius tituli imperatorii collatio a nonnullis scriptoribus Leoni, ut civitatis Romanae principi tribuatur, ab aliis tamen proceribus et populo accepta refertur. Rem sic narrant annales Francorum ab anno 714. ad annum 883. deducti, ad annum 801. *In die natalis domini ante confessionem B. Petri apostoli cum ter ab oratione surgeret Leo papa coronam capiti ejus imposuit, et a cuncto Romanorum populo acclamatum est Carolo Augusto a domino coronato magno et pacifico imperatori Romanorum vita et victoria, et post laudes, more antiquorum principum adoratus est, atque oblato patricii nomine imperator et Augustus est adpellatus.* Iisdem verbis id narrat monachus Engolismensis in vita Caroli Magni. Aimoinus libri quinti capite 31. Ado in chronico aetate 6. Godfridus Viterbiensis in chronico, et Otto Frisingensis. Sed, inquit Bellarminus, *hic primum mentio fit populi Romani, sed acclamantis post coronationem non imperatorum adpellantis ante coronationem.* At notum est olim imperatores Romanos per hujusmodi adclamationes a militibus et populo electos fuisse cum a privatis fuissent propositi, et tamen eorum electio tribuitur universis militibus et populo, non ei, qui proposuerat, deinde istae adclamationes arguunt non modo praesentem, sed et praecedentem populi consensum. Demum pontifex omnium Romanorum vices agebat velut praecipuum civitatis membrum, unde multi historici ne Leonem quidem nominant, sed a Romanis tantum Carolum imperatorem nominatum esse dicunt.

cunt, sic Marianus Scotus lib. 3. *Carolus*, inquit, *hoc tempore a Romanis Augustus appellatus est*; eadem sunt Lamberti verba ad annum 801. Hermannus ait eum more Romano sublimatum imperatorem, ergo a populo non a pontifice. Lupoldus Bambergensis libro de juribus imperii, Sigebertus et Vincentius aiunt, ex consensu Romanorum Carolum a Leone coronatum esse Augustum. Blondus Flavius decade 2. ait, *Leonem pontificem populi Romani scito, precibusque Carolum imperatorem Romanorum declaratum diademate vetusto imperatorum capitis gestamine coronasse*. Aeneas Sylvius in epitome Blondi de ortu imperii c. 9. *Populus*, inquit, *Romanus, qui suo sanguine tantum parat imperium, Carolum Magnum Francorum regem primo patricium post Augustum, concurrente summi pontificis consensu salutavit caesarem*. Philippus Bergomas lib. 2. supplementi, *a populo Romano precibus rogatus Carolum imperatorem declaratum diademate coronavit acclamante ter populo, Carolo Augusto*. Et eadem ferme habent Jacobus Vamphelingius, Gaguinus, Nauclerus, Platina, Sigebertus, Vincentius, chronicum Belgii, Wilielmus Malmesburienfis, Rogerius Hovedunensis, Anastasius bibliothecarius in vita Leonis III. Paulus Aemilius de gestis Francorum lib. 3. et alii plurimi, ex quibus constat Carolum imperatorem esse declaratum precibus, consensu, votis, scito et acclamationibus populi Romani. Nec est, quod Bellarminus opponat aliquos ex citatis historicis ac praeter hos Cedrenum, Zonaram, Paulum diaconum, Eginhardum, qui dicunt Carolum a Leone imperatorem esse factum aut declaratum et ab eodem inunctum atque coronatum, cum non repugnet Leonem id dici fecisse, quod non solus fecit nec sua tantum auctoritate, sed vices agens populi Romani et velut voluntatis ejus ac iudicii exsequutor, aut etiam velut Romanorum primus ac praecipuus.

Quod vero ad coronationem spectat et inunctionem, certum est illas esse meras ceremonias, quae ad imperii substantiam non pertinent, ita ut, qui eas perficit, propterea censeretur non possit imperium aut regnum contulisse. In Gallia rex Christianissimus ab episcopo Rheimensi, in Anglia rex Angliae a Cantuariensi, in Ungaria a strigonienfi et alibi reges ab episcopis praecipuarum urbium consecrari et inungi solent, et tamen nemo dicere potest ab istis episcopis reges fieri aut constitui. Justinus imperator sexto saeculo a Joanne Constantinopolitano patriarcha coronatus est, ut constat ex ep. hujus ad Hormisdam, et tamen iterum ab episcopo Romano Joanne post sex annos coronari voluit, ex quo patet coronationem meram esse ceremoniam, uno verbo coronatio imperatorem non facit, nec jus dat ad imperium, sed supponit eum, qui coronatur, jam imperatorem aut regem vel jus ad imperium aut regnum habere. Itaque Carolus magnus jure successionis et armorum ipsum imperium occidentis possedit, nomen imperatorum, quod ipsi, utpote totius fere occidentis domino debebatur, ab universo populo Romano accepit. Coronationem vero et inunctionem ejus, quae sacra tantum est ceremonia Leoni acceptam refert.

At, inquit Bellarminus, licet Carolus regnum Longobardorum armis obtineret, Romanos tamen nunquam bello vicerat nec eorum rex erat, deinde regna equidem occidentis sibi paraverat, sed non imperium.

Respondeo, Carolum Romanos bello non subjecisse, sed eos ultro ipsum supremum agnovisse dominium, patritiatu dignitatem ipsi concessisse, nam licet illi suis legibus se regerent, suprema tamen potestas erat penes patricium et imperatorem. Ad id vero, quod addit Bellarminus, Carolum sibi parasse regna occidentis non autem imperium, verum est, si imperii nomine nudum imperatoris nomen intelligas, non autem si dominium et potestatem in terras imperii. Deinde cum imperium occidentis jam diu vacaret divisumque esset inter multos regulos, haud dubium est, quin Carolo debitus fuerit imperii honos, cum omnes regiones, quae prius imperium occidentale componerent, sibi subjecisset. Attamen ipse nomen istud imperatorium sibi non arrogavit, sed maluit illud habere a populo Romano et a pontifice tanquam uno e praecipuis Romanae civitatis proceribus.

Urget Bellarminus, atque ut probet Carolum imperium pontifici uni acceptum tulisse, sic ratiocinatur. *Cum testamento, inquit, imperium filiis divisisset, rem totam a Leone pontifice confirmari voluit, ut non sine ejus consensu, a quo illud acceperat, imperium aliis tradere videretur.* At contra Baronius prolato Caroli testamento probat illum de imperio nihil disposuisse, ut nimirum imperii pro libito tradendi, cui vellet, totam penes pontificem ostenderet potestatem, sed ambo falluntur, nam re vera principum imperii consensu Ludovicum auctoritate propria Augustum appellavit: etenim morti proximus Ludovicum filium Aquisgranum vocavit, ibique congregatis episcopis, abbatibus, ducibus et comitibus, quaesivit, an vellet eum imperatorem creari, cumque annuissent, eum imperii participem declaravit, iussitque, ut coronam altari impositam suo capiti circumponeret: iisdem in comitiis Bernardum nepotem Pipini filium regem Italiae declaravit, ita annales Francorum ad ann. 813.

Itaque adeo falsum est, Carolum existimasse pontificis fuisse, cui vellet imperium tradere, ut eo inconsulto Ludovicum imperatorem crearet, quem post biennium circiter Leo III. cum esset in Gallia simul cum regina Rhemis coronavit. Sicut autem Ludovicus imperium a patre acceperat, ita Lotharium natu majorem imperii socium fecit anno 817. in conventu Aquisgranensi inconsulto pontifice, ut tradunt Eginhardus et autor chronici Mosiacensis, ac moriens missis ad eum corona et gladio imperialibus socium imperatorem reliquit. Is Ludovicum filium anno 852. imperii participem effecit et demum anno 855. imperio, quod 15. annis tenuerat, se abdicavit. Ab isto tempore Ludovicus imperatoris nomen et honorem cum Italiae regno obtinuit usque ad annum 875., quo mortem obiit. Tum Carolus Calvus Ludovici Pii nepos Italiam invasit et imperator non a solo Joanne VIII. sed a Romanis omnibus est declaratus. Testis est ipse Joannes VIII. in concilio Ticinensi his verbis, *elegimus merito et approbavimus una cum annisu et voto omnium fratrum et coepiscoporum nostrorum atque aliorum S. R. E. ministrorum amplique senatus totiusque Romani populi gentisque togatae et secundum priscam consuetudinem solemniter ad imperii sceptrum proveximus et Augustali nomine decoravimus ungentes cum oleo.* Itaque non solus pontifex Carolum Calvum elegit, sed unus fuit e prae-

cipuis electoribus. Carolo calvo post biennium mortuo imperium vacavit, donec Carolus III. Ludovici Bavariae ducis filius sicque Ludovici Pii nepos anno 881. a Joanne VIII. coronatus est. Post hujus mortem Italiae regnum in varias factiones est divisum. Guido nomen imperatoris assumpsit, sed Arnulphus Caroli filius occupata post hujus mortem Italia imperator coronatus est. Hunc ab optimatibus ad imperium promotum a principibus Teutoniae imperatorem factum docent nonnulli scriptores; attamen a formoso Romam vocatus eam vi cepit et ab isto pontifice imperator dictus usque ad Othonem magnum Germaniae regem, *qui anno dominicae incarnationis 962. inquit Regino, Romae benigne susceptus acclamatione totius populi Romani et cleri ab apostolico Joanne filio Alberici imperator et Augustus vocatus est et ordinatus.* Is postea tota Italia subacta atque imperatori graeco Apulia et Calabria erepta, filium imperii participem fecit eumque anno 967. coronari jussit. Sic imperii dignitas ad Germanos principes est devoluta. Ex dictis autem patet Carolum Magnum imperatoriam dignitatem tamquam aliquid sibi jure acquisitum filio tradidisse, ejusque successores illam sibi velut haereditariam vindicasse, post haec eum, qui Romam obtinuit, Italiamque obtinebat, nomen imperatorium assumpsisse ac demum Othonem Italia subacta ad Germanos hanc dignitatem transfulisse.

De Ludovici Pii et Lotharii exautorationibus.

In exemplum a nonnullis adducitur Ludovici Pii imperatoris exautoratio anno 833. in concilio Compendiensi facta; licet enim id sine Romani pontificis auctoritate fecerint episcopi Gallicani: ex eo tamen facto nonnulli inferunt in ecclesia esse potestatem regum dejectiendorum, sed ut cognoscatur, utrum id recte inferant, necne, res paulo fufius narranda. Ludovicus ille Pius Caroli Magni filius, imperii regiones inter Lotharium, Pipinum et Ludovicum partitus fuerat: illi violatis naturae et aequitatis legibus adversus patrem conspirarunt, eumque primum anno 830. Lotharius in monasterio Sammedardensi concludit, ut ibi monasticam vitam profiteretur. Inde paulo post opera Pipini atque Ludovici liberatus, Lotharium ad petendam veniam compulit. Sed hac libertate diu non est fruitus; nam anno 835. iterum conjurarunt in eum tres ejus filii. Ab illis stabat Gregorius IV. pontifex, qui cum in Galliam simul cum Lothario venisset, et fama esset excommunicationem in Ludovicum Pium ab eo ferendam, proceres et episcopi Galli, qui imperatori adhaerebant, declararunt ei, *quod si excommunicaturus veniret, ipse excommunicatus abiret.* Quapropter nihil ille in imperatorem tentavit; at Lotharius et ejus fratres in proposito pertinaces, patrem imperio spoliandum esse statuerunt. Is ab omnibus derelictus, coactusque filiis sese tradere, in monasterium S. Medardi Suesfionensis a Lothario coniectus est, ibique sub militari custodia detentus. Sed ut Lotharius facinoris istius invidiam minueret, conventum procerum et episcoporum Galliae Compendium indixit, ibique callido consilio patrem coegit poenitentiam publicam

blicam petere, necnon crimina palam confiteri; cum autem tum temporis in more positum esset, ut poenitentes publici militiae cingulum deponerent, habitumque saecularem exuerent, Ludovicum id facere coegerunt, ut per hoc videretur imperio se ipsum abdicare. Ita rem narrant historici omnes, ac inter alios Eginhardus in chronico, Nithardus ipsius Ludovici ex sorore nepos, autor vitae imperatoris Ludovici Pii, Hugo Floriacensis in chronico, Theganus Trevirensis episcopus, et alii, quorum verba referre nihil necesse est, nonnulla tantum ex autore vitae Ludovici excerpam. „Cum, inquit, rumor usquequaque diffusus serperet de caeteris, quod verum „erat de papa Romano, quod ideo adesset, ut tam imperatorem, quam episcopos „excommunicationis vinculis irretire veller, si qui inobedientes essent suae filiorum- „que voluntati, parum quid subripuit episcopis imperatoris praesumptio audaciae, „asserentibus nullo modo se velle ejus voluntati succumbere, sed si excommunica- „tur adveniret, excommunicatus abiret, cum aliter se habeat antiquorum cano- „num auctoritas. Deinde narratis iis, quae insecta sunt de conventu Compendiensi, hoc judicium fert. *Verentes inquit, sceleris conjuratores inauditi, ne versa vice re- „trolapsa ferrentur, quae gesta erant callido, ut sibi visum est, consilio. Cum aliqui- „bus episcoporum utuntur argumento, ut pro his, de quibus jam poenitentiam gesse- „rat imperator (nempe de nece Bernardi) iterum publica poenitentia armis depositis „irrevocabiliter quodammodo ecclesiae satisfacere judicaretur. Cum ne forenses qui- „dem leges contra unam culpam semel commissam bis invehant vindictam, et nostra „lex habeat non judicare BIS IN IDIPSUM, cui judicio pauci contradixere, plures „assenfum praebuere, minima pars, ut assolet in talibus, ne primores offenderent, „verbo tenuis consensere. Adjudicatum ergo eum absentem et inauditum, nec confi- „tentem neque convictum ante corpus sancti Medardi confessoris et sancti Sebastiani „martyris arma deponere et ante altare ponere cogunt, pullaque indutum veste ad- „hibita magna custodia sub tectum quoddam retrudunt. Eodem modo de hoc con- „ventu judicant Eginhardus et Theganus, atque hic Ebbonem Rhemensem factionis „hujus antesignanum praecipue inculat. Extant etiam acta sub conventus Compea- „diensis nomine edita, tom. concil. 10. col. 1687. et sequentibus, in quibus narra- „tur missos ad Ludovicum Pium Suevionis tunc in monasterio S. Medardi degentem „a conventu legatos, qui eum de his criminibus admonerent. Hunc illorum admo- „nitionibus assentientem diem constituisse, quo responsum redderet, ea die conve- „nium omnium ad eum pervenisse ejusque crimina illi in memoriam revocasse, pro- „misisse illum se in omnibus salutari consilio acquieturum, et habiturum „remediale judicium, sed petiisse, ut Lotharius Augustus adesset, ut cum „eo prius reconciliari posset. Cum venisset Lotharius Ludovicum in basilica Dei ge- „nitricis Mariae, ubi quiescunt SS. corpora Medardi, necnon Sebastiani, praesenci- „bus episcopis, presbyteris, et populo prostratum in terram super cilicium coram „altari palam confessum esse, se ministerium sibi commissum satis indigne tractasse, mul- „tis in eodem offendisse, et ecclesiam scandalizasse, populum in perturbationem in- „duxisse, ac propterea publicam et ecclesiasticam se petere poenitentiam. Deinde in-*

junctum illi ab episcopis, ut aperte confiteretur errata sua, agnovisse se praecipue deliquisse in iis, de quibus sive scriptis, sive verbis a summis sacerdotibus admonitus, tum illos ei dedisse chartulam confessionis, continentem crimina, quorum ab iis reus purabatur. Qua relata sequitur exautoratio Ludovici, his verbis. *Igitur pro his vel in his omnibus, quae supra memorata sunt reum se coram Deo et coram sacerdotibus vel omni populo cum lacrymis confessus est, et in cunctis se deliquisse protestatus poenitentiam publicam expetiit. Post hanc vero confessionem chartulam suorum reatum et confessionis ob futuram memoriam sacerdotibus tradidit, quam ipsi super altare posuerant, ac deinde cingulum militiae deposuit, et super altare collocavit et habitum saecularem exuens habitum poenitentis per impositionem manuum episcoporum recepit, ut post tantam talemque poenitentiam nemo ultra ad militiam saecularem redeat.* Eodem modo id factum narrat Agobardus in libello de isto apud Compendium conventu scripto. Ex his autem patet in Compendiensi, seu potius Sueffioniensi conventu, haec enim exautoratio in monasterio S. Medardi in urbe Sueffioniensi, quo conventus Compendiensi migravit, facta est, omnia contra jus ac nefas ad arbitrium Lotharii peracta esse. Ludovicum Pium regno jam ante spoliatum per vim ad poenitentiam petendam fuisse adactum, ab eodem extortam criminum confessionem, imo quod perridiculum est, ab aliis chartam confessionis criminum, quae agnoscere ipsum volebant ipsi traditam, coactum illum juxta morem poenitentium cingulum deponere et habitum poenitentis induere ac demum in custodia retrusum: dirum facinus et saeculis omnibus detestandum, episcopos reperiri potuisse filiis adversus patrem rebellibus et naturae ac aequitatis jura infringentibus, ita addictos, ut pietatis et religionis specie ac pigmento tantum scelus velare audent. Sed non omnium hoc fuit crimen, nam plerosque metu verborum consensisse, nonnullos etiam contradixisse referunt scriptores, unum Ebbonem scelerati hujus consilii autorem fuisse par est credere; quamquam et Agobardus illud inventum plurimum probaverit. Caeterum quamvis pateat, iniquissimum fuisse istius conventus conatum, ita ut ex eo nihil prorsus concludi possit, etiamsi sibi deponendi imperatoris auctoritatem assumpserit. Attamen in ejus actis aut apud eos, qui de eo scripserunt nihil legitur, quod hanc in sententiam trahi possit. Quid enim tandem illi fecerunt? Imperatorem ad agendam de criminibus poenitentiam aegerunt, eidem crimina exprobrarunt et imposuerunt poenitentiam publicam, petenti confessionem dictarunt coram ipsis, et ex eorum judicio imperator habitum poenitentis sumpsit, atque, ut moris erat poenitentium, cingulum militiae deposuit. Facta sunt haec et machinata ab ipsis episcopis nequiter et injuste, sed quid ab iis tentatum in auctoritatem imperatoriam? Nihil certe. Nam quod cingulum militiae deposuit, id fecit pro more poenitentium, qui tum temporis saecularibus omnibus negotiis nuntium mittebant et plerumque se in monasterio includebant, quin autem istud rege ultro faciente episcopi probare potuissent, si revera criminum, quorum accusatus erat, reus fuisset, aut si eorum non ante poenitentiam egisset, quis non fateatur? In eo erat iniquitas, quod Ludovicum id invitum facere scirent, et crimi-

num,

num, quorum accusabatur vel reum non esse, vel eorum veniam jam esse consecutum. Ut autem aliquid in imperatoriam auctoritatem tentasse eos probaretur, ostendendum esset, illos pronuntiasse imperatorem regnandi jure ob crimina excidisse, et etiam invitum de regno pellendum. At nihil simile statuunt, imo supponunt eum ultro ac libenti animo ob crimina, quae perpetraverat, se poenitentiae addicere et cingulum militiae ponere. Sed quae secuta sunt eorum, quae ab istis facta sunt, iniquitatem ostendant, nam anno sequenti 834. Lotharii fratres, qui prius exauctorationi patris sui tacite consenserant, cum Lotharium post depositum et custodiae traditum patrem imperium omne invadere cognovissent, coactis copiis adversus Lotharium proficiscuntur. Qui sibi metuens aufugit, atque hinc pater ecclesiasticae communioni restitutus est et imperii ornamenta recepit. Deinde sequente anno in concilio ad Theodorici villam iterum ab episcopis absolutionis beneficium est consecutus, et Ebbo ibidem suasu episcoporum seipsum episcopatu abdicavit, caeteri episcopi, qui conventui adfuerant, excusaverunt se eo, quod per vim ad consentiendum compulsi fuissent, Agobardus et alii absentes damnati sunt: notandum porro est, in istis conciliis non restitui imperatorem regno et imperio, sed tantum ecclesiae et communioni, ita neque in exauctoratione neque in restitutione Ludovici Fii quidquam est, quod prober ecclesiae potestatem esse in temporalia. Nec magis eo pertinet judicium concilii Aquisgranensis anni 842. adversus Lotharium, in eo enim episcopi Lotharium auctoritate sua de regno Galliae non dejecerunt, sed tantum a Ludovico et Carolo in consilium adhibiti, num liceret sibi partem regni Francici a Lothario relictam regere, et censuerunt id ab ipsis tuta conscientia fieri posse, rem sic narrat Nithardus lib. 4. tom. conc. 7. colon. 1177. et 1758.

De septem electorum institutione.

Post imperii translationem, septem quoque electorum institutionem a pontificibus factam esse affirmat Bellarminus et ad probandam pontificum in temporalia potestatem adducit. *Octavum, inquit, exemplum est Gregorii V., qui sanctionem edidit de imperatore eligendo per septem Germaniae principes, quae usque ad hanc diem servatur. Quod ita esse probatur per Blondum decade 1. lib. 3. Naucleorum generatione 34. in vita Gregorii V. aliosque multos historicos; asserunt etiam Magdeburgenses.* Respondeo, incertum esse, quando, quomodo et a quo septem electores instituti fuerint: sunt enim scriptores, qui hanc electorum institutionem tribuant Carolo Magno ut Jordanes in chronico, quae sententia niti videtur auctoritate Innocentii III. *c. venerabilem de electione et electi potestate*, alii ejusdem institutionis, Germaniae principes auctores faciunt, alii eam Gregorio V. tribuunt, ut Blondus, Naucleus, Platina et alii Gregorio X., ut Aventinus lib. 5. annalium Boiorum et Onuphrius in lib. de comitiis imper., ubi ex professo probat, hos septem electores non ante fata Frederici institutos esse, denique nonnulli eam partim Gregorio V. partim Othoni III. partim principibus Germaniae tribuunt, quia cum

hos

hos omnes diverso modo haec institutio diversimode tangat, ab omnibus approbari debuit.

Quod spectat ad primam opinionem, quae Carolo institutionem septem electorum tribuit, eam esse falsam concedunt omnes, cum successores Caroli non a certis principibus Germaniae, sed ab omnibus principibus Francis electi fuerint: simili ratione probat Onuphrius, Gregorium V. non esse illius auctorem, quia diu post ipsum vita functum principes omnes imperii Germaniae tam episcopi quam laici imperatores eligebant, et sic electos probat Henricum II., Conradum I. et II., Henricum IV. et V., Lotharium II., Fredericum I. et Philippum I. Nec dicas cum Bellarmino, principes interfuisse, non elegisse; nam ut multis testimoniis docet Onuphrius, et post eum Baronius tom. 10. Annal. ad ann. 996. n. 4. et sequentibus, non solum istis electionibus intererant, sed et eas ipsi suffragiis promovebant, idque perspicue patet ex Gregorio VI. epistola ad omnes episcopos, duces atque comites Teutonicos de novi regis electione facienda, si Henricus non resipisceret lib. 4. Epist. Greg. Epist. 3. Iterum Onuphrii opinio non videtur esse magis vera; nam ut observat Bellarminus, septem electorum fit mentio in autoribus, qui ante Gregorium X. scripsere, ut est Martinus Polonus, qui sub Innocentio IV. scribebat, Ostiensis, qui sub Gregorio IX. et concilium generale Lugdunense sub Innocentio IV. Hinc Baronius primam institutionem septem electorum in hoc concilio ab isto pontifice factam fuisse putat, conjicitque eos, qui Gregorio quinto tribuerunt, deceptos esse Martini Poloni verbis, qui sic loquitur in vita Othonis III. *Et licet isti tres Othones per successionem generis regnaverint, tamen postea fuit institutum, ut per officiales imperii imperator eligeretur, qui sunt septem, videlicet primo cancellarii isti Maguntiensis Germaniae, Trevirensis Galliae, Coloniensis Italiae, Marchio Brandeburgensis camerarius est, Palatinus dapifer, dux Saxoniae enssem portat, rex Bohemus pincernam agit.* Quae verba perperam intellecta, putat causam dedisse Baronius iis, qui sub Othone III. a Gregorio quinto septem electores institutos scripserunt. Cum tamen Martinus post Othonem suo tempore id factum indicet; verum, ut diximus, non modo D. Thomas, seu potius autor lib. de regimine principum, sed et Ostiensis, qui ante concilium Lugdunense, vel eodem tempore scribebat chronicum ejusdem temporis, et Augustinus Triumphus, qui paulo post scripsit, septem electorum institutionem ad Gregorium V. referunt, et de ea velut de veteri institutione loquuntur. Denique observandum est, septem electores Lugdunensi concilio recensitos diversos esse ab iis, qui nunc sunt et olim fuerunt. *Hi enim sunt Maguntiensis, Trevirensis, Coloniensis, Palatinus, Saxo, Brandeburgensis et Bohemus.* Qui vero a concilio Lugdunensi recensentur, hi sunt, duces Austriae, Bavariae, Saxoniae et Brabantiae, episcopi vero Coloniensis, Maguntinus et Salsburgensis.

Itaque incertum omnino est, utrum a pontificibus, et quando institutio ista facta fuerit,

Ut autem pateat, electionem imperatoris ad electores transferri ab episcopis Romanis sine injuria non potuisse, nisi ex eorum consensu id factum fuisset, considerandum est, ad quos imperatoris electio diversis temporibus pertinuerit. Ante translationem imperii hanc ad senatum populumque jure pertinuisse nemo ibi inficias: exercitus tamen plerumque imperatores eligebant, qui senatus ac populi consensu imperium retinebant; post imperii translationem Carolus Magnus, ut probatum est, ab universo populo Romano, autore Romano pontifice electus est imperator. Hujus successores imperium sibi jure haereditatis, tum etiam ex praevia principum ac procerum imperii electione sibi vindicarunt.

Ultimus e Caroli Magni sanguine imperator fuit Ludovicus III. Arnulphi filius, qui prole carens a Berengario Veronae victus, vitam et imperium amisit. Hinc imperium ruere coepit. Nam Itali, ac Romani pro regibus ac imperatoribus victores agnoscebant, ita Berengarius, Ludovicus Bosonis, Hugo Arelatensis, Lotharius ejus filius, Rudolphus Burgundiae, et alii subinde Italiam occuparunt; imperiumque affectarunt. Ex alia parte Franci principes et Germani Conradum a Carolina stirpe Germaniae regem imperatorem agnoscebant, is morti proximus, ut narrat Nauclerus generat. 31. an. 937. persuasit principibus, ut Henricum Turingiae et Saxoniae ducem in regem et successorem eligerent. Sed isti duo titulum imperatoris non habuerunt. Post haec Otho electus, ut ait Nauclerus, *ab omni populo Francorum et Saxonum*, Italia recuperata, imperatoris nomen ac dignitatem consensu populi Romani accepit, et a pontifice Romae inunctus est. Qui vero deinceps istis succedere, plerumque haereditatis jure, ab universis pariter Germaniae principibus electi feruntur, donec ad vitandam confusionem ac divisiones, caeteri principes septem electoribus sua jura cesserunt. Porro non potuit pontifex istud juris auctoritate sua quibusdam principibus adimere, quippe jure naturali in regno electivo electio pertinet ad universum populum, sed ad vitandas turbas introductum, ut praecipui proceres ex consensu populi caeteros cives repraesentantes, regem aut imperatorem eligant; nec dubium, quin possint sibi invicem jus suum cedere, et electionem paucis tantum committere, sed pontificem Romanum id sine eorum consensu facere posse absurdum prorsus videtur.

Porro si quid in re dubia conjici possit verisimile, arbitror Othonem III. caeterorum imperii procerum adhibito consensu, et sorte Gregorii V. auctoritate adjecta numerum electorum septenarium constituisse, cum enim is imperator liberis careret, et periculum esset, ne divisiones ob electorum multitudinem orirentur, huic malo obviam ire volens, remedio isto usus est, sperans ab omnibus principibus id probatum iri. Quamquam ex historia constat, id non statim obtinuisse principibus ordinariis electoribus non omnino consentientibus, et juri suo cedere nolentibus. Nam Henricus Othonis successor non a septem electoribus, sed a principibus Germaniae electus dicitur a Nauclero generatione 34. anno 1002., extantque exempla plura posteriorum imperatorum eodem modo electorum. Ita conciliantur invicem ii, qui dicunt institutionem electorum septem sub Othone III. fac-

tam, et qui eam non ante Gregorium X. aut Innocentium IV. obtinuisse ferunt: isti enim loquuntur de usu, illi de instituto.

Porro non id solum fecisse imperatorem aut pontificem auctoritate sua, sed ex consensu caeterorum principum, tum ex eo probatur, quod facere non potuerit, tum etiam ex scriptorum bene multorum testimoniis, chronicum vetus, cujus autorem dicunt nonnulli Albertum Stadenfem ad annum 1240. ex praetaxatione principum et consensu eligunt imperatorem Trevirensis, Maguntinus et Augustinus Triumphus lib. de potestate Eccles. q. 35. a. 2. Gregorius V. tempore Othonis imperatoris convocatis et requisitis principibus Allemanniae septem electores instituit. Leopoldus de jure imperii c. 3. *Tempore Othonis III., qui filius caruit, fuit institutum, ut per certos principes Germaniae solus per officarios imperii seu curiae imperialis eligeretur imperator.*

At nullus est, qui diligentius Nauclero id enarret, hujus haec sunt verba generat. 34. ann. 994. *Hoc tempore electores imperii primum institui leguntur, de quo aliqui scribunt, quod Otho tertius cum haeredes ex se dependentes mares non haberet, constituit ex consilio principum Germaniae, ut imperatore mortuo in oppido Francofurt perpetuo fieret electio, electoresque constituit tres archiepiscopos, et enumeratis iis septem sic ait. Hi septem principes eligendi imperatoris jus et potestatem sic acceperunt, et mox, itaque aiunt Gregorium V. cognita imperii imbecillitate, varietateque fortunae, quo diutius apud Germanos summa potestas remaneret, illeque caeteris praeesset, qui virtute et dignitate caeteros praestaret, retulisse sanctionem de imperatore deligendo, videlicet solis licere Germanis principem deligere, qui caesar, et Romanorum rex appellatus, tum demum Augustus et imperator haberetur, cum a Romano pontifice benedictione praemissa coronaretur. Et quod ordinauerit cum procerum Germaniae consensu electores praedictos, qui vice omnium eligere deberent. Ex his habes, quae fuerint pontificis, imperatoris et principum hoc in negotio partes. Imperator septem electores delegit ex consilio principum, principes caeteri consenserunt et suo juri cesserunt. Pontifex constitutionem imperatoriam ex consensu principum factam probavit et retulit, non ut Bellarminus legit, tulit. Quia inlata fuerat ab imperatore, convenit inter omnes delectum imperatorem nomen imperatoris non assumpturum, nisi prius a pontifice coronatus fuisset. Itaque electorum institutio non pontifici, sed potius imperatori, ac maxime caeterorum principum, quorum erat de jure suo cedere consensui, tribui debet. Id observat cardinalis Cusanus de concordia catholica lib. 3. cap. 4. *Electores, inquit, qui communi consensu omnium Allemannorum et aliorum, qui imperio subiecti erant, tempore Henrici II. constituti sunt, radicalem vim habent ab ipso communi omnium consensu, qui sibi naturali jure imperatorem constituere poterant, non ab ipso Romano pontifice, in cujus potestate non est dare cuiquam provinciae per mundum regem vel imperatorem, ipsa non consentiente. Et concurrebat ad hoc consensus Gregorii V. tanquam unius pontificis Romani, qui juxta gradum suum in consentiendo in communem imperatorem interesse habet. Recte sicut in conciliis gene-**

generalibus occurrit in primo gradu autoritas ipsius, vigor nihilominus definitionis non ab ipso primo omnium pontifice, sed ex communi omnium ipsius et aliorum consensu dependet. Itaque quoquo tandem modo et quovis tempore facta fuerit ista institutio, quod non est admodum certum, autoritate solius pontificis vim non habuit, sed praesertim caeterorum principum, ad quos pertinebat electio, sine quorum consensu non poterat electio ad hos solos septem restringi. Quod et ipse Belarminus cogitur aliquando fateri, cum ait lib. 3. de Translat. imperii c. 4. papam id non potuisse, nisi praesente imperatore, Germanisque principibus consentientibus. Quod idem prorsus est, ac id, quod nos dicimus ex consensu principum, autoritate imperatoris, et pontificis istud factum fuisse. Sed hoc non arguit ullam in pontifice, prout pontifex est, potestatem temporalem, nam ut diximus, ad eum imperatoris electio non pertinet ut episcopus est, sed ut Romanae civitatis princeps est.

Objiunt primo eos omnes scriptores, qui dicunt septem electores a Gregorio V. aut X. fuisse constitutos.

Respondeo, ex dictis constare, non esse certum, utrum ab istis pontificibus id fuerit statutum. Secundo certum esse, id ab ipsis non esse factum, aut fieri potuisse auctoritate pontificia. Tertio certum non minus esse, id ab ipsis non esse factum sine consensu et auctoritate principum imperii et imperatoris. Quod si qui scriptores praesertim recentiores hujus rei non meminerint, cum ab aliis bene multis memoriae prodita sit, ab iis, qui illam non referunt, non tam praetermissa, quam subintellecta dici debet.

Objiunt secundo auctoritatem Innocentii III. in cap. *venerabilem de elect.* ubi haec ait, *verum illis principibus, et jus et potestatem eligendi regem in imperatorem postmodum promovendum recognoscamus, ut debemus, ad quos de jure et antiqua consuetudine noscitur pertinere, praesertim cum ad eos jus et potestas hujusmodi ab apostolica sede pervenerit in persona magnifici Caroli, qui a Graecis transfudit imperium in Germanos.* Quem securus Jordanes a Carolo Magno de consensu et mandato Romani pontificis praeceptum esse ait, *ut imperium Romanorum apud electionem canonicam principum Germanorum in perpetuum remaneret.* Verum, uti diximus, haec opinio defendi non potest, cum constet septem electores diu post Carolum Magnum fuisse institutos.

Deinde etsi de principibus Germanis omnibus id intelligeretur, hanc potestatem ipsis a pontifice collatam, tam falsum est ac imperium ejus solius auctoritate ad Germanos esse translatum. Ut enim jus electionis imperatoris sedes apostolica in Germanos principes transfulisset, deberet illud prius habuisse, sed inauditum est Romanum episcopum solum ullum unquam Romanum imperatorem elegisse. Nec vero quemquam movere debet Innocentii in sua causa loquentis iudicium, quod si quis nollet prorsus rejicere, ita posset eum explicare, ut diceret jus istud a Romano pontifice in Germanos esse translatum nomine totius Romanae civitatis, quae istud jus habebat. Nam certum est, ante Carolum Germanorum principum non fuisse

imperatorem creare, sed Romanae civitatis. Post Carolum vero principes Franci et Germani in electione praecipuas partes habuerunt, hoc autem fieri non potuit sine Romanae civitatis consensu eisque episcopi, qui cum primus princeps ejus esset, cum in istis negotiis repraesentabat.

Objiciunt tercio Viennense concilium Clementina *Romani principes de jurejurando*, ubi haec habentur. *Ecclesia Romana a Graecis imperium transfudit in Germanos, et ab eadem ad certos eorum principes jus et potestas eligendi regem in imperatorem postmodum promovendum.*

Respondeo, dici posse Romanam ecclesiam id fecisse, quod consilio, adhortatione et suffragio ejus factum est, sed tum translatio imperii, tum septem electorum institutio, consilio, adhortatione, consensu, et suffragio episcopi Romani facta est, non tamen ab eo solo, aut ex ejus solius auctoritate; quod si cui concilii Viennensis dictum aliquid amplius asserere videatur, respondere poterit, in conciliis illud tantum vim habere, quod de professo decretum et determinatum est a concilio, non autem illud, quod narrando dictis inseritur; cujusmodi sunt verba in objectione relata. Demum istius concilii decreta a pontifice Clemente V. sunt concinnata, non ab ipso concilio generali emissa.

Objiciunt quarto instrumentum quoddam principum Germanorum, quod servatur in munitione castris S. Angeli, in quo sic habetur. *Nos principes imperii universis praesentem hanc paginam inspechuris complectens olim Romana mater ecclesia, quadam quasi germana charitate Germaniam illam eo terrenae dignitatis nomine decoravit, quod est super omne nomen, temporaliter tantum praesidentem super terram, plantans in ea principes tanquam arbores praecelestas, et rigans illas gratia singulari, illud eis dedit incrementum mirandae potentiae, ut ipsius auctoritate suffulti velut germen electum per ipsorum electionem illum, qui froena Romani teneret imperii, germinaret. Datum anno domini 1279. indictione 7. regnante domino nostro primo dicto Rodulpho Romanorum rege regni ejus anno 6. Igitur, inquit Bellarminus, fatentur ipsi principes Germani ab ecclesia Romana potestatem eligendi in imperatorem ad Germanos pervenisse.*

Respondeo, insulsum esse istud monumentum, et ab aliquo indocto imperite confectum, ineptiis scatens, in quo, qui subscribunt principes, anonymi sunt, quale nullum unquam instrumentum publicum factum. Deinde etsi verum esset, possent dici principes Germani electionem acceptam referre ecclesiae Romanae, non prout ecclesia est, sed prout Romana civitas est, ad quam jus electionis praecipue pertinebat. Forsan etiam ipsi principes quorundam historicorum testimoniis delusi, aut pontifici blandientes id dixerint. Cum enim id monumentum scriptum sit sub Rodulpho primo, qui primus a septem electoribus post Fridericum secundum fuit electus, mirum non esset, si hanc eligendi potestatem nondum satis firmam pontifici se debere adulando faterentur. Sed ut dixi, monumentum istud nullus leget, qui statim illud ab homine otioso et imperito confectum esse non intelligat.

De tentata a Gregorio septimo Henrici quarti imperatoris depositione

Nonum, inquit Bellarmius, exemplum est Gregorii septimi, qui Henricum quartum imperatorem deposuit, et alium eligi iussit, quod et factum est.

Respondeo, primum istud esse exemplum tentatae a pontificibus depositionis in reges, quod velut novum et inauditum universus orbis exhorruit, ut a nobis probatum est supra. Quare hoc exemplum non secus ac posteriora omnia nihil nobis obfunt, neque adversariis favent: semper enim in illis cernere est, inde Romanos pontifices auctoritatem sibi deponendorum regum vindicantes, inde reges, principes, populos, imo et episcopos hanc ei auctoritatem denegantes, et sententias depositionis in reges latas, velut illicitas repudiantes, atque ita dici non potest, per ea Romanos pontifices sibi tanquam per possessionem aliquid juris acquisivisse; nam ut possessio sit legitima, debet niti aliquo saltem colorato titulo, bonaque fidei debet esse, haud reclamante rei domino. Hic vero Romani pontifices contra omne jus sine ullo titulo reges deponere tentarunt, reclamantibus semper non tantum ipsis regibus, sed et universis populis ac episcopis totius orbis adversum istos conatus protestantibus; ergo dici non possunt, per istos conatus acquisivisse sibi possessionem juris regum deponendorum. Deinde cum jure divino constituti sint, et a solo Deo illorum pendeat auctoritas, etiamsi pontifices eorum deponendorum auctoritatem, nemine reclamante, usurpassent, imo etiamsi tota ecclesia per impossibile hujusmodi jus sibi arrogasset, praescribi propterea non posset adversus jus divinum et naturale, quod nulla facta, nulla exempla, nulla possessio, vel mutare, vel tollere possunt. Itaque possemus haec omnia exempla Gregorio septimo posteriora praetermittere, sed ad confirmandam nostram assertionem ea referemus, ut inde pateat, pontificum in reges conatus illicitos, iniquos, et temerarios fuisse, seditionum, caedum, bellorum, schismatum causas fere semper extitisse, uno verbo multum ex iis mali, tum regnis, tum ecclesiae accessisse, nihil unquam boni.

Atque ut a Gregorii septimi facto ordiamur, inter ipsum et Henricum imperatorem dissidii causa ferebatur, quod is episcopos et abbates, partim pretio, partim privata auctoritate, quod investituram vocant, constitueret. Hac de causa initio pontificatus, Gregorius eum admonuit, ne deinceps largitione corruptus, episcopatus et beneficia conferret, alioquin se in delinquentes poenis ecclesiasticis usurum. Sed discordia non erupit ante annum 1076, quo Gregorius et Henricus sese mutuo damnationibus appetivere. Imperator enim superba legatione pontificis exasperatus, concilium Vormatae indixit, in quo Gregorius variorum flagitiorum accusatus, depositus est, missaque Romam legatio cum contumeliosis litteris, quibus denunciabatur, ut se episcopatu abdicaret. E contra vero Gregorius habita Romae synodo, episcopos hujus sententiae autores excommunicat, ipso Henrico regnum Teutonum et Italiae abrogat, omnesque christianos a vinculo juramenti absol-

vit. Henricus cognita Gregorii censura, multas epistolas ad gentes et nationes conscripsit, quibus se contra jus fasque a pontifice damnatum ostendebat. Nihilominus tamen cum Saxones bellum contra Henricum pararent, principes Germaniae veriti, ne regno spoliarentur, auctores ei fuerunt, ut si Gregorius in Germaniam veniret, cum eo reconciliaretur. Simulavit ille se huc venturum, sed cum Vercellas usque venisset, Canossam oppidum agri Regiensis sese recepit. Venit illuc prope Henricus, rerumque suarum necessitate compulsus, veniam petiit, quam pontifex ipsi primum denegatam tandem concessit. Nihilominus tamen inclementia sua irritatum caesaris cernens animum, clam Rudolphum ducem ad imperium capeendum sollicitavit: is a Saxonibus electus bellum in Henricum movit, ter praelium, aequo fere Marte, multa utrinque caede edita, commissum. Interim Gregorius in concilio Romano ann. 1080. latam in Henricum sententiam renovat, Rudolpho imperium confirmat, precaturque, ut Henricus in omni congressione vincatur, et Rudolphus regnum Teutonum obtineat: verum hujus vota non fuerunt exaudita, nam eodem anno quarto praelio commisso, Rudolphus est occisus, inutili penes suos relicta victoria. Interim novemdecim episcopi Maguntiae, ac postea triginta Brixiae congregati Gregorium deponunt, et Guibertum Ravennatem episcopum, qui Clemens sextus est dictus, in ejus locum eligunt. Hunc imperator cum exercitu Romam veniens, expulso Gregorio, in sede episcopali collocavit, et ab eo coronam imperialem accepit. Nec hic fuit dissidiorum finis, nam foederati principes Hermanno Lotharingo regnum deferunt anno 1082., qui annis post septem extinctus est: triennio ante, hoc est anno 1085. mortuus fuerat Gregorius; huic successit Victor tertius, qui continuis bellis vexatus, cum prius pro ejus defensione ad viginti hominum millia per Italiam, cecidissent, coactus est Cassinum Benedicti antiquam sedem reverti, ubi anno 1088. obiit, designato successore Othone Ostiensi, quem cardinales ad pontificatum promoverunt. Is sententiam in Henricum et Guibertum a Gregorio latam confirmavit; sed ipse varie vexatus, coactus est aut in Gallia degere, aut Romae in domo Petri Leonis, ubi et mortuus est, ad vitandas inimicorum insidias sese continere. Huic anno 1099. successit Paschalis, qui adversus Guibertum bellum gessit; sed is paulo post anno 1100. e vivis abiit, neque tamen ejus morte factionum studia rescissa sunt; nam Richardus, qui Guiberto faverat, Albertum quemdam ei Atellanum suffecit, Praenestini Theodoricum quemdam pontificem creare. Tertius praeterea Maginulphus apud Ravennam pontificatus titulum usurpare ausus est. Sed non minus imperium, quam pontificatus praedae tunc erat. Nam adversus Henricum pontifices excitavere filium ejus Conradum, et eo mortuo, filium alterum Henricum, a quo pater imperio spoliatus, captus, et in custodiam conjectus est, ac demum profugus Leodii decessit anno 1106.

Violentum Henrici quarti in Romanos pontifices animum non imitatus est modo, sed et superavit Henricus V., quippe in Italiam veniens, a Paschali per vim extorsit jura investiturarum, de quibus tantum erat certamen exortum, et ab eodem ritu

ritu solito imperator inauguratus est; sed quamprimum ille Italia discessit, haec omnia irrita decrevit Paschalis in concilio Lateranensi ann. 1112. Inde in concilio Viennensi investituram episcopatum haeresim esse declaratum est. Sub Gelasio secundo Paschalis successore Romam rediit Henricus, ut ab eo confirmationem eorum, quae a Paschali secundo sibi concessa fuerant, extorqueret; sed cum ille Roma aufugisset, Burdinum quemdam, quem alii Mauritium, alii Gregorium octavum appellant, Bracarensem archiepiscopum antipapam constituit. Post discessum Henrici Gelasius Romam rediit: hinc intestinum in urbe Roma praelium, in quo multi cecidere. Gelasius iterum fugere coactus, habitis Capuae et Viennae conciliis, Henricum et Burdinum excommunicavit; cumque in monasterium Cluniacense sese recepisset, ibidem paulo post obiit. Huic successit Calixtus secundus, sub quo pax inter pontificem et imperatorem inita est, ac controversia de investituris terminata in conventu Wormatiensi, in quo imperator investituram per annulum et baculum remisit, canonicam electionem et liberam consecrationem fieri permisit, sed ex alia parte pontifex imperatori concessit, ut electiones episcoporum et abbatum regni Teutonici coram ipso fierent absque simonia et violentia, electus autem regalia per sceptrum acciperet, et ex aliis imperii partibus consecratus infra sex menses regalia quoque per sceptrum acciperet. Ita investiturarum controversia, quae a Gregorio septimo ecclesiam innumeris pene malis et cladibus affecerat, anno 1122. amice terminata est.

Ex hac autem totius istius constitutionis narratione liquet, ea, quae tum a pontificibus, tum a Romanis imperatoribus hujus dissidii tempore attentata sunt, in exemplum trahi minime posse. Cum utrinque multa praeter jura ac praeter aequitatem omnem crudeliter et impie fuerint gesta. Quot vero et quanta, Deus bone! calamitates, e temeraria Gregorii septimi in Henricum quartum sententia fluxerunt; in imperio seditiones, caedes, rebelliones, bella, parricidia; in ecclesia episcoporum proscriptiones mutuae, concilia sibi invicem opposita, spoliata templa, violatae arae, dejecti pontifices, alii in eorum locum suffecti: de Romano episcopatu vi et armis decertatum, longo ac diro schismate ecclesia vexata, uno verbo omnia sive in imperio, sive in ecclesia susque deque versa.

Quamquam autem varia fuerint pro variis affectibus scriptorum de hoc dissidio judicia, nihilominus tamen omnes Gregorii de imperatore deponendo conatum novum et antehac inauditum fuisse agnoscunt: et ex his non pauci Gregorium crudelitatis et ambitionis arguunt.

Sic Petrus Damianus cardinalis, qui Hildebrandum sub Alexandro secundo cardinalem tantum noverat, nam antequam papa fieret, mortuus erat Petrus: is, inquam, Damianus Ep. 10. lib. 1. vocat eum *tyrannum Neroniana pietate condolentem, colaphizando demulcentem, aquilino ungue palpantem*. Et in fine epistolae, ille miserum Petrum de manibus eruit Hildebrandi, ad cujus imperium magno Petro patuit carcer Herodis.

Leo Ostiensis Gregorio septimo addictissimus lib. 3. c. 24. vocat eum elatione turgidum, et c. 48. accusat eum perfidiae, quod post reconciliatum sibi Henricum Matildae consiliis, quemdam e suis ultra montes dirigens coronam imperii illi miserit, et ei adversus imperatorem rebellionem suaserit.

Rodolphus ipse, qui in locum Henrici successus fuerat, vulneratus in praelio, paulo ante mortem falsus est, se injuste in Henricum ex iussione et mandato pontificis rebellasse: *videtis*, inquit, *manum meam de vulnere sauciam, haec ego juravi Domino Henrico, ut non nocerem ei, nec insidiarer gloriae ejus; sed iussio apostolica, pontificumque petitio me ad id deduxit, ut juramenti transgressor honorem indebitum usurparem. Quis igitur finis nos acceperit, videtis, cum in manu, unde juramenta violavi, mortale hoc vulnus accepi: viderint ergo ii, qui nos ad hoc instigaverunt, qualiter nos duxerunt, ne forte deducti simus in praecipitium aeternae damnationis.* Haec refert Hemoldus chronici Sclavorum, lib. 1. c. 29.

Denique ipsummet Gregorium morti proximum, eorum, quae contra Henricum quartum tentaverat, poenituisse refert Sigebertus in chronico. Quis non videat pluris fieri debere morientium Henrici adversariorum verba eo tempore prolata, quo verae tum demum excutiuntur pectore voces, detrahiturque persona, manet res, quam quae ipsi odiis et ambitione impulsus scripserunt aut gesserunt.

Objicit primo Bellarminus, ut probet Gregorii, septimi de Henrici quarti depositione sententiam justam fuisse, conciliorum, quae pontifices celebrarunt, decreta, ex quibus probata est Gregorii in Henricum quartum sententia. Haec autem sunt, Romanum tertium et septimum sub Gregorio, Beneventanum sub Victore tertio, Beneventanum, Placentinum, et Claromontanum sub Urbano secundo, Romanum sub Paschali secundo.

Respondeo primo, majoris fieri non debere istorum conciliorum auctoritatem, quam ipsorum pontificum, quorum auctoritate convocati sunt, iisque opponi posse concilia ab Henrico convocata, quae in pontificem sententiam tulerunt, Vormatiense scilicet, Papiense, Maguntinum, Brixienae, et Maguntinum alterum, in quo Brixienae concilii sententia est confirmata. Quod si in auctoritatem admitti nolint, quia ab ipso imperatore sunt convocata, fueruntque episcoporum, qui ipsi favebant; cur non iisdem rationibus nos conciliorum a Romanis pontificibus convocatorum auctoritatem rejiciemus?

Respondeo secundo, in Romanis duobus a solo Gregorio pronunciatam in Henricum sententiam depositionis, in caeteris excommunicatum esse Henricum, non autem depositum.

Objicit secundo Bellarminus eos auctores, qui Gregorii septimi factum approbarunt, Marianum, Scorum, Lambertum Schafnaburgensem, Anselmum Cantuariensem, et Lucensem, Geberhardum Salzburgensem, Stephanum Alberstattensem, Leonem Ostiensem, Othonem Frisingensem, Dodechinum, et abbatem Uspingensem.

Verum

Verum qua de causa Bellarminus Bennonem cardinalem et alios scriptores, ut suspectos rejicit, eadem nos plerisque ex istis, qui Gregorii partes sequebantur, in auctoritatem admittere non tenemur. Quippe hoc tempore omnes fere scriptores imperatoris vel pontificis partes acriter tuebantur, nec liberum erat hinc et inde mentem aperire, ut testis est anonymus in vita Henrici quarti: *De his, inquit, vera scribere periculum; falsa, crimen; hac lupus, hac canis urget.* Unde non mirum si prudentiores judicium non interposuerunt, caeteri vel in Henricum, vel in Gregorium stylium suum direxerint, cum e contra potius studio, quam historicorum animo; sed de singulis scriptoribus pauca dicam. Et primo, quod spectat ad Marianum Scotum, ejus auctoritas nullius est momenti, cum faverit ipse rebellibus Saxonibus, et defectionem eorum probaverit, non solum eam, quae Gregorii sententiam sequuta est, sed etiam illam, quae antea contigit sub Alexandro secundo: sic enim de hac loquitur: *Quod audiens, inquit, praedictus Otho dux, gravius quam credi potest, dictum regis suscepit, colloquutusque principibus Saxoniae, rebellare omnem simul fecit provinciam, et merito.* Lucensis Anselmus Gregorii septimi fuit patronus, ut testantur Sigebertus et Trithemius, ideoque ejus auctoritas non majoris est momenti, quam ipsius Gregorii. Geberhardus quoque eodem munere functus est, et cum Vicelone Maguntino archiepiscopo disputavit; non magis ergo ei credi debet partes pontificis tuenti, quam Viceloni partes imperatoris defendenti.

Lambertus Schafnaburgensis et alii scriptores ob investituras et tentata in Gregorium imperatorem damnant, at ejus exaurationem non omnino adprobant, sed tantum historice referunt. Multi vero auctores Henricum etiam post hanc exaurationem imperatorem adpellant, quales anonymus historiae Franciae scriptor apud Duchesnium t. 4., qui praeterea observat excommunicationem a Gregorio latam, contra voluntatem totius pene concilii factam, totum ecclesiae statum turbasse. Albertus Aquensis lib. 1. c. 7., Guibertus Novigentinus lib. 3. c. 2., Guilielmus Tyrius lib. 1. c. 13. lib. 8. c. 24. lib. 9. c. 8. Otto Bambergensis epistola ad Paschalem secundum data anno 1102. Sugerius in vita Ludovici sexti et alii alias a nobis laudati, qui factum Gregorii velut novum et inauditum reprehendunt.

Objiciunt ultimo exaurationem Henrici omnibus atque ipsi Henrico terro-ri fuisse, et quamvis nonnulli existimarint injuste hanc a pontifice latam nullum tamen fuisse, qui dubitarit potestatem esse pontifici reges deponere, quod et ipse Henricus in epistola quadam agnovit, in materia haereseos fieri posse eo tempore, quo Gregorio maxime infensus erat.

Respondeo, ex dictis constare quamplurimos non modo injustam, sed et illicitam existimasse exaurationem Henrici, ita anonymus in historia seu apologia vitae Henrici relatus inter veteres rerum Germanicarum historicos: *qua subreptione, inquit, delusus apostolicus simul et honore creandi regis, quem sibi fallaciter obtulerant impulsus, regem banno innodavit, absolvit omnes, qui fidem regi jurave-*

runt, a juramento, quod factum multis displicuit et asserere tam inefficaciter, quam illicite factum. Hoc ipsum agnovit Gregorius, qui consultus ab Herimanno Metensi, quomodo novam illam et inauditam auctoritatem, quam sibi assererat, probare posset, respondit his verbis ep. 21. lib. 2. *Quod autem, inquit, postulasti quasi scriptis nostris juvari ac praemuniri contra illorum insaniam, qui nefando ore garrunt auctoritate sanctae et apostolicae sedis non potuisse Henricum excommunicari nec quemquam a sacramento fidelitatis absolvi. Non adeo necessarium nobis videtur, etc.* Idem ep. 3. lib. 7. *Quotquot, inquit, Latini sunt, omnes causam Henrici praeter admodum paucos laudant ac defendunt et duritiae ac impietatis circa ipsum me redarguunt.*

Nec vero attendendum est ad ea, quae Henricus aut alii imperatores rerum suarum necessitate coacti dicere, promittere aut facere potuerunt. Sciunt enim omnes iniquum omnino esse ex huiusmodi conditionibus per vim extortis aliquid juris assumere. Non est ergo, quod adversarii urgeant Henrici ad extremas angustias redacti propositiones, pollicitationes aut submissiones. Has enim semper extortit necessitas. Sic initio dissidii cum ejus opes et copiae fractae omnino forent, coactus est iniquas subire pacis condiciones, atque in Italiam proficisci et ibi a pontifice miserabiliter absolutionem et veniam deprecari. Sed, ut observat Lambertus, omnes Italiae principes factum imperatoris omnino improbarunt, ipseque Henricus poenitentia ductus eas ut nullas et extortas revocavit.

Quod vero additur Henricum ipsum eo tempore, quo maxime Gregorio infensus erat, agnovisse in casu haereseos reges et imperatores deponi posse, non omnino verum est. Id enim tantum ille dicit dubitanter, et per quamdam concessionem aliunde probans id minime fieri debere et in ecclesia factum non esse, sic enim habet in epistola post synodum Briacensem scripta: „Et nos quidem, inquit, haec „omnia sustinimus, dum apostolicae sedis honorem conservare studuimus, sed sic „humilitatem nostram timorem forte intellexisti, ideoque in ipsam regiam potestatem nobis a Deo concessam exurgere non timuisti, quam a nobis auferre ausus es „minari, quasi nos a te regnum acceperimus, quasi in tua et non in Dei manu sit „regnum vel imperium, quia dominus noster Christus nos ad regnum, te autem „non vocavit ad sacerdotium, etc. Me quoque (licet indignus inter christianos „sum ad regnum vocatus) te teste, quem sanctorum patrum traditio soli Deo judicandum docuit, ne pro aliquo crimine nisi a fide, quod absit, exorbitaverim deponendum asseruit: cum etiam Julianum apostatam prudentia sanctorum episcoporum non sibi, sed soli Deo deponendum commiserit. Ipse vero, quid verus papa beatus Petrus clamat Deum timere, regem honorificare, tu, inquam, quia „Deum non times, me Christum ejus inhonoras. Ex his videre est Henricum per concessionem tantum et ad mentem ac secundum principia Gregorii et Romanorum fateri ob fidem deponi posse reges, at a quo possint deponi, non dicit, imo statim addit eos non ab hominibus, sed a Deo deponendos; idque probat tum exemplo Juliani apostatae tum dicto beati Petri, quare ex ejus testimonio probari non potest reges

reges deponi revera posse, cum a fide aberrant. Sed tantum si quando deponi possent maxime in negotio fidei, quod tamen verum non est. Henricus scilicet et episcopi, qui ab illius partibus stabant, exautorationem a Gregorio factam duplici ex capite arguebant: primo ex eo, quod hujusmodi potestatem non haberet pontifex, deinde ex eo, quod etiam si aliquando reges deponi possent, fieri id non posset nisi in casu haereseos, quod tamen faciendum non esse probabant exemplo Juliani apostatae et beati Petri testimonio. Falluntur ergo, qui istud per concessionem dictum reges non posse deponi nisi a fide exorbitaverint affirmate dictum esse autumant. Non advertentes haec verba, quae praecedunt *te teste*, quae manifeste probant id tantum ad mentem Gregorii dictum fuisse ab Henrico et episcopis, qui ab ipsius partibus stabant.

De Ottonis IV. depositione.

Decimum exemplum, inquit Bellarminus, est Innocentii III., qui Ottonem IV. similiter deposuit, ut patet ex *Blondo decade 2. lib. 6.*

Respondeo, Ottonem nunquam legitimum fuisse imperatorem: nam post mortem Henrici VI. imperatoris, qui filius fuit Frederici Aenobardi, imperium de jure pertinebat ad Fredericum secundum Henrici sexti filium adhuc infantem, vel si non videretur is imperio idoneus, Philippus dux Sueviae Frederici Aenobarbi filius Henrici sexti frater, cui administratio regni ab Henrico moriente fuerat commendata, ut testis est Blondus, erat eligendus, vel si aliter fieri non posset, imperator eligendus ea lege, ut eo mortuo imperium ad fratris filium rediret. Juri accedebat electio principum, nam vivente adhuc imperatore, *Henrico VI. eoque procurante*, ut ait abbas Uspergensis, *principes Allemanniae pene omnes filium parvulum ipsius Fredericum II. adhuc in cunis vagientem assumpserunt in regem, eique fidelitatem juraverunt, et litteras de hoc facto cum sigillis suis imperatori transmiserunt.* Post mortem vero Henrici plures Philippum elegerunt, Otto vero dux Saxoniae a paucioribus est electus, nam in epist. electionis hujus, quae est apud Baronium ad annum 996. unus ex electoribus subscripsit Adolphus Colonienfis, qui postea ad Philippum transit et cum eo duo tantum episcopi Paderbonensis et Mindensis, unus dux Henricus Lotharingiae et Brabantiae, comes unus Henricus de Kuke, et in electionem Philippi consenserunt archiepiscopi tres, episcopi novem, abbates quatuor, rex unus, duces quatuor, Marchio unus cum nobilibus Allemanniae, qui litteris consensum praebuerunt. Philippo favebat cognominis Franciae rex, Ottoni Innocentius tertius, qui in cap. *venerabilem hujus electionem confirmaverat.* Philippum quem olim excommunicatum dicebat, ita exosum habens, ut recte Uspergensis dixerit se ablaturum Philippo diadema, aut sibi papae insigne detracturum, nihilominus Phi-

lippus imperio per decem annos potitus est, repugnante primum ac deinde cedente Ottone, cum quo pactus erat Philippus, ut post mortem suam filiam ejus duceret et imperium obtineret. Itaque post mortem Philippi iterum electus Otto imperium invasit, at nec electio ista quamquam concordibus principum votis facta rata haberi debebat, nam Fredericus secundus, Henrici sexti filius legitimus erat imperii haeres, eique fidelitatem ipse juraverat, ac proinde nec potuerat Philippus de imperio ad se ad tempus tantum pertinente cum Ottone pacisci, nec principes electione in irritum missa fidem violare. Cumque jam adolefceret Fredericus, erat is in imperio confirmandus, non eligendus Otto. Itaque cum Henricus sextus moriens, ut testis est Blondus, uxorem et Fridericum filium commendasset pontifici, potuit et debuit ille ipsius causam agere, eumque legitimum imperatorem declarare, Ottonem vero, ut nihil juris ad imperium habentem, rejicere.

Verum uti, quod veritas habet, libere dicamus, non id habuit in mente Innocentius, ut Fridericum injuste spoliatum restitueret, nam Ottonis electionem ipse probaverat, et Philippum a patre Frederici Henrico curatorem electum proscripserat, sed in Ottonem exarsit, quod vellet ille, ut testis est Matthaeus Parisiensis, jura et possessiones imperii a pontificibus usurpatas recuperare, vel ut alii volunt, quod regnum Siciliae, quod ecclesiae feudatarium esse pontifex arbitrabatur, sine investitura ejusdem ecclesiae vellet occupare, sed sive hac, sive illa potius de causa deposuerit; fatebuntur ipsi Bellarminus, Baronius et alii neutrum istorum ad deponendos reges sufficere, cum causam solam haereseos vulgo afferant, ut legitimam.

Quamquam vero Otto quartus sententia Innocentii dejectus foret et Fridericus imperator secundus a principibus imperator electus, nihilominus tamen nec confirmatus, nec coronatus ante mortem Ottonis, ut testis est Albertus Stadenfis ad annum 1279. Caeterum ex dictis manifestum est, primo Ottonem imperii potius invasorem dici debere, quam legitimum imperatorem. Secundo Innocentium Philippo legitimo imperii curatori injuste obstisse. Tertio eundem Ottoni perperam favisse, et electionem ejus immerito confirmasse. Quarto eum non causae aequitate, sed rerum suarum promovendarum studio motum Ottoni postea imperium abrogasse. Quinto Fridericum legitimum imperatorem non fuisse vi abrogationis hujus, sed electionis principum et jure haereditatis, Ottonem vero non idcirco illegitimum imperatorem, quod fuisset a pontifice dejectus, sed quod nullum jus ad imperium haberet, nec legitime fuisset electus.

De Frederici II. depositione.

Undecimum, inquit Bellarminus, *exemplum est Innocentii IV., qui in concilio generali Lugdunensi consentientibus universis Fredericum deposuit, et vacavit tunc imperium annis 28., ut Matthaeus Palmerius in chronico annotavit, et extat sententia de sententia et re iudicata in sexto.*

Fredericus ille est, de quo modo diximus, Henrici sexti filius, cui a patre moriente patronus datus fuerat Innocentius, sed is hostis potius, quam curatoris partes gessit, nam et eum ejusque patrum, cui administratio imperii concedita erat, imperio spoliare conatus est, et Ottonis adversus eum electionem probavit, et ipsum Fredericum in minoribus adhuc agentem regnis Siciliae et Apuliae spoliare tentavit, ut testis est Nauclerus generatione 34. *Reliquerat, inquit, Henricus VI. uxorem Constantiam cum parvulo filio Frederico II. moriens Innocentii nuper electi curae, qui ut mox per principis obitum jura Siciliae repetiit, ita post Constantiae interitum, postea non tam tutelae nomine, quam sui juris tuendi causa Siciliam et Apuliam administrabat.*

Innocentio tertio successit Honorius tertius, a quo per Ostiensem episcopum post mortem Ottonis Fredericus secundus imperator Romae coronatus est. Et tum, ut referunt Uspergensis et Nauclerus, Fredericus secundus de bonis et praediis imperii in Italia sitis, multa contulit ecclesiae S. Petri, et vota votis accumulans, de manu ejusdem episcopi rursus crucem accepit, ad perficiendum iter Hierosolymitanum. Initium vero dissidii inter Fredericum et pontificem sic refert Cuspinianus: *contra duos comites Thusciae Matthaeum videlicet et Thomam, qui castra quaedam et terras suae ditionis occupaverant in Apulia, pugnare coepit et expugnatos bonis omnibus privavit.* Hi confugiunt Romam, praesidium sedis apostolicae implorant, quocirca imperator multoties conquerebatur, quod inimicos suos et hostes publicos sedis apostolicae foveret. Inde non levis causa odii imperatoris in pontificem, unde etiam prima inimicitiarum fomenta inter utrumque exorta sunt.

Huic controversiae successit de investituris disceptatio nunquam non sine magnis motibus agitata, Fredericus enim, teste Nauclero generat. 41. *ditionem vexare coepit pontificum, pontifices et archiepiscopos ponere in ecclesiis modo suo institutos a papa expellens, collectas ab ecclesiis exigens, dicebat enim jus regibus Siciliae in electionibus praelatorum ab antiquo debitum minorari a papa, quia eorum privilegium Innocentius tertius sic tulisset Constantia Frederico puero existente, ut supra dictum est, forte fuit privilegium, de quo in glossa 16. q. 7., quod Apuliae reges habeant investire, admonitus autem super his non obtemperabat, admonentem magis magisque in dies sprevit, unde eum percussit pontifex anathemate, nisi respiceret; iterato pontifex privationem imperii regnorumque addidit. Tertio per-contuma-*

cem exasperatur pontifex, omnes imperii et regnorum olim suorum subditos a sacramento fidelitatis absolvit, haec fuerunt semina malorum plurimorum.

Honorio tertio mortuo successit Gregorius nonus, hic utpote superbus, inquit Uspergensis et Cuspinianus ad annum 1227. Fredericum excommunicare primo anno pontificatus sui coepit ob causas frivolas et vanas nullo juris ordine servato; Nauclerus ait scriptores de causis istis non convenire, Antoninum excommunicatum eum narrare, eo quod investituras pontificum et collationes beneficiorum usurparet; terras plurimas ecclesiae nollet restituere, clericos vectigalibus privaret & census de feudis ecclesiae nollet reddere. At ex epistola ipsius Gregorii palam fieri, ait Nauclerus, non ob has causas excommunicatum esse a Gregorio Fredericum, sed quia expeditionem in terram sanctam, quae ipsi sub poena excommunicationis praecepta fuerat, non susciperet, sed excusationem legitimam afferebat imperator, dicens se dicto tempore profectum esse, et in itinere infirmitate correptum coactum fuisse reverri, pontificem vero hanc aegritudinem velut simulatam pro excusatione non habuisse.

Eadem excommunicationis causam refert Cuspinianus, *non enim, inquit, aliam causam habuit pontifex, quam quod votum peregrinationis non exolvisset.*

At imperator, ut ait Uspergensis, anno domini 1228. *volens implere votum suum et pacatum sibi papam efficere, transfretavit ad terram sanctam mense Augusto, multa sustinuit et perfida prodicione templariorum etc. Papa vero captata occasione de absentia imperatoris copiosum exercitum destinavit in Apuliam, et terram imperatoris in servitio Christi demorantis, quod nefandissimum est dicere, abstulit et sibi subjecit et cruce signatos, ne transfretarent, omni studio prohibuit, tam in Apulia, quam in Lombardia.*

Quis talia facta recte considerans non deploret et detestetur? Quae indicium videntur et quoddam portentum et prodigium ruentis ecclesiae: haec Uspergensis. Addit Nauclerus Fredericum discedentem oratores Romam misisse absolutionem a pontifice petiuros, quia votis satisfecerat, pontificem vero repulsam dedisse, et templariis in Asia injunxisse, ne Frederico tanquam hosti publico auxilium praeberent. Eadem constant ex epistola cujusdam Thomae Alteronensis imperii rectoris apud Matthaeum Parisiensem in Henrico, qua scilicet imperatorem certiore facit iste comes pontificem armis fines suos invadere, et nescio, quem Joannem de Brennes pro imperatore agnoscere.

Hoc nuntio accepto, Fredericus, qui jam urbes Hierosolymam, Joppum et Nazareth receperat, amissa victoria, pactisque cum Sultano initis ad sua defendenda revertitur, quae capta fuerant ab hostibus, celeriter recuperat, et eos, qui defectio- nem meditabantur, compescit. E contra pontifex imperatorem ob initas cum Sultano inducias habitumque in Germania conventum principum, in quo filius ejus fuerat rex Romanorum electus nulla habita ratione mandati pontificii, quo vetuerat, ne quis ex hujus stirpe ad regnum promoveretur: propter haec, inquam, Fredericum iterum atque iterum diris devovet, haereticos ac rebelles Mediolanenses tu-
ratur.

ratur. Nihilominus imperator non destitit beneficium absolutionis humiliter petere, papamque hortatus est, ut sibi ad domandos Mediolanenses auxilio esset. Ille sibi metuens, Romam revertitur, imperator Mediolanenses vastat, Italiae urbes ditioni suae subjicit, Sardiniam velut ad imperium ab antiquo spectantem occupat, hinc graviores inter ipsum et pontificem, qui eam velut patrimonium suum sibi vindicabat, inimicitiae oriuntur. Pontifex ad solum excommunicationis telum confugit, eumque quanta potest solemnitate devovet, et subditos ejus ab obedientia imperatoris solvit, et ne fulmen esset irritum, Roberto Ludovici Francorum regis fratri imperium per litteras offert. Galli principes in consilium asciti a rege mira aequitate conatum pontificis detestantur. *Quo, inquit, spiritu, vel ausu temerario papa tantum principem, quo non est major, imo nec inter christianos, non convictum et confessum de objectis sibi criminibus exhaeredavit, et ab imperiali apice praecipitavit, etc. Scimus, quod domino JESU CHRISTO fideliter militavit moriens, et bellicis se periculis confidenter opponens, tantum religionis in papa non invenimus. Imo, qui eum debuit promovisse et Deo militantem protexisse, eum conatus est absentem confundere et nequiter supplantare. Nolumus nosmetipsos in tanta pericula praecipitare, ut ipsum Fredericum tam potentem impugnemus, quem tot regna contra jurabunt, et causa justa praestabit adminiculum. Quid ad Romanos de prodiga sanguinis nostri effusione, dummodo irae suae satisfecerimus, si enim per nos et alios devicerit omnes principes mundi conculcabit sumens cornua jactantiae et superbiam, quoniam ipsum Fredericum imperatorem magnum contriverit.* Haec narrat Matthaeus Parisiensis in Henrico tertio, in quibus elucet Gallorum illius temporis aequitas et prudentia, qua injustum pontificis conatum maximumque bellum nobis et imperatori exitio futurum compresserunt.

Itaque cum inutile fuisset istud Gregorii noni molimen coactus est cum imperatore inducias pacisci, sed has paulo post violavit, et adversus eum concilium Romae anno 1239. indixit. At imperator episcopos ad illud proficiscentes in transitu maris captos in custodiam conjecit; ingressusque in Campaniam Castellum quoddam, quo praecipui papae consanguinei clausi erant, vi coepit et omnes, quos in eo invenit, suspendi iussit. Quo dolore oppressus Gregorius secundo Kalendas Septembris e vita excessit. Defuncto Gregorio successit Coelestinus, qui octodecim tantum post electionem diebus vixit, adeoque nihil in imperatorem tentavit. Huic successit Innocentius quartus, qui dum esset cardinalis, fuerat imperatoris amicus. Is nihilominus latus a praedeessore in imperatorem sententias renovavit, confirmavit, atque promulgavit. Quae res multos a Frederici partibus alienavit. Hic vero praetermittendum non est parochi cujusdam Parisiensis insigne illo tempore factum, ad quem cum missa fuisset pontificis sententia in Fredericum, ut eam promulgaret, sic populum adlocutus fertur: *audite universi, accepi in mandatis, ut candelis accensis et pulsis campanis in imperatorem Fredericum excommunicationis sententiam ferrem solemnem, causam tamen ignorans, non ignoro controversiam et edium inexorabile motum inter eos. Scio enim, quod unus eorum alteri injuriatur,*
quis

quis cui, nescio, sed illum in quantum mea se extendit potestas, excommunicatum denuntio, alterutrum horum, videlicet eum, qui alteri injuriatur et absolvo injuriam patientem, quae tam damnosa est christianitati. Haec Matthaeus Parisiensis. Sed ut ad propositum revertar, ut majorem excommunicationi a se latae auctoritatem conciliaret pontifex Italia, cum in Galliam ex Italia venisset, concilium Lugduni indixit, quod ibidem post festum Joannis Baptistae anno 1245. celebratum est; in prima concilii hujus, ut loquuntur, sessione, Theodorus Frederici procurator promisit, eum si Romanus pontifex vellet reconciliari Graeciam ad unitatem ecclesiae revocaturum, terram sanctam recuperaturum, et ablata Romanae ecclesiae redditurum; fidejussores hujus promissi offerens Franciae et Angliae reges; at pontifex promissum istud velut illusorium rejecit. Sessione 2. pontifex habita oratione post alia capita in Fredericum multis invehus est, eumque haereseos et sacrilegii et perjurii accusavit, alia insuper addens crimina, quod scilicet civitatem novam construxisset, quam Saracenis populaverat, quod familiaritatem cum Soldano Babyloniae contraxisset, quod concubitu Saracenicarum muliercularum impudenter pollueretur. Ad haec respondit Thaddaeus Fredericum haereseos convincti non posse, si ipse adesset, voce fidem suam professurum, ejus vero orthodoxiae probabile argumentum esse, quod usurarios in regno suo non toleraret. *In hoc*, inquit Matthaeus, *curiam Romanam reprehendens, quam consistat hoc vitio maxime laborantem.* Ad alia objecta similiter respondet Thaddaeus, dilationemque petit, ut imperatori nunciare posset, negavit istud primo pontifex addens, si veniet statim recederem, sed sequente die compulsus est ad petitionem procuratorum regum Franciae et Angliae duarum hebdomadarum inducias concedere.

At imperator cernens damnationem suam vitari non posse nec congruus arbitratus se judicio synodali praesertim adversanti judicandum sistere, accedere ad concilium recusavit. Tum pontifex nulla provocationis a Thaddaeo interpositae ratione habita in Fredericum sententiam protulit, qua illum omni honore et dignitate privatum pronuntiavit, et omnes a juramento fidei ipsi praestito absolvit, vetuitque eum a quoquam pro imperatore agnosci. Haec sententia in ipso concilio lata est, *non sine omnium audientium et circumstantium*, ut inquit Matthaeus, *stupore et horrore.* Hanc sententiam licet frivolum et injustam sentiret Fredericus, cernens tamen, quantum illa detrimenti sibi esset adlatura, nullum non movit lapidem, ut pontifici reconciliaretur. Quare per procuratorem suum regem Franciae domino papae obtulit satisfactionem facere competentem, inquit Matthaeus, *obtulit etiam, quod in terram sanctam irrediturus abiret, quoad viveret Christo ibidem militaturus.*

Ad haec ridens papa ait, haec quoties talia vel potiora promissa sunt? Respondit rex Franciae *septuagies septies pendendus est sinus, peto et petens consulo tam pro me, quam pro multis aliis millium millibus peregrinatoribus prosperum exitum expectantibus, imo potius pro statu universalis ecclesiae et christianitatis accipite et acceptate tanti principis talem humilitatem, christi sequentes vestigia, qui se usque ad crucis patibulum humiliasse legitur.* Quod cum dominus papa erecta ac

rejeſta ceruice refutaſſet, dominus rex Francorum reſeſſit iratus, et indignatus, quod humilitatem, quam ſemper habuerat, in ſeruo ſeruorum non reperifſet. *Igitur pontificis ſententia per mundum uolitante*, inquit Stadenſis, *quidam principum cum multis aliis reclamabant, dicentes ad papam non pertinere imperatorem inſtituere, uel deſtituere, ſed electum a principibus coronare. Quamdiu autem uixit Fredericus*, inquit Trithemius, *per annos ferme ſex contra eum nec papa, nec aliquis principum praeualere potuit; ſed non aduertens ſententiam papae, quam frivola et iniuſta eſſe dicebat, ſe imperatorem geſſit, magnamque principum, nobiliorum et ciuitatum uſque ad mortem adhaerentiam habuit.* Nihilominus tamen a quibuſdam principibus a papa ſollicitatis et pretio corruptis Henricus Haſſiae et Turingiae Landgravius eligitur, ſed iſto poſt biennium ſublato, ei Guilielmus Hollandiae comes anno 1248. ſuffeſtus eſt, Frederico Longobardis, qui deſecerant, in ordinem redigendis intento.

Demum ipſe Fredericus fruſtra tentata cum pontifice reconciliatione, circa finem anni 1250. e uivis abiit, Conrado filio relinquens imperium Frederico-Henrici filii ſui jam deſuncti filio Austriae ducatum, et Menfredo notho Tarentasiae principatum. Poſt huius mortem imperium praedae fuit, et a multis ſubinde occupatum, Italia uero bellis ac diſcordiis civilibus miſere vexata eſt.

Unum eſt, quod aduerſus nos urgeri poſſet, concilii ſcilicet Lugdunenſis, quod generale dicitur, auctoritas. Cum enim in eo Innocentius quartus de poſitionis ſententiam in Fredericum pronunciarit, neceſſe eſt eam ab illo concilio probatam.

Reſpondeo, ſententiam in Fredericum latam non eſſe a concilio, ſed ab Innocentio, ſicque Innocentii eſſe, non concilii Lugdunenſis: eam uero a concilio examinatam ac confirmatam non fuiſſe extra dubium eſt. Unde illa in inſcriptione lata non dicitur, *ſacro adprobante concilio*, ſed tantum, *ſacro praefente concilio*. Quaecumque autem praefente concilio fiunt, non propterea cenſentur a concilio fieri aut probari; utque aliquid in conciliis dictum aut factum auctoritatem obineat, neceſſe eſt, ut in eo conciliariter, ut loquuntur, examinetur, hoc eſt, ut re examinata a ſingulis iudicium feratur: at nihil ſimile in hoc negotio contigit in ſynodo Lugdunenſi, ubi nec iſta res ab episcopis examinata eſt, nec ſingularium episcoporum ea de re uota collecta ſunt, ſed ſolum a pontifice condita et lecta in concilio ſententia. Sunt etiam nonnulli e catholicis, qui concilium iſtud Lugdunenſe primum generale fuiſſe negent, cum praefertim ei deſint duae conditiones a Bellarmino ad concilii univerſalitatem requiſitae, convocatio generalis, atque ut ſaltem ex majori orbis parte ad illud episcopi conveniant. Ad concilium autem Lugdunenſe convocavit tantum Innocentius regem Galliae, Senonenſem archiepiscopum, et Angliae episcopos, nullas autem litteras dedit ad episcopos Germaniae, Aragoniae, Caſtellae, Luſitaniae, ut nihil dicam de orientis episcopis. In concilio uero pauci adfuerunt episcopi ex Anglia et Gallia, plerique per procuratores, nulli Italici, Hiſpani, Germani orientales, etc. Concilium composuit pontifex cum ſuis cardi-

malibus, paucis Angliae ac Franciaepiscopis et procuratoribus regum Galliae et Angliae. Deinde in eo nihil secundum formam iudiciorum actum est, non est legitime citatus aut convictus imperator, episcoporum vota et suffragia non sunt quaesita. Pontifex vero solus in eo simul egit accusatoris, testis et iudicis partes; solus enim Fredericum accusavit, solus testimonium in eum dixit, solus sententiam pronunciavit. Denique concilium in actis aut inscriptionibus nusquam generale dicitur: nequidem ab Innocentio aut concilium convocante, aut in eo pronunciate hoc nomine donatur; ubique enim leges, *sacro praesente concilio*, non *universali et sancta synodo*. Deinde cum ad concilium generalius provocaret Thaddaeus, non responderet pontifex hoc esse universale, sed tantum factis esse dicit, concilium generale multorum. Unde colligitur concilium non simpliciter generale fuisse, sed tantum multorum. Demum e veteribus scriptoribus, qui ejus mentionem faciunt, nullus illud generale adpellavit, non Matthaeus Parisiensis, non Albertus Stadenfis, non Trithemius, non Palmerius, non Platina, a quibus generalis concilii nomine non donatur. Primus, qui hoc nomine ipsum decoravit, videtur esse Onuphrius, sed quas ad concilium generale condiciones requirat, nescitur.

Respondent alii, dato quod fuerit generale hoc concilium, errare ipsum potuisse in praesenti quaestione, quae potius facti est, quam juris; nec enim actum est in ea synodo de jure pontificis, sed supposito ejus jure, quaesitum, utrum esset diris devovendus Fredericus ob crimina. Hanc responsionem confirmat Launoius a simili, in iis, quae Bellarminus profert lib. 5. de Romano pontifice, Honorii papae causam agens, tomo septimo epistolarum, epistola septima. Denique etiam si concilium aliqui in reges sibi autoritatis usurpasset, non tenerentur propterea ipsi de jure suo cedere: nam nec concilium generale, nec ecclesia tota potest regibus jus regnandi ipsis a Deo datum auferre, aut per ecclesiam auferri posse decernere. Sed istis responsionibus, quae nonnihil habent invidiae, uti necesse non est, cum prima sufficiat.

De Ludovici imperatoris exautoratione.

Duodecimum et ultimum Bellarmini exemplum est Clementis sexti, qui Ludovicum imperatorem a Joanne XXII. et Benedicto XII. excommunicatum deposuit.

Respondeo, quam iniquum fuerit istud factum, ipsa docet historia. Ludovicus Bavarus a majori parte electorum ad imperium promotus est, nemo a Petro Maguntino, Balduino Trevirensi, Joanne rege Bohemiae, et Woldemaro Marchione Brandeburgensi. Alii vero electores numero, ut patet, pauciores, Fredericum Austriae imperatorem designant, Ludovici electione, cui nemo intercesserat, jam peracta. Nihilominus pontifex Joannes XXII. huic favit, et confirmato-

rem se promisit ejus electionis: *Modo, ut ait Nauclerus, copias suas ex Allemanni ad expellendos rebelles ecclesie mitteret, pollicitus insuper fore, ut si promissis stare, fratrem illius ad archiepiscopatum Maguntinum promoveret.* Victo igitur et in captivitatem redacto cum fratre suo Henrico, Leopoldus hujus iidem frater, cooperante rege Franciæ, ad Joannem XXII. recurrit, inquit Nauclerus: *Tum Joannes, pergite idem, in publico consistorio Avenione protulit sententiam execrationis in Ludovicum Bavarum, ex eo, quod miserat jam copias suas in adjutorium Galeatii et fratrum ejus, qui tyrannice dominabatur Mediolani opponendo eidem Ludovico, quod non erat ei licitum uti officio imperatoris, quo usque esset confirmatus ab ecclesia; deditque ei terminum trium mensium, infra quem renunciare deberet electioni de se factæ, et quod veniret personaliter, si vellet se excusare de eo, quod favorem præstiterit hæreticis et rebellibus ecclesie.* Ita in gratiam Caroli regis Francorum, et Lupoldi inventa est ratio, propter quam deponeretur Ludovicus, et quidem frivola; nam coronatio, uti probatum est a nobis antea, mera est ceremonia, quæ non dat imperium; aut jus ad imperium, sed tantum supponit: et certe non modo imperatores ethnici, sed et christiani omnes ante Carolum Magnum, a papa coronati minime sunt, et tamen eos veros imperatores fuisse, quis dubitet? A Carolo Magno mos invaluit, ut, qui ad imperium jure successionis et electionis perveniebant, a pontifice Romano inungerentur. Sed cum nonnulli jam sine hujusmodi coronatione illud obtinissent, eam pontifex immerito denegabat Ludovico Bavaro, cum a majori parte electorum et prior electus fuisset.

Itaque Ludovicus videns se injuste a Joanne peti, habito concilio, *adpellavit ad ipsum papam, inquit Nauclerus, male informatum, et bene informandum, et etiam ad concilium generale, quando esset Romæ in sede Petri, misitque solemnes oratores, qui se de prædictis excusarent: postea vero Ludovico non comparente papa execravat eum, ac de hæresi condemnavit, contra adhaerentes durissimos processus fulminans, a quibus omnibus Ludovicus adpellavit. Isti processus, ut ait frater Hermannus, a quibusdam strictissime observabantur, a multis vero invalidi reputabantur, quia dicuntur examinati a doctoribus utriusque juris, qui judicabant eos non valere. Imo Joannem papam magni et multi theologi licentia et vita probati dogmatizabant esse hæreticum propter errores caeteros, quos in die obitus dicitur tepide revocasse, et successor hujus eos errores fertur publice damnavisse, lege Nauclerum generat. 45.*

His itaque contemptis fulminibus Bavarus Italiam omnem devastavit, ac Romam ipsam contendit, ubi imperii sumptis insignibus, Petrum Corbanensem ex Franciscanorum ordine ad pontificatum evexit, qui Nicolaus quintus est dictus. Is Ludovicum quarto coronavit, jam enim ter fuerat coronatus, ut observat Onuphrius; nempe Aquisgrani primum ab archiepiscopo Maguntino; secundo, Mediolani ab episcopo Aretino; ac demum Romæ per quatuor laicos cives, in absentia pontificis, *contendentes, ut ait Nauclerus, id sibi competere.*

Interea de reconciliatione Ludovici quarti cum Joanne XXII. actum est. Rex Bohemiae Joannes Otto dux Austriae, et archiepiscopus Trevirensis, articulos reconciliationis, de quibus convenerat, ad Joannem XXII. miserunt, inter quos quartus erat, quod recognosceret se excessisse, et sententias excommunicationis ipsum ligasse, quintus quod gratiae domini papae se offerret ad misericordiam, si fides adhibeatur Joanni in responsione ad regem Bohemiae: noluit tamen pontifex ipsum adire hac conditione, contendens illum haeticum esse. Ejus autem haeresis, quam ejurare coactus est Petrus de Corbano, qui creatus a Ludovico antipapa, partes ejus deferuerat, et Joanni reconciliatus fuerat, haec erat, *quod scilicet pronunciabat et declarabat fore haeticum, et scripturae sacrae contrarium, dicere, quod Christus et apostoli in his, quae habuisse leguntur, habuerunt aliud, quam simplicem usum facti.* Paulo post moritur Joannes XXII., cui, ut refert Albertus Argentinenis in chronico, cui convenit Nauclerus generat. 45. *successit Blancus quidam cardinalis, nova ratione scilicet sub altercatione electus, ego N. nomino illum, et si ille esse non poterit, nomino Blancum.* Is territus postulatis regis Franciae cum Ludovico sese reconciliare statuit. Ob eam rem legatos misit Ludovicus, quibus pontifex significavit, quantum optaret imperatorem ecclesiae restitui, quamque doleat Italiam a tyrannisi regi. Et cum regis Franciae et Lupoldi legati venissent, scripseruntque rex Bohemiae et dux Bavariae se alium regem Romanorum electuros. Pontifex mutato animo, reversis legatis Joannis ait, pro absolutione impetranda se in Ludovicum esse bene affectum, sed timere, ne si ei absolutionem impertiretur, eadem aut graviora pateretur a rege Franciae, ac quae fuerat passus Bonifacius octavus. Interim discordia inter regem Franciae, Philippum Valesium, et regem Angliae de regno Franciae mota, Ludovicus Angli primum partes tuetur, ac deinde Philippe reconciliatur. Inde oratores Philippi et Ludovici simul adeunt papam pro reconciliatione Ludovici. Quid hic papa? *Numquid, inquit, Ludovicum ad arbitrium regis tunc haeticum, nunc vero christianissimum habere debeam? Et protrafo variis tractatibus negotio Francus (ut credebarur) quod voluit, simulavit se velle, papa, quod voluit, simulavit se nolle, utique nihil actum fuit.* Ita pontifex ille, non ut rei aequitas postulavit, sed ut res suae exigebant, modo huc, modo illuc flectebatur.

Denique ut vidit Ludovicus, non posse se beneficium absolutionis a pontifice consequi, ex sententia principum Francofurti data, et concilio fratrum minorum se innocentem esse, et a Joanne XXII. immerito damnatum, emisso diplomate, cunctis notum fecit. In eo profiteatur se fidem catholicam et doctrinam sanctae matris ecclesiae tenere, potestatem suam imperialem ex electione habere, eam a pontificia auctoritate non pendere, sed a solo Deo sibi datam esse; potestatem ecclesiae non esse in temporalia; Joannis XXII. processum ex falsis causis, et nullo ordine servato factum, nullius roboris esse. Et quidem istud iudicium legitimum non fuisse ostendit. Primo, quod Joannes XXII. se suosque odio capitali et hostili persecutus fuerit, quod in sua causa iudex idoneus esse non possit; quod ubi error est in sententia.

sententia et mandato, ipso jure irrita est; quod irrita sit lata post adpellationem sententia, quodque papa, ubi de fide et jure divino agitur, subest concilio: haec et alia multa habentur in ea bulla apud Nauclerum generat. 45.

Benedicto successit Clemens sextus, qui sententiam in Ludovicum a Joanne latam roboravit, et principum in Italiae civitates dominatum confirmavit: nihilominus Ludovicus ad Francorum regem, ad cujus nutum papa regebatur, scribit, ut ex promisso absolutionem impetraret. Rex Galliae responsum tulit imperatorem nunquam se humiliter submisisse. Offertur ergo ei forma reconciliationis, qua dabatur potestas procuratori deponendi imperii et non resumendi nisi gratia papae, ac confitendi omnes haereses et errores sibi impositos: *Sed principes et electores*, inquit Nauclerus, *recensentes articulos reformationis, quos papa requirebat, decreverunt in perniciem et destructionem imperii esse conceptos, quibus nec imperator, nec princeps virtute juramenti imperio praestiti annuere valeant.* Hinc factio pontificis et Joannis regis Bohemiae Carolus Luxemburgensis hujus filius, ab aliquibus principibus imperator eligitur. Horum nihilominus electio a reliquis principibus irrita decernitur. Tandem Ludovicus paralyti correptus in venatione, de equo interram cadens expiravit, non sine suspitione veneni ipsi a ducissa Austriae dati. Ita hujus morte anno domini 1347. finita est longa illa concertatio, quae anno circiter 1316. ortum habuerat. Caeterum ex narratione ista liquet, primo, Ludovicum Bavarum legitimum fuisse imperatorem utpote priorem, et a majori numero electum. Secundo, injusta ac frivola de causa a Joanne exautoratum. Tertio, nullam ac irritam fuisse Joannis sententiam. Quarto, nihilominus Ludovicum semper ad reconciliationem pronum. Quinto, Joannem aequissimas reconciliationis leges admittere noluisse. Sexto, Benedictum duodecimum agnovisse injustitiam sententiae in Ludovicum latae, sed rebus suis studentem, et regis Franciae minis perterritum, eam non revocasse. Septimo, Clementem hujus successorem immerito sententiam Joannis renovasse. Octavo, eundem legem reconciliationis iniquissimam Ludovico dixisse, quam ille merito rejecit.

Generatim vero ex omnibus exemplis a nobis huc usque expositis colligitur, ante Gregorium septimum inauditum fuisse, ut pontifices deponendorum regum potestatem sibi arrogarent. Secundo, Gregorium septimum et eos, qui post ipsum id tentarunt, seditiones quidem et bellum in imperatores excitasse, at eos propterea non fuisse orbatos et privatos imperio consensu omnium; imo plures ac famiores, sententias hujusmodi irritas existimasse. Tertio, veras tentatae a pontificibus depositionis causas non fuisse haereses principum, sed aut privatas pontificum inimicitias, aut potentiorum regum instigationes, ac fere semper propria ecclesiae Romanae commoda, propter quae pontifices saepe eos, qui Romanae potentiae incrementis videbantur obviare, diris devoverunt, ut cernere est in omnibus exemplis adlatiis. Quarto, depositiones istas a pontificibus nunquam non sine magnis tumultibus ac calamitatibus esse tentatas.

Ex his constat, hujusmodi exempla Bellarmini causae plus obesse, quam prodesse.

De tentatis in reges Francorum depositionibus.

Quamquam Romani pontifices in reges nostros idem, quod in imperatores aperte statuere aut tentare ausi non fuerint, nihilominus tamen vibrato excommunicationis telo, videntur aliquam in illos auctoritatem sibi comparare voluisse; at Galli miro in reges suos studio semper injustis Romanorum conatibus obstiterunt, nec quidquam juris propter hujusmodi excommunicationes Galliae reges amiserunt, nihilque turbarum ex illis ortum est. Sed missis iis, quae ad excommunicationem spirituales pertinent, quae nos in illa dissertatione exposuimus, ea, quae a nonnullis ad pontificiam in temporalia regum Galliae potestatem ostendendam afferuntur, breviter disjiciamus.

Primus omnium Adrianus sese rebus Franciae temporalibus immiscuit ad Hincmarum scribens, ut a Caroli Calvi confortio et communionem discederet; sed statim a Gallis responsum tulit, *nunquam hujusmodi praeceptionem ab illa sede ulli praedecessorum missam fuisse, cum inter reges sacramentis etiam confoederatos, sed inter patrem et filios, ac inter fratres praelia et seditiones eorum temporibus fuisse noscantur, nec etiam ab haereticorum vel schismaticorum tyrannorum imperatorum ac regum, quales fuerunt Constantius, Arianus, etc. Apostata Julianus, etc.* Ecce, quae fuerit tum temporis ecclesiae Gallicanae de potestate pontificum in reges suos sententia. In Philippos primum et secundum nihil aliud praeter excommunicationem aut interdictum tentarunt pontifices, et ne verbo quidem eorum in temporalia potestatem laeserunt aut attentarunt. Nihilominus tamen adversarii dicere non verentur, ex illis excommunicationibus indirecte privationem regiae auctoritatis consecutam esse, idque Gallos ipsos tum temporis agnovisse, quod, ut probent, tria nobis objiciunt.

Primum, inquiunt, testatur Yvo regiam coronam simul cum absolute restitui debere regi, dicitque epist. 46. *Legatos ipsos regios, hac ratione, usuros apud pontificem, regem cum regno ab ejus obedientia recessurum, nisi coronam restitueret, et regem anathemate solveret.* Ergo ex ipsorum regis legatorum confessione per excommunicationem non solum ecclesiastica communione, sed et corona, hoc est regnandi jure rex privatus fuerat. Secundo idem Yvo saepius testatur per excommunicationem coronae regis et regno periculum imminere, regnumque per eam fuisse diminutum epist. 13. et 15. ait animae regis magnum detrimentum, *et coronae regni summum periculum imminere.* Cavendum esse, ne cum diminutione terreni regni regnum amitteret aeternum. Et epist. 23. ait se regis amore impulsus non vulgasse epistolam Urbani: *Quia volebat regnum, quantum ex se erat, adversus eum ulla ex parte commoveri.* Et epist. 144. jam pro rege deprecatus Paschalem: *Quantum,* inquit,

inquit, *cum salute ejus condescendatis, et terram, quæ ejus anathemate periclitatur, ab hoc periculo eruatis.* Denique, inquit, in annalibus tum temporis conditis ascripti non sunt amplius anni Philippi, sed solum *regnante Christo.* Sic in chronico fratris Nicolai de Mediavilla an. 1456. condito lit. 8. de Bernardi secundi vita hæc habentur: *Mortuus in expugnatione Damietæ anno 1098. regnante Christo.* Idem habetur in chronico Sandionysiano et aliis. Hæc sunt adversariorum objectiones, prima fronte speciosæ, sed in quibus nihil est virium, si attentius considerentur.

Nam primo non est adhibenda fides Yvoni acerrimo Philippi adversario, qui solus in eum pontifices Romanos exacerbavit, eorumque sententias ad se missas executioni mandare conatus est. Sed nihil opus est ista responsione, cum ejus verba ab adversariis perperam accipiantur; primum enim cum ait Yvo coronam esse regi restituendam, per coronam non intelligit jus regium, auctoritatem regiam, sed tantum coronam auream, ceremoniasque coronationis, quæ ab episcopis Gallis annuente pontifice Romano fieri solebant. Quippe papa vetuerat, ne corona imponeretur Philippi capiti ab episcopis, et valde indignabatur id a Rodulpho Turonensi factum fuisse. Dum ergo coronam restitui debere regi scripsit, nihil aliud sibi vult, quam jus gestandæ coronæ in ecclesia vi coronationis, non autem jus regnandi, quod a coronatione minime pender, quippe ante coronationem, qui mortuo regi succedit, rex est ipso jure. Coronatio vero ceremonia tantum est, quæ nihil juris tribuit ad regnum. Deinde cum ait Yvo per excommunicationem periculum esse, ne diminuat regnum, non id ita intelligendum, quasi per excommunicationem regno rex indignus fieret, et jure regnandi excideret; tunc enim non diminutum, sed plane ablatum regnum dici deberet. Periculum ergo regno Philippi imminebat ex odio et contemptu populi ob excommunicationem in ipsum latam, vel ex Fulconis et aliorum malevolentia, qui poterant hoc obtentu regnum commovere et seditionem excitare. Unde ait Yvo epist. 23. se non evulgasse pontificis diploma, ne regni pars adversus eum commoveretur.

Denique formula hæc, *regnante Christo*, a Mediavilla usurpata non denotat Philippum regno privatum. Primo enim autor hujus formulæ scriptor valde indiligens est et imperitus, quippe qui de Bernardo 2. id dicat, quod ei convenire non potest, nec enim ille vixit anno 1098., nec hoc tempore Damietæ capta est. Ea enim urbs primum capta est anno 1219. a cruciatis. Deinde statim a barbaris recuperata, iterum capta est ab exercitu sancti Ludovici an. 1249. et sequenti a barbaris recepta. Secundo anno 1098. Philippus reconciliatus erat cum pontifice. Tertio nunquam interruptus est tempore Philippi mos consignandorum monumentorum, annis ipsius, ut constat ex chartis et aliis monumentis singulis ejus annis insignitis, quas videre potes collectas a Blondello in libro de hac formula *regnante Christo.* Quarto formula hæc, *regnante Christo*, ante et post Philippum legitur in multis actis et conciliis, quæ scripta sunt vel habita imperatoribus et principibus quibuslibet, atque etiam christianis et piis, quos jure regni privatos nemo dixerit.

item

item exempla vide apud eundem Blondellum ibidem. Ergo ex hac formula, *regnante Christo*, usurpata a Mediavilla et chronici Sandionysiani autore temporibus Philippi colligi minime potest, eum propterea jure regnandi excidisse. Et certe regnum Christi, terrenorum regum non tollit regnum, eo ipso dicente, *regnum meum non est de hoc mundo*. Unde nihil vetat, quominus idem monumentum inscribatur, *regnante Christo et regnante rege aliquo*, regnante scilicet in cordibus Christo; vel Christo Dei verbo in ipsos reges regnum obtinente, et rege regni temporalia administrante.

Denique ut mittam ea, quae a Bonifacio octavo in Philippum Pulchrum, et pro Philippo a Gallis gesta aut scripta sunt, quae modo fusius referam, Julius secundus pontifex mitissimum atque optimum principem Ludovicum duodecimum diris devovere et anathemate obstringere conatus est. Sed clerus Gallicanus in civitate Turonensium congregatus anno 1510 statuit et decrevit regem non teneri ullam habere rationem excommunicationum et censurarum a Julio secundo aut in se, aut in regnum latarum aut ferendarum, eo quod jure ipso forent irritae.

Caeterum ex dictis intelligere datur: primo Romanos pontifices non esse aulos reges Galliae directe bonis temporalibus spoliare, et regnandi jure indignos pronunciare, sed solam excommunicationem interminatos esse. Secundo neminem existimasse per excommunicationem reges regno aut regnandi jure privari. Tertio nullam excommunicationum, quas pontifices in reges nostros aut tulerunt aut intenterunt, rationem habitam esse, easque non modo a iudicibus saecularibus, sed et a Gallicanis episcopis tamquam irritas explosas semper fuisse et nonnunquam ludibrio habitas.

Primus omnium Bonifacius videtur aperte autoritatem in temporalia regum Francorum bona Romanis pontificibus arrogasse. Sed temeraria hujus praesumptio a Gallis nostris rejecta fuit, et ab ipsis ejus successoribus damnata. Primum enim cum data bulla definiuisset nihil tributi a clericis exigi posse, nec iis licere quidquam regi solvere; *respondit rex Galliae Philippus Pulcher, quod antequam essent clerici, rex Franciae habebat custodiam regni sui, et poterat facere statuta*. Ac proinde clericos teneri subsidia praebere ad defendendum regnum, cum praesertim ipsi plusquam caeteri indigeant ab hostili impugnatione defendi. Huic responsioni regis adjecta est supplicatio Petri Rhemenis, et aliorum episcoporum petentium, ut papa sententiam revocaret.

Deinde cum Bonifacius inducias statuere vellet inter regem Franciae et Angliae, litterasque ea de re misisset, *protestatus est rex regimen temporalium regni sui ad se solum et neminem alium pertinere, seque in eo neminem superiorem recognoscere nec habere*. Interim papa fertur priorem sententiam revocasse Kalendis Augusti, pontificatus anno 3.

Verum ejusdem anno 7. exasperatus in Philippum Pulchrum ad eum litteras misit in hanc sententiam: *scire te volumus, quod spiritualibus et temporalibus nobis subes, etc.* his ita respondit Philippus. *Sciat tua maxima fatuitas in temporalibus*

ralibus nos alicui non subesse, etc. Tum Bonifacius octavus emisit constitutionem *unam sanctam*, in qua declarat, duos esse in ecclesia gladios, et utrumque in ejus potestate spiritualem et materiale, oportere autem gladium esse sub gladio, et temporalem auctoritatem spirituali subjici potestati.

At ecclesiastici totius regni Franciæ proceres cernentes auctoritatem regiam in periculum venire, scripserunt Bonifacio, regnum et regem Franciæ nulli præterquam Deo in temporalibus subjici, affirmantes hanc esse sententiam omnium doctorum super hac quæstione consultorum, ac Bonifacium enixe rogarunt, ut constitutionem suam revocaret, qua revocatione, inquiunt, obviabit periculis et scandalis. Idem Barones, comites et duces, alique proceres Franciæ cardinalibus ecclesiæ Romanæ significaverunt per litteras, in quibus primum exponunt, quantum ecclesiæ contulerint reges Franciæ, quamque necessaria sit inter Romanum pontificem et regem Galliæ amicitia. Deinde controversiam hanc in frequenti Gallicanorum procerum conventu expositam omnium animos sua novitate turbavisse scribunt; neque Gallos unquam adduci posse, ut alteri, quam regi pareant, omnesque, si quis sit, paratos ad effundendum pro regni juribus sanguinem. Denique rogant cardinales, ut papam a tam nefario incepto deterreant.

Hoc finito concilio rex vetuit, ne aurum et argentum Romam a quoquam deferretur. Interea evocati Romam a pontifice præsulem statuerunt eo non ire, tum ob bellum imminens, tum ob regis mandatum, et ne pecunia extra regni limites ferretur, nihilominus ad eum miserunt legatos dilationis suæ causam significantes, et ipse rex episcopum Petrum ad eum misit rogans, ut isto negotio superfederet: at ille nihil his motus, regem et eos, qui impediebant, quominus episcopi Romam venirent, excommunicat, et Joannem cardinalem monachum in Galliam misit, qui clam concilium cum episcopis quibusdam Parisiis habuit; sed re infecta coactus est in Italiam reverti. Rex vero congregatis in urbe Lutetia episcopis 28. cum nonnullis abbatibus, theologis bene multis, aliisque pluribus papam coram iis multorum ac magnorum criminum accusari permisit, et simul cum iis ad futurum concilium generale provocavit, eamque provocationem ac requisitionem concilii generalis pontifici denunciari curavit. His ita gestis papa Roma discedens Anagninæ a Nogareto regis Franciæ senescallo et Secora Coloniensium administro per vim captus est, ac paulo post dolore, aegritudine et desperatione confectus obiit, cum Romam liberatus reverteretur.

Successit ei Benedictus XI., ad quem Philippus litteras misit, quibus Bonifacii memoriam infectatur, ac novo pontifici gratulatur, benigne respondit pontifex et prædecessoris sui bullam de reservatione beneficiorum ad Romanum pontificem latam revocavit. Denique Clemens V. qui Benedicto post breve tempus vita functo successit, Bonifacii decretalem *unam sanctam* revocavit per decretalem *meruit*. Vide de his acta inter Bonifacium et Philippum anno 1614. edita.

Quae cum ita sint, ex hac integra causa nihil habetur, quo possit probari pontificum Romanorum in regum Franciae temporalia auctoritas, imo vero multa sunt, quae contrarium ostendunt.

Primo enim Bonifacius octavus primus est, qui aliquam sibi potestatem in reges Franciae ausus fuerit arrogare.

Secundo ejus sententiam tota exhorruit Gallia, gravissimisque decretis confixit.

Tertio cardinales ecclesiae Romanae ipsius tempore factum improbarunt dicentes, nunquam Philippo Pulchro Bonifacium scripserit, quod regnum ejus sibi subisset temporaliter, illudque se tenere deberet.

Quarto post Bonifacii mortem successores ejus, illius ea de re constitutiones quasi illegitimas revocaverunt.

Itaque jam cessent adversarii decretalem *unam sanctam* nobis objicere, quae etsi non esset revocata, nullius per se ponderis foret, nam in ea Bonifacius frivolis et absurdis adeo nititur rationibus, ut nullus mentis bene sanae compos possit constitutionem ejus aliquo in pretio habere; ait primo potestatem spiritualem esse supremam aut nobilissimam, quis hoc neget? Sed ut diximus, non omnis potestas, quae altera nobilior est, in eam propterea auctoritatem habet.

Addit aliquot scripturae testimonia, sed a genuino sensu plene detorta. Tale est illud. *Ecce duo gladii sunt hic*, quod ipso fatente Bellarmino, nihil ad propositum spectat. Hinc enim Christus describens futuram apostolorum passionis suae tempore dispersionem, ait, tunc opus fore, ut vestimenta vendant ad emendos gladios. Quod non intelligentes apostoli, responderunt, *ecce duo gladii sunt hic*, quasi jussisset Christus gladios emi. Christus autem addit, *fatis est*, non ad confirmandam eorum opinionem, isti duo gladii sufficerent, sed ad abrumpendum sermonem, quasi diceret, satis est verborum hac de re. Ita Theophilactus, Euthymius et alii. Secundo adducit Bonifacius illud Christi dictum ad Petrum, *conde gladium tuum in vaginam*, sed istud bene intellectum proposito Bonifacii adversatur. Tertio illud affert, *quodcumque ligaveris*, quod ad potestatem spiritualem tantum pertinere probatum est supra.

Denique coronidis vice adducit illud Geneseos, *in principio*, ubi dictum est, inquit, *in principio, non in principiis*, unde infert unam esse potestatem. Ecce in quantas absurditates necesse sit eos descendere, qui falsam opinionem, quocumque modo tueri volunt.

Denique in illa decretali *unam sanctam*, et in epistola sua ad Philippum totus est Bonifacius, ut directam in temporalia potestatem astruat. Sed hanc opinionem defendi non posse nunc consentiunt omnes, eant ergo cum sua illa decretali.

Nec minus detestanda est illa bulla, quam anno 1585. in Henricum Navarrae regem condidisse fertur Sixtus V., qua ipsum declaravit excommunicatum
relap-

relapsum ac propterea privatum regno Navarrae, aliisque regnis, quae ipsi jure competere possent, aut successu temporis accedere. Cujus bullae obtentu Gregorius XIV. Hispanorum factioni favens in Henricum Franciae primum regem anno 1591. universos tam laici, quam ecclesiastici ordinis Francos excitare conatus est. Et misso in Galliam Landriano nuntio, cum duabus bullis, quarum altera ecclesiasticos suspensione, altera laicos excommunicatione feriebat, si Henrico IV. obedientiam praestarent et eum pro rege agnoscerent. At Galli consilium pontificis detestati bullas istas proscripserunt, et iis non obstantibus Henricum IV. legitimum et aequum regni haerem, ut regem coluerunt. Et quidem clerus Gallicanus 21. Septembris anno 1591. Carnuti congregatus declaravit illas monitiones, interdictiones, suspensiones et excommunicationes pontificias nullas esse et irritas, tam secundum materiam, quam secundum formam, vetuitque eas in regno promulgari, aut alicujus autoritatis haberi, idque per litteras universo regno significavit. In eas pariter suis decretis intonuerunt earum, in quibus disseminabantur, provinciarum supremi senatus, totaque exhorruit Gallia, cum id tentatum audivit. Nihilominus tamen pontifex alias litteras misit ad cardinalem Placentinum, ut electioni regis in Gallia, quasi vero regnum vacaret, interesset. Has jactitare ausi, qui tum Parisiis rebelles erant, verum non obstantibus infausis hisce conatibus, Henricus IV. rebellium omnium victor Galliae rex legitimus ab omnibus est agnitus, etiam antequam pontifices illa decreta revocassent. Sic universitas Parisiensis anno 1594. die 22. Aprilis, eum pro legitimo et vero rege habendum esse decrevit: *Etiamsi, inquit, hostes regni, et factiosi homines usque hodie obstiterint, eum admitti a sanctissima sede, et agnosci tamquam filium bene meritum*: speciatim vero facultas theologiae 16. et 21. *Januarii*, simul cum parochis in archiepiscopali domo congregata decrevit cunctos teneri in missa publice rogare pro Henrico tamquam pro rege Gallorum, et nemini licere sub religionis obtentu ipsi vim inferre, aut hujus rei consilium dare. Rogarunt nihilominus regem, ut mitteret Roman legatos, non ut confirmationem regiae autoritatis acciperet, sed ad vitandum schisma. Romanae ecclesiae tum praecerat Clemens octavus, qui mitem ac benignum in regem induerat animum. Ad hunc nomine regis missi sunt Perronius cum Ossato, qui postea cardinales fuere. Ii benigne a pontifice excepti, et in cardinalium confesso declaratum est regi impertiendum esse absolutionis beneficium. Verum de absolutionis forma lis non minima fuit, nam inde Perronius et Ossatus in mandatis habebant, ut benedictionem apostolicam sine ulla honoris et majestatis regis sui ac regni juriura jactura obtinerent. Papa vero, aut potius ejus consilarii in animo habebant a rege condiciones extorquere, quibus aliquid autoritatis in reges regnumque Gallorum, pontifici videretur adscribi. Itaque proposuerunt primo absolutionem in inquisitionis tribunali fieri. Deinde vero absolutionis hanc conditionem proposuerunt, ut regis procuratores coronam regiam inter manus pontificis deponerent. Quae ab eo post absolutionem alterius e duobus capiti imponeretur in figuram ablatae et restituae autoritatis regiae. Sed cum utrumque a legatis rejectum

esset, tres alias proposuere conditiones, prima ut absolutio a Bituricensi archiepiscopo data irrita haberetur; secunda, ut coram omnibus cardinalibus absolutio fieret, utereturque pontifex virgula; tertia, ut pontifex declararet se regem in regnum restituere, quasi ab eo per excommunicationem excidisset. Hoc postremum, quod solum directe auctoritati regiae adversabatur rejectum est; aliae duae conditiones a Perronio, qui rem concludere auebat, sine Ossati consilio admissae sunt. Ita Henricus IV. benedictionem apostolicam accepit, ut Romani pontificis communioni, non ut regno, regnique iuribus, unde minime exciderat, aut excidere potuerat ex decreto pontificis restitueretur. Nihilominus tamen Perronius ob alias duas absolutionis conditiones, et maxime ob usum virgulae apud peritiores istarum rerum male audiit, quasi regem virgulae pontificiae subiecisset. Sed huiusmodi ceremoniae potuerunt adhiberi, imo et saepe adhibitae sunt ad reconciliationem, quae sese minime ad temporalia extendat, sicque aliquatenus defendi potest Perronii in istam conditionem consensus, cum praesertim obtineret, futurum esse, ut nulla restituendi regis in regnum suum mentio fieret. Quo patet, Romanos ipsos agnovisse eum a regni jure ob excommunicationem non excidisse.

Objici potest eundem Perronium cleri Gallicani nomine in comitiis regni Franciae anno 1615. habitis, cum tertii status viri vellent definiri, in nullo casu iuramentum regibus praestitum solvi posse, eorumque subditos ab obedientia eximi. Perronium, inquam, orationem habuisse, qua non modo id definiri non posse nec debere persuadet, sed etiam videtur in contrariam opinionem descendere, multa exempla, multas auctoritates, multasque rationes adducens ad probandum reges posse in casu haereseos aliquando deponi.

Respondeo, Perronium in ista oratione sententiam nostram haud impugnare, sed hoc unum laborare, ne contraria sententia haereseos notetur, et eodem modo proscribatur ac eorum opinio, qui regem impune interfici posse aiebant. En ejus verba: *Pourtant vouloir enclorre cette clause en la même obligation de foy, et sous le même decret d'anathême, sous lequel nous confirmons la condamnation de ceux, qui attentent à la vie des Rois, c'est tomber en quatre manifestes inconveniens, que nostre Chambre m'a donné charge de vous représenter.*

Quod si Perronius videatur inclinare in oppositam sententiam, id fecit pro more oratorum, qui omnia exaggerant. Ipsum vero in ea opinione re vera fuisse haud crediderim, aut etiamsi fuisset, aut esse se simulasset, haud mirum, cum cardinalis ecclesiae Romanae fuerit, et in aliis libertatibus ecclesiae Gallicanae non admodum aequus exiterit: denique attendendum est, non quid ipse dixerit, sed quid dicere in mandatis habuerit: hoc autem ex verbis mox relatis liquet.

Dices, non modo Perronius, sed et universus clerus Gallicanus, cui se facultas adjunxit, sese opposuit tertii ordinis conatui, vetuitque, ne ut haeretica proscriberetur haec opinio, dum emisit vota, articulum tertii status constare dixit ex propositionibus non curiosis modo, sed et vitiosis, problematicis, et inconcinne
dige-

digestis ab iis, qui non probe sentiebant de fide, eamque doctrinam affirmative et negative ex aequo scholae disceptationi relinquendam.

Respondeo, clerum sese opposuisse rei hujus definitioni duabus de causis; primum, quia a laicis tentabatur rerum ecclesiasticarum et dogmatum fidei iudicium. Secundo, quia tunc imprudens videbatur opinionem Italorum velut haereticam proscribere, et omnes ad id faciendum juramento adigere.

Demum universus clerus non conclusit id, quod in objectione refertur, sed quidam e clero haec vota emisissent, et habita ratione temporis, loci, eorumque, a quibus proponebatur, dixerunt propositiones a laico ordine prolatas, ut damnarentur, esse curiosas ac vitiosas, quia tunc inutile, imo et periculosum videbatur de istis ferre iudicium. Ac demum a viris Calvinianae sectae faventibus ad schismatis semina spargenda confectas. Verum universus clerus censuit, tantum hoc non posse a laicis proscribi, et instar legis fundamentalis haberi, ut explicat ipse Perronius. *Fappelle, dit-il, matiere problematique en matiere de foy, toute doctrine, qui n'est point de necessite de foy, et de laquelle la contradictoire n'oblige point ceux, qui la croient, à anatheme ou à perte de communion.* Hoc sensu dici tunc forte poterat haec quaestio problematica.

Verum a temporibus Perronii ad haec usque nostra tempora, illa res, quam tunc nescio qua de causa non existimabant Gallicani proceres esse definiendam sacrae facultatis censuris, senatusconsultis, unanimi theologorum et jurisconsultorum consensu, ac demum solemniter cleri Gallicani episcoporum decreto definita ac extra controversiam posita est.

Caeterum nihil magis Galliam nostram ab injustis Romanorum pontificum in reges nostros conatibus tutam fecit, quam Gallorum in reges suos amor ingenuus: quippe, ut annotat Onuphrius Veronensis, *mirum illud observandum est, quod cum nulla gens unquam fuit, quae aut externos principes non admisisset, aut assumptos interdum non expulerit, saepe etiam per summum scelus non occiderit. Solis Franci hoc peculiare est et proprium, nullos unquam externos reges pati, suos autem usque adeo amare, ut pro eorum dignitate ac maiestate tuenda non opes tantum, sed et vitam profundere soleant.* Quamdiu ita erunt, ut et sunt animati Franci, timendum non erit, ut ullis bullis pontificum, aut rescriptis quovis religionis obtentu emissis in reges suos insurgant; quod ne fiat, nostrum est sedulo curare, ne doctrina ultramontana in regno disseminetur.

De gestis pontificum adversus Anglorum reges.

Nullibi verisimilioribus titulis Romanorum pontificum in reges, eorumque bona potestas astruitur, quam in regnum et regem Angliae: ipsi enim reges ultro videntur se regnumque suum pontificis dominio subjecisse. Itaque si probaretur

Romanos pontifices reges Anglos jure ac merito deposuisse, non tamen idem de caeteris regibus posset concludi, imo etiam perperam omnino inferretur, hanc potestatem pontifici competere ratione suae dignitatis pontificiae, cum non alio titulo possit eam sibi in Angliam vindicare, quam ex regum concessione, Utrum autem hujusmodi concessio legitime facta fuerit, vimque habere debuerit, necne, sequens doccebit narratio.

Cum primum Ina et Offa Saxonum reges annis 740. et 745. fidem christianam amplexi sint, statuisse feruntur, ut unaquaeque familia certam pecuniam, quae tunc denarius dicebatur, ecclesiae census nomine per singulos annos Romano pontifici solveret, quem censum ab Aistholpho, cum in tota fere insula dominaretur, confirmatum tradunt Nauclerus et Polydorus Virgilius. Hic autem census dicebatur denarius B. Petri, et a collectore pontificis exigebatur, qui quidem usque ad tempora Henrici octavi, qui seipsum ab ecclesia Romana avulsi, ab Anglis solvi consueverat. Verum inde arguitur Angliae reges liberales fuisse in pontifices: ac istos jure pontificio stipendium ab Anglis exigere potuisse inde non probatur.

Verum post haec Henrici secundi temporibus, plus adhuc juris in Angliam pontifices sibi arrogarunt, cum ob necem Thomae Cantuariensis archiepiscopi in Henricum apud pontificem Alexandrum tertium accusatum a cardinalibus, in Angliam ea de causa missis anno 1172. sententia lata est, qua judicatum est, ut rex coram legatis pontificiis regniq[ue] primoribus jurejurando se delicto purgaret, atque ob ansam suspicioni datam, verbaque temere emissa, quae in causa fuerant, ut Cantuariensis occideretur, ducentos equites in bellum Hierosolymitanum, qui per annum ibi belligerarentur, mitteret, atque ut ipse rex, nisi aliter videretur pontifici cum exercitu intra triennium proficisceretur, corruptelas tolleret, quae libertati ecclesiasticae adversabantur, Romam a sententiis in Anglia latis provocandi potestatem cuivis faceret. Addit Blondus regem adjecisse se et filium in throno esse permittente pontifice, et neminem impo[sterum] Angliae regem futurum, quem non papa renun[ci]asset.

At Polydorus Virgilius negat ullam hujus rei mentionem in annalibus Anglicanis fieri. Nihilominus ipse Henricus ab Alexandro tertio opem implorans contra filium rebellem, ait, *vestrae jurisdictionis est regnum Angliae, et quantum ad feudatarii juris obligationem vobis dumtaxat obnoxius astringor et teneor, experiatur Anglia, quid possit Romanus pontifex, et quia materialibus armis non utitur patrimonium B. Petri, spiritali gladio tueatur.*

Denum Joannes rex dictus sine terra, se regnumque suum magis adhuc pontifici devinxit; nam cum de Cantuariensi archiepiscopatu orta esset dissensio, eo quod monachi Anglicani, eo, quem elegerant, expoliato, alium ad nuntium regis archiepiscopum elegerant, Innocentius tertius iussit monachos Anglos Romae degentes cardinalem S. Chrisogoni Cantuariensem episcopum designare. Quo facto rex commotus bona monachorum proseripit: qua de causa pontifex regem primo admouit, deinde interdixit, et cum bona ecclesiae invaderet, omnes subditos ejus a fidei

et obedientiae sacramento absolvit; ac Philippum regem Galliarum hortatus est, ut bellum in Angliam moveret: quod cum ille pararet, pontifex per nuncium Joannis animum tentavit, qui cerneus, quanto esset in periculo regnum Angliae et Hiberniae, ecclesiae Romanae dominio subiecisse fertur, et diadema sibi detraxisse, atque ad nutum pontificis recepisse: pacto insuper annuo stipendio, demum hoc addidisse, ut reges Angliae deinceps a pontifice dumtaxat regni jura consequerentur.

At hujus reconciliationis leges, ut observat Polydorus Virgilius, neque pontifices Romani, neque reges Angliae observarunt, neque annales Anglici de hujusmodi traditione loquuntur. Quare verisimile est illa omnia Joanni tantummodo, qui deliquerat, imperata, non autem ejus successoribus eandem legem esse impositam.

Deinde non semel potestatis suae et aequitatis limites hoc in negotio excessit Innocentius; primo enim jussit, ut rejecto utroque electo in archiepiscopum, certus cardinalis eligeretur. Secundo, non debuit nec potuit regnum interdicere. Tertio, nec imperium regi abrogare. Quarto, non debuit Philippum regem Franciae ad bellum iniquum impellere. Quinto, bona fide non egit, cum Philippum delusit, facta cum Joanne pace, a quo ob necessitatem iniquas ejus leges extorsit, quibus proinde nec Joannes, nec ejus successores, nec populus Anglicanus tenebatur. Cum ne iis quidem fuissent devincti, etiamsi libere et non per vim a suo rege sine consensu populi hujusmodi promissiones factae fuissent, ut observat Major in 4. dist. 23. q. 3.

Denique dum in Henricum octavum Angliae regem, idem quod olim in Joannem moluntur pontifices, regnum, regesque Angliae ab obedientia ecclesiae Romanae alienarunt. Res fuit hujusmodi, duxerat Henricus octavus Cartharinam Ferdinandi Hispanorum regis filiam, Caroli quinti imperatoris amitam, quae priore matrimonio collocata fuerat Arturio Henrici fratri majori; sed eo defuncto, patrem tradiderat Henrico, dispensante pontifice Julio secundo.

At Henricus post patris mortem, sive studio in caesarem, sive masculae prolis cupidine, sive Annae Bolenae amoribus, et ingenita sibi inconstantia impulsus, cum ea divortium fecit, causatus dispensationem Julii secundi nec licitam, nec validam fuisse, ac proinde matrimonium ejus vi contractum, nullum et irritum. Causa Romanam delata, pontifex post varias dilaciones atque fluctuationes pronuntiavit Henrico non fuisse licitum propria autoritate, absque sententia judicis ecclesiastici, uxorem repudiare, et aliam ducere. Quo rex audito, anno 1534. pontificis obedientiam detrectat, suisque omnibus edicit, ut neque Romam pecuniam deferant, neque denarios B. Petri quotannis colligi solitos pendant. Haec secuta est pontificis sententia peremptoria eodem anno lata, qua decretum est inter Henricum et Catharinam reginam fuisse legitimum matrimonium, eamque ab ipso pro uxore habendam, et eum, nisi id faceret, pro excommunicato reputandum. Tum rex aperte a Romano pontifice desecit, nihil quidem in fide mutans, sed edito declarans se caput esse ecclesiae Anglicanae, vetensque sub poena capitis, ne quis denarios beati Petri solveret. Editto promulgato mortuus est Clemens septimus,
nullo

nullo alio in regem intentato fulmine. At Paulum tertium, hujus successorem tum curia Romana, tum imperator statim a sua ad pontificatum assumptione, stimulant ad nova fulmina in regem vibranda: sed Paulus aliquandiu cunctatus, post mortem cardinalis Rossensis sententiam in regem adornat 3. August. anno 1555. eumque cum suis fautoribus non solum sub poena excommunicationis latae sententiae, sed etiam amissionis regni et depositionis per se, vel per legitimum procuratorem intra 30. dies adesse jubet, *et si comparere neglexerit, censuras in eum aggravat*, regno et dominiis omnibus privatum esse, eundemque ac omnes fautores ejus poenas omnes legibus praescriptas incurrisse, atque cum omnibus bonis diffidatos esse, et sepultura christiana privari, jubet atque decernit, omnia loca, ad quae rex venerit, interdicto subjicit, Henrici ex Anna Bolena sobolem fautorumque suorum liberos usque ad eum gradum, quo jura praescribunt, bonis et honoribus privati, ac infames esse decernit; omnes Henrici vassallos et subditos ab ipsa obedientia ac praestito illi juramento absolvit. Praecipit principibus et nobilibus Angliae, ut se vi ac armis Henrico opponant, illumque e regni finibus ejicere nitantur: caeterorum principum cum ipso pacta, confederationes, et contractus irrita esse decernit, eosdemque ut Henricum et caeteros ecclesiae rebelles sacris armis prosequantur, hortatur; omnes ejus sequaces apprehensos servituti tradi jubet. His et aliis ejusmodi diris Henricum sententia sua devovit Paulus III. sed ejus executionem ac evulgationem in triennium distulit, quo tempore cum rex in Cantuariensis archiepiscopi memoriam et reliquias debacchatus esset, pontifex intentatum fulmen exerto brachio emisit Kalendis Januarii anni 1539. Verum illud pontificium diploma nullas habuit vires in iis, quae ad temporalia spectabant, nec enim ullus christianus princeps eo titulo regi Anglorum bellum intulit aut cum eo, velut cum homine, qui regni jure excidisset, egit; imo cum eo veluti cum legitimo Anglorum rege imperator, Galliae rex et alii principes catholici foedera et pacis conditiones inierunt, ad ejus quoque filium Eduardum ac filias Mariam et Elizabetham regnum Angliae pervenit: itaque nec de facto regno spoliatus est, nec de jure ab eo excidit propter pontificis sententiam, in quo hujusmodi potestatem nemo regum agnovit: probe autem intelligens rex Angliae Jacobus religionem, quam profitetur Romana ecclesia, suae auctoritati non adversari. Sed hoc unum dogma de pontificis in temporalia potestate, quod nonnulli Romanae curiae dogmatis imbuti asseriebant. Juramentum ab omnibus anno 1604. exegit, quo protestabantur se istud dogma rejicere, juramentum autem sic se habet. *Ego vere et sincere agnosco, profiteor et declaro in conscientia mea coram et Deo et mundo, quod supremus dominus noster rex Jacobus est legitimus et verus rex hujus regni, et omnium aliorum majestatis suae dominiorum et terrarum, et quod papa nec per se ipsum, nec per ullam aliam auctoritatem ecclesiae seu Romanae, vel ullam mediam cum quibuscumque aliis aliquam potestatem vel auctoritatem habeat regem deponendi, vel aliquorum majestatis suae dominiorum vel regnorum, etc.*

Adversus hoc juramentum breve ad catholicos Anglos direxit Paulus V. anno 1606., quo declarat illud salva, et illibata fide praestari non posse: *Non potestis, inquit,*

inquit, *absque evidentissima gravissimaque Dei honoris injuria vos obligare juramento, quod similiter magno cum cordis nostri dolore audivimus propositum vobis fuisse præstandum, vobis ex verbis istis perspicuum esse debet, quod hujusmodi juramentum salva fide catholica et salute animarum vestrarum præstari non potest, cum multa contineat, quæ fidei et salutis aperte adversantur.* Hoc breve catholici non pauci tamquam suppositivum contempserunt, sed ad eos Paulus V. aliud breve misit, quæ certiores eos facit, prius a se datum fuisse non tantum motu proprio, sed gravi deliberatione prius habita, ideoque illos teneri ad hujus observationem: Bellarminus quoque seorsim ad Georgium Blanchuellum Angliæ archipresbyterum scripsit eumque arguit, quod ei juramento subscripsisset. Tertium etiam breve misit idem Paulus ad Bircherum, quem in Blanchuelli locum substituerat, quo eum monet, ut si quis presbyter in Angliam juramentum præstiterit, aut præstari posse docuerit, eum deterreat et privatum declaret juribus omnibus sibi ab ecclesia seu apostolica sedæ concessis.

Sed hæc brevîa motu proprio a Paulo emissa haud magni sunt hæc in re ponderis, et tunc non defuerunt in Angliâ catholici plures, qui hoc juramentum salva fide præstiterunt et præstari posse docuerunt, ut Blacuellus Windringtonus et alii: cumque novissime consulti essent doctores Parisienses, utrum idem juramentum Carolo Angliæ regi præstari posset, id sine ulla difficultate fieri posse docuerunt, et suo chirographo testatum esse omnibus voluerunt, quod si quis velit brevîa Pauli defendere, is oportet, ut dicat aliis de causis, quam propter rejectam pontificum in temporalia potestatem juramentum fuisse ab eo improbatum, ac maxime ob verbum supremi domini, quo putant aliqui tribui regi Angliæ supremam non in temporalia modo, sed et in spiritualia potestatem, quam ipsum affectare certum est.

§. IV.

De concilii Lateranensis 4. canone 4.

Eccliam in temporalia regum bona auctoritatem aliquam habere probant plerique ex Can. 4. Lateranensis concilii, qui sic se habet. *Si vero dominus temporalis requisitus et monitus ab ecclesia terram suam purgare neglexerit ab hæretica foeditate per metropolitanum et caeteros comprovinciales episcopos excommunicationis vinculo innodetur, et si satisfacere contempserit infra annum, hoc significetur Romano pontifici, ut ex jure vassallos ab ejus fidelitate denunciaret absolutos, et terram exponat catholicis occupandam, qui eam exterminatis hæreticis sine ulla contradictione possideant, et in fidei puritate conservent, salvo jure domini principalis, dummodo ipse super hoc nullum præstet obstaculum, nec aliquod impedimentum apponat. Eadem nihilominus lege servata circa dominos principales.* Quo in canone supponitur, Romanum pontificem auctoritatem habere privandi dominos tum feudatarios

rum principales suarum possessionum dominio, si haereticos ab iis expellere neglexerit.

Respondeo primo, nec ecclesiam nec concilium generale eam repraesentans, quidquam habere juris in temporalia regum bona, nec de iis aliquid statuere posse; quippe cum regum potestas immediate a Deo sit, nemo eam iis auferre potest, aut aliquid juris alteri in eam tribuere, praeter ipsum Deum. Ergo etiam si ecclesia, vel concilium huiusmodi sibi arrogaret auctoritatem, non propterea regibus ea cedendum foret. Sicut ecclesia non debet legibus principum parere, cum in destructionem legis Dei conditae fuit. Et certe definitiones conciliorum etiam generalium nullam vim habent, si ferantur circa res, quae non pertinent ad religionem et fidem, puta, circa res naturales, astronomicas, atque etiam politicas, et si quid de iis statuatur, non tenemur eorum decretis tamquam infallibilibus adhaerere; quapropter canon ille cum sit de negotio civili, nullam vim habere potest nisi ex consensu regum.

Respondeo secundo, hunc canonem non fuisse ab universo concilio conciliariter, ut loquuntur, conditum, sed a solo papa Innocentio, qui concilii canones ipse composuit et digessit. Primo enim testantur historici complures nihil in eo concilio statui potuisse. Sic loquitur Nauclerus generat. 4. ad annum 1215. *Venero, inquit, loquens de concilio, multa tum in consultationem, nec decerni tamen quidquam potuit.* Et mox: *Editae tamen nonnullae constitutiones reperiuntur.* Idem tradit Platina in Innocentio III. *Venero multa tum quidem in consultationem, nec decerni tamen quidquam aperte potuit. Quod et Pisani et Genuenses maritimo et Cisalpini terrestri bello inter se certabant: eo itaque proficiscens tollendae discordiae causa Perusii moritur.* Godefridus Viterbiensis ad annum 1215. *In hoc concilio, inquit, nihil dignum memoria, quod commendari possit, actum est, nisi quod orientalis ecclesia se subditam Romanae exhibuit.* Et certe si in eo concilio promulgati sunt canones, qui sub ejusdem concilii nomine feruntur ab Innocentio III. non toto concilio conditi sunt. Hinc in titulo hujus concilii a Jacobo Middempotio inter opera Innocentii III. edita Coloniae apud Cholinum anno 1607. sic habetur. *Sacri concilii generalis Lateranensis sub domino Innocentio pontifice maximo hujus nominis tertio celebrati anno domini 1215. decreta ab eodem Innocentio conscripta.* Eadem habentur ex Matthaeo Parisiensi in historia Angliae ad annum 1215. *Celebrata, inquit, est Romae synodus universalis praesidente papa domino Innocentio III., in qua fuerunt episcopi 412. etc. His omnibus congregatis, facto prius ab ipso papa exhortationis sermone, recitatae sunt in pleno concilio sexaginta capitula, quae aliis placabilia, aliis videbantur onerosa, tandem de negotii crucifixi terrae sanctae verbum praedicationis exorsus, etc.* Idem autor in historia minori, ut refertur in antiquitatibus Britannicis in vita Stephani Langthoni. *Concilium, inquit, illud generale, quod more papali grandia prima fronte prae se tulit in risum et scomma; quo archiepiscopos, episcopos, abbates omnesque ad concilium accedentes artificiose ludificatus est, desit. Illi enim cum jam nihil geri in tanto negotio cernerent, redeun-*

di ad sua cupidi, veniam sigillatim petierunt, quibus papa non concessit, antequam sibi grandem pecuniam promississent, mercatoribus Romanis prius accipere mutuo papæque solvere exacti sunt, antequam discedere Roma potuissent. Papa jam accepta pecunia quæcumque hoc concilium dissolvit gratis, totusque clerus abiit tristis. Hic autem historicus, ne suspectus habeatur, laudatus est ab Innocentio IV., ut constat ex litteris ejusdem Innocentii, quas ipse refert in historia Angliæ.

Itaque nulli a concilio canones sunt conditi, sed quaedam a pontifice Romano decreta sunt confecta et in concilio lecta, quorum nonnulla plerisque videbantur onerosa: sed vel ex ipsa istorum canonum lectione patet, eos non fuisse a concilio editos, vel non eo modo, quo nunc habentur.

Sic verbi gratia can. II. sic habet. *In Lateranensi concilio pia fuit institutio: provisum, etc. verum quoniam in multis ecclesiis id minime observatur, nos prædictum roborantes statutum, etc. c. 29. de multa providentia fuit in concilio Lateranensi prohibitum, c. 33. mediocritatem observent in Lateranensi concilio definitam, c. 41. Synodali judicio definimus, c. 42. sacri nihilominus concilii approbatione statuimus, c. 46. volens immunitati ecclesiasticæ Lateranense concilium prohibere, c. 4. et 5. sacro approbante concilio prohibemus, cap. 61. in Lateranensi concilio noscitur fuisse prohibitum, cap. 66. ad apostolicam audientiam frequente relatione pervenit, etc. Quapropter prohibemus, etc.* Haec omnia demonstrant canones illos esse opus Innocentii III. partim in ipso concilio, partim post concilium editum, nam in concilio lecti sunt hi canones auctoritate Innocentii confecti, et ab eodem postea pro libito, multa adjecta, ut docent istae formulae, *in Lateranensi concilio prohibitum, etc.*

Respondeo tertio, canones istos, si eos excipias, qui fidem spectant et confessionem ac communionem paschalem, non esse ab omni ecclesia receptos et approbatos. Sic verbi gratia cap. 23. graviter prohibetur, *ne quis de caetero novam religionem instituat, ne qui voluerit domum fundare, de novo regulam condant.* Sed constat post istud tempus multos religiosos ordines esse institutos. Item cap. 24. de electionibus statutum fit, et tamen eae postea sunt abrogatae.

Respondeo quarto, hunc canonem non esse de jure, sed de usu atque disciplina nec ex eo illud dogmatis condi posse aliquid ecclesiam in temporalia, nec enim mens fuit eorum, qui canonem condiderunt id examinare aut decernere, sed tantum poenam eam, quae a Gregorii VII. temporibus a pontifice infligi licet immerito coeperat in eos, qui haereticos fovere statuunt, ferre; non inquirentes, utrum potu erit ecclesia has poenas infligere, neque. Itaque canon totus est de disciplina, non de dogmate, in disciplina autem posse concilium etiam generale errare nemo dubitat, Hic igitur locum habet textus decretalis Gregorii lib. 5. tit. 19. cap. 28. *judicium inquit, Dei, veritate, quae nec fallit nec fallitur semper innititur. Judicium vero ecclesiae nonnunquam opinionem sequitur, quam et fallere saepe contingit et falli.* Quod quidem testimonium ita interpretatur Bellarminus, ubi de infallibilitate ecclesiae agit, ut dicat pontificem loqui de disciplina ecclesiastica, non de doctrina Er-

go ex ipso Bellarmino errare potest ecclesia in iis, quae ad disciplinam spectant. Hoc ipsum agnoscit Melchior Canus, rerum istarum curiosus indagator lib. 5. de locis cap. 10. alii, inquit, mores sunt post apostolos inducti, in quibus quamvis ecclesia erraret, non propterea tota fides periclitaretur. Sine periculo igitur haereticos teneri potest ecclesiam in aliqua lege et more errare posse.

Denique ut alios mittam, idem docet Petrus de Marca lib. 2. concordiae p. 129. edit. 1. *Exceptis, inquit, canonibus, qui de fide vel morum doctrina feruntur. Caeteri, qui ecclesiasticam disciplinam respiciunt, et in facto versantur, non debent summo illo non errandi privilegio censerī, maxime cum id proprium sit legibus ecclesiasticis de disciplina latis, ut eas pro ratione temporum aut locorum mutare necessesse sit.* Et hoc est, quod ait Augustinus, ipsa plenaria concilia a posterioribus emendantur.

Respondeo quinto, in canone Lateranensi reges deponendos non judicari, sed tantum juberi, ut post poenam ecclesiasticam excommunicationis ab ordinariis inflictam si se emendare neglexerint domini temporales, significetur id pontifici, quorum vassallos absolutos esse denuntiet a fidei juramento et eorum terram a catholicis occupari posse, salvo jure domini principalis. Idemque servari jubetur erga eos, qui dominos principales non habent. Hic autem nulla fit mentio imperatorum aut regum, qui tamen, ut hac lege comprehenderentur, nominari debuissent. nec vero eorum, qui dominos principales non habent, nomine imperatores aut reges possunt intelligi, qui supremi sunt, non tantum principales non habent, sed intelligi debent domini quidam feudatarii et beneficiarii ab aliis independentes, praeterquam a regibus vel imperatoribus, quales sunt in Germania et Italia quamplurimi, sed non potest id extendi ad reges et imperatores, obstat enim regula juris tit. de rescriptis. Cap. sedes apostolica ab ipso Innocentio III. lata, quae sic habet. *Cum in commissionibus minores et viliores personae solummodo designantur, majores et digniores sub generali regula non intelliguntur includi.* Quod autem per eos, qui dominos principales non habent alii, quam reges intelliguntur, patet ex constitutione Frederici secundi, quae totidem fere verbis concipitur, ac Lateranensis canon, *si vero dominus temporalis requisitus et admonitus ab ecclesia terram suam purgare neglexerit ab haeretica pravitate, post annum a tempore admonitionis elapsum, terram illius ipsis exponimus catholicis accipiendam, qui eam exterminatis haereticis absque ulla contradictione possideant, et in fidei pace conservent, salvo jure domini principalis, dummodo super hoc nullum praestet obstaculum, nec aliquod aliud impedimentum apponat, eadem nihilominus lege servata circa eos, qui dominos non habent principales.* Hic autem eorum, qui dominos principales non habent nomine, imperator aut reges non intelliguntur. Ridiculum enim profecto foret imperatorem in seipsum aut in reges caeteros depositionis poenam statuisse, nec quidquam autoritatis habet imperator, ut id in reges sibi non subditos decernat. Ergo tam lex Frederici, quam concilii Lateranensis canon ad eos tantum spectant, qui alios dominos principales non habent praeter reges aut imperatorem.

At inquit nonnulli Franciæ monarchiæ hostes, rex Galliæ, et alii reges occidentis cum subint imperatori, eorum, qui dominos principales non habent, nomine comprehendere possunt, sicut et principes Germaniæ, qui solum superiorem agnoscunt imperatorem.

Respondeo, regem Franciæ, ut agnoscit ipse Innocentius in C. *venerabilem*, nullum in temporalibus agnoscere superiorem, et ab omni retro memoria jure supremo gaudere, nec cuiquam esse subiectum. Et certe ante imperium in occidente constitutum, Franciæ rex supremus erat totius Galliæ dominus, post imperium vero ibidem constitutum, hujus reges quando imperatores non fuerunt, ab imperatoribus omnino independentes erant, et supremo Franciæ dominio moderabantur.

Respondeo sexto, non dari per istum canonem ecclesiæ potestatem in temporalia, sed tantum declarari dominos principales aut reges posse eorum, qui sibi sunt subiecti terras invadere, si ab ordinariis eo, quod hæreticis faveant, excommunicati emendare se neglexerint. Porro si quid probaret iste canon, probaret tantum ex ordinariorum excommunicatione sequi dominos privari dominiis suis temporalibus; quod tamen verum non esse, supra demonstratum est.

Denique respondeo, canonem hunc vim habere non posse nisi ex consensu principum et regum, cum sit ab autoritate ecclesiastica de re sæculari latum, cum ergo ei reges aut principes consensisse non probetur, vim habere non potest. Quod enim aiunt legatos regum huic concilio adfuisse, et ea, quæ gessit, probasse, verum est de iis, ob quæ concilium erat coactum, non de hujusmodi regulis postea conditis a pontifice.

Nec est, quod opponant aliqui in concilio ditionem Raymundi comitis Tolosani datam esse comiti Montisfortis: id enim factum est ex beneplacito et auctoritate Philippi Augusti regis Franciæ, cujus comes Tolosanus erat vassallus, qui Raymundum licet synodi judicio damnatum abdicavit, et comiti Montisfortis comitatus Tolosani investituram tribuit. Deinde vero injusta fuit hæc Raymundi abdicatio, et a sancto Ludovico Francorum rege abrogata, qui anno 1228. cum Raymundo, veluti cum legitimo domino comitatus Tolosani, pactum iniit, ejusque filiam Alphonso fratri comiti Piætavensium in matrimonium dedit, ea lege, ut si sine filiis ex fratre moreretur, Tolosanus tractus esset regum Franciæ. Itaque nihil sive ex canone, sive ex decreto concilii Lateranensis colligi potest, quo probetur potestas pontificum Romanorum in temporalia præsertim regum bona.

§. V.

De concilii Constantiensis in præfenti negotio sententiis.

Mirum est, quantum adversarii hac in re concilii Constantiensis dicta aut facta venditent, qui aliis in rebus auctoritatem ejus, quantum possunt, elevant.

Cum enim ejus de auctoritate pontificis decreta adducuntur, ea velut a schismatico conventu facta exhibent, ea vero, quae per transfennam concilium dixit, ubi videtur nonnullam sibi in temporalia auctoritatem tribuere, mirum in modum extolunt. Verum illi duo advertere debuissent, primum est, concilium non habere auctoritatem juris istius sibi tribuendi, alterum, concilium saepe ita loqui, quia praesens erat imperator Sigismundus, qui poterat aut suos, aut ecclesiae vassallos concilio non obedientes poenis istis mulctare, sed singula loca excutiamus.

Sessione 20. in Fredericum ducem Austriae haec sententia fertur. *Fredericum ducem et alios praedictos requirant et moneant, quos nos etiam tenore praesentium sic requirimus et monemus, ipsique Frederico duci in virtute sanctae obedientiae, et sub anathematis, sacrilegii, et privationis omnium honorum feudalium, quae ab ecclesia seu imperio obtinet, et inhabilitationis suae, et filiorum masculorum ad obtinendum tam feuda, quam officia et beneficia usque ad secundam generationem et honoris et famae, ac communionis in consiliis principum, qui ipsum Fredericum juxta constitutionem divinae memoriae Caroli quarti contra tales facinorosos et sacrilegos editam a sede apostolica canonizatam et approbatam, etc.*

Respondeo, hoc loco concilium loqui de bonis Frederici, quae ab ecclesia et imperio obtinebat in feudum; at fatemur ecclesiam habere potestatem privandi feudatarios dominos iis bonis, quae ab ipsa in feudum possident, non tamen habet illam potestatem, quatenus ecclesia est, seu quatenus potestate et regimine circa spiritualia praedita est, sed quatenus habet possessiones et bona temporalia, a quibus dependent alia bona; quantum vero spectat ad bona, quae Fredericus ab imperio in feudum possidebat: sententia haec concilii est tantum directiva, nec vim habere poterat, nisi ab imperatore confirmata fuisset, imo et ante sancita: unde ait, concilium se id statuere juxta constitutionem Caroli quarti imperatoris.

Secundus locus concilii, qui hic proferri solet, extat sess. 39. sic habet. *Cujuscumque status, gradus, aut etiamsi imperiali, regali, etc. praefulgeant dignitate, illas poenas ipso facto incurrant, quae in constitutione Bonifacii octavi, quae incipit Felicis, continentur, sed in ea bulla privatio bonorum ut poena statuitur.*

Respondeo, constitutionem Bonifacii octavi excommunicationis dumtaxat poenam statuere in eos, quorum regna vel imperia ab ecclesia non pendent, illos vero solis bonis privare, qui ecclesiae feudatarii sunt juxta haec verba: *Qui vero feuda, locationes, officium aut beneficium spirituale vel temporale, ab aliquibus ecclesiis obtinet, sit eis ipso jure privatus.*

Deinde in eadem Felicis bulla, quae edita est contra interfectores cardinalium, plurimae decernuntur poenae, quae reges aut imperatores spectare nullatenus possunt. Primo enim decernuntur poenae civiles, puta inhabilitationis ad succedendum, ad testandum, etc. Et hae quidem spectant tantum communis fortis homines. Deinde inferuntur poenae excommunicationis, et hae ad plures spectant. Tertio, de feudatariis nominatim poena depositionis statuitur. Demum omnibus pontifex Dei judicium interminatur. Cum ergo in Constantiensi concilio infliguntur poenae,

pœnae, quae in bulla Felicis continentur, etiam in reges et imperatores, hoc debet intelligi per aequam distributionem, ut non omnes poenae in bulla expressae iis imponantur, poenae siquidem inliabilitationis ad succedendum, et aliae ejusmodi in reges cadere non possunt, igitur infliguntur eis tantum poenae spirituales, quae solae in eos ab ecclesia ferri possunt, nisi sint ecclesiae feudatarii.

Tertius locus est sess. 17., ubi concilium poenam excommunicationis et depositionis statuit in eos, qui impedirent Sigismundum Romanorum, et Hungariae regem proficiscentem ad regem Argonum pro pace ecclesiae.

Sed ibi concilium non loquitur de regibus aut imperatore, sed de privatis aut principibus quibusdam, qui se Sigismundi profectiōni et itineri opponerent. Deinde vero concilium non ferre in eos depositionis, sed tantum excommunicationis sententiam, addens tantummodo, ut ulterius omni honore et dignitate, officio, beneficio ecclesiastico vel saeculari sint ipso facto privati. Porro beneficium illud saeculare aliud intelligi non potest, quam quod ecclesiae deberetur, et ut feudum ab ea teneretur. Quippe id sancitum est in eos, qui Benedicto XIII. favebant: reges nempe Aragoniae, Castiliae, Navarrae, Portugalliae, et comites Armeniaci et Fuxi, qui in feudum multa tenebant ab ecclesia, ut patet sess. 20., ubi privantur iis, quibus infeudati fuerunt tempore schismatis.

Quartus locus est sess. 14., ubi in eos, qui concilium turbaverint haec statuit: *Si quae persona ipsius sacri concilii partim in hac sessione statuta aut ordinationes temere violaverit, infregerit, aut transgressa fuerit ullo modo, tamquam unionem perturbans, schisma faciens de haeresi suspecta aut rea criminis laesae majestatis, perpetuo sit infamis, omnique dignitate, statu, honore, officio, et beneficio ecclesiasticis et saecularibus, etiamsi imperialis, regalis, cardinalatus aut pontificalis existat, ipso jure privata, spe promotionis omni sublata, etc.*

Respondeo, verba ista concilii comminatoria tantum esse, nec ullum foriri effectum; deinde intelligi posse ex consensu principum, et ultronea subjectione.

In concilio Basileensi sessione 39. et 40. vetant patres omnibus, etiamsi regalis aut imperialis, etc. sub poena privationis officiorum ecclesiasticorum et mundanorum.

Ad haec respondendum est, eodem plane modo, quo supra; addo, haec omnia esse perperam decreta eo tempore, quo vulgaris erat haec opinio, ecclesiam habere aliquid potestatis in reges. Nec vero concilia allata quaestionem istam ex professo definiunt, quippe quam haud examinarant, sed loquantur, ut tum loqui solebant proceres ecclesiastici, quare non possent ista pro definitionibus conciliariter factis haberi.

Respondetur auctoritatibus theologorum ac canonistarum recentium.

Quamquam Bellarminus opus suum in Barclaium ordiatur a theologorum canonistarumque bene multorum, quos in sua sententia versari affirmat, enumeratione, ut inde probet singularem ac temerariam esse Barclaii sententiam: nos tamen istud argumentum ad calcem rejecimus, eo quod omnium sit levissimum. Enimvero, quis non videat, eorum, qui post motam inter imperatores ac pontifices ea de re litem scripserunt, testimonium nullius aut levis debere in ista esse quaestione momenti, cum studio partium abrepti in hanc vel illam sententiam iverint. Itaque hujusmodi hominum auctoritas, quam tanto molimine exaggerat Bellarminus, fracta statim jacet atque prostrata. Haec quippe semper servata est in ecclesia aequitas, ut ne in haereticos, quidem alii testes ac iudices producerentur, quam ii, qui ante motam litem scripsere, quique propterea ab omni studio partium alieni fuerunt. Sic confossus Artemon, sic convictus Arius, sic refuratus Nestorius, sic repressus Eutyches, sic Julianus ab Augustino exagitatus. Atque, ut alia mittam, in concilio Florentino, inter Graecos Latinosque convenit, ut nullus ab utraque parte de processione spiritus sancti scriptor laudetur, qui post Photii tempora scripisset. Eadem inter nos et Bellarminum servari debet aequitas, ut neque nos in eorum, qui post Gregorii septimi tempora pro nobis steterunt auctoritate vim faciamus, nec ille velit a nobis eos scriptores, qui post idem tempus in ipsius sententia fuerunt, in auctoritatem admitti.

Illis porro, quos laudat, scriptoribus eo minus fidei debetur, quod plerique eorum e canonistarum sunt populo, quos regibus iniquos pontificum adulatores, ac solius pontificii juris peritos esse nemo nescit. Reliqui vero theologi canonistarum ea in re sequuntur auctoritatem, omnes non sacrarum litterarum, non traditionis auctoritate, sed tantum gestis et dictis pontificum, aut futilibus omnino rationibus opinionem istam tuentur.

Eat ergo, et quantum volet hujusmodi hominum patrocinio glorietur Bellarminus; hujusmodi nos aut patronos aut adversarios parum curamus. Quamquam et ex iis nonnullos possemus ei eripere, et alios pro nobis stantes opponere, caeteros omnes fide prorsus indignos ostendere; sed in istis tempore terere nec libet, nec vacat. Qui studiosus istarum rerum fuerit, consulat Joannem Barclaium et Koffensem, qui a scriptorum a Bellarmino laudatorum *κρίσει*, opera sua exordiuntur.

§. VII.

De decreto sacrae facultatis Parisiensis adversus Henricum tertium.

Thuanus ita narrat lib. 94. ad annum 1589. id, quod in domo Sorbonica adversus Henricum tertium gestum est. *Factiosi*, inquit, *libellum praefecti mercatorum et decurionum nomine Sorbonicorum theologorum collegio porrigendum curant. Querebant illi, an populus Galliae jurejurando fidei Henrico tertio praestito solutus esset, et sine morsu conscientiae posset in hoc regno arma capere, foedus inire, pecuniam cogere pro defensione religionis catholicae, apostolicae et Romanae, contra perversas machinationes et conatus ipsius regis, ejusque fautores ob violatam ab eo Blesis fidem publicam in catholicae religionis detrimentum, et edicti unionis et libertatis praejudicium. His duobus libellis ab iis, quae memoravi, comprehensis in coetu sexaginta theologorum in schola Sorbonica congregatorum, post sacrum spiritus sancti more solemniter celebratum mature expensis a decano collegii pronunciatum est, et populum jurejurando solutum esse, et contra regem pro defensione religionis arma capi posse: visum insuper collegio, ut decretum ad pontificem mitteretur, isque rogaretur collegii nomine, ut auctoritate sua illud approbaret, et auxilia afflictæ in Francia ecclesiae submitteret, monumentum publicum ea de re confectum, et typis mandatum est.* Addit deinde plures anonymos ea de re scripsisse libros, et Joannem Bucherium S. Benedicte pastorem doctorem Sorbonicum, Henrico tertio trucidato, librum insignibus Nivelii typis impressum in lucem emisisse, de justa Henrici tertii abdicatione, qui etiamnum reperitur.

Lib. 98. narrat idem Thuanus collegium Sorbonicum faciendae unioni in Henricum quartum fuisse patrociniatum, et congregatum mandasse suis theologis, ut etiam cum vitae periculo execrarentur hanc propositionem, haereticum nedom relapsum, et extra ecclesiae communionem positum jus regnandi in Gallia habere non posse. In facultatis decretum jurarunt episcopus et parochi, et probavit illud Cajetanus legatus apostolicus, eaque pars senatus, quae Parisiis commorabatur. Et lib. eodem addit decrevisse idem collegium, etiam defuncto cardinali Borbonio: *Henrico nunquam esse parendum propter metum simulationis, et eos, qui ad sanguinis usque effusionem resisterent, aeternum in coelo praemium, et ut fidei propugnatores immarcescibilem martyrii coronam proculdubio consequuturos.*

Respondeo primo, haec decreta (quae non toti facultati, sed quibusdam privatis adscribit Thuanus diligens et accuratus scriptor) a Bucherii et aliorum factione condita fuisse, non libero totius facultatis Parisiensis judicio confecta.

Respondeo secundo, plures ex iis doctoribus, qui aderant, huic decreto non consensisse, ut testis est Thuanus lib. 94. ad annum 1589. *Instrumentum, inquit, publicum ea de re confectum et mox typis mandatum est, quod in concordiam omnium consensu et nemine repugnante decretum dicitur, cum tamen constet seniores*

adeoque ipsum decanum Joannem Fabrum hominem antiqui moris, nec vulgaris inter eos eruditionis aliter sensisse, et valde juvenes tam pernicioso consilio in praesens temerario apud posteros infantiae pleno dehortatum esse, ac censuisse, ut res integra ad pontificem remitteretur. Mirum esse non debet, quod plures non fuerunt, qui sese opponerent, imo mirum potius est in calamitosissimis temporibus auctos fuisse quosdam reluctari.

Respondeo tertio, nullius esse momenti hujusmodi decretum per vim extortum, eo tempore, quo tutum non erat defectionem non probare, quo caedibus et rapinis omnia erant plena.

Respondeo quarto, facultatem Parisiensem infamiam quorundam, statim atque libere potuit convenire, delevisse, et e suis tabulariis abradi jussisse, quidquid ejus nomine a quibusdam fuerat in regiam majestatem confectum, ac solemniter decreto sancivisse obedientiam regi praestandam, licet nondum a papa fuisset absolutus.

§. VIII.

De censura in libros libertatum Gallicanae ecclesiae.

ANNO 1639. duo volumina prodire typis excusa, ita inscripta, *tractatus de juribus et libertatibus ecclesiae Gallicanae*: alterum, *probationes libertatis ecclesiae Gallicanae*. De iis conquerente nuntio apostolico, effecit cardinalis Richelieu, ut sanctioris concilii placito eorum commercium interdiceretur, utque episcopi Lutetiae degentes, in aedibus sanctae Genovefae congregati, duo illa volumina nulla singulari propositione notata proscriberent, et litteras ad reliquos episcopos ea de remitterent. In iis, postquam pluribus differuerunt praesules, quantum sit in iis libris offensionis et periculi, asserunt ea duo volumina sibi visa esse passim et pene ubique vitiosa, plerisque in locis haeretica, schismatica et impia, verbo Dei contraria, in hierarchiae et disciplinae ecclesiasticae, sacramentorum et sacrarum observationum perniciem, in sanctam sedem apostolicam, regem nostrum, ordinem ecclesiasticum, totamque ecclesiam Gallicanam contumeliosa. Hae litterae datae sunt decimo mense Februarii anno 1639. aderant huic conventui unus cardinalis et 18. archiepiscopi sive episcopi.

Porro praecipuum caput istorum librorum est, pontifici nullum esse jus in temporalia regum Franciae; alterum vero, quod pontificis potestas sit moderanda juxta canones in Francia receptos.

Respondeo, ne judicium et judicii auctoritatem detrectem, factum id fuisse, ut fieret satis ad nuntii apostolici querimoniam, et generatim ita proscripta fuisse haec volumina, non ob ea duo capita, quae proponuntur in iis probanda, quae semper fuerunt in Gallia approbata; sed ob liberiora et duriora aliquot recentiorum

rum

rum dicta, quae iis inserta fuere, ut verbi gratia, quod nihil juris in Gallicanam ecclesiam primis saeculis Romano episcopo competierit, quod Clodovaei temporibus rex fuerit summum ac primum a Christo caput ecclesiae Gallicanae, et alia ejusmodi, quae licet habere possint bonum sensum, duriora sunt, et, ut patet, videntur haeresim sapere.

§. ultimus.

De immunitate clericorum.

Qui potestati ecclesiasticae temporalem aliquam tribuunt auctoritatem, solent asserere clericos jure divino non esse subjectos principibus, nec ab eis posse judicari, sed tantum a iudicibus ecclesiasticis. Licet autem istud falsum esse ex principiis huc usque stabilitis abunde demonstratum sit, speciatim tamen ostensurum, clericos in civilibus et politicis, sicut et in causis criminalibus, tum a tributis, tum a poenis, et judiciis civilibus non esse jure naturali aut divino, sed solo imperatorum beneficio in nonnullis casibus immunes.

Hinc apostolus Rom. 13. vers. 1. et sequentibus, *omnis anima potestatibus superioribus subdita sit, non est enim potestas, nisi a Deo, quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Ideo, qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt, et v. 5. necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter, conscientiam, ideo enim et tributa praestatis.* Ibi enim apostolum agere de civili, non de ecclesiastica potestate indicant verba, quae sequuntur, *nec enim frustra gladium portat; et haec, ideo tributa praestatis.*

Generatim autem de omnibus christianis tam clericis, quam laicis haec verba interpretantur sancti patres a nobis supra laudati. Irenaeus lib. 5. cap. 20. Just. in apologia 2. Tertullianus lib. de idololatria, Theodoretus, Theophylactus et alii.

Speciatim vero de clericis loquuntur Origenes in Epist. ad Rom. *Exquiret enim a nobis tributa terrae nostrae et vectigalia negotiationi nostrae, et quid dico, de verbis exolvit etiam tributum dominus noster JESUS CHRISTUS. Quod si ille, qui nihil habebat in se caesaris, et in quo princeps hujus mundi veniens non invenit quidquam de suo, cum liber esset, solvit tamen tributum; quanto magis nos necesse est, ista tributa carnis expendere.* Basiliius in reg. contractioribus, regula 94. jubet, ut si quis ad fratres veniat, afferat aliquid, quod sit caesaris, debitor sit ille solvendi tributi.

Gregorius Naz. orat. ad praesidem iratum et populum pertimescentem, *subjecti sumus, tum Deo, tum invicem aliis alii, tum iis, qui cum imperio nobis in terra praesunt magistratibus propter ordinis conservationem. Etiam haec in legum*

nostrarum numero est, ut quemadmodum heri servis, uxores maritis, ecclesia domino, discipuli pastoribus ac doctoribus obtemperant, ita nos etiam cunctis potestatibus super eminentibus subiecti sumus, non tantum propter iram, sed etiam propter conscientiam, ut, qui tributo pendendo sumus obnoxii, lex Christi vos quoque meo tum imperio, tum folio subjicit, nam et nos in potestate sumus.

Chrysostronus homil. 23. in Epist. ad Rom. *Potestatibus ex debito obedire jubet, ostendens, quod ista imperentur omnibus et sacerdotibus et monachis, non solum saecularibus id, quod statim in ipso exordio declarat, cum dicit, omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, etiamsi apostolus sis, si evangelista, si propheta, siue quisquis tandem fueris, non enim pietatem evertit ista subiectio, etc.*

Ambrosius in Luc. lib. 4. cap. 5. *Magnum quidem est speciale documentum, quo christiani viri sublimioribus potestatibus docentur esse subiecti, ne quis constitutionem terreni regis putet esse solvendam.*

Et lib. 10. cap. 20. *Si tu non vis esse obnoxius caesari, noli habere, quae mundi sunt, sed si habes divitias, obnoxius es caesari, et orat. contra Auxentium Epist. 32. lib. 5. si tributum petit imperator, non negamus, agri ecclesiae solvunt tributum: si agros desiderat imperator, potestatem habet vindicandorum, nemo nostrum intervenit.*

Augustinus in Joannem tract. 6. *Legantur leges manifestae, ubi praeceperunt imperatores eos, qui praeter ecclesiae communionem usurpant sibi nomen christianum, nec volunt in pace colere pacis autorem nihil nomine ecclesiae audeant possidere, nolite dicere, quid mihi et regi, quid tibi ergo et possessioni per jura regum possidentur possessiones, sicine loqueretur Augustinus, si ipso jure divino, non ex beneficio imperatorum clericorum bona fuissent immunita, unde ex hoc loco in jure canonico caus. 11. q. 1. Si quae causae, haec inferuntur, clerici ex officio episcopo sunt suppositi, in possessionibus praediorum imperatori sunt obnoxii, etc.*

Gelasius Epist. 8. *Quantum ad ordinem pertinet, publicae disciplinae cognoscentes imperium tibi suprema dispositione collatum, legibus tuis ipsi parent religionis antistites. Symmachus in apologetico, defer Deo in nobis, et nos deferimus Deo in te, nos enim potestates humanas suo loco suscipimus. Pelagius primus, quanto nobis studio ac labore satagendum est, ut obsequium confessionis nostrae regibus ministremus. Gregorius Magnus lib. 2. Epist. 62. Potestas supra omnes homines dominorum meorum pietati coelitus data est. . . Ego quidem jussioni subiectus, utrobique quod debui, exolvi, et imperatori obedientiam praebui, et pro Deo, quod sensi, minime tacui.*

Leo IV. Epist. ad Lotharium dist. 10. cap. de capit. *De capitalis vel praeceptis imperialibus, vel praeceptis vestris, vestrorumque pontificum et praedecessorum irrefragabiliter custodiendis et conservandis, quantum valuimus et valemus, modis omnibus profitemur. Item Epist. ad Loth. 2. q. 7. c. Nos, Nos, inquit, si incompetentem aliquid egimus, et in subditis justae legis tramitem non conservavimus, vestro ac vestrorum missorum cuncta volumus emendare iudicio. Fatentur ergo ipsi*

ipsi Romani pontifices, se caeterosque episcopos et clericos in rebus civilibus ab imperatoris legibus et judiciis non esse jure divino immunes.

Yvo Epist. 22. ad Philippum regem: *Respondere non subterfugiam vel in ecclesia, si ecclesiastica sunt negotia, vel in curia, si curialia.* Bernardus Epist. 42. ad archiepiscopum Senonensem, cui honorem, honorem; *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: si omnis; et vestra. Quis vos excipit ab universitate? Si quis tentat excipere, conatur decipere.*

Innocentius IV. de sententia excommunicationis cap. noverit n. 2. *In temporali generaliter, et generalis ecclesiae solus imperator, qui et clericis et laicis praeesse debet, privilegium concedere potest.* Ipse sanctus Thomas in Epist. ad Rom. cap. 13. ab hoc debito liberos esse ait clericos ex privilegio tantum principum.

Petrus de Alliaco q. de rescript. conclusione prima: exemplo Christi, qui se Pilato judicandum commisit, et apostolorum, qui nullam sibi in judiciis civilibus auctoritatem arrogarunt, sed intus subiecti fuere legibus et iudiciis civilibus et ethnicis; nec non ex dictis Petri et Pauli, ac demum ex hujus provocatione ad caesarem, ostendit clericos jure divino non esse immunes a judiciis civilibus. Mirro Cusanum, Valdensum, Alcuinum, Almainum, et alios complures theologos, qui in eadem opinione versantur. Haec autem aliunde probant verba illa Pauli, *omnis anima, etc.* tam de clericis, quam de laicis esse intelligenda, et illos non minus, quam istos in rebus civilibus de jure subiectos esse, ita ut aequae tributa pendere debeant et de criminibus civilibus, ac magistratibus civilibus judicari, et poenis etiam civilibus coerceri. Quod si quibusdam in casibus, tum a tributis, et aliis oneribus immunes sunt, quando a judiciis civilibus se se eximunt, et ad ecclesiastica remittuntur, id habent ex beneficio principum, qui istud ipsis in gratiam ecclesiae indulgere voluerunt, ut ex innumeris legibus liquet.

Idem demonstratur ex usu ecclesiae et exemplis. Primo autem certum est, tribus primis ecclesiae saeculis presbyteros et clericos ad tribunalia imperatorum et magistratuum ethnicorum pro rebus civilibus stetisse. Postquam vero imperatores christiani fuerunt, licet aliquibus legibus causarum, quae ad clericos spectabant, iudicium sit episcopis commissum saepe tum pro rebus et criminibus civilibus ab imperatoribus et iudicibus civilibus iudicabantur. In concilio Nicaeno episcopi sese invicem accusantes, libellos accusationis Constantino vel istarum rerum iudici tribuerunt. Is vero singulorum accusationes accepit et sigillo obsignavit, ignique tradidit, ut sic iurgiis omissis illa, quae ad fidem pertinebant, absque ulla animorum contentione exquirent et definirent; idem Constantinus Caeciliani causam, quia de crimine, quod in examine facti consistebat, agebatur, ipse iudicavit. Idem Athanasium insinuatam laesae majestatis suo iudicio damnatum in exilium misit.

Hujus filius Constantinus causam criminalem Stephani Antiocheni episcopi in laico iudicio, in palatio principis agitari voluit, qui cum in eo convictus foret, praeceptum est episcopis, ut eum deponerent, teste Theodorito, lib. 2. cap. 9.

Valentinianus Chronopium episcopum eo, quod provocasset a iudicio 70 episcoporum, argentaria multa affecit lib. 2. cod. Theodos. quorum appell. Idem Ursicinum et ejus socios tranquillitatem turbantes in exilium pelli iussit.

Priscillianus et Instantius, quoniam de criminibus et obscaenitatibus agebatur, a saecularibus iudiciis sunt damnati, teste Severo.

De causa Felicis Aprungitani, Caeciliani et Donatistarum iudicaverunt saeculares magistratus, quia in iis agebatur de rebus facti.

Episcopi omnes Itali Gratianum et Valentinianum rogant, ut de Damaso iudicium ferat secundum consuetudinem, *nec novum*, inquit, *aliquid petit Damasus, sed sequitur exempla majorum, ut episcopus Romanus, si concilio ejus causa non creditur apud concilium se imperiale defendat. Nam et Sylvester papa a sacrilegis accusatus apud parentem vestrum Constantinum causam propriam prosequutus est, et de scripturis similia exempla suppeditant, quod cum a praeside S. apostolus vim pateretur, caesarem appellavit, et ad caesarem missus est.*

Theodoricus Italiae rex Symmachi papae accusationem admittit, visitatoremque dedit sedi apostolicae haud repugnante Symmacho, qui in apologetico ait, *se potestates humanas suo loco suscipere, delaturumque imperatori in rebus humanis.*

Anastasius imperator episcopos novis rebus itudentes exturbavit. Post Justinus in criminali causa Dorotheae Thessalonicensis episcopi seditionum ac homicidiorum rei et praesertim convicti necis Joannis episcopi apostolici legati iudicavit, et apud eum Hormisdas papae legati causam egerunt. Vide Hormisdam Ep. 56. et 64. Idem Severum ob contentionem et factiones poena affecit, teste Evagr. I. 4. c. 4.

Justinianus imperator in Sylverium pontificem super quibusdam litteris proditoriis accusatum iudicium instituit; ut si, inquit Liberatus in breviario c. 22. approbaretur ab ipso fuisse scriptas, in quacumque civitate episcopus degeret, si autem falsae fuissent, restitueretur suae sedi.

Carolus Magnus Campulium presbyterum majestatis reum cum ejusdem criminis consortibus in exilium misit, vita et integritate membrorum ad Leonis III. preces ipsi concessa, Platina in Leone et Regino an. 203.

Otho, Fredericum Maguntinum, et Rudpertum Strasburgensem perjurii reos relegavit, Regino lib. 2. ad n. 939.

Conradus imperator teste Hermann. ad annum 1037. Herberthum Mediolanensem archiepiscopum imperii perduellem in carcerem conjecit, praesente papa Benedicto IX. et tres episcopos, Placentinum, Cremonensem ac Vercellensem in exilium expulit. Henricus III. Gebardum Reginoburgii episcopum majestatis convictum in vincula conjecit, et Nitgerum Fraxinensem ob necem fratrum Ravennam relegavit.

Haec imperatores, quos imitati reges Franciae clericos majestatis reos aut contra leges regni directe peccantes a iudiciis laicis semper damnari iusserunt, et his in casibus vetuerunt eos ad iudices ecclesiasticos remitti.

Aegydius Rhemensis laesae majestatis reus in concilio Metensi a Gonthramo damnatur exilii, mortis poena ad preces episcoporum condonata.

Episcopi Aurelianensis et Altissiodorensis ob rebellionem mulctati a Philippo Aug.

Chilpericus de Praetextato Rothomagensi ab exilio revocato sic praefatur. *Quamvis, venerandi pontifices, regia potestas reum majestatis legibus condemnare possit, ut refert Aimoinus lib. 3. cap. 26., quod et agnoverunt episcopi, nam Greg. Turonensis ita regem alloquutus est, ut refert Inst. lib. 5. c. 18. Si quis de nobis o rex, justitiae limites transcendere voluerit, a te corrigi potest.*

Denique ipsa ratio naturalis docet clericos regibus et magistratibus civilibus subesse, et ab iis judicari posse; cum enim sint membra societatis civilis et ecclesiasticae, utriusque legibus et poenis subjiciuntur. Si quid ergo contra leges civiles faciant, possunt a civilibus iudicibus judicari et poenis iis plecti, quas leges civiles statuunt in reos. Ab ecclesia vero judicari possunt, sed iis tantum poenis mulctari, quas ecclesia potest infligere, hoc est depositione et excommunicatione. Hinc semper ecclesia passa est ob civiles causas clericos judicari et puniri a potestate civili, imo postquam ipsos judicavit, ad eos puniendos poena temporali semper civiles magistratus adiit. Hinc episcopi Syri postquam Timotheum Aelurum iudicio ecclesiastico perstrinxerunt, ad Leonem scribunt, *de delictis autem et praesumptionibus, quas nefande commisit, reipublicae regibus et praesulibus secundum rationem iudicio competenti subdetur.*

Quapropter sancti patres a nobis laudati non distinguunt inter laicos et clericos, sed generatim omniam crimina correctioni et vindictae magistratus civilis subjiciunt. *Omnia, inquit Origenes lib. 9. in Ep. ad Rom. ad cap. 13. crimina, quae vindicari vult Deus, non per antistites et principes ecclesiarum, sed per mundi iudices voluit vindicari.*

Uno verbo sancti patres, episcopi et pontifices Romani a nobis saepe laudati fatentur, tum res, tum personas clericorum subijci civili potestati in civilibus, imperatoribus tributa de jure debere, et in rebus civilibus judicari posse a magistratibus civilibus, solas fidei et religionis excipiunt causas: illae vero, quae publicae sunt disciplinae, ut loquuntur, et rempublicam spectant, ad imperatorem, reges et magistratus pertinere, eorumque legibus regi ultro fatentur.

Distinguendum autem est inter crimina mere ecclesiastica, ut haeresis et mixta, ut homicidium, furtum, etc. Illa nonnisi ad ecclesiae iudicium pertinent. Et si quando imperatores illorum vindictam usurparent, id faciunt ab ecclesia sollicitati, vel quia inde tranquillitas imperii pendebat. Haec vero crimina ab ecclesia, prout est ecclesia, non aliter possunt vindicari, quam excommunicatione aut depositione e gradu ecclesiastico; a magistratibus vero civilibus poenis temporalibus puniri debent, etiam si fuerint a clericis admissa.

Nec refert, quod apostolus Paulus vetat, ne christiani coram iudicibus ethnicis litigent, sed jubet, ut iudices ex ecclesia assumant. Quamvis enim his praecipue temporibus opportunum omnino fuerit, ut causae christianorum non agerentur coram iudicibus ethnicis, non negat tamen Paulus, quin auctoritatem illorum iudicandorum habeant, sed tantum consulit christianis, ut potius christianos eligant arbitros, quam apud ethnicos litigent, quia convenientius istud est.

Nihil etiam refert, quod in canonibus legamus, mandatum esse clericis causas suas apud episcopum potius agere, quam apud civiles magistratus, nec enim propterea negatur, quin civiles magistratus possint earum cognitionem suscipere, sed tantum admonentur clerici, ne relicto episcopi sui iudicio ad saecularia iudicia causas suas deferant, eo praesertim tempore, quo imperatores dederunt episcopis potestatem earum terminandarum; verum licet imperatores hanc dedissent episcopis auctoritatem, non propterea tamen putarunt clericos ab omni reprehensione civilium magistratum esse immunes, quippe innumeris in legibus civilibus comprehenduntur, et poena in eos statuitur, si quid contra leges egerint, aut si tranquillitatem ac pacem reipublicae turbaverint.

Denique quando ad civile tribunal citabantur, huic se sistere tenebantur ex lege omnes 33. cod. l. 1. de episcopis et clericis, qua cavetur, ne ad extranea iudicia pertrahantur, *sed ut apud suos iudices ordinarios, id est provinciarum rectores, in quibus locis degunt, ecclesiarum ministeriis obsecundent, omniumque contra se agentium excipiant actiones.* Et lege 37. Omnes praeterea virorum clarissimorum provincias moderantium sententiis absque ulla privilegii differentia, (qui tamen praesidiali iurisdictioni subiecti sint) sive episcopi, vel quilibet clerici, aut monachi, aut cujuslibet conditionis sint, pariter respondere decernimus.

Quin etiam cum episcopis forum et iudicium in rebus civilibus habere concessum est, hoc ut arbitris sponte electis, et sine iurisdictione coactiva illis datum lege, si quis cod. c. 1. de episcopali audientia. *Si qui ex consensu apud sacrae legis antistitem litigare voluerint, non vetabuntur, sed experientur illius in civili duntaxat negotio more arbitri sponte residentis iudicium, quod his obesse non poterit nec debebit, quos ad praedicti cognitoris examen conversos potius adfuisse, quam sponte venisse constiterit.* Hic quoque facit novella Valentiniiani 3. tit. 12. de episcopali iudicio. *Cum inter clericos iurgium vertitur, et ipsis litigatoribus convenit, habeat episcopus licentiam iudicandi, praesente tamen vinculo compromissi, quod et de laicis, si consentient, auctoritas nostra permittit. Aliter eos iudices esse non patimur, nisi voluntate iurgantium interposita, sicut dictum est, conditione praecedat.* Quoniam constat episcopos et presbyteros forum legibus non habere, nec de aliis causis secundum Arcadii et Honorii divalia constituta, quae Theodosianum corpus ostendit praeter religionem posse cognoscere, si ambo ejusdem officii litigatores nolint, vel alteruter agant publicis legibus et lege communi.

Ab his autem episcoporum judiciis semper provocare licebat ad principem et civilem magistratum, ut haberetur in authentica si ex imperiali cod. de episcopi audientia, *si ex imperiali jussione*, aut judiciali praecepto episcopus judicat inter quas-cumque personas, appellatio aut ad principem aut ad eum, qui transmittit, negotium transferatur, et novella 83. Rubrica hujusmodi est, ut clerici apud proprios judices conveniantur et post hoc apud civiles judices.

Adversus ista nihil ab adversariis opponitur, quod alicujus sit momenti ad probandum jure divino aut naturali clericos esse a judiciis, poenis et oneribus civilibus immunes, quod enim afferunt de levitis et sacerdotibus veteris testamenti, haud probat juris istud esse naturalis aut divini, sed tantum conveniens esse, ut respublica sacerdotes a tributis pendendis eximat. Quod vero aiunt ex novo testamento Christum dicere filios sponsi a tributis esse liberos, de se tantum Christus dicit, qui cum esset rerum omnium dominus, ratione divinae naturae haud tenebatur tributum solvere, et tamen tam pro se, quam pro suis tributum solvi jussit.

Gravius fortasse videbitur, quod nobis objiciunt legibus tam civilibus, quam ecclesiasticis tanquam nefas, et illicitum vetari, ne quis clericus apud civiles magistratus litiget. Et quidem innumeri sunt canones, quibus poena statuitur in clericos, qui ad judices hujusmodi causas suas detulerunt. Sic canone nono concilii Carthaginensis tertii. *Sanctitur, ut quisquis episcoporum, presbyterorum, et diaconorum seu clericorum, cum in ecclesia ei fuerit crimen intentatum, vel civilis causa fuerit commota; si relicto ecclesiastico judicio purgari voluerit, etiamsi pro hoc ipso lata fuerit sententia, locum suum amittat, et hoc in criminali judicio, in civili vero perdat. Quod enim si locum suum obtinere voluerit.* Can. item 9. conc. Chalcedonen-sis statuitur, *ut si clericus habeat negotium adversus clericum, non relinquat episcopum suum, et ad saecularia judicia revertatur.* Agathensis concilii canone 32. clericum nullum apud saecularem judicem episcopo non permittente pulsare. Leges vero civiles idem vetant. Sic lege 7. de episcopis et clericis vetatur, ne clerici ad curias devocentur, sed ut plenissima immunitate potiantur. Et lege ult. de episcopis et clericis, clerici, quos indifferenter ad saeculares judices debere deduci imperitus praescriptor dimiserat, episcopali audientiae referrentur. Fas enim non est, ut diversi muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio, denique Novella 83. Justiniani, clerici jubentur prius ab episcopo spoliari dignitate sacerdotali, antequam a praeside provinciae judicentur.

Respondeo, nihil istis canonibus et legibus probari, quam quod minime controversum est, principes nempe saeculares episcopis hoc privilegium concessisse, ut causae ordinariae clericorum, ad eos primum deferri possent, utque de iis primi cognoscerent. Ecclesiam vero principum indulgentia nixam sub poenis spiritualibus vetuisse, ne clerici primum alios judices, quam episcopos adirent; at istud minime

probat clericos jure divino et naturali a judiciis civilibus esse immunes, imo ne quidem hoc probat nullos alios esse potuisse post istas leges in causis clericorum civilibus iudices, quam episcopos: nam ut observavimus, iisdem legibus episcopi constituuntur tantum ut arbitri, et si illorum iudicio stare quis nolit, apud iudices saeculares causa potest agitari, itemque canones vetant equidem causam clerici ad alios primum, quam episcopos deferri, at non vetant, ne, qui ab episcopo jure civili damnatus, ad saeculares iudices recurrat. Itemque non decernunt magistratus ipsos non posse delinquentes clericos damnare et punire, sed ad singula testimonia pauca reponere oportet.

Can. 9. concilii Carth. 3. de iis tantum loquitur clericis, qui causa intentata nec dum iudicata in concilio ecclesiastico ad saeculare iudicium confugiebant; non autem de iis, qui causam primum ad iudices civiles deferrent, aut a iudicio ecclesiastico provocarent.

Concilium Chalcedonense addit post verba citata in objectione, *sed prius venietur res apud proprium episcopum*. Ergo post hujus cognitionem potest provocatio fieri ad saecularia iudicia.

Concilium Agarthense addit quoque, ut si pulsatus fuerit clericus, *ipse respondeat coram magistratu civili, sed ipse non proponat*.

Lex 7. de episcopis non vetat, clericos accusari apud iudices saeculares, *sed ad curias devocari*. Hoc est redigi in numerum curialium, et eorum muneribus onerari. Vetant enim leges, quemquam episcopum curialem fieri aut curialem episcopum, lege Cod. Theod. 1. de curialibus et agnatione tit. Cod. Just. c. 55. de episcopis et Novella 123.

Lex Valentiniani et Theodosii ultima de episcopis renovat tantum privilegia clericis indulta, quae revocarat Joannes, qui tyrannidem post mortem Honorii ad breve tempus invaserat.

Denique Novella Justiniani 83. probat ad praesidem pertinere de crimine clerici iudicare, sed prius jubet eum ad honorem sacerdotii degradari ab episcopo, et ita lex ista, non secus ac caeterae, nobis nihil adversatur.

EPILOGUS.

Pervenit jam ad finem propositi mihi operis, quod rerum istarum studiosis non omnino inutile futurum esse mihi persuadeo. Habebunt enim illi in isto opere multa breviter dilucide atque ordine collecta, quae in multis magnisque voluminibus dispersa sunt, ac plerumque indigesta et aliis admixta. Quippe illi, qui de his rebus scripserunt licet eruditione praestantes, non omnes istas quaestiones attigerunt,

gerunt, et quas attingere, eas plerumque sine ordine ac methodo pertractarunt, saepe etiam aestu disputationis in controversias personarum abrepti. Huc accedit, quod nonnulli ex iis de ecclesia non fuerunt, erroribusque suis passim libros suos infecere. Quo fit, ut vix ullus scriptor ad theologos rerum istarum adhuc rudes instituendos reperiatur idoneus. Utrum vero id dissertationum nostrarum collectio praestare possit, non nostrum, sed aliorum debet esse iudicium. Hoc unum affirmare possumus, nos ea omnia, quae ad veritatis inquisitionem et erroris refutationem necessaria nobis visa sunt, studiose et accurate collegisse ac in ordinem digessisse idque sine odio, Deus testis est, aut adulatione. *Quibus parum, aut quibus nimium videtur, ut Augustini verbis concludam, mihi ignoscant; quibus autem vel satis est, non mihi sed domino gratias congratulantes agant.*

FINIS.

I N D E X

R E R V M E T V E R B O R V M

Quae in historicis de antiqua ecclesiae disciplina dissertationibus continentur.

A.

ADRIANVS papa primus inter pontifices, sese temporalibus Galliae negotiis immiscuit. 446.
Africae divisio. 19.
Aldrici Cenomanensis episcopi dejectio. 189.
Alexandri patriarchatus origo et limites. 35.
 ordinatio et auctoritas episcopi Alexandri-
 ni. 58. 59.
Anathema, vocis hujus etymologia et accep-
 tio. 216. 217.
 inter Anglorum reges et pontifices dissi-
 dia. 453. *et seq.*
Antiocheni patriarchatus origo et limites. 35. 36.
Antiochenus episcopus ab univrsae dioeceseos
 episcopis ordinabatur. 60.
Apiarii appellatio, et quae circa eam tum Ro-
 mae, tum in Africa gesta examinantur et ex-
 cutiuntur. 140. *et sequentibus.*
Apostolorum inter se aequalitas, excepto Petri
 primatu. 253. *et seq.*
Appellationes a iudiciis synodorum provincialium
 ad Romanum pontificem veteri jure prohibi-
 tae. 78. *et seq.*
 Concilii Nicaeni canone quinto.
Ibid. secundae generalis secundo. 79. a Cy-
 priano et Afris rejectae. 80, 81. a concilio
 Antiocheno damnatae. 82. ab orientalibus
 nunquam admissae. 80. a synodo Aquile-
 iensi improbatae. 84. nec a synodo Sardi-
 censi concessae. 184. a Gallis haud recep-
 tae. 95. *et seq.* ab Africanis repulsae. 101.
 novo jure inductae. 108. *et seq.*

Arius ab Alexandro damnatus. 126.
Archiepiscopus unde dictus. 4. quandonam usurpari
 coeperit haec vox in ecclesia, 5. primum
 insignium tantum sedium episcopis tributa,
 deinde metropolitanis omnibus. 6.
Arelatensis episcopi de primatu contentio. 23.
et seq.
Astanorum de die paschae cum Romanis contro-
 versia. 115.
Athalia regnum immerito occupavit.
Athanasius ad Julium non provocavit. 127. *et seq.*
Augustini epistola, quae olim 261 nunc. 209 ex-
 plicatur. 146. *et seq.*
 ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΟΙ, episcopi quamplures. 49.

B.

BASILIDIS depositio, ejusque ad Romanum ponti-
 ficem confugium. 121. 122.
Basilienfis synodi de auctoritate concilii sanctio de-
 fenditur. 324. *et seq.*
Bonifacii octavi injusti in Philippum octavum re-
 gem Franciae conatus. 449.
Bonofus accusatus in Capuensi synodo ad Anyssi
 Thessalonicensis et finitimorum iudicium re-
 missus. 133.

C.

CAECILIANVS ad Miltiadem non appellavit. 125.
Coelestinus ad pontificem appellavit. 138.
 hujus appellationem irritam esse censuerunt
 Africani. 136.

Cae/n.

Caesareensis episcopi Cappadociae jura in totam dioecesim Ponti. 31. 32.
Causae majores et minores. 76.
 causae fidei quomodo judicandae. 184.
Caesaronii causa. 164. *et seq.*
Carthaginensis episcopi dignitas et jura. 21. 22.
Chilidericus non est depositus a Romano pontifice. 411.
Chrysofostomus, hujus causa exponitur. 134. *et seq.*
 non appellavit ad Innocentium, *ibid.*
 quae gesserit in Asia ob episcopi Ephesini ordinationem. 39. *et seq.*
Christus ut homo non habuit regnum temporale. 349.
Clerici in civilibus subiecti regibus, et muneribus publicis obnoxii, ac indulgentia tantum regum et principum immunes. 407. *et seq.*
Communio inter ecclesias quid et quomodo fovetur. 199.
 contentum esse ecclesiae suae communiione, quid? 200.
Concilia. Concilii generalis infallibilitas. 435. 436.
 ejus supra Romanum pontificem auctoritas. 302. *et seq.*
 Constantiensis concilii ea de re sanctio vindicatur. 330. *et seq.*
 concilii provinciae convocandi potestas penes metropolitanum. 55. et 56.
 concilii Nicaeni canon sextus exponitur. 65. *et seq.*
 item quintus. 78 et 88.
 Constantinopolitani canones secundus et tertius. 29. 37. 38.
 Concilii Tridentini de judiciis episcoporum sententia. 110. 111.
 concilii Chalcedonensis statutum de patriarchatu sedis Constantinopolitanae. 42. *et seq.*
Concordatorum de causis majoribus sanctio, 110. *et seq.*
Constantinopolitanus episcopus ordinatur a synodo dioeceseos. 59. 60.
 fictitius ejus primatus? 62. *et seq.*
 Constantinopolitani patriarchatus institutio, progressus et limites, 36. *et seq.*
 honoris tantum praerogativa ipsi concilii Constantinopolitani canone tertio collata. 37. *et seq.*
 unde gradum ad jurisdictionem fecit, 39. *et seq.*

haec ipsi a synodo Chalcedonensi confirmata. 42. 43.
 edito imperatorum roborata. 46.
 Bulgariam quoque sibi adjici tentavit. 46. 47.
Constantiensis concilii de auctoritate ecclesiae in temporalia sententia. 461. *et seq.*
Constantiensis episcopus Cypri nulli patriarchae subditus. 49.
Cyrillus Hierosolymitanus primus libellum appellationis dedisse fertur. 133.

D.

DIONYSII Alexandrini apud Dionysium Romanum accusati defensio. 123.
Disciplina ecclesiastica. 1. 2.
 ejus necessitas et origo. *ibid.*
 mutationi obnoxia.
 propter hujus varietatem non est temere ferenda excommunicatio. 214. 215.

E.

ECCLESiarVM distributio ad formam imperii facta. 17. 18.
 ea summatim describitur. 17. *et seq.*
 speciatim de Africa. 19. *et seq.*
 de Gallia. 22. *et seq.*
Ecclesiae potestas non extenditur in temporalia. 346. *et seq.*
 eam esse solam spirituales. 352. *et seq.*
 respondetur objectionibus. 390. *et seq.*
Ecclesiasticae potestatis immediatum subiectum ecclesia. 304. *et seq.*
Eleutherius papa ad Montanistas litteras communionis misit. 277.
Ephesini episcopi jura in dioecesim Asiae. 30. 31.
Episcopus nihil sine clero agebat. 199.
Euphratae et Saturnini et aliorum in occidente depositio. 130.
Eustathii Sebasteni ad Liberium confugium. 131.
Eutherii Tyanensis epistola subditiua, 181.
Eutyches an appellavit, et ad quos. 171. 172.
Exarchus, quis. 6. *et seq.*
Excommunicatio, hujus necessitas. 194. 195.
 a Christo et apostolis commendata, ea duplex, medicinalis et mortalis. 196.
 excommunicationes mutuae ecclesiarum. 200. 201.
 causae

- causae, ob quas ferre oportet excommunicationem. 207. *et seq.*
 cum dolore inferri debet. 210.
 in quos ferri possit vel non possit. 215. 216.
 non potest in plures ferri ob unius peccatum. 228. *et seq.*
 an in mortuos ferri possit. 232. *et seq.*
 effectus excommunicationis, 234. *et seq.*
- F.
- FACULTATIS Parisiensis sententia de iudiciis episcoporum, ejusdem circa infallibilitatem pontificis Romani sententia. 291.
 illius decreta de concilii generalis auctoritate. 336. 337.
 de decreto quod sub ejus nomine fertur in Henricum tertium, quid sentiendum. 465.
 ejus pro Henrico quarto sententia. 451.
Flaviani appellatio exponitur. 175. *et seq.*
Fortunati et *Felicissimi* cum Cypriano dissidium. 116.
 eorundem ad sedem Romanam confugium. *ibid.*
 de *Frederici II.* imperatoris varia fortuna, ejusque cum Romano pontifice dissidiis. 437. *et seq.*
- G.
- GALLIAE divisiones, 22.
 institutio primatum in Gallia, 23. *et seq.*
 eorum jura. 26. *et seq.*
Gallorum reges excommunicari non possunt, 224.
 multo minus deponi aut bonis privari. 446. *et seq.*
 Gallorum in reges suos studium. 453.
Gregorio primo affixa privilegia. 402.
Gregorius septimus primus assumpsit auctoritatem in temporalia regum. 476.
 ejus ad imperatores deponendos machinationes. 382. *et seq.*
Gregorius secundus non privavit regno Leonem Isaurum. 408. *et seq.*
- H.
- De Henrici quarti imperatoris pertinaci cum Gregorio septimo dissidio. 429.
 Henrici V. cum Romanis pontificibus concertatio. 430. *et seq.*
 Henricus quartus rex Franciae Sixti quinti bulla illegitime proscripuit. 450.
 Henrici octavi Angliae regis dissidium narratur. 455. *et seq.*
Hincmari episcopi Laudunensis appellatio a Gallis improbata. 190.
Hierosolymitana sedes venerabilis. 47. 48.
 honor ei collatus a concilio Nicaeno. 47.
 quibus gradibus ad patriarchatum evecta. 48.
 hanc ei dignitatem confirmat synodus Chalcedonensis. 49.
Hilarii Arelatensis episcopi causa narratur. 164.
Honorii in haeresim lapsus. 279. *et seq.*
- I.
- In Jansenii causa quid circa iudicia episcoporum in Gallia et Romae gestum. 112.
Illyricum inter Romanum et Constantinopolitanum episcopum causa dissidii. 169.
 de causis Illyrici. 169.
Immunitatem clericorum beneficium regum et imperatorum esse ostenditur. 467. *et seq.*
Imperii translatio quibus gradibus facta. 417. 418.
 Electores imperii a quibus et quomodo constituti. 423. *et seq.*
Indulgentia ecclesiae in recipiendis haereticis ad eam revertentibus. 212.
Infallibilitas pontificis Romani refellitur. 271. 272.
Innocentii primi in causa Chrysostomi gesta. 134. *et seq.*
Interdicta ecclesiastica generalia quando coeperunt, et an licita. 219. *et seq.*
Joannis Talaiae iudicium. 183. 184.
Joannis XXII. lapsus. 281.
 ejusdem cum fratribus minoribus contentio. 285. 286.
Judices ecclesiastici sunt episcopi cum clero. 76. 199.
Judiciorum in omni societate, ac praesertim in ecclesia necessitas. 75. 76.
 de forma iudiciorum ecclesiasticorum. 74. *et seq.*

Julius Romanus pontifex quid de appellationibus
 senferit. 129.
 quid in causa Athanasii statuerit et gesserit. 127.
Juramentum Anglicanum an licitum. 456.
 in Lugdunense concilium observationes. 441.
 442.

L.

LAZARI Aquensis episcopi causa. 162.
Lateranensis quarti concilii de auctoritate ponti-
 ficum in temporalia mens exponitur. 457.
 et seq.
Leo Isaurus non est privatus regno a Gregorio II.
 246.
Liberii Romani pontificis lapsus. 278. 279.
Litterae communionis, quae dicebantur formatae,
 quid? 202. 203.
Litterae peregrinantibus clericis necessariae, ut ad
 communionem admitterentur. 203.
Ludovici Pii et Lotharii imperatorum exautorati-
 ones quo pacto factae. 420. et seq.
Ludovici Bavari depositio. 442. et seq.
Lugdunensis episc. primatus. 26. 27.
Lupi Christiani liber qualis. 76.

M.

MARCIANI Arelatenis episcopi causa. 118. et seq.
Marcion ob stuprum a Romanis presbyteris reji-
 citur. 114.
 in haeresim Cerdonis transit, *ibidem*.
Martialis damnatio. 121. 122.
Maximus a Petro Alexandrino Constantinopoli or-
 dinatus in occidentem confugit. 132. et seq.
Melitus Antiochenus episcopus non provocavit ad
 Romanum pontificem. 126.
Metensium episcoporum primatus. 26.
Metropolis unde dicta, et vocis hujus acceptio. 2.
Metropolitica dignitas nec a Christo, nec ab apo-
 stolis instituta. 12. et seq.
 hujus origo. 15. 16. et seq.
Metropoles orbis denotantur. 17. et seq.
Metropoles in Africa nulli sedi affixae, sed tan-
 tum singularis episcopi sedi. 20.
Metropolitanorum jura. 50. et seq.

O.

OBIS Romani divisio. 37. et seq.

Ordinationes episcoporum a metropolitano et epis-
 copis provinciae fieri debere. 50. et seq.
 Metropolitanorum a patriarchis fieri solebant-
 sed non ubique nec semper. 58. et seq.
 patriarcharum a dioeceseos episcopis. *ibid.*
 de *Ottonis IV.* depositione. 435. et seq.
Ozias rex non est orbatus regno cum lepra per-
 cussus est. 384. et seq.

P.

PATRIARCHA, vocis hujus usus et acceptio. 7.
 Patriarcharum institutio. 12.
 Patriarcharum limites et institutio. 29.
 ad 57.
 Patriarchatum jura et privilegia. 57.
 ad 64.
 an a concilio Nicaeno instituti. 65. et seq.
Pauli Samosatani damnatio. 124.
Perronius non sensit reges posse deponi a ponti-
 ficibus. 552.
Petri primatus asseritur. 250. et seq.
Petrus non esse Paulo in primatu aequalem.
 246.
Philippi I. et II. reges Franciae injuste excom-
 municati. 225. 447.
Philippus VIII. injuste excommunicatur. 446.
Potestatis ecclesiasticae et civilis discrimina. 348.
 390.
Primas, hujus vocis acceptio. 3.
Primates Galliae. 25. et seq.
Primatus Petri et Romani pontificis asseritur. 242.
 in quo consistat. 265. et seq.
Priscilliani damnatio. 130.
Privilegia falso ascripta Gregorio magno. 402.
Proculus Massiliensis injuste damnatus a *Zozimo*.
 160.
Privati et Praetextati damnatio. 189.

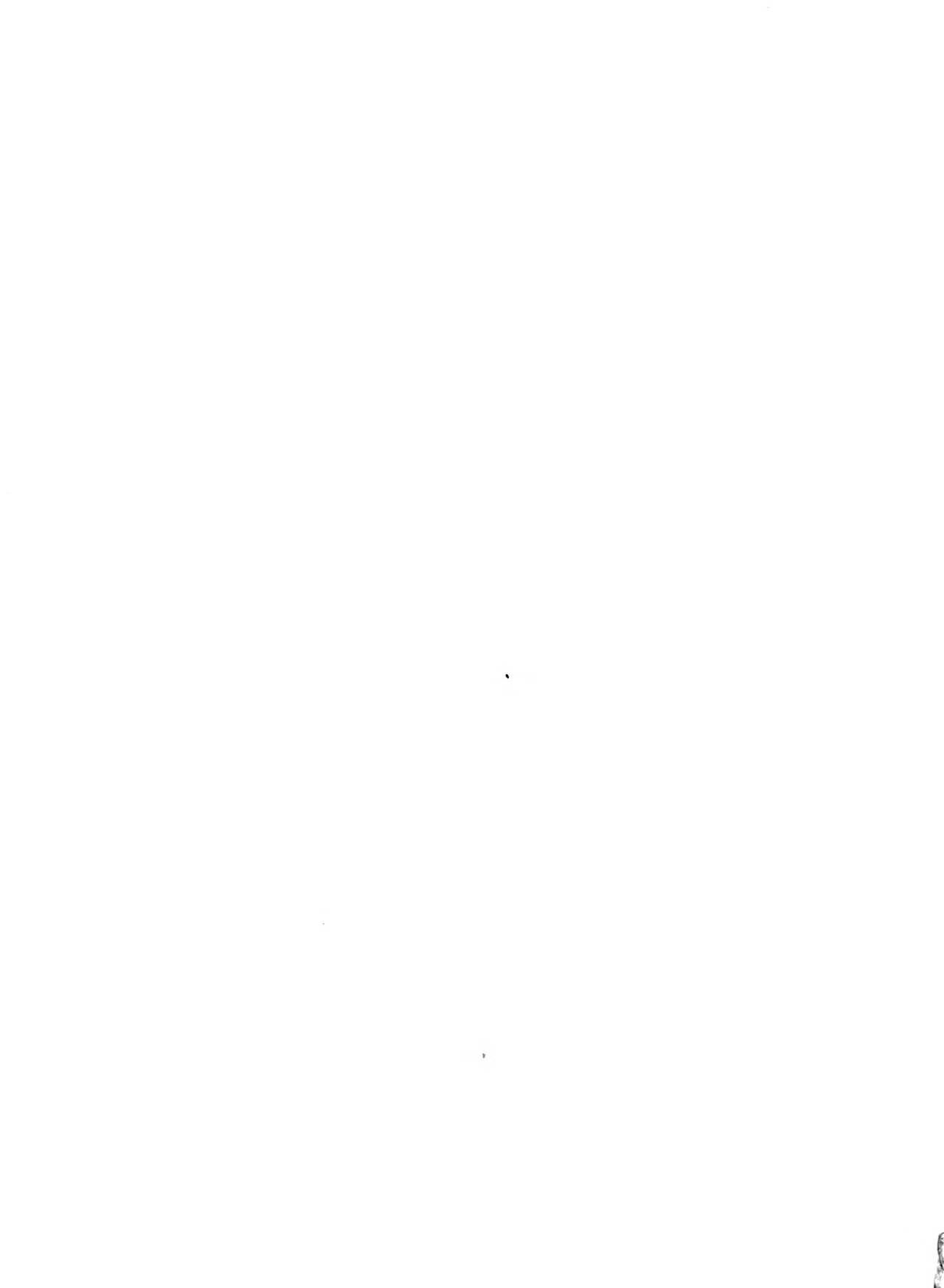
R.

REGES excommunicari posse, sed non debere.
 223.
 Reges in temporalibus pontifici aut ecclesiae
 non subesse. 347.
 eos a Deo constitui. 364.
 temporali poena ab ecclesia plesti non posse.
 370.
 nec resistere illis licere. 373.

Riemen-

- Rhemenfis* episcopi primatus. 26.
Richolius cardinalis libertatibus ecclesiae Gallicanae parum aequus. 113.
 adversus ejus coactum protestantur episcopi Gallicani. *ibid.*
Rotadi Sueffionensis episcopi depositio. 107.
Romanus episcopus,
 hujus patriarchatus et ejus limites. 31. *et seq.*
 ordinabatur ab Olfensi. 58. 59.
 non ordinabat patriarchas in oriente, nec metropolitanos in Gallia, Hispania, Africa. 62. *et seq.*
 primatum habet jure divino, *vide Dissert. IV.* 258.
 non habebat olim jus admittendarum appellationum in judiciis episcoporum. *vide Dissert. II.*
 rejicitur ea, quae ipsi tribuitur infallibilitas, *Dissert. V.* 273. *et seq.*
 eum concilio subesse ostenditur. *Dissert. VI.* 308.
 ipsum non posse reges deponere, *Dissert. VII.* 347. *ad finem.*
- S.
- SALONIVS* Ebredunensis et *Sagittarius* Vapincensis de sede dejecti. 189.
Sardicensis synodi canones judicia episcoporum spectantes referuntur et explicantur 84. *et seq.*
 hos canones nunquam in oriente et sero in occidente receptos fuisse probatur. 91.
 ab Africanis rejectos ostenditur. 101. 102.
- Schelestrati* de concilii Constantiensis sanctione nuptera dissertatio abunde refellitur. 325. *et seq.*
Schisma, quid? 204. *et seq.*
Severus episcopi primatus. 26.
Siricius Romanus pontifex non audeat causam Bonosi judicare. 133. 134.
Stephanus I. Romanus pontifex in oppositum Cypriano errorem iniegit. 277.
Suburbicarias provincias et ecclesias, nec intra centesimum ab urbe milliare coarctatas, nec extra vicariatum Romae extensas fuisse probatur, et aliter sentientium conjecturae excutiuntur. 69. *et seq.*
- T.
- THEODORIVS* non appellavit ad Romanum pontificem, nec ab eo institutus est. 179. *et seq.*
Theodosius non est deponus aut proprie excommunicatus ab Ambrosio. 400. *et seq.*
- V.
- VAMBÆ* regis Hispaniarum depositio quomodo facta. 405.
Vitor Romanus episcopus Asianos ob controversiam de die paschae a communione sua repellit. 115.
Ursi et *Tuentii* causa. 163.
- Z.
- ZOZIMVS* Romanus pontifex Proculum Massiliensem deponere conatur. 160.
 hujus in causa *Coelestii* *σφάλμα*. 278.

Finis indicis rerum et verborum.

18208

HEC Dupin, Louis Ellies
D De antiqua ecclesiae disciplina.

NAME OF BORROWER

DATE

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED

